

M A G Y A R O K S Z L O V Á K I Á B A N

OKTATÁSÜGY

(1989–2006)

Fórum Kisebbségkutató Intézet

Magyarok Szlovákiában, IV

MAGYAROK SZLOVÁKIÁBAN
IV. kötet

OKTATÁSÜGY
(1989–2006)

Szerkesztette
László Béla
A. Szabó László
Tóth Károly

Lektorálta
Öllös László
Végh László

A mutatókat készítette
Inczédi Erika

A könyv megjelenését a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma támogatta

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR
– program Kultúra národnostných menšín, 2006

© Szerzők, 2006
© Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006
Szerkesztés © László Béla, A. Szabó László, Tóth Károly, 2006
ISBN 80-89249-04-3

TARTALOM

ELŐSZÓ (László Béla–A. Szabó László–Tóth Károly)	9
--	---

A SZLOVÁKIAI NEMZETISÉGI OKTATÁS JELENLEGI

HELYZETE (A. Szabó László)	11
1. A kisebbségi oktatás törvényes keretei	11
2. A szlovákiai kisebbségek oktatási intézményei	12
3. A szlovákiai oktatási rendszer szerkezete	13
3.1. Alapiskola	13
3.2. Középiskola	14
3.4. Gimnázium	14
3.5. Szakközépiskola	14
3.6. Szakmunkásképző	15
3.7. Tanonciskola	15
3.8. Speciális iskola	15
4. Egyéb oktatási intézmények	16
4.1. Óvoda	16
4.2. Nevelési tanácsadó intézmények	16
5. Felsőoktatás	16
6. Továbbképzés	17

ISKOLARENDSZEREK, TÖRVÉNYALKOTÁS AZ ISKOLAÜGY

TERÜLETÉN (Dolník Erzsébet)	19
1. Visszatekintés (Csicsay Alajos–Dolník Erzsébet).....	19
1.1. Iskolarendszerek, törvényalkotás az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásától az 1989-es rendszerváltásig	19
1.2. Iskolatörvény	19
1.3. Az ideiglenes és helyettesítő állami középiskolai tanárok fizetéséről szóló Tt. 275/1919. sz. törvény (a Tt. 541/1919. sz. törvény módosítása) – 1919. április 1.	20
1.4. A tanítók áthelyezésének lehetősége	20
1.5. Miniszteri rendelet (1920)	21
1.6. Kis iskolatörvény (1922)	21
1.7. Polgári iskolák	21
1.8. A tanítók fizetése és az iskolatanácsok létrehozása	22
1.9. Magyar iskolák a Tiso-féle Szlovákiában	22
1.10. A kassai kormányprogram következményei	22
2. A magyar iskolák újrászervezése 1948 után	22
2.1. A magyar alap- és középiskolák létrehozása	23
2.2. Magyar pedagógushiány	23

3. Az oktatásügyre vonatkozó törvények 1989 után	23
3.1. A rendszerváltás éve	23
3.2. Alkotmányos jogok	24
3.2.1. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya	24
4. Az iskolai önkormányzatiság kialakulása	25
4.1. Az oktatásügyi államigazgatásról szóló Tt. 542/1990. sz. törvény	25
4.2. A Tt. 542/1990. sz. törvény módosításának következményei	26
4.3. A Tt. 301/1999. sz. törvény az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról	26
4.4. A Tt. 416/2001. sz. törvényének az iskolai önkormányzatokra vonatkozó rendelkezése	27
4.5. A Tt. 334/2002. sz. törvény következményei	28
5. A hatáskörök átruházása a községekre és az önkormányzati kerületekre	28
5.1. A Tt. 416/2001 sz. törvény a hatáskörök átruházásáról	28
5.2. Az államigazgatást biztosító intézmények	30
6. A magyar iskolahálózat szétrombolására tett kísérlet a Mečiar-kormányzat idején	30
6.1. Az egyes tantárgyak alternatív (valójában szlovák nyelven történő) oktatásának koncepciója az ún. nemzetiségileg vegyes területek iskoláiban	30
6.2. Az SZMPSZ reakciója	31
6.3. A kétnyelvű (ún. alternatív) oktatás koncepciója	31
6.4. A kétnyelvű oktatás bevezetése elfogadhatatlan a szlovákiai magyar iskolákban	32
6.4.1. Ellenérvek	32
6.4.2. Kétnyelvű nevelés az óvodában	33
6.4.3. Kétnyelvű oktatás az alap- és középiskolákban	34
7. Jogsértő intézkedések a harmadik Mečiar-kormány idején	35
7.1. Az oktatási minisztérium magyarellenés lépései	35
8. A közoktatási törvény	36
9. A második Dzurinda-kormányzat fontos oktatásügyi jogszabályai	37
9.1. Az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatról szóló Tt. 596/2003. sz. törvény	37
9.2. Az alap- és középiskolák, valamint az oktatási intézmények finanszírozásáról szóló Tt. 597/2003. sz. törvény	39
10. Egyházi iskolák Szlovákiában	40
10.1. A Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának Tt. 536/1990. sz. rendelete (1990. október 30.) az egyházi iskolák létrehozásáról és működéséről	40
10.2. Az egyházi oktatási intézmények finanszírozása	41
10.3. A Szlovák Köztársaság és a szlovákiai regisztrált egyházak közti szerződés	41
11. Felsőoktatás	42

A KISEBBSÉGI OKTATÁST IRÁNYÍTÓ ÉS KISZOLGÁLÓ HIVATALOK, INTÉZMÉNYEK (<i>Csicsay Alajos</i>)	47
--	----

AZ ISKOLAI MŰVELŐDÉS A STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN (<i>László Béla</i>)	59
1. A szlovákiai magyar oktatásügy áttekintése 1918-tól a rendszerváltásig	59
1.1. A szlovákiai magyar iskolarendszer kialakulása az első világháború után	59
1.2 Magyar iskolák az első Szlovák Köztársaságban	64
1.3 A magyar nyelvű iskolai oktatás visszaállítása és fejlődésének áttekintése a rendszerváltásig	64

2. A rendszerváltás utáni szlovákiai magyar oktatásügy	79
2.1. Nemzetiségi oktatáspolitikai és anyanyelvi oktatás	79
2.2. A rendszerváltás utáni szlovákiai magyar oktatásügy helyzete	89
3. A szlovákiai magyar felsőoktatás	116
3.1. Bevezetés	116
3.2. Az egyetemi autonómia kialakulása	117
3.3. Felsőoktatás az európai integráció küszöbén	118
3.4. Magyar nemzetiségű hallgatók a szlovákiai felsőoktatásban	119
3.5. A magyar nyelvű felsőoktatás és felsőoktatási intézményeinek kialakulása	127
3.6. A szlovákiai magyarság műveltségi szintjéről	131

A SZLOVÁKIAI MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS ÉS FELSŐOKTATÁSI

INTÉZMÉNYEK.....	151
1. Magyar tanítóképzés az első Csehszlovák Köztársaságban (<i>László Béla</i>)	151
2. Magyar pedagógusképzés Csehszlovákiában 1945 után (<i>László Béla</i>)	153
2.1. Történeti előzmények	153
2.2. A nyitrai magyar tanító- és tanárképzés	155
3. A rendszerváltás utáni nyitrai magyar pedagógusképzés (<i>László Béla</i>).....	157
3.1. A rendszerváltástól a kar alapításáig	157
3.2. Egyetem- és karalapítási kezdeményezések	158
3.3. A Közép-európai Tanulmányok Karának létrehozása	161
3.4. A Közép-európai Tanulmányok Karának küldetése és szakmai, tudományos környezete	162
3.5. A hallgatók és tanárok számának alakulása a Konstantin Egyetemen	163
3.6. A kar struktúrája és fejlesztése	166
4. A Selye János Egyetem (<i>Varga Nóra</i>)	168
4.1. A Selye János Egyetem első évei	169
4.2. Tanárképző Kar	171
4.3. Gazdaságtudományi Kar	171
4.4. Református Teológiai Kar	171
4.5. A Selye János Egyetem infrastrukturális adottságai	172
4.6. Egyetemi könyvtár	173
4.7. Egyetemi kollégium	174
4.8. A Selye Egyetem háttérintézményei	174
5. A Komáromi Városi Egyetem (<i>Sidó Zoltán</i>)	181
5.1. Egyetemalapítási kísérlet	181
5.2. A magyar felsőoktatás új fejezete	182
5.3. Járatlan úton	183
5.4. Személyi állomány, gazdálkodás	184

AZ ISKOLÁK VÉDELMEÉRT FOLYTATOTT KÜZDELEM 1994–1998 (<i>Simon Attila</i>)	191
---	-----

A SZLOVÁKIAI MAGYAR CIVIL OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT (<i>Csicsay Alajos</i>)	199
--	-----

A SZLOVÁKIAI MAGYAR PEDAGÓGUSOK SZÖVETSÉGE (<i>Pék László</i>)	203
--	-----

1. Az SZMPSZ tevékenységének meghatározó eseményei	203
2. Oktatáspolitikai tevékenység	208

3. Szakmai tevékenység, programok	210
4. Szervezeti élet, működési források, kapcsolatok	214
A KATEDRA TÁRSASÁG (<i>A. Szabó László–Csicsay Alajos</i>)	219
PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK 1992–2006 (<i>Ádám Zita</i>).....	225
1. Az SZMPSZ nyári egyetemei	225
1.1. Deáki, Komáromi és Rimaszombati Nyári Egyetem (1992–1996)	225
2. Évközi továbbképzések és a rozsnyói közoktatási konferencia feldolgozása	251
3. Tanári emlékkonferenciák	257
4. Tanulmányi versenyek, műveltségi vetélkedők	261
A SZLOVÁKIAI MAGYAR TEHETSÉGGONDOZÁS (<i>Horváth Géza</i>)	263
AZ ISKOLAI MŰVELŐDÉST SZOLGÁLÓ LAPKIADÁS	
(<i>Csicsay Alajos–Lendvay Tibor–Nagy Attila–Szeberényiné Z. Judit</i>)	267
1. Magyar pedagógiai szaklapok és kiadók	267
2. Tankönyvkiadás	273
FELNŐTTOKTATÁS (<i>Kulcsár Mária</i>)	277
1. Közművelődés	277
2. A népművelés jogi háttere Szlovákiában (<i>Blazsek Rudolf</i>)	279
3. Felnőttoktatás – törvényi keretek	280
4. A felnőttképzések szerkezete	282
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	291
SZEMÉLYNÉVMUTATÓ.....	297
INTÉZMÉNYMUTATÓ.....	307
HELYNÉVMUTATÓ	313
A KÖTET SZERZŐI.....	315

A szlovákiai magyar nemzeti közösség úgy került egy más nemzeti többségű államalakulatba, hogy a történelem folyamán sem területileg, sem gazdaságilag, sem közigazgatásilag nem alkotott regionális egységet, sőt a régi magyar megyerendszerben több megyéhez tartoztak a most általa lakott területek.

Történelmének közel kilenc évtizede alatt egyre fogynak azok a települések, kistrégiók, ahol többségben van a magyarság. A területi önmeghatározás már csak ezért sem találta meg a helyét a szlovákiai magyar identitáspolitikában. A történeti nyelvi önmeghatározás sem indukálja egy szlovákiai magyar identitás kialakulását, hiszen az a magyar nyelvterülethez való tartozást jelképezi. A kultúra a nyelv eszközévé válik, amely a szlovákiai magyarság különállását szimbolizálja az államhatárokon belül. A magyar identitás a legfontosabb feltételének a kultúrát és a nyelvet tekint. Az utolsó népszámlálások azt jelzik, hogy ezek nem elégségesek a szlovákiai magyarság fogyásának, identitásvesztésének megállítására. Így kerül előtérbe a nyelvi és nemzeti önmeghatározás legfontosabb letéteményese: a magyar iskola.

A szlovákiai magyarság eddigi történelmét leginkább a magyar tannyelvű iskoláinak megtartásáért folytatott küzdelem jellemezte. A 20. század második felében az iskolai szintek fokozatos tömegesedésének folyamatában sikerült megtartani a szlovákiai magyar iskolák rendszerét. A magyar nyelvű közoktatás újraindításának 50. évfordulója lehetőséget kínált a történelmi visszatekintésre, és elindította oktatásügyünk jelenlegi problémáinak feltárását is. Az 1989-es politikai rendszerváltás, az európai integráció teljesen új társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet teremtett a szlovákiai magyarság számára is. Új értékrendek alakulnak, alakultak ki. Az európai dimenzió a munkaerő, a művelődés résztvevőinek államhatárok nélküli mobilitása új, eddig ismeretlen irányba tereli az európai nemzeti identitásokat s még inkább a nemzeti kisebbségi identitásokat. A nyelvi önmeghatározások is új értelmet, tartalmat kapnak. A tudás alapú társadalmak alapvető jellemzője az életen át tartó művelődés.

Mindezek az oktatásügy problémáira irányítják a figyelmet.

Napjaink történéseinek megértése, esetünkben a nemzetiségi oktatásügy helyzetének, szerepének, feladatainak és lehetőségeinek megismerése elképzelhetetlen a mai állapotok és körülmények legalább vázlatos genezisének felvillantása nélkül. Ez a könyv természetesen nem törekedhet a teljességre, mégis minden egyes területről – az óvodáktól az egyetemekig, a jogszabályoktól az oktatásirányításig – megpróbál átfogó képet adni.

A könyvsorozat oktatásüggyel foglalkozó kötete különleges jelentőséggel bír, amit maga a téma erősít meg. Az oktatásnak – azon belül pedig természetesen a nemzetiségi oktatásnak is – az egyik legfontosabb feladata az, hogy hozzájáruljon a társadalmi kohézió növeléséhez, és biztosítsa minden polgár versenyképességét. Ezen túlmenően pedig az oktatás az identitásteremtés és -megőrzés egyik leghatékonyabb eszköze, amely hosszú távon meghatározza egy nemzeti kisebbség létét, mindennapjait. Ez az a terület, amely talán leginkább kihat jövője formálására, és körvonalazza megmaradásának esélyeit.

Ha azonban egy népcsoport nem él a nemzetközi egyezmények és a honi jogszabályok adta lehetőségekkel, nagyban hozzájárul önmaga felszámolásához, az etnikai térképek fékezhetetlen átírásához. Így hát a helyzetjelentés mellett mementó is egyben ez a kötet, és arra figyelmeztet, hogy jól kell sáfárkodnunk a megmaradás zálogával.

Életünk során mindnyájan kapcsolatba kerülünk az iskolával, az oktatással, ám nyilván nem mindenből lesz oktatásügyi szakember. A szerzők és szerkesztők szándéka szerint viszont ez a kötet remélhetőleg azoknak is érdekes és hasznos olvasmány lehet, akik csak alkalomszerűen rucantak át a pedagógia mezejére.

A kötet szerkezete ezért igyekszik áttekinthetővé tenni az iskolai és intézményen kívüli tevékenységek egyes területeit, elsősorban képet ad a jelenlegi gyakorlatról, az iskolák egyes típusairól, jellegéről, szerepéről, majd visszatekint a törvényalkotás és -alkalmazás egy-egy jelentősebb mozzanatára, kissé részletesebben elemezve a rendszerváltás utáni időszakot. A szerzők a számok tükrében is bemutatják, hogyan alakult a magyar oktatásügy helyzete a szlovák iskolarendszerben. A könyv részletesen foglalkozik az oktatásügy egyik kardinális kérdésével, a pedagógusképzéssel is. Ezen belül felvázolja a nyitrai felsőoktatás helyzetét, s külön rész foglalkozik a komáromi Selye János Egyetem megalakulásának körülményeivel. A szerkesztők nem feledkeztek meg a civil kezdeményezések, a pedagógusszervezetek munkájának bemutatásáról sem, s röviden ecsetelik a lap- és könyvkiadói aktivitásokat is, majd végezetül a felnőttoktatás egyre aktuálisabbá váló helyzetét is az olvasó elé tárják. A kötet számos fontos dokumentumot és írásos emléket is tartalmaz, amelyek plasztikusan érzékeltetik a kialakult helyzetet.

A könyvben leírtak a 2006-os esztendővel lezárnak egy fejezetet a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség életében. Ma még csak rejtély, mit hoz a jövő, mit tartalmazhat majd a néhány év múlva javított, bővített, aktualizált kötet. Hisszük és valljuk azonban, hogy lesz kinek és lesz miről megírni a folytatást.

A SZLOVÁKIAI NEMZETISÉGI OKTATÁS JELENLEGI HELYZETE

1. A KISEBBSÉGI OKTATÁS TÖRVÉ- NYES KERETEI

Szlovákia területének földrajzi fekvése, valamint geopolitikai helyzete, illetve a régióban végbement népvándorlás és a territórium egykori elfoglalása, mind-mind nyomát viseli az ország jelenlegi helyzetén, a lakosság nemzeti-ségi szerkezetének alakulásán. Az 1991-es népszámlálás adatai alapján¹ a nem szlovák nemzetiségű lakosság aránya elérte a 14,31%-ot, vagyis az ország minden hetedik polgára valamely kisebbséghez tartozott. Tíz esztendővel később ez az arány némileg csökkent, és a 85,8%-ot kitevő szlovákság mellett 9,7% volt a magyar, 1,7% a roma, illetve 0,8% a cseh nemzetiségű polgárok aránya. Ez azt jelenti, hogy a többségi nemzet és a roma kisebbség képviselőinek számaránya némileg nőtt, a magyarok száma viszont jelentősen apadt.

Ami a területi megoszlást illeti, Szlovákia határain belül nem található a nemzetiségek szempontjából olyan homogén közigazgatási egység, járás vagy kerület, ahol csak nemzeti kisebbségben élő csoportokat találunk. Az ország jelentős része vegyesen lakott területnek minősül. Ez a tény számos sajátos problémát és feladatot ró a szlovákiai oktatásügyre.

Mivel a rendkívül fontos intézményes nevelés és oktatás szorosan összefügg az emberi jogok biztosításával és betartásával, a közoktatás helyzetének elemzése során nem szabad figyelmen kívül hagyni az ország nemzetiségi politikáját sem. Annak ugyanis állandóan az ország által elfogadott és jóváhagyott nemzetközi kon-

venciókkal és megállapodásokkal összhangban kellene formálódnia.

Ezeknek a jogoknak a gyökerei főképp az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) dokumentumaiban találhatók, de meg kell említenünk az Európa Tanács kisebbségi keretegyezményét², valamint a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját³ is. Ezen egyezmények célja elsősorban a kisebbségek hatékony védelme, s kihatással vannak az oktatás területére is.

Az általános emberi jogok biztosítása azonban nem csupán a nemzetközi egyezmények alapján történik, ezek szavatolása elsősorban a hazai jogszabályok feladata. Így aztán elsősorban a Szlovák Köztársaság Alkotmánya garantálja a hatályban lévő és az ország által elfogadott nemzetközi dokumentumok betartását, hiszen kimondja⁴, hogy azok előnyt élveznek a belső jogrend normáival szemben, ugyanakkor azt is deklarálja, hogy az alapvető emberi és szabadságjogok mindenkit megilletnek.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó lakosság számára az említett szabályok értelmében szerveződik az oktató-nevelő tevékenység. Kiindulópontnak e téren is a Kisebbségi Keretegyezményt tekinthetjük, amelynek egyes cikkelyei biztosítják a nemzetiségi iskolák létrehozásának jogát, az anyanyelvi tanulást, a pedagógusképzést. A Keretegyezmény ugyancsak tartalmazza azt az alapelvet, hogy a megállapodást aláíró felek a nemzetiségek által lakott területeken – megfelelő igény esetén – az ország oktatási rendszerének szerves részeként biztosítják

1 A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának hivatalos adatai a népszámlálásról.

2 Kisebbségi keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, Strasbourg, 1995. február, H(95)10.

3 A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, Strasbourg, 1992. nov. 5., European Treaty Series 148.

4 A Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 7. cikkely, 5. bekezdés

a kisebbségi nyelven folyó oktatást, vagy a kisebbségi nyelv tanítását.

Érdemes megemlíteni az egyezmény azon szakaszát is, amely figyelmezteti az egyes országokat, hogy tartózkodjanak a kisebbségekhez tartozó személyek akaratuk ellenére történő asszimilációjától. Ez is azt a tényt erősíti meg, hogy kulcsszerepet kell tulajdonítani a kisebbségek anyanyelvi nevelésének.

Az általános polgárjogok mellett a kisebbségi státusból adódó jogigények a nemzetiségi és etnikai csoportok számára az Alkotmány 33. és 34. cikkelyében találhatók. Az iskolázás terén ez azt jelenti, hogy a törvényekben meghatározott módon lehetőség nyílik a kisebbségi nyelven folyó oktatásra, ami az egyébként mindenki számára garantált jog specifikus kifejezése, s különösen jelentőségteljes, hiszen a nyelvi másság elfogadást és az abból objektívan adódó hátrányos helyzet kiküszöbölésének fontosságát hangsúlyozza.

2. A SZLOVÁKIAI KISEBBSÉGEK OKTATÁSI INTÉZMÉNYEI

Az iskolaválasztás joga a gyermek szüleit, illetve a törvényes képviselőjét illeti meg. Az ő szabad döntésük alapján vesznek részt a tanulók az oktató-nevelő folyamatban, s vagy szlovák tanítási nyelvű intézményt, vagy valamely kisebbség nyelvén oktató iskolát látogatnak.

A nemzeti kisebbségek oktatása rendszerint olyan intézményekben zajlik, amelyek minden egyes tantárgy tanítását a nemzetiség nyelvén

biztosítják, ezen túlmenően pedig kötelezően oktatják az államnyelvet, vagy olyan iskolákban folyik, ahol tantárgyként oktatják a kisebbségi nyelvet, a többi tantárgy elsajátítása viszont szlovák nyelven történik.

Ahhoz, hogy a jogszabályok a gyakorlatban is visszatükröződhessenek, elsősorban arra van szükség, hogy a szülők éljenek az Alkotmány adta lehetőségükkel, másodsorban pedig arra, hogy az ország területén lehetőleg minden egyes településen létezzenek az ott élő kisebbségek jogait biztosítani hivatott iskolák. A jelen helyzetben ezek a tanintézetek különböző fenntartók által működtethetők, lehetnek önkormányzati (települési vagy megyei), egyházi vagy magánintézmények, melyek az iskolahálózatba történő beiktatáskor feltüntetik, milyen nyelven folytatják majd a tanítást. Erről a Tt. 596/2003. számú, az oktatási államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló törvény⁵ rendelkezik.

A jelenlegi szlovákiai nemzetiségi iskolahálózat főképp az ismert történelmi és társadalmi események eredménye, valamint a nemzeti öntudat intenzitásának, a kisebbségek hagyományörzésének, továbbá különböző szociális és gazdasági változásoknak egyenes következménye.

A központi statisztikák szerint Szlovákia területén jelenleg csupán három nemzeti kisebbség él a törvények adta jogával, és működtet a kisebbség nyelvén, illetve annak nyelvét is oktató intézményt.

Az intézmény típusa	Magyar nyelvű	Német nyelvű	Ukrán nyelvű
Óvoda	önkormányzati egyházi	önkormányzati	önkormányzati
Alapiskola	önkormányzati egyházi	önkormányzati	önkormányzati
Gimnázium	önkormányzati magán egyházi		önkormányzati
Szakközépiskola	önkormányzati magán		önkormányzati
Szaktunókásképző	önkormányzati magán		
Speciális iskola (fogvatékosoknak)	önkormányzati		

5 Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

A roma nyelvet egyelőre csak segítő nyelvként használják egyes iskolákban, mivel a roma kisebbség képviselői mindeközéig még nem igényelték az önálló, roma tanítási nyelvű intézmény hálózatba iktatását.

Lényeges megemlíteni, hogy Szlovákiában nem létezik önálló kisebbségi oktatási rendszer, minden egyes intézmény – értelemszerűen a magyar nyelven oktató iskola is – az országos hálózat része, és ily módon ugyanazon jogi és ágazati előírások alapján működik, mint a szlovák tanítási nyelvű iskolák és óvodák.

Ha szeretnénk megvilágítani ennek a rendszernek a részleteit, illetve megérteni a különbséget a többségi nemzet és a nemzeti kisebbségek intézményei között, melyek túlnyomó része magyar, mindenekelőtt meg kell ismerkednünk az oktatási rendszer szerkezetének leírásával.

3. A SZLOVÁKIAI OKTATÁSI RENDSZER SZERKEZETE

A jogi és egyéb oktatásügyi normák értelmében a jelenlegi köz- és felsőoktatási rendszer a következőképpen fest:

- a) az 1984-ből származó közoktatási törvény⁶ alapján:
 1. alapiskolák;
 2. középiskolák:
 - 2.1. gimnáziumok (min. 4, max. 8 osztállyal),
 - 2.2. szakközépiskolák és konzervatóriumok,
 - 2.3. szakmunkásképzők a gyakorlóközpontok,
 3. tanonciskolák azon tanulók számára, akik az iskolakötelesség közvetlen letelte előtt még nem fejezték be az alapiskolát;
 4. speciális iskolák: alap-, közép-, gyakorlóiskola és speciális szakiskola;
 5. művészeti alapiskola;

b) az 1993-as, majd később módosított, az egyéb oktatási és nevelési intézményekről szóló törvény⁷ alapján:

6. oktatási intézmények:
 - 6.1. oktató-nevelő intézmények,
 - 6.2. speciális nevelő intézetek,
 - 6.3. tanácsadó intézmények,
 - 6.4. nyelviskolák,
 - 6.5. iskolai szolgáltató intézmények:
 - iskolai étkeztetést, illetve gyakorlatoktatást biztosító intézmények,
 - iskolákat kiszolgáló háttérintézmények;

c) a felsőoktatási törvény alapján⁸:

7. felsőoktatási intézmények – egyetemek (3 szintű képzés);

d) a továbbképzésről szóló törvény alapján⁹:

8. továbbképzéseket biztosító intézmények – a továbbképzés eltérő fajtáit és formáit (szakképzés, kiegészítő képzés, átképzés stb.) különböző oktatásra szakosodott intézetek, illetve középiskolák és egyetemek akkreditált programjai biztosítják;

Jelen tanulmányban ezek közül az iskolák és háttérintézmények közül csak azokra térünk ki részletesebben, amelyek magyar nyelven (is) folytatják tevékenységüket.

3.1. Alapiskola

Az alapfokú oktatás tanintézte, mely az Alkotmány által meghatározott kötelező oktatásban való részvétel első periódusa. Legfontosabb feladata és célja a családi és az óvodai nevelés eredményeire építve a tantárgyi alapismeretek átadása, az alpműveltség megalapozása, a tanulás folyamatának elsajátíttatása és megkedvelte-

6 Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl. (školský zákon)

7 Zákon č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach

8 Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách

9 Zákon č. 386/1997 Z. z. o ďalšom vzdelávaní

tése a tanulók életkorának figyelembe vételével. Alapokat biztosít az értelmi, az erkölcsi, az esztétikai, az ökológiai nevelésben, valamint a testnevelés és a munkára való nevelés terén is.

A szlovákiai iskolarendszerben az alapiskola alsó tagozatra (1–4. osztály) és felső tagozatra (5–9. osztály) oszlik, 1997-től újfent kilenc osztályból áll, miközben a tankötelezettség 10 esztendő. A közoktatási törvény értelmében minden gyermek köteles az alapiskola látogatására, aki az aktuális tanév megkezdéséig betöltötte 6. életévét.

A közigazgatási szabályok értelmében az alapiskolák fenntartója lehet község, egyház vagy magánszemély. Az iskola szerves részét képezheti az iskolai klub (napközi otthon), az iskolai könyvtár, valamint a kollégium is.

Az oktatás mindenütt központi tantervek és oktatási sztenderdek alapján folyik. Lehetőség nyílik arra is, hogy az iskola valamely tantárgy (pl. idegen nyelv, matematika, zenei nevelés stb.) oktatására szakosodjon, s azt magasabb óraszámban tanítsa.

Az alapiskola befejezése után minden tanuló (aki még nem töltötte be 16. életévét) köteles középiskolában folytatni tanulmányait.

3.2. Középiskola

Az alapiskolai tanulmányokra építő oktatás három formában történik: gimnáziumban, szak-középiskolában, illetve szakmunkásképzőben.

Ezeknek az iskoláknak a fenntartója a megyei önkormányzat, de ugyanúgy az egyház, illetve magánszemély is kérheti a fenntartói jogok megadását.

A tanulmányokat – sikeres felvételi vizsga után – nappali vagy esti tagozaton lehet végezni. Az oktatás ingyenes, a nem önkormányzati iskolák azonban szedhetnek tanulóiktól tandíjat is, ebben az esetben viszont nem jogosultak az állami normatívára (az ún. fejpénzre).

3.4. Gimnázium

Elsősorban a felsőfokú vagy érettségit követő (poszt-szekunder) tanulmányokra felkészítő intézmény, amelynek elsőrendű célja általános

műveltséget adni tanulóinak. Az utóbbi esztendők gyakorlatában némi változás mutatkozott a gimnáziumok elgondolásában, fokozódott az idegen nyelvek oktatásának szerepe, illetve kisebb a szakmai irányultságra fektetett hangsúly.

A klasszikus négyosztályos iskolák mellett lehetőség nyílt nyolcosztályos gimnáziumok létrehozására, amelyek tulajdonképpen részben alapiskolai feladatokat látnak el. Kétoldalú állami kulturális egyezmények alapján ugyancsak mód van két nyelven oktató (ún. bilingvális) gimnáziumok létrehozására, ahol az egyik nyelv általában valamely világnyelv (angol, német, francia, spanyol stb.).

A gimnáziumok végzősei előtt a továbbtanulást illetően két út nyílik, vagy felsőoktatási intézményben (egyetemen) tanulnak tovább, vagy érettségi utáni szakképzésben vesznek részt.

Az új tantervekben a tanulói aktivitásra, az önálló alkotó munkára, a kommunikációképeség fejlesztésére, az információk hatékony felhasználásának készségére kellene nagyobb hangsúlyt fektetni. Az új felfogással összhangban készült el az új érettségi tervezete is.

3.5. Szakközépiskola

Elsőrendű küldetése, hogy középfokú szakképzést biztosítson a tanulóknak, s felkészítse őket a különböző területeken esedékes munkavégzésre, valamint a felsőoktatásban való részvételre, illetőleg az élethosszig tartó továbbképzésre. A szakközépiskolák szakmailag képzett szakértőket képeznek a különböző iparágak, valamint a közigazgatás és az élet egyéb területei számára. Ugyancsak ők biztosítják az érdeklődők számára az érettségi utáni szakképzést.

Az 1989-es változás után szükség volt a szakképzés tartalmi szabályozásának megújulására, hiszen egyre nagyobb szerepet kaptak a munkaerő-piaci viszonyok. A gazdasági és társadalmi változásokkal együtt új szakokat kellett bevezetni. Felerősödött a nyelvtudás és az informatikai ismeretek szerepe, új tantárgyak jelentek meg az oktatásban (marketing, vállalkozástan stb.), megnőtt a szakmai gyakorlat hordereje.

3.6. Szakmunkásképző

A szakmunkásképzők feladata, hogy felkészítsék a fiatalokat konkrét tevékenységekre, meghatározott munkafolyamatok elvégzésére. Az oktatás általános felkészítésből és szakképzésből tevődik össze, miközben a szakmai gyakorlat van túlsúlyban. A tanulmányi szakok a foglalkozások rendszerét követik.

Az egyes hivatások nehézsége és összetettsége alapján a tanulmányi idő kettő vagy három év, ha valaki érettségit is szeretne szerezni, akkor újabb esztendőket kell az iskolapadban töltenie.

A szakmunkásképzők jelentős mértékben a munkáltató szervezetek igényei szerint alakítják ki profiljukat. Az utóbbi időben lényegesen csökkent az érdeklődés az ilyen típusú képzés iránt, ami elsősorban a jelentős mértékű munkanélküliség következménye.

3.7. Tanonciskola

Ez a típusú iskola külön fokozatot képvisel az oktatási rendszerben. Feladata, hogy azokat a tanulókat készítse fel bizonyos hivatásokra, akik a tankötelezettség ideje alatt nem fejezték be alapiskolai tanulmányaikat, így nem léptek tovább valamely középiskolába. Nem egyenértékű a szakmunkásképzővel, bár hasonló módon és formában működik.

3.8. Speciális iskola

Különleges oktatási és nevelési módszerek segítségével igyekszik műveltséget biztosítani a valamilyen módon hátrányos helyzetű vagy fogyatékos tanulóknak, a nehezen kezelhető gyerekeknek, a kórházakban elhelyezett beteg tanulóknak, s ezáltal felkészíti őket a társadalmi integrációra.

Léteznek speciális alap-, közép- és gyakorlatorientált iskolák és szakképző intézetek. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű tanulók a hagyományos iskolában is részt vehetnek az oktató-nevelő folyamatban, s létrehozhatnak számukra speciális osztályokat is.

A tanulmányi program csak részben tér el a szokványos iskolák tanterveitől, ezért az itt megszerzett végzettség és képesítés is egyenértékű a klasszikus alap- és középiskolai végzettséggel.

A mentálisan sérült tanulók esetében csak a kevésbé igényes szakterületeken folyik képzés, számukra általában a gyakorlatra irányuló szakmai felkészítést biztosítanak. A képzés lényege, hogy a tanulók önállóakká váljanak, képesek legyenek egyszerű házi munkák elvégzésére, alkalmasak legyenek a családi életre.

Speciális iskolát a tanulók minden esetben csak szakember ajánlására látogatnak, s pedagógusainak is sajátos képesítéssel kell rendelkezniük, hogy a fő hangsúlyt az egyéni foglalkoztatásra és a humánus nevelésre fektethessék, s az iskola befejezése után biztosítva legyen a gyerekek társadalmi beilleszkedése.

A képzési sztemdeket, a tanterveket és az óraterveket minden iskolatípus számára az oktatási minisztérium hagyja jóvá. A kisebbségi nyelven oktató intézményekben a tartalmi részt ugyanúgy és ugyanolyan mértékben kell garantálni, mint a szlovák tannyelvű iskolákban. Az alapvető pedagógiai dokumentumok hivatottak biztosítani a tanulók tudásának egyenértékűségét.

Lényeges különbség abban mutatkozik, hogy a nemzetiségi iskolák egyes évfolyamaiban magasabb a heti óraszám, mivel itt tantárgyként megjelenik a kisebbségi nyelv és irodalom, valamint eltérő a szlovák nyelv és irodalom tantárgy tartalma, hiszen ez esetben idegen nyelvről van szó.

Mindeközben rendkívül érdekes, hogy a szlovák nyelv oktatása a nemzetiségek számára a hivatalos értelmezésekben polgárjogként jelenik meg, ugyanakkor az elsajátítását köteleseggként ellenőrzik. Az államnyelv ismerete ugyanakkor elősegítheti a teljes értékű integrációt és a társadalmi szerepvállalást.

Az egyéb tantárgyak esetében mind a tartalom, mind az időkeret megegyezik a szlovák osztályok előírásaival. Így minden módosítás, minden formai vagy tartalmi változás a nemzetiségek intézményeit is hasonló mértékben érinti.

A minisztérium által engedélyezett tankönyvek és tansegédeszközök is általában meg-

egyeznek minden iskolatípusban a tanítási nyelvtől függetlenül, a gondot csupán az jelenti, hogy a kisebbségi nyelvekre lefordított könyvek néha éveket is késnek. A közoktatási törvény egyik legliberálisabb paragrafusa ugyan lehetővé teszi, hogy az iskolák a hivatalosan engedélyezett tankönyvek helyett (vagy mellett) más anyagokat is használjanak, amennyiben azok összhangban vannak a tantervekkel, ám ezek beszerzését és finanszírozását a központi költségvetés már nem támogatja.

A tankönyvek kapcsán szükséges még megemlíteni, hogy a kisebbségi problematika csak elvétve található meg a tantervekben, az országban élő nemzetiségekkel kapcsolatban csak minimális számú említésre bukkunk a hivatalosan jóváhagyott kiadványokban. A nemzeti kisebbségek múltjával és jelenével is csak leginkább a nemzetiségi iskolák történelmóráin foglalkoznak a pedagógusok. A multikulturális nevelés gondolata sem jelenik meg kellőképpen a többségi nemzet oktatásában.

4. EGYÉB OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

A közigazgatási szervek, magánszemélyek vagy egyházak által alapított intézmények főképp az iskola előtti neveléssel, a szabadidős tevékenység szervezésével, a tanulók étkeztetésével és elszállásolásával, valamint tanácsadással és szakszolgáltatással foglalkoznak.

4.1. Óvoda

A családi nevelés kiegészítéseként két éves kortól hat éves korig foglalkoztatják a gyerekeket, s egyben felkészítik őket az iskolába lépésre. Ez a tanulásra való felkészítés az utolsó évben zajlik az 5 éves gyerekek számára, ugyanakkor az óvodai oktatás nem kötelező. Az óvoda programja a hagyományos nevelési elemek mellett tartalmazhatja a környezetvédelmi, valamint az egészséges életmódra való nevelést, illetve a gyerekek cselekvési kedvét serkentő drámapedagógiát is.

4.2. Nevelési tanácsadó intézmények

Ide tartoznak a pedagógiai-pszichológiai tanácsadók, a speciális pedagógiai tanácsadók, a nevelési tanácsadók, illetve az iskolai pszichológusok és speciális pedagógusok, akik különböző szolgáltatásokat nyújtanak az iskoláknak, a pedagógusoknak és a szülőknek egyaránt. A nemzeti kisebbségek által lakott területeken általában egy-két kisebbségi nyelvet beszélő szakember is található ezekben az intézményekben, s igyekeznek annak érdekében is, hogy a pszichológusoknak a diagnosztizáláshoz a gyermek anyanyelvén íródott tesztlapok is rendelkezésükre álljanak.

5. FELSOÓKTATÁS

A felsőoktatás irányításában az oktatási minisztérium szerepe mindenekelőtt a fejlődés feltételeinek megteremtésében merül ki, az egyetemek egyébként jelentős autonómiával rendelkeznek.

A nemzetközi dokumentumok és egyezmények azonban ezen a téren is éreztetik hatásukat, s hozzájárultak a felsőoktatás diverzifikálásához, valamint a háromszintű képzési rendszer bevezetéséhez. Főképp az UNESCO 1998-ban elfogadott víziója¹⁰ és az 1999-es, Bolognában megfogalmazott nyilatkozat¹¹ érdemel említést, mivel ezek lettek a szlovákiai felsőoktatási koncepció alapkövei.

A felsőoktatási intézmények fenntartói az államon kívül lehetnek magánszemélyek is, de a főiskolák vagy egyetemek minden esetben csakis a parlament döntése alapján jöhetnek létre. A képzés az akkreditált szakokon háromszintű lehet: baccalaureátusi (bachelor), mesterképzés (master), illetve doktori (PhD).

A 2005/2006-os tanévben Szlovákiában 26 felsőfokú képzést biztosító intézmény működött, ezek közül 6 volt magánegyetem. Volt köztük klasszikus egyetem, műszaki egyetem, agrár egyetem, állatorvosi, gazdaságtudományi,

¹⁰ Svetová deklarácia o vysokoškolskom vzdelávaní pre 21. storočie – vízia a aktivy, prijatá na konferencii UNESCO (v roku 1998)

¹¹ Spoločná deklarácia európskych ministrov školstva v Bologni (v roku 1999).

művészeti, katonai, rendőri, egészségügyi, valamint jogi egyetem is.

Önkormányzatiságuk alapja az akadémiai közösség, amely közvetlenül dönt az egyetemi tanács (szenátus) összetételéről, illetve közvetve az egyetemet irányító rektor személyéről. Minden intézmény a saját belső szervezési és működési szabályzata szerint működik.

A felsőfokú oktatás tartalmát az egyes szakok tanulmányi programjai határozzák meg. A tanulmányok végezhetőek nappali vagy levelező tagozaton, mindkét esetben bizottság előtt zajló államvizsgálóval fejeződnek be. A vizsgán való részvétel feltétele bizonyos számú kredit megszerzése.

Az egyetemek oktató, kutató, valamint fejlesztő tevékenységének minőségét és színvonalát az akkreditációs bizottság hivatott megítélni, s ez a testület dönt arról is, milyen szakokon folytathat képzést egy-egy intézmény.

A 2003. október 23-án elfogadott Tt. 465/2003. számú törvény értelmében 2004. január 1-jétől működik Komáromban a Selye János Egyetem, amelynek a törvény szövege által meghatározott oktatási nyelvei a magyar, a szlovák, illetve egyéb nyelvek. Az egyetem megalakulásának körülményeit és helyzetét a kötet más helyén tárgyaljuk.

6. TOVÁBBKÉPZÉS

A szakemberek versenyképessége szükségessé teszi az élethosszig tartó tanulást. Az érettségit követő (poszt-szekunder) és a felsőfokú oktatás harmadik szintjén lévő posztgraduális képzés mellett fokozatosan kialakultak különböző új továbbképzési formák, főképp magánintézeteknek és polgári társulásoknak köszönhetően korszerűsödött a tartalom és forma is. Jelenleg a középiskolákon és az egyetemeken kívül mintegy 300 különböző oktatási intézmény foglalkozik továbbképzéssel.

A továbbképzés egyik különlegesen fontos területe a pedagógusok továbbképzése, ahol a magyar nyelvű képzésből legjelentősebb mértékben a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, illetve a Selye János Egyetem égisze alatt működő Comenius Pedagógiai Intézet ve-

szi ki a részét. A magyar nemzetiségű lakosság számára az egyéb felnőttképzési formák terén jelentős tevékenységet fejtenek ki az ún. művelődési akadémiák, amelyek szakembergárdájuk összetételétől függően számos képzést magyar nyelven (is) indítanak.

A törvényi szabályozásról, az egyes intézménytípusok tevékenységéről és történetéről, valamint a statisztikai adatokról a további fejezetekben számolunk be részletesebben.

ISKOLARENDSZEREK, TÖRVÉNYALKOTÁS AZ ISKOLAÜGY TERÜLETÉN

CSICSAY ALAJOS–DOLNÍK ERZSÉBET

1. VISSZATEKINTÉS

„... A nyelvek elpusztításának, illetve elnyomásának egyik leghatékonyabb módszere mindig is az oktatás volt” – írja a *Nyelv, oktatás és a kisebbségek* című jelentésében (1990) Tove Skutnabb-Kangas. Ennek a már-már szállóigévé vált megállapításnak az igazságtartalmával fájdalmasan szembesül Trianon óta minden Magyarország határain kívül rekedt magyar nemzetrész. Mi csehszlovákiai, illetve szlovákiai magyarok is. Csehszlovákiában, később a Tiso-féle szlovák államban, majd ismét Csehszlovákiában, s az 1989-es rendszerváltás után létrejött Csehszlovák (Cseh–Szlovák) és Szlovák Köztársaságban is. Mi is megtapasztaltuk az idézett cél megvalósítását segítő jogszabályok iskoláinkra, oktatási intézményeinkre, nyelvünkre, kultúránkra gyakorolt hatását.

1.1. Iskolarendszerek, törvényalkotás az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásától az 1989-es rendszerváltásig

Az első Csehszlovák Köztársaság megalakulását 1918. október 28-án a prágai Vencel téren hirdették ki, s ezzel megpecsételődött a Dunától, Ipolytól északra fekvő területeken élő magyarok sorsa.

Az ún. első Csehszlovák Köztársaság látszatra egy demokratikus ország volt, valójában az első pillanattól kezdve igyekezett megszüntetni minden magyar iskolát, kulturális intézményt.

Az új állam határainak szentesítése csak 1920. június 4-én történt meg a trianoni béke-

diktátum aláírásával. A prágai – kinevezett tagokból álló – nemzetgyűlés már 1918. november 14-én megkezdte lázas, ám igen következetes törvényhozó munkáját, az általa kinevezett ideiglenes kormány pedig katonai erővel vette birtokba a későbbi Dél-Szlovákiát.

1929. február 29-én fogadta el az ideiglenes országgyűlés a Csehszlovák Köztársaság első alkotmányát, amely az állam politikai berendezkedését demokratikusnak mondta ki. Preambuluma e szavakkal kezdődött: „Mi csehszlovák nemzet...”, s államnyelvnek is a fiktív csehszlovák nyelvet jelölte meg, ami később igen sok elvi problémát okozott. A törvény a nemzetiségek nyelvének használati jogát járásonkénti legalább 20%-os kisebbségi arány esetében engedélyezte. (Csicsay 2002)

1.2. Iskolatörvény

1919-ben viszonylag demokratikus szellemben fogant az új csehszlovák állam iskolatörvénye is, melynek egyik kitétele így hangzik: „Nyilvános elemi népiskola minden olyan községben szervezhető, amelyben három évi átlag szerint legalább 40 tanköteles gyerek van, ha az iskolaközségben nincsen olyan tanítási nyelvű nyilvános iskola, mint ezen gyermekek anyanyelve.” (Tóth 1998, 6)

A szóban forgó 189/1919. számú törvény ugyanis azt is szavatolta, hogy az iskolák tanítási nyelve a tanulók anyanyelvének kell lennie.

A szlovákiai magyar iskolák esetében az 1919-ben elfogadott iskolatörvény gyakorlatilag használhatatlan volt, mivel a 15.§-a szerint: „Ezen törvény Csehországban, Morvaországban és Sziléziában kihirdetése napján lép ha-

tályba. Rendeletileg fog megállapíttatni, hogy ezen törvény Szlovenszón mikor lép életbe.”

Ezt a jelentős oktatáspolitikai jogszabályt a magyarok által lakott területen soha nem léptették életbe.

Az 1918-ban kinevezett parlament nemcsak a csehszlovák kormány tagjait nevezte ki, hanem a kormány alárendeltjeként működő Szlovák Teljhatalmú Minisztériumot is, amelynek egyetlen minisztere Vavro Šrobár lett. Az oktatásügy irányítása a prágai Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium feladata volt, viszont a szlovák minisztériumban létrehozták a pozsonyi Iskolaügyi Referátust, amelynek referensévé, azaz szakelőadójává Anton Štefánekot nevezték ki. Fő feladatként ő hajtotta végre a szlovákiai oktatásügy „magyartalanítását”.

1.3. Az ideiglenes és helyettesítő állami középiskolai tanárok fizetéséről szóló Tt. 275/1919. sz. törvény (a Tt. 541/1919. sz. törvény módosítása) – 1919. április 1.

A nevezett törvény meghatározza az ideiglenes és helyettesítő középiskolai tanár fogalmát, miszerint ideiglenes tanárnak tekinthetők azok a középiskolai és kereskedelmi iskolai ideiglenes tanárok, akik eredményes tanári vizsgát tettek. A törvény e tekintetben nem tesz különbséget a női és férfi tanárok között. Hasonlóképp – nemre való tekintet nélkül – helyettesítő tanárként határozza meg azokat a középiskolai pedagógusjelölteket, akiknek meghatározott időre lehetővé tették, hogy középiskolában, illetve kereskedelmi iskolában taníthassanak.

A törvény rendkívül szigorúan szabályozza a helyettesítő és ideiglenes középiskolai tanárok fizetését. A fizetés nagyságát meghatározó szolgálati időbe pl. annyiival kevesebb évet számít be, amennyivel rövidebb volt a pedagógus felsőfokú tanulmányi ideje. A magasabb bérosztályba csak azok a tanárok léphettek, akik a kvalifikációs vizsgán a „kevésbé elégséges” vagy „elégtelen” eredménynél jobbat értek el.

A Csehszlovák Köztársaság első tizenöt esztendejében tíz oktatási miniszter váltotta egymást, s szinte mindegyik megbízatási ideje

alatt születtek oktatásügyi törvények vagy törvényerejű rendeletek.

Az első miniszter Gustáv Habrman újságíró-politikus 1918. november 14-től 1920. szeptember 15-ig töltötte be ezt a tisztséget. Az ő ellenjegyzésével jelent meg az 1919. április 3-án kelt, fent említett 189/1919. sz. törvény, amely az elemi és magániskolák szervezésére vonatkozott. Érdekessége, hogy a már idézett iskolaalapításra és anyanyelvi oktatásra vonatkozó 1.§-a a kihirdetés napjától csak a történelmi országrészekre vonatkozott, Szlovákiára külön miniszteri rendelet terjesztette ki később.

1919. augusztus 29-én adta ki Habrman az elemi és a polgári iskolákban az állampolgári ismeretek kötelező tanítására vonatkozó rendeletét, azzal a céllal, hogy a demokráciában feltétlenül szükséges, hogy az állampolgárok ismerjék az államelméletnek erkölcsi, szociális és gazdasági alapjait, az államélet szervezetét, a polgári jogokat és köteleességeket, a modern társadalmi mozgalmakat, amelyek a további társadalmi fejlődésnek az alapjai és biztosítékai.

A miniszter figyelme arra is kiterjedt, hogy a magyarok esetében különbséget kell tenni az „uher” és a „magyar” fogalmak között. Szerinte az „uher” politikai fogalom, a magyar viszont etnográfiai.

1.4. A tanítók áthelyezésének lehetősége

A Csehszlovákiában létező magyar iskolák számára veszélyt jelentett a Tt. 605/1919. számú törvény, mely meghatározta azokat a feltételeket, melyek lehetővé tették, hogy az általános és polgári iskolák tanítóit ideiglenesen a Csehszlovák Köztársaság bármely szolgálati helyére, vagyis bármely iskolába át lehetett helyezni.

A törvény szabályozta az áthelyezéssel kapcsolatos jogokat és köteleességeket, többek között kitért arra is, hogy a tanító állandó munkahelyét fenn kell tartani, s ha a törvény életbe lépése után hat évvel kéri, vissza kell őt helyezni.

A törvény azokra is vonatkozott, akiket Szlovákiába helyeztek át mindaddig, míg ott a pedagógusok jogi helyzete nem rendeződik. A

törvény különlegessége volt, hogy 1918. november 1-jétől volt érvényes, tehát retroaktív (visszamenőleges) hatállyal bírt.

Ez a törvény tette lehetővé több más jogszabály mellett, hogy cseh tanítók nagy számban kerültek a szlovákiai iskolákba.

1.5. Miniszteri rendelet (1920)

A miniszter 1920. február 21-én adta ki azt a rendeletet, amellyel arra kötelezte a tanítósgot, hogy részt vegyen a szociális mozgalmakban és munkában. Nem írta elő, de nem is tiltotta a tanítók, tanárok politikai elkötelezettségét, valamelyik pártban való szerepvállalását.

Habrman rendeletei közül kettőnek volt jelentős szerepe a szlovákiai magyarok életében. Az egyik a népkönyvtárakra vonatkozó rendelete, a másik pedig a tanítók szigorú aktivizálása a közéletben. Az iskola igazgatója köteles volt naplót vezetni a tantestület tagjainak mindennemű tevékenységéről, s ez által a tanfelügyelő az iskola látogatása alkalmával tájékozódást nyerhetett róla. 1933-ban a szlovákiai magyar tanítók a lakosság között huszonnégyféle népjóléti és népművelő tevékenységet fejtek ki. Sokan a vöröskeresztben és a tűzoltó szervezetben tevékenykedtek, de még ennél is többen szerveztek műkedvelő előadásokat, dalárdákat és tanfolyamokat. Igaz, a második köztársaságban ilyen rendeletet már újra nem adtak ki, viszont a szokásjog alapján a tanítók-tól elvárták, hogy ők legyenek továbbra is a falvak és a kisvárosok mindenesei.

1.6. Kis iskolatörvény (1922)

Vavro Šrobár, aki 1921. szeptember 26-tól 1922. október 27-ig volt iskolaügyi miniszter, tisztségének betöltése idején 1922. július 13-án hozták meg azt a 226. számú törvényt, amely Kis iskolatörvény néven vált ismertté. Lényege a következő:

- módosította az elemi népiskolák és a polgári iskolák tantervét,
- az iskolák és az osztályok szervezését úgy határozta meg, hogy az osztályokban a tanulók maximális száma egyre

csökkenjen, 1932–33-tól kezdve az egyosztályos iskolákban ötven, a többiekben hatvan tanulóban szabta meg a határt,

- a nemzeti kisebbségek iskoláiban kötelezővé tette a „csehszlovák”, valójában a cseh, illetve a szlovák nyelv tanítását, osztályonként heti három órában,
- meghatározta, hogy a koedukált iskolákban a tanítói karban a pedagógusok fele férfi, fele nő legyen. Az igazgató lehetett akár férfi, akár nő, viszont nem számított be a fele-fele megosztásba.

Az ún. Kis iskolatörvényt 1925. július 18-án, a Tt. 64/1925. sz. kormányrendelettel módosították. Ekkor Ivan Markovič volt a miniszter (1924. október 3-tól 1925. december 9-ig). E rendelet legfontosabb tartalmi elemei közé tartozott, hogy bevezette a 14. életkorig tartó tankötelezettséget, miáltal az elemi iskolát nyolcosztályossá alakították át.

Az említett 64. sz. csehszlovák kormányrendelet alapján a polgári iskolákat négyről három osztályossá változtatták, de – megfelelő számú érdeklődő esetén – tanfolyamként hozzá csatolhattak egy negyedik osztályt is. A rendelet 1.§-a a polgári iskolák számára kettős feladatot jelölt meg:

- gyakorlati életre neveljenek,
- magasabb műveltséget nyújtsanak a népiskoláknál.

1.7. Polgári iskolák

Minden társadalmi rendszernek van egy ún. domináns iskolatípusa. A két háború közötti időben mind Magyarországon, mind Csehszlovákiában ez az iskolatípus a polgári iskola volt. A nemzetállamok oktatáspolitikájában rejtett szerepe van a nemzeti kisebbségek asszimilálására való törekvésnek. Az első Csehszlovák Köztársaságban a legszembetűnőbben a felső fokú anyanyelvű oktatási intézmények megvonásában és a polgári iskolák települések, illetve körzetek szerinti elhelyezésében nyilvánult meg. Szlovákiában 19 magyar polgári iskolát engedélyeztek. Ebből 11 állami, 4 községi (városi) és 4 felekezeti (kettő római katolikus, kettő

evangélikus) volt. Az olyan városok közül, amelyekben túlnyomó többségben magyarok éltek, nem alapíthattak magyar polgári iskolát, például Dunaszerdahelyen, Galántán, Vágselyén, Ógyallán, Párkányban, Szepsiben és Királyhelmecen, ezért körzetükben sok magyar fiatal kénytelen volt szlovák polgári iskolában tanulni.

1.8. A tanítók fizetése és az iskolatanácsok létrehozása

1926-ban hozott 104/1926. sz. törvény Ján Krčmár miniszerségének idején (1926. március 18-tól 1926. október 12-ig) rendelkezett a tanítók fizetéséről, amelyet azonban csak 1927. november 4-én léptetett érvénybe Milan Hodža (1926. október 12-től 1929. február 20-áig) miniszter.

1928-ban a 162/1928. sz. kormányrendelet a tanítók minősítését szabályozta. Hodža miniszter nevéhez fűződik az első tervezet az iskolaigazgatás „egyesítésére”, a különböző szintű iskolatanácsok létrehozására. A tervezetet Ivan Dérer (1929. december 7-től 1934-ig) miniszter dolgozta ki javaslatként. A törvényjavaslat elfogadásához a szlovákiai magyar értelmiség nagy reményeket fűzött, mégpedig azért, mert az országos iskolatanácsok nemzeti alapon való szervezése az első lépés lett volna a kulturális autonómia megvalósítására, amiről tudjuk, hogy végül nem történt meg.

1.9. Magyar iskolák a Tiso-féle Szlovákiában

A Csehszlovák Köztársaság sorsa 1938. szeptember 29-én megpecsételődött. A cseh politikai vezetés 1938. október 8-án jóváhagyta, hogy Jozef Tiso vezetésével autonóm Szlovák Köztársaság alakuljon.

Az 1939. március 14-én létrejött szlovák állam területén 67 ezer magyar nemzetiségű lakos maradt. A Nyitra környéki magyar nyelv-szigetet kivéve, többségük szórványban élt. Gyermekük számára 34 magyar elemi iskolát hagytak meg.

Az első tanügyi reformot még az autonóm szlovák kormányban dolgozták ki és vezették be a szlovák országrészben, 1938. október 6-a

és 1939. március 14-e között. A 30/1940. sz. törvényt viszont csak 1940. november 26-án fogadta el a szlovák nemzetgyűlés. Ez a törvény szavolta, hogy a nemzeti kisebbségek számára 30 tanköteles gyerek jelentkezése esetén nyitható anyanyelvű iskola, de kivételesen már 15 tanuló számára is megengedhető.

1.10. A kassai kormányprogram következményei

Az 1945. április 5-én – tehát még a második világháború befejezése előtt – kihirdetett kassai kormányprogram az egész német és magyar kisebbséget háborús bűnössé nyilvánította, ennek következtében megfosztották őket állampolgárságuktól és megszüntették összes iskolájukat. A kassai kormányprogram XV. fejezete kivétel nélkül elrendeli minden magyar iskola bezárását: „A cseh és szlovák városokban bezárunk minden német és magyar iskolát...”. (Ez több mint 800 magyar iskolát és kb. 95 000 magyar gyermeket érintett.) A teljes jogfosztottság ideje 1948. február 25-éig, vagyis majdnem három évig tartott.

A Csehszlovák Köztársaság Alkotmányozó Nemzetgyűlése 1948. április 21-én fogadta el az egységes iskolarendszerre vonatkozó alaptörvényt, amely kimondta minden iskolatípus államosítását, a nevelés célját pedig úgy határozta meg, hogy az „család-, nemzet-, szláv- és emberiségközpontú legyen.”

E törvény rendelkezése értelmében a gyerekek állami nevelése 3 éves kortól az óvodában kezdődött meg. A 6-11 éves korú gyerekek számára létrehozták az ötosztályos nemzeti iskolát, a 11-15 éves korúaknak a négyosztályos középiskolát (kezdetben polgári iskola néven emlegették), a 15 évnél idősebbek számára pedig ún. harmadfokú iskolákat alakítottak: a három éves alap-szakközépiskolát, a kettő-három éves szakközépiskolákat, a négy éves felnőtt szakközépiskolákat és a négy éves gimnáziumot.

2. A MAGYAR ISKOLÁK ÚJRASZERVEZÉSE 1948 UTÁN

2.1. A magyar alap- és középiskolák létrehozása

A nemzetiségek, esetünkben a magyarok helyzetének rendezéséről Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Elnöksége határozott 1948. július 8-án. Az akkor jóváhagyott rendelkezések értelmében a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárok gyerekei számára bármilyen szintű iskolában párhuzamos iskolákat lehetett nyitni. A határozat értelmében 1948 novemberében Dél-Szlovákia néhány magyarok által lakott településén a szlovák tanítási nyelvű iskolában kísérletképpen engedélyezték a magyar osztályok megnyitását. Az 1948-49-es tanév folyamán több mint ötezer gyereket íratnak át szüleik e magyar osztályokba. Az 1949-50-es tanév elejére már több mint harmincezer iskolaköteles gyerek szülei tartottak igényt az anyanyelvű oktatásra, ezért a Megbízottak Testülete kénytelen volt engedélyezni az önálló magyar iskolák megnyitását.

2.2. Magyar pedagógushiány

Felmerült azonban egy szinte megoldhatatlan-nak tűnő gond. Nem voltak tanítók, akik anyanyelvükön taníthatták volna a gyerekeket. A férfiak közül sokan odavesztek a háborúban és a hadifogságban, mások családostul áttelepültek Magyarországra, a megmaradtak közül 683-an kérték nemzetiségük megváltoztatását, azaz reszlovakizáltak. Igaz, csak 217 személynek fogadták el a kérelmét, ám ők ezután már nem vehettek részt a magyar iskolák megnyitásában. Később azonban közülük is többen ismét magyar tanítók, tanárok lehettek. A szomorú tény azonban az, hogy 1950 szeptemberében alig több mint száz szakképesített pedagógus bábáskodhatott a szlovákiai magyar oktatási intézmények újraszervezésénél.

A két világháború közti megpróbáltatások, a második világháború befejezése után elszenvedett üldöztetés és természetesen más objektív és szubjektív okok következtében folyamatosan csökkent a magyarság lélekszáma, s drámai csökkenés tapasztalható a magyar iskolát látogató gyermekek számában.

Míg 1921-ben kb. 100 000 magyar tanköteles gyermekről tudunk, 2001-ben az a szám már csak 42 000-re volt tehető.

3. AZ OKTATÁSÜGYRE VONATKOZÓ TÖRVÉNYEK 1989 UTÁN

Az oktatásügyi intézmények helyzete – s ezen belül a nemzeti kisebbségi nyelveken oktató intézményeké is – híven tükrözi azokat a társadalmi-politikai változásokat, melyek meghatározzák az országot, illetve egy-egy régió létét. Minden újabb parlamenti vagy regionális választás magában foglalja az előrelépés lehetőségét, de a visszarendeződés veszélyét is. Sajnos ezt tapasztalhattuk Szlovákiában is az 1989-es rendszerváltást követő évektől mindenzidáig. A törvényhozásban hiányzik a folytonosság, a világos stratégia, az egymást követő kormányok esetenként olyan lépéseket eszközöltek a törvényalkotók közreműködésével, melyek az olyan bonyolult, érzékeny ágazatban, mint az oktatásügy, szinte lehetetlenné tették a valódi reformok megvalósítását.

3.1. A rendszerváltás éve

Az 1989/90-es tanév rendkívül összetett volt a pedagógusok és az iskolavezetők szempontjából. A tanévnyitó után az iskolákban a szocialista oktatási rendszer megkövült szokása szerint kezdődött a munka, s bár a „bársónyos forradalomnak” nevezett események megváltoztatták a politikai helyzetet, érvényben volt minden törvény, rendelet, melyet a kommunista rendszer alkotott. Mindenki a körülményeknek és saját logikájának megfelelően értelmezte ezeket, és valamiféle kivárási taktikát alkalmazott.

A szlovákiai oktatásügyet meghatározó törvények a következő években is érvényesek maradtak, csak formai változásokat hoztak bennük (pl. törölték a szocializmusra, kommunizmusra utaló kifejezéseket). Az 1990/91-es tanévben az iskolákat továbbra is a járási nemzeti bizottságok és a kerületi nemzeti bizottságok oktatásügyi szakosztályai irányították, de ténykedésüket csak a legszükségesebb minimumra szorították vissza. Jellemző, hogy a tanfelügyelők ugyan státuszban maradtak, de nem járhattak ki az iskolákba. Ebben az időszakban elsősorban azok a személyek távoztak önként vagy az újonnan alakult politikai és társadalmi szerve-

zetek nyomására a tanügyet irányító és ellenőrző tisztségekből (köztük néhány iskolaigazgató is), akik a kommunista rendszer elvtelen kiszolgálói voltak.

3.2. Alkotmányos jogok

A rendszerváltozás idején még a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Alkotmánya (Tt. 100/1960. sz. törvény; 1960. július 11.) volt érvényben. A nemzeti kisebbségekre a következő részek vonatkoztak:

- a 20. cikkely 2. bekezdése szerint minden állampolgárnak nemzetiségre és fajra való tekintet nélkül biztosított az egyenlősége,
- a 24. cikkely általában biztosítja mindenki számára a műveltséghez és az iskolához való jogot, de nem tér ki a nemzeti kisebbségek anyanyelven történő művelődéshez való jogára.

Ezt az alkotmányt követte az 1968. október 27-én jóváhagyott (Tt. 143/1968 sz.) a Csehszlovák Föderációról szóló alkotmánytörvény, valamint a Tt. 144/1968. számú, „A nemzetiségek jogállásáról szóló Alkotmánytörvény”, melynek az 1. cikkelye leszögezi, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság a cseh és szlovák nemzet, valamint az ország területén élő nemzetiségek külön állama. A szocialista demokrácia és az internacionalizmus szellemében biztosítja a magyar, német, lengyel és ukrán (rutén) nemzetiségek sokoldalú fejlődéséhez szükséges feltételeket.

Az oktatásügy szempontjából a legfontosabb a 34. cikkely:

- „1. A magyar, német, lengyel és ukrán (rutén) nemzetiségek számára sajátos nemzeti fejlődésükhöz szükséges mértékben a törvény által biztosított:
2. a saját nyelvükön történő művelődéshez való jog,
 3. a sokoldalú kulturális fejlődéshez való jog,
 4. a hivatalos érintkezésben az általuk lakott területeken a nemzetiségek nyelvének használatához való jog,
 5. a kulturális és társadalmi szövetségekben való társuláshoz való jog,

6. a saját nyelvükön kiadott sajtóhoz és információkhoz való jog.

Az 1. pontban meghatározott jogok feltételeit törvény határozza meg.”

Ezt a viszonylag demokratikus törvényt hatályon kívül helyezte az 1991. január 9-én a Cseh és Szlovák Föderatív Köztársaság Szövetségi Gyűlése által jóváhagyott „Az alapvető nemzeti jogokról és szabadságjogokról szóló Alkotmánylevél”. Ennek 5. §-ának 2. bekezdése helyezte hatályon kívül a nemzetiségek jogállását szabályozó Tt. 144/1968. számú Alkotmánytörvényt.

A nevezett Alkotmánylevél 3. fejezete az eredeti törvényhez viszonyítva általában szűkítő jellegű és az oktatásüggyel kapcsolatban is kevesebb jogot biztosít a nemzeti kisebbségek számára.

A 24. cikkely csak leszögezi, hogy „senki számára nem jelenthet hátrányt bármely nemzeti, vagy etnikai kisebbséghez való tartozás.”

A 25. cikkely sorolja fel az ún. nemzetiségi jogokat:

„1. A nemzeti és etnikai kisebbségeket alkotó polgárok számára biztosított a sokoldalú fejlődés, joguk van főleg a kisebbséghez tartozó más személyekkel együtt fejleszteni saját kultúrájukat, anyanyelvükön információkat átadni és befogadni, valamint szövetségekben társulni.

A részleteket törvény szabályozza.

2. A nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó polgároknak törvények által megszabott feltételek mellett joguk van:

- a) saját nyelvükön műveltséget szerezni,
- b) saját nyelvüket használni a hivatalos érintkezésben,
- c) részt venni a nemzeti és etnikai kisebbségeket érintő ügyek intézésében.”

3.2.1. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya

A rendszerváltást követően az 1990-ben megtartott első szabad parlamenti választások után hamarosan destabilizálódott a politikai helyzet. A cseh–szlovák ellentét 1992-ben rendkívül kiéleződött, lényegében kezelhetetlenné vált, s ennek törvényszerű következménye volt, hogy 1992. augusztus 26-án Václav Havel és Vladi-

mír Mečiar megállapodott a Cseh és Szlovák Köztársaság kettéválasztásában. A független Szlovák Köztársaság megalakulását (1993. január 1.) megelőzően 1992. július 17-én a Szlovák Nemzeti Tanács elfogadta a Szlovák Köztársaság szuverenitásáról szóló nyilatkozatot, majd szeptember 1-jén a Szlovák Köztársaság Alkotmányát.

Az alaptörvény több kifogásolható részt tartalmaz; lehetővé teszi, hogy a végrehajtó hatalom kezében összpontosuljon a hatalom, de számunkra a legsérlemesebbek a nemzeti kisebbségek jogkörét érintő cikkelyek (33. és 34. cikkely), valamint néhány további rendelkezés.

Az alkotmány Preambuluma közvetve a szlovákok nemzeti államként határozza meg a Szlovák Köztársaságot, s az államhatalom hordozóit csak formálisan érinti. Az eddig használt „hivatalos nyelv” fogalmát a szlovák nyelv mint államnyelv helyettesíti. Az ország minden lakosára vonatkozó állampolgári jogokat rögzíti az alkotmány, ugyanakkor a kisebbségi jogok esetében az ún. minimalizálás elve érvényesül.

A magyar oktatásügy szempontjából a legsérlemesebb az, hogy nem biztosítja tételesen a nemzeti kisebbségek számára az anyanyelven oktató iskolák létrehozásának jogát. Az alkotmány e hiányossága tette lehetővé az elmúlt időszakban azt, hogy alacsonyabb szintű rendeletekkel akadályozzák a magyar tannyelvű oktatási intézmények létrehozását.

Az alkotmány veszélyeire mutatott rá az Együttélés Politikai Mozgalom 1992. szeptember 12-i sajtóközleménye:

„...Alapvető kifogásunk, hogy az alkotmány lehetővé teszi a hatalomnak a végrehajtó hatalom kezében való összpontosulását, valamint a demokratikusan hozott döntések túlzott mértékű ellenőrzését... Az alkotmány bizonytalanságot teremt a magántulajdon terén... ...Legsérlemesebbnek azonban a nemzeti kisebbségek jogkörével kapcsolatos cikkelyeket tartjuk...”

Az alkotmány általános érvénnyel biztosítja mindenkinek számára a műveltséghez és a művelődéshez való jogot (42. cikkely).

A kisebbségek számára viszont csak a művelődési és kulturális intézmények létesítését

teszi lehetővé. Az alkotmányban ugyanakkor benne foglaltatik a művelődési intézmény és az iskola fogalma közötti különbség (lásd a 42. cikkely 2. bekezdését és a 34. cikkely 1. bekezdését). Nem biztosítja tételesen a nemzeti kisebbségek számára az anyanyelvi iskolák létrehozásának jogát, így az alkotmány szerint a létezők is megszüntethetők...”

4. AZ ISKOLAI ÖNKORMÁNYZATISÁG KIALAKULÁSA

4.1. Az oktatásügyi államigazgatásról szóló Tt. 542/1990. sz. törvény

Mind a szlovák tannyelvű, mind a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató iskolák szempontjából az egyik legfontosabb jogszabály az 1990-ben elfogadott Tt. 542/1990. számú törvény, s az ezzel összhangban kiadott, az iskolatanácsok megalakításáról és működéséről, valamint az iskolaigazgatók és helyetteseik megválasztására vonatkozó szabályzat. Az 542/1990-es számú törvény szerint az iskolatanácsok jogkörébe tartozott javaslatot tenni az igazgatók kinevezésére és visszahívására. Az igazgatók kinevezésére vonatkozó viszonylag szigorú elveket tartalmazó szabályzatot a Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Ifjúsági és Sportminisztériuma 1991. május 2-án hagyta jóvá és május 7-én lépett hatályba.

A szabályzat sok demokratikus elemet tartalmazott, pl. az igazgató személyével kapcsolatban az iskolatanács mellett a helyi önkormányzat is véleményt alkothatott. Ez lehetőséget adott arra, hogy ne legyenek kinevezhetők olyan személyek, akik 1989 előtt vezető tisztséget tölthettek be a kommunista államigazgatásban, illetve az oktatásügy irányításában. A törvény lehetővé tette, hogy a magyar iskolák viszonylag önállóak legyenek, mivel széles jogköröket biztosítottak az iskolatanácsoknak.

A törvény a következőképpen határozza meg az iskolatanácsok feladatkörét:

„Az iskolatanács kezdeményező és tanácsadó önkormányzati szerv, mely az oktatás és szervezés terén a szülők, a pedagógusok és a tanulók érdekeit képviseli. Figyelemmel kíséri az

iskola tevékenységét, az oktatásügy szempontjából véleményezi az önkormányzatok és a helyi államigazgatási szervek működését, és segíti megoldani az iskola problémáit.”

Az iskolatanács ellenőrizte az iskolaigazgatók és az oktatásügyet irányító intézmények munkáját, véleményt nyilvánított az iskola életével összefüggő minden jelentős kérdésben, mint a diákok felvétele, új szakok és specializáció bevezetése, az oktatási-nevelési eredmények értékelése, a gazdálkodás eredményessége. A középiskolákra vonatkozó feladatok ellenőrzése a kerületi iskolatanács jogkörébe tartozott. Az iskolatanácsok létrehozására vonatkozó részleteket az oktatási minisztérium Tt. 51/2000 sz. rendelete határozta meg az 542/1990-es sz. törvény 7.§-a 20. bekezdése értelmében.

4.2. A Tt. 542/1990. sz. törvény módosításának következményei

Az iskolatanácsok kezdeti eredményes tevékenysége fokozatosan lanyhult, mivel hatékonyságát előbb rendeletekkel csökkentették, majd kiiktatták legdemokratikusabb részét, az iskolaigazgatók és a tanügyi hivatalok igazgatóinak kinevezésére és visszahívására vonatkozó jogkörét. Ezt a tényt pontosan megfogalmazták a következő törvénymódosítás indoklásában:

„Az előterjesztett törvénymódosítással javaslatot teszünk arra, hogy megszűnjön az iskolai önkormányzati szervek – az iskolatanácsok – joga véleményt mondani az iskolák és oktatási intézmények, valamint a tanügyi hivatalok igazgatóinak jelöléséről, javaslatot tenni az iskola és oktatási intézmények, valamint a tanügyi hivatalok igazgatóinak kinevezésére, illetve visszahívására.”

Az 542/1990-es törvény módosítása következtében politikai tisztogatásra került sor az intézmények vezetői, főleg a magyar iskolavezetők közt. A tanügyi hivatalok igazgatóit (indoklás nélkül) közvetlenül a miniszter nevezte ki, illetve váltotta le tisztségéből, a tanügyi hivatalok igazgatói pedig ugyanilyen módon nevezhették ki és válthatták le a körzetükbe tartozó iskolák igazgatóit.

Mivel a magyar iskolaigazgatók közül sorra leváltották azokat, akik szembeszálltak a politikai hatalommal (pl. nem vállalták a kétnyelvű oktatás bevezetését iskolájukban), rendkívüli méreteket öltött a társadalmi feszültség, egymást követték a tüntetések és a nagygyűlések. Ugyanekkor távolították el tisztségéből az egyetlen magyar tanügyi hivatal-vezetőt is.

4.3. A Tt. 301/1999. sz. törvény az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról

Az iskolák állami igazgatásáról és az iskolai önkormányzatokról szóló törvény következő jelentős módosítására és kiegészítésére 1999. szeptember 2-án a 301/1999. sz. törvény elfogadásával került sor (2000. január 1-jén lépett életbe).

E törvény következtében módosult az iskolatanács jogosítványai közül többek közt az igazgató kinevezésére és visszahívására vonatkozó hatáskör:

- Az iskola, illetve oktatási intézmény igazgatóját az iskolatanács javaslata alapján a fenntartó nevezi ki és hívja vissza. Az igazgató tisztségének betöltésére az iskolatanács pályázatot ír ki.
- A magán- és egyházi iskola, a magán- és egyházi oktatási intézmény igazgatóját az iskolatanács állásfoglalása után a fenntartó nevezi ki és hívja vissza.
- Az igazgató visszahívását a fenntartó az iskolatanács, illetve a tanfelügyelő javaslatára akkor kezdeményezheti, ha az ellenőrzés folyamán az igazgató részéről a törvények, vagy más, kötelező érvényű szabályok, rendeletek megszegésére derül fény.

Az iskolai önkormányzatokról szóló miniszteri rendelet (Tt. 51/2000. sz.) szintén módosult a 2002-ben kiadott 587-es miniszteri rendelet nyomán. Ennek kiadására az 542/1990-es törvény 7.§-a 20. bekezdése értelmében került sor. A rendeletben található változások és új elemek közül fontos az iskolatanács-típusok meghatározása, melynek értelmében a „járási iskolatanács” és a „kerületi iskolatanács” helyett „községi iskolatanács” és „területi iskolatanács” szerepel a dokumentumban.

Pontosan meghatározza ezek összetételét is:

A községi iskolatanácsnak 11 tagja van; rendszerint a következő tagokból áll:

- a) 2 pedagógus és 1 nem pedagógiai feladatokat ellátó alkalmazott,
- b) 4 személy a szülők képviselőjében,
- c) 1 személy, akit a községi önkormányzat delegál,
- d) a járási hivatal által megbízott 1 személy,
- e) 1 személy azon intézmények képviselőjében, akik részt vállalnak az oktatás-nevelés folyamatában,
- f) az iskolai szakszervezet által nevezett 1 személy.

Hasonló elvek alapján alakult a területi iskolatanács a megyei önkormányzatok területén működő középiskolák esetében. A tanács összetételében a különbséget az adja, hogy – az iskolatanácsok javaslata alapján – 1 diák is tagja a területi iskolatanácsnak. A szülők száma ennek következtében 3-ra csökkent.

4.4. A Tt. 416/2001. sz. törvényének az iskolai önkormányzatokra vonatkozó rendelkezése

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által 2001. szeptember 20-án elfogadott 416/2001. sz. törvény részletesen taglalja azokat a hatásköröket, melyek az államról a községi, illetve megyei (kerületi) önkormányzatokra szálltak át.

Az iskolai önkormányzatokra vonatkozó rendelkezések főbb pontjai:

Az iskolai önkormányzat szervei az egyes iskolákban és oktatási intézményekben működő iskolatanácsok, valamint a községi és területi iskolatanácsok. Mindhárom testület a közérdeket, valamint a szülők és a pedagógusok érdekeit képviseli. Feladatuk elsősorban az ellenőrzés, továbbá állást foglalnak, véleményt alkotnak az iskolák, oktatási intézmények, az állami igazgatás helyi szervei, a községi és másodfokú (kerületi) önkormányzatok működésével kapcsolatban.

Az iskolatanács jogosult pályázat alapján javaslatot tenni az igazgató kinevezésére és indokolt esetben a visszahívására; magán- és

egyházi iskolák, intézmények esetében állást foglal ez ügyben.

Megvitatja és véleményezi az iskola, illetve az oktatási intézmény fejlesztési tervét, a megszüntetésére tett javaslatot, valamint az igazgató által az iskola, az intézmény belső rendtartására, gazdálkodására, pedagógiai, nevelési problémák megoldására, a tanterv módosítására tett javaslatokat.

A községi iskolatanács akkor hozható létre, ha a községben legalább két oktatási körzet, vagy két önálló iskola, illetve oktatási intézmény található. Az egész települést érintő problémákkal foglalkozik, mint pl. a községben működő intézmények fejlesztési terve, az alkalmazottak személyi és szociális körülményei, az oktatási-nevelési folyamat minőségének javítása érdekében nyújtott szolgáltatások és támogatások feltételei és módja.

Azokban a községekben, amelyekben csak egy iskola és ennek keretében működő oktatási intézmény van, községi iskolatanács nem hozható létre.

A megyék területén ún. területi iskolatanács működik. Megvitatja és véleményezi a járási és kerületi hivatal iskolaüggyel kapcsolatos tevékenységét, a megyei (kerületi) önkormányzat hatáskörébe tartozó középiskolák és oktatási intézmények fejlesztési tervét, a költségvetést és az intézmények anyagi feltételeit, az alkalmazottakra vonatkozó személyi és szociális kérdéseket, új iskolák létrehozására, illetve oktatási szakok bevezetésére vonatkozó javaslatokat, az oktatási intézmények hálózata fejlesztési koncepcióját, az oktató-nevelő folyamat eredményeiről közzétett jelentést stb.

Demokratikus eleme a jogszabálynak, hogy az iskolatanács tagja nem egyeztetendő össze vezetői tisztséggel. Így az iskolatanácsba nem választható, illetve nem delegálható az iskola vagy oktatási intézmény igazgatója és annak helyettese, a járási és kerületi hivatal képviselője. A községi iskolatanácsban nem dolgozhat a polgármester, a területi iskolatanácsban pedig a kerületi önkormányzat elnöke, a kerületi és járási hivatal vezető beosztású alkalmazottja.

4.5. A Tt. 334/2002. sz. törvény következményei

Az iskolaügyi államigazgatásáról és az iskolai önkormányzatokról szóló törvény következő módosítása nem változtatta meg alapvetően az érvényben levő jogszabályt. Legfontosabb hozadéknak azt a tényt tekinthetjük, hogy egyértelműen meghatározza a járási és kerületi hivatalok hatáskörét.

Megfogalmazza továbbá a községi iskolatanács létrehozásának feltételeit és feladatkörét arra az esetre, ha nem jött létre az iskolában iskolatanács.

Pontosítja az igazgató és más vezető pozíciót betöltő személyek kinevezésére vonatkozó ügyrendet és személyi feltételeket, továbbá a tanfelügyelőkre vonatkozó szakmai és erkölcsi követelményeket. Természetesen ezzel a kérdéskörrel önálló miniszteri rendelet is foglalkozik.

Problémaként jelent meg azoknak az alap- és középiskoláknak a további sorsa, melyeknek a törvény életbelépéséig egy közös igazgatóságuk volt. A törvény értelmében a két iskola fenntartóinak megegyezése alapján egy iskolaként működtetik tovább, s egy közös fenntartója lesz. Mindkét iskola része maradt az iskolahálózatnak, s csak belső szerkezete tükrözi az egyesítést. A törvény módosította a munkatörvénykönyvet is, miszerint a nyugdíjas alkalmazottakkal ismételten lehet szerződést kötni meghatározott időre.

5. A HATÁSKÖRÖK ÁTRUHÁZÁSA A KÖZSÉGEKRE ÉS AZ ÖNKORMÁNYZATI KERÜLETEKRE

5.1. A Tt. 416/2001 sz. törvény a hatáskörök átruházásáról

A szlovákiai iskolarendszerben alapvető változást jelentett a 2001. szeptember 20-án elfogadott Tt. 416/2001. sz. törvény. Célja az volt, hogy meghatározza azokat a kompetenciákat, melyek a minisztériumokból, valamint a kerületi és járási hivatalokból a községi és megyei önkormányzatokra szálltak át. Ennek értelmében az államigazgatási feladatokat a törvény-

ben megszabott módon és terjedelemben részben a községi önkormányzatok, részben a kerületi önkormányzatok gyakorolják.

A törvény I. fejezetének 2. §-a felsorolja azokat a jogköröket, melyek a községre szállnak. Az oktatásügy terén átvett hatásköröket a 2.§ g) pontja tartalmazza. Ezek közül a legfontosabbak:

- az államigazgatás gyakorlása az iskolák és oktatási intézmények terén,
- az iskolák és oktatási intézmények igazgatóinak kinevezése és visszahívása,
- az alapiskolák, művészeti iskolák, óvodák, szabadidőközpontok, iskolai klubok, étkezdék létrehozása és megszüntetése,
- a kötelező iskolalátogatás feltételeinek biztosítása,
- a községhez tartozó intézmények gazdálkodásának ellenőrzése,
- a községben működő egyházi fenntartású és magániskolák, valamint egyéb oktatási intézmények működését segítő anyagi támogatás odaitélése,
- az iskolakörzetek meghatározása.

Hasonló módon határozza meg a 3.§ a megyékre (kerületekre) átruházott jogköröket. Néhány fontos kompetencia:

- iskolák és oktatási intézmények létrehozása és megszüntetése (pl. középiskolák, szakiskolák, művészeti alapiskolák, diákközházak stb.),
- az iskolák és oktatási intézmények igazgatóinak kinevezése és visszahívása,
- a hatáskörébe tartozó iskolák és intézmények gazdálkodásának ellenőrzése,
- a középiskolák tanulók étkeztetésének és kollégiumi ellátásának biztosítása,
- az államigazgatás gyakorlása azokban az intézményekben, melyeknek a fenntartója.

Új elem, mely a közoktatási törvényt is módosította, a törvénynek az iskolák egyesítését lehetővé tevő része. A nem teljes szervezetszerű alapiskolák egy jogi szubjektumot alkothatnak az óvodával, amennyiben közös a fenntartó önkormányzat. Hasonló módon egyesülhetnek a művészeti alapiskolák is. Az így keletkezett intézményt egy igazgató vezeti, akit az igazgatóválasztás feltételei szerint pályázat útján neveznek ki.

A taglalt törvény szerint az államigazgatást a következő szervek gyakorolják:

- az iskola, vagy oktatási intézmény igazgatója,
- a község,
- a megye (kerület),
- a járási hivatal,
- a kerületi hivatal,
- az állami tanfelügyelet,
- az SZK Oktatási Minisztériuma,
- más központi állami igazgatási szervek.

Az államigazgatás mellett hangsúlyos szerepet kap az iskolai önkormányzat.

Az iskolai önkormányzat szervei:

- az iskolatanács (iskolaszék),
- a községi iskolatanács,
- a területi iskolatanács.

A területi önkormányzat megtestesítője az oktatásügy terén a község és a megye.

A törvény terjedelmes része foglalkozik az iskola, illetve az oktatási intézmény igazgatójának kinevezésével, visszahívásával, jogköreiével és kötelességeivel. Bár a törvény értelmében az igazgató kinevezésére az iskolatanács tehetett javaslatot a fenntartónak, gyakran került sor igazságtalan döntésekre. A törvény 3. §-a 3. bekezdése tartalmazza a következő mondatot: „Ha az iskolatanács az előírt időpontig nem tesz javaslatot (az igazgató személyére), vagy nem mond róla véleményt, a fenntartó dönthet az igazgató kinevezéséről az iskolatanács javaslata, illetve véleménye nélkül is.”

A fenntartó az iskolatanács javaslata nélkül akkor is visszahívhatja az igazgatót:

- ha az igazgató súlyos törvénysértést követ el,
- ha az országos főtanfelügyelő javasolja a leváltását.

A fenntartó mindkét esetben kikéri az iskolatanács véleményét, de ha ez 15 napon belül nem érkezik meg, e nélkül is dönthet az iskola vagy az oktatási intézmény igazgatójának visszahívásáról.

Ez a törvény szabályozza azokat az államigazgatás keretébe tartozó jogköröket, melyeket az alap- és középiskolák, a művészeti iskolák és az oktatási intézmények igazgatói gyakorolnak.

Az iskolát vagy oktatási intézményt érintő minden fontos kérdést véleményezésre az iskolatanács elé terjeszti.

A község legfontosabb feladata biztosítani az iskolaköteles gyermekek számára az alapiskolai oktatás feltételeit. Tehát az átruházott hatáskörök értelmében a község hozza létre és szünteti meg a kötelező iskolalátogatást biztosító alapiskolákat. Jogköréből adódóan a következő oktatási intézményeket hozhatja létre, illetve szüntetheti meg:

- művészeti iskolák,
- óvodák,
- iskolai klubok,
- szabadidőközpontok,
- iskolai konyhák és éttermek,
- az iskola keretében működő nyelviskolák.

A község biztosítja az épületeket és ezek berendezését, felszerelését, a tanszereket és az oktatástechnikai eszközöket, ezek karbantartását, valamint a beruházásokra szánt, az állami költségvetésből és a saját költségvetéséből származó pénzeszközöket.

E törvénynek megfelelően az iskolaköteles gyermek a község által meghatározott iskolakörzetben jár alapiskolába. Bizonyos esetekben több község is megállapodhat az iskolai körzetek kialakításában.

A 4a.§ az önkormányzati kerület feladatait és kompetenciáit taglalja. Az átruházott jogköröknek megfelelően a megye hozza létre és szünteti meg a hatáskörébe tartozó középiskolákat, a szakmunkásképző iskolákat és a gyakorlati oktatást biztosító központokat.

Területi önkormányzati feladatköréből adódóan létrehozhat és megszüntetheti a fenntartása alatt működő:

- művészeti alapiskolákat,
- érdekköri tevékenységet biztosító intézményeket,
- diákotthonokat (kollégiumokat),
- iskolai étkezdéket,
- gyakorlati oktatást biztosító intézményeket,
- iskolai szolgáltatást végző központokat,
- erdei iskolákat.

Az iskolák és egyéb oktatási-nevelési intézmények fenntartójaként hasonló feladatokat kell ellátnia, mint a községeknek.

A Tt. 416/2001 sz. törvénynek mind a községekre, mind a megyékre vonatkozó szabályozása rendkívüli jelentőséggel bírt a magyar (és más nemzetiségi) nyelven oktató iskolák és oktatási intézmények számára.

A község és a kerület hatáskörei lehetővé tették mind az iskolák és az oktatási intézmények fejlesztését, támogatását, újak létrehozását, mind ezek – esetenként objektív okokat nélkülöző – összevonását, gyengítését, megszüntetését.

Ma is érvényes, hogy a fenntartó települési önkormányzatok és kerületi önkormányzatok személyi összetétele, a képviselők, a polgármester, illetve a megyei előljáró nemzetisége és szakmai felkészültsége meghatározó iskoláink, intézményeink szempontjából. Mindezek valóságtartalmát országsszerte több példa bizonyítja. Ahol magyar többségű önkormányzat működik, ott több hajlandóság mutatkozik a kis létszámú iskolák megtartására, a közös igazgatású (szlovák–magyar) középiskolák szétválasztására, a pénzeszközök arányos elosztására, a szubjektív, egyoldalú döntések kiküszöbölésére.

Ennek következtében a legnagyobb veszélynek azokban a régiókban vannak kitéve a magyar iskolák és oktatási intézmények, ahol a magyar lakosság szórványban él.

5.2 Az államigazgatást biztosító intézmények

A községekre és megyékre átruházott hatáskörökön túl bizonyos feladatokat továbbra is az államigazgatási intézmények, hivatalok látnak el az oktatásügy terén is. Így pl. iskola-, illetve intézményfenntartó szerepük lehet, ha a község nem biztosítja a kötelező iskolalátogatás feltételeit, iskolai tanácsadó intézményeket működtetnek, jogi tanácsadást biztosítanak stb. Különleges feladatot jelentenek az egyes megyékben létrehozott országos hatáskörű iskolák és oktatási intézmények, a nemzetközi szerződésekkel, megállapodásokkal létrehozott iskolák és intézmények. Az államigazgatást biztosító hivatalok együttműködnek az iskolaügyi önkormányzati szervekkel, más állami szervekkel, természetes és jogi személyekkel, civil, kulturális és sportszervezetekkel is.

A törvény 13. fejezetének 7.§-a az iskolai, községi és megyei önkormányzatok összetételével, hatásköreivel, feladataival foglalkozik. Új önkormányzati elemként jelenik meg a diáktanács, mely a 7.b § szerint a középiskolák diákjait, illetve a diákok érdekeit képviseli.

A diáktanács véleményt alkothat az iskolában felmerülő oktatási és nevelési kérdésekről, részt vállal az iskola belső rendtartásának megfogalmazásában, képviseli az iskola diákjait az iskola igazgatójával, vezetésével szemben, megválasztja, illetve visszahívja azt a diákot, aki a diáktanácsot képviseli az iskolatanácsban.

6. A MAGYAR ISKOLAHÁLÓZAT SZÉTROMBOLÁSÁRA TETT KÍSÉRLET A MEČIAR-KORMÁNYZAT IDEJÉN

6.1. Az egyes tantárgyak alternatív (valójában szlovák nyelven történő) oktatásának koncepciója az ún. nemzetiségileg vegyes területek iskoláiban

Csehszlovákia megalakulásától kezdve a hatalom hol nyíltan, hol burkoltan igyekezett megszüntetni a magyar iskolákat.

A hatalom eszközei és módszerei alkalmanként különböztek, s a hivatkozási alap is változott, a kollektív bűnösség elvének érvényesítésétől az ún. racionalizáláson át a nyelvtörvényre és az alkotmányra való hivatkozásig. Ezt a célt szolgálta az iskolarendszer többszöri át szervezése, az integráció, a szlovák és a magyar iskolák összevonása közös igazgatás alá, a pontatlan, sokszor rosszindulatú elemeket tartalmazó kimutatások, statisztikák, a magyar pedagógusképzés elsoványítására tett kísérletek.

Már az oktatási tárca 1991. első félévére kidolgozott fő feladatai megfogalmazásánál a kormány programnyilatkozatából kiindulva rendkívül nagy hangsúlyt fektetett a szlovák nyelv elsajátítására. A magyar tananyvű iskolák számára többféle megoldást javasolt, mint pl. a szlovák nyelv heti óraszámának növelése, nem kötelező szlovák nyelvvórak beiktatása, a szakterminológia kétnyelvű oktatása, a szlovák szakkonverzáció besorolása a nem kötelező tantárgyak közé, a tematikus egységek szlovák nyelvű összefoglalása.

Ennek kapcsán tüzték napirendre az egyes tantárgyak szlovák nyelven történő oktatása lehetséges módozatainak kidolgozását. A javaslatnak 1992. december 31-re kellett elkészülnie, kísérleti megvalósítását néhány iskolában az 1993/94-es iskolaévre tervezték.

A napvilágra került tervezet ellen szülők, pedagógusok, pszichológusok, orvosok, nyelvészek, politikusok és a civil szervezetek képviselői tiltakoztak a sajtóban, rádióban, nagygyűléseken.

6.2. Az SZMPSZ reakciója

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége Matúš Kučera oktatási miniszternek küldött nyílt levélben fejtette ki aggodalmát és tiltakozását:

Tisztelt Miniszter úr!

Mély megdöbbenést és nyugtalanságot váltott ki a szlovákiai magyarság körében az a hír, hogy a szlovák oktatásügyi tárca ún. alternatív iskolákat akar létrehozni azokban a községekben, ahol már van magyar iskola. Tiltakozunk a miniszter úr által alternatívnak nevezett, valójában kétnyelvű iskolák létrehozása ellen, melyben a társadalomtudományi tantárgyakat anyanyelven, a természettudományi tantárgyakat pedig szlovákul oktatnák.

A szlovák nyelv elsajátításának, amit ez a terv kimondatlanul is megcéloz, nem lehet prioritása a szakmai tudás előtt. Különösen érthetetlen ez a szándék abban az országban, ahol minduntalan Komenský tanítására hivatkoznak.

Kérdezzük a miniszter urat: Szlovákiának az államnyelvet jól beszélő lojális magyar állampolgárokra, vagy jó szakemberekre van-e szüksége önállósága első nehéz napjaiban?!

Az ENSZ-nek „A gyermekek jogairól szóló egyezménye”, amit a Szövetségi Gyűlés is ratifikált (104/1991 Tt.), s így kötelező érvényű Szlovákia számára is, egyértelműen szavatolja a gyermekek anyanyelvű oktatását és mindenemű megnyilvánulását, s amennyiben ezt egy állam minisztériuma nem biztosítja, személyiségük fejlődése ellen követ el bűnt és merényletet (Tt. 104/1991, 2., 28. és 30. cikkely).

Minden ember alkotmányos joga a műveltség anyanyelven történő megszerzése, amit Szlovákia alkotmánya is szavatol.

A jelenlegi oktatásügyi minisztérium kezdeményezése számunkra nem új. Hasonló alattomos törekvést tapasztaltunk több alkalommal is (pl. 1974-ben, 1984-ben) a volt pártállam idején. Meggyőződésünk, hogy a kétnyelvű iskolák „kínálata” a jó szándék mezébe öltöztetve is a demokrácia cinikus megcsúfolása.

Véleményünk szerint a szlovák oktatásügy egésze elavult, fejlődésképtelen. Mielőbbi átszervezése egyaránt szolgálná az összes szlovákiai gyermek érdekét, tekintet nélkül nemzetiségi hovatartozására. Ehhez a munkához mi is felajánljuk segítségünket. Ennek értelmében sürgetjük egy új közoktatási törvény kidolgozását, amely magába foglalja a nemzetiségi oktatásügy kielégítő rendezését is.

Iskoláink anyagi biztonságát és függetlenségét abban látjuk, hogy az óvodákat és alapsiskolákat az önkormányzatok hatáskörébe utalják.

A nemzetiségi oktatásügy tönkretételére irányuló eddigi kísérletek – köztük a kétnyelvű iskolák létrehozásának terve is azt bizonyítják, hogy iskoláink jövője már több évtizede nem szakemberek, hanem elfogult, esetenként intoleráns politikusok kezében van.

Keserű tapasztalataink egyre inkább arról győznek meg mindannyiunkat, hogy nemzetiségi oktatásügyünk biztonságát kizárólag a kulturális és oktatásügyi öngazgatás teremti meg.

Érsekújvár, 1993. január 24.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok

Szövetsége Országos Képviselőtestülete

6.3. A kétnyelvű (ún. alternatív) oktatás koncepciója

A koncepció – melynek nem is igen titkolt célja a magyar iskolák oktatási nyelvének megváltoztatása – azért volt különösen veszélyes, mivel látszólag az önkéntességen alapult, csúsztatásokkal, ferdítésekkel teli felmérésekre hivat-

kozva igyekezett objektívnek mutatkozni. Kidolgozói természetesen elhallgatták, hogy a kétnyelvű ún. alternatív oktatás bevezetését a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken mindennemű szakmai megalapozottság nélkül, a Szlovák Nemzeti Párt kezdeményezésével összhangban a Mečiar-kormány programnyilatkozata is támogatta.

A koncepció megfogalmazói arra alapozták tervezetüket, hogy Szlovákiában az ún. nemzetiégi nyelven oktató iskoláknak három típusa létezett:

- 1) Nemzetiégi tanítási nyelvű iskolák, melyekben minden tantárgyat a nemzeti kisebbség nyelvén, a szlovák nyelvet mint kommunikatív célnyelvet az idegen nyelvek módszertana alapján oktatják. Ebbe a kategóriába a magyar tannyelvű iskolák tartoztak.
- 2) Nemzetiégi tanítási nyelvű iskolák, melyekben bizonyos tantárgyakat a nemzeti kisebbség nyelvén tanítanak:
 - az alapiskolák alsó tagozatán a zenei és képzőművészeti nevelést, valamint a környezetismeretet és honismeretet; kétnyelvűen (szlovákul és anyanyelven is) a természettant és a munkára való nevelést;
 - az alapiskolák felső tagozatán anyanyelven oktatják a zenei és képzőművészeti nevelést, kétnyelvűen a történelmet, földrajzot, az etikai és polgári nevelést; a többi tantárgyat (az anyanyelv és irodalom tantárgy kivételével) szlovák nyelven oktatják (ukrán és német tannyelvű iskolák).
- 3) A nemzeti kisebbség nyelvét oktató iskolákban az anyanyelv és irodalom kivételével minden tantárgyat szlovák nyelven tanítanak (ukrán nyelvet és német nyelvet oktató iskolák).

A szerzők a tanfelügyelet felméréseire és ellenőrzéseire hivatkozva megállapították, hogy a kisebbségi nyelven oktató iskolák tanulói a szlovák iskolák tanulóival tartalmilag és mennyiségileg egyenértékű tudásanyagot kapnak, mivel azonos tanterveket, tankönyveket stb. használnak. Bizonyos kivételt képeznek az

ún. specifikus tantárgyak, mint az anyanyelv és irodalom, környezetismeret, zenei és képzőművészeti nevelés, történelem, földrajz. Ezek keretében a gyermekek további ismeretanyagot kapnak nemzeti, regionális történelemből, kultúrából, népművészetből. Azt már elhallgatták, hogy ezekben az iskolákban csak a szlovák tankönyvek (esetenként rossz színvonalú) fordításait használhatták. A nemzeti történelmünket tartalmazó magyarországi tankönyvek használatát az oktatási tárca ellenezte, bár a törvény nem tiltotta. A tanfelügyelők szigorú ellenőrzéseket tartottak az iskolai könyvtárakban és a Magyarországról behozott tankönyvek használatát még tanári segédkönyvként sem engedélyezték. A tilalom főleg a történelem- és földrajzkönyvekre, térképekre vonatkozott, mivel az oktatási tárca szerint ezek elferdítik a szlovák történelmet.

6.4. A kétnyelvű oktatás bevezetése elfogadhatatlan a szlovákiai magyar iskolákban

6.4.1. Ellenérvek

A koncepció az indoklásában több demagóg állítást tartalmaz. A legismertebb és legtöbbet hangoztatott „érv” az volt, hogy azok a fiatalok, akik a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató iskolába jártak (magyar iskolába), nem tudnak érvényesülni Szlovákia egész területén, mivel alacsony szinten bírják az államnyelvet.

Ezt az állítást maga a mindennapi gyakorlat cáfolta – cáfolja:

- erről soha nem készült korrekt, megbízható felmérés;
- a magyar iskolát végzett fiatalok csak ritkán keresnek állást szülőföldjüktől távol, teljesen szlovák környezetben;
- a gyakorlat azt bizonyítja, hogy a kezdeti (átmeneti) nyelvi nehézségek leküzdése után ezek a fiatalok problémamentesen beilleszkednek környezetükbe és érvényesülnek munkahelyükön;
- mivel ekkor Szlovákiában a főiskolai, egyetemi oktatás csak szlovák nyelven folyt, a diplomával rendelkező fiataloknak már nem lehettek nyelvi problémáik.

További hivatkozási alapként használták azt a tényt, miszerint kevés magyar iskolát végzett fiatal vesznek fel a közép- és főiskolákra, egyetemekre. Az oktatási minisztérium illetékes főosztálya szerint ezek a tanulók – főleg tanulmányaik kezdeti szakaszában – komoly gondokkal küszködnek a szlovák nyelv hiányos ismerete miatt.

Természetesen ez az állítás is csak részgazságot tartalmaz. A valóságban annak a ténynek, hogy kevesebb magyar fiatal végezte el a közép-, illetve főiskolát, egyetemet, több oka volt:

- a magyar anyanyelvű iskolaköteles gyermekek, illetve a magyar tannyelvű alapiskolák számához viszonyítva aránytalanul kevés volt a magyar középiskola, főleg a szakközépiskola és szakmunkásképző iskola;
- a magyar iskolát végzett diákok nagy hányada azért kényszerült szlovák tannyelvű középiskolába, mivel bizonyos szakokat csak szlovák nyelven oktattak;
- a magyar anyanyelvű diákok már a felvételi vizsga során hátrányba kerültek szlovák diáktársaikkal szemben, mivel nem azon a nyelven tették le a felvételi vizsgát, amelyen a tantárgyakat tanul-ták;
- hasonló helyzetbe kerültek a magyar középiskolai érettségivel rendelkező diákok a szlovák főiskolai (egyetemi) felvételi vizsgákon;
- a fenti okokat egészíti ki az a tény is, hogy a magyar lakosság többsége kis településeken, falvakban él, ahol általában más volt az igény a továbbtanulást illetően, mint a nagyvárosokban.

Említésre méltó még néhány további állítás is, mint pl.:

- bár elismerik, hogy a magyar és a szlovák nyelv nyelvtana, szó- és mondat-szerkezete eltérő, ugyanakkor elvárják, hogy a magyar iskolákban a szlovák nyelvet mintegy második anyanyelv-ként oktassák;
- nehezményezik, hogy a taglalt területeken a gyermekek többsége (mintegy

59%) csak a szlovák nyelv és irodalom órákon beszél szlovákul;

- a magyar pedagógusok életkora viszonylag magas, ezért nem tudnak új, modern nyelvoktatási módszereket elsajátítani stb.

Mindezek az „érvek” arra szolgáltak, hogy bizonyítsák, az általuk javasolt koncepció lehet az ésszerű megoldás a magyar iskolákban a szlovák nyelv elsajátítására. Figyelmén kívül hagyták a hazai jogszabályokat és nemzetközi szerződéseket, melyek védik a gyermekek és szülők jogait.

A szülők már döntöttek az oktatás nyelvéről, amikor magyar vagy szlovák iskolába írat-ták gyermeküket. A kétnyelvű oktatás felkínálása, s főleg erőszakolt bevezetése ezek szellemével ellentétes, mivel befolyásolja (igyekszik megváltoztatni) a szülő döntését, amit a nemzetközi érvényű dokumentumok és a Szlovák Köztársaság Alkotmánya is tilt, mivel ez előidézhetheti a nemzeti kisebbségek asszimilációját (12.cikk. 3. pont: „Mindenkinek jogában áll szabadon határozni saját nemzetiségéről. Tilos ennek a döntésnek bármiféle befolyásolása és az elnemzetlenítésre irányuló nyomás minden módoszata.”) (Dolník Erzsébet 1993).

6.4.2. Kétnyelvű nevelés az óvodában

A tervezet első foka az óvodában valósult volna meg. A javaslat ellentétes minden lélektani, pedagógiai és erkölcsi alapelvvel, valamint a gyermekek jogait biztosító nemzetközi dokumentumokkal.

A magyar óvodákban olyan osztályokat kívántak létrehozni, melyekben két – az óvoda törzsállományába tartozó – a gyermekek anyanyelvét beszélő óvónő és egy szlovák óvónő dolgozna.

A szlovák nevelést az óvónők az egyes foglalkozásokon, az alkotójáték során, a torna, a tisztálkodás, étkezés, szabadban való játék stb. keretében valósítanák meg, amiből következik, hogy a gyermekek csak nagyon korlátozott mértékben használnák anyanyelvüket. Ez természetesen súlyos károkat okozna a gyermek szellemi fejlődésében, nem biztosítaná az anya-

nyelv fejlesztését és az anyanyelvű iskolára való felkészülést. A szlovák óvónő jelenléte kívánta biztosítani, hogy a szlovák nyelv minden tevékenységben megjelenjen, de elsősorban az óvónő és a gyermek kommunikációjában.

Embertelen, etikátlan módon a szerzők számoltak azzal, hogy konfliktushelyzet jöhet létre a szlovák nyelv hiányos ismeretének következtében, valamint a gyermekek érzékenységből, az anyanyelvükön kommunikáló óvónőhöz való ragaszkodásból adódóan. A gyermekek várható túlterhelését azzal akarták „orvosolni”, hogy javasolták, az óvodák működjenek együtt pszichológussal, logopédussal, pedagógiai tanácsadóval, s kívánatosnak tartották a magyar óvónő folyamatos jelenlétét.

Jogos felháborodást váltott ki ez a javaslat mind a szülők és pedagógusok, mind a szakemberek körében, mivel már korábban klinikai bizonyítást nyert az ilyen helytelen kétnyelvű nevelés káros hatása a gyermekekre.

6.4.3. Kétnyelvű oktatás az alap- és középiskolákban

A kétnyelvű óvodák tömeges létrehozásának közvetlen hatása lett volna a magyar iskolákra is. A kétnyelvű óvodába járó gyermekek előreláthatóan kétnyelvű vagy szlovák oktatási nyelvű iskolában folytatták volna tanulmányaikat, ami természetesen a magyar iskolahálózat leépülését vonta volna maga után. Az anyanyelvű iskolák megszűnése pedig a nemzeti kisebbség – esetünkben a magyarság – erőszakos asszimilációját szolgálná.

Terjedelmi okokból nem foglalkozhatunk részletesen az alap- és középiskolákban javasolt kétnyelvű oktatás bevezetésére kidolgozott javaslatokkal. Az alapiskolákban 2 variánszt kínáltak, melyek szerint bizonyos tantárgyakat szlovák nyelven oktattak volna, s a tanulóknak szlovák iskolák számára készült tankönyveket kellett volna használni.

A középiskolák esetében az egyes tantárgyakon kívül figyelembe kívánták volna venni az iskolák szakmai profilját is. Ennek megfelelően bizonyos elméleti tantárgyak szlovák nyelvű oktatásán túl szaktantárgyakat, sőt a

szakmai gyakorlatot is szlovák nyelven akarták tanítani.

Csak rejtve jelentek meg a kétnyelvű oktatás bevezetésének koncepciójában a pedagógusokra kiterjedő követelmények. Természetesen a szerintük „alkalmas” pedagógusok felvételéről az illetékes tanügyi igazgatóság hivatott dönteni, tehát várható volt a magyar pedagógusok elbocsátása és a szlovák oktatók tömeges beáramlása a magyar iskolákba.

A tervezet közzététele azonnal tiltakozáshullámot váltott ki országszerte. Politikusok, pedagógusok, szülők, diákok az oktatásügyi szakértőkkel karöltve harcoltak a magyar iskolák létét fenyegető koncepció ellen. Tiltakozásuknak hangot adott mind a hazai, mind a külföldi sajtó, s tudomást szereztek róla a különböző nemzetközi jogi és politikai intézmények.

A koncepció ellen nagyon sok érv szólt, ezek közül csak néhányat említünk:

- a kétnyelvű oktatás koncepciója (az államnyelv védelméről szóló törvény, a szlovák alkotmány, a kormányprogram és más dokumentumok ismeretében) nem azt a célt szolgálja, hogy a magyar ajkú gyermekek elsajátítsák az államnyelvet, hanem azt, hogy felejtsek el anyanyelvüket; a végső cél a magyar iskolahálózat elsorvasztása;
- külföldi, tudományosan megalapozott és jól működő kétnyelvű programok szerint csak az alapiskola utolsó évfolyamaiban lehet (csak önkéntesség alapján) másodnyelven tanítani olyan igéyes tantárgyakat, mint a matematika, fizika, kémia stb.;
- a kétnyelvűség kutatói (pl. Lanstyák István) szerint biztos, hogy az ilyen koncepció csak akkor lehet eredményes, ha státuszát tekintve a kisebbségi nyelv egyenrangú a többség nyelvével; a szlovákiai magyarság nyelvére ez nem érvényes;
- a szlovák kormány részéről hiányzott a hajlandóság a kollektív emberi jogok érvényesülésének elismerésére, márpedig ezen jogok figyelembevétele nélkül az ilyen koncepció egyértelműen kisebbségellenes;

- mivel a magyar ajkú gyermekek többnyire szlovák, illetve vegyes nyelvi környezetben élnek, az iskolának kellene elsősorban az anyanyelv fejlesztését szolgálnia; ez a tervezet ezzel ellentétben (szinte kizárólag) a fetisizált államnyelv elsajátítását tűzi ki célul;
- a bevált kétnyelvű programok szerint a pedagógusnak is kétnyelvűnek kell lennie, ez a tervezet szlovák anyanyelvű (nemzetiségű) pedagógusokkal számolt;
- a kétnyelvű iskola helyrehozhatatlan károkat okozna a magyar gyermekek öntudatában, lelki világában, személyiségében;
- mindenütt, ahol bevezették az ilyenfajta kétnyelvű oktatást, ez a kisebbség iskoláinak megszűnését, a nemzeti öntudat meggyengülését, végeredményben a kisebbség asszimilációját eredményezte (lásd: szlovákiai számos nemzeti kisebbsége);
- a tervezet egyértelműen csorbítja a gyermekek és a szülők nemzetközi dokumentumokban rögzített jogait.

7. JOGSÉRTŐ INTÉZKEDÉSEK A HARMADIK MEČIAR-KORMÁNY IDEJÉN

7.1. Az oktatási minisztérium magyarellenos lépései

Az 1994-ben hatalomra jutott harmadik Mečiar-kormányban az ennek létrejöttét biztosító politikai alku eredményeképp a Szlovák Nemzeti Párt kezébe került a kulturális és oktatási tárca, mely tevékenységének alapvető célja a magyar kulturális intézmények ellehetetlenítése és a magyar tannyelvű iskolahálózat szétrombolása volt.

Az Eva Slavkovská (SNS) vezette oktatási tárca által kidolgozott törvények és rendeletek közül számunkra legsérlemesebbek voltak:

- A Tt. 542/1990. számú, az oktatásügyi államigazgatásáról szóló törvény módosítása;
- A tárca által kidolgozott pedagógiai-szervezési rendelkezések, melyben a

nyelvtörvényre hivatkozva elrendeli, hogy az ún. pedagógiai dokumentációt kizárólag államnyelven szabad vezetni, illetve megtiltja a két nyelven kitöltött bizonyítványok kiadását;

- Az alap- és középiskolákról szóló ún. iskolai (közoktatási) törvény módosítása, mely ugyan az 57a) cikkely értelmében lehetővé teszi a magán- és egyházi iskolák létrehozását, de ugyanakkor az oktatási minisztérium minden eszközzel gátolta a magyar nem állami iskolák megalapítását;
- Az SZK Oktatási Minisztériumának a pedagógusok szakmai és pedagógiai alkalmasságáról szóló 222/1993-as számú rendeletének módosítása eredményeképp a magyar iskolákban mind több szlovák anyanyelvű, magyarul rosszul beszélő pedagógus került, t.i. nem volt kötelező a magyar iskolák oktatási nyelvéből vizsgát tenni;
- Az SZK Oktatási Minisztériuma 1996. április 10-i rendelete a középiskolai felvételi vizsgákról, mely hátrányos helyzetbe hozta a magyar tannyelvű alapisiskolák diákjait; a rendelet értelmében kötelező lett felvételi vizsgát tenni szlovák nyelvből és irodalomból, valamint más szaktantárgyakból, a másik felvételi tantárgyról (magyar nyelv vagy matematika) a pedagógiai tanáccsal történt megvitatás után az igazgató döntött.
- Az áttérés a kötelező kilencéves alapisiskolai oktatásra az 1997/98-as tanévben kezdődött. Ez a szlovákiai oktatási rendelet látszólag egységesen érintő intézkedés is rejtett lehetőséget a magyar iskolák leépítésére. Az áttérés fokozatosan valósult meg (az első évben a diákok 33,3%-a, a következőben 66,6%-a, a transzformáció utolsó évében, a 2000/2001-es tanévben már minden tanuló csak a kilencedik évfolyam befejezése után léphetett középiskolába), így a kisebb tanulólétszámú magyar középiskolákban fokozottabban jelentkezett az osztályok hiánya.

- Erre az időszakra tehető a magyar pedagógusképzés leépítését célzó intézkedések sora is. (Dolník Erzsébet 1997)

8. A KÖZOKTATÁSI TÖRVÉNY

Amint az ország alaptörvénye az alkotmány, úgy az oktatásügy alaptörvényének tekinthető a közoktatási törvény. A rendszerváltást követő időszak egyik legnagyobb hiányossága, hogy a jelenleg is hatályos Tt. 29/1984. sz. közoktatási törvény 1984-ben készült el, az 1989-től eltelt 16 év alatt 17 alkalommal módosult, de új, korszerű közoktatási törvényt máig nem fogadott el a SZK Nemzeti Tanácsa.

Azon felül, hogy a módosítások ellenére már elévült törvényről van szó, a szlovákiai magyar iskolák szempontjából egy további probléma is fennáll.

Az SZK Alkotmánya a 34. cikkely 2. bekezdése 2. mondatában rögzíti a kisebbségekhez tartozó személyek számára az anyanyelvükön folyó művelődéséhez való jogát, úgy mond „a törvény által megszabott feltételek alapján”. Hasonlóképp a hatályos közoktatási törvény (Tt. 29/1984.) 3.§ 1. bekezdésének második mondata így határozza meg ezen alkotmányos jog hozzáférhetőségének feltételeit:

„A cseh, magyar, német, lengyel és ukrán (ruszin) nemzetiségű polgároknak nemzeti fejlődésük érdekeinek megfelelő mértékben biztosított az anyanyelvükön való oktatás joga.”

Ez a megfogalmazás túl pontatlan, semmitmondó, mivel:

- a szlovákiai jogrend nem határozza meg, mit jelent a *nemzeti fejlődés* és mik ennek *kritériumai*,
- nincs olyan jogszabály, mely meghatározná, ki fogalmazhatja meg, illetve ki képviselheti egy bizonyos nemzeti kisebbség legitim érdekeit,
- a jogrend arról sem rendelkezik, ki dönti el, mit jelent a *megfelelő mérték*, amelyben az anyanyelvű oktatás a nemzeti fejlődés érdekeit szolgálja.

A közoktatási törvény – bár folyamatosan módosult az időközben elfogadott törvények hatására, valamint a Szlovákia által elfogadott

és ratifikált nemzetközi dokumentumok, szerződések, egyezmények szellemében – jelenleg már nem felel meg a kor követelményeinek. Tartalmát tekintve a következő főbb kérdéseket szabályozza:

- az iskolák és oktatási-nevelési intézmények hálózata,
- az oktatás nyelve,
- az alapiskolák, középiskolák, szakiskolák és szakmunkásképző intézetek,
- gyakorlati oktatást biztosító központok és munkahelyek,
- konzervatóriumok,
- az oktatás formái,
- középiskolai felvételi vizsgák és záróvizsgák,
- különleges (speciális) iskolatípusok,
- szakköri tevékenységet biztosító iskolák (művészeti alapiskolák),
- idegenek gyermekeinek oktatása,
- az iskolaév szervezése,
- tanrend és tanmenet,
- tehetséggondozás,
- nevelési tanácsadó intézmények,
- pedagógiai alkalmazottak és ezek munkajogi körülményei,
- egyéb – az oktatásügyben dolgozó – alkalmazottak,
- egyházi és magán fenntartású iskolák,
- átmeneti rendelkezések.

Az 1998-as választásokat követően megalakult koalíciós kormány számára világossá vált, hogy az egyik legsürgősebb feladata az oktatásügy reformja. Ennek ellenére, bár elkészült a MILÉNIUM-tervezet, majd a Nevelés és oktatás nemzeti programja, az új közoktatási törvényt máig nem fogadta el az SZK Nemzeti Tanácsa.

9. A MÁSODIK DZURINDA-KORMÁNYZAT FONTOS OKTATÁSÜGYI JOGSZABÁLYAI

9.1. Az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatról szóló Tt. 596/2003. sz. törvény

A szlovákiai oktatásügy szempontjából a 2003. év kiemelkedő jelentőségű, mivel november 5-

én, illetve 6-án a SZK Nemzeti Tanácsa elfogadta az oktatásügyi államigazgatásáról és az iskolai önkormányzatról szóló Tt. 596/2003 sz. törvényt, majd Az alap- és középiskolák és az oktatási intézmények finanszírozásáról szóló Tt. 597/2003 sz. törvényt. Mindkét jogszabály 2004. január 1-jén vált hatályossá.

Az iskolák államigazgatásáról és az iskolai önkormányzatról szóló törvény 10 fejezetből áll.

Az 1. fejezet határozza meg az államigazgatás szerveit:

- igazgató,
- község,
- megye (kerület),
- kerületi tanügyi hivatal,
- állami tanfelügyelet,
- az SZK Oktatási Minisztériuma,
- más központi államigazgatási szervek, valamint az iskolai önkormányzatot képviselő szervek:
- iskolatanács,
- községi iskolatanács,
- területi iskolatanács,
- iskolai diáktanács.

A 2. fejezet az iskolaigazgató és az oktatási intézmény igazgatójára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza.

Az igazgató kinevezésével és visszahívásával kapcsolatban a törvény igyekszik kiküszöbölni a szubjektív döntések lehetőségét, így pl. az iskolatanács javaslata az igazgató személyére a fenntartó számára kötelező érvényű, pontosan meghatározza a személyi és kvalifikációs feltételeket, melyeknek meg kell felelnie. Hasonlóképp határozza meg azokat az indokokat, melyek alapján az igazgató visszahívható.

A községek, illetve a megyék által fenntartott iskolák és intézmények igazgatóinak kinevezése 5 évre szól. Ez a fejezet tartalmazza a pályázat lebonyolítására vonatkozó pontos utalásokat, valamint az igazgató jogkörét és feladatait. Mind az igazgató, mind a többi vezető tisztséget betöltő személy köteles elvégezni az előírt vezetőképző tanfolyamot.

A község és az önkormányzati kerület hatásköreivel foglalkozó 3. fejezet felsorolja a községnek és a megyéknek az iskolák és okta-

tási intézmények létrehozásával, fenntartásával, működtetésével és megszüntetésével kapcsolatos jogait és kötelességeit. Fontos eleme a törvénynek, hogy megszabja, mikor lép fel a község, mint az államigazgatást gyakorló tanügyi hivatal. Amennyiben a község tanügyi hivatal (ennek feltétele, hogy az általa fenntartott iskolákban legalább 1000 tanuló legyen), az ügyek szakmai intézésére felvett alkalmazottra szigorú feltételek érvényesek (pedagógiai és szakmai alkalmasság, min. 5 év pedagógiai gyakorlat). Ez a fejezet szabályozza az iskolai körzetek, illetve a közös iskolai körzetek kialakítására vonatkozó feltételeket és lehetőségeket.

A községnek és a megyének az államigazgatás gyakorlásával kapcsolatos terhei finanszírozására az állam a kerületi tanügyi hivatalok közvetítésével biztosít pénzügyi keretet.

Külön fejezet foglalkozik (4. fejezet) a kerületi tanügyi hivatalok feladataival. A törvény jóváhagyása során sok érv és ellenérv hangzott el a kerületi tanügyi hivatalok szükségessége, illetve létjogosultsága kapcsán, mivel több olyan jogkörrel, feladatkörrel rendelkeznek, melyeket más államigazgatási szerv is gyakorolhatna. Az eltelt évek tapasztalatát figyelembe véve a törvényhozók feltehetően újra foglalkozni fognak e hivatalok fenntartásával, esetleg megszüntetésével.

Az állami tanfelügyelet (5. fejezet) az oktatásügyi államigazgatásának fontos szerve. Tevékenységében független, kizárólag a törvényekkel és a kötelező érvényű jogszabályokkal összhangban végzi munkáját. Az állami tanfelügyelet élén a főtanfelügyelő áll, akit 5 éves szolgálati időre a miniszter nevez ki.

Az állami tanfelügyelet feladata elsősorban annak ellenőrzése, milyen az oktatás és nevelés színvonala, az iskolák és oktatási intézmények taneszközökkel és oktatástechnikai eszközökkel történt felszereltsége. A tanfelügyelők jogait és feladatait külön törvény szabályozza. A törvény értelmében az állami tanfelügyelet bizonyos javaslatokkal élhet, és szankciókat is alkalmazhat, amennyiben az ellenőrzés kapcsán hiányosságokat észlel. Az ellenőrzésekkel kap-

csolatos részleteket a törvénnyel összhangban kiadott miniszteri rendelet szabályozza.

Az állami tanfelügyeletre háruló feladatokat, az iskolákban és oktatási intézményekben végzett ellenőrzések lebonyolításának részleteit a 2005. március 31-én kiadott Tt. 137/2005. sz. miniszteri rendelet határozza meg.

Pontosan előírja az ellenőrzés módját, tartalmát, a tanfelügyelő jog- és feladatkörét, a megállapított hiányosságok elhárítására tett javaslatokat és az esetleges szankciókat.

Felsorolja azokat a jogokat és köteleességeket is, melyek az ellenőrzött intézmény vezetőjére, igazgatójára hárulnak az ellenőrzés kapcsán.

Az előző kormányzatok idején (főleg a Mečiar-kormányban) tapasztalt visszaéléseket kívánja megelőzni a tanfelügyeletre vonatkozó rendelkezés, miszerint a tanfelügyelő együttműködik a fenntartóval, az iskolai, községi, területi iskolatanácssal, a főtanfelügyelővel, valamint az államigazgatás szerveivel.

Kíváncsún lenne az objektív ellenőrzés és minősítés érdekében, hogy a magyar tannyelvű iskolák és oktatási intézmények számára önálló tanfelügyelet működjön.

Az iskolaügyi állami igazgatásának legfőbb szerve az SZK Oktatási Minisztériuma. A 6. fejezetben a törvény felsorolja, mely költségvetési, illetve járulékos intézményeket hoz létre, vagy szünteti meg a minisztérium. Ezek statutáris képviselőit közvetlenül a miniszter nevezi ki és váltja le.

Az oktatásügyi minisztérium a kerületi tanügyi hivatalok közreműködésével biztosítja az iskolák és egyéb oktatási intézmények fenntartói számára az állami költségvetésből származó pénzügyi hozzájárulást.

Általános érvényű jogszabályok, rendeletek segítségével határozza meg az iskolák és oktatási intézmények létrehozásával, működtetésével és megszüntetésével kapcsolatos tennivalókat. Rendeletet ad ki továbbá a kiegészítő pedagógiai tanulmányok megszervezésére, a büntetés-végrehajtó intézményekben folyó oktatás módjára, a különféle jelentések tartalmára, a pedagógiai dokumentáció tartalmára és kitöltésére stb. vonatkozóan.

A minisztérium hagyja jóvá az iskolák és oktatási intézmények hálózatát, az iskolák és intézmények beiktatását a hálózatba, meghatározza a vezető tisztségre kiírt pályázatok kritériumait, kidolgozza az oktatás és nevelés koncepcióját, az iskolák és oktatási intézmények fenntartóival együttműködve kidolgozza a finanszírozásra szánt normatíva összegét, pénzügyi ellenőrzést végez, intézi a polgárok oktatásügygel kapcsolatos petícióit és panaszait.

A törvény 7. fejezete tartalmazza az iskolák és oktatási intézmények hálózatára vonatkozó rendelkezéseket. Meghatározza a hálózat fogalmát, azokat az adatokat, melyeket a hálózatnak tartalmaznia kell az egyes iskolákkal és intézményekkel kapcsolatban.

Itt található az iskoláknak és intézményeknek a hálózatba történő beiktatása során igényelt adatsor, s azok a feltételek, melyeket az alapítónak teljesítenie kell. Hasonlóképp ismerteti a hálózatból való kiiktatás folyamatát.

Külön fejezet (8.) taglalja az iskolák, oktatási intézmények, gyakorlati oktatást biztosító központok és munkahelyek létrehozásának lehetőségeit. E fejezet szerint az iskolák és intézmények alapítója lehet:

- a község,
- a megye,
- a kerületi tanügyi hivatal,
- az állam által elismert egyház vagy vallási közösség,
- más jogi vagy természetes személy.

Fontos kitétele a fejezetnek, hogy a fenntartótól függetlenül, az általuk alapított és fenntartott iskolákban szerzett műveltség egyenértékű.

A 8. fejezet tartalmazza az iskolák egyesítésével és összevonásával foglalkozó 20. §-t, valamint az iskolák és oktatási intézmények megszervezésével, a megjelölés nyelvével, a fenntartó megjelölésével kapcsolatos 21. §-t.

A 22. § írja le az egyes iskolák és oktatási intézmények alapítólevelére vonatkozó szabályozást.

A törvény 9. fejezete foglalja össze az iskolai önkormányzatokra vonatkozó rendelkezéseket. A vonatkozó törvények értelmében iskolatanácsot hoznak létre az iskolákban és a következő oktatási intézményekben:

- óvodák,
- egészségügyi-nevelési szanatóriumok,
- diagnosztikai központok,
- reedukációs gyermekotthonok,
- reedukációs ifjúsági otthonok,
- diákotthonok,
- szabadidőközpontok.

A továbbiakban a fejezet tartalmazza az iskolatanácsok jogköreit és feladatait, a községi és területi iskolatanácsok hatásköreit. A 9. fejezet 25.§-a határozza meg a különböző iskolatanácsok pontos összetételét, a tagokra vonatkozó személyi feltételeket, a tagság megszűnésére vonatkozó feltételeket stb.

A 10. fejezet tartalmaz néhány olyan specifikus rendelkezést, mely a magyar tannyelvű iskolák számára különösen fontos.

A 29.§ az ún. pedagógiai dokumentációra vonatkozik.

Külön sikerként könyvelhető el, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató iskolákban és oktatási intézményekben két nyelven vezethető az ún. pedagógiai dokumentáció – szlovák nyelven és az iskola (intézmény) oktatási nyelvén.

Ebben a fejezetben határozza meg a törvény az iskolai végzettséget igazoló okiratok egyenértékűségének feltételeit, valamint a honosításra vonatkozó előírásokat.

Felsorolja azokat a feltételeket, melyek esetében a szülőktől anyagi hozzájárulás kérhető, továbbá kitér azokra a szankciókra is, melyeket az illetékes állami igazgatási szerv (pl. az állami tanfelügyelet) alkalmazhat a törvények megsértése esetén.

A törvény külön paragrafust (33a §) iktat be az érvényben levő közoktatási törvénybe „Művészeti alapiskola” címmel. Leszögezi: a művészeti alapiskola nem ad az 5.§ 1. bekezdése szerint műveltséget és nem biztosítja a 34.§-nak megfelelő kötelező iskolalátogatást.

A művészeti alapiskolákban zenei, képzőművészeti, tánc- és irodalmi szakok létesíthetők. A törvény meghatározza az oktatás formáit és a szülők által kifizetett részleges anyagi térítés feltételeit és nagyságát. Kitér továbbá az egyházak és magánszemélyek által fenntartott művészeti alapiskolák működési feltételeire.

9.2. Az alap- és középiskolák, valamint az oktatási intézmények finanszírozásáról szóló Tt. 597/2003. sz. törvény

Az oktatásügy állami igazgatásáról és az iskolai önkormányzatról szóló törvény (Tt. 596/2003. sz.) mellett az 1989-es rendszerváltást követő időszak egyik legfontosabb törvénye ez a jogszabály. Meghatározza az iskolahálózatba iktatott alap- és középiskolák, valamint a művészeti iskolák, oktatási intézmények, a község hatálya alá tartozó, az egyházi és magánfenntartású iskolák költségvetési finanszírozását.

Az iskoláknak és oktatási intézményeknek a Szlovák Köztársaság Alkotmánya szerint joguk van az állami költségvetésnek a törvény által megszabott hányadában részesülni, mivel az alkotmány biztosítja a szlovák állampolgároknak a műveltség ingyenes elnyeréséhez való jogát. Ennek megfelelően az állami költségvetésből biztosítja az állam az oktatási-nevelési folyamatot, az iskolák működését és a sürgős – a vészhelyzet elhárítására irányuló – javításokat; hozzájárul az iskolák fejlesztése, modernizációja és tanszerellátása anyagi biztosításához.

Fontos eleme a törvénynek, hogy azonos pénzügyi keretet biztosít mind az állami, mind a nem állami (magán- és egyházi) iskolák számára. Biztosítja továbbá az állami és magánfenntartású, valamint egyházi művészeti iskolák egyenlő költségvetési támogatását.

Az állam hozzájárul a községek és a megyék, valamint a kerületi tanügyi hivatalok által fenntartott oktatási intézmények, továbbá a magán- és egyházi oktatási intézmények finanszírozásához.

Az 597/2003. sz. törvény lehetővé teszi az iskoláknak és oktatási intézményeknek több forrásból történő finanszírozását. Így az állami költségvetésen kívül felhasználhatók pl. a községi és kerületi önkormányzatok költségvetéséből származó pénzeszközök, a vállalkozásból származó bevételek, a helyiségek és eszközök bérleménye, bizonyos esetekben a szülők, illetve diákok által befizetett anyagi hozzájárulás, ajándékok stb. Az állami költségvetésből származó pénzeszközöket az iskolák és oktatási intézmények kizárólag a törvény által megszabott

célokra fordíthatják, az egyéb pénzügyi támogatásból biztosíthatják az oktatás és nevelés minőségének javítására irányuló feladatokat.

Az állami költségvetésből származó pénzügyi összeget az oktatási minisztériumnak erre a célra meghatározott keretéből az illetékes kerületi tanügyi hivatal közvetítésével kapja meg a fenntartó. Az oktatási-nevelési folyamat biztosításán túl az oktatási minisztérium ebből a keretből merít az egyes fejlesztési programok, a diákversenyek, tankönyvkiadás anyagi fedezésére is.

A törvény legérzékenyebb és legtöbb vitát kiváltó alapelve a diáklétszámtól és néhány más tényezőtől függő ún. normatív finanszírozás.

Az iskolának egy évre szóló normatív támogatását a diákok száma és az egy diákra érvényes normatív pénzügyi összeg határozza meg, mely két részre tagolódik, a bérnormatívára és a működési normatívára. A pénzügyi összeg nagysága függ az iskola típusától, a személyi feltételektől, a tanulmányi szak igényességétől, az oktatási formától, a tanítási nyelvtől, a klimatikus viszonyoktól stb. Mivel az új finanszírozási forma évről évre új problémákat hozott a felszínre, így a költségvetésből származó normatív hozzájárulás minduntalan változik.

Az állami költségvetésből az oktatási minisztérium, esetenként a pénzügyminisztérium rendkívüli hozzájárulást is megítélhet az egyes intézményeknek pl. bizonyos fejlesztési programok megvalósítására, épületek rekonstrukciójára, az iskola eszköztárának korszerűsítésére.

Hasonló elvek alapján önálló cikkelyekben tárgyalja a törvény az állami, egyházi és magánfenntartású oktatási intézmények, valamint a művészeti iskolák normatív finanszírozását.

A törvény életbelépése után három évre szóló átmeneti szabályozást tartalmaz, hogy elkerülje az új finanszírozási rendszerre való átmenet okozta nagyobb problémákat.

10. EGYHÁZI ISKOLÁK SZLOVÁKIÁBAN

10.1. A Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának Tt. 536/1990. sz. rendelete (1990. október 30.) az egyházi iskolák létrehozásáról és működéséről

Az egyházi iskolák évszázadokon át pótolhatatlan szerepet tölthettek be a Kárpát-medence országaiban. Mind a katolikus, mind a protestáns iskolák nagy feladatot vállaltak a népoktatásban, valamint a középfokú – gimnáziumi oktatásban. Csehszlovákiában ezek működését – az állami magyar iskolákkal együtt – 1945 tavaszán tiltották be.

Az 1948 után hatalomra jutott kommunista párt nem tette lehetővé az egyházi iskolák létrehozását. Erre csak az 1989-es rendszerváltás után kerülhetett sor.

A módosított oktatási törvény adta keretek között a fenti rendelet szabályozza az egyházi iskolák és oktatási intézmények létrehozására vonatkozó feltételeket.

Ennek értelmében létrehozható egyházi alapiskola, középiskola, szakmunkásképző iskola, gyakorlati képzést biztosító intézmény, valamint speciális képzést biztosító iskola. Az egyházak által fenntartott iskolák részét képezik az oktatási minisztérium által meghatározott iskolai hálózataknak.

Az egyházi iskola létrehozására tett javaslatot október 31-ig terjeszti az oktatási vagy egészségügyi minisztérium elé a fenntartó feladatait ellátó egyházi szerv.

Az iskola létrehozására tett javaslatlal biztosítani kell a működéshez szükséges feltételeket, ezért tartalmaznia kell a következő adatokat:

- a fenntartó megnevezését;
- az iskola típusát, megnevezését;
- a tantermek számát, oktatástechnikai felszereltségét, az oktatók számát és szakját, az osztálylétszámokat;
- a tisztiorvos szakvéleményét az épületről;
- a szakközépiskolák, szakmunkásképzők esetében a tanítandó szakirányokat, szakokat;
- az egyes tantárgyak tantervét, az óraszámot stb.

Az iskola megszűnése esetén a megszüntetés okán kívül ismertetni kell azt is, milyen módon biztosítják a diákok további oktatását az adott szakon belül.

Az egyházi iskolák tantervét és tanmenetét a fenntartó hagyja jóvá az oktatási vagy egészség-

ségügyi minisztériummal történt megállapodást követően.

Az iskolaév szervezésére, tankönyvhasználatra, a képzési szintre, a kötelező iskolalátogatásra stb. ugyanazon követelmények érvényesek, mint az állami iskolákban. Ezen kívül a fenntartó egyház által javasolt tankönyvek és eszközök is használhatók.

A tanulmányi idő hosszára, a diákok felvételére, az iskolaév szerkezetére, a tanulmányok befejezésére vonatkozó törvények és rendeletek az egyházi iskolákra is érvényesek.

A pedagógusok szakmai képzettségére, képzésére az állami iskolák pedagógusaira vonatkozó rendelet érvényes, kivételt a hitoktató (vallásoktató) tanárok képeznek; ezekre az illető egyház belső rendeletei, illetve feltételei vonatkoznak.

10.2. Az egyházi oktatási intézmények finanszírozása

Az egyházi oktatási intézmények finanszírozása 2003-ig a 279/1993. sz. törvény és annak módosításai értelmében történt.

A finanszírozás feltételeit a magán- és községi oktatási intézményekkel együtt az 1995. december 19-én kiadott miniszteri rendelet szabta meg.

A rendelet szerint állami költségvetési juttatást azok a nem állami oktatási intézmények kaphatnak, melyeket beiktattak az oktatási intézmények hálózatába, teljesítik a vonatkozó speciális feltételeket és a rendeletnek megfelelő kérvényt nyújtottak be az illetékes állami szervhez, mely a hozzá tartozó intézmények kérelmei összesítése után az oktatási minisztériumba továbbította.

Az állami támogatás részben fedezte a működési költségeket, nagysága függött az intézménybe beiratott tanulók számától. A kérvénynek néhány számszerű adaton túl (pl. gyermeklétszám, korösszetétel stb.) tartalmaznia kellett azt is, milyen további forrásokból tudja az intézmény a hiányzó pénzösszeget biztosítani.

Mivel a rendelet nem tartalmazta a juttatás megítélésének objektív feltételeit, sok igazságtalanságra, sérelemre adott lehetőséget.

Változást ezen a téren a 2003. november 6-án elfogadott 597/2003. sz. törvény hozott.

10.3. A Szlovák Köztársaság és a szlovákiai regisztrált egyházak közti szerződés

A vallásos neveléssel és a hitoktatással kapcsolatban az állam 2004. május 13-án szerződést kötött a Szlovák Köztársaságban regisztrált egyházakkal. A szerződés alapját a szabad vallásgyakorlást és az egyházak helyzetét biztosító törvények (308/1991; 394/2000; 250/2002) alkották. Figyelembe vette továbbá a szülőknek a szabad iskolaválasztásra és gyermekük vallásos nevelésére vonatkozó jogosultságát is. A megállapodás 11 egyházra vonatkozik; a római katolikus egyház számára az ún. Vatikáni szerződés garantálja ezen jogokat. A szerződést a következő egyházak írták alá:

- Szlovákiai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház,
- Szlovákiai Református Keresztyén Egyház,
- Szlovákiai Pravoszláv Egyház,
- Metodista Evangélikus egyház – Szlovákiai Egyházkerület,
- Szlovákiai Baptista Egyház,
- Szlovákiai Cseh Testvérek,
- Heted Nap Adventista Egyház, Szlovákiai Gyülekezet,
- Szlovákiai Apostoli Egyház,
- Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége,
- Szlovákiai Ókatolikus Egyház,
- Szlovákiai Csehszlovák Huszita Egyház.

A szerződés meghatározza a regisztrált egyházak, egyházi iskolák és intézmények fogalmát, finanszírozásának módját, a hittanoktatás és az ehhez szükséges tankönyvek, taneszközök előállításának és jóváhagyásának módját, valamint a hitoktatók képzésének jogi feltételeit.

A Szlovák Köztársaság elismeri a regisztrált egyházak jogát bármilyen típusú egyházi iskola és oktatási intézmény létrehozására és működtetésére. Ezen intézmények fenntartásához az állam az egyéb iskolákkal azonos mértékben járul hozzá a központi költségvetésnek

az oktatásra szánt pénzügyi keretéből. Az egyházi iskola fenntartója és igazgatója köteles tartani a Szlovák Köztársaság törvényeit. A tantervet, tanmenetet és oktatási programot az SZK Oktatási Minisztériumával kell egyeztetni. Az általános műveltséget biztosító tantárgyak és szaktantárgyak tartalma azonos a hasonló típusú állami iskolák tantárgyainak tananyagával, ugyanakkor az állam nem követeli, hogy az egyházi iskola olyan oktatási programot valósítson meg, mely ellentétes az adott egyház nevelési-oktatási elveivel.

A hittan egyike az alap- és középiskolákban a kötelezően választható tantárgyaknak; tartalma azonos az egyházi és állami iskolákban. A hittan oktatását a Szlovák Köztársaság törvényes előírásainak megfelelő pedagógusok végzik, de szükséges az illető egyház hivatalos hozzájárulása is.

Az adott egyház hozzájárulása, illetve kölcsönös megegyezés szükséges az állam és az egyházi hatóságok részéről a tanfelügyelet, a pedagógusok képzése és továbbképzése, a tantervek és tankönyvek előállítása terén is.

E szerződés értelmében a felsőoktatási intézményekben ún. pasztorációs központok működhetnek, melyek létrehozását az intézmény vezetésével kötött megállapodást követően az adott egyház biztosítja.

Az egyházak javaslatot tehetnek teológiai karok létrehozására is, ezek működésének anyagi feltételeihez az állam is hozzájárul.

11. FELSOÓKTATÁS

Az önálló Szlovákia az oktatásügy más területeihez hasonlóan több, a felsőoktatást érintő jogszabályt örökölt a Csehszlovák Köztársaság jogrendjéből (pl. a Tt. 172/1990 sz. felsőoktatási törvény; a 282/1990 sz. kormányrendelet a művészeti irányzatú főiskolákról; a 422/1990 sz. kormányrendelet az akkreditációs bizottságokról stb.) Az SZK Nemzeti Tanácsa és az SZK Oktatási Minisztériuma 1998-ig lényegében csak kisebb módosításokat eszközölt ezekben a törvényekben, kormány- és miniszteri rendelet által.

A törvényhozás 1998-tól többször foglalkozott a felsőoktatási intézményekkel. Így került sor 1999-ben az első nem állami felsőoktatási intézmény létrehozását biztosító 286/1999 sz. törvény elfogadására (Trencsényi Menedzserképző Főiskola). A következő évben alakult meg a Rózsehegyi Katolikus Egyetem (a 167/2000 sz. törvény értelmében).

A Tt. 172/1990 sz. főiskolai törvény bizonyos módosítására 1999 novemberében került sor a 317/1999 sz. törvény elfogadásával.

Megváltozott az egyetemi tanárok és a kari tanácsok jogköre, a törvény szabályozta a tudományos tanács összetételét, meghatározta a diáktanács fogalmát és a működését biztosító finanszírozást stb.

Fontos része a törvénynek a 19. § 9. bekezdése, mely kimondja, hogy a szlovák állampolgárok számára a meghatározott ideig tartó főiskolai oktatás az állami felsőoktatási intézményekben ingyenes. Külföldi diákok számára az állami egyetemek csak akkor biztosítják az ingyenes oktatást, ha erre Szlovákiát nemzetközi szerződés vagy törvény kötelezi. A hallgatók tanulmányaik egy részét más egyetemi karon vagy külföldön is végezhetik.

Az 1998-ban megalakult kormány programjának egyik legfontosabb célja egy európai lépékű új felsőoktatási törvény kidolgozása volt. Az új felsőoktatási törvény alapját az SZK Kormánya által 2000-ben elfogadott dokumentum, a szlovákiai felsőoktatás fejlesztésére vonatkozó távlati koncepció alkotta. A tervezet társadalmi vitáját követően hagyta jóvá a parlament a 131/2002 sz. felsőoktatási törvényt, mely több módosítás és kiegészítés után máig érvényes.

A társadalmi vitára bocsátott felsőoktatási törvény tervezete rendkívül sok problémát hozott felszínre, s megosztotta az egyetemi közösségeket. A törvényalkotók igyekeztek figyelembe venni a nemzetközi tapasztalatokat, az ún. Bolognai Deklaráció alapelveit, a kreditrendszert, a finanszírozás gazdaságosabb módzatait. Különösen fontos szerepet kapott az akkreditációs bizottság, módosult az egyetem és az egyetemi karok jogviszonya.

A törvény lehetőséget teremtett az egyetemek mellett nem egyetemi jellegű felsőoktatási

intézmények (szakfőiskolák) létrehozására. Az egyetemek – meghatározott feltételek teljesítése után – kutató egyetem kategóriába sorolhatók.

Kutató egyetemnek minősülhet az az egyetem, mely harmadik (PhD.) fokozatú képzést biztosít, s ugyanakkor kitűnő eredményeket ér el a tudomány és a technika terén.

A törvény a felsőoktatási intézmények három típusát különbözteti meg, az ún. nyilvános, állami és magán főiskolát vagy egyetemet. A törvény egyébként minden felsőoktatási intézményt főiskolának (vysoká škola) nevez. Minden felsőoktatási intézmény jogalanyisággal rendelkezik.

A felsőoktatási intézmények tevékenységük jellege és a tanulmányi idő alapján két típusra oszthatók, mégpedig az egyetemi jellegű és nem egyetemi jellegű intézményekre.

Az egyetemi tanulmányi program keretében mindhárom tanulmányi fokozat elérhető (Bc, Mgr, PhD).

A nem egyetemi jellegű felsőoktatási intézmények (szakfőiskolák) főleg az első tanulmányi fokozatú (Bc) képzést biztosítják.

A felsőoktatásról szóló törvény második része az ún. nyilvános főiskolák, a harmadik része az állami főiskolák, a negyedik része pedig a magánfőiskolák meghatározásával, önkormányzati hatásköreivel, az intézmény önkormányzati és más szerveivel, a pénzforrásokkal és a költségvetéssel, a főiskola vagyonával, gazdálkodásával foglalkozik.

A nyilvános egyetem részei a karok, más pedagógiai kutató, fejlesztő, művészeti, gazdasági és informatikai munkahelyek és csatolt intézmények.

Az első felsőoktatási törvényhez viszonyítva az új jogszabály erősebb pozíciót biztosít a rektornak, az egyetemi tanácsnak, a tudományos tanácsnak, mint a dékánnak, a kari tanácsnak, a kar tudományos tanácsának.

A törvény lehetővé teszi, hogy a papi szemináriumok, felekezeti felsőoktatási intézmények belső rendtartását az illetékes egyházak véleményezzék, illetve egyeztessék belső jogrendjükkel.

Változott a nyilvános felsőoktatási intézmények gazdálkodása, mivel az állami költségvetési támogatáson kívül más bevételi forrásuk is

lehet, mint pl. a továbbképzésből származó bevételek, a vagyonból és szellemi tulajdonból származó bevételek, ajándékozásból, öröklésből, vállalkozásból származó bevételek stb. Az intézmények fenntartásához hozzájárulhat saját költségvetéséből a települési, illetve a megyei önkormányzat is.

Az egyetem – a törvény által meghatározott keretek között – önállóan rendelkezik vagyonával, pl. bérbe adhatja, eladhatja, elajándékozhatja, de ugyanakkor nem köthet ún. csendestársi szerződést, nem zálogosíthatja el, nem terhelheti le a vagyonát stb. Nagyobb összegű tranzakcióhoz mindig szükséges az igazgatótanács jóváhagyása.

Az egyetem és kari tanács összetételét a törvény úgy szabályozza, hogy minél nagyobb mértékben érvényesüljön az arányos képviselő elve. Így pl. amennyiben a felsőoktatási intézmény karokra oszlik, minden kar azonos számú taggal vesz részt a tanács munkájában, s a diákok száma legalább egyharmada a tanács létszámának. Természetesen a tanácstagság összeegyeztethetetlen a rektor, rektorhelyettes, dékán, dékánhelyettes, gazdasági főigazgató (kvesztor) és a kar titkárnak tisztségével.

Az egyetem tudományos tanácsa széleskörű jogosítványokkal bír az intézmény tudományos tevékenysége és a személyes kérdésekkel kapcsolatban, így pl. értékeli az intézmény színvonalát a tudomány, technika és művészet terén, megvitatja a tanulmányi programokat, jóváhagyja a docensek és professzorok habilitációjának kritériumait, jóváhagyja a docensek és professzorok, a vendégtanárok kinevezésére tett javaslatokat, tudományos címeket (fokozat) ítél meg az arra érdemeseknek (DrSc; Dr.h.c; profesor emeritus) stb.

Az egyes karok tudományos tanácsának jogköre korlátozott, pl. javaslatot tehet a habilitáció kritériumai, a professzorok kinevezése, vendégtanárok terén, de ezekben a kérdésekben az egyetem tudományos tanácsa dönt.

A felsőoktatási intézmények speciális oktatási intézményekkel is rendelkeznek, mint a klinikák, gyógyszerárak, gyakorló iskolák és oktatási intézmények, mezőgazdasági, erdészeti és más gazdaságok, papi szemináriumok stb.

Az egyetem és a társadalom közötti kapcsolat biztosítására az oktatásügyi miniszter 13 tagú igazgatótanácsot nevez ki (részben a rektor, részben a miniszter javaslata alapján). A tagok közötti személyiségek, vállalkozók, a közigazgatás és az államigazgatás tagjai, szociális intézmények képviselői, a tudományos élet képviselői. Az igazgatótanács feladata, illetve jogköre elsősorban az intézmény fenntartásának, finanszírozásának és gazdálkodásának biztosítására irányul.

Az állami főiskolák közé a katonai főiskolák (akadémiák), a rendőrakadémiák és az egészségügyi főiskolák tartoznak.

A katonai főiskolákon szolgálatot teljesítő katonák és civil hallgatók is tanulhatnak. A katonai főiskolák esetében a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik többek között: javaslatot tenni a rektor kinevezésére és visszahívására, az egyetemi tanárok kinevezésére. A miniszter dönt a főiskola létrehozásáról, székhelyéről és nevéről, kinevezi és visszahívja a rektorhelyetteseket, a dékánokat, meghatározza a rektor fizetését. A döntéseket az egyetemi tanács, illetve az akkreditációs bizottság előzetes véleményezése vagy javaslata alapján hozza.

A honvédelmi minisztérium nyilvántartja a katonai főiskolák belső rendszabályait, jóváhagyja a tanulmányi programokat, meghatározza a felvételi feltételeket és a hallgatók létszámát, jóváhagyja az alkalmazottak számát és besorolását, tudományos, pedagógiai, fejlesztési, gazdasági és informatikai központokat hoz létre, ellenőrzi a pénzeszközök gazdaságos felhasználását, hallgatói ösztöndíjakat ítél meg a rászorulóknak, törvényes keretek közt adatokat gyűjt a hallgatók nyilvántartásából stb.

A katonai főiskolák rektora a honvédelmi miniszternek és az egyetemi tanácsnak tartozik felelőséggel, és a kari tanács véleményezése, illetve a dékán javaslata alapján nevezi ki és hívja vissza a dékánhelyetteseket.

A katonai főiskolák hallgatóira, oktatóira és alkalmazottaira különleges rendeletek vonatkoznak, ugyanakkor nem érvényesül a felsőoktatási törvény néhány paragrafusa.

A rendőrakadémiák főleg a rendőrség számára képeznek szakembereket, de más szakterületekről is fogadnak hallgatókat.

A belügyminiszter, illetve a belügyminisztérium hasonló jogkörökkel rendelkezik a rendőrakadémiákkal szemben, mint a honvédelmi miniszter és minisztérium a katonai főiskolákkal kapcsolatban, s a hallgatókra, oktatókra, alkalmazottakra e főiskolákon is különleges rendeletek vonatkoznak.

A felsőoktatási intézmények között mint szakfőiskolák jelentek meg az egészségügyi főiskolák. E felsőoktatási intézmények létrehozásáról és létjogosultságáról különböző a szakemberek véleménye. Az egyik fő érv az egészségügyi főiskolával szemben az, hogy nem illeszkedik a szlovákiai felsőoktatási rendszerbe, és hasonló módon jogosan követelheti meg a jövőben bármely tárca, hogy törvény szülessen más – minisztériumok által fenntartott – szakfőiskola létrejöttéről.

Az egészségügyi főiskola tevékenysége elsősorban különleges egészségügyi szakmai ismeretek átadására irányul mind az alapfokú képzés, mind az érettségi utáni szakképzés keretében. A képzés háromtól öt évig tart. A főiskolára azok nyerhetnek felvételt, akik megfelelő szakmai gyakorlattal bírnak az adott szakterületen és eredményes felvételi vizsgát tesznek. A tanulmányi idő végén a hallgatók a dékán által kinevezett bizottság előtt specializációs szakvizsgát tesznek.

Az egészségügyi szakfőiskola a rektor személye által az egészségügyi minisztérium, illetve az egészségügyi miniszter irányítása alá tartozik mind a szakmai, mind a személyi és gazdasági kérdéseket illetően.

Az új felsőoktatási törvény magánegyetemek létrehozását is lehetővé teszi. Magánegyetemnek nevezhető az a felsőoktatási intézmény, mely kutatói vagy oktatási célokra jött létre, s melynek erre a célra az állam nevében a kormány adott engedélyt. A jogi személy által a minisztériumba benyújtott kérvényt a minisztérium terjeszti jóváhagyás céljából a kormány elé. A kérvénynek tartalmaznia kell mindazokat az adatokat, amelyek más felsőoktatási intézmény jóváhagyásakor is szükségesek, de ezenfelül igazolni kell a főiskola anyagi biztosításának módjait is.

A kormány az akkreditációs bizottság véleményét figyelembe véve hat hónapon belül dönt a főiskola létrehozásáról.

A kormány nem hagyja jóvá a magánegyetem (főiskola) létrehozását akkor, ha az akkreditációs bizottság elutasítja az oktatási programok mindegyikét, vagy ha az egyetem belső rendtartása ellentétes az érvényben lévő törvényekkel.

A magánegyetemekre vonatkozó további rendelkezések közül fontos a belső rendtartás, az ösztöndíjrendszer, az oktatók kiválasztására vonatkozó kritériumrendszer meghatározása.

A felsőoktatási törvény a továbbiakban szabályozza és meghatározza a tanulmányi szakokat, oktatási programokat és tanterveket (ezen belül a baccalaureátusi, magiszteri és a doktori programot), a főiskolai tanulmányok feltételeit, a felvételi vizsgákra, a tanulmányok befejezésére és a különböző dokumentumokra vonatkozó rendelkezéseket.

Figyelmet szentel továbbá az egyetemi oktatók jogainak és kötelességeinek, a tudományos fokozatok odaitélésének, az oktatók kinevezésének.

A törvény értelmében némileg megváltoztak az akkreditációs bizottság létrehozására, működésére, feladatkörére vonatkozó előírások is.

Az ún. nyilvános felsőoktatási intézmények finanszírozása több forrásból történik, de a fő bevételi forrás továbbra is az állami költségvetésből származó támogatás. Az állami költségvetésből származó támogatás felhasználását törvény szabályozza; ebből biztosíthatók a tanulmányi programok, a tudományos, fejlesztési és művészeti tevékenység, a hallgatók szociális támogatása.

A katonai főiskolák, rendőr-akadémiák és az egészségügyi főiskolák finanszírozására a Tt. 303/1995. sz., a költségvetési szabályozásra vonatkozó törvény érvényes, a magánegyetemek pedig saját forrásaikból biztosítják a fenntartásukhoz szükséges pénzeszközöket. A törvény ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a kormány jóváhagyása alapján a minisztérium állami támogatásban részesítse a magánegyetemeket.

Érzékeny kérdés és ennek megfelelően éles vitát váltott ki mind politikai, mind szakmai

körökben a tandíjak kérdése. A felsőoktatási törvény értelmében a főiskolákon a nappali oktatás tandíjmentes, bizonyos térítést csak rendkívüli esetekben igényelhet a felsőoktatási intézmény, pl. ha a hallgató indokolatlanul meghosszabbítja tanulmányi idejét. Ezenfelül illetéket kötelesek fizetni pl. a felvételi és a doktori vizsgák biztosítására, a diplomák és más dokumentumok kiállítására.

A hallgatók szociális támogatása közvetlenül ösztöndíjak formájában, közvetetten pedig szolgáltatások (étkezés és szállás biztosítása, a kulturális és sporttevékenység támogatása) által történik.

A felsőoktatási törvény végezetül meghatározza a jóváhagyás időpontjában létező egyetemek transzformációjának folyamatát, valamint a vagyonnevezésre vonatkozó új rendszabályokat. Ezek közül figyelmet érdemel, hogy a felsőoktatási intézmény kezelésében lévő állami vagyont 2003. január 1-jétől a főiskolákra száll.

Az MKP, de főleg a szlovákiai magyarság szempontjából stratégiai győzelemnek tekinthető a Tt. 465/2003 sz. törvény jóváhagyása az SZK Nemzeti Tanácsában. E törvény mondja ki ugyanis a komáromi székhelyű Selye János Egyetem létrehozását, amelyről külön fejezetben szólunk.

A magyar nyelvű felsőoktatási képzést – elsősorban a pedagógusképzést – más egyetemek keretében bizonyos tanszékek biztosították (Pozsonyban a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke, Nyitrán a Konstantin Egyetem Közép-Európai Tanulmányok Kara, Besztercebányán a Bél Mátyás Egyetem Hungarológiai Kara), melyek továbbra is fontos szerepet töltenek be, de az önálló magyar egyetem teszi teljessé a szlovákiai magyar iskolai rendszert.

A KISEBBSÉGI OKTATÁST IRÁNYÍTÓ ÉS KISZOLGÁLÓ HIVATALOK, INTÉZMÉNYEK

Szlovákiában, vagy az akkori szóhasználatnál élve Szlovenszón, az oktatásügyet kezdetben a Pozsonyban székelő Iskolaügyi Referátus irányította, amely a minisztérium egyik osztályaként működött. Határozatai ellen nem volt helye a fellebbezésnek.

1918, illetve 1919 után a magyar nemzeti kisebbség anyanyelvű iskoláinak alapításáról egyedül a Csehszlovák Köztársaság Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztériuma döntött. Működésük irányítását, ellenőrzését, szakfelügyeletét, tanerőkkel való ellátását a tankerületek tanfelügyelői végezték. Közvetlen fölöttük Július Ballo, iskolaügyi főtanácsos, országos tanfelügyelő volt. A tankerületeknek magyar nyelvű tagozatai nem voltak, olyan magyar nemzetiségű személyek sem, akik valamilyen jogkörrel rendelkezve részt vettek volna az oktatásügy szervezésében, irányításában, gondjainak megoldásában.

Hitelesen tanúskodik erről a Szlovenszói Általános Magyar Tanítóegyesület 1938. május 25-én Léván tartott központi gyűlésén hozott határozat, amely a magyar tanítóság kívánságait az alábbi 26 pontban foglalta össze:

1. „Magyar gyermek magyar iskolába járjon. Törvényes úton biztosítsassék, hogy minden gyermek csakis a saját anyanyelvű iskolájába legyen fölvehető. Ennek gyakorlati keresztülvitele érdekében minden olyan helyen, ahol legalább 20 tanköteles magyar gyermek van, magyar iskola felállításáról gondoskodás történjék.

2. Magyar iskolában csakis magyar tanerők tanítsanak.

3. A magyar tanító- és nevelőintézetek élére feltétlenül magyar nemzetiségű igazgatók állítsassanak.

4. Gondoskodás történjék, hogy magyar gyermekmenhelyek, árvaházak, javítóintézetek és egyéb népjóléti intézmények állítsassanak fel.

5. A hitoktatás minden fokozatú iskolában a gyermek anyanyelvén történjék.

6. A szlovákiai magyar iskolák adminisztrációja teljesen átszervezendő. E célból létesítsenek országos, járási és községi magyar iskolatanácsok, magyar tanfelügyelőségek, magyar minősítő- és nyugdíjbizottságok, magyar fegyelmi tanácsok. A hivatalos lap (Vestník) jelenjék meg magyar nyelven is.

7. Haladéktalanul kezdődjék meg a 233/1935. sz. törvény által előírt kerületi polgári iskolák, továbbá a mezőgazdasági iskoláknak a magyar nemzetiség számarányának megfelelő számban való felállítása.

8. Mindazokban a magyar többségű községekben, melyekben 1918. október 28-án magyar tannyelvű óvoda működött, haladéktalanul megnyitassék, illetve ott, ahol legalább 30 magyar óvodaköteles gyermek van, magyar tannyelvű óvoda létesíttessék.

9. Tanítóképzés reformja.

10. A magyarság számarányának megfelelő számú közép- és szakiskola és önálló magyar egyetem állítsassék fel. Ezek tanszemélyzete magyar nemzetiségű legyen.

11. A magyar iskolák, tanulók és tanítók segítése.

12. Tankönyvek. A magyar iskolákban a magyar nemzeti érzést nem sértő tankönyvek használtassanak.

13. A magyarországi pedagógiai és más irányú szakmunkák behozatala ne korlátoztassék, hogy a magyar tanítóság anyanyelvén való ön- és továbbképzése lehetővé váljék.

14. Minden magyar többségű járásban, illetőleg több szomszédos járás összefogásával a felelős szervek haladéktalanul alkossák meg az 1919. évi 67. sz. törvényben előírt járási magyar közművelődési testületeket.

15. A magyar közkönyvtárak részére kizárólag magyar nyelvű, a magyar nemzeti érzést nem sértő, irodalmi értékű művek biztosításának.

16. Haladéktalanul szerveztessenek meg az 1920. évi 256. sz. törvény által előírt magyar járási ifjúsági gondozók magyar vezetés alatt.

17. Magyar rádió.

18. A nem állami tanítók és óvónők fizetés-rendezése.

19. A tanítók járandóság, mint a tanító megengedett mellékfoglalkozásából eredő jövedelme, ne számítassék be a tanítói illetményekbe.

20. A nem állami tanítóság minden tekintetben ugyanolyan előnyökben részesüljön, mint az állami tanítóság. (Vasúti kedvezmény).

21. A tanítók gyermekei az összes közép-, szak- és főiskolában élvezzenek tandíj- és vizsgadíjkedvezményeket, a más szakmabeliek (pl. vasutasok) szokásos elsőbbségi jogán.

22. Hadifogoly tanítók kárpótlása.

23. Katonai szolgálati idő beszámítása.

24. Főiskolát végzett polgári iskolai tanárok tanulmányi idejének beszámítása.

25. Ismertessék el az állampolgárság mindazoknak a magyar tanítóknak és óvónőknek, akik 1918. október 28-tól a köztársaság területén laknak és jelenleg is működnek.

26. Külföldi utazás.” (Boros 2005, 77–78)

A kárpátaljai magyar tanítók a fenti kívánásokhoz hasonlóan 24 pontban foglalták össze követeléseiket. Ám a csehszlovák állam politikai vezetőinek kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy a magyar tanítók követeléseit teljesítsék. Hogy mégis tegyenek valamit, 1938 augusztusában Oswald Lajos vágvecsei állami tanítót szlovenszkoí magyar közművelődési referenssé nevezték ki. Ismerve a történelmi események felgyorsulását, Oswaldnak kevés lehetősége nyílt arra, hogy tegyen valamit a szlovákiai magyar oktatásügy jobbításának érdekében. Az érdekvédelmi szervezetek létrehozása és működése tehát indokolt és jogos volt.

A SZÁMTE-n kívül az alábbi szakmai érdekvédelmi szervezetek és szakszervezetek működtek a magyar pedagógusok körében:

- Haladó Magyar Tanítók Szövetsége
- Szocialista Magyar Tanítók Szakszervezete
- Katolikus Tanítók Egyesülete
- Podkarpátszka-ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület.

Az első Csehszlovák Köztársaság első éveiben az ország egész területére vonatkozó háromlépcsős politikai közigazgatástól függetlenül hozták létre a tankerületeket, amelyek közvetlenül az Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium fennhatósága alá tartoztak. A szlovákiai magyar iskolákat 22 tankerületbe sorolták be, amelyek élére szlovák vagy cseh nemzetiségű tanfelügyelőket neveztek ki. E tankerületek a következők voltak. Az alábbi táblázat a Szerényi Ferdinánd szerkesztette, 1934-ben megjelent *Csehszlovákiai Magyar Tanítók Almanachja* alapján készült. (Csicsay 2002, 195–201):

Állami iskolák:

	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári fiúiskola	1	6
Elemi iskola	1	2
Kisegítő iskola	1	1
	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári fiúiskola	1	6
Elemi iskola	1	2
Kisegítő iskola	1	1

Községi iskolák:

	Iskolák száma	Tanerők száma
Városi polgári leányiskola	1	9
Városi elemi iskola	1	1

Felekezeti iskolák:

	Iskolák száma	Tanerők száma
Római katolikus elemi iskola	7	29
Evangélikus iskola	1	5

2. Pozsony (Ligetfalu) II.

Tanfelügyelő: František Jozka

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	1	5

(Magyar párhuzamos osztályok)

3. Pozsony III.

Tanfelügyelő: Ignác Gašparik

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Somorja)	1	8
Elemi iskola	6	13
b) Községi iskolák:		
Városi polgári leányiskola (Pozsony)	1	?
Elemi iskolák	25	48
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	37	105
Római katolikus óvoda	1	1
Református elemi iskola	4	9
Izraelita elemi iskola	4	4

4. Csap

Tanfelügyelő: Michal Kuchárik

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	17	53
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	17	30
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	14	26
Református elemi iskola	25	36
Görögkeleti elemi iskola	7	10

5. Galánta

Tanfelügyelő: Július Matis

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Galánta)	1	6
Elemi iskola	3	6
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	4	19
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	27	145
Református elemi iskola	5	21
Evangélikus elemi iskola	3	13
Izraelita elemi iskola	5	7

6. Komárom

Tanfelügyelő: Eduard Markovič

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Komárom)	1	8
Elemi iskola	6	18
b) Községi (városi) iskolák:		
Polgári iskolák (Komárom, Gúta)	2	17
Elemi iskola	18	69
Óvoda (Komárom)	1	2
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	31	113
Római katolikus óvoda (Komárom)	1	1
Református elemi iskola	19	42
Evangélikus elemi iskola	1	1
Izraelita elemi iskola	3	8

7. Kassa I.

Tanfelügyelő: Peter Marendiak

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	2	4
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	1	1
Református elemi iskola	4	6

8. Kassa II.

Tanfelügyelő: Martin Orišek

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Kassa)	1	4
Elemi iskola	12	38
b) Községi iskolák:		
Óvoda (Jászó)	1	1
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	11	21
Római katolikus kolostori elemi leányiskola	1	4
Református elemi iskola	8	13
Evangélikus polgári iskola (Kassa)	1	4
Evangélikus elemi iskola	1	1
Görögkeleti elemi iskola	1	1
Izraelita (szülői szövetségi) elemi iskola	1	4

9. Léva

Tanfelügyelő: Samuel Hruz

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Léva, Zselíz)	2	7
Elemi iskola	4	6
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	3	4
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus polgári iskola (Léva)	1	6
Római katolikus elemi iskola	25	57
Református elemi iskola	32	48
Evangélikus elemi iskola	1	1
Izraelita elemi iskola	1	1

10. Losonc

Tanfelügyelő: Michal Sekej

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Losonc)	1	7
Elemi iskola	2	10
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	2	4
Óvoda (Losonc)	1	3
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	23	42
Református elemi iskola	1	1
Evangélikus elemi iskola	1	2
Izraelita elemi iskola	1	4

11. Nagymihály

Tanfelügyelő: Michal Dzurek

	Iskolák száma	Tanerők száma
a) _____		
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Református elemi iskola	4	5

12. Kékkő

Tanfelügyelő: Michal Balažovič

	Iskolák száma	Tanerők száma
a) _____		
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	1	2
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	17	30

13. Nyitra

Tanfelügyelő: Matej Miškóci

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	4	11
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	2	5
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	8	24

14. Érsekújvár I.

Tanfelügyelő: Karol Točík

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	3	9
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	3	7
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus polgári leányiskola (Érsekújvár, Flenger Intézet)	1	8
Római katolikus elemi iskola	16	90
Református elemi iskola	11	22
Izraelita elemi iskola	1	3

15. Érsekújvár II.

Tanfelügyelő: František Vožíšek

	Iskolák száma	Tanerők száma
a) _____		
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	2	4
Óvoda (Bátorkeszi)	1	1
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	38	151
Református elemi iskola	12	27
Evangélikus elemi iskola	1	1
Izraelita elemi iskola	1	1
d) Nincs feltüntetve	1	1

16. Eperjes

Tanfelügyelő: Ľudovít Hrnčiar

	Iskolák száma	Tanerők száma
a) _____		
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Evangélikus elemi iskola	1	1

17. Nagyrőce

Tanfelügyelő: Michal Pleško

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	3	4
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	7	9
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	7	13
Református elemi iskola	18	21
Evangélikus polgári iskola (Sajógömör)	1	3
Evangélikus elemi iskola	4	6
Izraelita elemi iskola	1	2

18. Rimaszombat

Tanfelügyelő: Ján Uram

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Rimaszombat)	1	7
Elemi iskola	8	24
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	25	41
Református elemi iskola	28	38
Evangélikus elemi iskola	5	5

19. Rozsnyó

Tanfelügyelő: Roman Budovič

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Tornalja)	1	1
Elemi iskola	4	8
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	3	5
Óvoda (Rozsnyó)	1	1
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus polgári iskola (Rozsnyó)	1	6
Római katolikus elemi iskola	14	25
Református elemi iskola	13	20
Evangélikus elemi iskola	7	7

20. Ipolyság

Tanfelügyelő: Jozef Paulovič

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Ipolyság)	1	3
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	22	53
Evangélikus elemi iskola	1	1

21. Tőketerebes

Tanfelügyelő: Matej Subuly

	Iskolák száma	Tanerők száma
a) _____		
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	2	2
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	2	4
Református elemi iskola	11	14
Evangélikus elemi iskola	1	2
Izraelita elemi iskola	1	1

22. Aranyosmarót

Tanfelügyelő: Jozef Ozábal

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	2	6
b) _____		
c) Felekezeti iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	9	23
Református elemi iskola	2	2

Kárpátalja iskolái

Kárpátalja iskoláit öt tankerületbe sorolták. A tanfelügyelők kilétéről az *Almanach* szerzői nem tudósítanak bennünket.

1. Beregszász

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Polgári iskola (Beregszász)	1	3
Elemi iskola	19	106
b) Községi iskolák:	3	6
c) Egyházi iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	4	8
Református elemi iskola	20	29
Görögkeleti elemi iskola	5	5
d) Nincs feltüntetve	1	6

2. Munkács

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	8	38
b) _____		
c) Egyházi iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	1	5
Református elemi iskola	4	7

3. Nagyszőlős

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	8	15
b) Községi iskolák:		
Elemi iskola	1	1
c) Egyházi iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	4	9
Református elemi iskola	14	24
Görögkeleti elemi iskola	1	1

4. Técső

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	2	11
b) _____		
c) Egyházi iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	3	3
Református elemi iskola	3	9

5. Ungvár

a) Állami iskolák:	Iskolák száma	Tanerők száma
Elemi iskola	9	18
b) —————		
c) Egyházi iskolák:		
Római katolikus elemi iskola	3	5
Református elemi iskola	7	8
Görögkeleti elemi iskola	1	1
d) Nincs feltüntetve	1	2

Az 1938. november 2-án hozott első bécsi döntés következtében megváltozott az addigi Dél-Szlovákia oktatásügye, az új tankerületeket csak 1939. szeptember 1-jével hozták létre. Az addigiakat, illetve 89 Magyarországhoz került ún. Szlovák Liga iskolát és 4 szlovák gimnáziumot is megszüntették. A Magyarországhoz csatolt területeken levő iskolák irányítását a következő tankerületekre bízta: Komárom, Budapest, Miskolc, Kassa és Szatmárnémeti.

A második világháború után a Csehszlovák Nemzetgyűlés 1948. december 21-én hozott törvényt az ország új közigazgatási területi felosztásáról. Az országot 19 kerületre tagolták, ebből 6 Szlovákiára esett. E hat kerületet 98 járársra osztották fel, ebből 11-ben éltek többségben magyarok. A tankerületeket nem szervezték újjá, hanem az oktatásügy irányítását a közigazgatási hivatalok iskolaügyi osztályaira bízta. A megbízottak testületének hivatalában létrehozták az iskolaügyi hivatalt, élén az iskolaügyi megbízottal. A kerületi és járási nemzeti bizottságokban iskola- és kulturális ügyosztályokat alakítottak, amelyek élére osztályvezetőket neveztek ki, valamint egy tanfelügyelőt és egy ún. kultúrfelügyelőt. A magyarok által lakott járáásokban előfordult, hogy mind az osztályvezető, mind a tanfelügyelő magyar nemzetiségű lett. Megadatott hát az alkalom, hogy az oktatásügy szervezésében és irányításában magyar nemzetiségű személyek is részt vehessenek. A megbízotti hivatalba is bekerültek magyarok, persze megbízható, régi kommunisták.

Mindehhez hozzátartozik, hogy a közigazgatás, benne az oktatásügy irányítása is, túl bonyolulttá vált. Ugyanis a helyinél magasabb

szintű nemzeti bizottságok tevékenységét járási, kerületi elnökök irányították, akik egyes ügyosztályok munkájának összehangolását alelnökeikre bízta. Így aztán az iskolaügyi osztály vezetőjének közvetlen fölöttese az egyik alelnök lett. Minden nemzeti bizottság, a helyitől a kerületiig, választott képviselőkből tevődött össze, akik havonta egyszer ülészttek. Az iskolaügyi irányító – az igazgatóktól a kerületi osztályvezetőikig – időnként, azaz pontos tervek szerint, a rájuk háruló feladatok teljesítéséről kötelesek voltak tájékoztatni a képviselő testületeket. Ezt megelőzően pedig az illetékes pártbizottságok ideológiai osztályainak, legtöbb esetben személyesen a titkároknak tettek jelentést, akik szóbeli utasításokkal látták el a közigazgatási szakterületek funkcionáriusait. (A párttitkárok írásbeli utasítást soha nem adtak, de a pártbizottságok határozatait maradéktalanul végrehajtották.) A magyarok által lakott területek járási párttitkárai, leginkább az ideológiai titkárok, akikhez az oktatásügy és kulturális intézmények felügyelete tartozott, magyar nemzetiségűek voltak.

Az oktatásügyi intézmények fenntartói is a nemzeti bizottságok voltak (voltaképpen az állam). Az óvodák és az alapiskolák a járási hivatalokhoz, a középiskolák általában a kerületihez tartoztak, de a szakközépiskolák és a szakmunkásképzők helyzete már jóval bonyolultabb volt. Fenntartóik lehettek ipari vállalatok vagy nagyobb üzemek, szakfelügyelők, a nemzeti bizottságok, illetve (1968 után) az ágazati minisztériumok.

AZ ISKOLAI MŰVELŐDÉS A STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN

1. A SZLOVÁKIAI MAGYAR OKTATÁS- ÜGY ÁTTEKINTÉSE 1918-TÓL A REND- SZERVÁLTÁSIG

A Szlovákiában élő magyarság 1989-es rendszerváltás utáni oktatásügyi folyamatainak, a változás jellemzőinek, a szükséges változtatások körvonalainak megfogalmazásához szükséges ismerni az előzményeket, a magyar nyelvű iskolai oktatás kialakulását, történetét. A magyar nyelvű művelődést a magyar nemzetiségű fiatalok iskolai oktatásának keretei közé helyezve lehet a legtárgyilagosabban áttekinteni.

1.1. A szlovákiai magyar iskolarendszer kialakulása az első világháború után

Az első világháborút lezáró békeszerződések olyan államhatárokat szabtak meg, hogy a Közép-Kelet-Európa nyolc államában (Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Románia, Lengyelország, Bulgária, Albánia, Jugoszlávia) több mint 23 millió volt a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek száma. A várható elégedetlenségek, nemzetiségi konfliktusok megelőzése érdekében nemzetközi viszonylatban érvényesíteni kezdték az ún. Wilsoni doktrínát, amelynek lényege így foglalható össze:

- az állam szuverenitásának korlátozása az emberiség magasabb rendű joga által
- a nemzetiségi vagy kisebbségi jog nemzetközi biztosítása az állam részéről történő minden megsértéssel szemben.

Ezáltal a kisebbségi problémák megítélése alapjaiban változott meg, mindenekelőtt azért, mert azt eddig az egyes államok belpolitikai problémáinak tekintették, most azonban már

nemzetközi problémává vált. Ennek érvényesítése érdekében a győztes nagyhatalmak a kisebbségvédelmet úgy igyekeztek szavatolni, hogy a Népszövetség égisze alatt minden országra kiterjedő kisebbségvédelmi szavatossági rendszert igyekeztek működtetni és ezen túl a Fő Szövetségi és Társult Hatalmak külön kisebbségvédelmi kiegészítő szerződéseket kötöttek az új, illetve a megnagyobbodott államokkal.

Csehszlovákiával a garanciaszerződés, amelynek része a nemzeti kisebbségek védelme is, 1919. szeptember 10-én kötöttet meg a Párizs melletti Saint-Germain-en-Lay kastélyban. Ebben Csehszlovákia többek között kötelezte magát, hogy a szerződés 2–8. részében foglaltak alaptörvényként lesznek elfogadva, előnyt élvezve a törvényekkel, rendelkezésekkel, hivatali döntésekkel szemben és hogy nem születnek olyan törvények, rendelkezések hivatali döntések, amelyek ezekkel ellentétben lennének. A kisebbségekkel lényegesen csak a 8. és a 9. rész foglalkozik. Azonban a 9. rész már nem esik a fenti kötelezettség alá, így ezt Csehszlovákia maga számára kötelezőnek tekintheti is meg nem is.

A 8. rész többek között kimondja, hogy az etnikai, vallási, nyelvi kisebbségeknek ugyanolyan joguk van többek között saját költségein alapítani és fenntartani iskolákat, ahol szabadon használhatják nyelvüket.

Csak a 9. rész szól a Csehszlovák Kormány köteletségéről biztosítani megfelelő feltételeket a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatása számára. Az anyanyelvű oktatás joga az alkotmány részeként 1920. február 29-én hozott nyelvtörvényben fogalmazódik meg.

Csehszlovákiában az első olyan törvényt, amely alapvetően meghatározta a kisebbségek anyanyelvi oktatását, a prágai Nemzetgyűlés 1919. április 3-án fogadta el.¹³ E törvény iskolaalapítási rendelkezései alapján a magyar tannyelvű iskolák megtarthatók, illetve alapíthatók lettek volna akár a szlovák többségű területeken is. A törvény szerint ugyanis nyilvános elemi népiskola minden olyan településen szervezhető, amelyen azt a szülők legalább 40 iskolaköteles gyermek számára kérik, ahol pedig legalább 400 tanuló látogatja az elemi iskolát, ott polgári iskola is szervezhető. A törvény szerint ezekben az iskolákban az oktatás nyelve a tanulók anyanyelve. Ez a törvény azonban a magyar iskolák léte szempontjából csak jogi lehetőség maradt, mivel Szlovákia területén ez a törvény sosem lépett életbe.¹⁴ Így a magyar iskolák megmaradásáról önhatalmúan a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium Iskolaügyi és Nemzetművelődési Referátusa döntött.

Szlovákia magyarlakta vidékein az első világháború után az előző rendszerből örökölt és elhanyagolt községi és felekezeti elemi iskolák hálózata nagyjából érintetlenül maradt. A csehszlovák hatóságok jól felszerelt szlovák tannyelvű állami iskolákat alapítottak a magyarlakta területeken, ezzel téve vonzóvá a magyar

szülők előtt az állami nyelven oktató iskolákat. A magyar iskolákat nem fejlesztették, és azok rendszerint túlszűfoltak voltak.

Az iskolai adatok megítélése szempontjából a viszonylag valós kép kialakításánál jól használhatók a népszámlálási adatok (1. táblázat).

Ezen adatok tükrében szükséges értelmezni és értékelni az iskolai statisztikai adatokat is.

A csehszlovákiai magyar iskolákra vonatkozóan az 1921/1922-es tan évekről rendelkezünk megbízható adatokkal (2. táblázat).

A plusz számok azoknak az iskoláknak a számát jelölik, amelyek tanítási nyelve nem magyar, de magyar tannyelvű osztályokkal (magyar tagozatokkal) rendelkeznek.

A 727 szlovákiai magyar elemi iskola közül csak 75 volt állami, 32 községi, 4 pedig magániskola volt. A többi 616 iskola felekezeti iskolaként működött. A 18 magyar tannyelvű polgári iskolából 2 állami, 4 községi, 12 pedig felekezeti iskola volt. A 4 magyar tannyelvű gimnáziumból 2 volt felekezeti, 1 állami és 1 községi. A további 9 magyar tagozatú gimnázium közül 7 volt állami és 2 felekezeti.

A négy magyar gimnázium és reálgimnázium a következő volt:¹⁵ a Komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium, az Érsekújvári Községi Katolikus Gimnázium, az Ipoly-

1. táblázat. Szlovákia területén a magyar nemzetiségű lakosok százalékos arányának alakulása

Év	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Magyar nemzetiség %-ban Szlovákia lakosaihoz viszonyítva	30,3	21,7	17,8	10,3	12,4	12,2	11,2	10,8	9,7
Magyar nemzetiség %-ban a szlovák nemzetiségűekhez viszonyítva	52,4	33,3	26,3	11,9	14,8	14,2	13,0	12,6	11,3

2. táblázat. A magyar nyelvű közoktatás számadatai

	Iskola	Osztály	Tanuló
Elemi	845	1566	94175
Polgári	19+2	91	4087
Gimnázium	4+9	96	4563
Tanítóképző	1	4	130

13. Popély Gyula: A magyar iskolaügy kálváriája (Cseh)Szlovákiában 1918–1945. In: Tóth László–Filep Tamás Gusztáv (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. II. köt. Budapest, Ister, 1998, 6. p.

14. Uo. Az 1919. április 3-án elfogadott 189/1919. sz. törvénynek volt azonban egy kardinális hiányossága. A 15. §-a szerint ugyanis „Ezen törvény Csehországban, Magyarországon és Szlovákiában kihirdetése napján lép életbe. Rendeletileg fog megállapítani, hogy ezen törvény Szlovénzskón mikor lép életbe.”

15. Uo. 11. p.

sági Csehszlovák Állami Magyar Tannyelvű Gimnázium és a Rimaszombati Egyesült Protestáns Reálgimnázium.

1921-re már csak egy magyar nyelvű tanítóképző intézet maradt: a Pozsonyi Szent Orsolya-rendi Római Katolikus Elemi és Polgári Tanítóképző Intézet.

Ezenkívül még 4 szakiskolában, 2 kereskedelmiben (Pozsony, Kassa), 1 ipariskolában (Kassa) és 1 mezőgazdasági szaktanintézetben (Komárom) voltak magyar osztályok.

Az 1921-ig terjedő rövid két év alatt a Csehszlovák, illetve Szlovák állami hatóságok megszüntették vagy szlovák tannyelvűvé változtatták a magyar közép és szakiskolák többségét. Ennek hatása érezhető volt az elemi és polgári iskolák rendszerében is. Így pld. az 1921/1922-es tanévben egész Csehszlovákiában a 127 084 magyar nemzetiségű elemi és polgári iskolás tanuló közül már 28 822 nem magyar tannyelvű iskolába járt, amely a magyar tanulók 22,7 %-ának felelt meg.

Szlovákiában 1926-ban a magyar iskolákra és magyar nemzetiségű tanulókra vonatkozó adatok így alakultak (3. táblázat):

Ezek az adatok is mutatják a magyar iskolák elégtelen számát, hiszen igen nagy a nem

magyar tannyelvű iskolákba járó tanulók száma, amelynek legfőbb oka az iskolák hiánya.

A mai Szlovákia területén 1918-ig az akkori értelmezés szerint 6 felsőfokú tanintézetben folyt magyar nyelvű oktatás:¹⁶ a Selmecbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskolán, az Eperjesi Evangélikus Kollégiumban (Teológiai Kar, Jogtudományi Kar), a pozsonyi Egyetemes Evangélikus Teológiai Akadémián, a Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen, a Kassai Állami Gazdasági Akadémián, valamint a Kassai Állami Jogakadémián.

1921-re valamennyit vagy megszüntették, vagy szlovák tannyelvűvé változtatták. Csehszlovákiában csak egyetlen magyar nyelvű felsőfokú jellegű oktatási intézmény működött, mégpedig az 1925-ben létrehozott losonci református teológia.

Érdemes áttekinteni a magyar nemzetiségű egyetemi hallgatókat számuk és szakosodásuk szempontjából. A magyar felsőfokú intézmények megszüntetése után a magyar egyetemi hallgatók többnyire a prágai és brünni német egyetemekre iratkoztak be.

Ezek az adatok körvonalazzák a szlovákiai magyar iskolák rendszerét, amely a gyors hata-

3. táblázat. A magyar nemzetiség közoktatásának számadatai 1926-ból

	Iskola	Osztály	Tanuló	Ebből magyar nemzet.	Magyar nemzet. tanulók összesen	Magyar nemzetiségű tanulók nem magyar tannyelvű iskolákban	
						Számuk	%-ban
Elemi	695	1 234	79749	76280	85057	8777	10,3
Polgári	17	57	2235	1839	3424	1585	46,3
Közép	4	88	3312	3112	4666	1554	33,3

4. táblázat. Magyar nemzetiségű hallgatók a felsőoktatási intézményekben

Tanév	Magyar Nemzetiségű	Prágai	Brünni	Szlovákia	Egyetem	Műszaki	Jog	Egyéb	Cseh/szlovák nyelvű	Német-magyar nyelvű
1921/22	897	609	77	211	505	209	147	36	64	833
1929/30	1 127	494	213	420	488	435		204	601	526

lomváltás után megmaradt és kialakult. Ezen a rendszeren már lényeges változás a második világháborúig nem történt. E rendszer részletei, azok bizonyos változásai azonban némileg jellemzik az akkori hatalom viszonyulását a magyar nyelvű oktatáshoz.

A 30-as évekre Szlovákiában a magyar tanítási nyelvű elemi népiskolák tekintetében lényeges változás nem állt be. Az állami iskolák száma nem változott, viszont emelkedett a községi iskolák száma (32–77) a felekezeti iskolák rovására (616–585) az 1921-es adatokhoz viszonyítva. A felekezeti iskolák közötti arányok lényegében megmaradtak (római katolikus 354–340, református 192–189, evangélikus 29–28, görög katolikus 11–10, zsidó 30–18).

Egész Csehszlovákiában 1934-ben a 116 615 magyar nemzetiségű elemi iskolai tanulóból 12 414 járt más tannyelvű iskolába, ami 10,6 %-nak felel meg.

A polgári iskolák alacsony száma volt a Szlovákiai magyarság művelődésének egyik fő akadálya. A húszas évek végére a következő városokban működtek magyar tannyelvű polgári iskolák, illetve más iskolákban magyar tagozatos osztályok: Pozsony (5 iskola), Somorja (2), Komárom (2), Léva (2), Ipolyság (1), Losonc (1), Rimaszombat (1), Rozsnyó (1), Kassa (3), Tornalja (1). Olyan magyar többségű, illetve nagy számú magyarsággal rendelkező helyeken mint Dunaszerdahely, Galánta, Párkány, Érsekújvár, Szepsi stb. csak szlovák nyelvű polgári iskola létezett. A polgári iskolák közül 7 volt állami, 3 községi és 9 felekezeti. Új magyar iskola megnyitása ezekben az években szinte teljesen lehetetlen volt.

A harmincas évek elejére a szlovákiai magyar középiskolák hálózata sem alakult kedvezőbben. Ekkorra megszüntették több szlovák tanintézet magyar tagozatait (Eperjes, Rozsnyó, Léva, Pozsony, Kassa) és így az 1927/1928-as tanévben maradt 5 magyar tannyelvű gimnázium és két magyar tagozat.

– gimnázium (Komárom)

– reálgimnázium (Pozsony, Ipolyság, Rimaszombat, Kassa, Érsekújvár-tagozat)

– reform – reálgimnázium (Losonc-tagozat)

Ez az 1921-ik évi 13 gimnázium, illetve reáliskolához képest nagyon érzékeny visszalépést jelentett.

Az egyetlen megmaradt magyar tanítóképző az Orsolya-rendi apácák által vezetett római katolikus női tanítóképző nem volt képes ellátni a magyar iskolákat tanítókkal. Ehhez nem volt elég az átlagban évente itt végzett mintegy 40 tanító. Ezért az 1924/1925-ös tanévtől a Pozsonyi Csehszlovák Állami Tanítóképző Intézetben magyar nyelvű egyéves abiturienti képzést hoztak létre érettségizett fiatalok részére. Itt évente további 40 tanító szerzett képesítést. Majd az 1927/1928-as tanévtől ugyanezen az Intézeten belül magyar párhuzamos osztályokat nyitottak, minden második évben évfolyamonként 40 tanulóval. Ebben az évben váltak önálló tanintézetekké a pozsonyi és kassai reálgimnáziumok magyar tagozatai.

Az első Köztársaság idején, végig megoldatlan maradt a magyar nyelvű szakoktatás. A nagy érdeklődés ellenére egyetlen magyar középfokú szakiskola működött a Kassai Csehszlovák Állami Ipariskola teljes magyar tagozata. Ez négyéves érettségivel végződő gépipari irányultságú iskola volt.

Ugyancsak egy iskolán a Pozsonyi Csehszlovák Állami Kereskedelmi Akadémia teljes magyar tagozatán folyt magyar nyelven kereskedelmi szakoktatás. E tagozat mellett még működött egy kétéves kereskedelmi szakoktatás is. A húszas évek végén ezen kívül működött még Pozsonyban, Érsekújvárott, Léván és Kassán (kettő) egyéves tanfolyamszerű kereskedelmi szakoktatás.

Végezetül fontos szerepet töltött be a Szlovákiai magyarság mezőgazdasági szakképzésében a Komáromi Állami Földműves Iskola két évfolyamos magyar tagozata és a később Rimaszombatban alakult hasonló iskola is.

Figyelemre méltó és eredményes volt az érsekújvári Flenger-intézet kezdeményezése, amely 1929-re női szakiskolává fejlesztette a korábban létrehozott szaktanfolyamot. A szakiskolában a tanulmányi idő három év volt és a gimnázium 4. évfolyamát, valamint a polgári iskolák 3. évfolyamát elvégzett lányok látogathatták.

Szlovákiában a magyar nyelvű felsőfokú képzést 1921-re teljesen megszüntették, így a magyar fiatalok a hazai cseh, illetve szlovák nyelvű egyetemek helyett a német nyelvű csehországi felsőfokú intézményeket részesítették előnyben. A húszas évek végére a német nyelvű egyetemekre és főiskolákra egyre kevesebb magyar fiatal iratkozott be és lényegesen megnőtt a cseh vagy szlovák nyelvű felsőfokú intézmények magyar hallgatóinak száma. Azonban továbbra is nagy volt a Magyarországi felsőfokú továbbtanulás iránt az igény. Ennek vonzását lényegesen lecsökkentette az 1928-ban hozott minisztériumi rendelet, amely megtiltja a Magyarországon szerzett oklevelek nosztrifikálását. Csehszlovákiában 1938-ban 953 magyar nemzetiségű főiskolai hallgató volt ami 3,1 %-nak felel meg, holott a lakossági arányok szerint 5,5 %-nak kellene lenni.

A húszas-harmincas években Csehszlovákiában, több iskolatörvény kormány és minisztériumi rendelet is született, amelyek az iskola-rendszer átszervezését, az oktatás tartalmi részének megváltoztatását kívánták szabályozni. Ezek nem foglalkoztak külön a nemzeti kisebbségek iskoláinak ügyével. Az 1922-ben jóváhagyott ún. iskolatörvény annyiban érintette a magyar iskolákat, hogy kimondta az általános nyolcéves tankötelezettség bevezetését és a magyarok által lakott területeken még működő hatosztályos elemi iskoláknak nyolc évfolyamos iskolákká történő bővítését.

Az egyes iskolatípusokban az évfolyamok változásai az átjárhatóság és a továbbtanulás szabályozásai a magyar iskolák létét, működését különösen nem befolyásolták. Magyar iskolák engedélyezése és megszüntetése továbbra is a tejhatalmú Iskolaügyi és Nemzetművelődési

Minisztérium Pozsonyi Referátusa hatáskörébe tartozott. A legtöbb jogszabály azt célozta, hogy a Monarchiából örökölt iskola-rendszert összhangba hozza a Csehországi oktatási rendszerrel.

Az Iskolaügyi Referátus döntése alapján már 1921-től minden magyar iskolában kötelezően tantárgyként oktatni kellett a szlovák nyelvet. Erre külön törvény is született 1923-ban, amely szerint az 1923/1924-es tanévtől az államnyelv kötelező tantárgy a köztársaság valamennyi középiskolájában és tanítóképző intézetében. A törvény érdekessége, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvének oktatását engedélyezi a cseh vagy szlovák tannyelvű középiskolákban is, aminek elrendelését a miniszter jogkörébe helyezi. Szlovákiában erre eddig nem került sor.

A tankönyvekkel való ellátás akkor is és azóta is a magyar iskolák súlyos gondjai közé tartozott.

Végül egy adatsor a Szlovákiai magyar tannyelvű iskolák állapotáról (5. táblázat):

Míg Szlovákiában 1921-től a polgári iskolák, osztályok és tanulók száma két-háromszorosára nőtt, addig a magyar polgári iskolák számadatai alig változtak.

A magyar tannyelvű polgári iskolák tanítói számának 6,2 %-os aránya a 17,8 %-os lakossági arányokhoz mérten nagyon kedvezőtlen képet mutatnak. Hasonló a helyzet a középiskolák és a felsőoktatási intézmények magyar hallgatói tekintetében is.

5. táblázat. Összehasonlító táblázat a magyar közoktatásról

Iskola	1923/1924			1937/1938		
	Iskola	Osztály	Tanuló	Iskola	Osztály	Tanuló
Óvoda	28		2210	13	11	757
Elemi	720	1283	90760	754	1879	85507
Polgári	18	78	3106	21	109	4399
Gimnázium	4	85	3309	7	77	3370
Tanítóképző	1	4	90	3	8	339

1.2 Magyar iskolák az első Szlovák Köztársaságban

A bécsi döntés után megalakult Szlovák Köztársaság területén az 1938. decemberi lakosságösszeírás szerint 57 897 magyar nemzetiségű lakos élt, az összslakosság 2,2%-a. Az 1939. július 21-én elfogadott alkotmánytörvény szerint a nemzetiségi csoportoknak joguk van az iskoláikban nyelvüket használni, amelyet külön törvény szabályoz. Az 1940-ben elfogadott népiszkolai törvény kimondja, hogy a nemzetiségi iskola létrehozható és fenntartható azon községekben, amelyekben ezt legalább 30 tanköteles gyermek számára igénylik.

A Szlovák Köztársaságban 1940-ben 36 magyar elemi iskola működött 108 osztállyal és 6904 tanulóval. Magyar polgári iskolák csak Pozsonyban voltak. Az 1939-es három ilyen iskolából 1941-re már csak egy maradt, a leánypolgári iskola 283 tanulóval. A 246 fiútanuló az 1. számú állami polgári iskola magyar tagozatán tanult. Az egyetlen magyar gimnáziumban, a pozsonyi állami reálgimnáziumban 1939-ben 9 osztály volt 339 tanulóval. Ezen kívül létrehoztak a lányok számára magyar tagozatot a pozsonyi állami szlovák leánygimnázium mellett. 1941-re az egyetlen magyar tanítóképzőt, a pozsonyi Szent Orsolya-rendi női tanítóképző intézetet is megszüntették.

A Szlovák Köztársaságban a magyarságnak volt egy négy évfolyamos kereskedelmi akadémia Pozsonyban, amely mellett működött még egy két évfolyamos kereskedelmi szakiskola is. Pozsonyban 1940-ben megnyílt még egy középszintű női foglalkozások szakiskolája, amelyben a tanulmányi idő 3 év volt. Az 1941/42-es tanévben a 680 magyar nemzetiségű középiskolás tanulóból 460 járt magyar tannyelvű iskolába, tehát a tanulók 32,6%-a nem magyar tannyelvű iskolát látogatott.

Szlovákiában ekkor öt felsőfokú intézmény működött, mind Pozsonyban. Ezekre pl. 1942-ben 202 magyar nemzetiségű hallgató iratko-

zott be. A főiskolásokat tömörítő Magyar Akadémikusok Keresztény Körének 1944-ben 188 tagja volt. Ebből 46 orvostanhallgató, 35 joghallgató, 32 kereskedelmi főiskolai, 27 bölcsész, 24 műegyetemista, 7 gyógyszerészeti hallgató, 5 konzervatóriumba, 2 természettudományi karra járt.

A tanügyek intézésébe a magyarságnak gyakorlatilag nem volt beleszólása. Hiányoztak a magyar tankönyvek, mivel az 1939 előtt használtakat betiltották és újakat nem adtak ki. A tanítóhiány is nyomasztó volt, hiszen sok helyen egy tanítónak 50–60 tanulóval kellett foglalkoznia. Gyakori volt névelemzés alapján a magyar gyermekeknek szlovák iskolákba való áttétele.

Ennek ellenére a magyarság önerőből három diákothont működtetett, tankönyvkiadást szervezett. Önképzőkörök alakultak. Figyelemre méltó tevékenységet fejtett ki a katolikus diákságot tömörítő Prohászka-kör és a tanuló ifjúság szociális segélyezését felvállaló Mensa Academica Egyesület.

1.3 A magyar nyelvű iskolai oktatás visszaállítása és fejlődésének áttekintése a rendszerváltásig

1.3.1 Bevezetés

A szlovák nemzeti felkelést követően 1944. szeptember 1-jén megalakult Szlovák Nemzeti Tanács már szeptember 6-án rendeletet hozott a német és magyar nemzeti kisebbség valamennyi típusú és fokú iskoláinak bezárásáról, kivéve az 1938. október 6-ig létrehozott elemi iskolákat.¹⁷

Az új csehszlovák kormány 1945. április 5-én meghirdette programját, a Kassai Kormányprogramot, melynek XV. fejezete kivétel nélkül elrendeli minden magyar iskola bezárását. „A cseh és szlovák városokban bezárunk minden német és magyar iskolát...” – olvasható a kormányprogramban.¹⁸

17. Zbierka n. Slovenskej národnej rady, 2. časť 1. §: „Dňom nadobudnutia účinnosti tohto nariadenia sa rušia nemeckej a maďarskej národnostnej menšine na Slovensku školy všetkých stupňov, okrem ľudových.”

18. Edvard Beneš elnök dekrétumai. Pozsony, Pannónia Könyvkiadó, 1996, 79. p.

Az 1937/1938-as tanév adatai szerint tehát több mint 800 magyar iskolát zártak be, megfosztva mintegy 95 000 tanulót attól, hogy anyanyelvén tanulhasson.

Az anyanyelvű oktatás terén lényeges változás csak 1948-ban következett be. Az 1948. április 21-én elfogadott oktatási törvény minden iskolát államosított, és egységes iskola-rendszert vezetett be.¹⁹ E törvény szerint Szlovákiában a tanítási nyelv a szlovák, s ez alól kivételt csak a kormány adhat. A törvény tehát nem engedélyezte, de nem is tiltotta magyar tannyelvű iskolák nyitását. A végleges változást a Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának Elnöksége által 1948. július 8-án a magyar állampolgárok helyzetének rendezéséről jóváhagyott alapelvek jelentették. Ezek szerint bármely szintű iskolában párhuzamos osztályokat kell létrehozni a magyar állampolgárok gyermekei számára.²⁰

A magyar iskolák létezését 1960-ig törvény nem garantálta. Az 1960-ban elfogadott új alkotmány mondja ki először a második világháború óta, hogy a magyar, ukrán, lengyel gyermekeknek joguk van az anyanyelvi oktatásra. Az 1960-as alkotmány alapján elfogadott új, 186/1960. számú oktatási törvény 29. §-a legalizálja először a magyar iskolákat azzal, hogy kimondja: a magyar, az ukrán, a lengyel nemzetiségű gyermekek részére alapított iskolákban az oktatás nyelve a nemzetiségek nyelve. Ez a jogi helyzet gyakorlatilag a mai napig fennáll.

A teljesség kedvéért azonban szólni kell három olyan hatalmi kezdeményezésről, amelynek mindegyike a mai szóhasználatnál élve az ún. alternatív oktatás bevezetését igyekezett elérni. Mindezek gyökerei visszanyúlnak 1954. október 29-ére, amikor a Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának Elnöksége feladatul adta az iskolaügyi megbízottnak, hogy azokban a községekben, amelyekbe a lakosok a szlovák nyelv oktatására hozott intézkedéseket kevesellni fogják, vezessék be néhány tantárgy szlovák nyelvi oktatását is. Ezt a határozatot a meglévő magyar iskolákban nem érvényesítet-

ték, de az újonnan létrehozott különböző szakiskolákban, mindenekelőtt a szakiskolák mellett alapított magyar tannyelvi osztályokban következetesen megvalósították a szülők megkérdezése nélkül.

A magyar tanítási nyelv visszaszorítására az első hatalmi próbálkozás 1978-ban történt. Ekkor Szlovákiában olyan törvényjavaslat született, amely szerint az 5. évfolyamtól kezdve a magyar iskolákban bevezették volna az egyes tantárgyak szlovák nyelvi oktatását, a magyar nyelv és irodalom, történelem és földrajz kivételével.

A második próbálkozás 1983-ban kezdődött, amikor törvényjavaslat készült az oktatás nyelvének megváltoztatására oly módon, hogy a minisztérium engedélyezheti a magyar tannyelvű iskolákban némely tantárgy szlovák nyelven való tanítását, amennyiben erre a tanulók szüleinek kérésére az illetékes nemzeti bizottság javaslatot tesz.

Az első törvényjavaslat idején a magyar iskolák megmentésére jött létre a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága, a második esetben e bizottság átalakult a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportjává. Ezen csoportosulások ösztönzésére és tevékenysége folytán mindkét esetben olyan erős, széleskörű tiltakozás, ellenállás bontakozott ki a szlovákiai magyarság minden rétegében, valamint a párttagok körében is, amely miatt végül is a törvényjavaslatok nem kerültek elfogadásra.

Eközben több olyan alsóbb szintű, nem törvényerejű rendelkezés is született, amelyek a teljes magyar anyanyelvű oktatást kívánta megbontani. Ezek gyakorlatilag a meglévő pontokon nem változtattak semmit.

A magyar nyelvű iskolák hálózata az állami iskolarendszer szerves része. Egységes irányítás alatt, egységes óraterv és tanterv alapján működik, kivéve a szlovák nyelv és irodalom oktatásának sajátos tartalmi és módszertani eltéréseit.

Szlovákiában 1949 után a magyar fiatalok részére az oktatási nyelv tekintetében két típusú, hivatalosan magyar tanítási nyelvűeknek

19. Šbirka zákonů a nařízení republiky Československé. Roč. 1948, čast 38. 10. květen 1948.

20. Plevza, Viliam: *A CSKP nemzetiségi politikája*. Bratislava, Madách, 1983, 259–260. p.

nevezett osztályok jöttek létre. Az első típusba tartoznak azok, amelyekben a szlovák nyelv és irodalom, a honvédelmi nevelés és a testnevelés oktatásán kívül minden tantárgyat magyar nyelven tanítottak. A második típusú osztályok azok, amelyekben az oktatás két nyelven folyik, a tantárgyak egy részét szlovákul tanítják.

A szlovákiai magyar oktatási rendszert vizsgálva, érzékenyen kell bánni a statisztikai adatokkal. Az 1950-es és 1961-es népszámlálási adatokat nem lehet teljes biztonsággal alapul venni a magyar nemzeti kisebbség helyzetének elemzésénél, mivel a reszlovakizáció miatt ezek még nem tükrözték a tényleges állapotokat.

Ha az 1970-es népszámlálási adatokat már valóságnak fogadjuk el és azokat visszavetítjük 1950-re, illetve 1961-re a korábbi népszámlálások idejére, akkora az iskolai szinteknek megfelelő magyar nemzetiségű tanulói korcsoportok következő százalékos arányait kapjuk:

Év/korcsoport	1950	1961	1970	1980	1991
Teljes populáció	13,0*	12,7*	12,2	11,2	10,8
Óvodai (0-4)	12,6*	11,3*	10,5	9,1	8,5
Alapiskolai (5-14)	12,4*	11,2*	11,1	9,8	8,9
Középiskolai (15-19)	12,5*	12,3*	11,6	10,5	9,5
Főiskolai (19-24)	12,4*	12,5*	10,6	10,8	10,1
Szlovákiai	100	100	100	100	100

Megjegyzés: A * jelölt százalékok statisztikai becslések.

Már ezek az adatok is sokat elárulnak a magyar nemzetiség népmozgásáról. Hiszen pl. 1991-ben a szlovákiai óvodás gyermekeknek már csak 8,5 %-a magyar nemzetiségű. Ez több mint 2 %-al kevesebb, mint a teljes magyar nemzetiségű populáció százalékos aránya. A statisztikai adatokból az iskolai művelődésre levonható következtetések a leghűebben akkor felelnek meg a valóságnak, ha a korcsoportok százalékos arányaihoz viszonyítva lettek megfogalmazva.

1.3.2 Óvodák

A második világháború után magyar nevelési nyelvű óvodák az 1950/1951-es tanévben jöttek létre először. Akkor a 142 óvoda 151 gyermekcsoportjába 4985 gyermek járt. Ez Szlovákiában az óvodákba beíratott gyermekek 7,24%-át jelentette, ami nagyon jó eredménynek számított.²¹ Az 1953/1954-es tanévben a magyar óvodák száma 262, benne az osztályok száma 280, a beíratott gyermekek száma 7626, és ez az összes szlovákiai óvodák 12,67%-át adta. A magyar nevelési nyelvű óvodákba járó gyermekek aránya 1957-ben kulminált: akkor az összes óvodás gyermek 13,06%-át a magyar gyermekek képezték. Ettől kezdve fokozatos csökkenés tanúi vagyunk. A magyar nevelési nyelvű óvodákba beíratott gyermekek száma ugyan fokozatosan nőtt, de sokkal kisebb ütemben, mint amilyenre a szlovákiai mutatókból arányosan következtethetnénk. 1966-ban ez az

arány már csak 10,34%, 1976-ban 7,63%, 1983-ban 6,25% (lásd a 6. táblázatot).²²

A magyar óvodák számát tekintve a statisztikák két lényeges növekedési hullámról tanúskodnak. Az első az új óvodák alapítása idején, 1950 és 1953 közötti időre tehető, a növekedés akkoriban adminisztratív intézkedés következménye volt. A második növekedési időszak a hatvanas évek eleje, amikor az intézmények száma 1966-ra elérte a 332-t és 1970-re a 354-

21. Prehľadná informačná správa o školách s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku. Slovenský národný archív (Szlovák Nemzeti Levéltár), Slovenská národná rada – S a K, e. č. 50. kr. 25.

22. *Štatistické ročenky školstva Slovenskej republiky* (a továbbiakban: ŠRS SR). Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR).

6. táblázat. Az óvodák, óvodai gyermekcsoportok, óvodás gyermekek számának alakulása 1950–1991 között¹²

Tanév	Óvodák			Gyermekcsoportok				Gyermekek						
	száma		MT %-os arány	száma		MT %-os arány	MT %-os arány	száma		SZT %-os arány	száma		KO %-os arány	MN %-os arány
	SZ	MT		SZ	MT			SZ	MT		KL	HI- TO+		
1950/51	1 506	142	9,43	1 914	151	7,89	68 879	4 985	7,24		8 678		12,6	
1953/54	1 804	262	14,52	2 129	280	19,15	60 200	7 626	12,67		7 404		12,3	
1958/59	1 777	257	14,46	2 337	294	12,58	77 416	9 765	12,61		9 057		11,7	
1966/67	2 469	332	13,45	4 081	447	10,95	112 007	11 586	10,34		12 096		10,8	
1970/71	2 645	354	13,38	4 608	497	10,78	119 026	11 772	9,88	14 311	2 547	17,74	12 497	12,0
1979/80	3 599	344	9,55	7 758	581	7,48	219 995	14 740	6,70	20 851	6 111	29,30	20 239	9,5
1991/92	3 759	404	10,75	8 651	651	7,52	188 821	13 182	6,98	18 169	4 987	27,44	16 049	8,5
														9,6

SZ – Szlovákiában, MT – magyar nevelési nyelvű, MN – magyar nemzetiségű, SZT – szlovák nevelési nyelvű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

et. Ez a 340-350 körüli szám húsz éven keresztül, egészen 1990-ig, változatlan maradt.

A magyar óvodai hálózat tekintetében legnagyobb relatív visszafejlődés a hetvenes években következett be. Míg 1970-ben a magyar óvodák, óvodai osztályok és az ezekbe járó gyermekek számának százalékos aránya a szlovákiai óvodai hálózat adataihoz rendre 13,38 %, 10,78 % és 9,88 % arányokat mutat, addig ezek az adatok 1979-ben már csak 9,55 %, 7,48 % és 6,70 %-os arányokat tesznek ki. Ez a csökkenés a nyolcvanas évek elejére megállt, és 1989-ig lényegesen tekinthető visszafejlődés nem tapasztalható.

A statisztikai kimutatások rendszerint nem tartalmazzák az óvodás gyermekek nemzetiségi megoszlását. Azokból a kimutatásokból azonban, amelyek ilyen adatot tartalmaznak, nagyon lehangoló kép tárul elénk (lásd a 2. táblázatot). Míg 1970-ben az óvodába járó magyar nemzetiségű gyermekek közül 2539 látogatott szlovák nevelési nyelvű óvodát, ami 17,74%-ot tett ki, addig 1979-ben számuk már 6111, s ez a magyar nemzetiségű óvodás gyermekek 29,30%-ának felel meg.²³

A magyar óvodás gyermekek nyelvismeretében változás állt be a hetvenes évek második felében. Ugyanis 1977. szeptember 1-jei hatállyal az Oktatási Minisztérium elrendelte a szlovák nyelv kísérletképpen tanításának bevezetését a magyar nevelési nyelvű óvodákban. Végül a kísérletek alapján 1983. szeptember 1-jével bevezetett szlovák nyelvi nevelés célja már a gyermekek hatékony szlovák nyelvi felkészítése, az aktív nyelvi kommunikáció elvének érvényesítése.

A táblázatban a magyar nemzetiség szempontjából egy pozitív jelenségre is felfigyelhetünk. A hetvenes években a korcsoport arányaihoz képest lényegesen magasabb a magyar nemzetiségű óvodás gyermekek száma. Ezen

évek visszafejlődésének bizonyítéka, hogy ez a kedvező állapot 1980-ra csaknem teljesen megszűnt. A nyolcvanas években újból elkezdődött egy pozitív fejlődési folyamat, amelynek következményeként 1991-re a magyar nemzetiségű óvodás gyermekek számának többlete immár 2120-ra nőtt.

1.3.3. Alapiskolák

A második világháború után először 1948-ban nyílhattak meg újból a magyar tannyelvű alapiskolai osztályok, először a szlovák iskolák kötetelékében. Az 1948/1949-es tanévben 154 magyar tannyelvű osztály nyílt meg, és az 1949/1950-es tanévre ez 319 osztályra bővült. Az 1950/1951-es tanévben 613 magyar tannyelvű nemzeti iskola és középiskola jött létre 1232 osztállyal, amelybe 45 497 tanuló iratkozott át. Már 1950-ben az összes alapiskolás tanulók 8,18%-a magyar tannyelvű iskolába járt. 1958-ban a magyar tannyelvű alapiskolák tanulói az összes alapiskolás tanulók 10,43%-át képezték, vagyis ebben az időben járt szlovák tannyelvű alapiskolába a magyar nemzetiségű tanulók legkisebb hányada, mégpedig 10,07%-a (lásd a 7. táblázatot).

A számok azt mutatják, hogy a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években lényeges változások álltak be a magyar alapiskolák helyzetében. Ezek nem mindig a magyar iskolák ellen hozott döntések következményei, hanem gyakran az általános oktatáspolitikai rendelkezésekből adódó következmények, amelyek az egész szlovákiai alapiskolai rendszert sújtották. Ezek közé lehet sorolni a kilencéves alapiskolák integrációját szorgalmazó, az 1953-as oktatási törvény hatályba lépése óta napirenden tartott törekvéseket.²⁵

1960-tól 1966-ig Szlovákiában 301 (4163–3862) alapiskola szűnt meg, s ebből 80

23. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. II. köt. Budapest, Ister Kiadó, 1998, 121–124. p.

24. ŠRŠ SR.

25. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): I. m. 125–126. p.

(555–475) volt magyar tanítási nyelvű. Az alapiskolák megszűnésének ez a hulláma, amely hivatalos programon kívül zajlott, már sokkal érzékenyebben érintette a magyar alapiskolai képzést, hiszen megszűnt a magyar alapiskolák 14,4 %-a (az ez időben megszűnt szlovákiai alapiskolák 26,57 %-a volt magyar iskola).

A magyar nemzeti kisebbség által lakott járásokban az alapiskolák integrációja természetesen nemzetiségi problémákat is okozott, hiszen sok helyütt az anyanyelvű oktatás lehetőségének megvonásával is fenyegetett. Az 1966 és 1972 között megvalósított iskola-összevonásoknak Szlovákiában mindössze 297, zömében egyosztályos iskola esett áldozatul, ebből 34 volt magyar tanítási nyelvű iskola. A 11,44 %-os arány nagyjából megfelel a magyar tannyelvű alapiskolák akkori számarányának. A magyar iskolákat többnyire magyar tanítási nyelvű iskolákba integrálták, akadt azonban több olyan település, ahol csak szlovák nyelvű iskola maradt, vagy a szlovák integrált iskolába való járás különböző okokból kedvezőbb volt a szülőknek.

A szlovákiai magyar alapiskolák hálózatát legjobban az iskolák 1970 és 1985 közötti megszüntetése sújtotta. Szlovákiában ez alatt az idő

alatt 1503 alapiskola szűnt meg, s ebből 226 volt magyar tannyelvű. Szlovákiában tehát megszűnt az alapiskolák 39,2%-a, köztük a magyar iskolák 46,12%-a.²⁶ A megszüntetett alapiskolák 15,03%-a magyar tannyelvű volt. Ha összevetjük az 1958-as és az 1985-ös év adatait, akkor azt tapasztaljuk, hogy az alapiskolák hálózatának több hullámban zajló csökkentése sokkal jobban sújtotta a magyar tannyelvű iskolákat, hiszen ezen időszak alatt 298 (562–264) magyar alapiskola szűnt meg, vagyis az összes magyar tannyelvű iskola 53,02%-a. Minden bizonnyal ez az egyik fő oka annak, hogy az említett idő alatt a szlovák tannyelvű iskolába járó magyar nemzetiségű alapiskolás tanulók aránya 10,07%-ról 26,97%-ra emelkedett (lásd a 7. táblázatot).²⁷

A nyolcvanas évek derekán megállt a alapiskolák integrációs folyamata, és stabilizálódott a magyar tannyelvű iskolák hálózata is. Az integrációs alapelvek szellemében már nem volt hol magyar iskolákat megszüntetni.

1985 óta a magyar alapiskolák száma kiegyensúlyozottan kevéssel 260 fölött mozog, az osztályok száma stabilan kétezer fölött van. A szlovákiai alapiskolák adataihoz mért százalékos arányok is változatlanok.

26. Správa o integrácii málotriednych základných škôl v SSR. MŠ SR, 1979, Somorja, Bibliotheca Hungarica (a továbbiakban: BH).

27. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): I. m. 128. p.

7. táblázat. Alapiskolák, alapiskolai osztályok, tanulók számának alakulása 1950–1990 között²⁸

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók									
	száma		MT %-os arány	száma		MT %-os arány	MT %-os arány	száma		SZT %-os arány	száma		KO %-os arány	MN %-os arány		
	SZ	MT		SZ	MT			MN	SZT		KL	HI- TO+				
1950/51	4 996	613	12,26	14 962	1 232	8,23	556 022	45 497	8,18			68 946		12,4		
1951/52	5 022	673	13,40	15 989	1 619	10,12	560 848	56 959	10,15	65 628	8 669	13,20	68 984	-3356	12,3	11,7
1958/59	3 990	562	14,08	19 880	1 942	9,76	622 324	64 920	10,43	73 004	8 084	10,07	70 322	+2682	11,3	11,7
1960/61	4 163	555	13,33	23 416	2 557	10,91	711 494	72 144	10,13				78 975		11,1	
1970/71	3 832	490	12,78	29 555	2 854	9,65	758 748	68 902	9,08	85 479	16 577	19,39	84 221	+1258	11,1	11,2
1980/81	2 506	295	11,77	25 609	2 114	8,25	669 960	50 398	7,52	66 806	16 408	24,56	65 656	+1150	9,8	9,9
1985/86	2 329	264	11,33	26 563	1 990	7,49	721 269	49 222	6,82	67 404	18 182	26,97	67 799	-395	9,4	9,3
1989/90	2 302	245	10,64	27 533	2 008	7,29	724 248	48 756	6,73	65 498	16 742	25,56	65 906	-408	9,1	9,0
1990/91	2 358	257 +28	12,09	28 345	2 071	7,31	720 404	48 405	6,72	64 693	17 110	26,45	65 125	-423	9,0	8,9

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tannyelvű, MN – magyar nemzetiségű, SZT – szlovák tannyelvű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lemmi kelle-
ne, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

1.3.4. Középiskolák

Komáromban 1950. szeptember 1-jén megnyílt az első magyar tannyelvű gimnázium.²⁹ 1950. szeptember 1-jével két harmadfokú középiskola nyílt, egy általános gimnázium Komáromban és egy tanítóképzést szolgáló pedagógiai gimnázium Pozsonyban (Magyar nyelvű pedagógiai iskola a nemzeti iskolás tanítók képzése számára [Pedagogická škola pre vzdelanie učiteľov národných škôl s vyučovacím jazykom maďarským]). Ezenkívül még két ipari szakközépiskola mellett nyílt magyar tagozat (magyar osztályok), mégpedig Pozsonyban és Kassán. Az indulás évében a komáromi gimnázium négy osztályában 142 diák kezdte meg tanulmányait, a pozsonyi pedagógiai gimnázium öt osztályába pedig 182 tanuló iratkozott be. Az ipariskolák egy-egy osztályában összesen 70 tanuló volt. 1950 és 1955 között a szlovákiai magyarságnak esélye volt arra, hogy az igényeknek megfelelő teljes középiskolai hálózatot építsen ki.

A hetvenes évek elejére már 13 gimnázium működött, és további 9-ben nyitottak magyar tannyelvű osztályokat, tagozatokat.³⁰

A magyar nemzetiségű gimnáziumi diákok arányszáma a hatvanas években megfelelt a nemzetiség korosztályra vetített arányainak. Így például 1966-ban 38 494 diákja volt a szlovákiai gimnáziumoknak, ebből a magyar nemzetiségű diákok száma 4493 volt, ami 11,67 %-os arányt jelent. Ez az arány a maga 11,65 %-ával még 1970-ben is megfelelt a korosztály számarányának. A hetvenes évek közepétől azonban a magyar nemzetiségű, gimnáziumba járó diákok száma fokozatosan csökkent. Az 1975-ös adatok szerint Szlovákiában 5680 magyar nemzetiségű diák járt gimnáziumba, ez az összes gimnáziumi tanulónak már csak a 10,98 %-a, ami fokozatosan csökken 1980-ban 9,45 %-ra és 1985-ben 8,1 %-ra, ez azonban már

egy százalékkal kevesebb, mint amennyinek lennie kellene. Ez 1985-ben azt jelentette, hogy közel 500 magyar nemzetiségű tanulóval volt kevesebb a gimnáziumokban, mint amennyinek kellett volna lenni. Ez közel 11 %-os veszteségnek felelt meg.

A magyar tannyelvű gimnáziumok tanulóiinak a száma folyamatosan növekedett az új gimnáziumok nyitásának idején, a hatvanas évek közepéig. A hetvenes évek elején Szlovákiában tovább folytatódott a gimnáziumi oktatás bővítése, amit a tanulók számának 1980-ig tartó növekedése is mutat (lásd a 8. táblázatot). A következő tíz év közepére csökkent ugyan a tanulók száma néhány ezerrel, de 1990-ben már újból a tíz évvel korábbi számra nőtt. A magyar nemzetiségű gimnáziumi tanulók számának alakulása nem követte az összes gimnáziumi tanulók számának változásait, s ez még inkább érvényes a magyar tannyelvű gimnáziumi tanulók számadataira (lásd a 8. táblázatot).³¹

A magyar gimnáziumok tanulóinak a száma öt évvel korábban kezdett csökkenni. Így például 1990-ben 1060 (=4842–3782) tanulóval járt kevesebb tanuló a magyar tannyelvű gimnáziumi osztályba, mint 1974-ben. Mivel ezt a csökkenést nem egyenlítette ki a szlovák tannyelvű gimnáziumba járó magyar tanulók számának növekedése – hiszen az említett tizenhat év alatt ez csak 70 (= 1074–1004) tanulót jelentett – ezért e rendhagyó csökkenés okait másutt kell keresni.

A magyar tannyelvű szakközépiskolai oktatás lassabban fejlődött, mint a gimnáziumi. 1950-ben három szakközépiskolában folyt magyar nyelvű oktatás, és nyolc osztályban 315 diák tanult úgy, hogy évközben újabb diákok érkeztek a magyar osztályokba. Magyar tannyelvű szakközépiskola 1953-ig csak egy alakult, Kassán, és mindaddig további 8 szakiskolában nyíltak magyar osztályok. A 41 osztályban még mindig csak 1407 magyar diák tanult.

29. Prehľadná informačná správa o školách s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku. Slovenský národný archív, Slovenská národná rada – S a K, e. č. 50. kr. 25.

30. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): I. m. 131. p.

31. Uo. 134. p.

Ez nagyon lassú fejlődést jelentett, ráadásul 1954-ben ez is megtorpant, mivel újabb magyar tannyelvű iskolák vagy osztályok nyitását a hatóságok már csak vonakodva engedélyezték.

Az 1970/1971-es tanévre kialakult a magyar tannyelvű, illetve magyar tannyelvű osztályokkal is rendelkező szakközépiskolai hálózat, amely kisebb változtatásokkal a kilencvenes évekre is megmaradt. E hálózatot 1970-ben 5 (1+4) ipariskola, 4 (0+4) közgazdasági szakközépiskola, 6 (5+1) mezőgazdasági szakközépiskola, 3 (1+2) egészségügyi szakközépiskola, 2 (0+2) pedagógia szakközépiskola és 1 (1+0) leányiskola alkotta (a zárójelben levő első szám a magyar tannyelvű iskolák számát, a második szám pedig a magyar tannyelvű osztályokkal is rendelkező iskolák számát jelzi). Összesen tehát 21 szakközépiskolában (8+13, 131 osztály, 4458 tanuló) folyt magyar nyelvű oktatás (lásd a 9. táblázatot).³²

Az 1983/1984-es tanévben Szlovákiában 5 önálló magyar tannyelvű szakközépiskola működött, ebből 1 ipari, 3 mezőgazdasági és 1 egészségügyi. A magyar tannyelvű iskolák 56 osztályát 1733 tanuló látogatta, míg a 18 közös igazgatású iskola 99 osztályában 3125 diák tanult magyar nyelven.³³

A szakmunkásképzőkben tanul a középiskolás korosztály fiataljainak legnagyobb hányada. Ezekben az iskolákban a tanulmányi idő egy és négy év között mozog, és az utóbbi másfél évtizedben a szakmunkásképzők tanulóinak egy része érettségi vizsgát tesz.

1948 óta a magyar szakmunkásképzés van a legmostohább helyzetben. Az 1970/1971-es tanévre is csak annyit sikerült elérni, hogy a 11 579 magyar nemzetiségű tanuló közül csak 4760 végezhetett tanulmányait magyar vagy részben magyar nyelven. Ekkor még az összes tanuló 10,57%-a magyar nemzetiségű volt, de csak 4,37%-uk járt magyar tannyelvű iskolába vagy osztályba.

Átfogó képet kaphatunk a szlovákiai magyar szakmunkásképzés kialakulásáról és helyzetéről az 1980-as adatok elemzése alapján (lásd a 10. táblázatot). Ekkor Szlovákiában 273 szakmunkásképző működött 5003 osztállyal, amelyekben 13 7712 diák tanult. Az önálló magyar tannyelvű szakmunkásképzők száma 6, ezekben 65 osztály volt 1614 tanulóval. A további 19 közös igazgatású iskola 115 osztályában ugyancsak oktattak magyar nyelven, ezekben a tanulók száma 2863 volt.³⁴ (8–10. táblázat).

32. Prehľad štatistických informácií o vzdelanostnej úrovni a národnostnej štruktúre študujúcich na stredných a vysokých školách. Sekretariát Rady vlády SSR pre národnosti, 1975, Somorja, BH.

33. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): I. m. 137. p.

34. Gyönyör József: *Államalkotó nemzetiségek*. Bratislava, Madách, 1989, 181–182. p.

8. táblázat. A gimnáziumok, gimnáziumi osztályok és tanulók számának alakulása 1950–1990 között²³

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók											
	száma		MT	száma		MT	száma		MT	száma		SZT	száma		KL	HI-TO+	KO	MN
	SZ	MT	%o-os arány	SZ	MT	%o-os arány	SZ	MT	%o-os arány	MN	SZT	%o-os aránya	KL	HI-TO+	KO %o-os aránya	MN %o-os aránya		
1950/51	71	1	0,4	538	6	1,11	16 021	142	0,88							12,5		
1951/52	70	3	4,28	539	10	1,85	16 532	305	1,84	560	255	45,53	2 050	-1 490	12,4		3,4	
1966/67	127	13+9	10,23	1 226	130	10,6	38 494	4 027	10,46	4 493	466	10,37	4 503	-10	11,7		11,8	
1970/71	126	13+9	10,31	1 356	152	11,2	42 949	4 253	9,9	5 005	752	15,02	4 982	+23	11,6		11,6	
1974/75	124	11+11	8,87	1 643	165	10,04	52 707	4 842	9,18	5 846	1 004	17,17	5 850	-4	11,1		11,1	
1980/81	129	11+9	8,52	1 674	140	8,36	54 514	4 220	7,74	5 156	936	18,15	5 723	-567	10,5		9,5	
1990/91	126	10+8	7,93	1 686	138	8,18	54 535	3 782	6,92	4 856	1 074	22,11	5 180	-324	9,5		8,9	

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tannyelvű, MN – magyar nemzetiségű, SZT – szlovák tannyelvű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

9. táblázat. Szakközépiskolák, szakközépiskolai osztályok, szakközépiskolai tanulók számának alakulása 1950–1990 között²⁴

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók									
	száma		MT %-os arány	száma		MT %-os arány	száma		MT %-os arány	száma		Szt %-os aránya				
	SZ	MT		SZ	MT		MN	Szt								
			KL			HI- TO+										
1970/71	194	8+13		2 498	131	5,24	83 037	4 458	5,37	5 986	1 528	25,52	9 632	-3 646	11,6	7,2
1975/76	179			2 364	128	5,41	79 174	4 149	5,24	5 786	1 637	28,29	8 709	-2 923	11,0	7,3
1980/81	179			2 507	141	5,62	85 953	4 780	5,56	7 129	2 349	32,94	9 025	-1 896	10,5	8,3
1983/84	179	5+18		2 503	155	6,19	82 316	4 858	5,90	7 132	2 274	31,88	8 396	-1 264	10,2	8,7
1990/91	181	5+17		2 816	164	5,80	87 082	4 735	5,44	7 100	2 365	33,31	8 272	-1 172	9,5	8,2

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tannyelvű, MN – magyar nemzetiségű, SZT – szlovák tannyelvű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

35. ŠRŠ SR.

36. ŠRŠ SR.

10. táblázat. Szakmunkásképzők, szakmunkásképző osztályok, szakmunkástanulók számának alakulása 1950–1990 között²⁵

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók									
	száma		MT %-os arány	száma		MT %-os arány	száma		SZT %-os aránya	száma		KO %-os aránya	MN %-os aránya			
	SZ	MT		SZ	MT		MN	SZT								
1970/71	248			4 354			109 471	4 760	4,37	11 579	6 819	58,89	12 698	-1 119	11,6	10,6
1975/76	273			4 695			119 366	4 361	3,65	11 732	7 371	62,82	13 130	-1 398	11,0	9,8
1980/81	273	6+19	2,19	5 003	180	3,59	137 712	4 477	3,25	13 232	8 755	66,16	14 459	-1 227	10,5	9,6
1990/91	311			5 960	185	3,10	149 981	4 998	3,33	13 648	8 650	63,37	14 248	-600	9,5	9,1

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tannyelvű, MN – magyar nemzetiségű, SZT – szlovák tannyelvű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kelle-
ne, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

Országos szinten a szakmunkásképzés ezután 1990-ig lassú gyarapodást mutatott: egyaránt növekedett az iskolák, az osztályok és a tanulók száma. Ugyanez elmondható a magyar nemzetiségű tanulók és a magyar nyelvű oktatásban részesülő tanulók számának alakulásáról, amelyeknek növekedési aránya nagyjából megegyezik az országos növekedéssel.

1.3.5. Felsőoktatás

A szlovákiai felsőfokú oktatási intézményeket hivatalosan öt kategóriába szokták sorolni. Így a múltban egyetemi, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági és művészeti képzést nyújtó intézményeket, illetve szakágazatokat különböztettek meg.

1958-ban a 1991 szlovákiai egyetemista és főiskolás diákból 680 volt magyar nemzetiségű, ami 4,2%-os aránynak felel meg. Ha az egyetemista és főiskolás korosztály (20–24 évesek) nemzetiségi arányait vesszük alapul, akkor 1957-ben 2000 magyar nemzetiségű fiatalnak kellett volna felsőfokú tanulmányokat folytatnia. A hiány 1320 hallgatónak felel meg (lásd a 11. táblázatot).

A magyar nemzetiségű egyetemi és főiskolai hallgatók száma mindig nagyon alacsony volt, az országos átlagnak csupán a 3,8–5,9%-át képezte.³⁸

A magyar nemzetiségű egyetemi és főiskolai hallgatók megoszlása az említett öt kategória – egyetemi, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági és művészeti irányzatú képzés – szerint általában eltér az országos megoszlási arányoktól, és lényeges ingadozást mutat (lásd a 12. táblázatot).

A magyar nemzetiségű főiskolai hallgatók között az egyetemi karokon tanuló hallgatók száma mindig magasabb volt, mint az országos szint. Az 1970/1971-es tanévben meglévő 2,9%-os többlet folyamatosan az 1990/1991-es tanévre 10,3 % többletre nőtt.

A magyar nemzetiségű hallgatók között a műszaki karokon az országos szintnél kevesebb

számú hallgató tanult. Ez 1970–1971-ben –2%-nak felelt meg és 1990–1991-re ez –9,7 %-ra esett vissza.

Ehhez hasonló a közgazdasági szakok magyar hallgatóinak létszáma is kedvezőtlenül alakult. 1970–1971-ben 4,6 %-kal kevesebb hallgató tanult a közgazdasági szakokon, mint országos mértékben. Ez húsz év alatt ingadozva 3,4 %-ra módosult.

A magyar nemzetiségű fiatalok – szinte állandó jelleggel – igen kevesen tanulnak a főiskolákon, aminek az az elsődleges oka, hogy már eleve csak kevés, több mint feleannyi magyar fiatal jelentkezik a főiskolákra, mint amennyinek a korosztályi arányok szerint kellene.

A főiskolai végzettség terén mutatkozó lemaradást mutatja az is, hogy az 1991-es népszámlálás alapján 16407 magyar nemzetiségű személynek volt Szlovákiában főiskolai végzettsége. Az ország nemzetiségi arányai szerint azonban megközelítőleg 16615 főiskolai diplomással kellene többnek lennie.

A felsőoktatásba való belépés feltétele az érettségivel végződő középiskola elvégzése. Ilyen szempontból 1970 és 1990 között az érettségivel végződő középiskolákban a magyar nemzetiségű diákok számában mutatkozó 24,8%-os hiány 11%-ra csökkent, ami megmutatkozott a felsőoktatási intézményekben tanuló magyar nemzetiségű hallgatók számának, de százalékos arányainak 3,8%-ról 4,9%-ra történő növekedésében is (12. táblázat).

Ilyen szempontból érdekesnek ígérkezik megvizsgálni az érettségivel végződő középiskolai művelődés és a felsőoktatás kapcsolatait és ezek alakulását a rendszerváltást követő években. Hogyan tud és tud-e egyáltalán élni a szlovákiai magyar társadalom a demokratikus változások adta művelődési lehetőségekkel, ki tudják-e autonóm módon alakítani műveltségi szintjének emeléséhez szükséges feltételeket, társadalmi környezetet.

38. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): I. m. 144. p.

1.3.6. Összefoglalás

A szlovákiai magyarság 1938-ban két részre szakadt. Törés történt az iskolai művelődés és az anyanyelvű oktatás terén is. Míg a magyar kisebbség nagyobb része egy nagyon kedvező, magyar nyelvű iskolai művelődést biztosító egységes magyar kultúrkörnyezet keretébe került, addig kisebbség részének továbbra is a kisebbségi sors keserű kenyere jutott. A hontalanság évei után az értelmiség nélkül maradt magyar nemzetiség anyanyelvű iskolai művelődésének újjászervezését a megkapott lehetőség ellenére a kivárás és a bizalmatlanság övezte. A kommunista párt kezdeményezésére a pártba felvett magyar tagok aktivitására is szükség volt ahhoz, hogy a félelmeket leküzdve, elemi erőként törjön fel végül is a magyar nemzeti közösség anyanyelvű iskolai oktatás iránti igénye. Ennek köszönhető a létét megalapozó magyar nyelvű iskolai művelődés létrehozása.

Az ötvenes években a magyar iskolák létét ugyan törvényesen még nem garantálták, de a párttárszatok súlya ezt pótolni tudta. A politikai és társadalmi lehetőség meg volt ahhoz, hogy kiépüljön az igényeknek és a magyarság arányának megfelelő magyar alap- és középiskolai rendszer. A szlovákiai magyarság ezt a nagy lehetőséget nem használta ki és ennek a mulasztásnak következményei még hosszú ideig negatívan befolyásolták a magyar nemzetiség műveltségi és képzetségi szintjét. E mulasztásnak fő okait és következményeinek elmaradt felszámolását a mai napig az iskolai művelődés átfogó koncepciójának hiányában kell keresni. Az ötvenes években a néhány kiemelt magyar pártfunkcionárius a párton belüli és kívüli magyar szakmai értelmiség kiszolgáltatott helyzetét legalizálta. A magyar nemzetiség nagy mulasztása az alulról jövő igények, kezdeményezések, valamint a formálódó értelmiség bölcs, hosszútávra előrelátó elképzeléseinek hiányában, kihasználatlanságában keresendők. E párhuzamok a mai napig fellelhetők.

A magyar nyelvű iskolák létét biztosító 1960-as alkotmánytörvény elfogadása újabb lehetőséget kínált a teljes magyar nyelvű középiskolai hálózat kiépítéséhez. E kínálkozó nagy

lehetőség elszalasztásának okait a külső akadályok mellett mindenekelőtt abban kell keresni, hogy a magyar nemzetiség politikai, kulturális és szakmai értelmisége továbbra sem integrálódott, és nem fogalmazta meg a szlovákiai magyarság jövőképét. 1968-ban és 1969-ben ugyan már fellelhető az összefogás a nemzeti kisebbség sorsát meghatározó átfogó feltételeknek megfogalmazására, az iskolai művelődés fejlesztésének tervezeteire is, de ezek megvalósítására nem maradt idő. Az akkor összefogott szakemberek társaságán belüli és kívüli szolidáris magatartás nem élt tovább, a koncepció munkák nem folytatódtak, sőt az akkor megalkotott szellemi értékek is teljesen feledésbe merültek, pedig ezek közül még ma is nagyon sok időszerű és megvalósításra alkalmas.

A 60-as években csak a magyar nyelvű, illetve magyar nemzetiségű fiatalok gimnáziumi képzése tekintetében volt a fejlődés a korcsoportok arányaihoz mérten elfogadható. Különösen érezteti negatív hatását az érettségivel végződő szakközépiskolai művelődés terén felhalmozott lemaradás.

A 70-es években az iskolai művelődés minden szintjén a magyar kisebbség számára hátrányos visszafejlődés következett be. Ezt mindenekelőtt a pártpolitika ilyen célzatú tendenciái idézték elő. Ennek súlyos következményekkel járó, az 1960-as alkotmánytörvény miatt szükséges törvények elfogadása, már a helsinki folyamat, a Szlovákiai Magyarság Jogvédő Bizottságának tevékenysége miatt a magyar nemzeti kisebbség szervezett erős ellenállásba ütközött. A szlovákiai magyarság megmaradását leginkább szolgáló magyar nyelvű iskolai művelődés megtartásáért vívott tíz éves (1975–1985), immár szervezett formában folyó küzdelem sikerének titka mindenekelőtt abban volt, ami sem azelőtt sem azóta nem tapasztalható, hogy egységes frontot tudott kialakítani a Jogvédő Bizottság a párton belül és a párton kívül lévő értelmiségiek között, s ehhez mozgósítani tudta a tömegeket is. A szlovákiai magyarság a mai napig ebből a szellemiségből, ebből a felfrissült közgondolkodásból és tapasztalatból táplálkozik. A veszély elhárítása

után a szlovákiai magyarság elmulasztotta immár harmadik esélyét, lehetőségét annak, hogy az 1968-as szellemi eredményekre alapozva tovább lépjen, megalkossa magyarságkoncepcióját és benne a magyar nyelvű iskolai művelődés hosszú távú vízióját. Az imént felvázolt integrált értelmiségi csoportok a jó munkavégzés tudatában visszavonultak. Az ekkor született publikációk (Gyönyör József munkái, *A hűség nyelve*, *Új minden Gyűjtemény* stb.) is a magyar identitás ápolását szolgálták, készenlétben tartva a magyar kisebbséget saját sorsát fenyegető veszélyek kivédésére.

Az 1970-es és 1980-as években a felsőoktatásban lévő magyar nemzetiségű hallgatók számának, illetve az állami adatokhoz mért korcsoportos arányainak lassú javulása ment

végbe, amely azonban átütő eredményeket nem hozott. Így tartósan 50% körül mozog a magyar nemzetiségű főiskolai hallgatók hiánya. Ezen kívül a magyar nemzetiségű hallgatók szakok szerinti eloszlása nagyon eltér a hallgatók országos szintű eloszlásától.

A 80-as évek második felében a magyar nyelvű és a magyar nemzetiségű alap- és középiskolai művelődés minden szintjén pozitív fejlődési tendenciákat fedezhetünk fel.

Hogy az 1989-es rendszerváltást követően a magyar nemzeti kisebbség tovább tudta-e vinni ezt a pozitív fejlődést, tudott-e élni a demokratizálódás által adott újabb immár negyedik lehetőséggel, hogyan alakult a 90-es években a magyar nemzeti kisebbség iskolai művelődése, a következő részek témái lesznek.

11. táblázat. A felsőoktatási hallgatók számának alakulása 1957–1990 között²⁷

Akadémiai év	Oktatási intézmények száma		Korok		Hallgatók						
	SZ		SZ		száma		MN %-os aránya	száma		KO %-os aránya	
1957/58	12	33	15 991	680	4,25	2 000	1 320	12,5			
1960/61	16	33	20 298	1 208	5,95	2 537	1 329	12,5			
1970/71	13	37	39 755	1 506	3,78	4 114	2 608	10,6			
1980/81	13	42	56 453	2 619	4,63	6 096	3 477	10,8			
1990/91	13	50	52 609	2 578	4,90	5 313	2 735	10,1			

SZ – Szlovákiában, MN – magyar nemzetiségű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI – hiány, KO – korcsoport

12. táblázat. A felsőoktatási hallgatók számának megoszlása szakágazatok szerint 1970-ben, 1980-ban és 1990-ben²⁸

Szakágazat	1970/71						1980/81						1990/91					
	SZ	SZE	MN	MNE	MNSZ		SZ	SZE	MN	MNE	MNSZ		SZ	SZE	MN	MNE	MNSZ	
Egyetemi	18 612	46,8	7 49	49,7	4,0	16 991	30,1	946	36,1	5,6	19 776	37,6	1261	48,9	6,4			
Műszaki	12 840	32,3	456	30,3	3,6	27 004	47,8	1 165	44,5	4,3	22 200	42,1	836	32,4	3,8			
Közgazdasági	3 258	8,2	54	3,6	1,7	5 495	9,7	221	8,4	4,0	5 741	10,9	192	7,5	3,3			
Mezőgazdasági	4 626	11,6	234	15,5	5,1	6 515	11,6	374	10,5	5,7	4 353	8,3	258	10,0	5,9			
Művészeti	419	1,1	13	0,9	3,1	448	0,8	13	0,5	2,9	599	1,1	31	1,2	5,2			
Összesen	39 755	100,0	1 506	100,0	3,79	56 453	100,0	2 619	100,0	4,6	52 669	100,0	2 578	100,0	4,9			

SZ – Szlovákiában, SZE – eloszlása százalékban, MN – magyar nemzetiségű, MNE – magyar nemzetiségűek eloszlása százalékban, MNSZ – magyar nemzetiségűek százalékos aránya

39. SR.
40. SR.

2. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI SZLOVÁKIAI MAGYAR OKTATÁSÜGY

Az 1989-es rendszerváltás utáni közel másfél évtized a magyar nyelvű oktatásügy mozgalmas időszaka volt Szlovákiában. Nemcsak a közoktatás és a felsőoktatás folyamatos transzformációja, a törvények, rendeletek sokasága és gyakori módosításai által előidézett, sokszor zavaros helyzetek következményei miatt, hanem azért is, mert a viszonylag demokratikusnak tekinthető rendszerben újból meg kellett küzdenie a magyarságnak az anyanyelvű oktatás megmaradásáért. Ebben a részben először tömören felvázoljuk a változások főbb komponenseit, a magyar nyelvű oktatás elleni intézkedéseket és a szlovákiai magyarságnak az anyanyelvű oktatás megmaradásáért folytatott küzdelmét, majd a szlovákiai magyar nemzeti közösség oktatásügyi problémái megoldásával kapcsolatos javaslatainkat ismertetjük.

2.1. Nemzetiségi oktatáspolitikai és anyanyelvi oktatás

2.1.1. Bevezető

A szlovákiai rendszerváltás sok tekintetben eltér a többi posztkommunista országban végbe ment folyamattól, többek között a nemzetiségi oktatásügy területén is. A csehszlovák rendszerváltást bonyolította a föderációs államrendszer, melynek a felbomlását sürgető nacionalista csoportok már 1990 tavaszán megerősödtek. A szlovákság gondolkodásában az önálló államiság eszméje nagyon mélyen gyökerezett. Nacionalista politikai képviselője – kihasználva az első valós lehetőséget a történelem folyamán – létrehozta a szlovákok önálló államát, amely az alkotmányban rögzített nemzetállami koncepcióban öltött testet. Ez alapvetően meghatározta az elkövetkező évek folyamán a szlovákság viszonyát a kisebbségekhez, mindenekelőtt a magyarsághoz.

A rendszerváltás óta a nemzetiségi kérdés domináns helyet kapott a nacionalista és egyéb mérsékelt politikai erők, valamint a magyarság politikai képviselője közti küzdelmekben. Első jelentős, nemzetközi visszhangot is kiváltó összecsapás a nyelvtörvény vitája és elfogadása volt 1990-ben. A Matica slovenská által benyújtott nyelvtörvénytervezetet az őszi parlamenti vita során a mérsékelt politikai erők (a magyar tervezettel együtt) elvetették, s a parlament a kormány által benyújtott tervezetet fogadta el. Az 1990. október 25-én elfogadott 428/1990. számú, a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről szóló törvény közvetlenül nem csorbította a meglevő magyar nyelvű oktatást, azonban hivatkozási alapul szolgált a magyar nyelv használatának korlátozására az oktatás irányítása és szervezése terén.⁴¹ Elindította például azt a folyamatot, amely a pedagógiai dokumentációk, a bizonyítványok stb. kétnyelvű használata ellen irányult.

A kilencvenes évek elején az egyes csoportok részéről tudatosan szított magyarellenes hangulat arra kényszerítette a kormányt, hogy foglalkozzon a nemzetiségi kérdéssel. Így már 1990 márciusában megszületett a rendszerváltás utáni első olyan kormányhatározat, amely intézkedéseket fogantatott a nemzetiségi kérdés megoldására.⁴² Ezzel lényegében kormányzati szintre emelte egyrészt a szlovák nacionalista követeléseket, másrészt az oktatás és kultúra terén megfogalmazott magyar politikai kezdeményezéseket. Az említett kormányhatározat elindította és legitimizálta az oktatási, ifjúsági és sportminisztériumban azokat a folyamatokat (tanulmányok, jelentések elkészítését, rendeletek és törvények kidolgozását és jóváhagyását), amelyek a magyar nyelvű oktatás visszaszorítását és korlátozását voltak hivatva elérni. Ezzel lényegében az erős tiltakozások miatt kudarcba fulladt 1978–1984 közötti kommunista elképzelések megvalósítása került fokozatosan előtérbe. Ha rendszerbe állítjuk a szlovák állami, politikai és hatalmi szervek ma-

41. Berényi József: *Nyelvországlás*. Pozsony, Fórum Alapítvány, 1994, 139 p.

42. Opatrenia a zmeny v oblasti národnostnej politiky za obdobie 1990–92. MŠ SR.

gyar nemzetiségi politikájának megnyilvánulásait a rendszerváltás óta, akkor valójában három jól körülhatárolható politikai indíttatású kezdeményezésről beszélhetünk:

- a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyének előtérbe helyezése,
- a szlovák nyelven való oktatásra vonatkoztatott ún. alternatív oktatás bevezetése,
- a kétnyelvű bizonyítványok kiadásának megszüntetése.

Most pedig lássuk részleteiben is az egyes kormányzatok nemzetiségi oktatáspolitikájának megnyilvánulásait!

2.1.2. A nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügye

A Szlovák Köztársaság Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztériuma már 1990 tavaszán a szlovákiai magyar oktatásügyi problémák megoldása helyett a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyét állította a figyelem középpontjába. Ezzel egy szintre kívánta helyezni a magyar nemzeti kisebbség oktatási problémáit az ezeken területeken élő többségi nemzet oktatási problémáival. Többek között abból indult ki, hogy a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken a többségi nemzet tagjai, a szlovákok vannak rosszabb helyzetben, asszimilálódnak, iskoláik rosszabb állapotban vannak, mint a magyar iskolák, a szlovák gyermekek magyar iskolákba kényszerülnek járni stb. A kérdések ilyen irányú felvetése és összemosása mögött tetten érhető az a szándék, hogy a magyar iskolák rovására megerősítsék a szlovák iskolákat.

Első lépésként az oktatási, ifjúsági és sportminisztériumban a nemzetiségek iskoláinak ügyével foglalkozó osztályt a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyi főosztályává minősítették, tehát megerősítették jogkörét. A főosztályon csak egy-két, a kisebbsé-

gekhez tartozó alkalmazott maradt, így a főosztály abszolút szlovák többségűvé vált.⁴³

A szlovák kormány már 1990 tavaszán foglalkozott a nemzeti kisebbségeket érintő kérdésekkel. A 129/1990. számú határozatával többek között elrendeli, hogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken valamennyi nemzeti és etnikai csoporttal szemben igazságos és elfogulatlan oktatáspolitikát valósítsanak meg.⁴⁴ Arra hivatkozva, hogy az addigi gyakorlat szerint a nemzeti kisebbségek iskoláinak problematikájával foglalkoztak, és figyelmen kívül hagyták a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken működő szlovák tannyelvű iskolák specifikus helyzetét, az 1990. augusztus 30-án hozott 393/1990. számú határozatával arra kötelezte a minisztert, hogy készítsen jelentést a „*A nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyének helyzetéről és fejlesztéséről és a pedagógusképzésről*”.⁴⁵

A jelentés 1990. december 13-ra készült el. Az 1990 őszen folyó nyelvtörvényvita kiélezte a helyzetet a nemzeti kisebbségek iskoláit érintő kérdések megítélésében is. Ha 1990 novemberében a Matica slovenská nyelvtörvénytervezetét fogadta volna el a törvényhozás, akkor mindem bizonnyal a jelentés ajánlásai is mások lettek volna.⁴⁶

A jelentés statisztikai adatai azonban világosan tükrözték a valós állapotokat. A jelentés szlovák–magyar nemzetiségileg vegyes lakosságú területnek nyilvánította az akkori közigazgatási rendszer 13 járását (a 38-ból), ahol 1 601 641 szlovák és 571 426 magyar nemzetiségű lakos élt. E 13 járás területén a szlovák, illetve magyar tannyelvű iskolák között a pedagógusok képesítését, az iskolák gazdasági helyzetét stb. illetően statisztikailag értelmezhető különbségek nem voltak. A jelentésből mi most a leglényegesebb részt emeljük ki, amely azoknak a gyermekeknek a számát adja meg, akik nemzetiségüktől eltérő tannyelvű iskolákba jár-

43. Organizačná štruktúra Ministerstva školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky. Somorja, BH.

44. Správa o stave slovenského školstva v národnostne zmiešaných oblastiach a o rozvoji a príprave učiteľov. č. 8464/1992-22, Somorja, BH.

45. Uo.

46. Berényi József: *Nyelvországlás*. Pozsony, Fórum Alapítvány, 1994, 127–132. p.

nak (esetleg kényszerülnek járni az anyanyelvű iskola hiánya miatt).

A 10 járásból beérkezett adatok szerint 434 szlovák nemzetiségű gyermek járt magyar óvodába, de 3469 magyar nemzetiségű járt szlovák óvodába. A 11 járásból származó adatok az alapiskolás tanulók esetében 227, illetve 16 373 számban jelölik meg a magyar, illetve szlovák tannyelvű iskolába járó, a másik nemzetiséghez tartozó tanulók számát. A középiskolás diákok közül 151 szlovák nemzetiségű jár magyar tannyelvű iskolába és 10 851 (44,35%) magyar nemzetiségű szlovák tannyelvű iskolába.

A jelentésből többek között az a megállapítás is következik, hogy a szlovák tannyelvű iskolába járó magyar nemzetiségű tanulók magas számának egyik oka a magyar tannyelvű iskolák, osztályok hiánya.

A jelentés a pedagógusok korösszetételével kapcsolatban megállapítja, hogy a magyar pedagógusok átlagéletkora 45 év, a szlovák pedagógusoké pedig 43 év, tehát a magyar pedagógusok korösszetétele rosszabb a szlovák pedagógusokénál.

A jelentés nagy fontosságot tulajdonít a szlovák nyelv oktatásának mind a szlovák, mind a magyar tannyelvű iskolákban. A szlovák iskolákba járó más anyanyelvű gyermekek szlovák nyelvtudásának javítása érdekében ki kell dolgozni a szlovák nyelv oktatásának kommunikatív módszerét. A jelentés szükségesnek tartja a pedagógusok alkalmassági vizsgájának bevezetését annak érdekében, hogy megállapítsák, a pedagógus alkalmas-e az iskola tanítási nyelvén való oktatásra.

A jelentés készítői viszonylag korrekt módon értelmezték a statisztikai adatokat, de már nem jutottak el arra a felismerésre, hogy igazságos, egyenlő esélyen alapuló ajánlásokat fogalmazzanak meg a magyar, illetve a szlovák anyanyelvű iskolai képzés számára.

A jelentés bevezetőjében a Comeniustól származó idézet – mely szerint az anyanyelven való oktatás a legtermészetesebb és leghatéko-

nyabb formája az oktatásnak, – végül is nem jelenítődik meg a záró ajánlásokban, és arra sem történik javaslat, miként lehetne biztosítani az anyanyelvű oktatást azon több ezer szlovák iskolába járó magyar tanuló és diák számára, akik ezt igénylik.

A jelentés alapján foganatosított intézkedések lényegében négy területre irányultak:⁴⁷

1. Az anyanyelven való oktatás lehetőségeinek és feltételeinek megteremtése érdekében szükséges kidolgozni a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken az iskolák alapításának és működtetésének alapelveit (kizárva abból a szubjektív elemeket).

2. A magyar tannyelvű iskolák számára ki kell dolgozni és be kell vezetni a szlovák nyelv oktatásának új koncepcióját, beleértve az alsó tagozatos (1–5.) osztályokat is.

3. A szlovák iskolákban, ahol nem szlovák anyanyelvű tanulók is tanulnak, pedagógiaiilag átgondolt módon szükséges biztosítani a szlovák monolit nyelvi környezetet.

4. A pedagógusképzésben a szakok nyitása-kor és a jelentkezők felvételekor rugalmasan figyelembe kell venni az egyes iskolatípusok igényeit.

Az intézkedések közül a harmadiknak van észlelhetően negatív hatása a magyar nemzeti kisebbségre, hiszen a szlovák iskolákba járó magyar tanulók az iskolák területén már alig beszélhetnek magyarul, és ennek hatása az iskolán kívüli környezetre is kiterjed. Ezzel valójában a magyar anyanyelvű tanulók magyar nyelvi készségét gyöngítik, rombolják magyar identitásukat, és gyorsítják az asszimilálódásukat.

A kormány elnökének írásos utasítására már 1990. december 27-re elkészül az oktatási, ifjúsági és sportminisztérium javaslata a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken található iskolák alapításának és működtetésének elveiről (ezt 1991 januárjában hagyták jóvá a minisztériumban).⁴⁸ Az ezen javaslat alapján készült dokumentum módszertani segédanyag formájában igyekszik egységesíteni és segíteni

47. Opatrenia na zlepšenie jazykovej pripravenosti žiakov škôl národnostne zmiešaného územia.

48. Zásady zriaďovania a prevádzky škôl na národnostne zmiešaných územiach SR. MŠ SR.

az iskolaügyi hatóságok munkáját a meglevő törvényes keretek között. Ezek a módszertani elvek nagyon részletesen kitérnek az iskolák alapítására és működtetésére a vegyes lakosságú területeken. A szlovák értelmezés szerint e dokumentum a szülők helyzetét könnyíti meg azzal, hogy három iskolatípus közül választhat gyermeke beíratásakor. Így például többek között a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken a tanulók számától és a szervezési feltételektől függően létre lehet hozni

- önálló anyanyelvű iskolákat vagy olyan iskolákat, amelyekben a nemzetiség anyanyelvét oktatják,

- olyan anyanyelvű iskolákat, amelyekben más iskola más tannyelvű osztályai vannak elhelyezve vagy olyan osztályok, amelyekben a nemzetiség nyelvét oktatják,

- közös igazgatású iskolákat, amelyeknek különböző anyanyelven oktató osztályai vannak vagy olyan osztályok, amelyekben a nemzetiség nyelvét oktatják.

Az itt kiemelt központi intézkedések mellett még további, a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatását érintő iskolaügyi hatóságok által kiadott intézkedések is születtek, de ezek nem idéztek elő lényeges változást a kisebbségek oktatási rendszerében. Az 1990–1992 közötti évek a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyi problémáinak jegyében teltek. E területeken a szlovák iskolák és tanulók hátrányos helyzete nem igazolódott be. Az egyenlő esélyek hangoztatása mellett sem jutottak el az iskolaügy irányítói a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatását szolgáló egyenlő feltételek kialakításának szükségességéhez annak ellenére, hogy nyilvánvalóvá vált a nemzeti kisebbségek anyanyelvű iskolai hálózatának foghíjassága, a nemzetiségek kizárása az őket érintő oktatási ügyek intézéséből és a kisebbségek anyanyelvű oktatásának háttérbe szorítása.

A nemzetiségileg vegyesen lakott területek oktatási ügyeivel kapcsolatos döntések gyakorlatilag nem változtatták meg az iskolák rend-

szerét – más tannyelvű kihelyezett osztályok nem jöttek létre említésre méltó számban, új vegyes igazgatású iskolák sem alakultak (néhány szakiskolától eltekintve), a meglevők sem alakultak át vegyes igazgatásúakká, de olyan osztályok sem jöttek létre, amelyekben csak a kisebbségek nyelvét oktatták volna. A koncepció lényeges hatás nélkül már korábban teljesen kifulladt. A minisztériumban létrehozott főosztály 1992-től többek között a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatását és nyelvhasználatának korlátozását célzó intézkedések kidolgozásával foglalkozott. A nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatási problémáinak ügyeivel hatóságilag érdemben nem foglalkoztak. Ennek következtében a nemzetiségek anyanyelvű oktatásának fejlesztése előtt beszűkültek a lehetőségek, s ennek következményei máig is érzékelhetők, amint azt a későbbiekben látni fogjuk.

2.1.3. Alternatív oktatás és kétnyelvű bonyólványok

Az 1991 januárjában jóváhagyott és az előző részben részletezett dokumentum („*Iskolák alapításának és működésének elvei a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken*”⁴⁹) még lényegében a szülők választására bízta, hogy milyen típusú iskolába, osztályba íratják be gyermeküket. A szlovákiai magyar társadalom egyértelműen elutasította ennek a dokumentumnak a célkitűzéseit. Bizonyos területeken azonban – például ott, ahol nem volt magyar iskola, vagy a tiszta magyar homogén környezetben, vagy a szlovák tannyelvű iskolába járó gyermekek esetében – a szülők egy része hajlott a magyar nyelvet oktató, illetve szlovák nyelv jobb elsajátítását célzó iskola-, vagy osztálytípusok megválasztására. Ezeket azonban a magyar politika, a szakma, a pedagógustársadalom és a szülők többsége határozottan elutasította.

A magyar nyelvű oktatás ellen fellépő, a szlovák nacionalista politikától megfertőzött és irányított államhatalmi szervek számára már

csak egy lehetőség maradt, az 1980-as évek elején kimunkált, immár ún. alternatív oktatásnak nevezett elképzelések megvalósítása. Ennek lényege, hogy a nemzetiségek csak olyan iskolákat, osztályokat tudjanak működtetni, amelyekben az oktatás kétnyelvű, vagyis a tantárgyak egy részét szlovák nyelven, a másik részét a nemzetiség nyelvén oktatnák.⁵⁰

Az alternatív oktatás bevezetésének jogosságát volt hivatva alátámasztani az e célra létrehozott országos bizottság által végzett felmérés is, amely a szlovák nyelvi kultúra szintjének elemzésével foglalkozott a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskoláiban. A bizottság jelentésében fellelhetőek mind az objektív, szakmailag helytálló következtetések, mind a megbízók céljait nem elvető szándékok is.

Ezek és a hozzá hasonló kezdeményezések támasza szinte mindvégig az 1990-es nyelvtörvény 4. paragrafusa volt, amely az állam feladatának tekinti az oktatási rendszer keretei között megteremteni azokat a feltételeket, amelyek a szlovák nyelv elsajátítását eredményezik a Szlovák Köztársaság polgárai számára a hivatalos és közösségi kapcsolatok által igényelt szinten.⁵¹

Az országos bizottság egyik alapvető következtetése az volt, hogy az alacsony szlovák nyelvi szint oka a szlovák nyelv oktatásának nem megfelelő koncepciójában van. A kormány a felmérést 1991. január 26-án tárgyalta meg, és zöld utat engedett az oktatási, ifjúsági és sportminisztérium ezzel kapcsolatos további kezdeményezésének, elképzelései megvalósításának. Ha ez közvetlenül nem is jelenik meg az akkori dokumentumokban, a kormányzat a rendszerváltás óta ezzel nyitott először teret az alternatív oktatás bevezetésének. A kormány tudomásul vette az országos felmérés eredményeit, és ezek alapján készült el „*A nemzetiségileg vegyes lakosságú területek tanulói nyelvi felkészültségének javításáról*” címet viselő intézkedési terv, amelyet 1991 novemberében fo-

gadtak el az oktatási, ifjúsági és sportminisztérium operatív ülésén.⁵²

Az intézkedési terv a kommunikatív nyelvismeret terén a vizsgálattal feltárt hiányosságok kiküszöbölésére a magyar tannyelvű iskolák számára új oktatási koncepció kidolgozását, új oktatási módszerek bevezetését, a tananyag tartalmának, az oktatás szervezeti formáinak módosítását mozdította elő. Megállapítja, hogy a kommunikatív készségek fejlesztéséhez szükséges az időtöbblet és a csoportos oktatás. Ezért előírja, hogy az alapiskolák első és második osztályában eggyel növelni kell a szlovák nyelv oktatására fordított óraszámot, s engedélyezi a szlovákórán a csoportbontást. Ezek megvalósításához új tanterveket és módszertani utasításokat kell kidolgozni. Az iskolaügyi állami szervek az intézkedési terv ezen részeinek megvalósítása terén azonban kellő határozottság és megfelelő szakmai erőforrások mozgósítása híján országos kiterjedésű szemléletváltást nem tudtak felmutatni.

A szlovák nyelv kommunikatív oktatása terén nagyon eredményesnek tekinthető a Fórum Intézet által felkarolt ún. Skabela–Bóna módszer kidolgozására és elterjesztésére tett kezdeményezés. Ehhez hasonló komplex szlovák nyelv-oktatási módszert a minisztérium és intézetei nem dolgoztak ki.

A jelentés és az intézkedési terv másik sarakalatos pontja az volt, hogy a szlovák nyelvi ismeretek magas szintű elsajátításához és a társadalmi-gazdasági élet területein való érvényesüléshez nem elégséges a szlovák nyelvnek és irodalomnak mint tantárgynak az oktatása. Ezért emellett bizonyos természettudományi vagy társadalomtudományi tantárgyak keretén belül a szakterminológia kétnyelvű elsajátítása, a tananyag szlovák nyelvű elmondása emelheti a nyelvi szintet. A bizottsági jelentés szakmai korrektségről tanúskodik, amikor ennek és az alternatív oktatásnak, vagyis az egyes tantárgyak szlovák nyelvű oktatásának bevezetését

50. A korábbi évtizedekben az ehhez hasonló történések részleteiről lásd Csicsay Alajos: *Iskolatörténet*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2002.

51. Berényi: i. m. 127–132. p.

52. Opatrenia na zlepšenie jazykovej pripravenosti žiakov škôl národnostne zmiešaného územia.

kockázatosnak tekinti, mivel ezek pedagógiai, módszertani, pszichológiai és nyelvi problémái nincsenek megvizsgálva. Még az sem tisztázott szakmai szempontból, hogy mely tantárgyak alkalmasak leginkább az alternatív oktatásra. A dokumentum figyelmeztet azokra a társadalmi és politikai következményekre is, az 1979-es és 1984-es tapasztalatok alapján, amelyeket az alternatív oktatás gyors hatalmi eszközökkel való bevezetése idézhet elő, ha nem veszik figyelembe a szülők és diákok véleményét. Az intézkedési terv azonban nem veti el az alternatív oktatást, csupán annak fokozatos bevezetését javasolja. Ennek első lépéseként azt javasolja, hogy pedagógusok, pszichológusok, szociológusok és más szakemberek dolgozzák ki az alternatív oktatás kísérleti anyagát úgy, hogy a kísérleteket az 1993/1994-es tanévben el lehessen kezdeni.⁵³

Nincsenek ismereteink olyan agyag elkészüléséről, amely lehetőséget adott volna az alternatív oktatás akár kísérleti bevezetésére. A kilencvenes évek első felében kialakult szlovák–magyar politikai, etnikai szembenállás konfliktusos volta lehetetlenné tette, hogy magyar szakemberek részt vegyenek ilyen kísérleti anyag elkészítésében, és magyar tannyelvű iskolák vállalják a kísérletek lebonyolítását. Ezek nélkül pedig az alternatív oktatást nem lehet szakmailag elfogadható szinten elkészíteni, kikísérletezni. Az adott politikai és társadalmi helyzetben kezdettől fogva semmi esélye sem volt az alternatív oktatás szakmailag elfogadható szinten, transzparens módon történő bevezetésének.

Az alternatív oktatás szakmai körülmekintést igénylő bevezetése a megvalósítási tervekben körvonalazódó feltételek mellett háttérbe szorult, mivel nem volt valós lehetőség a szükséges szakmai anyag kidolgozására, és annak megvalósítása is hosszú időt vett volna igénybe. Ezért a gyors politikai megoldások kerültek előtérbe. E célból a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskolaügyével foglalkozó fő-

osztály már 1992-ben elkészítette az alternatív oktatás bevezetésének újabb módozatát, amely a vegyes lakosságú területeken iskolák és oktatási intézmények létesítéséhez és működtetéséhez kiadott 1991-es elvek módosításán alapult.⁵⁴ Az erre a célra készített dokumentumot a kormány Nemzetiségi Tanácsa 1992. november 5-én megtárgyalta. Ez már világosan mutatta, hogy komoly kormányzati szándék van az alternatív oktatás gyors és frontális bevezetésére.⁵⁵

A módosítás egyik szembetűnő eleme, hogy a vegyes lakosságú területeken a kormányzat meg akarja tartani felügyeletét az iskolák és más oktatási intézmények létesítése és működtetése, az oktatási hálózatba történő besorolása fölött. Ezt azért teszi, mert e területeken az iskolák sajátos helyzete folytán könnyen a helyi nemzetiségi politika függvényévé válhatnak, ami annak a veszélyével jár, hogy nem szakmai jellegű döntésekre kerülhet sor az oktatásügy terén. Ezzel lényegében a kormányzat az ország egyes területein különböző módon kívánja befolyását gyakorolni, és a vegyes lakosságú területeken az oktatási önkormányzatiság kialakulását szeretné megakadályozni, ami jogi szempontból hosszú távon tarthatatlan.

A módosítás lényege az volt, hogy a már említett három iskolatípus mellett egy negyedik iskolatípus (vagy osztályok) alapítását is lehetővé tette volna, amelyekben némely társadalom- vagy természettudományi tantárgyat a tanítási nyelvtől eltérő nyelven is oktatnának. A magyar iskolák esetében ez természetesen a szlovák nyelv lett volna. Ha e javaslatot összehasonlítjuk az 1979-es és 1984-es törvényjavaslattal, akkor azonnal szembetűnő a közöttük levő hasonlóság, mert senki sem tételezné fel a mai Szlovákiában azt, hogy a szlovák tannyelvű iskolákban vagy osztályokban némely tantárgyat magyarul oktatnának az ott tanuló nagyszámú magyar nemzetiségű diák kérésére. Tehát az 1989-es fordulat után az említett módosító javaslattal indította el az államhatalom

53. Boros Ferenc: *Szomszédunk, Szlovákia*. Pozsony, Kalligram, 2000, 108. p.

54. Novelizácia zásady zriadovania v prevádzke škôl a školských zariadení na národnostne zmiešanom území. MŠ SR.

55. Boros: i. m. 121. p.

1992 őszén az alternatív iskolák alapítását, illetve a magyar tannyelvű iskoláknak alternatív iskolákká történő átalakítását célzó elképzelések megvalósítását.

A tiltakozások azonnal elkezdődtek: már 1993. január 22-én a Csehszlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága elutasítóan foglalt állást az ügyben,⁵⁶ a Szlovákiai Magyar Írók Társasága éles hangú tiltakozást tesz közre 1993. február 11-én stb. A tiltakozások, a tiltakozó megmozdulások egyik legfőbb szervezője a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége volt.

1992-től a magyar tannyelvű iskolák körüli problémák két fő téma köré csoportosultak. Az egyik az alternatív oktatás, azaz a magyar tannyelvű iskolákban bizonyos tantárgyak szlovák nyelvű oktatásának a bevezetése, a másik a szlovák nyelv elsajátításának javítása a magyar tannyelvű iskolákban. Az utóbbira készített koncepciók, javaslatok általában három kérdés körül forogtak: a szlovák nyelv oktatásának módszerei, tartalma; a szakterminológia két nyelvű oktatása, a szakkonverzáció és a tematikai rekapituláció, valamint annak eldöntése, hogy mely tantárgyak szlovák nyelvű oktatása a legmegfelelőbb a szlovák nyelv elsajátításának javítása céljából. Az ilyen kérdésekkel foglalkozó koncepció 1993-ban is készült, s az 1991-es intézkedési tervhez analóg megoldásokat javasolt. A szlovák nyelv elsajátításának javítására érdekében újra az alternatív oktatás bevezetésének ajánlása vetődik fel. Az 1993-as koncepció azonban előáll néhány új javaslattal is. Így például azt javasolja, hogy a szlovák nyelv és irodalom oktatására fordított óraszámot növelni kell valamennyi magyar tannyelvű iskolában. Azt is javasolja továbbá, hogy kerülni kell a teljes nyelvváltást az oktatásban, a szlovákul oktatott tantárgyak aránya legfeljebb 20% lehessen, s meg kell teremteni az anyagi feltételeket a szlovák nyelv kis csoportokban

való oktatására. Az ajánlásokat a szülők önkéntessége alapján javasolja megvalósítani.⁵⁷

Mint ismeretes, 1994-ben Szlovákiában háromnegyed éven át, az előrehozott választások idejéig, új, ideiglenes kormány volt hatalmon, amelyet az ellenzékben levő két magyar párt is támogatott. Ennek fejében a kormány a nyolc pontból álló magyar feltételek teljesítését vállalta. A Magyar Koalíció bizalmát a Moravčík-kormány kellően nem viszonyozta. A nemzeti-ségi politika azonban e rövid időszakban toleránsabb volt, az ellentétek szítása alábbhagyott, és a nemzetiségek jogi helyzetét és a közhangulatot javító néhány fontos törvény elfogadására is sor került. Az oktatás terén azonban ennek a nemzetiségi enyhülésnek a szellemét már kevésbé lehetett észlelni. Ez tűnik ki abból az anyagból is, amelyet az oktatási minisztérium 1994. május 16-án a kormány Nemzetiségi Tanácsa elé terjesztett *„Az oktatási tárcán belül a kormány programnyilatkozatából adódó feladatok konkretizálása a jogok biztosítására és a feltételek megteremtésére a művelődés terén a nemzetiségi kisebbségek számára”* címmel.⁵⁸ Ebben a dokumentumban többek között az ideiglenes kormány is magáénak vallja az előző kormányzat által 1991 januárjában az iskolák alapításához és fenntartásához kiadott módszertani elveket a nemzetiségileg vegyes lakosságú területeken, s támogatja az ismert háromféle típusú iskolák működtetését a szülők által választott nyelven. E dokumentum azt is kimondta, hogy az 1991-es ún. módszertani elveket az 1992 végén kimunkált formában módosítani kell. Időközben elkészült az alternatív oktatás bevezetésének koncepciója is. A Magyar Koalíció támogatására szorult kormányzat azonban figyelembe vette annak követelését is, és 1994-ben elállt az alternatív oktatás bevezetésétől.⁵⁹ Az 1994-es választások után az év decemberében hivatalba lépett az ún. harma-

56. *Új Szó*, 1993. január. 29. 3. p.

57. Boros: i. m. 123. p.

58. Konkretizácia úloh z Programového vyhlásenia vlády SR na zabezpečenie práv a vytvárania podmienok pre národnostné menšiny v oblasti vzdelávania v rezorte školstva. MŠ SR.

59. Boros: i. m. 127. p.

dik Mečiar-kormány, amelyben az oktatásügyi tárcát a magyarellenességéről híres Szlovák Nemzeti Párt kapta. A magyar iskolákat is érintő törvénykezés nem váratott sokat magára. Már 1995 áprilisában módosították az oktatásügy állami igazgatásáról és az iskolai önkormányzatokról szóló 542/1993. számú törvényt oly módon, hogy megvonták a beleszólási jogot az oktatási intézmények vezetőinek kinevezésekor a pedagógusoktól, a szülőktől és a helyi önkormányzatokból, s e jogkör kizárólag az oktatási minisztériumot illette meg.⁶⁰ Ez a törvénymódosítás mindenekelőtt, de nem csak az alternatív oktatás bevezetésének ellenálló magyar iskolákkal és vezetőikkel szembeni hatalmi megtorlások céljából született.

A kormányzat már 1995-ben elszánta magát az alternatív oktatás bevezetésére. Az oktatásügyi tárca és a kormányzat elszántságát felismerve a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége és a Csemadok Országos Választmánya tiltakozó nagygyűlést hívott össze 1995. április 22-ére a komáromi városi sportcsarnokba.⁶¹ Különösen nagy felháborodást váltott ki négy magyar tannyelvű gimnázium igazgatójának, Kovács László somorjai, Pék László galántai, Szigeti László párkányi és Tenczel István ipolysági gimnáziumi igazgatónak a leváltása. Ez újabb tiltakozási hullámot indított el, és tíz városban 1995. június 30-án, a tanév utolsó napján tartottak tiltakozó nagygyűlést. A belföldi elutasítás és külföldi politikai nyomás végül a kormányzatot meghátrálásra kényszerítette, és az alternatív iskolák alapítását a szülők választására bízta.

Az alternatív oktatás újabb frontális, hatalmi eszközökkel történő bevezetését a szlovákiai magyarság heves ellenállása és a külföldi politikai ráhatás segítségével sikerült megakadályozni. Úgy tűnt, hogy az 1998-as választásokig ez a kormányzat már az alternatív oktatás bevezetését nem tűzi napirendre.

A magyar nyelvű oktatás korlátozására, a magyar iskolákkal szembeni intézkedések fogantatására a kormányzatnak újból a szlovák nyelv elsajátítása körüli problémák felélesztése maradt. Már 1995 szeptemberében a minisztérium újabb tervezetet terjesztett a kormány elé „*A szlovák nyelv elsajátítása, színvonalának emelése a nemzetiségileg vegyes lakosságú területek iskoláiban*” címmel.⁶² Ez számos olyan, a hatalomgyakorlás különböző szintjén megvalósítandó intézkedést tartalmaz, amely még három éven át megkeserítette a magyar iskolák életét. A nem szakmai célú ellenőrzések, a magyar nyelvű könyvek használata miatti zaklatások és fegyvermezesek, az osztályok számának csökkentései stb., mind-mind megnehezítették a magyar tannyelvű iskolák működését.

Közben a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1995. november 15-én új törvényt alkotott az államnyelvről (1995. évi 270. számú törvény). A korábbi, 1990-ben a hivatalos nyelvről alkotott törvénytől eltérően ez külön paragrafusban tárgyalja az államnyelv használatát az oktatásügyben. A 4. § (1) bekezdése szerint „Az államnyelv oktatása alap- és középfokon valamennyi iskolában kötelező. Az államnyelvtől eltérő más nyelv oktatási és vizsgáztatási nyelvként külön törvények megszabta mértékben használható”.⁶³ Az (5) bekezdés szerint ezek a rendelkezések „nem vonatkoznak az államnyelv használatára a felsőoktatásban, az államnyelvtől eltérő más nyelveknek tantárgyként való oktatására vagy az államnyelvtől eltérő nyelvnek nevelési és oktatási nyelvként való használatára, sem pedig a felsőoktatásban használt tankönyvekre és oktatási segédanyagokra”. Tehát ez a törvény sem hatott korlátozóan a magyar nyelv oktatására, ugyanis sem a nyelvtörvények, sem az oktatási törvények, sem pedig az alacsonyabb szintű határozatok, rendeletek nem korlátozhatták az alkotmányban rögzített jogokat (a nemzeti kisebbségek

60. Boros: i. m. 140. p.

61. *Az anyanyelvi művelődésnek nincs alternatívája*. Komárom, 1995. április. 22. Szinnyi Kiadó.

62. Boros: i. m. 141. p.

63. *Dokumentumok gyűjteménykötete. 2. rész*. Bratislava, Hlas ľudu, 1995, 257–259. p.

vagy etnikai csoportok nyelvükön történő műveltséghez való jogát) a törvény által szabályozott feltételek mellett.⁶⁴

A választási időszak végén, 1998 tavaszán már valójában az esedékes parlamenti választások kampányának előszele fűjdogált. A kormánykoalíció tagjait egyre kevésbé tartotta össze a koalíciós megállapodás. Kormánykoalíciós összhang híján a Szlovák Nemzeti Párt még egy próbálkozást tett az alternatív oktatás bevezetésére, melyet az oktatási törvény módosításával szeretett volna elérni. Valószínűleg azzal számolt, hogy a választások közeledtével a szlovák pártok a nacionalista szavazatok megszerzése érdekében engedékenyebbnek mutatkoznak ebben a kérdésben.

Szeretnék volna módosítani az alap- és középiskolák rendszeréről szóló 1984. évi 29. számú hatályos törvényt, amely a 3. § (1) bekezdésében kimondja: „A nevelés és oktatás szlovák nyelven történik. A cseh, magyar, német, lengyel, ukrán (ruszin) nemzetiségű polgároknak nemzeti fejlődésük érdekében joguk van a saját nyelvükön való művelődésre.”⁶⁵

A beterjesztett törvénymódosítás az említett paragrafus szövege helyett ezt javasolja:

- (1) E törvény szerinti iskolákban a tanítási nyelv a Szlovák Köztársaság államnyelve.
- (2) A nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó polgároknak biztosítva van az államnyelv elsajátításának joga mellett a saját nyelvükön való művelődés joga igényeik szerint iskolák vagy osztályok alapításával
 - a) saját tanítási nyelvükön, miközben kötelezően államnyelven van oktatva a szlovák nyelv és irodalom, a történelem, a földrajz vagy geográfia tantárgy,
 - b) amelyekben az óraterv által megszabott terjedelemben és a tanterv által kijelölt tartalom szerint némely tantárgyat saját nyelvükön és némely tantárgyat államnyelven oktatnak, miközben a (2) sza-

kasz a) betű alatt felsorolt tantárgyakat, ha benne vannak az óratervben, államnyelven oktatják,

c) amelyekben saját nyelvüket oktatják.

Ez a törvényjavaslat még az 1993-as javaslatnál is rosszabb, mivel nem engedélyezi a teljesen anyanyelvű iskolákat a nemzeti kisebbségek számára, ami ellentétes az alkotmány 34. cikk (2) a) bekezdésével, amely kimondja a nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó állampolgárok nyelvükön történő műveltséghez való jogát. Valójában a javasolt iskolák mindhárom formája alternatív, csak a b) alatt meghatározott iskola alternatívabb az a)-nál, a c) pedig a b)-nél.

Addig az alternatív iskolák minisztériumi rendelettel történő bevezetésének a tiltakozások mellett még volt alkotmányos és törvényes akadálya is. A törvényjavaslat elfogadásával viszont megteremtődtek volna a törvényes feltételek a csak alternatív iskolák létrehozására. A törvénymódosítást végül is a parlament nem fogadta el.

A szlovákiai magyarság egész története során iskoláiban kétanyelvű bizonyítványokat kaptak a tanulók. Az 1995-ben elfogadott államnyelvről szóló törvény 4. § (3) bekezdése szerint „a teljes pedagógiai dokumentáció vezetése államnyelven történik”.⁶⁶ Erre hivatkozva a minisztérium 1997-ben betiltotta a kétanyelvű bizonyítványokat, amely újabb tiltakozásokat váltott ki, hiszen ugyanezen törvény 1. § (4) bekezdése szerint „Jelen törvény nem szabályozza a nemzetiségi kisebbségek és az etnikai csoportok nyelvének használatát. E nyelvek használatát külön törvények szabályozzák.” Ebben az esetben azonban a szlovákiai magyar ellenállás már nem volt olyan egységes, mint korábban. A magyar tannyelvű iskolák többségében kiadták az egynyelvű bizonyítványokat.

Az egynyelvű bizonyítványok kiadását megtagadó igazgatók közül többet leváltottak. A leváltott igazgatók mellett csak két helyen,

64. *Dokumentumok gyűjteménykötete. 1. rész.* Bratislava, Hlas ľudu, 1995, 111. p.

65. *Dokumentumok gyűjteménykötete. 2. rész.* Bratislava, Hlas ľudu, 1995, 176. p.

66. *Dokumentumok gyűjteménykötete. 2. rész.* Bratislava, Hlas ľudu, 1995, 258. p.

Búcsón és Bátorkeszin jött létre markáns tiltakozó ellenállás. Varga Lajos és Novák Ferenc igazgatói tisztségébe történő visszahelyezéseért összefogtak a szülők, a pedagógusok, s kiállt mellettük az önkormányzat is. A kétnyelvű bizonyítványok ügye csak a kormányváltás után, 1999-ben rendeződött megnyugtatóan, de mindennek a mai napig van egy rendezetlen esete, mégpedig Agócs Béla nádszegi tanár ügye, aki nem volt hajlandó csak államnyelven kitölteni a tanulók bizonyítványát, ezért konfliktusba került az igazgatóval és feletteseivel, ami végül is a pedagógus sajnálatos elbocsátásához vezetett. Mindez már a kétnyelvű bizonyítványok újraengedélyezése után történt. (Agócs Béla 2001. május 9-én öngyilkosságot követett el.)

A jogfosztottság éveitől eltekintve a szlovákiai magyarságnak az utolsó tíz évben kellett talán legtöbbet küzdenie anyanyelvű iskoláinak megmentéséért. Ez sikerült is. E tíz év küzdelme azonban mély nyomokat hagyott, és sebet is ejtett. A magyar nemzeti kisebbség iskolai képzésének tendenciái az utolsó tíz évben nagyon lehangoló képet tárnak elénk.

2.1.4. Hogyan tovább?

Az 1998-as szlovákiai parlamenti választások eredményeként október 30-án megalakult kormánykoalíció tagja lett a Magyar Koalíció Pártja is. A kompromisszumok kényszere miatt kénytelen volt lemondani néhány fontos politikai céljáról. Az oktatásügy terén azonban a legfőbb választási ígéretét sikerült beépítenie a kormányprogramba. Így gyorsan sikerül megváltoztatni, illetve eltörölni a magyar iskolákat, a magyar nyelvű oktatást sújtó korábbi kormányzati, illetve törvényes rendelkezéseket, és már 1999-ben újból kétnyelvű a teljes pedagógiai dokumentáció, kétnyelvűek a bizonyítványok, az oktatási minisztériumban főosztályt kapott a nemzeti kisebbségek oktatásügye. Némileg rendeződött a középiskolai felvételi vizsgák nyelve, és egyéb intézkedések is születtek, amelyek tel-

jesen megszüntetik a magyar tannyelvű iskolákkal szemben alkalmazott sokszor diszkriminatív hatalmi intézkedéseket. A magyar nyelvű oktatás teljesen egyenrangú, megbecsült részévé vált a szlovákiai iskolarendszernek.

Az új kormány politikájának eredményeként Szlovákia behozta korábban felhalmozott lemaradását, és 2004. május 1-jével az Európai Unió tagjává vált. Ez magával hozta az oktatás minden szintjének harmonizálását az európai jogrenddel. Az európai oktatási térben a szlovákiai magyar oktatásügyre új kihívások várnak. Meg kell felelnie a szigorú európai követelményeknek mind az oktatás színvonala, mind a működtetés gazdaságossága tekintetében. Az új Európában ugyanis ezek körül folynak majd a kisebbségi-többségi oktatáspolitikai viták. Az Európai Unió fejlettebb régióihoz történő felzárkózás kulcskérdése a társadalmi igények várható változása az oktatás, a kisebbségi nyelvű oktatás terén is. Kérdés, hogy az oktatás expanziója és liberalizálódása mekkora tartalékokat képes mozgósítani, illetve elszívni a kisebbségi régió modernizációs tartalékaiból. A kisebbségi társadalom politikai törekvéseinek már a közeljövőben arra kell irányulnia, hogy aktivizálja a tartalékokat a kisebbségi nyelvű oktatás számára. Vajon a szlovákiai magyarság a többségi nemzethez képest némi előnnyel mozgósítani tudja-e a tanulást, továbbtanulást és az iskola utáni képzések iránti igényt? A jó politikai pozícióban levő szlovákiai magyarság esetében ezt a modernizációs kibontakozást központi oktatáspolitikai eszközökkel siettetni, támogatni kellene. Amint azt az elkövetkező részek elemzései is mutatják, a szlovákiai magyarság esetében az iskolai önkormányzatiság önmagában nem fogja tudni gyorsan mozgósítani a modernizációs tartalékokat. Ehhez központi, oktatáspolitikai ösztönzésre is szükség van. (Az itt felvetett, a kisebbségek oktatásával kapcsolatos problémákkal a közös európai oktatási és tudományos térben részletesen foglalkozik többek között Kozma Tamás.⁶⁷)

67. Kozma Tamás: Kisebbségi oktatás Közép-Európában. Budapest, Oktatáskutató Intézet, 2003. – In uő: *Kisebbségek a felsőoktatásban: a „modernizációs többlet”. Felsőoktatás, kisebbségek, Európa.* Komárom, Selye János Kollégium, 2003, 39–63. p.

2.2. A rendszerváltás utáni szlovákiai magyar oktatásügy helyzete

A rendszerváltás idején a szlovákiai magyar oktatásügyet viszonylag kedvező fejlődési tendenciák jellemezték (lásd az 1.2. fejezetet). Így például a középiskolai oktatás terén 1980–1990 között az országos színterhez viszonyítva a magyar nemzetiségűek korcsoportjának százalékos aránya és a magyar nemzetiségű diákok százalékos aránya közti különbség észrevehető javulást mutatott. A középiskolás diákok (15–19 év) esetében ez a különbség 1,3%-os volt 1980-ban, s ez 1990-re 0,6%-ra csökkent, tehát a korcsoport és a magyar diákok százalékos arányai közeledtek egymáshoz. Abszolút számokban: a 3690 középiskolás diákhány az említett tíz év alatt 2380-ra csökkent. A felsőoktatásban az imént említett különbség 6,2%-ról 5,3%-ra javult. A magyar nemzetiségű egyetemisták és főiskolások hiánya közel 750 hallgatóval csökkent (3477–2735) (lásd a 11. táblázatot). A nyolcvanas években az iskolai végzettség terén, amint azt az előzők már alátámasztják, a szlovákiai magyarság adatai, a felsőoktatást kivéve, az országos adatoknak megfelelő változást mutatták az iskolai oktatás terén. Míg 1980–1991 között az egyetemet, főiskolát végzettek száma Szlovákiában 2,02%-kal, azaz 5,82%-ra nőtt, addig a magyar nemzetiségűeknél ezek az arányok 1,20%-ot, ill. 2,89%-ot tettek ki. Ezek az adatok többek között a magasabb műveltség elérése iránti igény hiányáról tanúskodnak a magyar nemzetiségűek körében.

A rendszerváltással a szlovákiai magyar oktatásügy is fokozatosan kikerül a központi párt hatalmi uralom szorításából, és megteremtődnek a politikai-társadalmi feltételek az iskolai oktatás terén is a modernizációs tartalmak mozgósítására.

A rendszerváltás utáni időszakban a szlovákiai magyar oktatásügy tendenciáinak, változá-

sainak elemzésével választ keresünk arra, hogyan tudott, egyáltalán tudott-e a magyarság élni a kínákozó lehetőségekkel, amelyeket a társadalom demokratizálódása nyújtott ahhoz, hogy az iskolai végzettség terén megközelítse az országos szintet, és az iskolai művelődésben levő korcsoportok esetében az országos szintre emelkedjen.

2.2.1. A korcsoportok megoszlása és változásai

A korrekt összehasonlítások, elemzések érdekében (úgy, mint az előző részekben) itt is a korcsoportok arányához való viszonyítás szerint járunk el. Ennek alapját a népszámlálási adatok szolgáltatják. Az 1991 és 2001 közötti időszakban a korcsoportok alakulását az 1991-es népszámlálási adatok, illetve a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának évközi előrejelzései alapján lehetett valószínűsíteni. A Statisztikai Hivatal még 2000-re is 10,48%-ra becsülte a szlovákiai magyarság arányát, a valóság azonban ennél sokkal rosszabb volt, hiszen a 2001-es népszámlálás szerint a magyarok számaránya már csak 9,68% volt. Hasonló különbségek mutatkoznak az egyes korcsoportok esetében is. Ezért a 2001-es népszámlálás adatai szerint most már valós helyzetjelentést lehet készíteni a rendszerváltás utáni iskolai oktatásról. Előtte azonban szemügyre kell vennünk a korcsoportok alakulását, amely nem mutat kedvező képet. A szlovákiai magyarság ugyanis 1991-ben az ötéves korcsoportok szerinti megoszlás tekintetében 30 éves korig elmarad a szlovákiai megoszlás arányától, 30 év fölött pedig meghaladja azt. Ezek a szlovákiai magyarságnak Szlovákia lakosságához viszonyított relatív fogyására és nagyobb mértékű előregedése is utalnak. A szlovák nemzetiségű lakosokhoz viszonyítva ezek a színterhez még hátrányosabb változásokat mutatnak (lásd a 13. táblázatot).

13. táblázat. Szlovákia lakosainak nemzetiség és korcsoport szerinti megoszlása százalékban⁶⁸

Korcsoport	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	Egyéb	Összesen
Szlovák nemzetiségű	7,75	8,60	9,17	8,58	7,07	7,40	7,82	8,07	6,82	5,14	4,60	4,51	4,41	4,08	2,10	2,98	1,89	0,01	100,0
Szlovákia	5,16	6,43	7,58	8,38	8,87	8,13	6,66	7,02	7,36	7,57	6,35	4,64	3,95	3,57	3,18	2,48	1,85	0,82	100,0
	7,57	8,39	8,95	8,42	7,03	7,41	7,84	8,12	6,84	5,25	4,72	4,62	4,52	4,14	2,15	2,04	1,96	0,03	100,0
	5,16	6,30	7,42	8,18	8,67	8,04	6,68	7,06	7,42	7,64	6,39	4,75	4,06	3,67	3,26	2,53	1,90	0,88	100,0
Magyar nemzetiségű	6,01	6,98	7,58	7,46	6,60	7,22	7,94	8,53	6,79	5,96	5,56	5,42	5,32	4,82	2,70	2,60	2,60	0,01	100,0
	4,04	4,79	6,12	7,04	7,62	7,45	6,56	7,30	8,04	8,52	6,80	5,78	5,13	4,68	4,14	3,11	2,48	0,40	100,0

14. táblázat. Szlovákia magyar nemzetiségű lakosainak ötéves korcsoportok szerinti megoszlása százalékban⁶⁹

Korcsoport	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	Egyéb	Összesen
Magyar nemzetiségű	8,54	8,81	9,11	9,54	10,09	10,48	10,90	11,30	10,68	12,22	12,66	12,61	12,66	12,51	13,50	13,71	14,23	4,34	10,76
	7,62	7,36	7,98	8,36	8,50	8,96	9,51	9,99	10,49	10,80	10,30	11,77	12,24	12,19	12,29	11,92	12,63	4,34	9,68

15. táblázat. A magyar nemzetiségűek százalékos arányainak csökkenése néhány korcsoport esetében

Korcsoportok/ Népszámlálási időszak	Csökkenés				
	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24
1980-1991	0,53	0,68	0,97	0,95	0,76
1991-2001	0,92	1,45	1,13	1,18	1,59

68. Gyurgyík László: *Magyar mérleg*. Pozsony, Kalligram, 1994, 110. p. – Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti a podľa pohlavia, päťročných vekových skupín a štatnej príslušnosti. SODB 2001, TAB. 155. (A továbbiakban: Bývajúce obyvateľstvo...)

69. Gyurgyík: i. m. 110. p. – Bývajúce obyvateľstvo...

Az iskolai oktatás problémáinak tanulmányozásakor mindenekelőtt az előző részekhez hasonlóan a magyar nemzetiség korcsoportjainak a szlovákiai korcsoportokhoz viszonyított százalékos arányaira fogunk támaszkodni. Tudvalevő, hogy az 1991-es és 2001-es népszámlálási adatok szerint Szlovákia lakosainak 10,76%-a, illetve 9,68%-a volt magyar nemzetiségű. Az ötéves korcsoportokban a magyar nemzetiségűek százalékos arányát a 14. táblázat rögzíti.

Ebből is látható, hogy az iskolai oktatásban részt vevő aktív korcsoportoknál a magyar nemzetiségűek aránya az országosnál nagyobb mértékben csökken. A szlovákiai magyarság 1991–2001 közötti drámai fogyása (46 768 fő) elsősorban az asszimiláció következménye. Ezt igazolja az alábbi két statisztikai elemzés is.

Ha megnézzük a szlovákiai magyarságnak az összlakossághoz viszonyított százalékos arányszámait korcsoportok szerint és ezeknél az utolsó két népszámlálási időszakban kimutatható százalékos csökkenését, akkor azt kapjuk, hogy 1980–1991 között például az 5–9 éves korcsoportnál a magyar nemzetiségűek százalékaránya 9,49%-ról 8,81%-ra, azaz 0,68%-kal csökkent, azonban 1991 és 2001 között ez 8,81%-ról 7,36%-ra, vagyis 1,45%-kal csökkent (lásd a 14. és 15. táblázatot). Ez azzal magyarázható, hogy a kilencvenes években felgyorsult az asszimiláció üteme, illetve csökkent a születések száma a nyolcvanas évekhez képest. Az asszimiláció mértékét még szemléletesebben igazolja egy bizonyos korcsoport esetében a 10 év múlva (népszámlálási időszak) bekövetkezett fogyás. Így például 1991-ben Szlovákia 5–9 évesek korcsoportja 442 586 főt számlált, amely 2001-re (15–19 éves korcsoportot alkotva) 440 003 főre, azaz 2583-mal csökkent, ami 0,58%-os csökkenést jelent. Ugyanez a magyar nemzetiségűek esetében 39 012-ről 36 784-re, vagyis 2228-cal csökkent, ami 5,71%-os csökkenést jelent (lásd a 16. táblázatot).⁷⁰

Ezek a statisztikai adatsorok azt is igazolják, hogy az asszimiláció nemcsak a gyermek születésekor, a szülők által a nemzetiség vá-

lasztásával megy végbe, hanem minden korcsoport esetében folyamatosan asszimilálódik a magyar kisebbség még a felnőtt korban is, bár az asszimiláció mértéke itt alacsonyabb. Érdekesnek ígérkezik összehasonlítani az utolsó három népszámlálási időszakban a statisztikai adatok alapján magyarázható asszimilációs tendenciák változásait (lásd a 17. táblázatot).

Ezek az adatok arról tanúskodnak, hogy a nyolcvanas években a szlovákiai magyarság szempontjából további kedvező folyamatok játszódtak le, melyek következményeként az asszimiláció statisztikai adatokkal nem bizonyítható. Ezt úgy lehet értelmezni, hogy ebben az időben a magyarok asszimilálódása megállt. A kilencvenes években viszont több mint 8%-kal csökkent a szlovákiai magyarság száma, vagyis az azt megelőző évtizedben sok tekintetben, így az iskolai oktatás tekintetében is tapasztalható kedvező fejlődési, felzárkózási folyamatok nem folytatódtak, sőt sok területen lényeges visszafejlődés történt. Ha abból indulunk ki, hogy a társadalmi demokratizálódás keretein belül a szlovákiai magyarság is a korábbiakhoz képest sokkal nagyobb mértékben alakíthatja, formálhatja saját sorsát, akkor az elmondottakból arra következtethetünk, hogy nem élt ezekkel a lehetőségekkel, nem tudta mozgósítani az identitástudatát, művelődését befolyásoló modernizációs tartalékait.

Végezetül a népszámlálási adatok alapján közöljük a szlovákiai magyar nemzetiségűek számának a szlovákiai statisztikai adatokhoz viszonyított százalékos arányszámait – a népszámlálási időpontok közti évekre is betartva az egyenletes elosztás elvét (lásd a 18. táblázatot).

E táblázatban a 2002-re és 2003-ra vonatkozó százalékos számadatok az előző 10 év évközi értékének egyenletes arányú folyamatos továbbvitelén alapuló becslések, amelyek pontossága csak a 2011-ben esedékes népszámlálás számadatai alapján valószínűsíthetők. Ezekhez a százalékos számadatokhoz viszonyítva fogjuk a szlovákiai magyarság iskolai oktatásának elemzését elvégezni.

70. Gyurgyík: i. m. 110. p. – Bývajúce obyvatel'stvo...

2.2.2. Óvodák

A kilencvenes években a szlovákiai magyarság arra kényszerült, hogy a kormányzattal szemben megvédje az anyanyelvű iskolai oktatását. Ebben az időszakban az óvodai nevelés kérdése mintha az iskolai képzés árnyékába került volna. Talán még most, a magyar iskolák léte veszélyeztetésének elmúlását követő öt év után sem került az óvodai nevelés a szlovákiai magyar politikai és szakmai társadalom figyelmébe az öt megillető súllyal, jóllehet a magyar nevelési nyelvű óvodákba járó gyermekek száma alapvetően meghatározza a magyar tannyelvű iskolákba járó tanulók számát. A szlovák nevelési nyelvű óvodákba járó magyar nemzetiségű gyermekek túlnyomó többségét ugyanis szlovák tannyelvű iskolákba íratják be a szülők. Az asszimiláció egyik nagyon lényeges kezdeti szakasza tehát már az óvodai nevelés időszakára tehető.

Minden nemzeti kisebbség létének, identitásának, nyelvének, kultúrájának megtartása szempontjából kulcsfontosságú az anyanyelvű nevelés.

Az óvodai nevelés jelentőségét az anyanyelv szerepe mellett még az iskolai oktatásra való felkészülés, az ún. beiskolázás fontossága is növeli. Ebből a szempontból a szlovákiai magyar nemzeti kisebbséghez tartozó gyermekek óvodai nevelésben való részesülését a statisztikai adatok alapján kedvezően lehet megítélni, hiszen több magyar nemzetiségű gyermek részesül óvodai nevelésben, mint azt a korcsoport arányai indokolnák. Ez az 1990-ben kimutatott számbeli többlet (2233) 1999-re gyakorlatilag a nullára csökkent, de ezt követően újból emelkedő tendenciát mutat (lásd a 15. táblázatot). A statisztikai adatok alapján tehát a magyar nemzetiségű gyermekek óvodai nevelése országos viszonylatban még mindig jó helyzetben van. Az említett többlet csökkenését azonban az 1990-es évhez képest 2002-re bizonyos visszaféjlődésként kell értelmezni. Az említett többlet (2002-ben 514) 2000 utáni folyamatos növekedésének nyilván több oka is van (a magyar nemzetiség érdekeivel szembenálló kormánypolitika megszűnése, a kedvezménytörvény, de más

társadalmi, szociológiai okok is), de ezek feltárása ilyen irányú kutatásokat igényel.

A 2005/2006-os tanévre 2002-höz viszonyítva Szlovákiában a populáció csökkenése miatt lényegesen csökkent az óvodák, gyermekcsoportok és gyermekek száma. A magyar nevelési nyelvű óvodák és gyermekcsoportok számában viszont az ilyen gyermekek számának csökkenése nem mutatkozott meg.

Most pedig térjünk rá a magyar nyelvű óvodai nevelésre! Szlovákiában lényegesen csökken az újszülött gyermekek száma. Az óvodás korcsoport (0–4) esetében a népszámlálási adatok szerint ez 30,5%-os csökkenést eredményezett 1991 és 2001 között. Ugyanebben az időszakban a magyar nemzetiségű gyermekek esetében ez a csökkenés 38,0%-ot tesz ki.

A rendszerváltást követően fokozatosan csökken az óvodákba járó gyermekek száma. Ezt nemcsak a populáció csökkenésével, hanem főleg a munkanélküli nők számának növekedésével lehet magyarázni.

Nézzük most meg részleteiben az óvodák, óvodai gyermekcsoportok és óvodás gyermekek számának csökkenését 1990 és 2005 között! Országos viszonylatban ezt a csökkenést rendre a következő statisztikai adatok fejezik ki: 1080 (26,83%), 2501 (26,90%) és 75 522 (34,45%). Ugyanezek az adatok a magyar nyelvű óvodai nevelés tekintetében így alakultak 1990 és 2005 között: 92 (20,54%), 185 (26,62%) és 6080 (40,61%). A magyar nemzetiségű óvodás gyermekek száma ebben az időszakban 9924-gyel (47,67%) csökkent. A szlovákiai óvodás gyermekek számának csökkenéséhez 13,14%-kal járultak hozzá a magyar nemzetiségű gyermekek, ami több mint másfélszerese annak, amilyen csökkenésnek történnie kellett volna a korcsoportok százalékos arányai szerint a magyar nemzetiségű gyermekek körében. Ezen statisztikai számadatok által a magyar nemzetiségű gyermekek óvodai nevelése terén valóságosan kimutatott visszaféjlődés azért is súlyos, nagyobb odafigyelést igénylő tény, mert az iskolai oktatásra való előzetes felkészítés terén 1990-hez képest romlott a helyzet, amely a későbbi iskolai oktatás színvonalára lehet kihatással.

A magyar nyelvű óvodai nevelés szempontjából a figyelt időszakban statisztikailag jellemző változás nem következett be, hiszen 1992-ben a magyar nemzetiségű gyermekek 28,94%-a járt szlovák nevelési nyelvű óvodába, 2001-ben pedig 28,86%-a. Ezek az arányok 2005-re (26,46%) csökkenő tendenciát mutatnak. Az iskolai beiratkozási támogatásokat vagy legalábbis annak egy részét az óvodás korú gyermekek szülei, illetve a magyar nyelvű óvodai nevelés támogatására kellene fordítani.

A magyar nyelvű óvodai nevelés azonban sok tekintetben előnyösebb helyzetben van, mint általában az óvodai nevelés Szlovákiában. Ha ugyanis csak a magyar nevelési nyelvű óvodákat vesszük, akkor ezek a szlovákiai óvodák 8-8,5%-át teszik ki. Ez 2002 és 2005 között 9,41%-ra emelkedett. Ha ezt összevetjük a korcsoport arányaival, akkor azt kell mondani, hogy magyar nyelvű óvodák kellő számban állnak a gyermekek rendelkezésére, s ha ehhez hozzávesszük a szlovák–magyar nevelési nyelvű óvodákban levő magyar nevelési nyelvű osztályokat is, akkor még lényegesen jobb helyzetről beszélhetünk (lásd a 19. táblázatot). A magyar nevelési nyelvű óvodai osztályok tekintetében hasonlóan jók a statisztikai arányszámok.

Bizonyos értelemben ezek következménye, hogy az egy óvodára eső osztályok száma Szlovákiában 1990-ben 2,31 volt, 2005-ben is 2,31. A magyar osztályokat működtető óvodák esetében az említett években ez 2,01, illetve 1,43 volt. Ugyanebben a két szélső évben az egy óvodára eső gyermekek száma Szlovákiában 53,75 és 48,15 volt. A magyar nevelési nyelvű osztályokat működtető óvodákra eső magyar nyelvű nevelésben részesülő gyermekek száma 1990-ben 33,42, 2005-ben 24,97 volt. Ha valamennyi magyar nyelvű óvodai nevelésben részesülő gyermek magyar nyelvű óvodákba járna, akkor is egy óvodára 32,09 gyermek jutna 2005-ben. Ezek az adatok lényegesen jobbakk az országos átlagnál.

Szlovákiában 1990-ben átlagosan 23,27, 2005-ben 20,97 gyermek járt egy-egy óvodai

gyermekcsoportba. Egy magyar nevelési nyelvű gyermekcsoportba ugyanazon két évben 21,54, illetve 17,43 gyermek járt, vagyis a magyar nyelvű gyermekcsoportokban az óvodai foglalkozások kedvezőbb gyermekszám mellett folytatók a szlovákiai átlagnál. Az alacsonyabb létszám (3 gyermek) azonban nem jelenti automatikusan az óvodai nevelés magasabb színvonalát. Ennek fontosabb összetevője az óvodák felszereltsége, az óvónők képzettsége, az óvodákat működtetők törődése, szakmai igényessége stb.

Már több mint két éve nyilvánosságra kerültek a 2001-es népszámlálás adatai, mely szerint a szlovákiai magyarok lélekszáma 10 év alatt drámaian, több mint 8%-kal csökkent. A magyar nemzeti kisebbség csökkenésének alapvetően két oka van: az országosnál alacsonyabb népszaporulat, illetve az asszimiláció. A magyar nemzeti kisebbség egyik fő feladata éppen az, hogy csökkentse az asszimiláció hozzájárulását a szlovákiai magyar népesség csökkenéséhez. Ennek kiindulópontját épp az óvodai nevelésben kell keresni. Az iskolai beiratkozásoknál ugyanis lényeges korrekciók már nem következnek be (19. táblázat).

2.2.3. Alapiskolák

Gyakorlatilag a hatvanas évek elejétől tart az iskolák ún. integrációja, összevonása, amely megbontotta a természetes módon kialakult iskolai hálózatot. Ez gyakran a szülők nemtetszését, kritikáját váltotta ki, amely sokszor nacionalista megnyilvánulásokat is felszínre hozott. Közvetlenül a rendszerváltás előtt az oktatási tárca enyhíteni szeretne volna az ennek következtében kialakult feszültséget, és lehetőséget adott arra, hogy az alsóbb szintű állami szervek átértékeljék az iskolák integrációjának kérdését⁷⁵ azzal, hogy mindenekelőtt a vegyes lakosságú területeken és az adott feltételektől függően újból megnyithatják a bezárt kisiskolákat. Ennek, de a rendszerváltásnak is köszönhetően Szlovákiában öt év alatt közel 180-nal nőtt

75. Gabzdilová, Soňa: *Maďarské školstvo na Slovensku v druhej polovici 20. storočia*. Dunajská Streda, Lilium Aurum–Nadácia Katedra, 1999.

19. táblázat. Az óvodák, óvodai gyermekcsoportok, óvodás gyermekek számának és százalékos arányának alakulása 1990–2005 között⁷⁴

Tanév	Óvodák			Gyermekecsoportok				Gyermekek									
	száma		MT %-os aránya	száma		MT %-os aránya	száma		MT %-os aránya	száma		MSZT		MN %-os aránya	KO %-os aránya		
	SZ	MT		SZ	MT		MN	MMT		MSZT	MSZT	KL	-HI +TÖ				
1990/91	4 025	345 +103	8,57	9 296	695	7,48	216 336	14970	6,92	20 816**	14 258*	6 558*	31,50*	18 583**	9,62**	8,59	
1991/92	3 759	299 +105	10,75	8 651	501 +150	7,59	188 821	13 182	7,01	18 169	12 470	5 699	31,37	16 125	+2 044	8,54	
1992/93	3 642	285 +139	11,64	8 549	465 +195	7,72	187 943	13 292	7,07	17 199	12 221	4 978	28,94	15 881	+1 318	8,45	
1993/94	3 482	290 +115	11,63	7 900	443 +170	7,76	183 283	12 906	7,04	16 728	11 784	4 944	29,56	15 322	+1 406	8,36	
1994/95	3 343	297 +106	12,08	7 387	432 +154	7,93	174 436	12 350	7,08	15 781	11 262	4 519	28,64	14 408	+1 373	8,26	
1995/96	3 322	290 +103	11,83	7 445	416 +150	7,60	161 697	10 414	6,44	13 577	9 585	3 992	29,40	13 210	+367	8,17	
1996/97	3 332	287 +103	11,70	7 665	416 +146	7,33	168 154	10 462	6,22	13 682	9 584	4 098	29,95	13 586	+96	8,08	
1997/98	3 330	284 +103	11,63	7 781	412 +150	7,22	169 300	10 420	6,15	13 256	9 414	3 842	28,98	1 357	-271	7,99	
1998/99	3 327	276 +102	11,36	7 885	400 +145	6,91	167 504	9 794	5,85	12 919	8 914	4 005	31,00	13 232	-313	7,90	
1999/00	3 310	275 +102	11,39	7 821	557	7,12	161 818	9 860	6,09	12 616	8 980	3 636	28,82	12 622	-6	7,79	
2000/01	3 263	279 +101	11,65	7 576	559	7,38	154 232	9 512	6,17	12 087	8 632*	3 455*	28,58*	11 891	+196	7,71	
2001/02	3 243	277 +102	11,69	7 491	550	7,34	150 587	9 313	6,18	11 854	8 433*	3 421*	28,86*	11 475	+379	7,62	
2002/03	3 235	275 +98	11,53	7 524	555	7,38	151 125	9 484	6,28	11 894	8 604*	3 290*	27,66*	11 308	+514	7,53	
2005/06	2945	277 +79	12,09	6795	510	7,51	141814	8890	6,27	10892	8010	2882	26,46	10296	+596	7,26	

SZ – Szlovákiában, MT – magyar nevelési nyelvű, MN – magyar nemzetiségű, MMT – magyar nemzetiségű magyar nevelési nyelvűbe, MSZT – magyar nemzetiségű szlovák nevelési nyelvűbe, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korsztály szerint lennie kellene, HI, TÖ – hiány -, többlet +, KO – magyar nemzetiségű korcsoport aránya

Megjegyzés: A **-gal jelölt adatok arányos becslések. Hivatalos adatok híján a *-gal jelölt becslést számadatokat úgy kaptuk, hogy a magyar nevelési nyelvű óvodákba járó nem magyar nemzetiségű gyermekek számát 880-nak vettük az 1999–2002 közötti időszakra és 712-nek 1990-re, mivel 880 az 1998-as és 712 az 1991-es évre vonatkozó ilyen hivatalos számadat.

74. ŠRŠ SR, Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó László: *Változtatás helyezteték a szlovákiai magyar közoktatásról. Vzdélanie národ-nostných menšin. Medzinárodná konferencia, Nové Zámky, 2000* (kézirat).

az alapiskolák száma. A magyar tannyelvű alapiskolák száma ezen folyamatok hatására 20–30-cal emelkedett, amely az országos növekedést arányosan meghaladja.

Ennek kedvező hatását támasztják alá a Statisztikai Hivatalnak a vegyes lakosságú területeken végzett felmérései is 1990-ből és 1993-ból, melyek szerint javult a helyzet olyan értelemben, hogy a gyermekeknek nagyobb lehetőségük van lakhelyükön anyanyelvű iskolába járni.⁷⁶ A magyar megkérdezettek 77%-a ilyen irányú pozitív választ adott 1990-ben, és a pozitívan válaszolók száma 1993-ban már 85%-ot tett ki. Érdekességgént megemlíti, hogy a válaszadók szerint a magyar tannyelvű alapiskolai oktatás lehetőségei még mindig rosszabbak, mint a szlovák tannyelvű oktatásé, mivel a szlovák válaszadók 90%-a, illetve 92%-a ítélte meg pozitívan az anyanyelven folyó oktatás elérhetőségét.

Az alapiskolai oktatás statisztikai adatainak az elemzésénél figyelembe kell venni azt, hogy kötelező iskolákról van szó, és azt is, hogy Szlovákiában az 1990-es évek második felében egy évfolyammal bővült a kötelező alapiskolai képzés. Az osztályok és a tanulók számának ebből következő növekedésétől tehát el lehet tekinteni.

Először az alapiskolák hálózatának sűrűségét, vagyis az alapiskolák és osztályok számát vizsgáljuk az összlakosság, valamint a tanulók számához viszonyítva a népszámlálási években. Így például 1991-ben 2149 magyar nemzetiségű lakosra jut egy magyar tannyelvű alapiskola. Ha ehhez hozzávesszük a szlovák–magyar (vegyes) tannyelvű iskolákat is, akkor

1943 magyar nemzetiségű lakosra jut egy olyan alapiskola, ahol magyar nyelven is lehet tanulni. Országos viszonylatban 2184 lakosra, a szlovák nemzetiségűek esetében 2138 lakosra jut egy szlovák tannyelvű alapiskola, míg a vegyes iskolákat is hozzávéve ez a szám 2109-re alakult 1991-ben (lásd a 20. táblázatot).

Amíg az egy alapiskolára eső lakosok száma 2001-re Szlovákiában, de a szlovák nemzetiségű lakosok esetében is 50–60 fővel nőtt (kb. 2,5%), addig az egy iskolára eső magyar nemzetiségű lakosok száma 162, illetve 190 fővel (7,5, illetve 9,7%) csökkent.

Ezek az adatok is azt mutatják, hogy a lakosok számához viszonyítva a magyar nemzetiségűek számára megfelelő számban állnak rendelkezésre magyar tannyelvű alapiskolák, sőt 2001-ben már kevesebb magyar lakosra jut egy iskola, mint országos viszonylatban vagy akár a szlovák nemzetiségűek esetében.

Ez azonban csak az érem egyik oldala. Az árnyalt értékeléshez ugyanis ezt ki kellene egészíteni az alapiskolák területi elhelyezésének sűrűségi mutatóival, illetve azzal, mennyire tudják a szórványterületeken lakó szülők anyanyelvű alapiskolába járatni gyermeküket.

Az iskolai oktatás minden szintjén azonban az elmondottak mellett nagyon lényeges az oktatás színvonala, a minőségi iskolák kialakításához szükséges feltételek megteremtése. Ennek most a tanulók létszámától való függőségére szeretnénk felhívni a figyelmet. A tanulók tudásvágya, képességei jelentősen befolyásolják az elérhető tudás- és képességszintet. Ilyen szempontból egy iskola tanulóinak, illetve az

20. táblázat. Az alapiskolák sűrűségének számadatai⁷⁷

	Egy alapiskolára eső lakosok száma				
	Szlovákiában	SZT	SZT+V	MT	MT+V
1991	2 184	2 138	2 109	2 149	1 943
2001	2 236	2 199	2 162	1 987	1 753

SZT – szlovák tannyelvű, MT – magyar tannyelvű, SZT+V – szlovák+vegyes tannyelvű, MT+V – magyar+vegyes tannyelvű

76. *Národná obroda*, 1993. szeptember 27. 8–9. p.

77. ŠRŠ SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002. (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

egy évfolyamban tanuló diákok alacsony száma bizonyos értelemben hátrányt jelenthet.

Az előző elemzéseket most kiegészítjük az iskolákon belüli mennyiségi mutatókkal. Az alábbi statisztikai adatok is azt mutatják, hogy a magyar tannyelvű alapiskolákban az egy iskolára eső osztályok, tanulók, illetve az egy osztályra eső tanulók száma lényegesen alacsonyabb a szlovákiai átlagos számadatoknál (lásd a 21. táblázatot).

Itt látszólag pozitívként jelenik meg a magyar tannyelvű osztályra eső tanulók száma, hiszen a kisebb létszámú osztályban vélhetően magasabb szintű oktatás folyhat. Ezen előnyös helyzettel azonban a magyar iskolák nem nagyon tudnak élni. A tanulók szociális összetétele, a Dél-Szlovákiát sújtó magas munkanélküliség nem hat motiválóan a művelődés, a tanulás ösztönzésére. Ezért a tanulásra motiválás szempontjából egyre nagyobb területre kiterjedő heterogén társadalmi vagy osztályösszetétel miatt is több régióban a magyar iskolák már hátrányos helyzetbe kerülnek. Ehhez járul még az egy magyar tannyelvű alapiskolába járó tanulóknak az országos átlagnál lényegesen alacsonyabb száma s az ebből fakadó kevesebb osztályszám is, s ezáltal az is, hogy a magyar iskolákban kevesebb a párhuzamos osztályok száma. Ezek az adatok arra is utalnak, hogy egyre több lesz a magyar kisiskolák száma, ezek működtetése viszont nagyobb veszélynek van kitéve. 2004. január 1-jével az iskolai önkormányzatokról és az iskolák államigazgatásáról szóló 596/2003. számú törvény elfogadásával megkezdődött a közoktatás reformjának második szakasza. Az alapiskolák tekintetében az államigazgatási feladato-

kat a helyi önkormányzat látja el, amely alapíthat, de meg is szüntethet alapiskolákat. Sokan ebben látják a vegyes lakosú területeken lévő kisiskolák megmaradásának esélyeit. Már tapasztalható, hogy a kisiskolák működtetése nemcsak helyi önkormányzati akarat kérdése, hanem egyre inkább gazdaságossági kérdéseket vet fel a színvonalas, versenyképes oktatás függvényeként. Ehhez még hozzájárul a vegyes lakosságú területek azon sajátos problémája, hogy több községben magyar és szlovák tannyelvű iskolát kellene fenntartani, amelyekben csupán egy-egy osztálynyi tanuló van.

Az iskolákkal, osztályokkal, tanulókkal kapcsolatos adatok azt sugallják, hogy a magyar tannyelvű alapiskolák működtetésének, fenntartásának problémáit átfogó regionális és országos szintű koncepciók, tervezetek rendszerében kellene megoldani. Az állami és más támogatási források fokozatos beszűkülése előbb-utóbb rákényszeríti az iskolafenntartó önkormányzatokat az anyagi eszközök gazdaságos kihasználására. A kérdés az, hogy e községek magukra maradva kényszerülnek-e iskoláik problémáit megoldani, vagy regionális, országos szintű koncepciók keretén belül alakítja ki a stabil, színvonalas iskolahálózatát a szlovákiai magyarság.

Harmadik témaként a rendszerváltást követő időszakot jellemző alapiskolai oktatás változásait, azok tendenciáit tekintjük át vertikális és horizontális irányban is (lásd a 22. táblázatot). Az előző statisztikai adatok már előrevetítették azokat a következtetéseket, amelyeket most részleteiben is feltárunk.

21. táblázat. Az alapiskolákon belüli mennyiségi mutatók⁷⁸

	Egy alapiskolában				Egy osztályban	
	osztályok száma		tanulók száma		tanulók száma	
	szlovák	magyar	szlovák	magyar	szlovák	magyar
1991	11,98	8,67	296,50	163,98	24,75	20,92
2001	11,86	7,16	260,45	137,68	21,96	19,22
2002	11,65	7,08	151,40	132,92	21,58	18,81

78. ŠRŠ SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

22. táblázat. Az alapiskolák, alapiskolai osztályok, alapiskolás tanulók számának alakulása 1990–2005 között⁷⁹

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók					
	száma	MT	%os aránya	száma		MT	%os aránya	MT	száma		MSZT	%os aránya
				SZ	MT				MN	MMT		
1990/91	2 358	257	12,09	28 345	2 071	7,31	7,31	6,72	64 693	47 583*	17 110*	26,45*
	+28											65 125
1991/92	2 415	264	12,09	28 942	19 34	7,91	7,91	6,68	63 025	47 060	15 965	25,33
	+28				+355							64 262
1992/93	2 472	272	12,18	29 207	1 959	7,98	7,98	6,81	60 375	45 599	14 776	24,47
	+29				+371							62 244
1993/94	2 483	274	12,28	28 518	1 951	8,07	8,07	6,80	59 472	45 147	14 325	24,09
	+31				+349							60 184
1994/95	2 481	276	12,37	28 224	1 946	8,13	8,13	6,85	57 909	44 647	13 262	22,90
	+31				+349							58 052
1995/96	2 485	276	12,35	28 295	1 957	8,09	8,09	6,89	57 030	44 030	13 000	22,80
	+31				+331							55 928
1996/97	2 493	273	12,23	28 059	1 948	8,08	8,08	6,91	54 392	42 452	11 940	21,95
	+32				+318							53 785
1997/98	2 482	274	12,25	28 432	1 964	7,95	7,95	6,80	54 002	42 564	11 438	21,18
	+30				+295							53 032
1998/99	2 484	273	12,20	28 918	1 987	7,95	7,95	6,72	53 310	42 017	11 293	21,18
	+30				+312							52 348
1999/00	2 472	273	12,18	29 773	2 220	7,46	7,46	6,71	54 967	43 587*	11 380*	20,70*
	+28											53 401
2000/01	2 447	271	12,26	29 093	2 178	7,49	7,49	6,60	52 863	41 475*	11 388*	21,50*
	+29											50 970
2001/02	2 406	262	12,34	28 539	2 128	7,47	7,47	6,53	50 304	39 387*	10 917*	21,70*
	+35											48 252
2002/03	2 396	259	12,35	27 916	2 092	7,49	7,49	6,53	47 342	37 842*	9 500*	20,07*
	+37											45 598
2005/06	2 304	256	12,63	25 012	1 905	7,62	7,62	6,64	42 285	33 812	8 473	20,04
	+35											38 211
												+4 074
												7,95
												7,18

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tanmenet, MN – magyar nemzetiségű, MMT – magyar nemzetiségű magyar tanmenet, MSZT – magyar nemzetiségű szlovák tanmenet, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korszerűsítési arányai szerint lenni kellene, HI, TÖ – hiány, KO – magyar nemzetiségű korcsoport aránya

Megjegyzés: Hivatalos adatok hiján a *-gal jelölt számokat úgy kaptuk meg, hogy a magyar tanmenet alapiskolákat látogató nem magyar nemzetiségű tanulók számát 1505-nek vettük az 1999–2002-es évekre és 822-nek az 1998-as és 822 az 1991-es év ilyen hivatalos adata.

79. ŠRŠ SR, Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

Szlovákiában az iskolák számát tekintve az utolsó 15 évben a tanulók számának folyamatos, jelentős (188 216) csökkenése ellenére az alapiskolák száma alig változott. Ez az alapiskolák integrációjának újabb hullámát vetíti előre, mert az iskolákra fordítható anyagi eszközök nem teszik lehetővé az iskolák finanszírozását, az oktatás színvonalát elősegítő befektetéseket. A magyar tannyelvű iskolák, illetve magyar tannyelvű osztályokat működtető iskolák a szlovákiai alapiskolák 12,65%-át alkotják 2005-ben (tehát részesedésük országos viszonylatban még kissé nőtt is). Az alapiskolás tanulók száma Szlovákiában 1990 és 2005 között 26,13%-kal csökkent, az osztályok száma viszont csak 11,76%-kal. Ezzel szemben a magyar tannyelvű iskolákban – többek között a korcsoportok nagyobb arányú csökkenése miatt – az említett időszakban a tanulók számának csökkenése 27,04%-os volt.

Az óvodás gyermekek esetéhez hasonlóan az alapiskolás tanulónál is csökkenő tendenciát mutat a szlovák tannyelvű iskolába járó magyar nemzetiségű tanulók százalékos aránya és természetesen száma is. 1996-tól ez a tendencia a statisztikai adatok szerint már nem folytatódik.

A magyar nyelvű alapiskolai oktatásban részesülő tanulók számának relatív növekedését még azzal is alátámaszthatjuk, hogy míg 1990 és 2005 között a magyar nemzetiségű alapiskolások száma 22 408-cal, azaz 34,64%-kal csökkent, addig a magyar nyelven tanuló gyermekek száma csak 13 088-cal, vagyis 27,04%-kal lett kevesebb. Ugyanebben az időszakban a magyar nyelven tanuló magyar nemzetiségű alapiskolás gyermekek száma 13 771-gyel, azaz 28,94%-kal lett kevesebb, azonban a szlovák nyelven tanuló magyar nemzetiségű alapiskolások száma lényegesen nagyobb mértékben, 8637-tel, azaz 50,48%-kal csökkent. Ebből adódóan a magyar nemzetiségű tanulók számbeli csökkenéséhez a szlovák nyelven tanuló magyar alapiskolások 38,53%-kal járultak hozzá annak ellenére, hogy az utóbbiak százalékos aránya kevéssel 20% fölért. Érdemes megfigyelni, hogy a szlovák iskolákba járó magyar tanulók számának arányai az utolsó években 1997–2005 között lényegesen nem változtak annak ellenére, hogy

Magyarország részéről intenzívebbé vált a határain túli magyarság támogatása.

A statisztikai adatok elemzése alapján nehezen magyarázhatók az iskolai statisztikai évkönyvekben a magyar nemzetiségű tanulókra vonatkozó számadatok eltérései a népszámlálás által a magyar nemzetiségű tanulók alapiskolás (5–14) korcsoportjáról közölt adatoktól. Ez abban jelenik meg, hogy több a magyar nemzetiségű alapiskolás tanuló, mint amennyinek a korcsoport aránya szerint lenni kellene. Ez a jelenség 1995-től észlelhető. Ez azzal magyarázható, hogy a 2001-es népszámláláskor kevesebb alapiskolás tanulónak jegyezték be magyar nemzetiségét, mint amennyinek az iskolai beiratkozáskor. E jelenségnek további okozója az is lehet, hogy a köztes évek korcsoport arányai arányos becslésen alapulnak és a magyar nemzetiség népszaporulatának csökkenése már lelassult, esetleg meg is állt. A magasabb korcsoportos roma származásúaknak az alapiskolás tanulók közötti nyilvántartása is hozzájárulhat ehhez a furcsa statisztikához. Ezekre a feltételezésekre csak mélyebb kutatások adhatják meg a választ. Mivel az alapiskolák látogatása kötelező, ezért itt sem a hiány, sem a többlet nem értelmezhető pozitív jelenséggént.

Olyan jelenségek is észlelhetők, hogy azokon a településeken, ahol a lakosság jelentős részét a magyar romák alkotják, a szülők a magyar iskolákban meglevő magas roma jelenlét miatt inkább szlovák iskolába íratják gyermeküket. Ilyen körülmények között a tehetséges tanulók esetleges látványos eredményei vagy a külső támogatások sem hoznak sikereket a magyar tannyelvű iskolákba való beiratkoztatás terén. Fel kell készülni azonban egy várható új jelenségre is, amely az anyanyelvű oktatást és a szülőföldön való maradást állíthatja egymással szembe az európai integráció kapcsán. A hosszasan elnyúló szlovák–magyar államhatár mentén élő szlovákiai magyarság gondolkodása ugyanis akár olyan irányt is vehet, hogy a szülők a szlovákiai magyar tannyelvű alapiskola elvégzése után magyarországi középiskolákba íratják gyermekeiket. E gyermekek jelentős része pedig nyilván a magyar kisebbség elvesztett értelmiségi rétegét fogja gyarapítani.

A magyar tannyelvű alapiskolai művelődésben az iskolák, osztályok, tanulók statisztikai számadatainak kedvező változásai valószínűleg több okra is visszavezethetők. Az okok között szerepet játszhat az is, hogy csökkent a magyar nemzeti kisebbség, de az egyes személyek függősége is az államhatalomtól. A magyar kisebbség a jogaiért, az iskoláiért vívott tartós küzdelme alatt megerősödött identitástudatában, s a demokratizálódás folyamata és az önkormányzatiság kialakulása nagyobb lehetőségeket kínál arra, hogy sajátos társadalmi, művelődési, politikai, de gazdasági életet is éljen. A foglalkozási és foglalkoztatási, illetve lakhatási körülmények megváltozása következtében egyre kevesebb fiatal magyar család költözik be a szlovák többségű városokba, és így valószínűleg csökken a vegyes házasságok száma. Szerepet játszhat itt még az is, hogy a szlovák tannyelvű iskolákban tantervi keretek között folyó magyarelles oktatási és nevelési programok negatív előítéleteket váltanak ki a magyar szülők körében. A magyarországi közalapítványok által nyújtott anyagi támogatások, az ún. beíratási programok pozitív hatásával mindenképpen számolni kell, ugyanis ennek eredményeként a szlovák tannyelvű iskolákba járó magyar nemzetiségű tanulók számának csökkenése várható. A statisztikai adatokból azonban az is kitűnik, hogy a támogatások jelenlegi formái nem eléggé hatékonyak, s azokat sokszor politikai és csoportérdekek éltetik. A támogatóknak a megelőzésre is nagyobb súlyt kellene fektetni. Itt többek között a magyar társadalmi, kulturális, művelődési és közösségi élet erősítésére gondolunk, kiváltképpen a családalapítás előtt álló fiatalok körében.

Végezetül térjünk ki a szlovák nyelv szerepére, oktatására a magyar tannyelvű iskolákban! A szlovák nyelv a magyar nemzetiségű lakosok számára nemcsak az állam többi lakosával való kommunikáció eszköze, hanem nélkülözhetetlen feltétele a munkavállalásnak, érvényesülésnek, de sok esetben már a továbbtanulásnak is. Ezért az alapiskolás tanulók szlovák nyelvi képzését mindvégig a magyar iskolai oktatás fontos részének tekintették mind az iskolaügyi hatóságok, mind a magyar oktatás-

ban érdekelt szülők és szakemberek. Nagy előrelépést jelentettek a kilencvenes évek elején az oktatásügyi tárca által is elfogadott azon elvek, amelyek szerint a magyar iskolákban a szlovák nyelv oktatása során a kommunikatív módszereket kell alkalmazni az idegen nyelv oktatásánál alkalmazott módszertani és tartalmi vonatkozások szem előtt tartásával. Ez két formai keret között valósul meg: az alapnyelvi képzési és a kiegészítő nyelvi képzési formákban. Az alapképzés keretén belül már az óvodai nevelésben kötelezően bevezették a szlovák nyelvű órákat, és az iskolai oktatás minden szintjén intenzíven, magas óraszámban folyik a szlovák nyelv oktatása. Emellett nem kötelező tantárgyként a szlovák nyelvű társalgást (konverzációt és szakkonverzációt) is bevezették. A kiegészítő szlovák nyelvi képzés formái között szerepel az alapiskola ötödik osztályától kezdve a természettudományi tantárgyak szakterminológiájának elsajátítása szlovák nyelven is, majd a 8. és 9. osztályban e tantárgyakból tematikus egységek szlovák nyelven történő összefoglaló ismétlése.

Ettől eltekintve a magyar alapiskolás tanulók szlovák nyelvi szintje nagyon különböző. A szlovák nyelv elsajátításának szintje ugyanis nemcsak az iskolai oktatástól, hanem attól is függ, milyen nyelvi, társadalmi és szociális környezetben nevelkedik a tanuló. A kilencvenes évek elején a szaktárca felmérte a magyar tannyelvű iskolák tanulóinak szlováknyelv-tudását, és megállapította, hogy a tanulók egyötöde esetében nagy hiányosságok mutatkoznak a szóbeli készség terén. A tapasztalatok alapján az sem meglepő, hogy odafigyelést érdemlő nagy különbségek vannak az egyes iskolák tanulóinak szlováknyelv-tudása között. Nyilván hasonló a helyzet más tantárgyak esetében is. Itt az egyes tantárgyak, tehát a szlovák nyelv oktatásának folyamatos figyelése, felmérése volna a járható út, hogy a pedagógusok és iskolák konfrontálódjanak más iskolák eredményével az oktatás színvonalának emelése érdekében.

Meg kell azonban említeni azt is, hogy a magyar tannyelvű alapiskolák érdekeltek abban, hogy tanulói sikeresen tanulhassanak tovább akár szlovák nyelvű középiskolákban is. Ezért

az ilyen iskolák felvételi vizsgáira a tanulókat szinte valamennyi iskolában külön készítik fel.

2.2.4. Középiskolák

A magyar nemzetiségű alapiskolás tanulók gimnáziumokban, szakközépiskolákban és szakmunkásképző iskolákban folytathatják tanulmányaikat. Mindhárom középiskola-típusban vannak magyar tannyelvű iskolák, illetve magyar tannyelvű osztályokat működtető iskolák is. Sőt olyan szlovák tannyelvűként jegyzett iskolák is vannak, melyek egyes osztályaiban bizonyos tantárgyakat szlovák nyelven, más tantárgyakat magyar nyelven oktatnak. Természetesen a magyar alapiskolás tanulók akár szlovák tannyelvű középiskolában is tanulhatnak.

A hivatalos statisztikákból nem derül ki, hogy a szlovák tannyelvű iskolákban működő kétnyelvű osztályok – melyeket kivétel nélkül a magyar nemzetiségű tanulók számára hoztak létre – szlovák vagy magyar nyelvű osztályoknak minősülnek-e. A kétnyelvű osztályok kategóriájával ugyanis nem számol a statisztika. Ugyanakkor a magyar tannyelvű iskolákban is vannak szlovák nemzetiségű tanulók részére létrehozott osztályok, amelyek nyilván teljesen szlovák tannyelvűek, de olyan osztályok is, amelyeket a magyar nemzetiségű tanulók látogatják, de már szigorúan kétnyelvűek. A középiskolák ilyen bonyolultsága mellett a statisztikai adatok közül csak azokat lehet pontosnak tekinteni a magyar nemzetiségű tanulók iskolai oktatása szempontjából, amelyek a magyar tannyelvű iskolák, osztályok adatait rögzítik. Az elmondottak elsősorban középiskolákra jellemzőek, de sokkal kisebb mértékben érvényesek az óvodai nevelésre és az alapiskolai képzésre.⁸⁰

2.2.4.1. Gimnáziumok

Hasznos tanulságokkal szolgálhat az 1990 utáni helyzet alakulásának elemzése. Az 1990 és

1996 közötti időben lényeges változások történtek a gimnáziumi képzésben. Ennek okai voltaképpen három területre vetíthetők vissza. Először is jelentősen felértékelődött a társadalomban a gimnáziumi képzés rangja, mivel a középiskolák közül a gimnázium készíti fel legjobban a tanulókat az egyetemekre, főiskolákra való bejutásra. Lehetőség nyílt továbbá magániskolák és egyházi iskolák, köztük gimnáziumok alapítására is. Harmadszor pedig azt említhetjük meg, hogy törvényesen is különböző típusú gimnáziumok alakulhattak, s teljesen új elem a nyolcosztályos gimnáziumok alapításának lehetősége. Ha mindezekhez hozzávesszük az oktatás tartalmának sokrétű, színes tagolódását s az ezek közötti szabad választás lehetőségét, akkor még nyilvánvalóbb, hogy miért nőtt meg az érdeklődés a gimnáziumi képzés iránt, és miért nőtt lényegesen nemcsak a gimnáziumok, hanem a gimnáziumi osztályok és tanulók száma is.⁸¹

Először lássuk a gimnáziumok és a gimnáziumi osztályok sűrűségének adatait a két népszámlálási évben! 1991-ben Szlovákiban 35 880 lakosra jutott egy gimnázium és 3128 lakosra egy gimnáziumi osztály. Az említett évben 12 magyar tannyelvű gimnázium működött 96 osztállyal. A 8 közös igazgatású gimnáziumban 44 magyar tannyelvű osztály volt. Ezenkívül még működött 2 szlovák–ukrán tannyelvű gimnázium is. Így 36 155, illetve 33 477 szlovák nemzetiségű lakosra jutott egy szlovák tannyelvű gimnázium, illetve olyan gimnázium, amelyben szlovák nyelven lehet tanulni. Ezekből az adatokból lényegesen eltérnek a magyar nemzetiségre vonatkozó számadatok. Egy magyar tannyelvű gimnáziumra ugyanis 1991-ben 47 275 magyar nemzetiségű lakos jutott, és egy olyan gimnáziumra, ahol magyar nyelven lehet tanulni, 28 365 magyar lakos. Ezzel együtt a 2001-es számadatok a 23. táblázatban találhatók.

80. László Béla: A szlovákiai magyar oktatásügy a kilencvenes években. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, II. évf. (2000) 2. sz. 13. p. – Zákon č. 131/2002 z 21. februára 2002. Zbiera zákonov č. 131/2002, čiastka 58.

81. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): i. m. 134–135. p.

23. táblázat. A gimnáziumok sűrűségének számadatai⁸²

Év	Egy gimnáziumra eső lakosok száma				
	Szlovákia	szlovák nemzetiségű		magyar nemzetiségű	
		SZT	SZT+V	MT	MT+V
1991	35 880	36 155	33 477	47 275	28 365
2001	24 790	24 162	23 190	30 619	20 821

SZT – szlovák, MT – magyar, SZT+V – szlovák + vegyes, MT+V – magyar + vegyes tannyelvű gimnáziumok

Ezek az adatok arról tanúskodnak, hogy tíz év alatt nagy fejlődés állt be a gimnáziumi oktatásban, hiszen 1991-hez viszonyítva 2001-re Szlovákiában az egy gimnáziumra eső lakosok száma 30,91%-kal csökkent, egy szlovák nyelven is oktató gimnáziumra eső szlovák nemzetiségű lakosok száma pedig 30,73%-kal volt kevesebb. A magyar nyelvű gimnáziumi oktatás térvésztesének egyik mutatója az, hogy egy magyar nyelven is (MT+V) oktató gimnáziumra eső magyar nemzetiségű lakosok száma az előbbi adatoktól kisebb, 26,60%-kal csökkent a szóban forgó időszakban.

Ettől eltekintve 1991 és 2001 között a magyar gimnáziumok sűrűsége, elérhetősége bizonyos relatív csökkenést mutat olyan értelemben, hogy míg Szlovákiában ez idő alatt 47,62%-kal emelkedett a gimnáziumok száma, addig a magyar nyelven oktató gimnáziumok száma csak 25%-kal lett több.

A magyar nemzetiségű lakosok számára viszont országos viszonylatban a magyar nyelvű gimnáziumi oktatáshoz való hozzáférhetőség még mindig jobb, mint általában az ország lakosai számára, más szóval a magyar nyelven is oktató gimnáziumok sűrűsége a magyar ajkú lakosok körében még mindig jobb, mint a gimnáziumok országos sűrűsége. A magyar nemzetiségű fiataloknak jó lehetőségük van magyar nyelvű gimnáziumokban folytatni tanulmányaikat. A magyar tannyelvű alapiskolákba járó magyar gyermekek tehát nagyobb eséllyel tanulhatnak tovább magyar gimnáziumokban, mint a szlovák tannyelvű alapiskolákba járók szlovák gimnáziumban.

E kedvező statisztikai adatok azonban már nem tudnak számot adni arról, hogy a gimnáziumok elhelyezése mennyire optimális. Így például

az Ipolyság–Zseliz–Érsekújvár vonaltól északra eső területeken a közelmúltig egyetlen gimnáziumban sem lehetett magyar nyelven tanulni, amióta már több mint negyedszázada Nyitrán megszüntették a magyar nyelvű gimnáziumi osztályokat. A 2001-ben Léván megnyílt felekezeti gimnázium a közeli két ipolysági és a zselizi gimnázium miatt távolabbról, a szórványmagyarság vidékeiről kényszerül diákokat toborozni, s ez hosszú távon csak akkor lehet eredményes, ha valamilyen sajátos, egyedi programot tud felkínálni. Részben hasonló gondokkal küzd a gútai magyar felekezeti gimnázium is.

A gimnáziumokon belüli állapotok statisztikai adatok által való megközelítése érdekében vegyük szemügyre először a gimnáziumok nagyságát! E tekintetben például egy magyar tannyelvű gimnáziumban 1991-ben átlagban 7,00 osztály volt, amely 2001-re 7,72 osztályra bővült. A szlovákiai átlag ennél lényegesen magasabb, 12,66, illetve 13,44. Hasonló a helyzet az egy gimnáziumba járó diákok átlagos számát tekintve is. Itt még nagyobb a különbség, hiszen mind 1991-ben, mind 2001-ben egy magyar nyelvű oktatást biztosító gimnáziumra eső diákok száma csak fele volt az országos átlagnak (lásd a 24. táblázatot). A magyar nyelven oktató gimnáziumok a magyar diákok számát tekintve kis gimnáziumoknak tekinthetők, amelyekben a párhuzamos osztályok hiánya miatt nem tudnak speciális szakprogramokat hirdetni. A komáromi Selye János Gimnáziumon és a dunaszerdahelyi Vámbéry Ármin Gimnáziumon kívül a többi gimnázium többnyire csak idegen nyelv vagy informatika szakos osztályokat tud nyitni. Csak ilyen programokkal ma már nem lehet vonzóbbá tenni a magyar nyelvű gimnáziumi képzést a szlovák nyelvűnél (24. táblázat).

82. ŠRŠ SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

24. táblázat. A gimnáziumokon belüli mennyiségi mutatók⁸³

Év	Egy gimnáziumban				Egy osztályban	
	osztályok száma		tanulók száma		tanulók száma	
	Szlovákia	magyar	Szlovákia	magyar	Szlovákia	magyar
1991	12,66	7,00	402,53	204,45	31,80	29,21
2001	13,44	7,72	397,41	199,28	29,57	25,81

Ennél kisebbek a különbségek az egy osztályra eső tanulók számát illetően. Ez viszont előnyt kínál a magyar nyelvű gimnáziumi képzés számára, amit azonban az egy osztályban levő különböző képességű és érdeklődésű diákok semlegesíthetnek.

Ezáltal válik érezhetővé a magyar nyelvű középiskolai, tehát a gimnáziumi képzés dilemmája is. Az arra való törekvés, hogy közelebb kerüljenek a magyar diákokhoz a magyar tannyelvű gimnáziumok (esetleg ezek összekapcsolása a felekezeti érdekekkel, mint például Ipolyság, Gúta, Rimaszombat esetében), vagyis a kis diáklétszámú gimnáziumok rendszere ezáltal szembekerül a több párhuzamos osztályokban megszervezhető speciális szakképzést is nyújtani tudó gimnáziumok rendszerével.

1990 és 2005 között a gimnáziumi oktatás terén történtek a legnagyobb változások. Ez idő alatt a gimnáziumok száma 112-vel, azaz 88,89%-kal, az osztályok száma 1718-cal, azaz 101,90%-kal, a diákok száma 45 223-mal, azaz 82,92%-kal nőtt. Ez az 1989 utáni szlovákiai iskolarendszerben bekövetkezett fejlődés egyik legértékesebb eleme.

Ezt a fejlődést azonban nem követte a magyar nemzetiségű tanulók arányának növekedése, sem pedig a magyar tannyelvű gimnáziumi hálózat fejlődése. Habár az eltelt tizenöt év alatt nőtt a magyar gimnáziumok és a magyar tannyelvű osztályok száma, s az előző időszakkal összevetve jóval több magyar nemzetiségű tanuló jár gimnáziumba, illetve magyar tannyelvű gimnáziumba, ezen növekedések aránya mégis lényegesen alacsonyabb az országos átlagnál.⁸⁴ A magyar nyelvű gimnáziumi képzésben az iskolák száma 7-tel, azaz 38,89%-kal, az osztályok száma 93-mal, azaz 67,39%-

kal, a diákok száma pedig 1980-nal, azaz 52,35%-kal nőtt. Ez az országos növekedés nagyságát tekintve azonban 25–35%-os relatív csökkenést, visszaesést jelent.

A teljesség kedvéért ezt még ki kell egészítenünk azzal, hogy 1990 és 2005 között 2039-cel, azaz 41,99%-kal nőtt a magyar nemzetiségű gimnáziumi tanulók száma. Ugyanebben az időben 1956-tal, azaz 52,04%-kal, tehát nagyobb arányban nőtt a magyar tannyelvű gimnáziumban tanuló magyar nemzetiségű diákok száma. Ám még ez is mélyen az országos növekedés alatt maradt.

Ha a jelenségeket más oldalról vizsgáljuk, még rosszabb kép tárul elénk. A gimnáziumba járó diákok 9,63%-ának már 1990-ben magyar nemzetiségűnek kellett volna lenni. A valóságban azonban csak 8,90% volt, ami 396 fős hiányt jelent. A magyar tannyelvű gimnáziumok diákjainak százalékos aránya viszont már csak 6,93%, ami azt is jelenti, hogy 1990-ben 1097 magyar diák, vagyis a korcsoport 22,59%-a szlovák tannyelvű gimnáziumba járt. Az elmúlt 15 év alatt ezek az arányok még tovább romlottak.

A 2005-ös évből származó adatok szerint a gimnáziumi tanulók korcsoportjának már csak 7,88%-át alkotják a magyar nemzetiségű diákok, de a magyar nemzetiségű gimnazisták az összes gimnáziumi tanulónak már csak a 6,91%-át teszik ki. A magyar tannyelvű gimnáziumok tanulói pedig a szlovákiai gimnazisták 5,77%-át adják. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy csökken a magyar nemzeti kisebbség körében a gimnáziumot végzettek száma.

2005-ben a korcsoport százalékos arányai szerint 7861 magyar nemzetiségű diáknak kellene gimnáziumban tanulnia, a valóságban azonban csak 6895 diák tanul, vagyis a hiány 966.

83. ŠRŠ SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

84. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): i. m. 134–135. p.

Maga a hiány is hullámszerűen alakult az elmúlt 15 évben. A kilencvenes évek elején, 1993-ra a hiány az 1990-es 8,15%-ról a minimális 6,05%-ra csökkent, majd gyors emelkedést követve 1999-ben már elérte a 21%-os maximumot. A gimnáziumi oktatásban a magyar nemzetiségű tanulók hiánya főleg az utóbbi két évben mutat lefelé ívelő tendenciát: 2002-ben a hiány 980 volt, ami 14,91%-nak felel meg. Az utolsó 15 évben végül is, habár nagy kilengésekkel, az említett hiány 8,15%-ról 14,0%-ra nőtt (2005).

Az 1990-es évhez képest 2005-re ugyan abszolút számban némileg emelkedett (1097-ről 1180-ra) a szlovák tannyelvű gimnáziumokba járó magyar tanulók száma, de ez a magyar nemzetiségű tanulók 17,11%-át teszi ki, ami 5,48%-os csökkenést jelent. 2000-től viszont a szlovák nyelven tanuló magyar nemzetiségű gimnáziumi tanulók közel 3%-os, az előző időszakhoz képest nagyobb ütemű relatív csökkenése is megfigyelhető. A magyar nemzetiség számára ugyancsak kedvező fejlődésnek számít, hogy 2001-ben mintha megindult volna a gimnáziumi tanulók hiányának csökkenése is.

A statisztikai adatok alapján a magyar nemzeti kisebbség részéről ezen két pozitív, kedvező fejlődési jelenségről lehet beszámolni. Az viszont csak a következő években dől el, hogy a szlovák tannyelvű gimnáziumokba járó magyar diákok számának 2000 óta tapasztalt nagyobb ütemű csökkenése, illetve a magyar nemzetiségű tanulók hiányának felgyorsult csökkenése tartós lesz-e.

E két fejlődési tendenciát több tényező is előidézhette, többek között Magyarország gondoskodása a határain túli magyarságról, az Európai Unióhoz való együttes csatlakozás után bekövetkező határlazítás és a polgárok számára megnyílt nagyobb mozgáslehetőség, a magyarországi felsőoktatásba való belépés sokkal nagyobb lehetősége. Mindenképpen pozitívan befolyásolhatták az említett fejlődési tendenciák kialakulását a szlovákiai belső társadalmi és politikai változások, amelyek eredményeként az állam kisebbségpolitikája az európai uniós szintre emelkedett.

E két kiemelt, a magyar kisebbség részéről nézve pozitív változások ellenére az utolsó 15 év statisztikai adatainak elemzése alapján – a korábbi évtizedekre is visszatekintve – megállapítható, hogy mind a magyar nemzetiségű fiatalok gimnáziumi képzése, mind a magyar tannyelvű gimnáziumi képzés terén is az országos számadatokhoz viszonyítva az egyik legnagyobb relatív csökkenés és hanyatlás tendenciái mutatkoztak. Mik lehetnek ennek az okai?

Talán kezdjük azzal, hogy a gimnáziumi korcsoporton belül fokozatosan csökken a magyar nemzetiségűek aránya, melyet főleg a természetes népszaporulat csökkenése és a növekvő asszimiláció idéz elő. Nagyon fontos a relatív csökkenés szempontjából az is, hogy Szlovákiában 1990 és 2005 között 34 új állami, 54 egyházi és 24 magángimnáziumot alapítottak, összesen 112-t, a magyar nyelvű oktatást nyújtó gimnáziumok száma viszont ez idő alatt csupán 7-tel (1+5+1) nőtt. Hasonlóak az arányok az új osztályok számának tekintetében is. A magyar nemzeti kisebbségen belül még mindig kisebb az igény a művelődés iránt, a magasabb képzettségi szint elérésének vágya is alacsonyabb, mint az országos viszonylatban tapasztalható. A megélhetési feltételek a magyarok által lakott területeken rosszabbak, mint az ország más területein, a munkanélküliség is magasabb. A megélhetési gondokkal küzdő magyar családok gyakran a kereseti lehetőségek kihasználását részesítik előnyben az iskolai képzéssel szemben. A magyar nemzeti kisebbség nem tudja kellőképpen mobilizálni belső politikai, kulturális, gazdasági tartalékait a magasabb művelődési szint elérése érdekében, nem képes a provinciális érdekeken túl megfogalmazni a magyar nemzeti kisebbség számára létfontosságú országos távlatokat, és képtelen azok megvalósítása érdekében egységesen fellépni.

A magyar kisebbségre és annak politikai képviselőire az a feladat vár, hogy időben feltárja a kisebbségi lét szempontjából kedvezőtlen fejlődési tendenciákat, és stratégiákat alkosson azok negatív hatásainak mérséklésére, kivédésére.⁷³ (25. táblázat).

85. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): i. m. 136. p.

2.5. táblázat. Gimnáziumok, gimnáziumi osztályok és diákok számának alakulása 1990–2005 között⁸⁶

Tanév	Iskolák				Osztályok				Tanulók									
	száma		MT %-os aránya	száma		MT %-os aránya	száma		MT %-os aránya	száma		MSZT		száma		MN %-os aránya	KO %-os aránya	
				SZ	MT					MN	MMT	MSZT	KL	-HI +TÖ				
	SZ	MT	SZ	MT	SZ	MT	MN	MMT	MSZT	KL	-HI +TÖ							
1990/91	126	10+8	14,29	1 686	138	8,15	54 535	3 782	6,93	4 856	3 759*	1 097*	22,59*	5 252	-396	8,90	9,63	
1991/92	147	12+8	13,61	1 861	140	7,52	59 172	4 089	6,91	5 259	4 066	1 193	22,68	5 645	-386	8,89	9,54	
1992/93	165	13+8	12,73	2 014	151	7,50	63 522	4 432	6,98	5 617	4 406	1 211	21,56	5 984	-367	8,84	9,42	
1993/94	175	13+8	12,00	2 169	161	7,42	68 006	4 739	6,97	5 964	4 710	1 254	21,03	6 325	-361	8,77	9,30	
1994/95	183	13+8	10,48	2 306	166	7,20	72 072	4 892	6,79	6 132	4 851	1 281	20,89	6 623	-491	8,51	9,19	
1995/96	190	14+8	11,58	2 445	172	7,03	76 380	4 896	6,41	6 119	4 847	1 272	20,79	6 928	-809	8,01	9,07	
1996/97	196	14+8	11,22	2 538	175	6,90	79 376	4 914	6,19	6 164	4 867	1 297	21,04	7 104	-940	7,77	8,95	
1997/98	198	14+8	11,11	2 538	170	6,58	80 116	4 783	5,97	6 011	4 735	1 276	21,23	7 074	-1 063	7,50	8,83	
1998/99	205	14+8	10,73	2 646	169	6,39	80 669	4 680	5,80	5 861	4 633	1 228	20,95	7 026	-1 165	7,20	8,71	
1999/00	209	15+8	11,00	2 609	167	6,40	76 662	4 392	5,73	5 454	4 345*	1 109*	20,34*	6 593	-1 139	7,11	8,60	
2000/01	212	16+8	11,32	2 741	178	6,49	80 615	4 675	5,80	5 787	4 628*	1 159*	20,03*	6 836	-1 049	7,18	8,48	
2001/02	217	17+8	11,52	2 916	193	6,62	86 239	4 982	5,78	6 093	4 935*	1 158*	19,01*	7 210	-1 117	7,07	8,36	
2002/03	220	17+8	11,36	3 062	210	6,86	91 661	5 449	5,84	6 573	5 402*	1 171*	17,81*	7 553	-980	7,17	8,24	
2005/06	238	18+7	10,50	3404	231	6,78	99758	5762	5,77	6895	5715	1180	17,11	7861	966	6,91	7,88	

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tanmenet, MN – magyar nemzetiségű, MMT – magyar nemzetiségű magyar tanmenet, MSZT – magyar nemzetiségű szlovák tanmenet, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI, TÖ – hiány -, többlet +, KO – magyar nemzetiségű korcsoport aránya
Megjegyzés: A hivatalos adatok hiján a *-gal jelölt adatok becslés útján keletkeztek oly módon, hogy 1990-re a magyar tanmenetű iskolákba járó nem magyar nemzetiségű diákok számát 23-nak (1991-es hivatalos adat) vettük. Ugyanezen diákok számát 1999–2002 között 47-nek vettük (1998-as hivatalos adat).

86. ŠRŠ SR, Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

A Szlovákia és Magyarország között hosszasan elnyúló határ mentén a színvonalas magyarországi középiskolák konkurenciát jelentenek a szlovákiai magyar középiskoláknak. A szlovákiai magyar nemzetiségű tanulók számára a határon túli középfokú tanulmányok folytatására 2004. május 1-je után még jobbak lesznek a feltételek. Ma még nem tudjuk, hogy az elkövetkező években hány szlovákiai magyar tanuló iratkozik be magyarországi középiskolába. A jelenlegi helyzet felmérése azonban jelzés értékű lehet. Ezért a Márai Sándor Alapítvány 2004 őszén 36 határ menti magyarországi gimnáziumtól kért adatokat arról, hány szlovákiai magyar diák tanult az ottani oktatási intézményben az elmúlt években. A körlevélre 19 iskola válaszolt. A beérkezett 19 iskolából 16 iskolában tanultak szlovákiai magyar diákok. Számuk az 1992-ben kimutatott 7-ről a 2003/2004-es tanévre 160-ra nőtt. A diákok többsége (132) négy határ menti város gimnáziumában tanul (Győr, Sátoraljaújhely, Komárom, Esztergom). A közölt adatok alapján feltételezhető, hogy a magyarországi gimnáziumokban tanuló szlovákiai diákok száma a szlovákiai magyar nemzetiségű gimnazisták jelenlegi 3-4 százalékaról folyamatosan nőni fog, ezért fontos lenne, ha a jövőben a teljes középfokú képzés szempontjából figyelnénk e jelenségre.⁸⁷

2.2.4.2. Szakközépiskolák

A rendszerváltásig Szlovákiában csekély változásokkal, korrekciókkal az ötvenes évek végén

és a hatvanas évek elején kialakult szakközépiskolai rendszer, hálózat működött. Ez még inkább érvényes a magyar nyelvű szakközépiskolai képzésre. A hetvenes és nyolcvanas években a magyar tannyelvű osztályok és az oda járó diákok százalékos aránya a szlovákiai adatokhoz viszonyítva lényegesen nem változott. A magyar nemzetiségűek korcsoportarányainak csökkenése miatt ez valójában relatív gyarapodást, pozitív fejlődést jelent. A rendszerváltás utáni 13 évben viszont az érettségivel végződő szakközépiskolai oktatás terén a szlovákiai magyarság teret veszített. Lássuk ennek részleteit is!

A szakközépiskolák sűrűbben helyezkednek el Szlovákiában, mint a gimnáziumok, hiszen 1991-ben 19 249 lakosra esett egy szakközépiskola, viszont 35 880 lakosra egy gimnázium. Hasonlóak a statisztikai adatok a szlovák nemzetiségű lakosok esetében is. Ha a 19 249 lakossági számot a magyar nemzetiségű lakosságra vonatkoztatjuk, azt kapjuk, hogy a szlovákiai szakközépiskolák sűrűségének akkor felelne meg a magyar tannyelvű, illetve magyar nyelvű osztályokkal is rendelkező vegyes szakközépiskolák sűrűsége, ha 29 ilyen iskola volna. 1991-ben azonban csak 25 ilyen iskola volt. Ha azonban az iskolák sűrűségét a korcsoport, illetve magyar nemzetiségű diákok százalékos arányai szerint nézzük, akkor 21, illetve 26 magyar nyelvű oktatást nyújtó szakközépiskolára volna szükség (26. táblázat).

87. Ezúton köszönjük az alábbi iskolák és vezetőik segítségét: Szent-Györgyi Albert Gimnázium és Szakközépiskola, Balassagyarmat (Rozsnyainé Esményi Tünde igazgatóhelyettes), Szent Imre Keresztény Általános Iskola és Gimnázium, Balassagyarmat (Melo Ferenc igazgató), Hunyadi János Gimnázium és Szakközépiskola, Csorna (Kovács Istváné mb. intézményegység-vezető), Bottyán János Gimnázium és Műszaki Középiskola, Esztergom (Gergely László igazgató), Dobó Katalin Gimnázium, Esztergom (Smíger András igazgató), Szent István Gimnázium, Esztergom (Stróbl László igazgató), Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium és Kollégium, Esztergom (Tokár Imre igazgató), Révai Miklós Gimnázium, Győr (Horváth Péter igazgató), Ságvári Endre Gimnázium, Kazincbarcika (Petróczi Gábor igazgató), Jókai Mór Gimnázium és Szakképző Iskola, Komárom (Szabóné dr. Mühlengkampf Erika igazgató), Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc (Veres Pál igazgató), Lévay József Református Gimnázium és Diákotthon, Miskolc (Ábrám Tibor igazgató), Zrínyi Ilona Gimnázium, Miskolc (Kovácsné Szegedi Ildikó igazgató), Piarista Általános Iskola, Középiskola és Kollégium, Mosonmagyaróvár (dr. Theisz Józsefné igazgatóhelyettes), Pápai Református Kollégium Gimnáziuma, Pápa (dr. Kálmán Attila igazgató), Petőfi Sándor Gimnázium és Szakképző Iskola, Pápa (Huszár Endre igazgató), Türr István Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola, Pápa (Gruber Marianna igazgató), Kossuth Lajos Gimnázium és Szakközépiskola, Sátoraljaújhely (Daragó Ferenc igazgató), Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum) és Kollégium Sopron (Tölly Balázs igazgató).

26. táblázat. A szakközépiskolák sűrűségének számadatai⁸⁸

Év	Egy szakközépiskolára eső lakosok száma				
	Szlovákia	szlovák nemzetiségű		magyar nemzetiségű	
		SZT	SZT+V	MT	MT+V
1991	19 249	18 150	16 863	94 549	22 692
2001	15 869	14 697	13 984	57 836	20 821

SZT – szlovák, MT – magyar, SZT+V – szlovák + vegyes, MT+V – magyar + vegyes tannyelvű gimnáziumok

Ezek a statisztikai adatok azt mutatják, hogy 1991 és 2001 között Szlovákiában 17,56%-kal javult a szakközépiskolákba való bejutás lehetősége. A magyar tannyelvű szakközépiskolák esetében ugyanebben az időszakban viszont csak 8,25%-kal javult a helyzet (lásd a 26. táblázatot). A szakközépiskolák sűrűségét, elérhetőségét talán legpontosabban úgy lehetne megítélni, ha meghatároznánk például egy diák lakhelyének átlagos távolságát az iskolától, illetve a beutazási körülmények miatt kollégiumi elhelyezésben részesülő diákok számát.

Ezen átfogó statisztikai adatok elemzését azonban némileg finomíthatjuk, realisabbá tehetjük, ha a magyar alapiskolák, illetve magyar nyelvű képzést igénylő magyar nemzetiségű la-

kosok számadataiból indulunk ki. Ha ugyanis az ilyen lakosok számát legfeljebb 74,67%-ban adjuk meg 1991-ben és 78,3%-ban 2001-ben (lásd a 22. táblázatot), akkor a magyar nyelvű szakközépiskolák sűrűségét megadó, a lakosság számához viszonyított adat lényegesen közelebb kerül az országos mutatókhoz (lásd a 26. táblázatot).

Ha a szakközépiskolák sűrűségét nem a lakosok számához viszonyítva, hanem a területi elhelyezkedésének sűrűsége szempontjából vizsgáljuk, akkor 10 év alatt, 1991 és 2001 között Szlovákiában 23,72%-kal javult a szakközépiskolák elérhetősége. A magyar nyelvű szakközépiskolai hálózatban viszont ez idő alatt semmilyen fejlődés nem következett be (lásd a 27. táblázatot).

88. ŠR SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

27. táblázat. A szakközépiskolák, szakközépiskolai osztályok és diákok számának alakulása 1990–2005 között⁸⁹

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók										
	száma SZ	MT	MT %-os aránya	száma SZ	MT	MT %-os aránya	száma		MT %-os aránya	száma MN	MMT	MSZT	MSZT %-os aránya	száma KL	-HI +TÖ	MN %-os aránya	KO %-os aránya
							MT	SZ									
1990/91	181	5 +17	12,15	2 816	164	5,82	87 082	4 735	5,44	7 100	4 723*	2 377*	33,48*	8 386	-1 286	8,15	9,63
1991/92	274	9 +19	9,12	3 176	168	5,46	95 195	4 700	4,94	7 421	4 688	2 733	36,83	9 082	-1 661	7,80	9,54
1992/93	315	69 +19	7,14	3 382	171	5,06	103 793	4 801	4,63	7 671	4 786	2 885	37,61	9 777	-2 106	7,37	9,42
1993/94	339	6 +19	3,17	3 642	179	4,91	116 664	5 004	4,20	7 898	4 947	2 951	37,36	10 850	-2 952	7,07	9,30
1994/95	361	5 +22	7,48	3 824	181	4,73	117 145	5 110	4,36	8 028	5 022	3 006	37,44	10 766	-2 738	6,85	9,19
1995/96	364	5 +22	7,42	3 905	174	4,46	119 953	5 029	4,20	7 945	4 961	2 984	37,56	10 871	-2 926	6,63	9,07
1996/97	368	5 +21	7,07	3 978	180	4,52	121 933	5 245	4,30	8 256	5 202	3 054	36,99	10 913	-2 657	6,77	8,95
1997/98	365	5 +20	6,85	3 879	172	4,43	116 681	4 910	4,21	7 791	4 871	2 920	37,48	10 303	-2 512	6,68	8,83
1998/99	384	6 +20	6,77	3 839	172	4,48	111 191	4 730	4,25	7 779	4 696	3 083	39,63	9 685	-1 906	7,00	8,71
1999/00	348	7 +17	6,90	3 285	144	4,38	89 542	3 612	4,03	6 137	3 578*	2 559*	41,70*	7 701	-1 564	6,85	8,60
2000/01	341	7 +16	6,74	3 288	143	4,35	88 776	3 544	3,99	6 131	3 510*	2 621*	42,75*	7 528	-1 397	6,91	8,48
2001/02	339	9 +16	7,37	3 378	150	4,44	91 820	3 711	4,04	6 336	3 677*	2 659*	41,97*	7 676	-1 340	6,90	8,36
2002/03	275	8 +16	8,73	3 014	150	4,98	83 353	3 691	4,43	6 064	3 657*	2 406*	39,69*	6 868	-804	7,28	8,24
2005/06	245	6 +18	9,80	2961	158	5,34	81498	3704	4,54	5573	3670	1903	34,15	6422	-849	6,84	7,88

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tanmenet, MN – magyar nemzetiségű, MMT – magyar nemzetiségű magyar tanmenet, MSZT – magyar nemzetiségű szlovák tanmenet, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lenni kellene, HI, TÖ – hiány -, többlet +, KO – magyar nemzetiségű korcsoport aránya

Megjegyzés: Hivatalos adatok híján a *-gal jelölt számokat úgy kaptuk, hogy a magyar tanmenet iskolába járó nem magyar nemzetiségű diákok számát 12-nek vettük 1990-ben (12 az 1991-es hivatalos adat). Ugyanezen diákok számát 34-nek vettük 1999–2002 között (34 az 1998-as hivatalos adat). Tehát például 1990-ben a *-gal jelölt számokat így kaptuk meg: MMT = 4735 – 12 = 4723; MSZT = 7100 – 4723 = 2377.

89. ŠR SR, Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

Mindezeket összevetve megállapíthatjuk, hogy a magyar nemzetiségűek, de a magyar tannyelvű iskolákba járó diákok számára is rosszabb a szakközépiskolai oktatás elérhetősége a jelenlegi szlovákiai átlaghoz képest. Ez azonban nem oly mértékű hátrányos helyzet, hogy ebben kellene a magyar nyelvű középiskolai képzés legégetőbb problémáját látni. Ennél sokkal lényegesebb a magyar nyelvű középiskolai szakspecializációk, a tanulható szakok kínálatának szegénysége és nagymértékű visszafejlődése az utolsó 13 évben. Ez talán Dunaszerdahely és Komárom, illetve közvetlen környéke kivételével érvényes az ország teljes magyar szakközépiskolai képzésére. Ezt egy tipikus járás, az Érsekújvári járás adataival szeretnénk igazolni. E járás 9 szakközépiskolájában 2001-ben (Érsekújvár 4, Párkány 2, Nagysurány 2, Udvard 1) 17 különböző szak oktatása folyt, valamennyi szlovák nyelven, de csak 7 magyar nyelven.

Az egyes szakközépiskolákon belüli mennyiségi mutatók szerint Szlovákiában 1991-ben egy iskola átlagosan 11,23 osztállyal rendelkezett, egy magyar nyelvű oktatást nyújtó szakközépiskola viszont csak 6,72 osztállyal. Hasonlóan lényegesen alacsonyabb (188) az egy ilyen iskolába járó magyar nyelven tanuló diákok száma az országos átlagnál, amely 347,43. Ezek a mutatók 2001-re lényegesen csökkentek, tehát az osztályok és diákok számát tekintve a szakközépiskolák kisebbek lettek. A szlovákiai és a magyar nyelvű szakközépiskolai oktatásnál ezek a változások nagyjából egyforma nagyságrendűek (lásd a 28. táblázatot).

Az egy osztályba járó diákok átlagos száma is csökkent az említett tíz év alatt, és e csökkenés nagysága a magyar tannyelvű osztályokban lényegesen nem tér el a szlovákiai adatoktól.

Az iskolákon és osztályokon belül mutatkozó változások, fejlődési tendenciák nagyjából egyeznek a gimnáziumi oktatás kapcsán elmondottakkal.

1990 és 2005 között a szakközépiskolai képzés terén nagyon szerteágazó, sokszor ellentétes, ellentmondásos változásokat fedezhetünk fel. Először is 1996-ig minden tekintetben egy nagyon intenzív fejlődés állt be a szakközépiskolákat illetően. Az iskolák száma 187-tel, azaz 103,31%-kal nőtt. Úgyszintén nőtt az osztályok száma 1162-vel, azaz 41,26%-kal, a diákok száma 34 851-gyel, azaz 40,02%-kal. A magyar tannyelvű oktatás terén ez a fejlődés jóval csekélyebb volt. Az iskolák, osztályok, diákok számát tekintve az emelkedés csak 4 (18,18%), 16 (9,86%) és 510 (10,77%) volt. Ez a fejlődés önmagában előrelépést jelentett, de ha összehasonlítjuk az országban végbement fejlődés mértékével, azt mondhatjuk, hogy a magyar nyelvű szakközépiskolai képzésben nagyon lényeges relatív csökkenés, visszafejlődés következett be 1996-ig (lásd a 27. táblázatot).

1996-ig a magyar nemzetiségű diákok számának a korcsoport százalékos arányai szerint 2527-tel azaz 30,13%-kal kellett volna emelkedni, ha az országos diákszám-növekedésből indulunk ki. A magyar nemzetiségű szakközépiskolás diákok száma azonban csak 16,28%-kal (1156-tal) nőtt. Ez is jól szemlélteti a lemaradás ütemének növekedését.

28. táblázat. A szakközépiskolák belső mennyiségi mutatói⁹⁰

Év	Egy szakközépiskolában				Egy osztályban	
	osztályok száma		tanulók száma		tanulók száma	
	Szlovákia	magyar tannyelvű	Szlovákia	magyar tannyelvű	Szlovákia	magyar tannyelvű
1991	11,23	6,72	347,43	188,00	30,95	27,98
2001	9,96	6,00	270,86	148,44	27,18	24,74

90. ŠR SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

A magyar nemzeti közösség részéről negatív változásnak tekinthető, hogy az 1996-ig tartó lendületes országos szintű fejlődéssel nem tudott lépést tartani a magyar nyelvű oktatás. A magyar nemzetiségű diákok közül 1991-től 1996-ig 677-tel, vagyis 28,48%-kal emelkedett a szlovák tannyelvű iskolákba járó diákok száma, viszont csak 478-cal, azaz 10,14%-kal a magyar tannyelvű szakközépiskolát látogató diákok száma. Ez valószínűleg azzal függ össze, amit már korábban is jeleztünk, hogy nem kielégítő és az igényeknek nem megfelelő a magyar iskolák szakspecializációjának kínálata.

1996-tól 2005-ig viszont teljes egészében igen nagy mértékű Szlovákiában a szakközépiskolai képzés visszafejlődése. Ez idő alatt nemcsak hogy az előbbi fejlődés eredményei teljesen kinullázódtak, hanem 1991-hez viszonyítva már a diákok számának csökkenése is bekövetkezett.

Itt szembevetendő az, hogy a diákok számának csökkenését nem követte sem az iskolák, sem az osztályok számának csökkenése. Ez az infláció növekedésén túl növeli a szakközépiskolai képzés anyagi terheit, és a gazdaságos működtetés kérdését hozza felszínre. A populációcsökkenés már elérte a középiskolai oktatást is, de még teljesen nem fedte le. Ezért várható, hogy a jelenlegi szakközépiskolai rendszert a jelzett fejlődési irány teljes átstrukturizálásra kényszeríti. Itt is azok lehetnek a nyertesek, akik – előre látva a fejlődési folyamatokat – elsőként hajtják végre a szerkezeti modernizációt, nem várva ki a kényszer hatását. Az európai integráció kapcsán a szerkezeti változtatás elvei, irányvonalai mindinkább világosan láthatók, ami megkönnyítheti az indulást. Amint azt az előzőekben már jeleztük, ebben a versenyben, felkészülésben a magyar nyelvű szakközépiskolák „elaludtak”, sőt vesztek korábbi pozícióikból.

Az 1990-től 2005-ig eltelt 15 év adatai – az 1996-ig tartó nagyarányú fejlődéstől eltekintve – azt mutatják, hogy Szlovákiában 35,36%-kal több szakközépiskola működik. A magyar nyelven is oktató ilyen iskolák száma viszont csak 2-vel, vagyis 9,09%-kal nőtt. Érdekes változási tendenciát mutat az osztályok számának alaku-

lása, amely csak 5,15%-kal nőtt Szlovákiában 2005-re, viszont a magyar tannyelvű osztályok száma 4,27%-kal csökkent. A magyar nemzetiségű diákok számának változásait részletező adatok közlése előtt figyelembe kell venni a diákoknak a korcsoport százalékos arányaiban bekövetkezett csökkenését, ami 1,75%-ot tesz ki (9,63–7,88), illetve a 15–19 éves középiskolai korcsoporthoz tartozó magyar nemzetiségű fiatalok számának csökkenését, amely 1990 és 2001 között 13,12%-os volt (42 340–36 784 = 5556). Országos méretben ez csak 3890 fős csökkenést mutat, ami 0,88%-ot tesz ki.

Ha ezen viszonyítási számadatok tükrében azt vizsgáljuk, hány magyar nemzetiségű diáknak kellene szakközépiskolába járni, akkor a jelzett időszakban 1964 diákkal való csökkenést mutathatunk ki, ami 23,42%-os csökkenésnek felel meg.

Szlovákiában a szakközépiskolákat látogató diákok száma 1990 és 2005 között 5584 fővel, azaz 6,41%-kal csökkent. A magyar nemzetiségű diákok számának 1527 fővel való csökkenése ennél lényegesen nagyobb arányú, 21,51%-os.

Az utolsó 15 évben a magyar nyelvű szakközépiskolai oktatás terén az előbb részletezett alapstatisztikai adatok szerint nagyarányú visszafejlődés, tanulói létszámcsökkenés következett be, hiszen a tanulók száma 21,77%-kal (1031 fővel) csökkent. Ugyanilyen nagyságrendű a magyar nyelvű oktatásban részesülő magyar nemzetiségű diákok számának csökkenése (22,30%, 1053). A szlovák tannyelvű iskolákba járó magyar nemzetiségű diákok száma 474-gyel, 19,94%-kal csökkent, amely szinte teljes egészében 2002 és 2005 között következett be.

Mindezeket még az ún. hiány elemzése is alátámasztja. A magyar nemzetiségű fiatalok 15–19 éves korcsoportban való szlovákiai részesedésének százalékos arányai szerint számíthatók ki, hány magyar nemzetiségű diáknak kellene szakközépiskolába járni. Az itt mutatókozó hiány megközelítőleg a kilencvenes évek elején, 1993-ra 18,11%-ról felszökött a 37,38%-os maximumra, amelynek további növekedése a magyar nemzetiségű fiatalok műveltségi szintjének lényeges csökkenését idézhette volna elő. Ez a hiány ugyanis nem jelent meg ész-

revehető gyarapodásban sem a gimnáziumi, sem a szakmunkásképzésben. Pozitív jelenség, hogy a magyar nemzetiségű szakközépiskolák diákhiany az 1990 évi 18,11%-ról a 2005-ös évre – ha nagy ingadozásokat mutatva is – fokozatosan 15,23%-ra (849-re) csökkent. Az említett időszak statisztikai adatokkal kimutatható pozitív fejlődési tendenciájaként egyedül ezt jelölhetjük meg.

Az előző részek elemzéseit összegezve: mind a magyar nyelvű szakközépiskolai képzés, mind a magyar nemzetiségű fiatalok szakközépiskolai képzése sokat veszített a nyolcvanas években elért pozíciójából abszolút számokban is és relatív összehasonlításban is.

Mik lehetnek ennek az okai?

Már a hetvenes évek elején világosan körvonalazódtak a magyar nemzetiség szakmai képzésének növelése érdekében megoldandó problémák. A magyar szakközépiskolák kapacitása, a mezőgazdasági iskolák kivételével, alacsony. Különösen fontos volna a vegyipari, élelmiszeripari és textilipari szakmák képzésének nagyobb arányú fejlesztése. Magyar tannyelvű szakiskolák alapítása minden olyan helyen indokolt, ahol van elég tanuló és magyarul oktatni tudó tanár. Amint láthatjuk, ezeket az elképzeléseket, irányelveket az oktatáspolitikai sosem valósította meg, holott erre a magyar nemzeti kisebbség részéről igény mutatkozott.

Lényeges még megemlíteni, hogy Szlovákiában 1948 óta sem könyvtárosi, sem konzervatóriumi magyar tannyelvű iskolák nem alakultak.

A szlovákiai magyar állami szakközépiskolai hálózatban 1996-ig már gyakorlatilag nem történt változás, hiszen ebben az évben 5 önálló magyar tannyelvű állami szakközépiskola és 19 vegyes igazgatású állami iskola működött. Az állami szakközépiskolák, illetve osztályok közül megszűnt a vegyipari Pozsonyban, a mezőgazdasági Tornalján és a pedagógiai Léván. Közben alakult egy ipari szakközépiskola Ógyallán. Az állam részéről tehát a magyar

nyelvű szakközépiskolai képzés visszafogása tapasztalható.⁹¹

Szlovákiában a kilencvenes években magán- és felekezeti szakközépiskolák jöttek létre. 2005-ben 52 ilyen iskola volt, melyek 345 osztályában 7373 diák tanul. A magyar nemzeti kisebbség 15 év alatt csak 3 magán-szakközépiskolát hozott létre (+1 vegyes), ezek 21 osztályában 349 tanuló tanul. A magyar kisebbség tehát újból nem élt azzal a lehetőséggel, hogy magán- és felekezeti szakközépiskolákat alapítson a magyar fiatalok számára.

Az elmondottakhoz tartozik még az is, hogy már csak 6 tiszta magyar tannyelvű szakközépiskola működik 2005-ben. A szlovák tannyelvű iskolákban és az ún. közös igazgatású iskolákban a magyar ajkú gyermekek részére létrehozott osztályokban gyakran már csak a magyar nyelv és irodalom tantárgyat oktatják magyarul. 1995-ben 22 ilyen iskola volt, ez mára 18-ra csökkent.

Megállapítható tehát, hogy a magyar nemzeti kisebbség magyar nyelvű szakközépiskolai képzésének fejlődése (mind az állami, mind pedig a magán- és felekezeti iskolák terén) teljesen eltörpül a szlovákiai fejlődés mellett.

Újból csak az mondhatjuk, hogy a magyar nemzeti kisebbség nem volt képes belülről mozgósítani modernizációs tartalékait.

2.2.4.3. Szakmunkásképzők

Az 1990 és 1996 közötti időszakban lényeges változások történtek a szakmunkásképzés szervezésében, irányításában, a képzés tartalmában, illetve formájában is. Sok esetben az egyes tárcák hatáskörébe tartozó iskolák gazdátlanokká váltak, új szervezeti és jogi keretekbe kellett helyezni őket. A társadalmi és gazdasági változások szerkezeti átalakulást igényeltek a szakmunkásképzésben is. Ennek orvoslására törvények és rendeletek születtek. Ugyanakkor lényegesen megnőtt a gazdasági és társadalmi igény az érettségivel végződő középfokú kép-

91. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szervezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): i. m. 138–139. p.

zés iránt, illetve csökkent a szakmunkásképző iskolák vonzása. (A továbbiakban a szakmunkásképző megnevezés alatt egyaránt értjük a szakmunkásképzőket vagy szaktanintézeteket [odborné učilište] és a szakmunkásképző iskolákat [stredné odborné učilište].)

A magyar nemzetiségűek szakmunkásképzése az országos adatokhoz viszonyítva itt is sok tekintetben ellentétes változási tendenciákat mutat. Lehetséges, hogy a szlovákiai megüresedett helyeket a magyar nemzetiségű tanulók foglalják el ezen alacsonyabb középfokú képzést nyújtó iskolákban a nyelvi vagy tudásszint miatt?

A rendszerváltás előtti időszakban a párhatalmi szervek nagy súlyt fektettek a szakmunkásképzésre, és a középiskolák közül a szakmunkásképzőket látogatta a legtöbb diák. Még 1990-ben is több diákja volt a szakmunkásképzőknek, mint a gimnáziumoknak és a szakközépiskoláknak együttvéve. 2002-re azonban megfordult a kocka, és a gimnáziumokban és szakközépiskolákban már több mint 50 ezerrel több diák tanult, mint a szakmunkásképzőkben. Ugyanakkor viszont fokozatosan nő a szakmunkásképző iskolákban az érettségivel végző diákok száma.

A múlt rendszerben kialakult szakmunkásképzés hagyományai miatt nem meglepő, hogy a középiskolák hálózata a lakosság számához viszonyítva még ma is a legsűrűbb, ezekből van a legtöbb (lásd a 29. táblázatot).

Nagyon kevés viszont a magyar tannyelvű szakmunkásképző iskolák száma, hiszen egy

ilyen iskolára eső magyar nemzetiségű lakosok száma 1991-ben 94 549 volt, ami majdnem hat-szorosa és még 2001-ben is több mint négyszerese a szlovákiai átlagnak. A magyar nemzetiségű lakosok számára a magyar nyelvű szakmunkásképző iskolába való bejutás lehetősége kisebb az országos átlagnál annak ellenére, hogy 2001-re már közelebb került a 14 384 átlagos lakosságszámhoz az egy magyar nyelvű vagy részben magyar nyelvű oktatást nyújtó iskolára eső 15 309 magyar nemzetiségű lakosok száma. Ha azonban abból indulunk ki, hogy 1991-ben a magyar nemzetiségű lakosok legfeljebb 74,67%-a és 2001-ben legfeljebb 78,30%-a igényli a magyar nyelvű középiskolai oktatást, akkor 1991-ben 15 128 és 2001-ben 11 987 ilyen magyar nemzetiségű lakosra jut egy teljesen vagy részben magyar nyelvű oktatást biztosító szakmunkásképző iskola. Az említett százalékhöz úgy jutottunk, hogy azonosítottuk azon magyar nemzetiségű alapiskolák tanulóinak százalékos arányával, akik magyar tannyelvű iskolába járnak (lásd a 22. táblázatot). Ez viszont úgy értelmezhető, hogy a magyar nyelvű oktatást igénylő lakosoknak az anyanyelvű szakmunkásképző iskolához való hozzájutás kedvezőbb, mint általában Szlovákia lakosainak esetében.

A szakközépiskolák sűrűségét, elérhetőségét eddig a lakosok számához viszonyítva közelítettük meg. Ha azonban az iskolák számából és azok változásaiból indulunk ki, akkor 1991 és 2001 között Szlovákiában 17,98%-kal javult a szakmunkásképzők elérhetősége, sűrű-

29. táblázat. A szakmunkásképzők sűrűségének számadatai⁹²

Év	Egy szakmunkásképzőre eső lakosok száma					
	Szlovákia	szlovák nemzetiségű		magyar nemzetiségű		magyar nyelvű oktatást igénylők
		SZT	SZT+V	MT	MT+V	MT+V
1991	16 638	15 638	14 532	94 549	20 261	15 128
2001	14 384	13 573	12 643	57 836	15 309	11 987

SZT – szlovák, SZT+V – szlovák + vegyes, MT – magyar, MT+V – magyar + vegyes tannyelvű

92. ŠR SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). – A. Szabó: i. m.

sége, ugyanis ilyen arányban nőtt az iskolák száma. A magyar nyelvű oktatást is nyújtó iskolák esetében ez a növekedés 21,43%-os volt. Ez is azt mutatja, hogy a középiskolai képzés súlyának a szakmunkásképzőből a nagyobb továbbtanulási lehetőséget biztosító gimnáziumi és szakközépiskolai képzésbe történő áttolódása lassúbb a magyar kisebbség körében, mint országos viszonylatban.

Mindezek azt jelentik, hogy a magyar nyelvű oktatást is biztosító iskolák sűrűsége általánosságban kielégítő. Azonban ezek alapján még nem tudjuk részleteiben megítélni például azt, milyen az iskolák szóródása a vegyes lakosságú területeken, a közlekedés szempontjából milyen az iskolák elérhetősége. Ebben az esetben is hasznos információ lehetne például az, hogy a szakmunkásképző iskolák diákjainak hány százaléka lakik (kényszerül lakni) kollégiumban. Mindezek további szociológiai kutatások témái lehetnének.

A szakmunkásképzők belső szerkezetére utaló statisztikai adatok közül most az osztályok és diákok számát tekintjük át egy iskolán, osztályon belül. 1991-ben Szlovákiában átlagosan 18,46 osztály volt egy szakmunkásképzőben, amely 2001-re jelentősen, 11,97-re csökkent. A magyar nyelven is oktató osztályszám esetében ez a csökkenés lényegesen kisebb (lásd a 30. táblázatot). Ugyanakkor a másik két középiskola-típushoz hasonló a helyzet itt is a tekintetben, hogy egy iskolában jóval kevesebb magyar osztályt működtetnek, mint a szlovákiai átlag. Országos szinten egy iskolában a szóban forgó tíz év alatt a diákok száma jelentősen, több mint 36%-kal csökkent, a magyar

nyelvű oktatásban ez a csökkenés valamelyest mérsékeltebb volt.

Ezek bizony hátrányosan befolyásolják a szlovákiai szakmunkásképzés szakkínálatát, színvonalát és nem utolsósorban a gazdaságos működtetését is. Ilyen szempontból a magyar nyelvű képzés országos viszonylatban ennél még inkább hátrányosabb helyzetben van, melynek okai hasonlóak, mint a gimnáziumi képzés esetében. Itt is megmutatkozik a magyar osztályok azon látszólagos előnye, hogy átlagban egy osztályban kevesebb diák tanul, mint a szlovákiai átlag. A 2001-re 3-4-re nőtt osztálylétszám-különbség nem jelent olyan előnyt, amely a képzés eredményességében kimutatható lenne (30. táblázat).

Szlovákiában 1990 és 2005 között az iskolák, osztályok diákok számát tekintve ellentmondásos változások történtek. Mivel az ún. összevont iskolák kategóriája a statisztikai kimutatásokban csak 2002-ben jelent meg, ezért ezeket nem vizsgáljuk külön, hanem bevonjuk jelen vizsgálódásaink közé.

Az említett 15 évben a szakmunkásképzők száma 25-tel, azaz 8,04%-kal nőtt. Ellentmondásosságra utal, hogy ugyanebben az időben az osztályok száma 518-cal csökkent, ami 8,69%-os csökkenést jelent. Ugyanígy a diákok száma 13 427-tel volt kevesebb 2005-ben, mint 1990-ben és ez is 8,95%-os csökkenésnek felel meg. Ezek az adatok arra a tényre világítanak rá, hogy a normatív támogatás mellett a költségesebb iskolafenntartás, műszaki működtetés elvonja a pénzeszközöket az oktatás minőségét biztosító beruházásoktól.

30. táblázat. A szakmunkásképzők belső mennyiségi mutatói⁹³

Év	Egy szakmunkásképzőben				Egy osztályban	
	osztályok száma		tanulók száma		tanulók száma	
	Szlovákia	magyar tannyelvű	Szlovákia	magyar tannyelvű	Szlovákia	magyar tannyelvű
1991	18,46	8,61	451,99	201,07	24,49	23,36
2001	11,97	7,18	285,49	144,85	23,86	20,18

93. ŠR SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR). A. Szabó: i. m.

Érdekes megfigyelni, hogy a diákok száma 1999-re közel harmadával csökkent (102 522-re) és ezt követően újból lendületesen emelkedett 2005-re, elérve a 136 544 diákszámot. Ezek a változások mindenekelőtt a munkaerő piacán való sikeresebb megjelenés esélyével magyarázhatóak.

Ezek a megállapítások vonatkoznak a magyar nyelvű szakmunkásképzésre is, amely még ennél is ellentmondásosabb változásokat produkált az utolsó 15 évben. Már az iskolák számának emelkedése is 14,29%-os, ami magasabb az országos átlagnál. Az osztályok száma 89-cel, azaz 48,10%-kal nőtt, amikor országos viszonylatban is lényeges csökkenés volt tapasztalható. Ugyanez a helyzet a tanulók száma tekintetében is, hiszen országos szinten lényegesen csökkent a szakmunkásképzőkbe járó diákok száma, ugyanakkor a magyar vagy részben magyar nyelven tanuló diákok száma 1108-cal, tehát 22,17%-kal nőtt. Nagyon lényeges viszont az a megállapítás, hogy a magyar nyelven tanuló diákok számának teljes emelkedése 2001 és 2005 között, tehát az utolsó négy évben következett be.

Most pedig vessük össze ezeket a statisztikai számadatokat a magyar nemzetiségűek képzésével, mivel a szakmunkásképzők magyar nemzetiségű diákjainak száma 1990 és 2005 között 2999 fővel csökkent, ami 21,97%-os csökkenésnek felel meg!

A szlovák tannyelvű szakmunkásképzőbe járó magyar nemzetiségű diákok számának 4105 fővel, vagyis 47,37%-kal való csökkenése, amely a három középiskola típus közül itt produkálja a legnagyobb csökkenést, a magyar nemzetiség részéről pozitív fejlődési tendenciaként jelenik meg. Ugyanakkor azonban ezek a változások arra is rámutatnak, hogy a szlovák nyelvű oktatásban részesülő magyar nemzetiségű diákok körében erőteljesebb az érettségivel végződő középiskolák vonzása. A magyar nemzetiségű fiataloknak a korcsoport szerinti százalékos arányai szerint 1991-ben 14 443 magyar nemzetiségű diáknak kellett volna szakmunkásképzőben tanulnia, ami a valós helyzettel összehasonlítva 795 diákhányt jelentett. 2005-ben ez a hiány 111-re módosult (lásd a 31. táblázatot).

31. táblázat. A szakmunkásképzők, szakmunkástanulók számanak alakulása 1990–2005 között⁹⁴

Tanév	Iskolák			Osztályok			Tanulók														
	SZ	száma		MT	%os aránya	száma		MT	%os aránya	száma			MSZT	%os aránya	száma		KL	HI +TÖ	MN	%os aránya	KO
		MT	%os aránya			SZ	MT			MN	MMT	MSZT									
1990/91	311	3	+25	9,00	5 960	185	3,10	149 981	4 998	3,33	13 648	4 976*	8 672*	63,54*	14 443	-795	9,10	9,63			
1991/92	317	6	+22	8,83	5 851	241	4,12	143 282	5 630	3,93	12 992	5 608	7 384	56,83	13 669	-677	9,07	9,54			
1992/93	344	9	+22	9,01	5 704	270	4,73	139 408	6 265	4,49	12 549	6 224	6 325	50,40	13 132	-583	9,00	9,42			
1993/94	344	8	+22	8,72	5 450	275	5,05	138 465	6 664	4,81	12 625	6 611	6 014	47,64	12 877	-252	9,12	9,30			
1994/95	358	7	+29	10,06	5 338	275	5,15	138 442	6 922	5,00	12 396	6 896	5 500	44,37	12 723	-327	8,95	9,19			
1995/96	357	7	+29	10,08	5 375	272	5,06	139 419	6 970	5,00	12 427	6 924	5 503	44,28	12 645	-218	8,91	9,07			
1996/97	355	7	+27	9,58	5 268	284	5,39	135 696	6 767	4,90	11 812	6 733	5 079	43,00	12 145	-333	8,70	8,95			
1997/98	346	6	+26	9,25	4 998	269	5,38	126 798	6 312	4,98	11 362	6 287	5 075	44,67	11 196	+166	8,96	8,83			
1998/99	349	7	+24	8,88	4 776	252	5,28	117 507	5 598	4,76	10 248	5 574	4 674	45,61	10 235	+13	8,72	8,71			
1999/00	361	7	+25	8,86	4 374	225	5,14	102 522	4 809	4,69	8 804	4 785*	4 019*	45,65*	8 817	-13	8,59	8,60			
2000/01	368	8	+24	8,7	4 491	237	5,28	105 838	4 865	4,60	8 867	4 841*	4 026*	45,40*	8 975	-108	8,38	8,48			
2001/02	374	9	+25	9,09	4 475	244	5,45	106 775	4 925	4,61	9 188	4 901*	4 287*	46,66	8 926	+262	8,61	8,36			
2002/03	363	11	+22	9,09	5 049	256	5,07	123 727	5 482	4,43	9 872	5 458*	4 414*	44,71*	10 195	-323	7,98	8,24			
2005/06	336	10	+22	9,52	5 442	274	5,03	136 554	6 106	4,47	10 649	6 082	4 567	42,89	10 760	+111	7,80	7,88			
Ebből összevont iskolák																					
2002/03	64	1	+1	3,16	1 328	26	1,96	34 590	677	1,96	1 829	675	1 154	63,09	2 850	-1 021	5,29	8,24			
2005/06	126	3	+9	9,52	2 795	146	5,22	71 534	3 381	4,73	6 079	3 369	2 710	44,78	5 636	+443	8,50	7,88			

SZ – Szlovákiában, MT – magyar tantervű, MN – magyar nemzetiségű, MMT – magyar nemzetiségű magyar tantervű, MSZT – magyar nemzetiségű szlovák tantervű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály arányai szerint lennie kellene, HI, TÖ – hiány -, többlet +, KO – magyar nemzetiségű korcsoport aránya

Megjegyzés: a hivatalos adatok hián a *-gal jelölt számadatokat úgy kaptuk meg, hogy 1990-re a magyar tantervű iskolába járó nem magyar nemzetiségű diákok számát 22-nek vettük, ami megfelel az 1991 évi hivatalos adatoknak. Ehhez hasonlóan az 1999 és 2002 közötti időszakban az említett diákok számát 24-ben jelöltük meg, amely az 1998-as év hivatalos adatainak felel meg.

94. ŠR SR, Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR), A. Szabó: i. m.

A magyar nemzetiség szempontjából a szakmunkásképzésnek még mindig a legfőbb pontja a szlovák nyelven tanuló diákok igen magas száma annak ellenére, hogy 1990-hez képest 2005-re az ilyen diákok százalékos aránya 63,54%-ról 42,89%-ra csökkent. E csökkenés viszonylag egyenletes volta további csökkenésre utal. Ez is felveti a magyar nyelvű oktatás bővítésének lehetőségét. Az anyanyelvű oktatás igénye a magyar nyelvű szakmunkásképzés rendszerének kialakítása idején az ötvenes-hatvanas években nem jelent meg olyan határozottan, mint a gimnáziumi, illetve szakközépiskolai képzésben. Ennek következményei a mai napig megmutatkoznak. Az anyanyelvű oktatás problémái közé tartozik még az is, hogy áttekinthetőbbé kellene tenni az ún. magyar tantervű osztályokban az egyes tantárgyak oktatási nyelvét. A szlovákiai magyar nemzeti közösség képviselteinek figyelemmel kellene követni a szakmunkásképzésben folyó szerkezetváltozást, modernizációt, hogy közben a szlovák tantervű iskolákban kisebbségben működő ún. magyar osztályok el ne sorvadjanak.

Az általános statisztikai adatok tükrében a magyar nemzetiségűek szakmunkásképzése nem mutat fel nagy lemaradást az országos adatokhoz képest. Az ilyen iskolába való bejutás, az iskolák elérhetősége, a lakosság számához viszonyított sűrűsége az országos összehasonlításban (az általános statisztikák alapján) kielégítőnek mondható. Akkor mégis mi az oka annak, hogy a magyar nemzetiségű szakmunkástanulók közel 43%-a még 2005-ben is szlovák tantervű iskolát választott? Egyik valószínűsíthető ok a szakok választásának lehetősége. Dunaszerdahelyen, Komáromon és környékén kívül szinte a teljes magyarok által lakott területen nagyon szűk a magyarul oktatott szakok kínálata, ezért a távolabbi iskolák helyett inkább szlovák tantervű iskolát választanak a magyar szülők. Példaként tekintsük át az Érsekújvári járás állami szakmunkásképzőit! E járásban 8 szakmunkásképző működött: 4 Érsekújvárott, 2 Nagysurányban, 1 Udvardon és 1 Párkányban. A 8 iskolában 2001-ben összesen 97 szakon folyt szakmunkásképzés, azonban csak 3 iskolában (Érsekújvár, Udvard,

Párkány) volt magyar nyelvű oktatás összesen 18 szakon. Udvardon az 5 különböző szak közül 4 szakon magyar nyelven, 3 szakon szlovák nyelven folyik az oktatás. Az érsekújvári építészeti szakközépiskolában 17 különböző szakon lehet tanulni, ebből 15 szakon szlovák nyelven és csak 8 szakon magyar nyelven. Végül Párkányban 14 különböző szakon folyik a képzés, ebből 11 szakon szlovák nyelvű és csak 6 szakon magyar nyelvű az oktatás. Hasonló a helyzet a többi magyarok által lakott járásban is.

Látszólag kedvező folyamatok is végbementek a szlovákiai magyar szakmunkásképzésben. 2002-ben már 6 magyar tantervű magán-szakmunkásképző iskola működött és csak 5 állami. A 22 magyar nyelven is oktató (vegyes) iskola közül 21 állami iskola.

A diákok számát illetően 1990 és 1995 között a magyar nyelvű szakmunkásképzésben is (a szakközépiskolákhoz hasonlóan) az országos tendenciákkal ellentétben szembetűnő gyarapodásról számolnak be a statisztikák. Ezt követően 2002-ig viszont az állami csökkenési ütemet lényegesen meghaladó diákszám-csökkenés, tehát intenzív visszafejlődés ment végbe a magyar nyelvű szakmunkásképzésben.

Ezt követően 2005-ig viszont az állami fejlődési ütemet meghaladó diákszám-növekedés tapasztalható. Biztató jelenség továbbá az összevont iskolák diákszámának emelkedése.

Az elkövetkező években a helyzetelemzések mindezek tekintetében nagyon izgalmas várakozásokat jeleznek. Tartogat-e még számunkra ellentmondásos, az országgal ellentétes változási tendenciákat a magyar nyelvű, illetve a magyar nemzetiségűek középiskolai művelődése, vagy talán végre stabilizálódik, és az országos statisztikai mutatókhoz hasonló változásokat, fejlődést fogja követni?

3. A SZLOVÁKIAI MAGYAR FELSŐOKTATÁS

3.1. Bevezetés

A csehszlovák, illetve a szlovák felsőoktatási rendszer a kezdettől fogva nem sorolható be sem a duális, sem a lineáris modellek közé. Egy

sajátos felsőoktatás alakult ki, amelyre talán a legjellemzőbb fogalom az „egyszintű felsőoktatás”. A Magyarországon kialakult többé-kevésbé duális rendszer, a főiskolai és egyetemi szektor párhuzamos jelenléte és tapasztalata szemszögéből a szlovákiai rendszer nehezen értelmezhető és terminológiai zavarokat okozhat. A szlovákiai felsőoktatási intézmények nevében a közelmúltig a főiskola (vysoká škola) vagy egyetem (univerzita) megnevezés szerepelt függetlenül attól, hogy az intézmény a Magyarországon megszokott különböző szintű főiskolai vagy egyetemi képzésnek megfelelő diploma kiadására jogosult.

Azok a szlovákiai felsőoktatási intézmények, amelyek korábban a főiskola nevet viselték, a kilencvenes években egyetemre változtatták nevüket, függetlenül a nemzetközi minősítési kritériumoktól.

A csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbségnek 1918-tól nem volt saját anyanyelvű felsőoktatási intézménye. Magyar nyelvű felsőfokú képzés csak a pedagógusképzésben volt.

A szlovákiai felsőoktatási intézményeket hivatalosan öt kategóriába szokták sorolni. Így a múltban és most is egyetemi, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági és művészeti képzést nyújtó felsőoktatási intézményeket különböztetnek meg. A felsőoktatási intézményekről 1990-ben elfogadott törvény a karok alapításának jogát a felsőoktatási intézményi tanácsok hatáskörébe helyezi, így a legkülönbözőbb karok jöttek létre, ezért a felsőoktatási intézményeket már nem lehet egyértelműen osztályozni az előző rendszer szerint. A fenti kategorizáció most már inkább csak a karokra vonatkozatható, de a hivatalos ügyintézésben és a statisztikai adatokban az öt szakmai irányzat megkülönböztetése továbbra is használatos.⁹⁵

A felsőoktatást meghatározó legfontosabb jogkörök (intézmény létrehozása stb.) a prágai központi föderációs törvényhozás hatáskörébe tartoztak egészen 1990-ig. Az ekkor kialakuló új föderációs államhatalmi átrendeződés már a

felsőoktatás teljes decentralizációját jelenti az ún. szövetségi államokra. Gyakorlatilag ettől kezdve beszélhetünk önálló szlovákiai felsőoktatásról a végrehajtás és 1993-tól (Szlovákia megalakulásától) a törvénykezés szintjén is.

3.2. Az egyetemi autonómia kialakulása

Az 1989-es rendszerváltás előtti kommunista pártállami irányítási formák közismertek. Egyetemi autonómia, akár akkreditáció ezen időszakban gyakorlatilag nem létezett. A felsőoktatás is ki volt szolgáltatva a pártállam hatalmi szerveinek. Csehszlovákiában nagyon gyorsan sikerült törvényileg megalapozni a felsőoktatási intézmények autonómiáját, hiszen már 1990. július 1-jével hatályba lépett a 172/1990. számú felsőoktatási törvény (Zákon o vysokých školách), amely egyértelműen kimondja a felsőoktatási intézmények önkormányzatiságát, melynek szerkezetéről és tevékenységéről a törvénnyel összhangban és annak keretei között az intézményi önkormányzat szervei döntenek (1§, [2]).

Annak ellenére, hogy az említett törvény nem tér ki az egyetemi önkormányzatiság, autonómia gyakorlásának – de más területek – részleteire sem, teljesen új helyzetbe hozta a felsőfokú intézményeket. E törvény többek között már rendelkezett az akkreditációs bizottság létrehozásáról és jogköreiről (17., 15. §), és teret biztosított a különböző szintű felsőfokú képzésnek (21. §). Az első, legalsó szint a baccalaureatusi (Bc.), míg a közismertebb master helyett a tanulmányi szaktól függően magiszter (Mgr.), mérnöki (Ing.), orvosi, állatorvosi képzésben (MUDr., MVDr.) fokozatok megszerzését írja elő a törvény.

Az 1990-ben elfogadott törvény rendelkezései már lehetőséget kínáltak az addigi egyszintű képzés helyett mind a duális, mind a lineáris modell kialakulásához. Ennek ellenére a szlovákiai felsőoktatást a kilencvenes években csak az intézményeken belüli duális képzési

95. László Béla: A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): i. m. 144. p.

formák kialakulásának lassú folyamata jellemezte. Az eddig ismeretlen első szintű, baccalaureatusi képzési programokat túlnyomó többségben levelező (extern) képzési formában hirdették meg az intézmények, mivel ez tandíj beszedését tette lehetővé számukra.

A kilencvenes évek elején az egyszintű felsőfokú képzésből eredően azok az intézmények, amelyek nevében nem szerepelt az egyetem (univerzita) szó, igyekeztek névváltással is deklarálni egyenrangúságukat. Így 2005-ben a 29 felsőoktatási intézmény közül Szlovákiában 17 nevezte magát egyetemnek. Ezen kívül még három művészeti irányzatú intézmény működik, melyek közül kettő megnevezésében a főiskola (vysoká škola), egy nevében az akadémia megnevezés szerepel (Képzőművészeti Főiskola, Színművészeti Főiskola, illetve Művészeti Akadémia). Ezek alkotják Szlovákiában a nyilvános felsőoktatás intézményes rendszerét. A további három állami intézmény közül kettő katonai akadémia, egy pedig rendőrakadémia. Ezen kívül Szlovákiában állami működési engedélyt kapott hat magánfőiskola (Pozsony 3, Trenčén 1, Eperjes 1, Diószeg 1).

A magyarországi, de más államok felsőoktatási intézményeihez viszonyítva ezek a megnevezések bizony gyakran értelmezési zavarokat okoznak.

3.3. Felsőoktatás az európai integráció küszöbén

A kilencvenes években a felsőfokú intézmények csaknem figyelmen kívül hagyták a már érlelődő folyamatokat, és nem tettek előrelépést a háromszintű lineáris képzési modell felé. A Sorbonne-i Nyilatkozattal felgyorsult az európai felsőoktatási rendszerek harmonizációja.⁹⁶ Európa oktatási minisztereinek Bolognai Nyilatkozata és Prágai Nyilatkozata viszont Szlovákia törvénykezésében termékeny talajra talált, és 2002. április 1-jével már életbe lépett a teljesen új szemléletet tükröző 131/2002. számú felsőoktatási törvény. E törvény biztosítja a jogi ke-

retet ahhoz, hogy a felsőoktatási intézmények gyorsan, sikeresen alkalmazkodhassanak az új európai törekvésekhez, és egyenrangú, versenyképes tagjaivá válhassanak az Európai Felsőoktatási Térségnek. E törvény ide vonatkozó rendelkezései közül emeljünk ki néhányat!

– A törvény rendelkezése alapján az eddig állami irányítású, a fentebb említett első 19 felsőoktatási intézmény ún. nyilvános egyetemmé vált. Ez többek között azt jelenti, hogy részben az állam eddigi szerepét egy új szerv, a Felügyelő Tanács veszi át, amely mindenekelőtt a most már nem állami vagyon kezeléséért felel, de betölti a társadalmi igények érvényesítését is az egyetemek hagyományos döntéshozó és végrehajtó szerveinek irányában.

– A törvény a nyilvános felsőoktatási intézmények költségvetésének forrásául az állami támogatáson túl tíz további forrást jelöl meg. Az állami költségvetésből az egyetemek a fejkvótás normatív finanszírozási rendszer szerint részesülnek.

– A szlovákiai felsőoktatás számára a törvény egységesen a tanulmányi szak, tanulmányi program és tanulmányi terv kategóriát vezeti be. Ezek közül a tanulmányi szakok rendszerét és azok tartalmát (jelenleg 353 szakot) az oktatási minisztérium felügyeli és regisztrálja azzal együtt, hogy megjelöli, milyen fokozaton lehet az illető szakot tanulni. A tanulmányi szakok alapján az egyetemek dolgozzák ki a tanulmányi programot a lineáris modell mindhárom szintjére, és ezeket kell az egyetemeknek akkreditáltatniuk.

– A törvény előírja a háromfokozatú, háromszintű lineáris, egymásra épülő képzést és az éves 60 kreditpontos egységes kreditrendszer, mint amilyen az ECTS (European Credit Transfer System).

Az említett törvény szerint 2004-re a felsőoktatási intézményeknek ki kell dolgozniuk (mindenekelőtt tartalmilag) az európai egyetemek programjával összehasonlítható tanulmányi programjaikat, és ezek szerint kell megindítani a képzést. Az európai felsőoktatási rendszerek harmonizálása tekintetében a szlovákiai felsőoktatás

96. Hrubos Ildikó: *A „bolognai folyamat”*. N-235. Budapest, Oktatókutató Intézet, 2002.

egy nem elhanyagolható előnnyel rendelkezik, amely abból adódik, hogy Szlovákiában ténylegesen nem volt duális, egymás mellett létező, egymásra nem épülő főiskolai és egyetemi képzés. Ezért, s ez már most is tapasztalható, nagyon gyorsan, racionálisan át tud szerveződni az európai kritériumok szerint. Az európai integráció küszöbén a szlovákiai felsőoktatás helyzete szerkezeti szempontból tehát előnyösnek mondható. Ha ezt az előnyt a minőségi oktatás és versenyképesség terén kamatoztatni is tudja, akkor megnyílik előtte az európai felsőoktatási tér minden lehetőségével és előnyeivel együtt.

2005-től tehát – az európai normáknak megfelelően – csak az egymásra épülő három fokozatban elkészített és akkreditált tanulmányi programok szerint folyhat felsőfokú képzés Szlovákiában (2 §, [5]). Az oktatási minisztérium az Akkreditációs Bizottság véleményezése után csak kivételes esetben engedélyezheti egy tanulmányi programba összevonni az első két fokozatot (53. §, [3]).

Az új törvény szerint a karok elvesztették eddigi jogalanyiségüket és néhány nem éppen lényeges kompetenciájukat. A tanulmányi programokat tehát az egyetem akkreditáltja. Ez a helyzet lényegében feltöri a kari bezártságot, s lehetőséget teremt az egyetemen belüli egységesebb mobilitáshoz és a társadalmi, gazdasági, piaci igényeket figyelembe vevő integrált tanulmányi programok kidolgozásához.

A Csehszlovákiában kialakult felsőfokú végzettséget igazoló okiratok hagyományait a

131/2002-es sz. törvény is megtartja. A második és harmadik szintű végzettséggel járó akadémiai titulusokat a szakágazatok szerint különbözteti meg.⁹⁷ A szlovák törvények olyan titulusok megszervezését is engedélyezik, amelyek a bolognai folyamat szempontjából nem tekinthetők standardnak. Ezek az egyetemi ún. kisdoktori titulusok.⁹⁸

3.4. Magyar nemzetiségű hallgatók a szlovákiai felsőoktatásban

3.4.1. Általános jellemzők

A rendszerváltást követően a szlovákiai felsőoktatás folyamatos nagyarányú fejlődésen ment át, és ez a fejlődés még ma is tart. A magyar nemzetiség felsőfokú képzése szempontjából fontos tudatosítani azt a hosszan elnyúló intenzív fejlődést, melynek keretei között megeremtheti azokat a feltételeket, amelyek elindíthatják a tetemes eddigi lemaradás kiküszöbölését. A felsőoktatás tömegessé válása mellett a minőség és gazdaságosság kritériumai szerint működő nemzeti felsőoktatás lehet csak sikeres az európai felsőoktatási és tudományos térben. A szlovákiai magyar nemzeti közösségnek nem szabad elszalasztania ezt a kínálókozó lehetőséget. A rendszerváltás óta eltelt időszakot azonban éppen az elmulasztott lehetőségek időszakának lehet tekinteni.

Az alábbiakban érthető okokból eltekintünk a Szlovákiában működő két katonai és egy rendőrakadémia statisztikai adataitól.

97. Az első szintű felsőfokú bakalár tanulmányi programok abszolvensei „bakalár” (Bc.) titulust szereznek. A második szintű tanulmányok végzősei „magister” (Mgr.) akadémiai titulust szereznek; a művészetek szakterületein a művészetek magisztere „magister umenia” (Mgr. Art); a mérnök „inžinier” (Ing.) titulust a műszaki, mezőgazdasági, közgazdasági ágazatokban; az architektúra terén architekt mérnök „inžinier architekt” (Ing. Arch.); a humán medicina terén a medicina doktor „doktor medicíny (MUDr.); az állatorvos szakban „doktor veterinárnej medicíny” (MVDr.) és végül a fogorvos „doktor zubného lekárstva” (MDDr.). A harmadik szintű doktori programokban szerezhető titulusok: „doktor” (PhD.) – philosophiae doctor; a művészetek doktora „doktor umenia” (ArtD.) – artis doctor; a katolikus teológia terén a doktori programban az első egységes rész abszolválása után „licenciát teologie” (ThLic.) és bevégezése után „doktor teologie” (ThDr.) (Zákon 2002, §54).

98. Az a felsőoktatási intézmény, amelynek magiszteri titulussal végződő akkreditált tanulmányi programja van, a rigorózi vizsga letétele után megfelelő akadémiai titulust adhat. A természettudományi tanulmányi programokban a „természettudományok doktora (doktor prírodných vied)” – rövidítve „RNDr.”; a gyógyszerészeti tanulmányi programokban „farmácia doktor (doktor farmácie)” – rövidítve „PharmDr.”; a társadalomtudományi, művészeti programokban „bölcsezdoktor (doktor filozofie)” – rövidítve „PhDr.”; a jogi tanulmányi programokban „jogtudományok doktora (doktor práv)” – rövidítve „JUDr.”; a tanító és testnevelő tanulmányi programokban „pedagógia doktor (doktor pedagogiky)” – rövidítve „PaedDr.”; a teológiai (kivéve a katolikus) tanulmányi programokban „teológia doktor (doktor teologie)” – rövidítve „ThDr.” (Zákon 2002, §53)

Szlovákiában 1990-ben 13 felsőfokú intézmény működött. Ezek száma 2005-ben 29-re emelkedett. E nagyarányú intézményfejlesztés csak három olyan várost érintett, ahol eddig nem volt felsőoktatás (Trencsén, Rózsahegy, Komárom).

A karok számát tekintve 1990-ben 50 kar működött a szlovákiai felsőoktatási intézményekben, amely 2005-re 106 karra bővült. Az 56 új kar többsége az intézményen belül meglevő karok szétválásából jött létre.

A Csehországban és Magyarországon felsőfokú tanulmányokat folytató szlovákiai magyar tanulók számáról nem rendelkezünk pontos adatokkal. Azonban nagy valószínűséggel megállapíthatjuk, hogy a cseh egyetemeken tanuló szlovákiai illetőségű hallgatók számához viszonyítva a magyarországi és csehországi egyetemeken tanuló szlovákiai magyar nemzetiségű hallgatók százalékos aránya nem haladja meg a szlovákiai egyetemek hallgatóinak és ezen egyetemek magyar nemzetiségű hallgatóinak százalékos arányait. Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a külföldön tanuló szlovákiai és szlovákiai magyar hallgatók száma a hazai

arányoknak megfelelően növeli a szlovákiai egyetemeken tanuló szlovákiai, illetve a szlovákiai magyar nemzetiségű hallgatók számát. Ezért nem tartjuk lényegesnek ezeket beépíteni statisztikai elemzéseinkbe.

Vizsgálatainkat a nappali hallgatók statisztikai adataira támaszkodva végezzük, mivel az extern (levelező) hallgatók nemzetiségi összetételére nem térnek ki a statisztikák.

A hallgatók száma az említett 15 év alatt (1990–2004) Szlovákiában 54 353-mal, vagyis 103,20%-kal nőtt. A magyar nemzetiségű hallgatók száma ez idő alatt csak 2250-nel nőtt, ami csak 87,28%-os növekedésnek felel meg. A korcsoport százalékos arányai szerint 2004-ben 8583 magyar nemzetiségű fiatalnak kellene tanulnia a szlovákiai felsőoktatási intézményekben. A magyar nemzetiségű fiataloknak a 20–24 éves korcsoporton belüli csökkenése miatt az 1990-es évhez viszonyítva 6005 fős, azaz 233%-os növekedést kellett volna felmutatni. A magyar nemzetiség veszteségei a felsőoktatásban is mindenekelőtt a korcsoporton belüli csökkenésben mérhetők le, amely 10,16%-ról 8,02%-ra csökkent (lásd a 32. táblázatot).

32. táblázat. A felsőoktatási hallgatók számának alakulása 1990–2005 között⁹⁹

Akadémiai év	Hallgatók						
	száma				százalékban		
	SZ	MN	KL	HI	MN	HI	KO
1990/91	52 669	2 578	5 351	- 2 773	4,89	51,82	10,16
1991/92	52 430	2 530	5 290	- 2 760	4,83	52,17	10,09
1992/93	55 564	2 548	5 518	- 2 970	4,58	53,82	9,93
1993/94	58 843	2 741	5 749	- 3 008	4,68	52,32	9,77
1994/95	66 900	3 078	6 429	- 3 351	4,60	52,12	9,61
1995/96	72 525	3 445	6 854	- 3 409	4,78	49,74	9,45
1996/97	78 045	3 568	7 258	- 3 690	4,57	49,74	9,45
1997/98	82 432	3 653	7 534	- 3 881	4,43	51,51	9,14
1998/99	85 742	3 728	7 700	- 3 972	4,35	51,58	8,98
1999/00	88 192	4 002	7 779	- 3 777	4,54	48,55	8,82
2000/01	91 263	4 145	7 903	- 3 758	4,54	47,55	8,66
2001/02	93 159	4 206	7 919	- 3 713	4,51	46,89	8,50
2002/03	98 461	4 480	8 212	3 732	4,55	45,45	8,34
2004/05	107 022	4 828	8 583	3 755	4,51	43,75	8,02

SZ – Szlovákia, MN – magyar nemzetiségű, KL – a magyar nemzetiségűeknek a korosztály szerint lenni kellene, HI – hiány, TO – többlet, KO – korcsoport

99. ŠR SR. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2002 (MŠ SR).

A szlovákiai magyarság az elmúlt közel másfél évtizedben nem mozgósította 50% körüli tartalékait, és a felsőfokú képzés terén nem indította el az országos szinthez való közeledésének folyamatait, elmulasztotta kihasználni a kínáló felzárkózási lehetőségeket.

Az, hogy a felsőoktatási hallgatóknak csak mintegy 4,5%-a magyar nemzetiségű, a helyzetelemzés egyik gyakran használt eszköze, amely nem teljesen fedi a valós állapotokat. Különösen így van ez, ha ezt a magyar lakosság százalékos arányaival hasonlítják össze (1991-ben 10,76%, 2001-ben 9,68%).

A magyar nemzetiségű felsőoktatási hallgatók számában mutatkozó hiány 1990 és 2004 között 982-vel, azaz 35,41%-kal nőtt, de az említett korcsoport aránycsökkenése miatt végül is a hiány százalékban kifejezve az 1990-es 51,82%-ról 2004-re 43,75%-ra javult. Ez a javulás azonban nem volt folyamatos, hanem valójában csak az 1998 és 2004 közti időszak alatt következett be. De vajon miért nem volt hallgatói hiánycsökkenés már a korábbi nyolc évben és miért éppen most indult be ez a folyamat? Az utóbbi kérdésre keresve a választ: valószínűleg a szlovákiai magyarság ráébredt, hogy az elszegényedésből, a magasabb munkanélküliségből, a rossz szociális, gazdasági helyzetből kivezető út a magasabb műveltségen keresztül történhet.

Elmondhatjuk tehát, hogy a szlovákiai magyar nemzetiség felsőfokú képzésében egy pozitív folyamat indult be 1998–2004 között, amely a hiány nemcsak százalékos, hanem számbeli csökkenésében is megnyilvánul (3972-ről 3755-re). Ennek egy másik statisztikai bizonyítéka az is, hogy a korcsoport százalékos aránya és a magyar nemzetiségű hallgatók százalékban kifejezett aránya közti különbség 1990-ben 5,27%-ot tett ki (10,16–4,89), 1998-ban 4,63%-ot és 2004-ben már csak 3,51%-ot (lásd a 32. táblázatot).

A most ecsetelt pozitív változás ütemének felgyorsítása, külső ösztönzése, támogatása lehetne a magyar nemzetiség egyik legfontosabb feladata, hiszen e változás forrását maga a lakosság nyitotta meg.

Az említett hallgatói létszámban megmutatkozott hiány csökkenése azért is figyelemre

méltó és ösztönző, mert az a szlovákiai, mindekelőtt szlovák nyelvű felsőoktatásban következett be annak ellenére, hogy éppen erre az időszakra esik a magyarországi intézmények által Szlovákia területén működtetett magyar nyelvű nappali felsőoktatás intenzív bővítése.

3.4.2. A hallgatók szakágazatok szerinti megoszlása

Az alábbiakban a magyar nemzetiség felsőfokú művelődésének némely részleteire is szeretnénk rámutatni. Elsőként a Szlovákiában megszokott öt szakágazat – egyetemi, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági, művészeti – mentén lezajló változások elemzésével kezdjük. A hallgatók számának növekedése Szlovákiában 1990 és 2004 között a szakágazatok szerint különböző. Legkisebb (33,37%-os) arányú növekedés a műszaki mérnökképzésben, a legnagyobb (248,89%-os) növekedés pedig a közgazdasági szakok hallgatóinál tapasztalható (lásd a 33. táblázatot). Meglepő viszont az, hogy az agrár jellegű területeken nagyobb számban élő magyar fiatalok közül 15,89%-kal kevesebben tanulnak az agrár szakokon, mint 1990-ben. Erre nagyon nehéz logikus magyarázatot találni. A magyar nemzetiség a legnagyobb, 282,29%-os diákszám-növekedést szintén a közgazdasági szakirányzatoknál érte el. Ez a növekedés meghaladja a szlovákiai növekedést, amely a komáromi közgazdász-képzés beindulásával magyarázható. A műszaki irányzatoknál a szlovákiai gyarapodás 33,37%-os, a magyar nemzetiségüké viszont 34,45%-os volt. Ez azért is meglepő, mert olyan műszaki szakokról van szó, amelyek az ipari termeléshez kapcsolódnak, és köztudott, hogy a magyarok által lakott területeken kevesebb az ipari üzemek száma. Ez egyedül azzal magyarázható, hogy a felsőoktatási intézmények műszaki irányzatai a többi ágazatokhoz képest lényegesen kisebb a hallgatószám-emelkedés, így a műszaki mérnökképzésbe könnyebb a bejutás. A magyar érettségiző fiatalok valószínűleg ezt a lehetőséget használhatták ki tanulmányaik folytatására.

33. táblázat. A felsőoktatási hallgatók számának változásai szakágazatok szerint¹⁰⁰

Szakágazat	Hallgatók Szlovákiában				Ebből magyar nemzetiségűek			
	száma		növekedés		száma		növekedés	
	1990	2004	számban	%-ban	1990	2004	számban	%-ban
Egyetemi	19 776	48805	29029	146,79	1 264	2706	1442	114,08
Műszaki	22 200	29608	7408	33,37	836	1124	288	34,45
Közgazdasági	5 741	20030	14289	248,89	192	734	542	282,29
Mezőgazdasági	4 357	6660	2303	52,86	258	217	-41	-15,89
Művészeti	599	1919	1320	220,37	31	47	16	51,61
Szlovákia	52 669	107022	54353	103,20	2 578	4828	2250	87,28

A szlovákiai felsőoktatásnak a rendszerváltást követő 15 évben elért dinamikus fejlődését a magyar nemzetiségűek felsőfokú képzése csak lemaradva tudta követni.

Az alábbiakban szakágazatokra lebontva elemezzük a magyar nemzetiségűek felsőfokú művelődésében meglevő diákszám-hiányokat. A statisztikai adatok szerint még mindig tetemes a hiány, a lemaradás, hiszen 2004-ben az öt szakágazat hiánya 30,86% (egyetemi szakok) és 69,48% (művészetek) között mozgott (lásd a 34. táblázatot).

A már korábban országos szinten jelzett hiánycsökkenés 1990-től 2002-ig az egyes szakágazatok esetében százalékban is kimutatható, kivételt csak a mezőgazdasági és művészeti szakok képezik, ahol a hiány nőtt. Ez utóbbi szakokat csak két egyetemen, a nyitrai Szlovák Mezőgazdasági Egyetemen és a zólyomi Műszaki Egyetemen, illetve a három művészeti főiskolán lehet tanulni.

A szlovákiai magyarság felsőoktatásának egyik legégetőbb, legfájóbb pontja éppen az agrárszakemberek hiánya és 1990-től az ilyen mérnökképzés stagnálása annak ellenére, hogy 2000-ig 47,67%-os növekedést mutatott az agrárszakokon a magyar hallgatók száma. Ez a növekedés ugyanis gyakorlatilag csak 1999-ben és 2000-ben valósult meg. 2000 után három év alatt a hallgatók száma újból az 1990-es év szintjére esett vissza (lásd a 35. táblázatot). A magyarok által lakott területek adottságai, kihasználhatósága miatt azonban e területeken a mezőgazdaságban és az azt kiegészítő feldolgozó ágazatokban dolgozó szakemberek aránya sokkal magasabb, mint Szlovákia más területein. A magyarság többsége a mezőgazdaságból él. Ezért a magyarság gazdagodását, életszínvonalának, szociális helyzetének javulását lényegesen elősegíthetné, ha sokkal magasabb lenne az agrárszakemberek aránya.

34. táblázat. A magyar nemzetiségű felsőoktatási hallgatók számának és százalékos arányainak alakulása 1990-ben és 2004-ben¹⁰¹

Szakágazat	Magyar nemzetiségű egyetemi, főiskolai hallgatók							
	százalékos aránya		kellene lenni		hiány		hiány %-ban	
	1990	2004	1990	2004	1990	2004	1990	2004
Egyetemi	6,38	5,54	2 009	3914	748	1208	37,23	30,86
Műszaki	3,77	3,80	2 256	2375	1 420	1251	62,94	52,67
Közgazdasági	3,34	3,66	583	1606	391	872	67,07	54,30
Mezőgazdasági	5,92	3,26	443	534	185	317	41,76	59,36
Művészeti	5,18	2,45	60	154	29	107	48,33	69,48
Szlovákia	4,89	4,51	5 351	8583	2 773	3755	51,82	43,75
Korcsoport	10,16	8,02						

100. Uo.

101. Uo.

35. táblázat. A felsőoktatási hallgatók és a magyar nemzetiségű hallgatók számának évenkénti alakulása szakágazatok szerint 1990–2005 között¹⁰²

	Hallgatók száma												
Akadémiai év	1990/91	1992/93	1994/95	1996/97	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2001/02*	2002/03*	2004/05	
Egyetemi	19 776	23 323	27 847	31 336	33 795	35 481	37 589	39 083	42 656	39 083	42 656	48 805	
Műszaki	22 200	20 778	23 879	27 239	26 410	26 464	26 832	26 971	28 540	26 971	28 588	29 608	
Közgazdasági	5 741	6 632	8 916	11 186	17 297	17 497	17 815	17 808	18 495	18 158	19 043	20 030	
Mezőgazdasági	4 353	4 083	5 312	7 177	6 939	7 279	7 456	7 648	7 033	7 648	7 033	6 660	
Művészeti	599	748	946	1 107	1 301	1 471	1 571	1 649	1 737	1 649	1 737	1 919	
Szlovákia	52 669	55 564	66 900	78 045	85 742	88 192	91 263	93 159	98 461	93 509	99 057	107 022	
Egyetemi	1 261	1 376	1 519	1 683	1 581	1 690	1 859	1 975	2 425	1 975	2 425	2 706	
Műszaki	836	650	1 016	1 200	1 312	1 311	1 303	1 305	1 123	1 305	1 171	1 124	
Közgazdasági	192	263	270	350	506	547	513	519	579	869	1 127	734	
Mezőgazdasági	258	230	239	298	285	365	381	311	264	311	264	217	
Művészeti	31	29	34	37	44	89	89	96	89	96	89	47	
Magyar nemzetiségű	2 578	2 548	3 078	3 568	3 728	4 002	4 145	4 206	4 480	4 556	5 075	4 828	
Százalékban													
Egyetemi	6,38	5,90	5,45	5,37	4,68	4,76	4,95	5,05	5,69	5,05	5,69	5,54	
Műszaki	3,77	3,13	4,25	4,41	4,97	4,95	4,86	4,84	3,93	4,84	4,10	3,80	
Közgazdasági	3,34	3,97	3,03	3,13	2,93	3,13	2,88	2,91	3,13	4,79	5,92	3,66	
Mezőgazdasági	5,92	5,63	4,50	4,15	4,11	5,01	5,11	4,07	3,75	4,07	3,75	3,26	
Művészeti	5,18	3,88	3,59	3,34	3,38	6,05	5,67	5,82	5,12	5,82	5,12	2,45	
Magyar nemzetiségű	4,89	4,59	4,60	4,57	4,35	4,54	4,54	4,51	4,55	4,87	5,12	4,51	
Körsoport	10,16	9,93	9,61	9,30	8,98	8,82	8,66	8,50	8,34	8,50	8,34	8,02	

Megjegyzés: A *-gal jelölt oszlopok tartalmazzák a szlovákiai egyetemek és a magyarországi egyetemek Szlovákiába kihelyezett képzéseinek együttes nappali hallgatói számadat (lásd a 3.5.2. fejezetet).

36. táblázat. A felsőoktatási és a magyar nemzetiségű hallgatók számának belső megoszlása szakágazatok szerint 1990–2004 között¹⁰³

Szakágazat	Hallgatók megoszlása százaléklában													
	Szlovákiában							magyar nemzetiségűek						
	1990	1994	1998	1999	2000	2001	2004	1990	1994	1998	1999	2000	2001	2004
Egyetemi	37,55	41,62	39,42	40,23	41,19	41,95	45,60	48,91	49,35	42,41	42,23	44,85	46,96	56,05
Műszaki	42,15	35,69	30,80	30,00	29,40	28,95	27,66	32,43	33,02	35,19	32,76	31,44	31,03	23,28
Közigazdasági	10,90	13,33	20,17	19,84	19,52	19,12	18,71	7,45	8,77	13,57	13,67	12,37	12,34	15,20
Mezőgazdasági	8,26	7,94	8,09	8,25	8,17	8,21	6,22	10,01	7,76	7,65	9,12	9,19	7,39	4,49
Művészeti	1,14	1,42	1,52	1,67	1,72	1,77	1,79	1,20	1,10	1,18	2,22	2,15	2,28	0,97
Szlovákia	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

103. Uo.

A statisztikai adatok alapján 1999-ig, 2000-ig az említett szakágazatokon tanuló magyar nemzetiségű hallgatók száma és százalékos aránya – némi kilengésektől eltekintve – viszonylag egyenletesen közeledett az országos arányokhoz (lásd a 36. táblázatot).

Ezt kiegyensúlyozott tendenciaként könyvelhetjük el (lásd a 35. és 36. táblázatot). 1999 és 2004 között azonban ez a tendencia megbombolni látszik. A műszaki szakoknál ugyanis egy nagyon meredek csökkenésre figyelhetünk fel: magyar hallgatók száma 1312-ről 1124-re esett vissza, azaz közel 14,5%-kal csökkent, amikor országos szinten a hallgatók száma 12%-kal emelkedett.

Ha ezeket a számadatokat kiegészítjük a közgazdasági szakok hallgatóinak adataival, ahol országos szinten a hallgatók száma csak 2000 és 2004 között 12,43%-kal emelkedett, azt látjuk, hogy a magyar hallgatók száma 43,08%-kal nőtt ugyanabban az időben.

1999 óta különösen nagyot fejlődött a magyar nemzetiség felsőfokú képzése a többi, ún. egyetemi szakágazaton, hiszen a 60,12%-os gyarapodás lényegesen meghaladja az országos növekedés 37,55%-át.

Vizsgáljuk meg a szlovákiai, illetve magyar nemzetiségű felsőoktatási hallgatók szakágazatok szerinti belső elrendezését, arányait (lásd a 36. táblázatot)! A statisztikai adatok arról tanúskodnak, hogy a magyar hallgatók szakágazatok szerinti megoszlása mindvégig eltér az országos megoszlástól. A magyar nemzetiségű hallgatók körében az egyetemi szakok hallgatói mindig nagyobb arányban vannak, mint Szlovákia összes hallgatói között. A nagy diákszámmú egyetemi és műszaki irányzatoknál 1990 és 1999 között egymáshoz közeledő volt a fejlődési tendencia.

Az egyetemi szakoknál az 1990-es 11,36%-os eltérés 1999-re 2%-ra csökkent, de úgy, hogy mindvégig a magyar nemzetiségű hallgatóknál volt magasabb a részesedése. A várt teljes kiegyenlítés azonban nem következett be, mert az egyetemi szakokra járó magyar nemzetiségű hallgatók száma ettől kezdve ellentétes irányú gyors emelkedést produkálva 2004-re már az összes magyar nemzetiségű hallgatók

56,05%-át tette ki, 10,45%-kal meghaladva a 45,60%-os országos részesedési arányt.

Ennek a hirtelen fejlődési irányváltásnak az okait a részletekben találjuk meg. Az egyetemi irányzatú szakok magyar hallgatói számának hirtelen növekedéséhez mindenekelőtt a nyitrai Konstantin Egyetemen és a komáromi Selye János Egyetemen a pedagógusképzésben levő hallgatók számának hirtelen megnövekedése idézte elő. Ez is bizonyítja, hogy a szlovákiai magyarság részéről 1999 óta nagyobb az igény a magasabb iskolázottság, műveltség elérésére. Az viszont, hogy ez az igény a humán tudományok irányában mutatkozik meg, nem kis mértékben a magyar nyelvű felsőoktatás nagyobb lehetőségében, kínálatában, de az alap- és középiskolákban folyó oktatásra is vezethető vissza. Talán nem elhamarkodott ezt a reáltartályak oktatásának színvonalában és formáiban is keresni. Hasznos volna mélyebb tudásfelméréssel, szociológiai kutatással felderíteni a vázolt fejlődési tendenciák igazi okait.

Az elmondottaktól eltérő fejlődési tendenciákat fedezhetünk fel a műszaki irányzatok hallgatói számának változásai alapján.

A műszaki irányzatok hallgatóinak a száma országos szinten – két kisebb kilengéstől eltekintve – 1990-től 2004-ig ugyan nem egyenletesen, de nőtt. Ez a hallgatói létszámnövekedés az összes hallgatók számának nagyarányú, 103,20%-os növekedésével szemben lényegesen alacsonyabb, csupán 33,37%-os volt (lásd a 33. táblázatot).

Országos szinten a műszaki irányzatok hallgatói az összes hallgatók 42,15%-át tették ki 1990-ben, amely nem egyforma ütemben, de 2001-re folyamatosan 28,95%-ra csökkent. A 2004-es statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy ez a csökkenés tovább folytatódik. A statisztikai adatok azt is mutatják, hogy az egyetemi, de a közgazdasági szakok terén is telítődik a piac, és a társadalom kezdi tudatosítani a váltás szükségességét. Az egyetemek az elmúlt évtizedben inkább az érdeklődés szerint formálták kínálataikat, nem pedig a társadalmi, gazdasági, piaci igények szerint.

A magyar nemzetiségű hallgatók esetében ennél jóval eltérőbben alakultak a belső ará-

nyok. A műszaki irányzatokon tanuló magyar hallgatók az összes magyar nemzetiségű hallgatók 32,43%-át alkották 1990-ben, s ez 9,75%-kal alacsonyabb volt az országos aránynál, és az országos csökkenést nem követve 1998-ig 35,19%-ra emelkedett, vagyis 4,39%-kal már az országos arányszám fölé emelkedett. Ennek okaira már az előzőekben kitértünk. Az ezt követő öt évben aztán újból meredeken lefelé ívelt a magyar műszaki hallgatók részesedése, és 2004-ben már csak 23,28%-át alkották, és újból az országos arányok alá kerül 4,38%-kal. Feltételezhető, hogy a műszaki irányzatoktól a komáromi egyetem vonja el a legtöbb hallgatót.

Mindvégig látható (lásd a 36. táblázatot), hogy a műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági szakok magyar hallgatói kisebb arányban járulnak hozzá az összes magyar hallgatók számához, mint az az országos adatokhoz mérten kívánatos lenne.

3.4.3. A hallgatók megoszlása városok, egyetemek, karok között

A magyar nemzetiség felsőfokú művelődésének ösztönzése, segítése, támogatása szempontjából azt is meg kell vizsgálni, hogy mely egyetemeken, mely karokon tanul a legtöbb magyar hallgató, hiszen ezzel a magyar nyelvű felsőoktatás fejlesztésének lehetőségei, feltételei is felszínre kerülhetnek.

A magyarok által lakott területekhez közeli városok (Pozsony, Nyitra, Kassa) egyetemsein tanult 2004-ben a magyar fiatalok közel 90%-a (lásd a 37. táblázatot). E három városban gyakorlatilag valamennyi tanulmányi szakot lehet tanulni. Az elmúlt 15 évben azonban voltak olyan változási tendenciák, amelyekkel a magyar nemzetiség szempontjából érdemes foglalkozni. 1990 óta magasan a legnagyobb diákszám-növekedés Nyitrán volt, ahol a hallgatók száma 662-ről 2004-ben 1518-ra, tehát 856-tal, azaz 129,31%-kal nőtt. Nyitrától lényegesen lemaradva következik Pozsony 372 hallgatóval (26,07%-os növekedéssel), Kassa, ahol a hallgatók száma 437-tel, vagyis 107,90%-al nőtt a jelzett időben. E városok közé belépett egyete-

mi városként Komárom, ahol 386 nappali hallgató tanult 2004-ben.

Ismeretes, hogy a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom szakos képzésén kívül Szlovákiában csak a nyitrai Konstantin Egyetemen (UKF) folyt 2004-ig magyar nyelvű felsőfokú képzés. Ez teszi a nyitrai felsőoktatást vonzóvá a magyar nemzetiségű fiatalok számára. A magyar nyelvű oktatás külső hatalmi eszközökkel való befolyásolásától, korlátozásától függően változik a nyitrai magyar hallgatók száma is. Ezzel magyarázható a hallgatói létszámnövekedés a Konstantin Egyetemen 1995-ig. Az ezt követő hároméves időszakban a Pedagógiai és a Bölcsészettudományi Karon megszüntették a magyar nyelvű tanárképzést a magyar iskolák részére, a hallgatók számának növekedése megállt, sőt csökkent is, holott ebben az időszakban szinte minden egyetemen, egyetemi városban fokozatosan nőtt a magyar hallgatók száma. Az 1999-es rektorváltást követő időszakban a lényegesen megváltozott egyetemi politika újból gyors, jelentős magyar hallgatói számnövekedést eredményezett a Konstantin Egyetemen, s ezzel Nyitrán is. Ez tehát azal magyarázható, hogy az egyetemen megszüntek a magyar tanító- és tanárképzést korlátozó intézkedések és körülmények. A magyar alap- és középiskolák részére gyakorlatilag valamennyi tantárgy oktatására meghirdeti az egyetem a felvételit. Ezenkívül a Konstantin Egyetemen lényegesen kibővültek a nem tanári szakok választásának lehetőségei is. Azt, hogy a nyitrai, illetve nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás szakmai, tudományos bázisát a szlovákiai magyarság hogyan tudja kihasználni saját felsőfokú képzésének fejlesztésére, most már – és 2004. május 1-jétől még inkább – csak tőle függ.

A magyar nemzetiségű hallgatók számát és részükre a tanulmányi programok választási lehetőségét tekintve Szlovákiában a legdinamikusabban fejlődő egyetem a Nyitrai Konstantin Egyetem. Pozsony az egyetemi oktatás, a tudományos, kutatói kondíció tekintetében főváros jellegéből adódóan is magasan felülmúlja a többi várost.

A pozsonyi egyetemeken a magyar nemzetiségű hallgatók száma 1999-ig fokozatosan emelkedett, 2000 és 2004 között viszont elkezdett csökkenni, holott az összhallgatószám lényeges emelkedést mutat. Már most kezd beigazolódni, hogy a 2000 óta intenzív magyar nyelvű felsőoktatás reklámja és kibővült lehetőségei Szlovákiában és Magyarországon egyaránt, elsősorban a pozsonyi elit egyetemekről vonja el a magyar hallgatókat. A magyar nemzeti közösség számára létfontosságú szakokon ezáltal csökken a magyar hallgatók száma és ugrásszerűen nő a magyar pedagógusképzők hallgatóinak a száma, holott ennek piaca már túltelítődött. A legtöbb magyar hallgató (1799) azonban még mindig pozsonyi egyetemeken tanul, ezt követik 1518 hallgatóval a nyitrai egyetemek, és tőlük leszakadva Kassa, ahol 2004-ben 842 magyar hallgató tanult (lásd a 37. táblázatot).

A karokon a hallgatók számát azért érdemes figyelni, mert az oktatás és annak szervezése ott folyik. Ha valamelyik karon a hallgatók száma elég nagy, ott a nyitrai tagozatos modell mintájára akár a magyar nyelvű előadásokat, oktatást is meg lehet szervezni. Mintaként a 38. táblázatban feldolgoztuk azon karok hallgatóinak számadatait, amelyeknek több, mint 100 magyar nemzetiségű hallgatójuk van. A kiválasztott években összesen 23 ilyen egyetemi kart találtunk, és valamennyi évben az első tíz között helyezkedett el a Konstantin Egyetem két kara (Természettudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar), a Szlovák Műszaki Egyetem Villamosmérnöki és Informatikai, valamint a Šafárik Egyetem Orvosi Kara. Nyolc karon valamennyi figyelt évben 100 fölött volt a magyar hallgatók száma. Ezek a karok megérették arra, hogy magyar nyelven is szervezzenek hallgatóik számára előadásokat. Természetesen ez magyar tanárok és az ő kezdeményezésük nélkül nem megy.

3.5. A magyar nyelvű felsőoktatás és felsőoktatási intézményeinek kialakulása

3.5.1. A magyar nyelvű felsőoktatás és az európai trendek

Már az 1950-es évektől történtek kísérletek a nagyon heterogén európai felsőoktatás összehangolására, harmonizálásra. Ezek közül kiemelkedik az Európai Kredit Átviteli Rendszer (ECTS) kidolgozása, valamint az európai egyetemek rektorai által Bolognában 1989-ben aláírt és kibocsátott Magna Charta is, amelyben az aláírók többek között már a tanárok, diákok mobilitása, a vizsgák, végzettségek kölcsönös elismerése mellett szálltak síkra. Jelentős előrelépést jelentett az 1997-ben Lisszabonban megkötött európai szintű egyezmény is, amelynek dokumentumait az Európa Tanács és az UNESCO készítette el.

Az európai felsőoktatás harmonizálása tekintetében áttörést jelentett a Sorbonne Nyilatkozat. Ebben Franciaország, Németország, Olaszország és az Egyesült Királyság oktatási miniszterei, a Sorbonne alapításának 800. évfordulója alkalmából Párizsban tartott találkozójuk alkalmával felhívással fordultak az egyetemi világhoz a nyitott európai felsőoktatási térség létrehozására. Ezt követte talán a legjelentősebb, 29 európai ország oktatási miniszterei által 1999-ben aláírt egyezmény, a Bolognai Nyilatkozat, amely már a Sorbonne Nyilatkozat gyakorlati megvalósítását tartalmazza és irányozza elő. Prágában 2001-ben már 32 ország oktatási miniszterének értekezletén értékelték a Bolognai Nyilatkozat által megjelölt hat lényeges területen elért eredményeket, és további felsőoktatási területre is kitértek.¹⁰⁶ Jelenleg a Bolognai Nyilatkozatot már 45 európai állam írta alá.

Nem véletlen, hogy a felsőoktatási rendszerek harmonizálásának folyamata egybeesik az

37. táblázat A magyar nemzetiségű hallgatók számának alakulása Szlovákia némely egyetemén és egyetemi városaiban 1990–2004 között¹⁰⁴

	Magyar nemzetiségű hallgatók													
	1990	1991	1995	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2004				
UK	680	687	666	674	626	687	706	683	730	723				
STU	524	415	766	838	912	895	891	850	796	701				
EU	192	246	267	283	333	350	333	319	332	345				
VŠMU	18	24	28	24	27	27	31	32	29	21				
VŠVU	13	9	13	13	16	13	13	13	11	9				
Pozsony	1 427	1 381	1 740	1 832	1 914	1 972	1 974	1 897	1 898	1 799				
UKF	413	467	802	768	662	670	733	870	1 043	1 175				
SPU	249	231	249	275	349	434	448	400	404	343				
Nyitra	662	698	1 051	1 043	1 011	1 104	1 181	1 270	1 447	1 518				
UPJŠ	107	124	175	208	190	213	248	253	279	372				
TUK	264	228	328	331	381	443	442	481	323	425				
UVL	34	29	21	14	24	25	33	41	35	45				
Kassa	405	381	524	553	595	681	723	775	637	842				
PU					41	54	58	46	223	386				
Eperjes					41	54	58	46	223	386				
Ezek összesen	2 494	2 460	3 315	3 428	3 561	3 811	3 936	3 988	4 205	4 545				
Többi	84	70	130	140	167	191	209	218	275	283				
Szlovákia	2 578	2 530	3 445	3 568	3 728	4 002	4 145	4 206	4 480	4 828				

UK – Comenius Egyetem (Pozsony); STU – Szlovák Műszaki Egyetem (Pozsony); EU – Közgazdaság-tudományi Egyetem (Pozsony); VŠMU – Zeneművészeti Főiskola (Pozsony); VŠVU – Képzőművészeti Főiskola (Pozsony); UKF – Konstantin Egyetem (Nyitra); SPU – Szlovák Mezőgazdasági Egyetem (Nyitra); UPJŠ – Pavol Jozef Šafárik Egyetem (Eperjes); TUK – Műszaki Egyetem (Kassa); UVL – Allatorvosi Egyetem (Kassa); UJS – Selye János Egyetem (Kovács);

38. táblázat. A magyar nemzetiségű hallgatók számának alakulása a legalább 100 ilyen hallgatóval rendelkező karokon 1998–2004 között¹⁰⁵

	1998	1999	2000	2001	2002	2004
MFF UK	114	122	120			
PrF UK	110	102	115			128
FF UK		113	114	129 (10)	153 (9)	143 (9)
LF UK					117	120
FPV UKF	228 (2)	272 (1)	304 (1)	435 (1)	462 (1)	146 (7)
FF UKF	222 (4)	176 (6)	211 (4)	220 (2)	339 (2)	323 (2)
PF UKF	212 (5)	222 (3)	218 (3)	215 (3)	218 (3)	
FSS UKF						582 (1)
FEI STU	229 (1)	239 (2)	233 (2)	201 (4)	214 (4)	139 (10)
StrF STU	156 (6)	146 (7)	139 (9)	131 (9)	111	100
MTF STU	122	133 (9)	167 (7)	177 (6)	187 (5)	194 (4)
StaF STU	224 (3)	219 (4)	210 (5)	200 (5)	176 (8)	133
FCH STU	146 (7)	128	120	112		
StrF TUK	102	122	126 (10)	157 (8)		145 (8)
FEI TUK	140 (8)	139 (8)	124	125	120	
OF EU	116	107				
FHI EU					105	100
FEM SPU	102	111	114	125	149 (10)	121
AF SPU	135 (9)	196 (5)	181 (6)	122		
MF SPU			100	104		
LF UPJS	125 (10)	133 (10)	142 (8)	162 (7)	178 (7)	272 (3)
PF UJS						182 (5)
EF UJS						167 (6)

MFF UK – Comenius Egyetem Matematikai–Fizikai Kar (Pozsony); PrF UK – Comenius Egyetem Természettudományi Kar (Pozsony); FF UK – Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kar (Pozsony); LF UK – Comenius Egyetem Orvostudományi Kar (Pozsony); FPV UKF – Konstantin Egyetem Természettudományi Kar (Nyitra); FF UKF – Konstantin Egyetem Bölcsészettudományi Kar (Nyitra); PF UKF – Konstantin Egyetem Pedagógiai Kar (Nyitra); FSS UKF – Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara (Nyitra); FEI STU – Szlovák Műszaki Egyetem Villamosmérnöki és Informatikai Kar (Pozsony); StrF STU – Szlovák Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Kar (Kassa); MTF STU – Szlovák Műszaki Egyetem Anyagtechnológiai Kar (Pozsony); StaF STU – Szlovák Műszaki Egyetem Építészeti Kar (Pozsony); FCH STU – Szlovák Műszaki Egyetem Vegyszer- és Élelmézséstechnológiai Kar (Kassa); StrF TUK – Kassai Műszaki Egyetem Gépészeti Kar (Kassa); FEI TUK – Kassai Műszaki Egyetem Villamosmérnöki és Informatikai Kar (Kassa); OF EU – Közgazdaságtudományi Egyetem Kereskedelmi Kar (Pozsony); FHI EU – Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságinformatikai Kar (Pozsony); FEM SPU – Szlovák Mezőgazdasági Egyetem Mezőgazdasági Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar (Nyitra); AF SPU – Szlovák Mezőgazdasági Egyetem Menedzserképző Kar (Nyitra); PF SPU – Szlovák Mezőgazdasági Egyetem Gépészeti Kar (Nyitra); LF UPJS – Pavol Jozef Šafárik Egyetem Orvostudományi Kar (Kassa); PF UJS – Selye János Egyetem Pedagógiai Kar (Komárom); EF UJS – Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kar (Komárom).

Európai Unió újabb bővítésének utolsó szakaszával. Valószínűleg az sem véletlen, hogy éppen ebben az időszakban nyílnak lehetőségek a csatlakozni kívánó Szlovákiában magyar nyelvű felsőoktatási intézmények létrehozására.

A szlovákiai magyar nyelvű felsőoktatási intézmények létrehozásánál, így a nyitrai Közép-európai Tanulmányok Karának és a komáromi Selye János Egyetem megalapításánál is az európai felsőoktatási térség szempontjait, mindenekelőtt a bolognai és az azt követő prágai (2001), berlini (2003) és a bergeni (2005) miniszteri tanácskozások ajánlásait szükséges figyelembe venni. Az általános elvi ajánlások közül a szlovákiai magyar felsőoktatás számára különösen fontos az élethossziglan tartó tanulás hangsúlyozása, de nem kevésbé a minőség és versenyképesség biztosítása is. Az első azért, mert általa lehetne valamit behozni abból az 50%-os számbeli lemaradásból, amelyet az utóbbi öt évtizedben a szlovákiai magyarság felhalmozott a felsőoktatás terén. A minőség és versenyképesség biztosítása pedig létkérdése az idegen, többségi nyelvi, valamint a határon átnyúló anyanyelvi oktatás növekvő lehetőségeinek közegében működni kívánó kisebbségi nyelvű felsőoktatásnak.¹⁰⁷

3.5.2. Magyar nyelvű felsőoktatás Szlovákiában

A rendszerváltásig Szlovákiában két helyen volt magyar nyelvű felsőoktatás. A pozsonyi Comenius Egyetemen a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék képezett magyar nyelv és irodalom szakos tanárokat, ahol a másik tantárgy oktatása már teljesen szlovák nyelven folyt. A másik hely a nyitrai Konstantin Egyetem (és jogelődjei: a Pedagógiai Kar, Pedagógiai Főiskola), ahol alsó tagozatos tanítókat, valamint felső tagozatos és középiskolai tanárokat képeztek a magyar tannyelvű iskolák részére különböző szakpárosításokban. 1974-ig a képzés

az igényeket ki tudta elégíteni, de az azt követő 15 évben a magyar nyelvű képzés már csak korlátozott formában létezett.

A rendszerváltást követően a nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás rövid időn belül újból olyan szintre jutott, hogy teljes egészében biztosítani tudta a magyar iskolák által igényelt tanítók és tanárok képzését. A tanárok száma egy év alatt 30-ról 60-ra, a hallgatók száma öt év alatt 120-ról 730-ra nőtt. A magyar nyelvű oktatás mértéke a tanszékek magyar nemzetiségű tanárainak számától függött. Ettől kezdve Nyitrán a magyar tanító- és tanárképzés terjedelme csak a jelentkezők számán múlt.

A rendszerváltást követően a szlovákiai felsőoktatási intézményekben az említett két helyen kívül csak a beszercebányai Bél Mátyás Egyetemen indult kis létszámú hallgatóval 1998-ban magyar filológusképzés.¹⁰⁸

A három államilag finanszírozott intézményben összesen 500–600 között mozog a nappali tagozatos hallgatók száma és 200–250 között a levelező (extern) képzésben részt vevő hallgatók száma. Ezek a hallgatók vesznek részt a magyar vagy részben magyar nyelvű felsőoktatási képzésben. A nyitrai Konstantin Egyetemen a 2002/2003-as tanévben 419 nappali tagozatos és 212 levelező (extern) képzésben részt vevő hallgatója volt a magyar szekciónak. (Nyitrán az 1995/1996-os tanévben a magyar szekció nappali tagozatos hallgatóinak száma 619 volt, a legtöbb a magyar szekció története során). A nyitrai magyar tanító- és tanárképzésben 1990 és 2003 között közel 1400 hallgató szerzett egyetemi diplomát.

Szlovákiában az állami finanszírozású, három helyen folyó magyar nyelvű képzésen kívül Magyarország és a magyarországi felsőoktatási intézmények támogatásával folyamatosan több helyen is elkezdődött a magyar nyelvű felsőoktatási képzés. Ezeket négy kategóriába sorolhatjuk a képzés formája és finanszírozása szempontjából.

107. Gál Tibor–László Béla: A nyitrai magyar felsőoktatás az Európai Unió tükrében. *A Gábor Dénes Főiskola közleményei*, 6. évf. 4. sz. (2003. szeptember) 45–49. p.

108. Hushegyi Gábor: *Národnosti a vysoké školstvo v SR. Stav menšinovej legislatívy na Slovensku 2001/2002*. Bratislava, Nadácia Kalligram, 2003, 87. p.

Ezek közül önálló, saját képzési rendszerrel, infrastruktúrával csak a komáromi Kálvin János Teológiai Akadémia rendelkezett. Az 1992-ben indult magyar nyelvű képzés programja azonban csak református teológusképzésre és az egyház igényeinek megfelelő szakemberek képzésére terjed ki. Ezek diplomáit csak az egyház ismerte el.

Ezen kívül 1992-től magyar nyelvű levelező kihelyezett képzéseket indított a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola Kassán (megszűnően), a soproni Benedek Elek Óvónőképző Főiskola, a Budapesti Kertészeti Egyetem kecskeméti Kertészeti Főiskolai Kara és a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola Komáromban Komáromi Városi Egyetem (Schola Comaromiensis) néven. Az eltelt tíz év alatt bebizonyosodott, hogy ezek nem alkalmassak arra, hogy Szlovákiában akkreditált tanulmányi programokat indítsanak, és a működésükhöz szükséges szlovákiai törvényes keretek is hiányoznak.¹⁰⁹ E három levelező képzésben a hallgatók száma 300–400 között mozog, és eddig 550–600 hallgató végzett (Sopron 150, Győr 250, Kecskemét 150).¹¹⁰

A magyar nyelvű felsőoktatás bővítésének második hulláma és az előzőektől eltérő formája a kilencvenes évek második felére tehető. A budapesti Gábor Dénes Főiskola 1999-ben Kassán és később Diószegen indított levelező képzést, a Tatabányai Modern Üzleti Tudományok Főiskolája pedig Dunaszerdahelyen nyitott főiskolai (Bc.) szintű nappali tagozatos képzést. E képzések költségtérítések, az oktatási központok gazdasági alapon működnek.¹¹¹ Az ezekben megszerzett diplomák Szlovákiában Bc. szintnek felelnek meg.

A magyar nyelvű oktatás negyedik kategóriájába sorolható a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Gazdálkodástudományi Karának Királyhelmeceen kihelyezett, 1993-tól működő nappali tagozata,

amely Bc. szintű képzést nyújt, valamint a 2001-ben Komáromban ugyanazon egyetem által a Selye János Egyetemért Alapítvány szervezésében indított egyetemi szintű közgazdász-képzés. Komáromban a gazdasági szakon indult nappali tagozatos képzés gazdasági informatika, kommunikáció, pénzügy specializációkban folyik. A budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 2002-ben szintén a Selye János Egyetemért Alapítvány szervezésében műszaki informatikus szakon indított nappali tagozatos képzést. Komáromban a képzések infrastruktúrával, külön adminisztrációval ellátott kihelyezett egyetemi központban folynak.¹¹² Ezeket azért választottuk el az előzőektől, mert a képzés nappali tagozaton folyik, térítésmentes, ösztöndíjazott és teljes mértékben Magyarország finanszírozza.

A kihelyezett képzési központokban 2001-ben összesen 942 hallgató, 2002-ben pedig 1211 hallgató tanult. Ezek közül 2001-ben a nappali tagozatos képzésben végezte tanulmányait 350 hallgató (gazdasági szakokon), 2002-ben pedig 548 hallgató gazdasági, 48 pedig műszaki irányzatban.

3.6. A szlovákiai magyarság műveltségi szintjéről

3.6.1. Bevezető

A nemzeti kisebbségek helyzete államhatáron belül, de nemzetközi szinten is nagyon intenzíven foglalkoztatja a kutatókat, politikusokat, a közélet szinte valamennyi szereplőjét. Leggyakrabban a kisebbségek nyelvének, kultúrájának, identitásának megőrzésére korlátozódik a tudomány és a közszereplők figyelme. Azokon a területeken, azokban a régiókban, ahol a nemzeti kisebbségek többségben élnek vagy legalábbis olyan tömegben, amelyben nyelvüket nem csak családi, hanem társadalmi,

109. Uo. 92. p.

110. Sidó Zoltán: Közügy. Komárno, Schola Comaromiensis–K-PRINT, 2002, 119. p.

111. Hushegyi: i. m. 93. p.

112. Hushegyi: i. m. 97. p.

közeleti szinten is használják, megélik saját kultúrájukat, identitásukat, tudatosan, szervesen ápolják, a kisebbségi létnek már súlyos gazdasági, életszínvonalbeli, foglalkoztatási stb. vetületei is vannak. Ilyen szempontból a roma lakosság egész Szlovákiát behálózó szétszórtsága miatt csak kisebb, helyi jellegű területeken jelenik meg esetleg gazdasági, fejlődési tényezőként.

A magyar nemzeti kisebbség merőben más jellegű szereplője az állam, gazdasági és társadalmi életének. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Szlovákia 2883 települése közül 551 (19,1%) településén élt legalább 100 magyar nemzetiségű lakos. A magyar nemzetiség népsűrűségének egyik fontos jellemzője az, hogy a szlovák–magyar államhatár csaknem teljes hosszúságában összefüggő magyar nyelvet beszélő területen él, ahol 410 településen (74,4%) a lakosok többségét, legalább 50%-át alkotják. Itt él a magyar kisebbség 76,1%-a (396 214 személy). Az sem elhanyagolható tény, hogy a magyar nemzetiségű lakosok további 116 településen alkotják a legalább 10%-os kisebbséget (kevesebb, mint 50%), ahol 85 417 magyar nemzetiségű lakos él.

A magyarok által lakott területek Szlovákia legtermékenyebb mezőgazdasági területei, s ennél fogva állami stratégiai érdekszféra is. Így találkozunk a magyar nemzeti kisebbség és az állam legkülönbözőbb érdekei, és így válhat a többség és kisebbség érdekévé e területek gazdasági, infrastrukturális, társadalmi fejlesztése. Ennek viszont a legfontosabb tényezői közé tartozik a megfelelő szakmai tagoltságú, jó felkészültségű emberi erőforrások megléte. Lényegében tehát ezáltal a lakosság műveltségi, képzettségi szintjének, a képességek és készségek igényelt szakmai tagoltságának tématerületeire helyezhető problémák, kérdések vizsgálatának fontossága hangsúlyozódik.

A szlovákiai magyarság műveltségi, képzettségi szintjével kapcsolatban a szakma, politika, közgondolkodás a közelmúltig megelégedett azzal a konstatálással, hogy a diplomás lakosok és a felsőoktatásban résztvevő hallgatók aránya a magyarság körében csak fele annak, mint az ország lakosai körében. Ez az 50%-os

lemaradás a II. világháború óta tartóan végigkísérte a szlovákiai magyarságot.

Ez hátrányosan befolyásolta a szlovákiai magyarság és az általa is lakott területek teljes gazdasági és társadalmi életét. E tehetetlenségi állapotból némi kitörési esélyt sugallt az 1998-as új kormány programja, amely szerint „a kormány garantálni fogja a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok műveltségi szintjének emelését az országos átlag szintjére...”

Tévesen leegyszerűsítve a magyar kisebbség műveltségi szintjének problémakörét, ezután is csaknem a felsőfokú képzés problémáira korlátozták.

A kormányprogram e tézisének megvalósítására nyolc éven keresztül ténylegesen nem született komplex stratégiai alapokra helyezhető kormányhatározat és a kormánykoalíció kar, illetve egyetem létrehozására korlátozta a magyarság műveltségi szintjével kapcsolatos politikai feladatát. Valójában azonban sokkal szerteágazóbb a közoktatásra, a felnőttoktatásra, a közgondolkodásra kiható és kiterjedő szélesspektrumú össztársadalmi problémáról van szó.

A szakma sem figyelte fel kellőképpen a műveltségi szint problémakörében rejlő kutatási lehetőségekre és annak társadalmi szükségességére és fontosságára.

3.6.2. Az iskolai művelődés általános tendenciáiról

Korunk iskolai művelődésének tendenciáit is szem előtt kell tartani, amikor a magyar nemzeti közösség műveltségi szintjével foglalkozunk. Lényeges annak összehasonlítása, hogy milyen mértékben követi a magyar nemzetiség fiataljainak művelődése ezeket a tendenciákat. Most csupán néhány, e célból fontos, felfedhető fejlődési tendenciát emelünk ki.

– Elsőnek azt a fejlődési irányzatot említjük meg, amely arról szól, hogy a legmagasabb elért iskolai végzettségi szint a középiskolai végzettségről áttolódik a felsőfokú képzésre. Ezért válik szükségessé növelni a diákok számát az érettségivel végződő középiskolákban, mert csak az ilyen diákok léphetnek be a felsőokta-

tásba. A háromszintű felsőfokú képzés bevezetésével az első alapszintű képzési követelmények a munkavégzésre alkalmas szakképességek, készségek és kompetenciák megszerzését irányozzák elő a munkaerőpiacra történő kilépés lehetőségével. Ez az elkövetkező években, évtizedekben a szakközépiskolai képzés előnybehelyezését idézheti elő a hagyományos gimnáziumi képzéssel szemben.

A háromszintű felsőfokú képzés számára biztosít Szlovákiában törvényes kereteket a 2002-ben érvénybe lépett felsőoktatási törvény. A felsőoktatásban a széleskörű tárgyi tudás (mondhatjuk elméleti) helyett egyrészt a gyakorlati, konkrét munkavégzési készségek, képességek kialakítása felé mozdul el az első, alapszintű képzés.

A második ciklusba (master, magiszter) való belépés megköveteli az első, alapozó (bachelor), legalább három évig tartó ciklus sikeres elvégzését. Egyes szakértők szerint az első ciklus hallgatóinak 20–40%-a folytathatja tanulmányait a második ciklusban, amelynek egyetemi vagy doktori fokozathoz kell vezetnie.

Ez teljesen új helyzet elé állítja a hallgatókat és az egész társadalmat, a munkaerőpiacot, amelyre a duális, egymás mellett párhuzamosan futó ún. főiskolai, egyetemi képzést nem ismerő Szlovákia nincs felkészülve.

A globalizált gazdaság azonban járja a maga útját és egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a munkaerőpiacon az olyan szakemberek iránt, akik egy bizonyos munkavégzési képességgel rendelkeznek függetlenül a felsőfokú végzettségüktől. A művelődésszervezés piacosodását kihasználva a gazdasági piac által igényelt szakemberképzés gyors biztosítására kialakulóban van olyan szakemberképzési rendszer és ennek intézményes keretei, ahol gyors munkalehetőségeket biztosító szakképességeket, készségeket lehet szerezni. Ezek általában érettségi utáni, bachelor szintet nem teljesítő, felsőfokú akkreditációval nem rendelkező köztes képzések. Az akkreditált felsőfokú intézmények valószínűleg ebben a csatában alulmaradnak. Már most világosan körvonalazódnak azok a tendenciák, amelyek megkérdőjelezzik a legalább master szintű egyetemi képzés töme-

gesítésére irányuló szemléletet. Ez ugyanis a magasabb, immár elméleti szintű egyetemi képzés színvonalának teljesítésére nem alkalmas tömegek master képzésbe való belépésével a képzés színvonalának romlásához is vezetne.

A műveltségi szint a művelődés szempontjából a bolognai folyamat által is meghatározó fejlődési tendencia az életen át tartó tanulás. Ez alapvető eleme kell, hogy legyen a jövő Európájának, a tudásalapú társadalom és gazdasági prosperitás megvalósításának.

A fejlődés tendenciái azt sugallják, hogy az érettségi után tömeges köztes szakemberképzés és a bachelor szintű képzés számára helyi, regionális szinten lesznek biztosítva a feltételek. A master, doktori szintű képzések viszont már a szélesebb körű hallgatói mobilitások keretei között folynának a hallgatók bevonásával a tudományos kutatómunkába.

A felsőoktatást az is jellemzi, hogy kibővül a tudományok művelőinek, a kutatóknak képzése a tudósképzés, amely az ún. doktori képzési formákban valósul meg. Szlovákiában igen nagy a fejlődés a doktorandusz-hallgatók számában és a doktori programok választékában egyaránt.

A háromszintű felsőfokú képzésben azonban nem elhanyagolható bizonyos kialakult arányok figyelembevétele. Nemzetközi viszonylatban ugyanis az említett háromszintű képzés mindegyikére kialakult követelményrendszer szintjének betartása mellett szükségeltetik a hallgatók szelektálása. Már itt belép a középszintű iskolai képzés színvonalának jelentősége, mert nem mindegy, hogy a magyar nemzetiségű hallgatók milyen arányban lesznek versenyképesek az egyes felsőfokú képzési szinteken belül. A nagyszámú hallgatók magiszteri képzésbe való bekapcsolása minden bizonnyal, nemzetközi összehasonlításban alacsonyabb oktatási és tudásszintet eredményez. Az ilyen hallgatók viszonylag alacsony száma viszont csökkenti az esélyt a magyar nemzetiességük számára, hogy elfoglalhassák a gazdasági és társadalmi szférában az őket megillető arányú pozíciókat.

A tudós, kutató (PhD.) képzésben is a nemzetközi összehasonlítás kell, hogy irányadó le-

gyen. Már nem a különböző tudományos fokozatok és címek megszerzése itt a cél, hanem olyan tudósok és kutatók kinevelése, akik a tudománynak és a kutatásnak fogják szakmai életüket szentelni.

3.6.3. A műveltségi szint jellemzése

Itt a képzettségi, műveltségi szint alatt az iskolai végzettségi szintet értjük. A műveltségi szint terén meglévő lemaradás mértékét azon lehet legjobban lemérni, ha összehasonlítjuk a magyar kisebbség körében a népszámlálási adatok alapján meglévő, a legmagasabb műveltségi szintet elért lakosok számának százalékos arányszámait a 10,76 %-kal, illetve 9,68 %-kal az utolsó két népszámlálás adataival, amely a magyarság százalékos arányát adja Szlovákia lakosságából.

Itt fel kell figyelni öt, az országos adatokhoz viszonyítva nagyon lényeges eltérésre, amelyek az iskolai végzettség terén mutatkoznak és a magyar nemzetiségű műveltségi lemaradására utalnak. Az összehasonlításon alapuló elemzések két vonalon történhetnek. Egyrészt figyelni lehet azokat a jelenségeket, amelyek a szlovákiai magyarságnak a Szlovákia összlakosságához viszonyított statisztikai arányszámain alapulnak, másrészt pedig azokat, amelyek a lakosságon belüli műveltségi szintek szerinti eloszlásokból indulnak ki.

Először is szembetűnő, hogy igen magas a csak alapiskolai végzettséggel rendelkező magyar lakosok aránya. 1991-ben Szlovákia ilyen végzettségű lakosainak 14,81 %-át alkották a magyar nemzetiségűek. Ez 4,05 %-kal magasabb, mint a magyarok 10,76 %-os aránya. A 2001-es népszámlálási adatok szerint ez a különbség 4,33 %-ra emelkedett (14,01–9,68, lásd a 39. táblázatot). Ez a kedvezőtlen állapot még azon is lemérhető, hogy a magyar nemzetiségű lakosok 30,49 %-a rendelkezik legmagasabb alapiskolai műveltséggel, holott ez szlovákiai viszonylatban 21,06 %-ot tesz ki (lásd a 40. táblázatot). Az 1991-es évhez képest az országos adatok tükrében kis javulást lehet észrevenni abban, hogy míg Szlovákiában az alapis-

kolai műveltségük aránya 28,68 %-ról 21,06 %-ra csökkent, tehát 7,62 %-kal, a magyar lakosok esetében ez a csökkenés 9,00 %-os volt. Ez egy lassú kiegyenlítődésre utal.

A statisztikai adatokkal kimutatható emelkedés azonban nem a tényleges műveltségi szintbeli kiegyenlítődés jele, hanem nagy valószínűséggel az idősebb korcsoportok körében a magasabb népfojgyatkozás következménye. Szlovákiában ugyanis a 35 év feletti lakosok körében a magyar nemzetiségűek százalékos aránya jóval meghaladja az összlakosság arányait, ezek közül a legmagasabb alapiskolai végzettségű magyar nemzetiségű lakosok száma is magasán túllépi az összlakossági arányokat. Erre vezethető vissza a szlovákiai és a magyar nemzetiségűek közti 10,81 %-os (39,49–28,68) különbség tíz év alatti 9,43 %-ra való változása is. Ha a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség műveltségi szintje javulásának csak ilyen ütemét képes felmutatni, akkor az országos arányok elérése több évtizedig is elhúzódhat (lásd a 40. táblázatot).

A legmagasabb középiskolai műveltségi szint tekintetében a magyar nemzetiség még mindig elmarad az összlakossági arányoktól. Ez 1991-ben 9,89 % volt és 2001-ben 9,44 %-ra módosult. Ha ezeket a lakosság arányszámaihoz hasonlítjuk, akkor tíz év alatt ez közelebb került a 9,68%-hoz, amely a középiskolai műveltségi szint emelkedésére utal (lásd a 39. táblázat 4. sorát). A lakosságon belül a középiskolai végzettségűek százalékos arányát véve alapul tíz év alatt itt is bizonyos pozitív az országos arányokhoz való közeledési folyamat figyelhető meg, amely az 1991. évi százalékos arányok (39,41–36,22 =) 3,19%-os különbségének 2001-re 1,21%-ra történő lecsökkenésével mutatható ki (lásd a 40. táblázatot).

A szlovákiai magyarság alacsony műveltségi szintjére mutatnak rá a legmagasabb érettségi nélküli középiskolai képzettséggel rendelkező lakosok számára vonatkozó statisztikai adatok. Az ilyen végzettségű magyar lakosok százalékos arányai ugyanis tartósan meghaladják az összlakossági arányokat. A magyarság

39. táblázat. Műveltségi eloszlás

Legmagasabb elért műveltség	1991				2001			
	Szlovákia	Szlovák nemzetiségűek	Magyar nemzetiségűek		Szlovákia	Szlovák nemzetiségűek	Magyar nemzetiségűek	
			száma	%			száma	%
1. Alapiskolai (nem befejezettel együtt)	1 512 818	1 227 127	224 025	14,81	1 132 995	907 115	158 693	14,01
2. Középiskola érettségi nélkül	1 114 717	966 827	120 724	10,83	1 264 144	1 096 585	134 388	10,63
Ebből			109 791	10,93	1 060 854	914 476	120 521	11,36
2.1 – szakmunkás	1 004 657	871 575						
2.2 – szakiskola	110 060	95 252	10 933	9,93	203 290	182 109	13 867	6,82
3. Középiskola érettségivel	963 715	851 981	84 775	8,80	1 37 8077	1228354	115 018	8,35
Ebből:	90 773	84 084	4 880	5,38	251 992	231 181	16 107	6,31
3.1 – szakmunkás								
3.2 – szakiskola	703 969	626 872	57 422	8,16	872 677	783 055	67 277	7,71
3.3 – gimnázium	168 973	141 025	22 473	13,30	253 408	214 118	31 634	12,48
4. Középiskola összesen	2 078 432	1 818 808	205 499	9,89	2 642 221	2 324 939	249 406	9,44
5. Felsőfokú	306 920	274 871	16 407	5,35	423 324	380 175	23 652	5,59
Ebből 5.1 – bakalár					17 917	15 636	1 466	8,18
5.2 – magiszter, mérnök, orvos					382 013	343 950	21 087	5,52
5.3 – PhD.					23 394	20 589	1099	4,70
6. Iskolai végzettség nélkül	27 043	19 109	2 765	10,22	15 529	10 978	1890	12,17
7. Ismeretlen	35 161	26 137	2483	7,06	85 533	50 129	4 045	4,73
8. Gyermekek 1991 – 15 évig 2001 – 16 évig	1 313 961	1 153 276	116 117	8,84	1 079 853	941 518	82 842	7,67
9. Összesen	5 274 335	4 519 328	567 296	10,76	5 379 455	4 614 854	520 528	9,68

szempontjából hátrányos fejlődési tendenciára utal, hogy tíz év alatt ez a negatív jelenség még inkább elmélyült, hiszen az 1991-es népszámlálási adatok szerint az érettségi nélküli középiskolai képesítéssel rendelkezők százalékos aránya 10,83%-ról csak 10,63%-ra módosult ugyan 2001-re, de a lakosság 10,76%-os, illetve 9,68%-os arányváltozásaihoz viszonyítva ez közvetett növekedést jelent (lásd a 39. táblázat 2. sorát). Ez mutatható ki a lakosságon belüli ilyen képzettségűek arányának az országos arányokhoz képest nagyobb mértékű növekedésével is. Az 1991-es népszámlálási adatok szerint Szlovákia lakosai közül 21,14%-nak volt legmagasabb érettségi nélküli középiskolai képesítése, a magyar nemzetiségűek közül 21,28%-nak, amelyek 2001-re 23,50%-ra, illetve 25,81%-ra emelkedtek (lásd a 40. táblázat 2. sorát). Az országos fejlődési tendenciákhoz képest tehát a magyarság műveltségi szintjében hátrányos változások jelei is felfedhetők abban, hogy a magyarság körében nagyobb arányban

növekedett az alacsonyabb, érettségi nélküli középiskolai képzettséggel rendelkező lakosok száma, mint általában Szlovákiában, s ez lényegében az említett tíz év alatt következett be. Azonban külön-külön a szlovákiai, illetve a magyar nemzetiségű lakosok körében az imént említett százalékos aránynövekedést lényegében annyiban lehet pozitív jelenségnek tekinteni, hogy a legmagasabb alapiskolai képzettségű lakosok, vagyis ennél alacsonyabb műveltségi szintű lakosok rovására jött létre.

A legmagasabb érettségivel végződő középiskolai képesítéssel rendelkező lakosok között Szlovákiában az összlakosság arányaitól alacsonyabb a magyar nemzetiségű lakosok aránya, amely az 1991. évi 8,80%-ról 2001-re 8,35%-ra csökkent le (lásd a 39. táblázatot). Mivel a magyar összlakosság számának csökkenése ettől nagyobb mértékű, ezért itt is relatív javulásról, a lakosság 9,68%-os arányához való közeledésről beszélhetünk. Ezt a pozitív

40. táblázat. Műveltségi eloszlás százalékban

Legmagasabb elért műveltség	1991			2001		
	Szlovákia	Szlovák nemzetiségű	Magyar nemzetiségű	Szlovákia	Szlovák nemzetiségű	Magyar nemzetiségű
1. Alapiskolai (nem befejezettel együtt)	28,68	27,15	39,49	21,06	19,65	30,49
2. Középiskola érettségi nélkül	21,14	21,40	21,28	23,50	23,76	25,81
Ebből	19,05	19,29	19,35	19,72	19,81	23,15
2.1-szakmunkás						
2.2-szakiskola	2,09	2,11	1,93	3,78	3,95	2,66
3. Középiskola érettségivel	18,27	18,85	14,94	25,61	26,62	22,10
Ebből:	1,72	1,86	0,86	4,68	5,01	3,09
3.1 - szakmunkás	(9,42)	(9,87)	(5,76)	(18,29)	(18,82)	(14,01)
3.2 - szakiskola	13,35 (73,05)	13,87 (73,58)	10,12 (67,73)	16,22 (63,33)	16,97 (63,75)	12,92 (58,49)
3.3 - gimnázium	3,20 (17,53)	3,12 (16,55)	3,96 (26,51)	4,71 (18,38)	4,64 (17,43)	6,08 (27,50)
4. Középiskola összesen	39,41	40,25	36,22	49,12	50,38	47,91
5. Felsőfokú	5,82	6,08	2,89	7,8	8,2	4,54
Ebből				0,33 (4,23)	0,34 (4,11)	0,28 (6,20)
5.1 - bachelor						
5.2 - magiszter, mérnök, orvos				7,10 (90,24)	7,45 (90,47)	4,05 (89,16)
5.3 - PhD.				0,44 (5,33)	0,45 (5,42)	0,21 (4,64)
6. Iskolai végzettség nélkül	0,51	0,42	0,49	0,29	0,24	0,36
7. Ismeretlen	0,67	0,58	0,44	1,59	1,09	0,78
8. Gyermekek 1991- 15 évig 2001 – 16 évig	24,91	25,52	20,47	20,07	20,40	15,92
9. Összesen	100	100	100	100	100	100

változási tendenciát azonban beárnyékolja az a tény, hogy ezt mindenekelőtt az érettségivel rendelkező magyar szakmunkások számának növekedése idézte elő. Szám szerint ez tíz év alatt 4880-ról 16 107-re emelkedett, amely 230%-os növekedésnek felel meg (lásd a 39. táblázatot). Ennek ellenére azonban még mindig az ilyen képzettségű szlovákiai lakosoknak a magyar lakosok csak a 6,31%-át teszik ki. Szlovákiában a mai napig a magyar nyelvű középiskolai képzésben a gimnáziumi képzés van túlsúlyban a legjobban megszervezve, ezért nem meglepő, hogy az ilyen legmagasabb középiskolai végzettségű lakosok között még mindig lényegesen nagyobb arányban vannak a magyar nemzetiségűek, mint azt az összlakossági arányok indokolnák. Az 1991-es 13,30%-os arány 2001-re 12,48%-ra módosult, de így az utóbbi inkább távolodott (2,8%-ra a 2,54%-ról) a 9,68 %-os összlakossági aránytól, mint közeledett volna. A szlovákiai magyarság ezt a magas gimnáziumi képzettségi szintet nem tud-

ta a felsőfokú továbbtanulásban határozottabban kamatoztatni. Ezt úgy is értékelhetjük, hogy ezáltal az érettségivel járó középiskolai szakképzést igénylő munkahelyek betöltése terén a magyarság hátrányos helyzetbe került. Szlovákiában a szakközépiskolai végzettségű lakosok alkotják a legmagasabb érettségivel rendelkező lakosok túlnyomó részét. E kategóriában a magyarok aránya nem éri el az összlakossági arányokat, de a 8,16%-ról 7,71%-ra történő változása a 9,68%-hoz való közeledés tendenciáját mutatja (lásd a 39. táblázatot).

A lakosoknak a képesítési szintek szerinti belső eloszlása tekintetében hasonló fejlődési tendenciák fedezhetők fel 1991 és 2001 között a szlovákiai magyarságnál, mint országos szinten (lásd a 42. táblázat 3.1, 3.2, 3.3 sorát). Ebből is látható, hogy a szlovákiai magyarság műveltségi szintbeli lemaradása középszinten az érettségivel végződő szakmunkás és szakközépiskolai képesítésekben mutatkozik meg. Érdemes figyelni azonban arra, hogy az előbb

Legmagasabb elért műveltség	A lakosok körében nemzetiség szerint										
	Szlovák	Magyar	Ruszin	Ukrán	Cseh	Német	Lengyel	Horvát	Szerb	Roma	Szlovákia
felsőfokon (2001)	8.24	4.54	12.26	21.21	17.78	17.13	14.14	10.34	15.21	0.19	7.87

42. táblázat. Legmagasabb elért műveltség (magyar nemzetiség)

39. táblázat szerint		1. A	2. KEN	3. KE	4. K	5. EGY	8. <15 év
1991	Kellene lenni	162 779	119 943	103 696	223 639	33 025	141 382
	Hiány-Többség	+61 246	+781	-18 921	-18 140	-16 618	-25 265
	Hiány-Többség %-ban	+37,63	+0,65	-18,25	-8,11	-50,32	-17,87
2001	Kellene lenni	109 674	122 369	133 397	255 767	40 978	104 530
	Hiány-Többség	+ 49 019	+ 12 019	-18 379	-6 361	-17 326	-21 688
	Hiány-Többség %-ban	+44,69	+9,82	-13,78	-2,49	-42,28	-20,75
1991–2001	Gyarapodás+Csökkenés-számban	-65 332	+13 664	+30 243	+43 907	+7 245	-33 275
	Ez %-ban	-29,16	+11,32	+35,67	+21,37	+44,16	28,66
Szlovákia							
1991–2001	Gyarapodás+Csökkenés-számban	-379 823	+149 427	+414 362	+563 789	+116 404	-234 108
	Ez %-ban	-25,11	+13,40	+43,00	+27,13	+37,93	17,82
A magyar nemzetiség részesedése	%-ban	17,20	9,14	7,30	7,78	6,22	14,21

3.6.4. Az alacsonyabb műveltségi szint okainak elemzése

A szlovákiai magyar nemzeti közösség alacsonyabb műveltségi szintjének egyik fő okát az iskolai művelődésben, a magyar iskolák hálózatában, az ott folyó oktatás tartalmában, színvonalában és nem utolsósorban a magasabb műveltségi szint elérésének igényére való nevelésben kell keresni. E problémák olyannyira összetettek, hogy megoldásukra az elmúlt másfél évtizedben a szlovákiai magyarság még próbálkozást sem tett.

Az alacsony műveltségi szint a középiskolai képzésben és a felsőoktatásban termelődik. Arra, hogy a távolabbi múltból örökölt műveltségi lemaradásról van-e szó, vagy e műveltségi szintbeli lemaradás tovább generálja önmagát, a középiskolai képzés és a felsőoktatás utolsó 15 évének áttekintésével keressük a választ.

3.6.4.1. Középiskolai képzés

A középiskolai képzés tekintetében ezekre a kérdésekre az 1991, 2001 és 2005-ös statisztikai adatok elemzésével keressük a válaszokat.

E célból a hivatalos statisztikai adatok alapján olyan új statisztikákat készítettünk, amelyek jellemzik a képzésben lévő diákok, hallgatók számbeli lemaradását (lásd a 43. táblázatot). Mivel a magyar nemzetiség 10,76 (1991) és 9,68 (2001) százalékos arányaitól nagyban eltérnek az egyes iskolai művelődésben résztvevő korcsoportok százalékos arányai, ezért a korrekt következtetések levonása érdekében a korcsoportok arányait vettük alapul a számításoknál. A hivatalos statisztikai adatok szerint Szlovákia 14–19 éves középiskolás korcsoportjának 1991-ben 9,54%-át és 2001-ben pedig 8,36%-át alkották a magyar nemzetiségűek. Azonban 2005-re ilyen hivatalos adat híján becslésre kényszerültünk, amely az 1991 és 2001-es adatok közötti differencia arányos továbbvitelén alapszik. Így kaptuk a 2005-ös, szóban forgó korcsoport magyar nemzetiségű 7,88%-os arányát (lásd még a 2.2.1-es fejezetet és a 13–18. táblázatokat). Azon magyar nemzetiségű diákok számát, akiknek a középiskolai képzésben kellene lenni, a szlovákiai diák számadatok imént kapott százalékos arányában számítottuk ki. Most pedig térjünk ki az így elkészített 43. táblázat adatainak elemzésére.

Elsőként el lehet mondani, hogy a szlovákiai magyarság a jelzett három évben, tehát valójában az elmúlt 15 évben a középiskolai képzés szinte valamennyi típusában (kettő kivételével) továbbhalmozta a hiányt. Ez a 43. táblázatban levő adatok alapján – amely összefoglalja és kiegészíti a 25., 27. és 31. táblázatok adatait – számbelileg is megbecsülhető, például úgy, hogy vesszük az 1991-es és 2005-ös diákszámok átlagait elosztva 4-gyel (négyéves középiskolai képzést számolva) és megszorozva 15-tel. Ezeket a számításokat elvégezzük: a magyar nemzetiségűeknek kellene lenni, illetve a magyar nemzetiségűeknek a diákszám alapján, majd kivonjuk egymásból. Az ilyen becslés alapján a magyarság 15 éves vesztesége a középiskolai képzésben megközelítőleg 8700-ra tehető.

Ami viszont a továbbtanulás esélyeit illeti, még szembetűnőbb a műveltségi szintre való kihatása miatt az, hogy ehhez a veszteséghez megközelítőleg 7300 fővel az érettségivel végződő gimnáziumi és szakközépiskolai képzés járult hozzá.

Az utóbbi 4–5 évben a középiskolai képzésben a magyarság hiánya csökkenő tendenciát mutat abszolút számokban is. A korcsoportban

mutatkozó csökkenés miatt a korcsoportok arányaihoz való felzárkózás tendenciája erőteljesebben észlelhető.

A magyar nemzeti kisebbség szempontjából a középiskolai képzés eme kedvező fejlődési tendenciáit azonban némileg beárnyékolja három, a képzés belső struktúrájában meglévő kedvezőtlen állapot.

Elsőként említsük a szak- és egyesített középiskolákkal kapcsolatos problémákat. A középiskolai képzés európai trendek által is sugalmazott szerkezeti és tartalmi változások igénye, valamint a központi közigazgatási kompetenciák egyes részeinek átruházása az alacsonyabb közigazgatási intézményekre 2002-ben új középiskolai típus létrehozásához vezetett. Így kezdtek létrejönni az egyesített középiskolák (zdrúžené stredné školy), amelyek túlnyomó részben az addig hagyományos szakmunkásképzők integrálódásához vezettek. Kisebbség részben e változás veszteségei azonban a szakközépiskolák is. A szakmunkásképzőkben 2001 és 2005 között a diákok száma 41 755-tel, a szakközépiskolákban csak 10 322-vel csökkent Szlovákiában. Az egyesített középiskolák révén azonban, ahol 2005-ben már 71 534 tanuló tanult, a középiskolai szakoktatásban résztvevő

43. táblázat. Diákok az egyes iskolatípusokban

Diákok száma								
	Szlovákia	Magyar nemzetiségű	Magyar tannyelvű	Magyar nemz. kellene lenni	Hiány/többlet		Magyar nemz. %-ban	Korcsoport %-ban
					számban	%-ban		
1991								
1. gimnázium	59172	5259	4089	5645	-386	-6,84	8,89	9,54
2. szakközépiskola	95195	7421	4700	9082	-1661	-18,29	7,80	9,54
3. szakmunkásképző	143282	12992	5630	13669	-677	-4,95	9,07	9,54
4. középiskola érettségivel (1+2)	154367	12680	8789	14727	-2047	-13,90	8,21	9,54
5. középiskolák összesen	297649	25672	14419	28396	-2724	-9,59	8,62	9,5
2001								
1. gimnázium	86239	6093	4982	7210	-1117	-15,49	7,07	8,36
2. szakközépiskola	91820	6336	3711	7676	-1340	-17,46	6,90	8,36
3. szakmunkásképző	106775	9188	4925	8926	+262	+2,93	8,61	8,36
4. középiskola érettségivel (1+2)	178059	12429	8693	14886	-2457	-16,51	6,98	8,36
5. középiskolák összesen	284834	21617	13618	23812	-2195	-9,22	7,59	8,36
2005								
1. gimnázium	99758	6895	5762	7861	-966	-12,29	6,91	7,88
2. szakközépiskola	81498	5573	3704	6422	-849	-13,22	6,84	7,88
3. szakmunkásképző	65020	4570	2725	5124	-554	-10,81	7,03	7,88
3.1 egyesített középiskolák	71534	6079	3381	5636	+443	+7,86	8,50	7,88
4. középiskola érettségivel (1+2)	181256	12468	9466	14283	-1815	-12,71	6,88	7,88
4.1 szakmunkásképző+ egyesített középiskolák	136654	10649	6106	10760	-111	-1,03	7,79	7,88
5. középiskolák összesen	317810	23117	15572	25043	-1926	-7,69	7,27	7,88

diákok száma 2001-től (szakközépiskola + szakmunkásképző) 2005-ig (szakközépiskola + szakmunkásképző + egyesített) 19 457-tel nőtt (lásd a 43. táblázatot). Ezek az adatok azt mutatják, hogy a Szlovákia középiskoláiban folyó szakképzés az utóbbi néhány évben reneszánszát éli. Ez idő alatt a gimnazista diákok száma is, megtartva az 1990 óta tartó folyamatos fejlődést, 13 519-cel nőtt. Érdekességként említjük a korábbi tíz év változásait, amelyek, ha nem is folyamatosan, de az 1991 és 2001-es évek diákszámai szerint a középiskolai szakoktatásban a diákok száma ezalatt 39 882-vel csökkent.

A magyar nemzetiség középiskolai szakoktatását illetően a diákok száma 2001-re 1991-hez viszonyítva 4889-cel csökkent, amely a szlovákiai, imént említett 39 882 diákszámcsökkenés igen magas, 12,26%-át adja. 2001-től 2005-ig viszont a szakképzésben levő magyar diákok száma 698-cal növekedett, amelyvel a szlovákiai növekedéshez csupán 3,59%-kal járult hozzá (lásd a 43. táblázatot).

Ami viszont szembetűnő, de nem meglepő, hogy az egyesített középiskolákban a magyar nemzetiségű diákok száma 443-mal meghaladja a korcsoport 7,88 %-os arányát, hiszen a szakmunkásképzőkben már 2001-ben is hasonló jelenségre figyelhettünk fel (lásd a 43. táblázatot).

Ezt a kedvező jelenséget azonban túlnyomórészt a nem érettségivel végződő középiskolai szakoktatásban érte el a szlovákiai magyarság az érettségivel végződő képzés rovására, hiszen a középiskolai képzésben összesen közel kétezer diákhány van 2005-ben (lásd a 43. táblázatot). Végezetül tehát ez a felsőfokú képzésbe való belépés esélyeit rontja a magyarság számára.

Szlovákiában tehát valójában a középiskolák négy típusát különböztetjük meg: gimnáziumok, szakközépiskolák (stredné odborné školy), szakmunkásképzők (stredné odborné učilištia) és egyesített középiskolák (združené stredné školy). A három utolsó középiskolában különböző szakokon és az azok által kínált specializációkban lehet tanulmányokat folytatni. A szakokon belül a hivatalos statisztikák nem tartalmazzák a diákok nemzetiségi összetételét, a magyar nyelven folyó oktatással kapcsolatos információkat azonban igen. A 2005/2006-os tanévben Szlovákiában a négy középiskolátípusban összesen 317 810 diák tanult, akik közül 243 736 diák az érettségivel végződő teljes középiskolai képzést nyújtó (úplné stredné štúdium s maturitou) szakokat látogatta, akik az összes diák 76,69 %-át tették ki (lásd a 43. táblázatot).

A magyar tannyelvű középiskolák és osztályok 15 572 diákja közül teljes középiskolai tanulmányokat végez 11 374, vagyis az összes diákok 73,04%-a. A 44. táblázatban megadtuk ezen diákok elosztását az egyes iskolatípusok szerint.

E táblázatból az is kitűnik, hogy a magyar nyelvű érettségivel végződő szakoktatásban résztvevő diákok száma tehát arányban is az egyesített középiskolákban, de leginkább a szakmunkásképzőkben lényegesen elmarad az összes diákok arányától, amely a felsőfokú továbbtanulás esélyeit rontja.

A 2002-ben elindult középiskolai szakképzés szerkezetváltását a szlovákiai magyarság nem tudta a maga hasznára fordítani, mert nem készült fel az ilyen változásra és nem volt és ma sincs iskolapolitikai stratégiája a fejlődési tendenciák, az új kihívások kezelésére.

44. táblázat. A diákok száma a teljes érettségivel végződő középiskolai képzésben (USV)

2005/2006	Gimnázium	Szakközépiskola	Szakmunkásképző	Egyesített	Összesen
Szlovákiában	99 758	77 998	25 572	40 408	243 736
Magyar tannyelvű	5 762	3 674	365	1 573	11 375
Magyar tannyelvű %-ban	5,78	4,71	1,43	3,89	4,67
Az összes magyar nyelvű képzésben levő diákok számának %-os aránya					
	5,78	4,54	4,19	4,73	4,90

E részben eddig a középiskolai oktatásnak a műveltségi szintre való hatását az érettségivel végződő és egyéb képzést nyújtó két szakterületre bontva elemeztük. Tekintsünk be egy kicsit mélyebben a szakokban és szakspecializációkban rejlő lehetőségek elemzésébe. Újból csak Szlovákiára és a magyar nyelvű oktatásra rendelkezünk hivatalos statisztikai adatokkal.

A 45. táblázatból kiolvasható, hogy a magyar nyelven kínált szakok száma és a szakokon belül választható specializációk száma az egyes képzési formákban és a középiskolák típusaiban egyaránt messze elmarad az országos számadatoktól. Pedig ezek tehetnék vonzóbbá a magyar nyelvű középiskolai képzést és ezáltal lehetne növelni a speciális képességeket és

képességeket igénylő munkaerőpiacon való elhelyezkedés esélyeit.

A legjobb helyzetben levő magyar gimnáziumok is csak idegen nyelvre, informatikára, matematikára és fizikára, biológia és ökológiára szerveznek külön speciális osztályképzést, amely nagyon kevésnek mutatkozik.

A többi iskolatípusban is hasonlóan nagyon kedvezőtlen a magyar nyelven tanulható szakok és specializációk kínálata (lásd a 45. táblázatot). Ez egyrészt lényegesen csökkenti a magyar nyelvű középiskolai képzés vonzását, a magyar nemzetiség körében hiányszakmákat idéz elő és nem utolsó sorban bizonyos szakmákban túlképzéshez vezethet, amely a munkanélküliek számát növelheti.

45. táblázat. Tanulmányi szakok (specializációk) száma a középiskolákban

Képzési formák	Állami		Magán		Felekezeti	
	Szlovákia	Magyar tannyelvű	Szlovákia	Magyar tannyelvű	Szlovákia	Magyar tannyelvű
Gimnáziumok						
ÚSV(specializáció)	(14)	(5)	(7)	(1)	(7)	(2)
Szakközépiskolák						
4-5 éves, ÚSV	18(202)	9(24)	9(49)	2(4)	4(20)	0(0)
1-3 éves, VYŠ	10(39)		2(13)			
1-3 éves, PMŠ	6(15)	2(2)	5(13)		1(1)	
8. évf.	1(3)		1(1)			
1-3 éves, NDŠ	1(1)				1(1)	
1-3 éves, SV					1(1)	
Szaktanulmányképzők						
4-5 éves	16(90)	3(5)	8(40)	2(3)	2(4)	
2-3 éves	13(150)	10(35)	9(45)	6(13)	7(15)	
1-3 éves, ZUUP	9(22)	2(2)	1(2)			
1-3 éves, NDŠ	11(61)	9(14)	6(20)	3(5)	7(9)	
Egyesített középiskolák						
4-5 éves, ÚSV	20(197)	8(14)	5(20)	3(9)	1(4)	
1-3 éves, VYŠ	(4)4					
1-3 éves, PMŠ	7(15)	2(2)	2(3)			
1-3 éves NDŠ	15(59)	6(9)	3(7)	2(4)	2(4)	
1-3 éves SV	17(143)	8(28)	5(24)	5(12)	4(9)	
1-3 éves, ZUUP	7(10)		1(1)			

Jelmagyarázat:

ÚSV – úplné stredné vzdelanie s maturitou (teljes középiskolai képzés érettségivel)

PMŠ – pomaturitné štúdium (érettségi utáni tanulmányok)

NDŠ – nadstavbové štúdium (felépítményi tanulmányok)

VYŠ – vyššie odborné štúdium s absolútoriom (felsőbb szaktanulmányok)

SV – stredné odborné štúdium bez maturity (középfokú szaktanulmányok érettségi nélkül)

– a táblázatban a tanulmányok végzésére kínált szakok száma, zárójelben az azokon belül tanulható szakspecializációk száma található.

A harmadik téma, amely a magyar nemzeti-ség műveltségi szintjével összefüggésbe hozható, az a munkavégzés melletti (levelező, esti) távoktatás. Amint azt az előzőekben tapasztaltunk, a magyar nemzetiség középiskolai képzésére vonatkozó számadatok elmaradnak az országos adatoktól. Stratégiai célként a magyarság korcsoport százalékos arányainak megfelelő szintű középiskolai képzés elérése jelölhető meg. Ez azonban a szlovákiai összmagyarság műveltségi szintjében mutatkozó lemaradás enyhítésére nem elégséges. Ugyanis a magyarság körében a 2001-es népszámlálás adatai szerint a 9,68 %-os összlakossági aránytól 49 019-cel többen vannak azok, akik a legmagasabb alapiskolai képzettséggel rendelkeznek (lásd a 39. táblázatot). Ehhez még hozzávehetjük a legmagasabb szakmunkás képesítésű 8286 magyar nemzetiségű lakossági többletet is.

Ezen 57 305 magyar nemzetiségű lakos számára a középszintű távoktatás nyújthatná a magasabb képzettségi szint elérésének lehetőségét és a munkanélküliség büvköréből a munkaerőpiacon való megjelenés esélyét.

Szlovákiában a középiskolai távoktatás (štúdium popri zamestnaní ŠPZ) nagyon fejletlen. Mind a négy középiskolai típusban összesen 12 060 személy végzi tanulmányait munkavégzés mellett vagy munkanélkülként. Ezek közül csak 270-en tanulnak magyar nyelven. Mindezekelőtt a magyar tannyelvű középiskolák és a magyar tannyelvű osztályokkal rendelkező iskolák számára kínálkozik itt fejlesztési lehetőség, egyrészt a rendes középfokú távoktatás bővítésével, de a munkaerőpiac által igényel konkrét munkavégzési képességek megszerzéséhez hosszabb-rövidebb ideig tartó középiskolai képesítést nem adó képzések megszervezésével is.

3.6.4.2. Felsőoktatás

Az 1991-es népszámlálási adatok szerint Szlovákia legmagasabb felsőfokú végzettségű lakosai közül 10,76%-nak, azaz 33 025-nek kellene magyar nemzetiségűnek lennie. A valóság azonban 16 618-cal kevesebb és csak 16 407 magyar lakosnak volt felsőfokú végzettsége. A 2001-es népszámlálás adatai szerint a felsőfokú

végzettségük hiánya 17 326-ra emelkedett (a 39. és 42. táblázat adatai alapján). A felsőoktatás tehát a 90-es években tovább halmozta a szlovákiai magyarság műveltségi szintben meglévő lemaradását.

Érdekességként megemlítjük, hogy amennyiben a szlovákiai magyar fiatalok a 20–24 éves korcsoportban meglévő arányainak megfelelő számban vettek volna részt a szlovákiai felsőoktatásban, akkor a 2001-es népszámlálás által kimutatott 23 652 diplomás magyar nemzetiségűtől (lásd a 39. és 46. táblázatot) közel 7200-zal több szlovákiai magyarnak lett volna felsőfokú képzettsége. Ehhez az adathoz úgy jutottunk, hogy az 1991-es és 2001-es hiányok átlagát ötlet osztottuk (a felsőoktatás hosszát öt évnek vettük) és megszoroztuk 11-gyel, a köztes évek számával.

Szlovákia felsőoktatásában a hivatalos statisztikák a hallgatókat öt szakágazatra osztják szét: egyetemi, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági és művészeti. Az viszont már egy más kérdés, hogy mely tanulmányi szakok és specializációk hallgatói tartoznak az egyes szakágazatokba. A népszámlálások időpontjainak függvényében a 46. táblázatban feldolgoztuk a hallgatók megoszlását az egyes szakágazatok szerint.

A szlovákiai magyarság érvényesülése, a magasabb pozíciók elérése szempontjából az sem mellékes, hogy milyen a magyar nemzetiségű hallgatók eloszlása a szakágazatok, de a tanulmányi szakok, specializációk keretein belül is. A szakágazatokon belül mindenképp a nagy számú hallgatószámot befogadó egyetemi és műszaki ágazatokban még 1991-ben meglévő nagy arányú eltérés (40,79–52,06, illetve 38,97–27,39) 2001-re kisebb eltérést mutatva kiegyenlítődött (41,95–46,96, illetve 28,95–31,03). A magyar nemzetiségű hallgatók száma e két szakágazaton belül az országos százalékos arányokhoz közeledett (lásd a 46. és 47. táblázatot).

Szembetűnő azonban, hogy a hallgatói szám országos változásainak tendenciáitól a magyar nemzetiségű hallgatók számának változásai nagyban eltérnek, eltérő fejlődési tendenciákat mutatnak. Így pl. a műszaki tanulmányo-

kat folytató hallgatók százalékos arányaiban a 90-es években 10%-os volt a visszafejlődés (38,97–28,95) Szlovákiában, a magyar nemzetiségű hallgatók esetében éppen ellenkezőleg: ezen ágazat hallgatóinak százalékos aránya közel 4%-kal nőtt meg. Nagy valószínűséggel a magyar nemzetiségű hallgatók a műszaki mérnökképzés iránt országosan megmutatkozó kisebb érdeklődés miatt e szakokra való könnyebb bejutást használták ki. A statisztikai összadatok szerint azonban a felsőoktatásban levő magyar fiatalok százalékos aránya ténylegesen nem emelkedett, hanem az 1991-es 4,83%-ról 2001-es 4,51%-ra csökkent. Ez figyelmeztető csökkenés lenne, ha a felsőoktatásban résztvevő fiatalok 20–24 éves korcsoportjaiban a magyar nemzetiségű 10,09 %-os arány nem csökkent volna ez alatt az idő alatt 8,50 %-ra. Így ténylegesen és korrekten a fejlődés tendenciáját azon lehet lemérni, ha megnézzük, hogy a magyar nemzetiségű hallgatók hány százalékát teszik ki azon hallgatói számnak, amennyinek a korcsoportok arányai sze-

rint lenni kellene a felsőoktatásban. Ezen adatokat a 46. táblázat utolsó oszlopa tartalmazza.

Ezek szerint a szükséges magyar nemzetiségű hallgatók csak 47,83 %-a volt a felsőoktatásban 1991-ben. Ez az arány 2001-re 53,11 %-ra és 2004-re 56,25 %-ra nőtt. E növekedést azonban beárnyékolja a szakágazatok hallgatói számának az ágazatok közötti, de az ágazaton belüli nem egyenletes, ingadozó változása is (lásd a 46. táblázatot).

A szlovákiai magyarság a felsőoktatásban való emelkedő részvételével hozzájárul műveltségi szintjének emeléséhez. A 2004-es 56,25 % azonban még túl messze van a 100%-tól.

Mi az oka annak, hogy a szlovákiai magyarság képtelen gyorsabban mozgósítani a 43,75 %-os tartalékait és miért nem követi a felsőfokú képzés terén a szakágazatok közötti és azokon belüli országos fejlődési tendenciákat? Minden valószínűséggel e kérdések megválaszolásában rejlik a felsőfokú képzés terén a szlovákiai magyarság felzárkózásának gyorsabb üteme a szlovákiai országos szintre.

46. táblázat. A hallgatók száma a felsőoktatásban I.

	SZL		MN		MN %-ban	KL	Hi	R %-ban
	Száma	%-ban	Száma	%-ban				
1991 (Korcsoport 10,09 %-a magyar nemzetiségű)								
Egyetemi	21387	40,79	1317	52,06	6,16	2158	841	61,03
Műszaki	20430	38,97	693	27,39	3,39	2061	1368	33,62
Közgazdasági	5845	11,15	246	9,72	4,21	590	344	41,69
Mezőgazdasági	4082	7,78	241	9,53	5,90	412	171	58,50
Művészeti	686	1,31	33	1,30	4,81	69	36	47,83
Összesen	52430	100,00	2530	10000	4,83	5290	2760	47,83
2001 (Korcsoport 8,50 %-a magyar nemzetiségű)								
Egyetemi	39083	41,95	1975	46,96	5,05	3322	1347	59,45
Műszaki	26971	28,95	1305	31,03	4,84	2293	988	56,91
Közgazdasági	17808	19,12	519	12,34	2,91	1514	995	34,28
Mezőgazdasági	7648	8,21	311	7,39	4,07	650	339	47,85
Művészeti	1649	1,77	96	2,28	5,82	140	44	68,57
Összesen	93159	100,00	4206	100,00	4,51	7919	3713	53,11
2004 (Korcsoport 8,02 %-a magyar nemzetiségű)								
Egyetemi	48805	45,60	2706	56,05	5,54	3914	1208	69,14
Műszaki	29608	27,67	1124	23,28	3,80	2375	1251	47,33
Közgazdasági	20030	18,72	734	15,20	3,66	1606	872	45,70
Mezőgazdasági	6660	6,22	217	4,50	3,26	534	317	40,64
Művészeti	1919	1,79	47	0,97	2,45	154	107	30,52
Összesen	107022	100,00	4828	100,00	4,51	8583	3755	56,25

Jelmagyarázat:

SZL – Szlovákia, MN – magyar nemzetiségű, KL – magyar nemzetiségűeknek a korcsoport szerint lenni kellene, Hi – számbeli hiány, R – a magyar hallgató (MN) részesedése a szükséges hallgatói számból (KL).

47. táblázat. A hallgatók száma a felsőoktatásban II.

	Gyarapodás 1991–2001				Gyarapodás 2001–2004			
	SZL	MN	SZL %-ban	MN %-ban	SZL	MN	SZL %-ban	MN %-ban
Egyetemi	17696	658	82,74	49,96	9722	731	24,88	37,01
Műszaki	6541	612	32,02	88,31	2637	-181	9,78	-13,87
Közgazdasági	11963	273	204,67	110,98	2222	215	12,48	41,43
Mezőgazdasági	3566	70	87,36	29,05	-988	-94	-12,52	-30,23
Művészeti	963	63	140,38	190,91	270	-49	16,37	-51,04
Összesen	40729	1676	77,68	66,25	13863	622	14,88	14,79

Jelmagyarázat: SZL – Szlovákia, MN – magyar nemzetiségű

Már jeleztük, hogy a felzárkózás folyamatában a gazdasági és társadalmi élet szerteágazó sokrétősége miatt fontos lenne, ha a hallgatók számadatai követnék a szakágazatok és a tanulmányi szakok közötti megoszlás országos arányait.

Félő azonban, hogy e téren a felsőoktatáshoz való könnyebb hozzájutás (pl. felvételi vizsga nélkül) kisebb anyagi terhekkel járó lehetőségek miatt az érettségizők nem veszik figyelembe a munkaerőpiac elvárásait és a természetes szakmai igényeket.

Mindezek a diplomás szakemberképzés aránytalanságaihoz vezethetnek. A szlovákiai magyarság szemszögéből ezeknek az esetleges deformációknak figyelmet kellene szentelni most különösképpen, amikor lényegesen bővült a magyar nyelvű felsőoktatás Szlovákiában és az európai integráció feltételei között nőttek az esélyek és lehetőségek a továbbtanulásra a magyarországi felsőoktatási intézményekben, de Európa más országaiban is.

A 2001 utáni időszakban a szlovákiai magyarság felsőfokú művelődésének fokozottabb figyelése azért vált időszerűbbé, mert lényegesen megerősödtek a magyar nyelvű felsőoktatás intézményes keretei új egyetem és egyetemi kar létrehozásával.

A szlovákiai magyarság szempontjából az a legfontosabb, hogy milyen az új intézmények szakkínálata és lehet-e ezen intézményekben új szakokon tanulmányokat folytatni. A két új intézmény a Selye Egyetem és a Közép-Európai Tanulmányok Kara, a Szlovákiában (Komáromban és Nyitrán) már 2003-ig meglévő magyar nyelvű felsőoktatásra épül és folytatják a képzést az addig Szlovákiában már meglévő magyar nyelvű

felsőoktatási programokban. Az utóbbi két évben új tanulmányi programot, hungarológiát csak a pozsonyi Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, valamint két új programot, hungarológiát, illetve kulturális és szociális antropológiát a nyitrai Közép-európai Tanulmányok Kara indította.

Már a 2001–2004 közötti időszakban a szakágazatok mentén beállt változások arra utalnak, hogy a magyar nemzetiségnek felsőfokú képzésben bizonyos strukturális változások jelei mutatkoznak (lásd a 46. és 47. táblázatot). Az elkövetkező évek fejleményei döntik el, végülis milyen irányt vesz a szlovákiai magyarság felsőfokú művelődése.

Néhány statisztikai adatból már észlelhetők bizonyos negatív fejlődési tendenciák. Ezek közül most itt csak két jelenséget emelünk ki, amelyek valódisága már statisztikailag is alátámasztható.

Tudvalevő, hogy Szlovákiában az alsótagozatos tanítóképzés 1959 óta a felsőoktatás része. Az óvopedagógus képzés megmaradt középiskolai szinten. A 2005-ben bevezetett háromszintű felsőoktatás e két pedagógus-kategória képzését úgy oldotta meg, hogy a bachelor szinten a hallgató óvopedagógusi képesítést szerez, majd folytatva tanulmányait a mester szinten alsótagozatos tanítói diplomát szerez. Emellett azonban megmaradt a középiskolai óvopedagógus-képzés is. Az ilyen felsőfokú tanulmányi programra felvett hallgatók tehát alsótagozatos tanítók szeretnének lenni, csak hogy először el kell végezniük a bachelor szintű óvopedagógus-képzést. Ezért joggal összevonhatjuk a régi és új tanulmányi programok ilyen hallgatóit és besorolhatjuk őket egységesen az alsótagozatos tanítóképzésbe.

A 2005/2006-os tanévben Komáromban és Nyitrán alsótagozatos tanítói programban 659 hallgató folytat tanulmányokat. Ha e számot kiegészítjük a magyarországi kihelyezett tanítóképzés 60 hallgatójával, akkor a 719 hallgatói számot kapjuk. Szlovákiában megközelítőleg 1200–1300 alsótagozatos tanító számára biztosítanak helyet a magyar tannyelvű iskolák. Amennyiben a hallgatók jelenlegi évfolyamszámából indulunk ki, akkor a két intézményben évfolyamonként 170 (70 nappali és 100 levelező) hallgató tanulna az alsótagozatos tanítóképző programokban. A természetes utánpótlás biztosítása érdekében elég, ha évenként 30–50 alsótagozatos tanító végez.

Másik említésre méltó képzési terület a magyar nyelv és irodalom szakos tanárképzés. Az oktatási minisztérium által 1998-ban készített felmérés szerint 581 tanár tanított magyar nyelvet és irodalmat Szlovákiában. Jelenleg Pozsonyban 58, Komáromban 289 (161 nappali, 128 extern), Nyitrán 193 (172 nappali, 21 extern), tehát összesen 540 (333 nappali, 149 extern) hallgató készül a magyar nyelv és irodalom szakos tanári pályára.

Az első évfolyamban 2005-ben Komáromban 190 (103+87), Nyitrán 94 (80+14), összesen 294 magyar szakos hallgató tanult. Ezek szerint a 2008/2009-es tanévben Szlovákiában a magyar nyelv és irodalom szakok tanárképzés hallgatóinak száma elérheti az ezret.

Az említett felmérés szerint a szlovákiai magyar tannyelvű alap- és középiskolákban 1998-ban 3221 pedagógus tanított. Szlovákiában a 2005/2006-os tanévben a magyar nyelvű pedagógusképzés hallgatóinak száma 1676 (983 nappali és 693 extern). E tanévben az első évfolyamban 961 (434 nappali és 327 extern) hallgató folytat tanulmányokat pedagógusképző tanulmányi programokban. Ezek alapján a 2008/2009-es tanévre a szlovákiai magyar pedagógusképzésben a hallgatók száma elérheti a háromezret. A természetes pedagógus-utánpótlás biztosítására hosszútávon elég, ha évenként 130–150 pedagógus végez.

A 2011-re esedékes népszámlálásig ezáltal ugyan gyarapodni fog a legmagasabb felsőfokú végzettségű magyar nemzetiségűek száma és

aránya, azonban az ilyen fejlődési tendencia mellett a pedagógus diplomával rendelkezők többsége nem tud majd elhelyezkedni a magyar tannyelvű iskolákban.

Nem csak a szlovákiai magyar felsőoktatásban, hanem a teljes szlovákiai felsőoktatásban is azt gondolnánk, hogy a munkaerőpiaci törvények uralkodnak. Sajnos, ez nem teljesen így van. A felsőoktatási intézmények a sok hiányossággal rendelkező normatív támogatási rendszer keretei között szabadon növelik a hallgatók számát azokon a tanulmányi szakokon, amelyek iránt megnőtt az érdeklődés függetlenül attól, el tudnak-e helyezkedni majd a szakmájukban. Szlovákiában nagyon kevés a diplomás munkanélküli, de elég nagy részük nem a szakmájuknak megfelelő munkát kényszerül elfogadni. Az ilyen magán a kaotikus jegyeket viselő köz- és felsőoktatásban a speciális szakképzéstől függetlenül, főleg az idegen nyelv és informatika oktatásával a végzős hallgatók olyan kompetenciákhoz jutottak, amelyekkel jól el lehetett helyezkedni, sokszor felsőfokú diplomát nem igénylő munkahelyeken is.

Azonban ez a piac is telítődik és egyre több a friss diplomások között a munkanélküli. Így a 2005-ben végzett diplomások több mint 12%-a szeptemberben munkanélküli volt. 2005 novemberében az összes munkanélküliek több mint 7%-a volt diplomás szakember.

A magyar nyelvű felsőoktatás szervezésénél, struktúrájának kialakításánál, a tanulmányi programok indításánál nem elhanyagolható szempont kell, hogy legyen az, hogy ne csak a képzettségi szint emelését, hanem a diplomás munkanélküliek számának csökkenését is elősegítse úgy, hogy lehetőségük legyen az első diplomásoknak szakmájukban elhelyezkedni.

3.6.4.3. Befejezés

A szlovákiai magyar nemzeti kisebbség műveltségi, iskolai képzettségi szintjének emelése az országos szintre (lásd a 39. táblázatot) valószínűleg nagyon hosszú időre ki fog nyúlni. A rendszerváltást követő 15 évben, amelyből 8 éven át a magyarság politikai képviselője kormánytényező volt, a műveltségi szint terén

csak a javulás tendenciáit fedezhetjük fel, utalva az 1998-as kormányprogram idevágó részének programszerű nem teljesítésére. Az egyetem és egyetemi kar létrehozása komoly előrelépést jelentett, amelynek igazi kihatásait a műveltségi szint emelésére és a gazdasági, társadalmi szféra igényeinek megfelelő szakemberképzésre, a magas munkanélküliség csökkentésére, a magasabb gazdasági, társadalmi pozíciók megszerzésére csak hosszútávon lehet majd lemérni.

A szlovákiai magyar felsőoktatás intézményes indulása (az első két év) viszont nem hozott magával lényeges szakkínálat-bővítést a korábbiakhoz képest és a hallgatók nagyobb érdeklődésére számító új tanulmányi programokat lényegében csak Nyitra kínál.

Az is szembevetendő, hogy a szlovákiai magyar felsőoktatás túlzottan pedagógusképző irányultságú és ez többszörösen felülmúlja az igényeket. A pedagógusképzés ilyen tömegesítése és benne az extern, levelező képzés igen magas aránya szükségképpen a képzés színvonalának romlását fogja előidézni, amely végül is a magyar közoktatás vonzását gyengíti. A Szlovákiában korábban meglévő és a 2000-től beinduló magyar nyelvű felsőoktatás együttesen nem eléggé tudta kiaknázni a szlovákiai magyarság 30–40%-os tartalékait. Ennyivel kevesebb magyar nemzetiségű fiatal érdeklődik ugyanis a felsőoktatás iránt, mint országos szinten.

Az is megállapítható (lásd a 47. táblázatot), hogy a szlovákiai magyar felsőoktatás statisztikailag értékelhető mértékben kezdi elvonni a magyar nemzetiségű hallgatókat a műszaki és agrárszakoktól, amelyekben nincs magyar nyelvű felsőoktatás. Nyilván e szakokon előidézett veszteségeket semmiképpen nem pótolja a túlzott pedagógusképzés.

Nem csak a szlovákiai magyarság, hanem állami érdek is, hogy a magyar nemzetiség az iskolai képzés minden szintjén a korcsoportok arányainak megfelelő számban legyen jelen. Ez lehet a stratégiai alapcél. Ennek mihamarabbi eléréséhez szükséges konkrét teendők megalkotását csak szakmai és politikai síkon lehet elképzelni.

Az életen át tartó tanulás európai programja új, eddig ismeretlen lehetőségeket kínál a hagyományos iskolai képzést nem abszolvált lakosok számára magasabb képesítési szint eléréséhez, a munkaerőpiacon való sikeres elhelyezkedéshez szükséges szakkompetenciák megszerzéséhez. E területen kínálkoznak talán a legnagyobb fejlesztési lehetőségek a magyar nyelvű közép- és felsőoktatás részére is.

3.6.5. A szlovákiai magyar közoktatás hatékonyságáról

A közoktatás problémáit kutatni, szakszerűen vizsgálni lényegében két úton, két módszerrel lehetséges. Az egyik módszer a statisztikai adatok jellemzésén, értelmezésén, a másik a szociológiai kutatásokon alapszik. A hivatalos statisztikai adatok általában nem szolgáltatnak olyan információkat az adott témákról, még inkább nem a szlovákiai magyar közoktatásról, amelyek alapján a problémák részleteiről is megbízható következtetéseket lehetne levonni. Az általános, hivatalos statisztikai adatok alapján a megadott kutatási témák szempontjai szerint újabb, úgymond finomabb statisztikai adatokat kell kidolgozni, amelyek pontos, célirányos következtetések levonását teszik lehetővé.

A szlovákiai magyar közoktatás több fontos területének vizsgálatára is kitértünk az előző részekben. Így beszéltünk a népszaporulat kihatásáról az oktatásügyre, a magyar nemzetiiség, illetve a magyar nyelvű közoktatás változásairól, összehasonlítva ezt az országos szintű változásokkal, szó esett a szakosodásról és annak kihatásáról a magyar nyelvű oktatás vonzására, de kitértünk a magyar közoktatás rendszerére, elérhetőségére is.

Itt most egy kicsit más szempontból, a teljesítmény, a teljesítés oldaláról vesszük szemügyre a szlovákiai magyar közoktatást. A szlovákiai magyar közoktatás akkor teljesítené a 100%-ot, ha minden magyar nemzetiségű gyermek a magyar nyelvű közoktatást venné igénybe. Természetesen ez a probléma is több változós, és a közoktatás teljesítménye nem csak magától az iskolától függ. Legnehezebb azonban objektíven megközelíteni az oktatás

színvonalát. A szlovákiai magyar közoktatás színvonalára való utalás azonban joggal vetődik fel mindenekelőtt akkor, amikor az elérhető magyar közoktatás helyett a magyar szülők a szlovák nyelvű közoktatást helyezik előnybe. Tehát akkor, amikor azt elemezzük, hogy a magyar nemzetiségű fiatalok miért és milyen arányban látogatják a szlovák nyelvű iskolákat. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az oktatás színvonalát, a szlovák nyelvi kompetenciát befolyásoló iskolai környezet valamennyi komponensét. Éppen ezeken a területeken nem rendelkezünk átfogó általános értékű ismeretekkel, információkkal. Némely monitoring jellegű tudásfelmérés alapján nem lehet a szlovákiai magyar közoktatás egészére vonatkozó következtetéseket levonni.

A szlovákiai magyar közoktatás '89 után kedvező helyzetbe került azáltal, hogy a szabaddá vált határok jóvoltából itt van a szomszédban a kitűnő magyarországi közoktatás és a hozzá történő integrálódás problematikája. Itt van azonban a szlovákiai közoktatás is, amelynek rendszerébe tagolódik a szlovákiai magyar közoktatás. Jelen van a harmadik tényezőként belépő európai közoktatási térség és annak irányzataihoz való igazodás problémaköre is.

A magyar nyelvű közoktatás hatékonyságát úgy mérhetjük, hogy megnézzük a magyar nyelvű képzésben lévő tanulók hány százalékát alkotják azoknak a magyar nemzetiségű diákoknak, akiknek képzésben kellene lenni a korcsoportok arányai szerint, illetve a képzésben lévő magyar nemzetiségű diákoknak. A gimnáziumi oktatás példáján fogjuk a módszert ismertetni. A gimnáziumi diákok korcsoportjának a népszámlálási adatoknál alkalmazott 15–19 évesek korcsoportját tekintjük. 2001-ben Szlovákiában e korcsoport 8,36%-át alkot-

ták a magyar nemzetiségűek. Szlovákia összes gimnáziumi tanulója között ilyen arányban kellene, hogy legyenek a magyar nemzetiségűek, amely 7210 tanulónak felel meg. A valóságban azonban csak 6093 volt 2001-ben a magyar nemzetiségű gimnazisták száma és 4982 a magyar nyelven tanuló gimnáziumi diákok száma (lásd a 25. táblázatot).

A magyar nyelvű gimnáziumok diákjai (MT) 69,10%-át alkotják azoknak a magyar nemzetiségű diákoknak, akiknek gimnáziumi képzésben kellene lenni (KL) és $E_2=81,77\%$ -át a magyar nemzetiségű gimnáziumi diákoknak (MN). A magyar nemzetiségű diákok (MN) részesedése a gimnáziumi képzésben $E_3=84,51\%$ -os, ugyanis ilyen %-át alkotják azoknak a magyar diákoknak, akiknek gimnáziumi képzésben kellene lenni (KL) (lásd a 25. táblázatot).

A magyar nyelvű gimnáziumi oktatás hatékonysága 2001-ben a fenti szám adatok szerint tehát $E_1=69,10\%$ -os, $E_2=81,77\%$ -os és $E_3=84,51\%$.

Képletekben kifejezve $E_1=(MT.100)/KL$, $E_2=(MT.100)/MN$, $E_3=(MN.100)/KL$. Ezek alapján a szlovákiai magyar közoktatás hatékonyságáról a változások tendenciáinak bemutatása és elemzése céljából három évre (lásd a 19., 22., 25., 27., 31. táblázatokat is) készítettük a fenti három hatékonyság-mutató adatainak táblázatát (lásd a 48. táblázatot).

A magyar tannyelvű óvodák hatékonysága 1990 és 2005 között folyamatosan, habár nem egyenletesen, de nőtt. A legnagyobb növekedést, közel 10%-ot, a magyar tannyelvű óvodákba járó gyerekek szolgáltatják a magyar nemzetiségű óvodásokhoz viszonyítva (E_2) 1990 és 2005 között.

48. táblázat. A magyar közoktatás hatékonyságának mutatói

	1990			2001			2005		
	E_1	E_2	E_3	E_1	E_2	E_3	E_1	E_2	E_3
Óvodák	80,56	71,92	112,02	81,16	78,56	103,30	86,34	81,62	105,79
Alapiskolák	74,33	74,82	99,34	84,75	81,29	104,25	92,43	83,52	110,66
Gimnáziumok	72,01	77,88	92,46	69,10	81,77	84,51	73,30	83,57	87,71
Szakközépiskolák	56,46	66,69	84,66	48,35	58,57	82,54	57,68	66,46	86,78
Szaktanulmányképzők	34,60	36,62	94,50	55,18	53,60	102,94	56,75	57,34	98,97

A magyar nyelvű alapiskolai közoktatás hatékonysága ezzel ellentétben a '80-as években alig változott, míg a '90-es években 10%, 6%, illetve 5% körül növekedve elérte a 84,75; 81,29, illetve a 104,25%-ot. Az egyik figyelemre méltó eredmény viszont a középiskolai képzés terén a legjobban kiépített gimnáziumi oktatás hatékonyságának ingadozó stagnálása a '80-as és '90-es években.

Például 1990 és 2001 között 92,46%-ról 84,51%-ra csökkent a magyar nemzetiségű diákok részesedése a gimnáziumi képzésben (E_3). Ennek köszönhetően relatívan nőtt: 77,88%-ról 81,77%-ra a magyar nyelvű gimnáziumi képzés hatékonysága a magyar nemzetiségű gimnazistákhoz viszonyítva (E_2), ellenben a magyar nemzetiségű gimnazista korcsoport-hoz viszonyítva 72,01%-ról 69,10%-ra esett vissza (E_1). A 2001–2005 közötti időszakban azonban mind a három mutatóban 3-4% körüli hatékonyság-javulás tapasztalható, amely a magyar gimnáziumi oktatás stabilizálódását jelzi.

A középiskolai képzés terén a magyar szak-középiskolai képzés alacsony hatékonysága és annak csökkenése a legszembetűnőbb, amely 1990-től 2001-ig folyamatosan, a korcsoport-hoz viszonyítva 56,46%-ról 48,35%-ra, a magyar nemzetiségű diákok számára viszonyítva pedig 66,69%-ról 58,57%-ra csökkent.

Ez a '90-es években a magyar nyelvű érettségivel végződő középiskolai képzés (gimnázium, szakközépiskola) hatékonyságának szinte minden mutatóban való csökkenése arra utal, hogy a szlovákiai magyar politikai, civil, pedagógiai társadalom nem tudatosította ezek fontosságát, szükségességét a magyar nemzeti közösség műveltségi szintjének emelése és érvényesülése érdekében. Az utóbbi öt évben a magyar nemzetiség e képzésekben növelte hatékonyságát, amely többek között három okra vezethető vissza. A szlovákiai magyarság ráértett, hogy a magasabb műveltségben, a továbbtanulásban rejlik a munkaerőpiacon való sikeresebb érvényesülés. Minden bizonnyal pozitív szerepet játszott itt a magyarországi támogatási rendszer, de az is, hogy a magyar nemzetiség politikai képviselője a kormánykoalíció része volt.

A szakmunkásképzésben viszont folyamatosan javult a magyar nyelvű képzés hatékonysága 1980 és 2001 között, a korcsoport magyar nemzetiségű tanulóihoz mérten 30,96%-ról 55,18%-ra (E_3) és a magyar nemzetiségű szakmunkásképzős tanulókhoz viszonyítva pedig 33,83%-ról 53,60%-ra (E_2).

Az utolsó öt évben viszont ez a fejlődés megállt. Az E_1 , E_2 mutatókban való javulás azonban már nem a magyar nyelvű szakmunkásképzés hatékonyságának javulását jelzi, hanem a magyar nemzetiségű diákok számának a korcsoport szerinti diákszámához viszonyított csökkenésének a közvetett következménye.

A középiskolai közoktatás egészét tekintve azonban ezekből az adatokból az is kitűnik, hogy az érettségít nem, vagy csak alacsony szinten adó magyar nyelvű szakmunkásképzés az érettségivel végződő többi képzéstől vonta el a diákokat, amely a felsőfokú továbbtanulás szempontjából a magyar nyelvű közoktatás hatékonyságának csökkenését jelenti.

Itt is tetten érhető a magyar középiskolai közoktatás, az előzőekben jelzett hiányosságain túl, két nagyon lényeges jelenség. Az első az, hogy a magyar nemzetiség részesedése a középiskolai oktatásban lényegesen elmarad a korcsoportok arányaitól (E_3). A másik abban mutatkozik meg, hogy nagyon alacsony a magyar nyelvű középiskolai képzés hatékonysága, mindenekelőtt az érettségivel végződőekben.

A magyar nyelvű közoktatás hatékonysága tehát abban nyilvánul meg, hogy milyen a vonzása a magyar nemzetiség körében és milyen feltételeket tud biztosítani a belőle kilépők számára az elhelyezkedés, a továbbtanulás, a szlovák és idegen nyelvi kompetenciák terén.

A magyar nyelvű közoktatás hatékonyságának további jellemzőjét adják a középiskolába, illetve a felsőoktatásba való belépés arányai. Szlovákiában 1991-ben az alapiskolás tanulók 41,55%-át tették ki a középiskolás diákok és ezek 17,61%-át a felsőfokú oktatás hallgatói. A magyar nemzetiségűek esetében ezek az adatok 40,73%-ra, illetve 9,86%-ra alakultak. Tíz év után Szlovákiában ezek az adatok 45,45, illetve 32,71 százalékra módosultak, míg a magyar nemzetiségű fiatalok esetében 42,97, illet-

ve 19,46 százalékos volt az itt mért továbbtanulás effektivitása. A magyar nyelvű közoktatás alacsony effektivitásáról tanúskodik az is, hogy a magyar nyelven tanuló alapiskolásoknak csak 30,11%-át alkották a magyar nyelvű középiskolás diákok 1991-ben és 33,30%-át 2001-ben.

Ezek a jelenségek az utóbbi öt évben is hasonlóan alakultak. A magyar tannyelvű középiskolai oktatás alacsony effektivitása e tekintetben is tetten érhető azáltal, hogy míg a magyar tannyelvű középiskolák diákjainak száma a magyar tannyelvű alapiskolás tanulók számának 44,10%-át alkották 2005-ben, addig a magyar nemzetiségűek esetében ez az arány 54,67%. A magyar nemzetiségűek részvétele a középiskolai továbbtanulást biztosító képzésekhez viszonyítva a felsőoktatási továbbtanulásban lényegesen lecsökken. Valójában ez a szlovákiai magyarság legnagyobb generációs problémája.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS ÉS FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

LÁSZLÓ BÉLA

1. MAGYAR TANÍTÓKÉPZÉS AZ ELSŐ- CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁGBAN¹¹³

Az első Csehszlovák Köztársaság idején Szlovákiában a tanítóképzőket a XXXVIII/1/-as alaptörvény és a 293/1919-es számú törvény alapján szervezték. A tanítóképző négy évfolyamú volt, a tanulmány érettségi vizsgával zárult. A tanítójelölt az eredményes érettségi vizsga után mint ideiglenes tanító alkalmazható volt a nyilvános népiskolákban.

Az ideiglenes tanító 2 éves tanítói gyakorlat után jelentkezhetett alkalmassági vizsgára, amelynek eredményes abszolválása után véglegessített tanító lett.

Az első Csehszlovák Köztársaságban a magyar tanítóképzés 1924-ig csak egy intézetben, az Orsolya-rendi apácák pozsonyi leányiskolájában folyt, ahol később óvónőképző is működött.

1924 és 1927 között a pozsonyi szlovák állami tanítóképző mellett magyar abiturienti tanfolyamokat szerveztek, 1927 szeptemberétől pedig párhuzamos magyar osztályokat nyitottak. Így 1927-től két magyar tanítóképző működött, s azonkívül a gimnáziumban érettségizettek számára továbbra is fenntartották az abiturienti kurzusokat, s a szükségnek megfelelően engedélyezték az úgynevezett externista tanítói vizsgákat is.

A tanítóképzőbe és az abiturienti kurzusokra a felvétel igen korlátozott volt, s egy ideig az állami tanítóképzőbe csak minden második évben vettek fel magyar tanulókat. Polgári iskolai szaktanítók magyar nyelvű képzése megoldatlan volt. 1936-tól tanfolyamokon képeztek magyar nyelvű polgári iskolai szaktanítókat.

1935-ben Komáromban református tanítóképző létesült, ugyanott 1938 szeptemberétől engedélyezték a katolikus tanítóképző megnyitását.

Az első Csehszlovák Köztársaság fennállásának két évtizede alatt pillanatra sem szünetelt az oktatásügy megreformálásáért indított harc. Az olyan kérdések, mint az állam és az egyházak viszonya, az iskolaügy demokratizálása, az iskolaügy szétforgácsoltságának megszüntetése, az iskolák államosítása, valamint a tanítók főiskolán való képzése állandó beszédtema volt pedagógus körökben, tanítói konferenciákon.

A tanítóképzés főiskolai szintre való emeléséből azonban nem lett semmi.

Csehszlovákiában 1932-ben a tanítóképzők száma 60, a növendékeké 8442. A 60 közül csehszlovák 45 (6176 növendékkel), ruszin 4 (552), német 10(1333), magyar 1 (316).¹¹⁴

Az állami statisztikai hivatal adatai szerint 1931 végén 1872 magyar elemi és 121 polgári iskolai tanító volt Szlovenszkon.

Az 1934/1935-ös iskolai évben Szlovenszkon 1671 tanító működött a magyar elemi iskolákban. Megoszlásuk: államiban 193 (ebből

113. Gyömbér Béla kézirat alapján.

114. Magyar Tanító XII. évfolyam. 1932

csehszlovák 44, orosz 1, német 5, magyar 142), községiben 173 (csehszlovák 11, orosz 1, német 2, magyar 158, zsidó 1), római katolikusban 911 (csehszlovák 69, orosz 1, német 15, magyar 825, eráris 1), görög katolikusban 14 (csehszlovák 7, orosz 4, magyar 3), evangélikusban 43 (csehszlovák 3, német 1, magyar 39), reformátusban 299 (csehszlovák 2, német 4, magyar 293, zsidó 32), magániskola 1 (magyar 1).¹¹⁵

Kárpátalján a magyar elemi iskolákban 290 tanító működött. Az államiban 175 (csehszlovák 4, orosz 42, magyar 122, zsidó 7), községiben 8 (orosz 1, magyar 7), római katolikusban 29 (orosz 2, magyar 27), görög katolikusban 7 (orosz 2, magyar 5), reformátusban 71 (orosz 2, magyar 63, zsidó 6).

1934-ben tanítóképzők száma 64, amelyből csehszlovák 45 (ebből szlovák 12), német 10, magyar 2, lengyel 1, nagyorosz 3, ruszin 3.¹¹⁶

1935-ben a 65 tanítóképző közül csak háromban képeznek magyar tanítókat: az állami koedukált tanítóképző magyar párhuzamos osztályaiban, az ezekhez csatolt abiturienst kurzuson, valamint az Orsolya-rend képzőjében.¹¹⁷

115. Világsszabadság, 1935. jan. 19

116. Új Élet, 1934. 5. sz.

117. Kemény Gábor: Magyar pedagógia a határokon túl. Jövő Útja, Budapest. 1935. nov.–dec.

LÁSZLÓ BÉLA

2. MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS CSEHSZLOVÁKIÁBAN 1945 UTÁN

2.1. Történeti előzmények

1948. április 21-én a Csehszlovák Nemzetgyűlés elfogadta az „egységes iskolákról” szóló törvényt. Kimondta az iskolák államosítását az ország egész területén, 9 évre meghosszabbította a tankötelezettséget és lehetővé tette az ingyenes oktatást. Az említett törvény alapján az iskolarendszer első fokozatát az 5 osztályos népiskola (nemzeti iskola – národná škola) alkotta, a második fokozatot pedig a 4 osztályos középiskola képezte, amelynek elvégzése kötelezővé vált.

1945. júliusában a tanítók első országos nagygyűlésén kinyilvánították azt az alapvető követelést, hogy a tanítók képzése főiskolai szinten történjék. Az ennek kapcsán kiadott rendelet értelmében az 1946/47-es akadémiai évben, Prágában, Brünnben Olmützben és Pozsonyban az egyetemek mellett pedagógiai karokat (fakultásokat) szerveztek. A pedagógiai karokon az óvónőképzés időtartama egy év lett, az elemi iskolák tanítóképzése két év, a polgári iskolák tanítóinak a képzési időtartama pedig három év. A tényleges szolgálatban lévő tanítóknak is lehetővé tették, hogy levelező formában, távhallgatóként megszervezzék, illetve kiégszítsék képesítésüket.

Az 1950/51-es akadémiai évtől a tanítóképzést újból megformálták. Pótolni kellett a tanítóhiányt, mert a pedagógiai karok képtelenek voltak elég szakképzett tanítót kibocsátani. Ezért megalakultak a „pedagógiai gimnáziumok”, amelyek óvónőket, illetve elemi iskolai tanítókat képeztek. Minden kerületben nyitottak pedagógiai gimnáziumot, hogy a kerület a saját igényei szerint rendezze tanítóinak a képzést. Ekkor nyílt meg Pozsonyban a magyar tanítóképző pedagógiai gimnázium.

A nemzetgyűlés 1953. március 24-én hagyta jóvá az iskolarendszerről és a tanítók képzéséről szóló új törvényt. Az új iskolatörvény második része a tanítók képzésére vonatkozott. Ez mondta ki, hogy az általános műveltséget nyújtó iskolák 1–5. fellépő évfolyamainak a tanítói, vagyis az alsó tagozatos tanítók, négyéves pedagógiai iskolákban készülnek hivatásukra. Az 1953/54-es akadémiai évben így indult el a Rozsnyói Pedagógiai Iskola, kezdetkor két első és egy második osztállyal. Az elsősök száma 46 volt, a másodikosoké 36. Rozsnyón 1961-ig összesen 313 tanító végzett.¹¹⁸

Ezen kívül 1952-ben Komáromban megalakult az óvónőképzés pedagógiai gimnázium, amelyet Lévára, illetve Losoncra helyeznek át. Jelenleg már csak Losoncon folyik magyar óvónőképzés.

Az 1953-as törvény értelmében a pedagógiai karokat kivették az egyetemek hatásköréből és Pedagógiai Főiskolákká (Vysoká škola pedagogická) alakultak át, amelyek a II. ciklusú középiskolák részére képezték a pedagógusokat. Ugyanakkor létrehozták a Felsőbb Pedagógiai Iskolákat is (Vyššia pedagogická škola), amelyek tanítókat képeztek a 6–8. évfolyamok, az akkori nyolcéves iskolák részére.

Az 1959/60-as tanévtől a kötelező iskola 8 évről 9-re bővül és megalakultak a kilencéves alapiskolák (základné deväťročné školy). Ezzel egyidőben a tanítók képzése is átszerveződött.

Az 57/1959-es sz. kormányrendelettel létrehozták a pedagógiai intézményeket, mint kerületi intézményeket a kilencéves alapiskolák pedagógusképzésére. Közben a pedagógiai főiskolák az egyetemekbe a felsőbb pedagógiai intézményekbe integrálták és a pedagógiai iskolákat megszüntették.

A 166/1964 sz. törvényerejű rendelettel a prágai, Brünni, Olomouci, nagyszombati és eperjesi pedagógiai intézmények egyetemekbe integrálva pedagógiai karokként működnek tovább. További öt intézmény Csehországban és Szlovákiában a nyitrai és besztercebányai pe-

118. A rozsnyói pedagógiai iskola emlékkönyve (1953–1961). Szerk. Máté László, Rozsnyó, 1989.

dagógiai intézmények, főiskolai szintű önálló pedagógiai karokként folytatták tevékenységüket.¹¹⁹

A pedagógusképzés eme rendszere gyakorlatilag 1990-ig fennállt.

A magyar iskolák 1948-ban kezdődő megnyitásával egy időben jelentkezett a pedagógushiány is. A harmincas évek végén működő mintegy 2300 pedagógusból ekkor alig több, mint 100 maradt Szlovákia területén, hiszen a magyar tanítók az elsők között szerepeltek a kitelepítési és bűnvádi listákon.

Az ötvenes években a tanítóhiány pótlására már a felsőoktatás jegyeit magukon viselő tanulmányok keretén belül megkezdődött a tanítók képzése, Pozsonyban 1950. július 10-e és augusztus 19-e között 9 csoportban 307 résztvevővel, s az óvodák számára 5 osztályban 165 résztvevővel. E tanulmányok képesítést nem adtak, a résztvevőknek tovább kellett tanulniuk a pedagógiai irányzatú dolgozók felsőbb iskoláiban vagy más tanítóképzőkben.

További négyhetes tanítói tanfolyam indult a gimnáziumot végzett magyar fiatalok számára 1950. július 20-a és augusztus 16-a között, amelyen 46 érettségivel rendelkező fiatal vett részt. E tanfolyamok szervezésével Hartman József és Ozorai Ferenc pedagógusokat bízták meg.

Pozsonyban 1951-ben 40 óvónő részvételével újabb hathetes tanfolyamot szerveztek. Az óvónők képzésére 1952-ben további, immár négyhónapos tanfolyamot indítottak Füleken, amelyet 44 hallgató végzett el.

E tanfolyamok sorozatában az utolsót, s egyben a legértékesebbet Szabó Imre pedagógus vezetésével az 1952/1953-as akadémiai évben bonyolították le Ótátrafüreden és Trencsén-teplicen. A tízhónapos tanfolyamot 120 hallgató végezte el.

E tanfolyamokon 722 személy készült fel a pedagógusi pályára. A Szlovákiában maradt és tanítói állást vállaló mintegy 110 tanulóra is lehetett számítani a magyar iskolák megnyitásakor. Ezen kívül 70-re tehető azoknak a szlová-

kiai magyar főiskolai hallgatóknak a száma, akik tanítói állást vállaltak. Így mintegy 900 magyar pedagógussal indult el Szlovákiában 1950-ben a magyar nyelvű alap- és középiskolai képzés.

Mindenekelőtt a magyar pedagógusképzést szolgálta a Comenius Egyetemen már 1951-ben megalakított Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék is.

Az egyre súlyosabb felső tagozatos és középiskolai tanárhiányt volt hivatott enyhíteni az 1951/1952-es akadémiai évben a Comenius Egyetem Pedagógiai Karán 5 tanulmányi szakon 44 hallgatóval megindult magyar tanárképzés. Ennek folytatásaként a Pedagógiai Főiskolán, Pozsonyban, már csak néhányszor indítottak egy-egy magyar csoportot, középiskolai tanári szakon, de 1956-ra ezt is megszüntették. Ezután 1990-ig Szlovákiában a magyar nyelv és irodalom szakon kívül más szakokon középiskolai tanárképzés magyar nyelven nem folyt. A pozsonyi Felsőbb Pedagógiai Iskolán azonban a legszükségesebb szakokon volt magyar felső tagozatos tanárképzés, amely már a magyar tagozat jegyeit viselte magán.

A magyar tanítási nyelvű középiskolák tanárhiánya végül is úgy enyhült, hogy az egyetemeken egyre több magyar fiatal szerzett tanári diplomát, és – levelező hallgatóként – a szlovákiai és magyarországi egyetemeken egyre több felső tagozatos tanár szerezte meg a középiskolai tanári diplomát.

Az 1959-ben zajló újabb átszervezések folytán megszűntek a pedagógiai gimnáziumok és a pedagógiai főiskolák. A helyükbe lépő Pedagógiai Intézetek – 1964-től önálló Pedagógiai Karok – átvették az alsó tagozatos tanítók és felső tagozatos tanárok, tehát az alapiskolai pedagógusok képzését. A középiskolai tanárképzés pedig visszakерült az egyetemekre. A pedagógiai gimnáziumokban, a két-, illetve négyéves pedagógiai főiskolákon körülbelül 400 óvónő és alsó tagozatos tanító, s körülbelül 350 felső tagozatos és 150 középiskolai tanár szerzett diplomát magyar, vagy részben magyar nyelven.

119. Jozef Pastier: Desat' rokov vysokoškolského vzdelávania učiteľov základnej školy. Štúdia Pedagogickej fakulty v Nitre. ŠPN, Bratislava. 1970.

2.2. A nyitrai magyar tanító- és tanárképzés

Nyitrán az 1959-ben megnyílt Pedagógiai Intézet volt hivatva ellátni az alapiskolai tanító- és tanárképzést a magyar iskolák részére is. Azóta 2004-ig a pozsonyi egyetemi magyar nyelv és irodalom szakos tanárképzésen kívül Szlovákiában állami intézményben csak Nyitrán volt magyar nyelvű tanító- és tanárképzés és ez volt az egyedüli magyar nyelvű felsőoktatás.

A Nyitrai Pedagógiai Intézetben 1960-ban gyakorlatilag két egyenrangú tagozat, szlovák és magyar szerveződött. 1960-ban a magyar tagozatra 212 nappali hallgatót vettek fel, és 29 főiskolai oktatóval indult a magyar nyelvű oktatás. 1963-ra gyakorlatilag mindkét tagozat kiépült, kialakult a magyar nyelvű képzést biztosító tanszéki lebontásban is megfelelő tanári kar. Ekkor már 60–65 tanár oktatott magyar nyelven. Az 1962/63-as akadémiai évben a nappali hallgatók száma elérte a 661-et. Nyitrán 1963-ban az első végzős évfolyamban 192 tanító és tanár vehette át pedagógiai diplomáját, ami a negyvenéves csúcst is jelenti. Nyitrán az 1964-től Pedagógiai Karrá átnevezett főiskolán egészen 1974-ig folyamatosan, a magyar iskolák igényeinek megfelelő számban és szakpárosításokban képeztek alapiskolai tanítókat és tanárokat. A végzős hallgatók száma 1969-ig átlagban 140 körül mozgott. A hetvenes években viszont már a magyar tagozaton átlagban 80, a nyolcvanas években pedig már csak 30 körül volt a végzős hallgatók száma.

A Nyitrán folyó magyar pedagógusképzés kiegyensúlyozott, konszolidált időszaka gyakorlatilag 1974-ig tartott. Ugyanis ebben az évben lettek meghirdetve utoljára a magyar tagozatra a még teljesnek mondható szakpárosításokban a felvételi vizsgák. 1978-ban a Nyitrai Pedagógiai Kar magyar tagozatán a tanárképzést gyakorlatilag megszüntették, tanári szakokat már csak elvétve nyitottak, amelyekben az oktatás szinte teljes mértékben szlovákul folyt.

1975-ben, 1976-ban, illetve 1978-ban még megnyitottak néhány szakot a szlovák nyelv és irodalomnak, illetve az orosz nyelv és irodalomnak a polgári neveléssel, vagy a magyar nyelv és irodalommal, vagy idegen nyelvekkel

való párosításban, de e szakokon már mindent szlovák nyelven oktattak (a magyar nyelv és irodalom kivételével). Ezeken a szakokon 1979 és 1994 között 208 diák végzett. A nyolcvanas évek második felében indítottak néhányszor kis létszámú csoportokat a természettudományi szakokon is, de az itt végzett hallgatók száma 1979-től 1994-ig nem haladta meg a 30-at.

Csupán az alsótagozatos tanítói szakon volt folyamatos a magyar nyelvű képzés, de ott is alacsony, 20–25 körüli hallgatói számmal. 1981-től 1990-ig, tíz év alatt mindössze 59 hallgató szerzett diplomát az ún. magyar tagozati tanári szakokon.

Szlovákiában 1977-től az öt évig tartó, az 5–12. évfolyamok számára egységes tanárképzést vezették be. Az önálló pedagógiai karokon és az egyetemeken egyforma, egységesített felsőtagozatos és középiskolai tanári diplomát lehetett szerezni. Ettől kezdve a Nyitrán végző magyar pedagógusok az alapiskola felső tagozatára és a középiskolára is képesítést szereztek. Ettől kezdve beszélhetünk 25 év után újból magyar nyelvű középiskolai tanárképzésről is.

A nyitrai magyar pedagógusképzés feltételei ez alatt az idő alatt lényegesen leromlottak. A hallgatók számának nagymértékű csökkentése mellett 1989-re a magyar oktatók száma is a felére apadt. Ebben az időben a teljes leépítés megakadályozása, a magyar nyelvű képzés átmentése volt az elsődleges feladat. A nyolcvanas években már nyilvánvalóvá vált, hogy az ilyen mértékű magyar pedagógusképzés mellett hamarosan súlyos magyar pedagógushiány lép fel a magyar alap- és középiskolákban. A magyar nyelvű pedagógusképzés megmentése érdekében ki kell emelni a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának tevékenységét, amely több esetben foglalkozott a problémával, és lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy a hatalom végül is a magyar pedagógusképzést minimális szinten megtartsa. A szlovákiai magyarság alap- és középiskoláinak létét fenyegető pedagógushiány és a belső, tarthatatlan, rendezetlen viszonyok miatt a kar magyar diákjai és tanárai követelték a kar vezetésétől, hogy állítsa vissza az 1978 előtti állapotokat. A kar vezetésének elutasító magatartá-

sa miatt a magyar tanárok és diákok 1988 tavaszán petícióval fordultak az állam és párt legfelsőbb szerveihez, amelyet két tanár és csaknem valamennyi magyar hallgató aláírt. Ennek hatására bizonyos engedményeket tett a kar vezetése, többek között 1989-ben kétszeresére emelte a magyar tagozatra felvett hallgatók számát. A nyitrai magyar pedagógusképzés fejlesztésére azonban csak az 1989 novemberi rendszerváltozás után nyílt igazi lehetőség.

A nyitrai főiskolán 1962-től 1978-ig, tehát 17 év alatt 1850 diák szerzett diplomát a magyar pedagógusképző szakokon. Ebből 381 diák alsótagozatos tanítói, 1469 pedig felsőtagozatos tanári képesítést szerzett.

A megszüntetés időszakában, tehát 1979-től 1994-ig (16 év alatt) már csupán 664 magyar pedagógus végzett; közülük 436 volt tanító és csak 228 tanár.

A nyitrai tanító- és tanárképzőben fennállása óta, 1962-től 1996-ig, 2762 diák szerzett diplomát a magyar tagozaton, akik közül 911 tanítói és 1851 tanári szakon végzett (1981-ig felsőtagozatos tanári szakon 1602, és 1982-től 1996-ig összevont alap- és középiskolai tanári szakon 249).

LÁSZLÓ BÉLA

3. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI NYITRAI MAGYAR PEDAGÓGUSKÉPZÉS

3.1. A rendszerváltástól a kar alapításáig

Az 1989-es rendszerváltás után Nyitrán új lehetőségek nyíltak a magyar nyelvű pedagógusképzés előtt. A kar új vezetése azonnal hozzálátott a magyar tagozat teljes kiépítéséhez. Az évenként felvett hallgatók száma 180 körül mozgott. A magyar tagozat vezetésének sikerült elérni, hogy a hirtelen növekedő számú magyar diákság anyanyelvű oktatására a kormányzat 35 főiskolai oktató felvételét engedélyezze. 1990-ben 186 hallgatót vettek fel a magyar tagozat első évfolyamába és 20 magyar főiskolai oktató került a katedrákra. Az 1991 februárjától a kar élére került dékán már a fennmaradó 15 magyar oktatói állást csak szlovák nyelven oktató tanárokkal töltötte be. Ennek ellenére a lényegesen megerősödött magyar tanári kar megteremtette az egyes tanszékeken a magyar nyelvű oktatás alapvető feltételeit. Csaknem minden szakon megnyíltak a magyar tagozati csoportok és a magyar tagozat hallgatóinak száma az 1995/1996-os akadémiai évben elérte a 753-at. Ez a nyitrai magyar pedagógusképzésben 2003-ig a legmagasabb diákszámot jelent.

1993-tól azonban már mindinkább érezhető a vezetés szándéka a magyar nyelvű képzés visszaszorítására. Közben a Nyitrai Pedagógiai Kart 1993-tól három karral rendelkező Pedagógiai Főiskolává nevezték át, majd 1996-ban felvette a Konstantin Egyetem nevet. Ettől kezdve a Humán Tudományok és a Pedagógiai Kar új vezetése megszüntette e karokon a magyar tagozati tanári szakokat, és erősen korlátozta a magyar nyelvű oktatást és vizsgáztatást. Hovatovább beszűkültek e két karon a magyar tanárképzés feltételei, ami a magyar hallgatók számának lényeges csökkenéséhez vezetett.

A magyar pedagógusképzés, a magyar nyelvű oktatás és vizsgáztatás visszaszorítására kidolgozott rektori elvek elfogadása ellen írásban tiltakoztak a magyar tanárok. A tiltakozást 1997-ben 51 magyar tanár írta alá. Ez a meg-

szüntetési hullám mindenekelőtt hátrányosan érintette a nevelési tantárgyak, a zene, a rajz, a testnevelés szakos tanárképzést, de ugyanerre a sorsra jutott a történelem, a pedagógia, a pszichológia, a filozófia stb. szakos magyar tanárképzés is. A Természettudományi Kar vezetésének bölcsessége mentette meg ebben az időben a magyar tanárképzést. E karon gyakorlatilag 1990 óta folyamatosan ugyanazon a szinten maradt meg a magyar tanárképzés a földrajz kivételével, minden szakon. Ez adta meg az alapját a kínálókozó újbóli kibontakozáshoz.

A magyar pedagógusképzés mostani, második erőszakos megszüntetésének időszakában a hallgatók száma az 1995/96-os akadémiai év 753 főjéről (619 nappali, 134 levelező) az 1999/2000-es akadémiai év 480-ra (425 és 54) csökkent, ami 4 év alatt több, mint 36%-os leépítést jelent. A leépítés jeleit viseli magán az is, hogy minimálisra csökkentették a magyar óraadó tanárok számát, és az egyetemről eltávozott magyar tanárok helyére gyakran magyarul nem tudó tanárokat vettek fel. Ily módon csökkent a magyarul tanított órák száma és a magyar tagozat intézményesítésének a feltételei is.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a magyar nyelvű pedagógusképzés legsúlyosabb problémái közé tartozik, hogy nem volt folyamatos és a szakok nyitása is rendszertelenül történt.

Ezért mindvégig, de főleg 1990 óta a képzés tartósságát, létét biztosító jogi és intézményes keretek megteremtéséért folyik a küzdelem. 1991-ben az akkori Pedagógiai Kar statútumába bekerült a magyar tagozat létét garantáló rész. A kari vezetés ellenállása miatt azonban ezen túl nem sikerült a magyar tagozatnak a saját statútumát jóváhagyni. Az 1993-ban történt belső szerkezeti átalakulások folyamatában az új nevet felvevő Nyitrai Pedagógiai Főiskolán négy kart hoztak létre. Mivel a negyedik karra, a Nemzetiségi Kultúrák Karára a teljes magyar pedagógusképzésnek át kellett volna kerülnie, 1993-ban sem a főiskola, sem a többi kar statútumai nem rendelkeztek a magyar tagozat léteiről és a magyar nyelven folyó oktatásról. A főiskola vezetése, szenátusa a saját maga által jogilag megalapított Nemzetiségi Kultúrák Karának működését nem indította be.

Ekkor még két kar, a Humán Tudományok és a Természettudományi Kar tanulmányi és vizsgarendjei tartalmaztak utalást a magyar tagozaton magyar nyelven folyó oktatásra. Az 1996-tól Konstantin Egyetem nevet felvevő egyetem statútumát 1997. január 27-én fogadta el a Szenátus. Ezen alkalomból az egyetem Szenátusa mind a Nemzetiségi Kultúrák Karának működtetését, mind az egyetemen a magyar tagozat státusának visszaállítását elutasította. Ennélfogva az egyes karok statútumaiból, tanulmányi és vizsgarendjeiből is kimaradtak 1997-ben a korábban ott lévő rendelkezések, amelyek a magyar tagozaton az oktatás nyelveként a magyar nyelvet jelölték meg. A magyar pedagógusképzés tagozati szervezeti formája 1997-ben jogilag megszűnt.

Az 1999 tavaszán hatalomra jutott új egyetemi vezetés hozzáállása a magyar pedagógusképzéshez lényegesen kedvezőbb volt, mint a korábbi vezetése. A magyar tagozat helyett hivatalosan a Magyar Szekció megnevezés lett bevezetve. Nagy előrelépést jelentett, hogy az egyetem statútumába hét év után újból bekerült a Magyar Szekció létét és struktúráját rögzítő rész és az, hogy saját statútuma szerint fog működni. Negyven év óta először lett biztosítva jogilag, hogy a Magyar Szekciónak vannak választott szervei, éspedig az Egyetemi és Kari Tanácsok.

2000 tavaszán, 40 év alatt először saját önkormányzati testületeket választhattak a Magyar Szekció tanárai és diákjai. A Magyar Szekció kari tanácsait a Filozófiai Karon Jalecz Mária, a Pedagógiai Karon Pomšár Zoltán, a Természettudományi Karon pedig Gál Tibor vezette. A Magyar Szekció Egyetemi Tanácsának 9 tagja volt, elnöke László Béla, tagjai Teleki Ilona, Jalecz Mária, Pomšár Zoltán, Bohony Pál, Gál Tibor tanárok, valamint Dohányos Róbert, Miklós László, Zupkó Tamás diákok.

Az 1999-es egyetemi vezetőváltás után újból van hivatalos képviselője a magyar pedagógusképzésnek az egyetem vezetésében Kmet' Tibor rektorhelyettes személyében. A Természettudományi Kar magyar ügyekkel is megbízott dékánhelyettese Kecskés Árpád. Az egyetemen 2000-ben három tanszéket magyar tanár

vezet: a Hungarisztika Tanszéket Teleki Ilona, a Zoológia és Antropológia Tanszéket Stollár István és az Algebra és Számelmélet Tanszéket László Béla.

A szenátusok az említett dokumentumok jóváhagyásakor lényegesen megnyirbálták a tanácsok jogköreit, és csak korlátozott területeken, javaslattevő jogkörökkel ruházták fel őket. Annak ellenére, hogy a magyar pedagógusképzésben érdekelt feleket – mindenekelőtt a magyar diákokat és tanárokat – a jóváhagyott jogkörök nem elégitették ki, a tanácsok működését kedvezőnek és hasznosnak lehet ítélni. A Magyar Szekció Egyetemi Tanácsa és az egyetem vezetése közti együttműködés is problémamentes volt.

Az 1999-től konszolidáltabb, biztonságosabb egyetemi körülmények között a Magyar Szekció hallgatóinak száma lassan ugyan emelkedett, de a nyitrai magyar pedagógusképzés iránti igazi bizalom és érdeklődés csak a Közép-európai Tanulmányok Karának létrehozásával állt vissza.

3.2. Egyetem- és karalapítási kezdeményezések

Nem sokkal Csehszlovákia megalakulása után Pozsonyban, Eperjesen és Kassán megszüntették a magyar nyelven folyó főiskolai és egyetemi oktatást. Ettől kezdve a magyar nemzeti kisebbség körében él az akarat legalább egy magyar felsőoktatási intézmény létrehozására, azonban sem kari, sem egyetemi tervezetek nem kerültek az illetékesek asztalára. Az 1989-es fordulat után újból felélénkültek a kezdeményezések egy önálló magyar egyetem alapítására. Már 1990 januárjában kidolgozásra került a komáromi Jókai Mór Egyetem tervezete tartalmi, szerkezeti, anyagi vetületeivel együtt. Az akkori törvények szerint egyetemet csak a prágai Szövetségi Gyűlés (azaz a parlament) hozhatott létre. Néhány héten belül azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a közben összetételében gyorsan változó törvényhozás ilyen egyetem létrehozására már nem vállalkozik és nem is alkalmas. A készülő új főiskolai törvény a felsőoktatási intézmények létrehozásának jogát

Szlovákia területén a szlovák törvényhozás hatáskörébe kívánta helyezni. Ennélfogva a Jókai Mór Egyetem létrehozásának esélyei a Szövetségi Gyűlésben már 1990 februárjára szerte-foszlottak és szinte teljesen ki lehetett zárni azt, hogy a szlovák törvényhozás önálló magyar főiskolát vagy egyetemet hozna létre a közeljövőben. Ezért – magyar körökben – átmeneti megoldásként egy kar létrehozásának terve került előtérbe. A magyar tanító- és tanárképzésre épülő kar létrehozására a Nyitrán folyó pedagógusképzés keretében megvoltak a személyi feltételek (megközelítőleg 700 diák, 63 magyar főiskolai oktató). Nyitrán a magyar főiskolai oktatók és diákok kidolgozták a magyar tanító- és tanárképző kar tervezetét. A tervezet azzal is számított, hogy ez a kar Komáromban fog működni. Minden igyekezet ellenére 1991 őszén a nyitrai egyetem parlament elé került tervezetnek kari rendszerébe az említett kar nem került be.

1991-ben már nem sikerült megszerezni sem a szlovák politikai pártok, sem a nyitrai főiskolák vezetőinek támogatását a magyar tanító- és tanárképző kar létrehozásához. A kormányzó politikai pártok azonban hajlandók voltak támogatni egy olyan kar létrehozását, amelyben helyet kapnak a többi nemzeti kisebbségek is. A bolgár, horvát, kárpáti német nemzeti kisebbségek kulturális szervezeteinek vezetői és a Nyitrai Pedagógiai Karon 1990-ben megalakult Roma Kultúra Tanszék vezetői is támogatták egy olyan kar létrehozását, amelyen nemzetiségi létük, kultúrájuk, hagyományaik, nyelvük, történelmük ápolására és kutatására tanszéki szintű közös tudományos intézetet kapnának.

A teljes tanító- és tanárképzést magukban foglaló magyar kari kezdeményezések így kibővítve új lehetőséget kínáltak a magyar felsőoktatás intézményes kereteinek megalapozásához a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának keretén belül.

A Szlovákiában ekkor érvényben lévő 172/1990. számú, a főiskolákról szóló törvény 3. §-a szerint főiskolákat (egyetemeket) a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa (SZKNT) törvénnyel alapíthat. Az említett törvény 4. (2)

bekezdése értelmében kar alapítása a főiskola Szenátusának (Tanácsának) hatáskörébe tartozik.

A SZKNT a Nyitrán működött két felsőoktatási intézmény, az önálló Pedagógiai Kar és a Mezőgazdasági Főiskola összevonásáról 1992. február 27-én fogadta el az 1940/1992. számú törvényét, amellyel 1992. július 1-jei hatállyal létrehozta a Nyitrai Egyetemet. E törvényhez az SZKNT elfogadta továbbá a 263. számú határozatát, amelyben javasolja a Nyitrai Egyetem Szenátusának, hogy hozza létre az egyetemen a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karát, amely ellátná a nemzetiségi és etnikai csoportok számára a pedagógusok, kulturális dolgozók, népművelők képzését.

A minisztérium és az illetékes főiskola, a Nyitrai Pedagógiai Kar vezetése közösen, 1992 áprilisában kidolgoztatta a kar tervezetét. A Nyitrai Egyetem végül is nem kezdte el működését és a SZKNT 1992. november 18-án elfogadott 563/1992. számú törvényével a Nyitrai Egyetemet a Pedagógiai Főiskolára és a Mezőgazdasági Főiskolára bontotta fel. E törvény tehát visszaállította az eredeti állapotokat azzal a különbséggel, hogy a volt önálló Pedagógiai Kar a Nyitrai Pedagógiai Főiskola (NYPF) nevet vette fel. A Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának létrehozása most már a Nyitrai Pedagógiai Főiskola hatáskörébe helyeződött át.

1993. január 14-én a bolgár, horvát, kárpáti német, magyar és roma etnikumok legitim képviselőiből megalakult a kar Előkészítő Bizottsága, amely szakmai, társadalmi és szervezési támogatást kívánt nyújtani a Nyitrai Pedagógiai Főiskolának a kar megalapításához.

Az Előkészítő Bizottság a korábban kidolgozott kari tervezetet a főiskola Szenátusa elé terjesztette. A Szenátus 1993. február 1-jén hozott 5/1. számú határozatával a főiskolát négy karra osztotta fel: Pedagógiai Kar (PK), Humán Tudományok Kara (HTK), Természettudományi Kar (TTK) – mind 1993. február 1-jei hatállyal – és a Nemzetiségi Kultúrák Karára (NKK) – 1993. szeptember 1-jei hatállyal.

A Nemzetiségi Kultúrák Karának létrehozására kijelölt későbbi időpont kételyeket ébresztett a főiskola magyar tanárai és diákjai köré-

ben, hogy a közben megválasztott új főiskolai és három kari vezetés végül is hajlandó lesz-e hozzájárulni a negyedik kar későbbi létrehozásához.

Közben négy magyar tanár nyilvánosan a magyar tanárok és diákok által korábban jóváhagyott fakultás létrehozása ellen foglalt állást, ezzel lényegesen gyöngítve a kar megalapításának esélyét.

Már 1993 márciusában a rektor által előterjesztett főiskolai költségvetésben nem számolnak a Nemzetiségi Kultúrák Karával. Ezen kívül a rektori kezdeményezések arra irányultak, hogy a kar hatáskörét a pedagógusképzés terén csak alsó tagozatos tanítók képzésére korlátozza.

Ezt a veszélyt látva, 1993 márciusában a négy szlovákiai magyar politikai mozgalom, illetve párt kialakította egységes álláspontját a pedagógusképzéssel kapcsolatban, amely a nyitrai fórum téziseiként vált ismertté. Ezek szerint a politikai mozgalmak és pártok támogatják a Nyitrai Pedagógiai Főiskola keretén belül a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának létrehozását, mely magában foglalná a teljes magyar tanító- és tanárképzést. E megegyezést támogatta a Csemadok, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége (SZMPSZ) és az Oktatási Tanács is.

Szlovákiának az Európa Tanácsba történő 1993 június végi felvétele kapcsán felvetődött az is, hogy Szlovákiában nem megoldott a nemzetiségek iskolái számára a pedagógusképzés. Valószínűleg ezért a kormányzat szorgalmazására a főiskolai Szenátus 1993. június 21-én a főiskola rektorának javaslatára megváltoztatta korábbi határozatát, és 1993. szeptember 1-je helyett 1993. június 22-re hozta előbbre a kar működtetésének kezdetét.

A kar létrehozásáról szóló szenátusi döntést követően a főiskolai törvény és a főiskola alapszabálya alapján a kar szabályszerű működtetéséhez szükséges, hogy a főiskola Szenátusa rektori javaslatra eldöntse, mely tanárok és diákok fogják az új kart alkotni.

A kar szervező statutáris képviselőjét a rektor csak 1993 októberében nevezte ki, egy hónappal a főiskolai év kezdete után. Ezzel a kar beindításának időpontja későbbre tevődött és

megkérdőjelezte a főiskola vezető szerveinek komolyságát és szándékát, hogy egyáltalán ezen kart meg kívánják-e alapítani.

Ezzel az a paradox helyzet állt elő, hogy a Nemzetiségi Kultúrák Kara törvényesen és jogilag 1993. június 22-től létezett, gyakorlatilag viszont nem működött.

A rektor által kinevezett kari statutáris képviselő csak a Szenátus 1994. február 21-i ülésére terjesztette be a kar tanszékeinek szerkezetére és személyi összetételére vonatkozó javaslatát, paradox módon ugyanezen a szenátusi ülésen viszont a rektor betervezte javaslatát, hogy a Szenátus törölje el az NKK-nak alapításáról hozott 1993. június 21-i határozatát és hozzon új határozatot a kar legalább két évvel későbbi létrehozásáról. Egyik javaslatról sem született érdemi döntés a Szenátusban.

Ennek ellensúlyozására 1994. május 9-én a rektor a Főiskolai Szenátus elé terjesztette a főiskola alapszabályának módosítását, negyedik ún. nemzetiségi rektorhelyettesi funkció, valamint a Nemzetiségi Művelődés és Kultúrák Intézetének létrehozásáról.

Az érvényben levő törvények szerint az alapszabály módosításához vagy intézet alapításához a Főiskola Szenátusának határozata, majd ezen változtatásoknak minisztériumi regisztrálása szükséges. Ilyen határozatok viszont a Szenátusi ülések jegyzőkönyveiben nem találhatók. Tehát sem az új rektorhelyettesi funkció, sem az említett intézet létrehozásáról a Tanácsnak érvényes határozata nincs.

A jogilag nem létező rektorhelyettesi funkciót a rektor 1996 májusáig működtette. A Szenátus 1995. május 17-én jóváhagyta az intézet alapszabályát. Az intézet elhelyezése többször változott és felváltva a Bölcsészettudományi és Pedagógia Karok, illetve az egyetemi vezetés irányítása alá tartozott. 2004-ben aztán végleg az újonnan megalakuló Közép-európai Tanulmányok Karára került át.

Közben a Szlovákiai Magyar Tudományos Társaság kezdeményezése folytán 1993-ra egy szakmai csoport kidolgozta a szlovákiai magyar egyetem részletes tervzetét, amelynek indulásakor három kara lenne. E tervzet szerint az egyetem a nyitrai magyar pedagógusképzés-

re épülve jönne létre és több hazai főiskola, egyetem magyar oktatójának alkalmazásával is számol.

3.3. A Közép-európai Tanulmányok Karának létrehozása

A kilencvenes évek elején a szlovákiai magyar nyelvű felsőoktatás számára új lehetőségek nyíltak az intézményesülés terén. A komáromi Jókai Egyetem, valamint a nyitrai Nemzetiségi Kultúrák Karának tervezetei azonban 1990-ben, illetve 1992–1994 között az akkori politikai, társadalmi környezetben nem jutottak, nem juthattak el a megvalósítás stádiumába.

A tagozatos modell azonban a Konstantin Egyetemen és jogelődjein minden korábbi hiányosságával együtt tovább működött, a tanárok és hallgatók számát illetően pedig lényegesen bővült. Jogállása tekintetében 1999-ben és 2000-ben lényegesen előrelépett azáltal, hogy a Magyar Szekció (a tagozat új megnevezése) választott szerveit, ezek kompetenciáit tekintve az egyetem és karok szervezeti és irányítási részévé vált.

Az 1998 utáni kedvezőbb társadalmi és politikai légkörben két, a régebbiek folytatásaként is felfogható tervezet készült el a magyar nyelvű felsőfokú képzésre. A nyitrai Konstantin Egyetem keretén belül létrehozandó, az ott levő magyar tanító- és tanárképzésre épülő kar tervezetét 2000-ben követte a magyar Oktatási Minisztérium megbízásából készült Selye János Egyetem alapítását célzó tanulmány.

A nyitrai Konstantin Egyetem élére 1999-ben dr. Daniel Kluvanec egyetemi tanár került. Az ő vezetése alatt dolgozták ki és fogadták el az egyetem hosszútávú fejlesztési tervezetét, amely szerint az egyetemen az oktatás szerves részét képezi a magyar és más nemzeti kisebbségek iskolái részére folyó pedagógusképzés. Ezt a Szlovákiában egyedülálló sajátos képzést az egyetem meg akarja tartani és tovább kívánja fejleszteni.

Az 1998-ban hatalomra került kormánykoalíció tagja lett a Magyar Koalíció Pártja (MKP) is. A kormányprogram szerint „a kormány megoldásokat keres a pedagógusok kép-

zésére a kisebbségi nyelvű iskolák részére, teológusok, kulturális népművelő szakemberek képzésére a kisebbségek nyelvén, megfelelő intézményes szinten a létező egyetemek keretén belül“. E kormányprogram teljesítése érdekében hozta létre az egyetem a már említett Magyar Szekció önkormányzati szerkezeti keretét. Az MKP a kormányprogramba foglaltakat viszont egyetemi kar létrehozásaként értelmezte a Konstantin Egyetemen belül. Az egyetem Magyar Szekciója is kezdeményezően lépett fel a magyar tanító- és tanárképzésre épülő egyetemi kar létrehozása érdekében. Ennek támogatására született meg 2001. január 24-én az 58-as számú kormányhatározat, amelyben a kormány javasolja a nyitrai Konstantin Egyetemennek önálló egyetemi kar létrehozását pedagógusok, kulturális és népművelő szakemberek képzésére magyar nyelven a lehető legrövidebb időn belül, és ehhez anyagi támogatást is kilátásba helyezett.

A Szlovák Köztársaság kormányzati képviselőinek közreműködésével a nemzetközi szervezetek is kezdeményezően lépnek fel a fakultás létrehozásának érdekében.

Már 2001. január 22–23-án hivatalos látogatást tett a Konstantin Egyetemen az EBESZ magas rangú delegációja Max van der Stoep úrral az élen.

Egy évre rá 2002. január 24-én az EBESZ új komisszára Rolf Ekeus úr és delegációja szintén hivatalos tárgyalásokat folytat az egyetem vezetésével a kar alapításáról.

Közben 2001 tavaszán és őszén az oktatási miniszter és az egyetem rektora egymás után kétszer is vegyes bizottságot hoz létre a kar tervezetének kidolgozására. E bizottságokban az MKP képviselői paritásos arányban vesznek részt. Az elkészített tervezetet 2001. december 3-án az egyetem Magyar Szekciójának tanárai és hallgatói jóváhagyták és ezáltal beindult az egyetemen belül a kar megalapításának jogszerű folyamata.

A Konstantin Egyetem Szenátusa 2002. július 1-jén jóváhagyta az MKP képviselői által is elfogadott kari tervezetet. Az Akkreditációs Bizottság 2003. október 2-án beleegyezett a kar létrehozásába és ennek alapján az egyetem Sze-

nátusa 2003. november 11-én jóváhagyta a Közép-európai Tanulmányok Karának megalapítását. Ennek alapján az egyetem rektora a 131/2002 sz. főiskolákról szóló törvény 10.§-nak 5. bekezdése alapján 2003. november 11-i hatállyal kiadta a Közép-európai Tanulmányok Karának Alapítólevelét, amelyben meghatározta a kar kompetenciáit is és megbízta dr. László Béla egyetemi tanárt a kar megszervezésével. A kar indulásakor teljes egészében jogosultságot kapott az alsó tagozatos tanító és a közismereti tantárgyak felső tagozatos, illetve középiskolai tanárképzésére a magyar tannyelvű iskolák részére. Ezen kívül a hungarológia szak képzése is beindult a karon.

Az egyetem akadémiai szerveinek döntése alapján 2003. decemberében létrehozták a kar akadémiai közösségét, amely 2004 márciusában megválasztotta Akadémiai Szenátusát, az pedig a kar dékánját. A Szenátus elnökévé dr. Árki Zsuzsannát és dékánná dr. László Bélát választották meg.

Ezzel a Konstantin Egyetemen egy magasabb, immár kari szintre emelkedett a szlovákiai magyar pedagógusképzés, és ami nagyon lényeges, biztosítva számára Nyitrán a szakmai, tudományos és infrastrukturális hátteret.

3.4. A Közép-európai Tanulmányok Karának küldetése és szakmai, tudományos környezete

A Közép-európai Tanulmányok Kara Szlovákiában a Nyitrán folyó magyar tanító- és tanárképzés 45 éves hagyományaira épül. A Konstantin Egyetem – és jogelődjei – a szóban forgó időszakban közel 4000 magyar pedagógust képzett a magyar iskolák számára. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy Szlovákiában a magyar alap- és középiskolák pedagógusainak túlnyomó többsége Nyitrán szerzett diplomát.

A kar küldetési nyilatkozatának megfogalmazásakor, oktatási és kutatási profiljának kialakításakor figyelembe kell venni azt is, hogy a magyar tannyelvű és magyar–szlovák közös igazgatású alap- és középiskolákban a hivatalos adatok szerint magyar nyelven oktató pedagógusok száma 4100 körül mozog, továbbá, hogy

a szlovák–magyar vegyes lakosságú területeken a szlovák népesség többségben van. Ennélfogva a Közép-európai Tanulmányok Karának küldetése két fő alappilléren nyugszik:

- valamennyi szakspecializációban biztosítani a pedagógusok magyar nyelvű képzését a szlovákiai magyar alap- és középiskolák számára;
- a vegyes lakosságú területek önkormányzatai, állami intézményei, a magánszféra, továbbá a harmadik szektor számára is biztosítani olyan szakemberek képzését, akik a kultúra, a szociális ügyek, a közigazgatás, a regionális politika, a gazdaságszervezés területein meg tudnak felelni az európai integrációs feltételeknek, elősegítve e régiók felzárkózását.

Az első pillérre épülő tanulmányi programok akkreditációja az egyetemen teljes egészében biztosítva van. A második pillér tanulmányi programjai közül a hungarológia, a kulturális és szociális antropológia akkreditálása már megtörtént és az akkreditáció folyamatában van a regionális publicisztika és reklám, valamint könyvtáros informatikus program. A kar tervei közé tartozik többek között még a közép-európai nyelvek és kultúrák programjainak indítása is.

Mindezekkel a kar a magyar nemzetiségű fiatalok számára nyújt felsőfokú tanulmányi lehetőségeket, segítve a magyar nemzeti közösség felsőfokú végzettség terén meglévő lemaradásának kiküszöbölését.

A megnyíló Európai Felsőoktatási és Tudományos Térbe a szlovákiai magyar felsőoktatás négy nyilvános intézményével lép be: a nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karával, a komáromi Selye János Egyetemen, a pozsonyi és besztecebányai magyar tanszékekkel.

Nyitra Szlovákia negyedik legnagyobb városa, és az itt tanuló egyetemistákkal együtt közel 110 ezer lakosa van. Székhelye annak a megyének, ahol a legtöbb, 196 609 magyar nemzetiségű lakos él. Ez a szlovákiai magyarság közel 40%-át teszi ki. A megye választott önkormányzatának 52 tagjából 31-en a Magyar Koalíció Pártjának jelöltjei. Nem csak közigazgatási, hanem gazdasági, kulturális és mindekelőtt művelődési, tudományos központja a megyehatárokon túli régióknak is.

A főváros után Nyitra Szlovákia második legnagyobb egyetemi városa, ahol 2004-ben a két egyetem 11 karán 20 718 egyetemi hallgató tanult. Szlovákia 20 nyilvános egyeteme közül a nyitrai Konstantin Egyetem a hatodik és a Szlovák Mezőgazdasági Egyetem (SZME) pedig a nyolcadik legnagyobb egyetem. A két egyetemen több, mint 900 főállású oktató dolgozik, akik közül a professzorok száma meghaladja a 100-at, a docensek száma a 220-at és legalább 190 PhD., illetve a tudományok kandidátusa (CSc.) fokozattal rendelkezik. A Szlovák Tudományos Akadémiának 5 kutatóintézete működik Nyitrán, közel 150 minősített kutatóval. Ezen kívül további 8 olyan szakmai, tudományos intézet van a városban, amelyek az egyes tárcák irányítása alá tartoznak. A két egyetemi könyvtár, a megyei levéltár, az egyetemi klinika, nemzetközi hírű színház már csak teljesebbé teszi e képet.

Pozsony után (1799) Nyitrán tanul a legtöbb (1518) magyar nemzetiségű egyetemi nappali hallgató. Kassa 797 hallgatóval a harmadik helyre szorul. E tekintetben a nyitrai Konstantin Egyetem az 1175 magyar nemzetiségű hallgatóval magasan vezeti az egyetemek rangsorát. A második helyen a pozsonyi Comenius Egyetem áll 723 nappali hallgatóval.

Nyitra két egyetemén és kutatóintézeteiben több, mint 100 olyan oktató, kutató dolgozik, akik az egyetemi hallgatóknak magyar nyelven is tudnak előadásokat tartani.

A közel 20 magyarul oktatni tudó professzor, legalább 30 docens és 20 PhD., illetve kandidátusi (CSc.) fokozatú szakember olyan, szakmai szempontból egymáshoz viszonylag közel álló, tudós szakemberek koncentrációját jelenti, amely a magyar nyelvű felsőoktatás tekintetében Nyitrát Szlovákia első számú egyetemi központjává emeli.

3.5. A hallgatók és tanárok számának alakulása a Konstantin Egyetemen

A magyar tagozatnak először az 1962/63-as akadémiai évben voltak minden évfolyamban diákjai, mivel ezt a típusú pedagógusképzést 1959-ben hozták létre. Az 1962/63-as akadémiai

ai évben a magyar tagozatnak 661 nappali és több, mint 200 levelező hallgatója volt. Ez a szám fokozatosan az 1970/71-es akadémiai évre lecsökkent 306-ra a nappali és 97-re a levelező képzésben. A 300 körüli diákszám egészen az 1976/77-es akadémiai évig megmaradt, majd ettől kezdve a tanári szakok nem nyitása miatt az 1982/83-as akadémiai évben a hallgatók száma már csak 95 volt. Ez a szám 1987/88-ban 143-ra emelkedett néhány tanári szak meghirdetésével. Az 1989-es változások után a diákok száma az 1990/91-es akadémiai évben már 301 volt és fokozatosan emelkedett az erős első évfolyamok jóvoltából, míg 1995/96-ban elérte a 619 nappali és 134 levelezői hallgatószámot, tehát összesen a 753-at.

A nappali diákok száma az 1995/96-os akadémiai évhez képest az 1997/98-as akadémiai évre 129-cel csökkent. Ez elgondolkodásra adott okot, hiszen az előző években a hallgatók száma folyamatosan növekedett és a magyar iskolák továbbra is pedagógushiánnyal küszködtek. Lényeges azonban az említett két év alatt az első évfolyamba felvett diákok számának 50-nel való csökkenése.

A 90-es években a magyar pedagógusképző hallgatói száma 2004-ig a következőképpen alakult:

Akadémiai év	Nappali	Extern	Összesen
1990/1991	301	107	408
1991/1992	396	126	522
1992/1993	463	128	591
1993/1994	548	169	715
1994/1995	596	155	751
1995/1996	624	136	760
1996/1997	581	124	705
1997/1998	506	127	633
1998/1999	449	74	523
1999/2000	448	51	499
2000/2001	433	140	573
2001/2002	419	212	631
2002/2003	477	191	668
2003/2004	445	185	630
2004/2005	609	213	822

Ezek az adatok is mutatják, hogy a 90-es évek végén, a már említett okok miatt bekövetkezett csökkenéstől eltekintve a pedagógusképzés a magyar tannyelvű iskolák részére a Konstantin Egyetemen az utolsó 15 évben folyamatos volt. A magyar iskolák Nyitráról egyetemi

végzettségű fiatal tanítókat kaptak, akiknek köszönhetően javult ezen iskolák korösszetétele és a 35 év alatti pedagógusok aránya az országos arányok fölé emelkedett.

A Közép-európai Tanulmányok Karának megalapításával az előző évekhez képest lényegesen több, mint 2,5-szeresére emelkedett e karon tanulni akaró középiskolások száma. Az ezzel kapcsolatos adatok a következők:

A 2004/2005-ös akadémiai évben a Magyar Szekció hallgatóinak túlnyomó többsége a Közép-európai Tanulmányok Karára iratkozott be. Ennélfogva a karnak már az első induló akadémiai évben voltak hallgatói mind az öt évfolyamban.

Ezek statisztikai adatai a következőképpen alakultak:

Közép-európai Tanulmányok Kara		Az 1. évfolyamba jelentkezők száma	Az 1. évfolyamba beiratkozottak száma
2004/05-ös akadémiai év	nappali	564	289
	extern	79	63
	összesen	643	352

49. táblázat. A Közép-európai Tanulmányok Karára beiratkozott nappali és extern hallgatók száma a 2004/2005-ös akadémiai évben

Szak	1. évf.		2. évf.		3. évf.		4. évf.		5. évf.		Összesen	
	Nappali	Extern	Nappali	Extern	Nappali	Extern	Nappali	Extern	Nappali	Extern	Nappali	Extern
Magyar nyelv és irodalom	82	31	26		30		14		23	22	175	53
Angol nyelv és irodalom	39		7		7		4		5		62	
Német nyelv és irodalom	21		3		2				2		28	
Szlovák nyelv és irodalom	15		2								17	
Történelem	38		5		12		2		3		60	
Társadalomismeret	25		1		2						28	
Etika			4		1		1			1	6	1
Esztétika			2		1		1		2	2	6	2
Matematika	24	7	6		18		22		15		85	7
Informatika	37		9		17		12		8		83	
Fizika	14	2			10		10		3		37	2
Kémia	13	1	2		8		11		16		50	1
Geográfia	27		4		9		5		1		46	
Biológia	44	17	11		28		17		17	9	117	26
Ökológia	25		3		10		3		4		45	
Zenei nevelés	15	8	5		4		3				27	8
Képzőművészeti nevelés	14	5	1		3		1				19	5
Testnevelés	26		3		5		1		4		39	
Pedagógia			2				1				3	
Pszichológia	15		1								16	
Vallási nevelés	17	7			1				1		19	7
Technikai nevelés					2		1				3	
Filozófia							1		6	1	7	1
Kultúrológia										8		8
Politológia										2		2
Összesen											488	123
Hungarológia	16	13	–	–	–	–	–	–	–	–	16	13
Alsótagozatos tanítói szak	26	14	22	–	21	11	30	14 +97		19	98	155
ÖSSZESEN	289	105	72	–	102	11	84	111	55	64	602	291

A Közép-európai Tanulmányok Karára az első évben, a 2004/2005-ös akadémiai évben 822 hallgató iratkozott be, amely a nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás minden idők legmagasabb diákszámára. A 609 nappali és 213 extern hallgatói számok közti arány is jónak tekinthető. Az elmúlt években fokozatosan csökkent az érdeklődés országos viszonylatban is az alstagozatos tanítói és néhány természettudományi tanári szak iránt. A magyar nyelven és irodalmon, valamint biológián kívül kicsi volt az érdeklődés az extern tanulási formák iránt. Értelmetlen számunkra, hogy a kisiskolák tanárai részéről nincs kellő igény a szakképzésekre.

Ezen hallgatókon kívül a kar biztosítja a magyar nyelvű oktatást az egyetem többi karán tanuló 50–60 hallgatónak is.

A nyitrai magyar pedagógusképzés 45 éve alatt 3891 tanító és tanár szerzett képesítést. Ezek közül 912 levelező és 2979 nappali hallgatóként végezte tanulmányait. Az alsó tagozatos tanítói szakon 1434 hallgató, a tanári szakokon pedig 2457 hallgató szerzett diplomát.

szére nem volt folyamatos és kielégítő a tanárképzés.

A Közép-európai Tanulmányok Karának megalapításával ez a probléma is megoldódott. A kar valamennyi, az alap- és középiskolákban oktatott közismereti tantárgyra fogadja a hallgatókat és ezek száma csak az érdeklődők számától, illetve felkészültségüktől függ.

A magyar tannyelvű iskolák részére folyó tanító- és tanárképzés a Közép-európai Tanulmányok Karán immár külső korlátozások nélkül, teljes egészében el tudja látni az iskolákat az igényeknek megfelelő számú és szakpárosítású pedagógussal.

A nyitrai magyar pedagógusképzés 45 éve alatt közel 170 tanár tartott előadásokat, szemináriumokat, gyakorlatokat magyar nyelven. A tanári testület fejlesztése azonban nem volt rendszeres és folyamatos. A 60-as években kialakult 60–70 fős tanári kar a 70-es, 80-as években a már jelzett okok miatt fokozatosan fogyatkozott és a rendszerváltozás idejére a felére csökkent. A rendszerváltás után két hullámban sikerült a tanári kart gyarapítani. 1990-ben 20 ta-

	Nappali			Levelező			Σ		Σ
	Tanító	Tanár	Σ	Tanító	Tanár	Σ	Tanító	Tanár	
1962–1989	516	1248	1764	108	394	502	624	1642	2266
1990–2005	437	778	1215	373	37	410	810	815	1625
1962–2005	953	2026	2979	481	431	912	1434	2457	3891

A fenti adatokból az is kitűnik, hogy a rendszerváltásig átlagban évenként 80 pedagógus szerzett diplomát. A rendszerváltás óta eltelt 16 év alatt átlagosan 100 diplomás tanító illetve tanár végezte el tanulmányait a nyitrai magyar pedagógusképzésben. A rendszerváltás hozadéka igazában csak az 1996-ban végzett hallgatók számában mutatkozott meg. Ettől kezdve évenként átlagosan közel 125 diplomás magyar tanítót és tanárt képezett Nyitra a magyar tannyelvű iskolák részére.

E számok mögött azonban látni kell azt is, hogy egyes alap- és középiskolai tantárgyak ré-

nárral és 2004-ben már a Közép-európai Tanulmányok Karára sikerült felvenni 18 egyetemi oktatót. 2005-ben a karon számítunk további 6–8 egyetemi docens, illetve professzor felvételével. Jelenleg a Közép-európai Tanulmányok Karának hallgatói számára magyar nyelvű előadásokat tartanak, egyrészt a kar tanárai, másrészt az egyetem többi karának magyarul tudó tanárai, illetve azok a tanárok, akik különböző okok miatt a kar megalapításában nem vettek részt. A magyar nyelven, illetve magyar nyelven is oktató tanárok száma titulusuk szerint a következőképpen alakult a 2005-ös évben:

	Prof./DrSc.	Doc.	CSc./PhD.	Doktori tanulmányok nélkül	Többi	Σ
Közép-európai Tanulmányok Kara	7	10	15	14	14	60
Többi kar	4	3	3	2	1	13
Σ	11	13	18	16	15	73

A kar 28 adjunktusa közül 14 folytat doktori tanulmányokat, akik fokozatosan PhD. titlussal fognak rendelkezni.

A kar létezésének első két éve abba a fejlődési irányba mutat, hogy 200–250 hallgatóval nyílnának az első évfolyamok a pedagógusképzésben és 100–150 hallgatóval a nem tanári szakok. Ez újabb tanszékek létrehozását és a tanári testület további bővítését igényli.

3.6. A kar struktúrája és fejlesztése

A Közép-európai Tanulmányok Karának létrehozásakor az irányító hivatalok a törvény által előírt és az egyetemünkön megszokott szerkezeti formák szerint jöttek létre. A tanszékek struktúráját limitálták a karra átlépő oktatók. Így 2004. március 1-jével a kar a következő tanszéki, illetve tanszéki szintű intézetekkel kezdte el működését:

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék	10
Matematika és Informatika Tanszék	7
Szaktudományi Tanszék	6
Elementarisztika Tanszék	5
Nemzeti és Nemzetiségi Kultúrák Intézete	4
Minőségi Oktatás Intézete	3

2006. szeptember elsejével további tanszék alakul:

Areál Kultúrák Tanszéke	9
-------------------------	---

A kar oktatói állománya ígéretesen bővül és a fejlesztési elképzelések szerint 2005 végére a karnak 60 egyetemi oktatójának kellene lennie tanszékenként a következőképpen:

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék	11
Matematika és Informatika Tanszék	9
Szaktudományi Tanszék	14
Elementarisztika Tanszék	13
Nemzeti és Nemzetiségi Kultúrák Intézete	10
Minőségi Oktatás Intézete	3

A 2006 utáni évek fejlesztésének mutatói nagyban attól fognak függni, hogy hogyan alakul a hallgatók száma és attól is, sikerül-e meghonosítani az új tanulmányi programokat. A ta-

nítói és tanári szakokon kívül már sikerült akkreditáltatni mesteri szinten is, tehát mindkét fokozatban a hungarológia tanulmányi programot. Már akkreditálva van a kulturális és szociális antropológia tanulmányi program első szintre. Elkészült és az Akkreditációs Bizottság asztalán van a regionális publicisztika és reklám program. A 2005-ös évben még el szeretnénk készíteni a könyvtáros és informatikus tanulmányi programot nemzetközi kooperációban az egri főiskolával, valamint két doktori (PhD.) programot, a hungarológiát és a magyar nyelv és irodalom módszertani programját. Ezeknél is nemzetközi kooperációra törekszünk.

A pedagógusképzésben gyorsan növekedő hallgatószám és az új tanulmányi programok beindítása is további oktatók felvételét igényli. Ezáltal új tanszékek létrehozásával is számolunk. Már 2007-ben a meglévő tanszékek osztódása esedékes lesz és az új tudományok művelésére teljesen új tanszékek létrehozása is időszerűvé válik.

A kar 2010-re esedékes teljes kiépítése a hallgatók számának tanulmányi programok szerinti, teljes oktatási időtartamra történő beállása idejére terveink szerint a karon 1500–1700 hallgató tanulna. Ennek megfelelően szükséges, hogy 2010-re a karnak 15 professzora, 20 docense, 30 tudományos fokozattal rendelkező adjunktusa és 15–25 további oktatója legyen.

A magyar nemzetiségű diákok anyanyelvi felsőfokú képzése, történjen az bármilyen környezetben és intézményes formában a szlovákiai viszonyok között, az oktatók száma, az anyagi ráfordítás szempontjából igényesebb, mint a szlovák nyelvű felsőoktatás. Ezt a normatív finanszírozási rendszerben a valószínűsíthető alacsonyabb diákszámok okozzák.

Ahhoz, hogy Szlovákiában a magyar nyelvű felsőoktatás akár intézményes, akár nem intézményes formában létezhessen, de minde nélkülött versenyképes, minőségi oktatást tudjon nyújtani, a normatív állami finanszírozáson kívül szükséges olyan hosszú távú, kiszámítható, stabil többletfinanszírozási rendszeren keresztül is támogatni, amely biztonságos műkö-

dését garantálja. Azt is lényeges tudatosítani, hogy a jövőben a gazdaságosság elvei sokkal nagyobb mértékben fognak érvényesülni, mint eddig. Ez a többletfinanszírozási rendszer tekintetében is így lesz.

Egyaránt fontos a nyilvános (állami) egyetemeken működő magyar nyelven oktató karok, tagozatok, szakok létrehozása, fejlesztése és a magyar nyelvű oktatás bővítését szolgáló intézmények, karok, tagozatok létrehozása a nyilvános egyetemeken kívül.

A szlovákiai magyar kisebbség szempontjából az volna a legelőnyösebb, leghasznosabb, ha ezek egyforma támogatási elbírálás alá esnének.

A pozsonyi, nyitrai, besztercebányai magyar nyelvű felsőoktatás az állami normatív támogatáson túl csak a közalapítványok rendszerében jutott némi kiegészítő támogatáshoz

Az eddigi támogatási gyakorlat a Szlovákiában magyar nyelven felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak és azok tanárainak többségét diszkriminálja, bünteti, megalázza.

Úgy a szlovák, mint a magyar kormánynak a szlovákiai magyar felsőoktatás már említett többletfinanszírozásának elvét kellene elfogadnia és ezt a szigorú normatív támogatások rendszerében működtetni. Ez az egyetlen, igazságos, korrekt és protekciómentes formája a támogatások célba juttatásának.

A 45 éves nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás mentette meg, védte meg, építette fel a szlovákiai magyar egyetemi képzést. Nyitra nélkül Besztercebányának és Komáromnak ma nem lenne egyetlen tudományos fokozattal rendelkező hazai tanára sem.

A nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás 45 éven keresztül szolgálta a magyar nemzetiséget. A Közép-európai Tanulmányok Karának létrehozásával saját önkormányzati testületek hatáskörébe került a nyitrai magyar nyelvű felsőoktatás sorsának irányítása is.

VARGA NÓRA

4. A SELYE JÁNOS EGYETEM

Csehszlovákia megalakulása óta a felsőoktatásban anyanyelvükön továbbtanulni szándékozó magyar diákok lehetőségei nagyon korlátozottak voltak. A felsőoktatási intézményeket vagy megszüntették, vagy a világháború után átköltöztették Magyarországra.

A felsőoktatási törvény (Tt. 131/2002) értelmében egyetemet csak a parlament jóváhagyásával, azaz törvény által lehet létrehozni, ami egyben azt is jelenti, hogy politikai döntés eredménye. A 2002-es őszi parlamenti választások során a Magyar Koalíció Pártja a második legerősebb pártként jutott a kormányba. A kormányba lépésének egyik feltétele a magyar egyetem létrehozása volt. A megalakítandó egyetem érdekében a magyar képviselők a kormány megalakulása után rögtön megkezdtek az egyetemalapítási törvénytervezet kidolgozását. Ebben a következők szerepeltek (röviden): az egyetem székhelye Komárom, a neve Selye János Egyetem, az egyetem három karral (Tanárképző Kar, Gazdaságtudományi Kar és Református Teológiai Kar) és magyar oktatási nyelven kezdi meg a tevékenységét.

Az egyetemalapítási tervezettel első olvasatban a szlovák parlament 2003. szeptember első felében foglalkozott. Az ellenzéki képviselők támadták a tervezetet: kifogásolták a Selye János nevet (Hans Selyét javasoltak), a magyar oktatási nyelvet, hiányolták az Akkreditációs Bizottság véleményét stb., mindezek ellenére a törvénytervezet a második olvasatba került.

A parlamenti döntés előtt, 2003. október 1-jén, a kormány tanácsadó testülete – az Akkreditációs Bizottság – is véleményezte az egyetemalapításról szóló tervezetet, amely a következőket tartalmazta:

1. „A Szlovákiában működő felsőoktatási intézmények szerkezete nem kiegyensúlyozott. A 24 felsőoktatási intézményből 23 egyetemi rangot visel és csak egy főiskolánk van. További egyetem létrehozása ezért jelenleg nem tűnik indokoltnak.

2. Az Akkreditációs Bizottság tudomásul veszi, hogy a magyar nyelven oktató Selye János Egyetem elsősorban a szlovákiai magyar lakosság képzettségi szintjének emelését szolgálja majd, és hozzájárul a szlovák felsőoktatási intézmények hálózatának nemzetközi méretűvé válásához. Egyben rámutat, hogy nem lenne kívánatos, ha bármely felsőoktatási intézmény csökkentené a végzősök szlovák nyelvű kommunikációs készségeit.

3. Tudomásul veszi, hogy a Selye János Egyetem a szakterminológiát szlovákul és idegen nyelven is oktatja majd. Egyúttal javasolja, hogy a szlovák nyelvű kommunikáció a végzősökkel szemben elvárásként szerepeljen.

4. A tervezet három kar megalapításával számol. Ez a kínálat szűkösnek tűnik, és nem tudja felölelni majd a magyar nemzetiségű állampolgárok teljes körű igényeit. Igaz viszont, hogy az újonnan alakuló egyetem a jövőben bővítheti majd kínálatát.

5. Az Akkreditációs Bizottság pozitívan értékeli a Református Teológiai Kar felkészültségét. A Gazdaságtudományi és a Tanárképző Kar anyagai viszont kevés információt tartalmaznak ahhoz, hogy róluk véleményt lehessen alkotni.”

Az Akkreditációs Bizottságnak döntési joga nem volt, ez a parlamenti képviselőket illette meg. A második és a harmadik olvasatra 2003. október 22-én és 23-án került sor. Természetesen az ellenzéki képviselők ekkor is támadták a törvénytervezetet. A vita lezárása után szavazásra került sor. 2003. október 23-án a szlovák parlament megszavazta a Selye János Egyetem megalapításáról szóló törvénytervezetet.

Néhány mondatban essen szó arról, hogy milyen tényezők indokolták a Selye János Egyetem megalapítását:

– A szlovákiai magyar lakosság képzettségi szintje jóval alacsonyabb az országos átlagnál – a magyarság a felsőfokú végzettségűek számarányát tekintve jelentősen alulreprezentált az országos átlaghoz viszonyítva.

– Az alacsonyabb képzettségi szint egyik következménye a nagyarányú munkanélküliség – a magyarok által lakott járásokban a munkanélküliség meghaladja az országos átlagot, de

vannak olyan térségek is, pl. a Rimaszombati járás, ahol az országos átlag kétszerese a munkanélküliek aránya.

– A magyar lakta területek nagyméretű elszegényedése – minél alacsonyabb az iskolázottsági szint, annál magasabb a munkanélküliek aránya és annál alacsonyabbak a bérek.

– A nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó polgároknak az Alkotmány (34. cikkely, 2.a/ pont) biztosítja a jogot az anyanyelven való tanulásra – beleértve a felsőfokú oktatási intézményeket is. Ezzel a jogával kívánt élni a szlovákiai magyarság.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 2003. október 23-án elfogadott törvénye (Tt. 465/2003) értelmében az első önálló szlovákiai magyar állami egyetem – a Selye János Egyetem – 2004. január elsejével de jure létrejött. A nyolc évtizedes felsőfokú anyanyelvi oktatás hiányát az egyetem működésével hivatott pótolni.

4.1. A Selye János Egyetem első évei

4.1.1. Kezddő lépések

A Selye János Egyetem jogilag 2004. január 1-jén jött létre, amikor a megalapításáról szóló törvény életbe lépett¹²⁰. Az egyetem avatóünnepségére 2004. január 17-én került sor, Komáromban, a Tiszti pavilon dísztermében. Az ünnepségen megjelentek mindazok, akik munkájukkal, hozzáértésükkel és erkölcsi felelősségükkel támogatták az egyetem megalapítását.

Az avatóünnepség után kezdődött meg az igazi szakmai munka. Ekkor kerültek benyújtásra a képzési programok akkreditációs anyagai. A felsőoktatási törvény értelmében csak akkreditált képzési programok kerülhetnek meghirdetésre. Az egyetem elindulásával párhuzamosan a vezetőség megfogalmazta az egyetem küldetésnyilatkozatát, amely a következőképpen hangzik:

„A Selye János Egyetem teret nyit a magyar nyelvű felsőfokú képzésnek Szlovákiában, azaz a reménnyel, hogy növekedni fog a főiskolát és egyetemet végzett magyar fiatalok száma, valamint a szlovákiai magyarság iskolázottsági szintje.

A jobb képzettség megteremtheti a magyar fiatalok munkaerőpiaci esélyegyenlőségét, amely maga után vonhatja a munkanélküliség csökkenését és a magyarok által lakott területek gazdasági fellendülését.

A Selye János Egyetem ily módon akar a térség gazdasági és társadalmi felemelkedésének előmozdítójává válni.

A Selye János Egyetem elősegíti egy olyan magyar értelmiségi réteg kialakulását, amely a nemzeti közösségünk tartópillérévé válhat, amelynek tagjai nyelvtudásuk révén nemzetközi viszonylatban is érvényesülni tudnak. Az egyetem az oktatás mellett fejleszti a tudományosságot; a szlovákiai magyar tudósrádatalmat bekapcsolja a tudományok nemzetközi vérkeringésébe, kapcsolatot teremt a tudományos intézmények nemzetközi hálózatával.

Az egyetem vállalja a tudományosság regionális központjának szerepét.

A Selye János Egyetem tevékenységével és célkitűzésével a Szlovákiában élő magyarság hátrányos helyzetét szeretné megszüntetni, mely egyrészt a magyarságot sújtó képzettségi hiányokból adódik.

A Selye János Egyetem ezzel is lassítani kívánja a magyarság kényszerű asszimilációját.” (Albert 2005)

A Selye János Egyetem az első ünnepélyes tanévnyitóját 2004. szeptember 14-én tartotta. 1918 óta a szlovákiai magyar fiatalok ekkor kezdhették meg először tanulmányaikat anyanyelvükön, Szlovákia területén önálló magyar nyelvű állami felsőoktatási intézményben. Az egyetem szükségességét alátámasztotta, hogy a meghirdetett szakok iránt nagy volt az érdeklődés mind a hallgatók részéről, mind az oktatni szándékozó tanárok részéről.

120 Az elfogadott törvény értelmében az egyetem három karal kezdte meg működését: Tanárképző Kar, Gazdaságtudományi Kar és Református Teológia Kar.

A Selye János Egyetem Szlovákia európai uniós csatlakozása után kezdte meg tényleges működését. Oktatási rendszerét, egyetemi programjait már a Bolognai Egyezmény szellemében alakította ki, az egymásra épülő lineáris, átjárható háromfokozatú felsőoktatást meghonosítva Szlovákiában. Képzési programjai az éves 60 kreditpontos rendszeren alapulnak, illeszkedve az ECTS¹²¹-hez, ezzel megkönnyítve az egyetemen belüli, valamint a nemzetközi hallgatói mobilitást.

4.1.2. A Selye János Egyetem (első) vezetősége

Az egyetemalapításról szóló törvény elfogadása után a Szlovák Köztársaság oktatási minisztere – Martin Fronc – Albert Sándort bízta meg az egyetem kiépítésével és vezetésével. Elsődleges feladata az volt, hogy a 2004/2005-ös akadémiai évben biztosítsa az oktatás személyi és infrastrukturális feltételeit.

A sikeres akadémiai évkezdés után a megválasztott egyetemi szenátus egyhangúlag Albert Sándor személyében választotta meg a Selye János Egyetem első rektorát. Az oktatási miniszter Albert Sándor jelölését kinevezésre felterjesztette Ivan Gašparovič köztársasági elnöknek, akitől az új rektor 2005. január 31-én vette át a rektori kinevezést. 2005 tavaszán az egyetemi szenátus jóváhagyása után a rektor Stoffa Veronikát és Fülöp Mihályt¹²² rektorhelyettesekké, a kari szenátusok jóváhagyása után pedig Erdélyi Margitot a Tanárképző Kar, Sikos T. Tamást a Gazdaságtudományi Kar és Molnár Jánost a Református Teológiai Kar dékánjaivá nevezte ki. A Selye János Egyetem tisztségviselőinek avatőünnepségére 2005. április 8-án került sor Komáromban.

4.1.3. A Selye János Egyetem önkormányzati szervei

A felsőoktatási törvény (Tt. 131/2002) értelmében az egyetem legfelsőbb önkormányzati szervei:

veik: a rektor, az egyetemi szenátus, a tudományos tanács (vagy művészeti tanács), valamint a fegyelmi bizottság. A hely szűkössége miatt csak az egyetemi szenátus és a tudományos tanács munkájáról, illetve a meghatározott szerepet játszó igazgatótanácsról essék pár szó.

4.1.3.1. A Selye János Egyetem Szenátusa

Az egyetemi szenátus az akadémiai közösség választott képviselőiből tevődik össze. A karok egyenlő számban képviseltetik magukat a szenátusban. A szenátus tagjainak legalább egyharmada az egyetemi hallgatóságot képviseli. Az egyetemi szenátus hatáskörébe¹²³ tartozik a rektor megválasztása, illetve visszahívása (a szenátus döntését az oktatási miniszter a köztársasági elnöknek terjeszti fel); a rektorhelyettes kinevezése, illetve visszahívása (a rektor javaslatára); új kar létrehozása (az Akkreditációs Bizottság jóváhagyásával); a szervezeti és működési szabályzat elfogadása, a költségvetésre tett javaslat elfogadása, a képzési programok és a felvételi vizsgák menetének elfogadása, illetve az igazgatótanácsba és a tudományos tanácsba megválasztott tagok elfogadása stb.

A Selye János Egyetem Szenátusának 19 tagja van, elnöke Stredl Terézia.

A karok saját kari szenátust választanak.

4.1.3.2. A Selye János Egyetem Tudományos Tanácsa

A tudományos tanács kétharmad részét az akadémiai közösség – tudományban jártas – tagjaiból, egyharmad részét pedig külső – az oktatás, a tudományos kutatás területén jelentős sikereket elért – személyek közül választják meg. A tanács tagjait a rektor nevezi ki, illetve hívja vissza (az egyetemi szenátus jóváhagyásával). A tudományos tanács hatáskörébe¹²⁴ tartozik: az egyetem hosszú távú fejlesztési célja-

121 ECTS: European Credit Transfer System (Európai Kredit Átviteli Rendszer)

122 Fülöp Mihály 2006 márciusáig töltötte be a rektorhelyettesi pozíciót. 2006 szeptemberében Kmet' Tibort választotta meg az egyetemi szenátus rektorhelyettesé.

123 A felsőoktatási törvény (Tt. 131/2002) szerint.

124 A felsőoktatási törvény (Tt. 131/2002) szerint.

inak megtárgyalása, az egyetem éves oktatási és kutatási tevékenységének értékelése, a képzési programok megtárgyalása, az egyetemi docensek, illetve professzorok kinevezési feltételeinek meghatározása stb. A tudományos tanács elnöke a mindenkori rektor.

A Tudományos Tanács 16-tagú, elnöke Albert Sándor rektor. Az Igazgató Tanácsnak a törvényből eredően 14 tagja van, elnöke Szigeti László.

A karok saját tudományos tanácsot választanak.

4.2. Tanárképző Kar

2004 szeptemberében indult a Selye János Egyetem Tanárképző Karának szervezett működése. Célja a magyar tannyelvű óvodák, általános és középiskolák pedagógusainak a kor kívánalmainak megfelelő képzése. A karon 2006 szeptemberéig nyolc szakot/programot akkreditáltak, baccalaureátusi szintre. A szakok magiszteri szintű akkreditációja jelenleg van folyamatban. A karon a következő szakokat/programokat lehet hallgatni, mind nappali, mind levelező tagozaton:

- óvó- és tanítóképzés,
- a tanárképzésen belül: magyar nyelv és irodalom, angol nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom, történelem, matematika, informatika, katechetika.

Az elkövetkező években a kar a geográfia, szlovák nyelv és irodalom, valamint a testnevelés szakok akkreditációjával tervezi bővíteni a kínálatot.

A kar nagy hangsúlyt fektet a gyakorlati képzésre. A hallgatók az ún. pedagógiai gyakorlat keretén belül kellő tapasztalatot szerezhetnek, hiszen minden szemeszterben megfelelő számú órát töltenek a Selye János Egyetem gyakorló óvodáiban és iskoláiban.

A Selye János Egyetem Tanárképző Kara aktívan bekapcsolódik a tudományos életbe, számos hazai és nemzetközi konferencia szervezésében vett már részt, illetve több hazai és külföldi egyetemmel, főiskolával tart fenn intenzív kapcsolatot.

Az egyetem vezetősége kötelességének érezte, hogy a tanulás lehetőségét közelebb vigye a keletebbre fekvő települések magyar fiataljai számára. Ezért döntött úgy, hogy a Tanárképző Kar a 2005/2006-os akadémiai évben székhelyen kívüli képzést indít. A kar 2005 szeptemberétől felsőfokú óvónőképzést működtet Losoncon, levelező tagozaton.

4.3. Gazdaságtudományi Kar

Szintúgy 2004 szeptemberében indult meg az oktatás a Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Karán. A kar egyelőre csupán egy szakon – közgazdaságtan és vállalati menedzsment – kínálja az anyanyelvi felsőfokú képzés lehetőségét. A szak magiszteri szintű akkreditációja itt is folyamatban van. A közeli jövőben a kar tervezi a közigazgatás és régiófejlesztés szak indítását.

A Gazdaságtudományi Kar célja, hogy maximálisan megfeleljen a kor és a társadalom elvárásainak, valamint, hogy a szakok és szakirányok egyre szélesebb palettáját kínálja. A kar nagy hangsúlyt fektet az idegen nyelvi képzésre (a hallgatók a német nyelv és az angol nyelv közül kötelezően választhatnak, melyből nyelvvizsgát is kell tenniük), valamint a szakmai gyakorlatra. Az idegen nyelvi ismereteket és a szakmai gyakorlat során szerzett tapasztalatokat a hallgatók a képzés befejezése után remélhetőleg sikeresen hasznosítják majd a munkaerőpiacon.

A második fejezetben szó esett a Budapesti Corvinus Egyetem királyhalmeci kihelyezett képzéséről. A Selye János Egyetem megalakulása után, a Gazdaságtudományi Kar vette át a királyhalmeci képzés működtetését. Az első akadémiai évben – azaz 2004 szeptemberében – nappali tagozatra, 2005 szeptemberétől már levelező tagozatra is beiratkozhatnak a hallgatók Királyhalmecen.

4.4. Református Teológiai Kar

A többi karhoz hasonlóan, 2004 szeptemberében jött létre a Selye János Egyetemen belül a Református Teológiai Kar, a Calvin J. Teológi-

ai Akadémia jogutódjaként. A karon teljes teológiai képzés folyik (baccalaureátusi és magiszteri szinten, valamint 2006 szeptemberétől elindult a doktoranduszi képzési program is).

A hallgatók a képzés ideje alatt több idegen nyelvet is elsajátítanak, pl. angol nyelv és német nyelv, valamint a latin, bibliai görög és bibliai héber. A kar végzősei vagy egyházi szolgálatba jelentkeznek, vagy egyetemi végzettségű tudásukat az élet más területén hasznosítják.

A kar tagja több nemzetközi csoportosulásnak, ilyen a Holland és Közép-Kelet-Európai Teológia Karok Szövetsége, a Közép-Kelet-Európai Teológia Karok Csoportosulása, valamint a Coetus Theologorum.

(A karok hallgatói létszámának alakulása a Mellékletekben található.)

4.5. A Selye János Egyetem infrastrukturális adottságai

A Selye János Egyetem, állami felsőoktatási intézmény lévén, az állami költségvetésre kapcsolódik rá, támogatása normatív finanszírozási rendszeren¹²⁵ alapul. Az egyetem az alkalmazottak béréit és az ingatlanok üzemeltetését ebből a keretből biztosítja, illetve kellene, hogy biztosítsa. Jellemző, hogy Szlovákiában az állami felsőoktatási intézményeknek szánt támogatási keret alulméretezett, a felsőoktatásra szánt pénzcsoomag a GDP alig több mint 0,6%-át teszi ki, míg az EU-ban az átlag 1,1%. Az állami alulfinanszírozásból adódóan az egyetemnek gondot jelent az alapberek kifizetése¹²⁶. Állami felsőoktatási intézményeknél az infrastruktúra kiépítésére és fejlesztésére külön pénzcsoomag áll rendelkezésre, viszont ennek a felhasználási módja meghatározott (bérkiegészítésre, illetve üzemeltetésre nem lehet felhasználni). Az infrastruktúra kiépítése és az egyetemi élet fejlesztése érdekében az egyetem rend-

szeresen pályázik az Európai Unió vissza nem térítendő támogatásaira. A sikeres pályázatoknak köszönhetően az elmúlt két évben az egyetem több fejlesztési programot is végrehajtott.

Infrastruktúra – A Selye János Egyetem két saját tulajdonú ingatlannal rendelkezik. Az egyetem megalakulását követően az intézmény a komáromi hajógyár két volt ingatlanát megvásárolta. Az egyik épület jelenleg az egyetem kollégiumaként (Sirály Kollégium) funkcionál. A másik épület 2006 nyaráig a Selye János Egyetem központi épülete volt. Itt helyezkedett el a Rectori Hivatal és a karok dékáni hivatalai, valamint itt zajlott a képzés is. A növekvő hallgatói létszámnak köszönhetően az egyetem jelentősen magát az épületből, ezért az egyetem jelentős infrastruktúra-fejlesztésbe kezdett. A 2006/2007-es tanévtől az egyetem szervezeti egységei új helyszínekre költöztek át. A szükséges helyiségeket – melyekben oktatás és adminisztratív tevékenység folyik – az egyetem Komárom Városától, a Pro Selye Univerzitas nonprofit alaptól, illetve a Selye János Egyetemért Alapítványtól bérli.

2006 szeptemberétől a hajógyár volt épülete a Tanárképző Kar oktatási céljait szolgálja. Ebben az épületben található a Tanárképző Kar Dékáni Hivatala is. A Gazdaságtudományi Kar a komáromi hajógyár volt szakmunkásképző iskolájának épületébe költözött. Az ingatlan a Pro Selye Univerzitas¹²⁷ tulajdonát képezi. Az épületet az Apáczai Közalapítvány és a Szülőföld Alap támogatásával sikerült felújítani. Az épület átalakításával a Gazdaságtudományi Kar végleges elhelyezést nyert. Ebben az épületben működik a Selye János Egyetem Kutatóintézete is. A Református Teológiai Kar Komárom belvárosában, a Tiszti pavilon épületében nyert elhelyezést. A helyiségeket az egyetem Komárom Városától bérli.

125 Az egyetem a beiratkozott hallgatói létszám alapján kapja a támogatást.

126 Ez sajnos a nagyszámú alkalmazotti fluktuációban is megmutatkozik.

127 A Pro Selye Univerzitas nonprofit alap 2005. november 30-án együttműködési megállapodást kötött a Selye János Egyetemért Alapítvánnyal. A megállapodás értelmében az Alapítvány a tulajdonát képező ingó és ingatlan vagyon egy részét folyamatosan a Selye János Egyetem mellett működő nonprofit alapnak adományozza. Ennek köszönhetően került a komáromi hajógyár volt szakmunkásképző iskolájának épülete is a Pro Selye Univerzitas tulajdonába.

A Selye János Egyetem Rektori Hivatala a város központjába, a Lehár épületbe költözött. Az egyetem a Selye János Egyetemért Alapítványtól bérlí ezt az épületet. A Pro Selye Univerzitas és a Selye János Egyetemért Alapítvány közötti megállapodás értelmében az épület előreláthatólag 2009-ben a Pro Selye Univerzitas tulajdonába kerül át.

A Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának és a Szlovák Köztársaság Kormányhivatalának támogatásával az egyetem a komáromi vár területén található – a szovjet katonák által használt – kaszárnyaépületet alakította át ún. Konferenciaközponttá. Ebben az épületben négy nagy előadóterem került kialakításra (előadótermekben az egyetem az első két tanévben hiányt szenvedett). Ezen kívül öt szemináriumi helyiség, az egyetemi könyvtár és az egyetemi étterem kapott helyett az épületben. Az előadótermek és a szemináriumi helyiségek berendezéseit Európai Unió támogatásból finanszírozta az egyetem.

Az infrastruktúra érzékeny pontja, hogy az egyetem nem rendelkezik tornateremmel. 2006 nyarán a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának, a Szlovák Köztársaság Kormányának és a Szülőföld Alap támogatásának köszönhetően elkezdődött annak a tornateremnek a felújítása, amely a Konferenciaközpont térszomszédságában helyezkedik el.

A szlovák és a magyar állam támogatásával, valamint az Európai Unió nyertes pályázatoknak köszönhetően a Selye János Egyetem jelentős infrastruktúra-fejlesztést hajtott végre. A kiépített ingatlanállomány birtokában az egyetem működése az elkövetkező években biztosítottak látszik.

(A Selye János Egyetem alkalmazottjai létszámának alakulása a Mellékletekben megtalálható.)

4.6. Egyetemi könyvtár

Az első egyetemi akadémiai évtől 2006 szeptemberéig a Selye János Egyetem három külön-

álló könyvtárral rendelkezett. A Tanárképző Kar könyvtára a Sirály Kollégium földszintjén került kialakításra. A Duna Televízió könyvgyűjtési akciójának, valamint egyéb könyvadományoknak köszönhetően, illetve pedagógiai szakirodalom vásárlásával a könyvtári kötetek száma mára elérte a 190 ezret. A könyvtárból elsősorban szépirodalmi műveket, szakkönyveket (pedagógiai, nyelvészeti, történelmi stb.), lexikonokat, valamint szótárakat lehet kölcsönözni, illetve helyben elolvasni. A könyveken kívül a vizsgára való felkészülést elősegítő folyóiratok, szaklapok is megtalálhatók.

2001-ben a Selye János Egyetemért Alapítvány az általuk működtetett kihelyezett képzések számára alakított ki könyvtárt. Az itt található könyveket a Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Karának hallgatói is kölcsönözhetik. A könyvtárban kb. 19 ezer, elsősorban gazdaságtudományi témájú szakkönyv olvasható, de a fizika, informatika, szociológia, történelem és szépirodalom világából is fellelhető olvasnivaló.

A Református Teológiai Kar könyvtárát a Calvin J. Teológiai Akadémia még 1995-ben alapította. A gyűjtemény kb. 20 ezer kötetből áll, melynek többsége vallási szakirodalom, illetve a református egyház történelmével foglalkozó szakkönyv.

2006 szeptemberében a Tanárképző Kar és a Selye János Egyetemért Alapítvány könyvtára¹²⁸ a Konferenciaközpontban kialakított egyetemi könyvtárba költözött át. Az új könyvtár egyesíti az eddig több helyszíntre tagolt könyvtárak állományát, és további szolgáltatásokkal bővítette kínálatát (olvasóterem, folyóíratár, kb. 60 számítógép internetes hozzáféréssel, fénymásolási lehetőség stb.)

A több mint 200 ezer kötetből álló gyűjtemény katalógizálása egyetemi számítógépes könyvtári program segítségével folyamatosan zajlik, amely a könyvtári alkalmazottak munkáját és az egyetemi hallgatók felkészülését kívánja segíteni.

128 A 2005. november 30-án kötött megállapodás értelmében a könyvtár a Pro Selye Univerzitas tulajdonába került.

4.7. Egyetemi kollégium

A Selye János Egyetem az első egyetemi akadémiai évtől kezdődően saját tulajdonú kollégiummal – „Sirály Kollégium” – rendelkezik, amely a Tanárképző Kar szomszédságában helyezkedik el. A kollégium a Selye János Egyetem hallgatóinak, illetve megegyezés alapján, korlátozott számban a Selye János Egyetemért Alapítvány által működtetett képzések hallgatóinak nyújt szálláslehetőséget.

A hatemeletes épületben, 3-4 ágyas szobákban csaknem 470 hallgatót tud az egyetem elhelyezni. Három emeleten minden két szobának van egy közös fürdőszobája és toalettje, három emeleten pedig minden szoba külön fürdőszobával és toalettrel rendelkezik. A kollégiumban emeletenként tanulószoba és konyha áll a hallgatók rendelkezésére (hűtőszekrénnel, villanyrezsóval, vízfórralóval és mikrohullámú sütővel felszerelve).

A hallgatók tanulását segíti a földszinten található számítógépterem (Internet hozzáféréssel). A földszinten elhelyezkedő ebédlőben lehetőség van ebéd és vacsora fogyasztására. Ezen kívül ezen a szinten egy mosókonyha és vasalóhelyiség áll a bentlakók rendelkezésére. A kollégium érdekessége, hogy a második emeleten található egy e-klub, amelyet a Puskás Tivadar Közalapítvány az e-Magyarország program keretén belül a Magyar Köztársaság Informatikai és Hírközlési Minisztériuma támogatásával alakított ki. A klub kínálata a következő: az e-klub gépeinek használata, internet hozzáférés, folyóiratok olvasása, az e-Magyarország Klub pályázatain, vetélkedőin és zártkörű programjain való részvétel. A kollégiumban lakóknak lehetőségük van a sportolásra is: az épületben egy fitnesztermet, az épület körül pedig focipályát és kosárlabdapályát használhatnak a hallgatók.

Az egyetem megalakulása óta egyre nagyobb az érdeklődés a meghirdetett szakok iránt. A növekvő hallgatói létszám miatt az elszállásolási igényeket az egyetem már nem tudja a saját tulajdonú kollégiumában kielégíteni. Azoknak, akik nem a Sirály Kollégiumban nyernek elhelyezést, lehetőségük van a Komá-

romi Mezőgazdasági Középiskola kollégiumában – Gadócon – szállást igényelni. A középiskola kollégiumában az egyetem kb. 80 egyetemi hallgató részére alakított ki szobákat.

4.8. A Selye János Egyetem Háttérintézményei

4.8.1. Pro Selye Univerzitas

A Nyitra Megyei Hivatal határozata értelmében a Pro Selye Univerzitas nonprofit alap (a továbbiakban Alap) 2004 decemberében kezdhetette meg működését Komáromban. Az Alap a Selye János Egyetem oktatási feltételeinek javítása, az egyetem tehetséges diákjai képzésének és fejlődésének támogatása céljából létesült. Igazgatója: Albert Sándor.

Az Alap tevékenysége

A Pro Selye Univerzitas elsődleges célja a Selye János Egyetem működésének támogatása. Küldetéséből adódóan az Alap a következőket támogatja:

- az egyetem oktatási tevékenységét;
- az egyetem infrastruktúrális fejlesztését;
- a hallgatóknak nyújtott szociális támogatás forrásainak feltérképezését;
- konferenciák, szemináriumok, oktatási programok és képzések szervezését, illetve a hallgatók és a tanárok ezeken való részvételét;
- a hallgatók és a tanárok hazai és külföldi szakmai rendezvényeken (konferenciák, szemináriumok, workshopok stb.) való részvételét;
- tudományos és szakmai könyvek, kiadványok vásárlását;
- a hallgatók és a tanárok együttműködését más hasonló intézményekkel;
- a magyar nemzeti kisebbség művelődési és kulturális tevékenységét.

Az Alap kiadói tevékenységet is folytat – hazai és külföldi pályázati pénzforrások felhasználásával biztosítja az egyetemi jegyzetek és könyvek kiadását. A 2004–2006 közötti időszakban közel 30 egyetemi jegyzet, illetve könyv jelent meg az Alap kiadói tevékenységének köszönhetően.

4.8.2. COMENIUS – Selye János Egyetem Pedagógiai Intézete

A COMENIUS – Selye János Egyetem Pedagógiai Intézetét (a továbbiakban Intézet) a Selye János Egyetem és a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége közösen alapította.

Működését – mint közhasznú szervezet – 2005. február 1-jén kezdte meg. Igazgatója: Fodor Attila.

Az Intézet küldetése

Az COMENIUS – Selye János Egyetem Pedagógiai Intézet célja, hogy az alapítók humán erőforrás-tőkéjére, felhalmozott tudásbázisára, információs és szervezeti hálózatára építve – hozzájáruljon a szlovákiai magyar oktatás modernizálásához, az oktatás-nevelés szemléletbeli, tartalmi és módszertani megújulásához.

Az Intézet pedagógusképzési- és továbbképzési programjaival, tanácsadói, szervezet- és minőségfejlesztői, szakértői és értékelői tevékenységével a pedagógusok mesterségbeli kompetenciái fejlesztéséhez, az oktatási intézmények pedagógiai innovációs képességének növeléséhez, az intézményfenntartók és oktatásirányítók döntéseinek szakmai megalapozásához és tervezéséhez, valamint a társadalmi igényekhez folyamatosan alkalmazkodni képes oktatási rendszer fejlesztéséhez nyújt szakmai és szervezési segítséget.

Az Intézet, az alapítók és a saját tudáshátterére, emberi és anyagi tőkéjére támaszkodva, lehetőségeihez mérten képzéseket, szolgáltatásokat biztosít a közszolgáltatásokban és a gazdasági szférában dolgozók számára is, hozzájárulva ezzel a humán erőforrás-fejlesztés és az élethosszig tartó tanulás programkínálatának gazdagításához.

Az Intézet tevékenysége

Küldetésének és céljainak teljesítése érdekében az Intézet:

- továbbképzési programokat fejleszt ki és biztosít, illetve képzéseket szervez a pedagógusok és egyéb oktatásügyi dolgozók számára;
- vezetőképző tanfolyamokat és pedagógus-minősítő (kvalifikációs) vizsgákat szervez;

– szakképző képzést szervez az egyszakos felsőfokú tanári végzettséggel rendelkező egyének számára;

– képzési és továbbképzési programokat szervez a közigazgatásban, az államigazgatásban és az önkormányzatokban dolgozó szakemberek számára,

– a továbbképzésről szóló törvény alapján tanfolyamokat és képzési programokat szervez, illetve biztosít a vállalkozó szervezetek, a közhasznú szervezetek, a közigazgatási szervek és szervezetek, valamint az egyéb munkáltatók alkalmazottai számára;

– képzéseket, szakmai konferenciákat, tanfolyamokat, szemináriumokat és tanulmányi utakat szervez, illetve biztosít a pedagógusok és egyéb oktatásügyi dolgozók számára;

– szakmai-, pedagógiai-, módszertani tanácsadást és szolgáltatásokat nyújt az intézményfenntartók, a nevelőtestületek, az iskolatanácsok, az iskolavezetők, a pedagógusok, a tanulók és a szülők számára;

– szakmai támogatást nyújt a közoktatási intézményeknek pedagógiai programjuk, értékelési rendszerük és minőségbiztosítási rendszerük kidolgozásában és bevezetésében;

– részt vesz pedagógiai innovációk és alternatív pedagógiai programok kifejlesztésében, kísérleti és széleskörű bevezetésében, továbbá intézményi innovációs projektek és programok kidolgozásában és megvalósításában;

– támogatja szakmai kiadványok, módszertani anyagok, tankönyvek és segédanyagok megalkotását, kiadását, illetve terjesztését;

– biztosítja a közoktatást érintő pedagógiai dokumentumok, tervezetek, jogszabályok stb. kidolgozását, szakmai elemzését, illetve véleményezését;

– kutató, elemző és fejlesztő feladatokat vállal az oktatásügy és a pedagógia területén, pedagógiai méréseket és értékeléseket végez tanulói, intézményi és rendszerszinten;

– tehetségfejlesztő programokat, tanulmányi versenyeket, műveltségi vetélkedőket, szervez, ill. biztosít a tanulói ifjúság számára;

– koordinálja a Selye János Egyetem oktatóinak, hallgatóinak és egyéb munkatársainak az oktatáskutatói tevékenységét;

– együttműködik a hazai és nemzetközi oktatási szervezetekkel és tudományos-kutató műhelyekkel, valamint a felsőoktatási intézményekkel.

Az Intézet szakmai kapcsolatai

Az Intézet feladatainak ellátása során és érdekében az alapítók által kiépített, valamint az újonnan kialakított kapcsolatokra támaszkodik. Meglévő kapcsolatok, együttműködések:

Szlovákiai kapcsolatok

- Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma
- Állami Pedagógiai Intézet
- Állami Tanfelügyelet
- kerületi tanügyi hivatalok
- módszertani – pedagógiai centrumok (MPC)
- községi és kerületi önkormányzatok oktatásügyi osztályai és tanügyi hivatalai
- tanító- és tanárképző egyetemek, főiskolák, különös tekintettel a magyar pedagógusok képzését ellátó intézményekre (Pozsony, Nyitra, Komárom)
- nonprofit szervezetek, szakmai társulások

Külföldi kapcsolatok

- Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériuma
- Országos Köznevelési Intézet (OKI)
- Oktatáskutató Intézet (OI)
- Országos Köznevelési Értékelési és Vizsgaközpont (OKEV)
- SuliNova Köznevelés-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.
- megyei pedagógiai intézetek, szakmai egyesületek, kamarák, szövetségek stb.
- tanító- és tanárképző egyetemek, főiskolák
- az oktatásügy területén működő vállalkozások (Expanzió, Qualy-Co, Qualitas, stb.)

4.8.3. A Selye János Egyetem Kutatóintézete

2004. október 1-jével közhasznú szervezetként alakult meg a Selye János Egyetem Kutatóintézete (a továbbiakban Kutatóintézet). Igazgatója: Sikos. T. Tamás.

Alapfeladata a rendszerváltás utáni Kelet-Közép-Európában, azon belül is kiemelten a Kárpát-medence területén végbemenő társadal-

mi, gazdasági és környezeti folyamatok átfogó vizsgálata, főbb összefüggéseik feltárása.

A Kutatóintézet tevékenysége

– az egyetem tanszékein folyó kutatómunka ösztönzése és összehangolása, a tanszékeken születő tudományos eredmények nemzetközi szakmai nyilvánosság előtti megjelenésének elősegítése;

– a Kárpát-medencében élő kisebbségek kutatása;

– széleskörű együttműködés szlovákiai kutatóműhelyekkel (kutatóintézetek, egyetemek, főiskolák kutatóhelyeivel stb.), közös kutatási projektek készítése és művelése;

– együttműködési kapcsolatok kialakítása és bővítése külföldi egyetemekkel és kutatóhelyekkel, kutatócserék, közös projektek, workshopok realizálása stb.;

– belföldi és nemzetközi tudományos konferenciák szervezése, intézeti kutatási eredmények bemutatása;

– a kutatási eredmények közzététele nyomtatott és elektronikus formában, a felsőoktatási tananyagokban való adaptálásuk elősegítése.

A Kutatóintézet tevékenységét az a célkitűzés vezérli, hogy kilépjen a klasszikusan értelmezett „nemzettudományi” szerepkörből, erősítse a nemzetközi együttműködést, ami főként a helyi adottságok interregionális szemléletű értékelését jelenti. Célja az európai „új regionalizmus” szemléletével összhangban különféle tudomány területeken alapkutatásokat végezni, és az alkalmazási lehetőségeket keresve a közgondolkodást befolyásolni.

Főbb kutatási területek

1. Globális környezeti folyamatok regionális sajátosságai Kelet-Közép-Európában

A 21. század elejére a gazdasági-társadalmi fejlődés, a Föld erőforrásainak felhasználása és a környezet igénybevétele olyan fokot ért el, amikor az emberi tevékenység határa a földfelszín világméretű folyamatait képes befolyásolni. Emiatt előtérbe kerül a Földön lejátszódó folyamatok regionális – esetünkben kelet-közép-európai – sajátosságainak nemzetközi együttműködésen alapuló kutatása

2. Az integráció és dezintegráció ciklusai a Kárpát-medencében

Az integrálódás szempontjainak, eredményeinek, kapcsolatrendszerének feltárása a különböző tudományterületek (geográfia, gazdaságtörténet, nyelvtudomány, néprajz, idegenforgalom, közlekedéstudomány, környezettudomány) szemszögéből, ami Szlovákián és Magyarországon kívül a Kárpát-medence egészére kiterjed.

3. A Duna mint a regionális kapcsolatteremtés eszköze

A Pozsony–Szob között közös határt képező Duna az elmúlt évtizedekben inkább feszültséget keltett Szlovákia és Magyarország között, mintsem a közös hasznosítást, pl. a két ország közlekedését szolgálta volna. A folyam vízkészletének felértékelődése, a Duna idegenforgalmi vonzótényezői, a térség közös környezetvédelmi problémái arra ösztönöznek, hogy a Duna mellett elhelyezkedő különböző országok mikrorégiói, illetve települései összehangoltan, egymás érdekeit kölcsönösen figyelembe véve törekedjenek a folyam nyújtotta változatos lehetőségek hasznosítására.

További kutatási területek

- A korszerű kiskereskedelmi formák fejlődésének térfolyamatai a Vág–Duna–Ipoly Eurorégióban.

- A szlovák–magyar határregió változó helye az Európai Unió közlekedési rendszerében.

- Hosszú távú településfejlődési tendenciák a szlovák–magyar határregióban.

- A magyar–szlovák államhatár megszűnésének hatása a közép-európai migrációs folyamatokra.

- A mobilkommunikáció térhódításának regionális jellemzői a szlovák–magyar határ menti területeken.

- Magyarországról Szlovákiába irányuló tőkebefektetések és vállalati terjeszkedések térszerkezeti sajátosságai.

A Selye János Egyetem Kutatóintézetének kutatásaihoz a személyi feltételeket tudományos minősítéssel rendelkező munkatársai, továbbá az egyetem oktatói gárdája biztosítja, az anyagi feltételeket az egyetemi források, valamint hazai és nemzetközi pályázatokból elnyert támogatási összegek biztosítják.

4.8.4. Selye János Egyetem Oktatási Központja

A Selye János Egyetem Oktatási Központja (továbbiakban Központ) 2006 nyarán oktatási hagyományokkal kezdte meg tevékenységét. Előző években a Selye János Egyetemért Alapítvány Nyelvi Központjaként működött. A Központban 2001 óta az angliai City&Guilds Pitman Qualifications által kínált City&Guilds nemzetközileg elismert nyelvvizsga, 2004 óta pedig a Goethe Intézet nyelvvizsgája tehető le. Vezetője: Hevesi Endre.

A Központ tevékenysége elsősorban nyelvtanfolyamok szervezésére irányul:

- nyelvtanfolyamok az egyetem hallgatói számára (gazdasági alaptanfolyam, felzárkóztató gazdasági nyelvtanfolyam, nyelverősítő általános tanfolyam, másodnyelvi általános tanfolyam, City&Guilds nemzetközi nyelvvizsga-felkészítő angol nyelvből, Goethe nemzetközi nyelvvizsga-felkészítő német nyelvből);

- nyelvtanfolyamok felnőtteknek (angol, német, francia, olasz, spanyol, szlovák nyelvekből);

- nyelvtanfolyamok alapiskolásoknak (a fiatalabb korosztály angol, német, francia vagy szlovák nyelvtudását játékos formában, gyermekbarát környezetben mélyítheti el);

- felkészítő tanfolyamok az érettségi vizsgára (írásbeli érettségre illetve írásbeli és szóbeli érettségre felkészítő tanfolyamok);

- szaknyelvi tanfolyamok vállalatok és más intézmények számára (cégek, vállalatok és más intézmények dolgozói számára általános-, vizsgaelőkészítő-, üzleti vagy mindennapi szakmai nyelvre koncentrálnak tanfolyamok);

- Business English tanfolyamok,

- City&Guilds nemzetközi nyelvvizsga-felkészítő tanfolyamok,

- Goethe nemzetközi nyelvvizsga-felkészítő tanfolyamok.

A nyelvtanfolyamokon kívül a Központ szervezi a kiegészítő pedagógiai képzést a felsőfokú, nem pedagógiai végzettséggel rendelkező tanítók és tanárok számára.

MELLÉKLETEK

50. táblázat. A Selye János Egyetemre jelentkezők számának alakulása – nappali tagozat

	2004/2005-ös akadémiai év	2005/2006-os akadémiai év	2006/2007-es akadémiai év
Tanárképző Kar	272	387	420
Gazdaságtudományi Kar	224	375	356
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	28	27	17
Református Teológiai Kar	7	16	10
<i>Összesen</i>	<i>531</i>	<i>805</i>	<i>803</i>

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

51. táblázat. A Selye János Egyetemre jelentkezők számának alakulása – levelező tagozat

	2004/2005-ös akadémiai év	2005/2006-os akadémiai év	2006/2007-es akadémiai év
Tanárképző Kar	215	268	266
Tanárképző Kar – Losonc	0	93	45
Gazdaságtudományi Kar	0	210	307
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	0	113	17
Református Teológiai Kar	7	9	10
<i>Összesen</i>	<i>222</i>	<i>693</i>	<i>645</i>

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

52. táblázat. A Selye János Egyetemre beiratkozott hallgatók száma – nappali tagozat

	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
2004/2005-ös akadémiai év						
Tanárképző Kar	187	0	0	0	0	187
Gazdaságtudományi Kar	156	0	0	0	0	156
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	18	0	0	0	0	18
Református Teológiai Kar	5	7	6	8	13	39
<i>Összesen</i>	<i>366</i>	<i>7</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>13</i>	<i>400</i>
2005/2006-os akadémiai év						
Tanárképző Kar	206	140	0	0	0	346
Gazdaságtudományi Kar	213	142	0	0	0	355
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	27	0	0	0	0	27
Református Teológiai Kar	7	5	8	6	10	36
<i>Összesen</i>	<i>453</i>	<i>287</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>10</i>	<i>764</i>
2006/2007-es akadémiai év						
Tanárképző Kar	194	156	124	0	0	474
Gazdaságtudományi Kar	180	184	113	0	0	477
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	0	12	10	0	0	22
Református Teológiai Kar	8	7	5	8	6	34
<i>Összesen</i>	<i>382</i>	<i>359</i>	<i>252</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>1007</i>

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

53. táblázat. A Selye János Egyetemre beiratkozott hallgatók száma – levelező tagozat

	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
2004/2005-ös akadémiai év						
Tanárképző Kar	208	0	0	0	0	208
Tanárképző Kar – Losonc	0	0	0	0	0	0
Gazdaságtudományi Kar	0	0	0	0	0	0
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	0	0	0	0	0	0
Református Teológiai Kar	14	5	8	11	5	43
<i>Összesen</i>	<i>222</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>11</i>	<i>5</i>	<i>251</i>
2005/2006-os akadémiai év						
Tanárképző Kar	220	160	0	0	0	380
Tanárképző Kar – Losonc	92	0	0	0	0	92
Gazdaságtudományi Kar	190	0	0	0	0	190
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	104	0	0	0	0	104
Református Teológiai Kar	9	4	7	5	4	29
<i>Összesen</i>	<i>615</i>	<i>164</i>	<i>7</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>795</i>
2006/2007-es akadémiai év						
Tanárképző Kar	211	151	150	0	0	512
Tanárképző Kar – Losonc	34	86	0	0	0	120
Gazdaságtudományi Kar	250	150	0	0	0	400
Gazdaságtudományi Kar – Királyhelmec	20	30	0	0	0	50
Református Teológiai Kar	7	8	4	7	5	31
<i>Összesen</i>	<i>522</i>	<i>425</i>	<i>154</i>	<i>7</i>	<i>5</i>	<i>1113</i>

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

54. táblázat. A Selye János Egyetemre beiratkozott hallgatók száma (összesen: nappali és levelező tagozat)

	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
2004/2005-ös akadémiai év	588	19	20	27	31	651
2005/2006-os akadémiai év	1068	738	23	17	24	1559
2006/2007-es akadémiai év	904	1143	658	23	17	2120

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

55. táblázat. Alkalmazottak számának alakulása a Selye János Egyetemen¹²⁹

Szervezeti egység	Főállású tanár	Főállású magyarországi tanár	Egyéb alkalmazott	Összesen
2004/2005-ös akadémiai év*				
Tanárképző Kar	16	6	2	24
Gazdaságtudományi Kar	5	2	1	8
Református Teológiai Kar	3	1	1	5
Rektori Hivatal, Üzemeltetési Részleg, Sirály Kollégium	-	-	47	47
Összesen	24	9	51	84
2005/2006-os akadémiai év*				
Tanárképző Kar	40	6	2	48
Gazdaságtudományi Kar	24	6	1	31
Református Teológiai Kar	3	1	1	5
Rektori Hivatal, Üzemeltetési Részleg, Sirály Kollégium	-	-	50	50
Összesen	67	13	54	134
2006/2007-es akadémiai év **				
Tanárképző Kar	33	6	1	40
Gazdaságtudományi Kar	19	6	1	26
Református Teológiai Kar	3	1	1	5
Rektori Hivatal, Üzemeltetési Részleg, Sirály Kollégium	-	-	61	61
Összesen	55	13	64	132

* 2004. decemberi illetve 2005. decemberi adatok

** 2006. szeptemberi adatok

Forrás: Selye János Egyetem, Tanulmányi Osztály

¹²⁹ A számok csak a főállású alkalmazottak létszámát mutatják. A 2004/2005-ös akadémiai évben 66, a 2005/2006-os akadémiai évben 63, a 2006/2007-es akadémiai évben 42 óraadó tanár is oktatott az egyetemen.

SIDÓ ZOLTÁN

5. A KOMÁROMI VÁROSI EGYETEM

5.1. Egyetemalapítási kísérlet

Az önálló csehszlovákiai magyar egyetem megalapítása 1990-es kísérletéről eddig keveset tud a közvélemény. A Jókai Mór Egyetem megalapítására tett kísérlet kudarca összefügg a Komáromi Városi Egyetem létrehozásával.

Az egyetemalapítási törvényjavaslat elkészítése széles körű összefogással, ugyanakkor óvatos araszolással folyt 1989 decemberétől. December végén már tudtuk, az egyetemalapítás jogköre 1990 májusától a szövetségi parlamentről a nemzeti parlamentekre száll. Nagyobb esélyét láttuk a prágai, mint a pozsonyi jóváhagyásnak, ennek ellenére nem vett gyorsabb tempót az előkészület.

A törvényjavaslattal összefüggő tevékenység egyeztetését a szlovák kormányhivatal nemzetiségi főosztálya vállalta fel. dr. Varga Sándor miniszterelnök-helyettes Mihály Gézát és dr. Végh Lászlót bízta meg ezzel a feladattal, ugyanakkor a Csemadok országos vezetése (Dobos László, Szabó Rezső alelnökök és Sidó Zoltán elnök) megbeszéléseket folytatott az egyházak és a tudományos élet képviselőivel.

Egymást érték a tanácskozások. Ezek sorában említést érdemelnek a komáromi Városi Nemzeti Bizottság épületében 1990. január 16-án, 26-án és február 14-én, továbbá a szlovák kormányhivatalban január 31-én és február 1-jén zajló tanácskozások. Ezeken – többek közt – részt vett a kormányhivatal képviselőjében Mihály Géza és Végh László, a komáromi VNB részéről Pásztor István és Csintalan Miklós, a szlovákiai felsőoktatást Znám István és Ondrej Baláz professzorok, László Béla, Perhács János, Takács Zoltán egyetemi docensek, Sándor Eleonóra és Sidó Zoltán mint országgyűlési képviselők, a Csemadok részéről dr. Szabó Rezső alelnök, aki egyben dr. Varga Sándor miniszterelnök-helyettes tanácsadója is volt, és dr. Máté László titkár, továbbá dr. Gyurcsík Iván az Együttélés Politikai Mozgalom, dr. A. Nagy László az FMK képviselőjé-

ben és Keszegh István a komáromi magyar gimnázium igazgatója.

Pásztor István és Filko József a komáromi VNB, illetve Járási Nemzeti Bizottság elnöke 1993. január 17-én levelet intézett Václav Havel köztársasági elnöknek, melyben megindokolták a Jókai Mór Egyetem létjogosultságát, és egyúttal kijelentették, hogy a város tulajdonába kerülő egykori párház (a kommunista párt volt járási székhelyének épülete) a maga 3270 négyzetméterével és kedvező belső tagoltságával az egyetem, az egykor szovjet hadsereg tisztjei által lakott épülettömbök pedig a diákotthonnak, valamint tanári lakásoknak megfelelnek. Mindezen adatok függelékét képezték a törvényjavaslatnak ugyanúgy, mint a László Béla dékánhelyettes által elkészített javaslat az egyes tanszékek személyi összetételére.

Elképzelésünk szerint – elsősorban a Komáromhoz közeli – pozsonyi és nyitrai felsőfokú, illetve tudományos intézmények magyar nemzetiségű oktatói és kutatói, ugyanakkor – ideiglenesen – magyarországi vendégtanárok oktattak volna az egyetemen. Znám István professzor és összesen 22 egyetemi docens, továbbá 14, tudományos minősítéssel rendelkező egyetemi oktató és tudományos kutató vállalta a komáromi oktatást. Az elképzelés szerint kezdetben két karral, pedagógiai (tanító- és tanárképző szakokkal) és bölcsészkarral (református lelkészképzés, művelődésszervező) számoltak a javaslat elkészítői. Meg azzal, hogy Komárom fokozatosan átveszi Nyitra szerepét, tehát a nyitrai pedagógusképzés állami költségvetésének egy részét is. Ez az akkori költségek alapján egy hallgató esetében 6–700 ezer koronás állami támogatást feltételezett, ami 100–120 első éves hallgató esetében 70 millió koronát tett ki. A nem beruházási jellegű kiadások további 10 millió koronát feltételezett az egyetem első évében. Az akkori politikai gyakorlatnak megfelelően minden olyan törvénytervezetet, amelynek szlovákiai vonatkozása volt, a szlovák törvényhozás véleményét is tartalmaznia kellett a szövetségi előterjesztésnek. Prágában három, Pozsonyban két bizottság előtt indokoltam meg előterjesztőként a Jókai Mór Egyetem megalapítására kidolgozott törvénytervezetet.

A prágai alkotmányjogi bizottság tagjai közül ötven (4 cseh és 1 szlovák képviselő), a további két bizottságban senki sem, a pozsonyi bizottsági üléseken pedig egyedül idősb Milan Šimečka támogatta a javaslatot. A többi képviselő, beleértve a magyarokat is, látszatra egyetértett Ladislav Kováč¹³⁰ szlovák oktatási miniszter elutasító levelével, melyet Prágában Ján Pišút miniszter-helyettes olvasott fel (magánbeszélgetés során kifejtette, nem azonosul minisztere véleményével, de kénytelen volt azt felolvasni), illetve a pozsonyi bizottsági üléseken meghívott szakemberként felszólaló Jozef Pastier dékán és Vladimír Mináč képviselő (Matica-elnök) heves ellenvetéseivel. Sajnos, a törvénytervezetet aláírásukkal politikai okokból nem támogató magyar képviselők nem is lobbiztak az arra érdemesnek vélhető cseh és szlovák képviselőknél. Igaz, nem szavaztak a törvényjavaslat ellen. Tartózkodtak. Végül is mindkét parlament bizottságai elvetették az egyetem-alapítást.¹³¹

5.2. A magyar felsőoktatás új fejezete

Európa nyugati országai felsőoktatásában, a hatvanas években nagyarányú mennyiségi és minőségi változások történtek. Statisztikailag elsősorban a felsőoktatás tömegessé válását követhetjük nyomon, ugyanakkor kimutathatók az oktatáspolitikai kísérleteken túl a szakképzés modernizálódásának folyamatai is. A keleti országok nem csupán gazdasági téren nem tartottak lépést az új trenddel. Az akkori szocialista országokban, a felsőoktatásban való részvétellel politikai kérdés volt (az ötvenes évektől Csehszlovákiában elsősorban a hallgatók szár-

mazása és nem az alkalmassága volt mérvado egyes szakokra való bejutás eldöntésekor, 1968-at követően pedig tovább szigorodtak a politikai kritériumok),¹³² továbbá a leendő hallgatók számát a kontraszelekción kívül a központi létszámtervezés határozta meg. Az is a lemaradáshoz vezetett, hogy bizonyos hagyományos hazai szakok (genetika, szociológia) politikai döntés eredményeként kimaradtak az egyetemek programjából, ugyanakkor egyes szakokat (filozófia, esztétika, történelem, gazdaságtan) csak a hivatalos kommunista ideológia által megszabott keretek között lehetett oktatni.

Az 1989-es politikai földrengés hirtelen új helyzetet teremtett. A szlovákiai magyarok számára ez (a hazai egyetemeken történt változásokon kívül) a magyarországi, esetleg nyugati továbbtanulás lehetőségében, valamint a kihelyezett tagozatok megalakulásában nyilvánult meg. Itt a Pozsonyi Közgazdasági Egyetem és a Szlovák Műszaki Egyetem érsekújvári, illetve komáromi kihelyezett nappali tagozatán kívül a magyarországi felsőoktatási intézmények komáromi, dunaszerdahelyi, kassai és királyhelmeci kihelyezett konzultációs központjaira, illetve tagozatára gondolunk, melyek új fejezetet nyitottak a magyar felsőoktatásban.

A kihelyezett konzultációs központokat az igény hozta létre. A hatalom adminisztratív intézkedései eredményeként alapiskoláink tantervterületei akkori korösszetétele alapján mára, az ezredfordulóra, szinte megszűnt volna a magyar nyelvű oktatás.¹³³ Amíg Szlovákia általános iskoláiban 40 éves korhatárig a tanítók 67,8%-a volt sorolható, addig ez a magyar iskolák esetében mindössze 19,8% volt, s míg az

130 Ladislav Kováč 1988-as, *Gondolatok a tudományról és történelemről* c. tanulmányát (magyar nyelvű fordítását lásd: *A szlovák kérdés a XX. században*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1996, 528–546) ellenszenvvel fogadta a szlovák értelmiség hamis nemzeti mítoszokat továbbbővítő része. Ezért is volt meglepő elutasító véleménye az önálló magyar egyetemről.

131 A törvénytervezet prágai előterjesztése körülményeiről lásd még Duray Miklós: *Változások küszöbén*, Osiris, Budapest, 2000, 30. p.

132 Az ún. konszolidációs években az első körben kimaradt középiskolások és egyetemisták fellebbezéséről a kommunista párt szervei képviselőjének álláspontja döntött, ugyanakkor a „prágai tavaszban” aktív szerepet vállalók gyermekeit már a középiskolák sem javasolhatták továbbtanulásra, ami eleve kizárta őket az egyetemekről.

133 A 2000/2001. tanévben a 12 052 magyar nemzetiségű óvodásból 9 480 (78,66%) járt magyar nevelési nyelvű állami óvodába, az 51 802 magyar iskolaköteles tanulóból 41 957 (80,99%) tanult anyanyelvén.

51 év feletti korcsoportba tartozók szlovákiai részaránya csupán 8,5%-ot tett ki, a magyar iskolákban ez 39,8% volt. A magyar pedagógusok többségét (az alapiskolák tanítóinak 100%-át, a tanárok több mint 80%-át) képző nyitrai tanító- és tanárképző főiskola (mára Konstantin Egyetem) sem szakpárosításaival, sem az akkor felvett pedagógus-jelöltek számával, sem pedig a képzés, illetve a vizsgáztatás nyelvével nem elégítette ki nemzetrészünk jogos elvárását. Ezek a tények, továbbá az oktatási miniszterrel, illetve a főiskola rektorával való tárgyalásaink 1990–1991-ben nem hoztak kielégítő eredményt, s a nyitrai Nemzetiségi Kultúrák Kara megalakítására tett tétova kísérlet is – ha megvalósul – csupán látszatra jelentett volna megoldást, azonnali és határozott cselekvést követelt. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, személy szerint dr. Pukkai László akkori elnök egyedi megoldáshoz folyamodott: magyarországi felsőoktatási intézmények által szorgalmazta a pedagógusképzés biztosítását. S nem Magyarországon, hanem Szlovákiában.

Pukkai László sokrétű szervezői tevékenysége, valamint dr. Kálmán Attila oktatási államtitkárral és dr. Tóttössy Istvánné főosztályvezetővel 1991 októberében történt megállapodása eredményeként 1992 tavaszán már körvonalazódott a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola kassai konzultációs központjának, a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola és a soproni Benedek Elek Óvónképző Főiskola, valamint a gadóci Mezőgazdasági Középiskola által szorgalmazott Élelmiszeripari és Kertészeti Egyetem kecskeméti Kertészeti Főiskolai Kara komáromi konzultációs központjának megalakítási lehetősége. Amíg Kassán dr. Hlavács Mária igazgató-helyettes irányításával a Gépipari Középiskola vállalta fel a szervezési teendőket, addig Komárom polgármestere úgy vélte, ehhez egy oktatási intézmény létrehozása szükséges.¹³⁴ Az intézmény-

alapítás jogi feltételeinek kimunkálására Pásztor István komáromi polgármester dr. Szabó Rezsőt kérte fel, ismerve a nevezett 1968–69-es tapasztalatait. Szabó Rezső, mint a Csemadok akkori főtitkára, a szlovákiai magyarság képviselőjében aktív részese volt a nemzetiségi alkotmánytörvény kidolgozásának, s mint a szlovák reformparlament alelnöke jártas volt a törvényalkotásban. Szakmai ismeretei, s nem utolsósorban hasznos személyes kapcsolatai alapján a felkérés jónak bizonyult.

Saját helyiségek, legalapvetőbb felszerelés nélkül, de bejegyzett intézményként végül is megalakult a Komáromi Városi Egyetem. Szabó Rezső pozsonyi állandó lakhelye (és egyéb pozsonyi munkafeladatai) nem tették lehetővé azt, hogy közvetlenül irányítsa és biztosítsa a kihelyezett konzultációs központokon folyó oktatást. Jó döntésnek bizonyult, hogy a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége 1992. március 28-án ülésező II. Országos Közgyűlése döntésével összhangban ezzel a feladattal két oktatási szakembert, a Járási Metodikai Központ óvodapedagógiai munkatársát, Švec Ilonát és a gadóci Mezőgazdasági Középiskola igazgató-helyettesét dr. Klokner Lórándot bízta meg. A konzultációs központok tényleges tevékenysége az ő szakmai és szervezői rátermettségükön múltott: Švec Ilona a soproni és a győri főiskola, Klokner Lóránd pedig a kecskeméti főiskolai kar képzése feltételeit biztosította igaz helytállással.

5.3. Járatlan úton

Komárom város a sikertelen egyetemalapítást követően sem adta fel nemzetrészt megsegítő eltökéltségét. A városi önkormányzat a Szlovák Nemzeti Tanács Tt. 369/1990 sz. törvénye 4. §-a 3. bekezdésének „j” szakasza alapján önkormányzati oktatási intézményt hozott létre 1992. június 16-i, 273. számú határozatával. Az alapí-

134 Dunaszerdahelyen Öllös Árpád polgármester kezdeményezésére 1992-ben szintén létrejött a győri főiskola kihelyezett konzultációs központja, melynek egyetlen évfolymában 35 hallgató végzett 1996-ban. Királyhelmeceen Pásztor István polgármester és Gilányi István igazgató kezdeményezésére megalakult a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem nappali kihelyezett tagozata. A szlovákiai konzultációs központok létrehozásában elvülhetetlen érdemei vannak a Közművelődési és Oktatási Minisztérium akkori főosztályvezetőjének, dr. Tóttössy Istvánnénak.

tó levél az intézmény nevét (Mestská univerzita Komárno – Komáromi Városi Egyetem – Städtuniversitet Komárno – City University Komárno) négy nyelven,¹³⁵ tevékenységét 1992. július 20-tól, alapvető feladatát pedig képzési folyamat biztosításában határozta meg. E rendelkezés szerint az intézmény igazgatóját az önkormányzat titkos választása alapján a polgármester nevezi ki.

Nemcsak a három magyarországi főiskola életében, de a magyar felsőoktatás történetében sem volt 1992-ig arra példa, hogy Magyarország határain kívül magyarországi tanintézmények által iskolarendszerű felsőfokú képzés folyjék. Az egyes konzultációs központokban megvalósuló képzés tartalmi biztosítása a főigazgatók¹³⁶ által kinevezett tagozatvezetőkre hárult. Jó döntésnek bizonyult, hogy erre a feladatra a három magyarországi főiskola akkori főigazgató-helyettesei, Szabó Tibor¹³⁷ (Győr), Buchalla Botond (Kecskemét), és Zilahi Józsefné (Sopron) kaptak megbízatást. A városi egyetem igazgatója elsősorban a tagozatvezetőkkel egyeztetve biztosítja a hétfélig konzultációk, az évközi gyakorlatok és a vizsgák szervezési és dologi részét.

5.4. Személyi állomány, gazdálkodás

A Komáromi Városi Egyetemen az 1992/1993-as tanév kezdetén egyetlen főállású alkalmazottja volt, dr. Szabó Rezső ügyvezető igazgató személyében. A három első évfolyam működésével kapcsolatos gazdasági teendőket: a különböző szerződések megkötését, a bankügyleteket, a

könyvelést és a főkönyv vezetését a Városi Művelődési Központ gazdasági igazgató-helyettese, Szoboszlai Márta okleveles közgazda látta el szerződéses munkaviszonyban (1997 márciusától az intézmény főkönyvét vezeti).

A hétfélig konzultációkat – szerződéses munkaviszonyban – Švec Ilona és dr. Klokner Lóránd biztosították (honoráriumuk nem az intézmény költségvetéséből, hanem a magyarországi József Attila Alapítvány juttatásaiból került kifizetésre).

A városi egyetem személyi állományában 1993 március elején történt változás, mikor a város képviselőtestülete igazgatóvá választotta meg Sidó Zoltánt,¹³⁸ aki megbízatását a Csemadok 1993. április 4-i Országos Közgyűlését követően foglalta el (és látja el máig). Ekkor az intézmény, Varga Anna igazgató jóvoltából, a Városi Művelődési Központban kapott ideiglenes irodát.

1995. augusztus 1-jétől a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége komáromi központi irodájában, félállásban alkalmazott Holderik Zsuzsa vette át – további félállásban – az adminisztratív feladatok ellátását. Az időközben tetemesen megnövekedett munkafeladatok szükségessé tették egy főállású gazdasági munkaerő alkalmazását: 1997. március 1-jétől Holderik Zsuzsa főállású szakelőadóként végzi a bérszámfejtést, a bankügyleteket, vezeti a pénztárt és a mintegy 400 hallgató tanulmányával kapcsolatos ügyintézésen kívül a jegyzetmásolást is. Az 1997-ben befejezett átépítést követően már 1180 négyzetméter alapterületűre növekedő helyiségek teljes mértékű kihasználása indo-

135 A mečiarri hatalom a városi egyetem ellen az SZK NT Tt. 172/1990 sz. felsőoktatási törvény célirányos módosításával is fellépett: az 1996. november 20-án közzétett, Tt. 324/1996 sz. törvénymódosítás – 10 millió koronás pénzbírság terhe alatt – megtiltotta az eredeti elnevezést. Ezért – az intézmény igazgatója javaslatára – a város önkormányzata 1996. november 30-án elfogadott, 232/1996. sz. határozatával azt – csupán egynyelvűre – Schola Comaromien-sis-re változtatta. A csak latin Schola Comaromiensis elnevezés ellentmondott ugyan a szlovák államnyelvtörvény rendelkezésének, de az 1997. január 1-jétől ezért kiszabható pénzbírságra nem a törvényből adódóan és azonnal, hanem a szlovák nyelvhatalom első írásos felszólítását követően kerülhetett volna (nem került) sor.

136 A konzultációs központok 1992-es létrehozása idején a kecskeméti kar élén dr. Sass Pál egyetemi tanár, a győri főiskola élén dr. Cseh Sándor főiskolai tanár, a soproni főiskola élén pedig dr. Bakó Gyöngyi főiskola tanár állt.

137 Göncz Árpád a Magyar Köztársaság elnöke 1997-ben „A szlovákiai magyar pedagógusképzés szervezésében végzett kimagasló és eredményes tevékenysége elismeréseként” a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje kitüntetés adományozta Szabó Tibornak.

138 1981–1991 között a Csemadok országos elnöke, 1991–1993. április 4-ig a Csemadok főtitkára volt

kolttá tette a saját kazánházunkat is kezelni tudó karbantartó rész munkaidős (szerződéses) alkalmazását is, amit 1993–1996 között Szabó Pál, 1997-től máig Farkas József lát el.

Az 1993-as év legfontosabb gazdasági és szervezési feladata az intézmény saját helyiségeinek létrehozása volt. Pásztor István polgármester a képviselőtestület megegyező álláspontja alapján a városi egyetem rendelkezésére bocsátotta az 1860-ban felépült Tiszti Pávilon egy részét. Az átépítés előtt meg kellett oldani az állami könyvtár emeleti részbe való átköltöztetését, valamint az ott székelő Járási Művelődési Központ kiköltözését. A szervezés és a pénzügyi segítség összehangoltsága, az Illyés Alapítvány 1993. június 27-én folyósított anyagi támogatásával, a T&O (Takács-Ollári) vállalkozás hatékony kivitelezése eredményeként márk 1993. szeptember 30-án elkészült 4 tanterem, 1-1 tanári szoba és iroda, a szükséges szociális helyiségek és a kazánház. A közfalak, a mennyezet, a padlózat átépítése, új víz- és villanyvezeték, valamint a központi fűtés bevezetése, a tantermek és a többi helyiségek nyílászárókkal és oktatási berendezéssel való felszerelése mindössze három hónap alatt történt.

Az alapvető taneszközök beszerzéséhez az Ausztráliai Magyarok Szövetsége (fénymásoló), a Rio de Janeiró-i Mindszenty Társaság (diavetítő), a Komáromi Művelődési Központ (bútor, technikai felszerelés) és a Mocsáry Lajos Alapítvány (írásvetítők) nyújtott gyors anyagi segítséget.

A magyarországi tanárok és a szlovákiai oktatók (akkor összesen 7 személy) napi-, illetve óradíját és a magyarországiak útiköltségét a Művelődési és Köznevelési Minisztérium biztosította a három magyarországi felsőoktatási intézmény költségvetéséhez való hozzájárulással (1994-ig ezért nem szerepel a támogatás a városi egyetem gazdálkodása kimutatásában). Az állandó és a szerződéses alkalmazottak bérköltségét ugyanúgy, mint az intézmény rezsiköltségeit a fenntartó szerv, a városi hivatal tá-

mogatásából, valamint a hallgatók anyagi hozzájárulásából kellett biztosítani (a hallgatók szemeszterenkénti egyezer koronás hozzájárulása mintegy felét tette ki az intézmény dologi és szolgáltatási kiadásainak).

Az Illyés Alapítvány (majd Illyés Közalapítvány) 1994, 1995 és 1996. évi anyagi támogatásából, valamint az Ausztráliai Magyarok Szövetsége (Linka Márton valamikori alístái lakos szervező tevékenységének köszönhetően) 1995. évi adományából 1996 végéig további hat tanteremmel, egy-egy könyvtári szobával, tárgyalóval, tanszerraktárral, mellékhelyiségekkel, audio-vizuális segédeszközökkel, számítógéppel és nyomtatóval, a magyarországi tanítóképző főiskolák, a Csemadok országos titkársága, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Cornides István, Trugly Sándor, a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. és Kocsis Józsefné, a győri főiskola adjunktusa könyvadományaiból könyvtárral¹³⁹ bővült az intézmény.

A városi egyetem működéséhez szükséges bevételek a hallgatók anyagi hozzájárulásából, különféle tanfolyamok és egyéb szolgáltatások biztosításából, a városi hivatal hozzájárulásából, a magyarországi oktatási tárca juttatásából, valamint a különböző alapítványok pályázatai elnyeréséből származnak.

A kiadási tétel nagyobb hányadát (az építkezésen kívül) a bérek, tiszteletdíjak, felszerelési költségek, hallgatói szolgáltatások és az ösztöndíjak képezik. A jelenleg három alkalmazottn kívül munkatársak többségét a mára már 15 szerződéses szlovákiai óraadó tanár alkotja, akik szlovák fonetikát, morfológiát, szintaxist, gyermekirodalmat és tantárgy-pedagógiát, továbbá anatómiát, vizuális nevelést, művészettörténetet, ökológiát, élelmiszeripari kémiát, szőlészetet, matematikai nevelést, zenei nevelést, bábozást, számvitelt, filozófiát és szociológiát oktatnak és vizsgáztatnak (lásd az oktatók áttekintését). A többi tantárgyat mintegy 60-70 magyarországi főiskolai pedagógus oktatja. Bérüket saját intézményük biztosítja. A

139 Jelenleg 3 544 magyar nyelvű, 315 szlovák, illetve cseh és 82 nyugat-európai idegen nyelvű kötete van a kézikönyvtárnak.

hazai oktatók tiszteletdíját magyarországi támogatásból fedezzük, és ugyancsak a hallgatók tanulmányi és szociális ösztöndíját is.

Az 1997/1998-as tanévtől a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma Határon Túli Magyarok Főosztálya által a hallgatók tanulmányi, illetve szociális ösztöndíjban részesülhetnek. A tanulmányi ösztöndíj az egyes konzultációs központok (Sopron, Kecskemét, Győr) hallgatói létszáma alapján elkülönített összeg nagyságáig került – a Hallgatói Önkormányzat megegyező álláspontja alapján – kifizetésre. Ugyanez vonatkozott a rászoruló hallgatók differenciált szociális támogatására, ahogy ezt az intézmény igazgatója által kidolgozott támogatási szabály meghatározta. Amíg 1997 és 2000 között a tanulmányi ösztöndíj, addig a 2000/2001-es tanévtől (az ország magyarok által lakott járásai ellehetlenülő gazdasági helyzetére, valamint a tömegközlekedés nagyarányú drágulására reagálva)¹⁴⁰ a szociális juttatás dominált. 2001 januárjától több hallgató számára egy-egy hétvégi konzultáció úti- és szállásköltsége meghaladta a 900,- koronát, ugyanakkor sokuk családjában az egy főre jutó nettó jövedelem nem érte el a havi 2 000,- koronát sem. Az iskolaévben szociális juttatásként kifizetett 132 500,- koronából ketten havi 400, hárman 350, négyen 250, tizenhatan 200, harmincöten 150, huszan 100 koronás támogatást kaptak.

A további lényeges kiadási tételt az intézmény szolgáltatásai képezik: a hallgatók győri, soproni és kecskeméti – pedagógiai, illetve laboratóriumi – gyakorlatra való csoportos utaztatásának költségei, továbbá a jegyzetmásolás, a speciális tantermek bérleti díja és az egyéb szolgáltatások kiadásai.

Több száz ezres nagyságrendű kiadást jelentett az oktatáshoz elengedhetetlenül szükséges mintegy 200 iskolai asztal és 400 szék, továbbá a tanári szoba és az iroda alapvető felszerelése,

a nagyobb teljesítményű fénymásoló gép megvásárlása, stb.

Mindennemű kiadás nélkül, a hazai képzőművészek adományaként gazdagodott az intézmény Kocsis Ernő, Fekete Zoltán, Szilva József és S. Fekete Zoltán művészi alkotásaival.

Az intézmény gazdálkodását 1992–2001 között az 5. számú táblázat foglalja össze (megjegyzésként: a minisztériumi támogatás iskolai évre szól, a gazdálkodás naptári évre való lebontásából eredő eltérés nem jelenti az adatok helytelenségét).

Az önkormányzati intézmény gazdálkodását és tevékenységét, mint a város többi járulékos intézményét is, meghatározott rendszerességgel a Városi Hivatal, a kulturális és a pénzügyi bizottság, továbbá a képviselő-testület tanácsa, félévenként pedig Városi Képviselő-testület értékeli az intézmény írásos jelentése alapján.

A közösségi összefogás szép példája volt tapasztalható, amikor az intézmény megsegítésére a város vezetése 1992. április 28-án a Polgári Törvénykönyv értelmében a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége és a Csemadok országos szerveivel közösen alapítványt hozott létre. A Schola Comaromiensis Alapítvány bejegyzéséről a szlovákiai magyar sajtóból valamint a környező települések polgármestereinek megküldött körlevélből értesülhetett a nyilvánosság. Az önszegélyezés szép példája megérdemli, hogy – a rendelkezésünkre álló adatok alapján – közöljük az adományozó önkormányzatok jegyzékét és a felajánlott összeget. Komárom város önkormányzata mint alapító 150 000,- koronát utalt át az alapítvány folyószámlájára, ezt a következő önkormányzati átutalások követték: Bátorkeszi (20 000), Bogyá (1000), Bogyarét (1000), Búcs (10 000), Csallóközarányos (15 000), Csicsó (10 000), Dunamocs (10 000), Ekel (13 000), Gúta (50 000), Hetény (5000), Ifjúságfalva (3000),

140 2001 februárjában a nyilvántartott szlovákiai munkanélküliség elérte a 20,7%-ot, ugyanakkor az egyes magyarlakta járásokban ez a következőképp alakult: Rimaszombat 39,13%, Nagykovács 35,34%, Töketeremes 35,09%, Rozsnyó 34,36%, Nagymihály 33,58%, Kassa-vidék 30,88%, Losonc 30,07%, Léva 28,30%, Komárom 27,64%, Érsekújvár 27,19%, Vágsellye 25,29% (a Nemzeti Munkaügyi Hivatal adatai alapján).

Imely (15 000), Izsa (10 000), Karva (10 000), Komáromfüss (7000), Kiskeszi (3000), Madar (10 000), Martos (5000), Naszvad (20 000), Nemesócsa (5000), Nagykeszi (10 000), Ógyalla (25 000), Párkány (70 000), Path (10 000), Perbete (30 000), Szilas (500), Tany (10 000), Vágfüzes (15 000).

A mintegy 580 ezer koronás kezdő- és a további alaptőke kamatából a kuratórium jóváhagyásával az intézmény az elmúlt tíz évben összesen 600 000 koronás támogatást kapott.

5.5.1. Konzultációk, hallgatók, előadók

A három magyarországi felsőfokú tanintézet kiválasztása az akkor hiányzó szakemberek pótlása és a szakképzés színvonala szempontjából is szerencsésnek bizonyult, továbbá a két ország közötti 1989-es ekvivalencia-egyezmény, a Szlovák Köztársaság Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztériuma Tt. 141/1991 számú rendelete akkor nem górdított akadályt az oklevelek honosítása, illetve a szakképesítés elismerése elé.

56. táblázat. Áttekintés a városi egyetem gazdálkodásáról (ezer SK)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
BEVÉTEL ÖSSZESEN	415	2 928	2 303	1 337	2 855	2 447	2 284	1 818	2 547	
Ebből										
Városi Hivataltól	200	1 110	500	450	500	500	500	450	500	
Saját tevékenységből	47	120	162	510	558	515	684	658	798	
MK Oktatási Minisztérium			69	77	77	768	901	710	857	
Illyés Alapítványtól		1 448	1 654		1 720	664	99			
Apáczai Közalapítványtól									169	325+
Egyéb támogatóktól	168	250	8	300		100	100		223	
KIADÁS ÖSSZESEN	414	2 910	2 328	1 225	2 720	2 358	2 149	1 730	2 338	
Ebből										
Bérek, honoráriumok	90	300	231	355	410	534	692	759	852	
Szociális és vagyonszolgáltatás, adó	29	82	65	97	108	151	189	210	250	
Hallgatói ösztöndíjak						91	343	280	553	
Magiszteri továbbképzési támogatás									169	325+
Építkezési költségek	165	1 948	1 544		1 720	664				
Berendezés, segédeszközök, könyvtár	35	120	199	436	103	498	348	21	71	
Anyagszükséglet, energia, telekommunikáció	55	180	130	133	133	208	282	160	163	
Szolgáltatás (hallg. csop. utaztatása, bérleti díj, egyéb)	40	280	159	204	256	212	295	300	280	

57. táblázat. A komáromi képzés hallgatói

Kar	Évf.	Akadémiai év									
		1992 1993	1993 1994	1994 1995	1995 1996	1996 1997	1997 1998	1998 1999	1999 2000	2000 2001	2001 2002
Apáczai Csere J.	I.	40	40	40	44	51	51	60	50	50	
Tanítóképző	II.		38	35	38	31	28	45	48	45	
Főiskola	III.			33	33	31	31	28	43	45	
Győr	IV.				32	30	26	31	30	30	
		40	78	108	147	143	136	164	171	170	
Benedek Elek	I.	38	38	18	20	20	18	16	18	25	36
Pedagógiai	II.		36	28	18	18	15	13	16	11	25
Főiskola	III.			30	25	18	11	15	13	11	10
Sopron	IV.	38	74	76	63	56	44	44	47	47	71
Kertészti	I.	30	22	18	65	34	69	54	65	80	
Főiskolai	II.		25	17	17	29	28	36	40	35	
Kar	III.			22	16	13	21	30	35	24	
Kecskemét	IV.				22	14	10	22	28	32	
		30	47	57	120	90	128	142	153	171	
Összesen		108	191	241	330	289	308	350	371	388	

A tíz év folyamán a legkiegyensúlyozottabb érdeklődés a tanítóképzés (minimum 136, maximum 171), a legkevésbé kiegyensúlyozott a kertész-mérnöki képzés (90, 171) iránt nyilvánult meg. A hallgatók eredményessége is változó képet ad. Megállapítható, hogy (általában) a legnagyobb arányú lemorzsolódás az első évfolyam végén tapasztalható. Ebből a szempontból a legkirívóbb eset a kertész-mérnöki képzésben volt az 1995/1996-os akadémiai évben, amikor az első évfolyam hallgatóinak mindössze 44,6%-a fejezte be sikeresen a tanévet. Ha az első évfolyam hallgatóinak létszámát összevetjük a végző évfolyam létszámával, a legeredményesebb, illetve a legeredménytelenebb tanulmányi ciklusok a következők: a győri hallgatók esetében ez 80% (1992–1996), illetve 58,8% (1996–2000, 1997–2001), a soproni hallgatók esetében 100% (1994–1997), illetve 65,7% (1993–1996), a kecskemétiéket pedig 82,3% (1996–2000), illetve 33,8% (1995–1999) volt.¹⁴¹

5.5.2. Szakképesítés, honosítás, utóképzés

A győri tanítóképző főiskola 1992–1997-ig a szlovákiai előírásokkal összhangban módosított komáromi képzési programja, valamint az 1989-es csehszlovák-magyar ekvivalencia egyezmény alapján megfelelő szintű tanítói képesítést adott.¹⁴² Ezzel némileg pótolni lehetett (volna) a nyolcvanas évek elején adminisztratív

intézkedésekkel előidézett „nyitrai” tanítóhiányt, ami szöges ellentétben állt a hatalmi szándékkal.

Amikor a győri főiskola első végzett növendékei (1996) a minisztérium Tt. 141/91 sz. rendeletére hivatkozva oklevelük és szakképesítésük elismerését kérvényezték, a hivatal „oklevelük honosítható” megjegyzéssel a honosítási kérvényeket a Nyitrai Pedagógiai Főiskolára továbbította. Peter Liba rektor – nem véletlenül – kívarta a felsőoktatási törvény módosítását, s csak azután, hat hónapos késedelemmel íratta meg a választ: „*A magyarországi tanítóképző főiskolák négyéves képzése a mi baccalaureatus-képzésünknek felel meg. A szlovákiai törvények magiszteri képzést írnak elő a tanítók számára.*¹⁴³ *Ezért magyarországi tanulmányaikat további vizsgákkal kell kiegészíteniük.*” Az úgyszintén 1996 júniusában végzett saját nevelésű főiskolai hallgatók számára a rektor nem írt elő utóképzést. Miután sem a célirányos parlamenti interpellációk, sem az 1995. április 22-i országos tiltakozó nagygyűlés¹⁴⁴ utáni ügyészi vizsgálat nem hozta meg a várt eredményt, a mečiari hatalom, személy szerint a szélsőséges Szlovák Nemzeti Párt alelnökéből oktatási miniszterré előléptetett Eva Slavkovská törvénymódosítással kívánta elérni a kihelyezett konzultációs központok betiltását.

Az 1996. november 26-án közzétett Tt. 324/1996 sz. törvénymódosítás, a magyarországi tanítóképzést túlcitálva, egyetemi szint-

141 A hallgatók létszámát a akadémiai év eleji adattal jelöltük. A végző évfolyam hallgatóinak létszáma nem azonos a diplomát szerző hallgatók létszámával. Pl. az 1999/2000-es akadémiai évben a kecskeméti kar 28 negyedéves hallgatója közül júniusban mindössze 26-an szereztek diplomát. Az egyes évfolyamok hallgatóinak létszáma magába foglalja az évismétlő, illetve évhalasztó hallgatókat is.

142 „Az előző kormányzat alatt a nálunk (megj.: Győrött) levelező vagy nappali tagozaton diplomát szerzettek esetében semmi gond nem volt ..., teljes értékűnek fogadták el az általunk kiadott oklevelet, honosításra nem volt szükség.” Vö. Szabó Tibor: Magyar tanítóképzés Révkomáromban. In: *Pedagógusképzés*, Közművelődési Minisztérium, Budapest, 1. sz., 1998, 91. p.

143 A magiszteri képzettséget előíró törvény csak 1997 januárjától, tehát a kérvények benyújtása után hat hónappal lépett hatályba.

144 A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége és a Csemadok országos vezetése az anyanyelvű oktatás védelmében tiltakozó országos nagygyűlést szervezett a komáromi sportcsarnokban, melyre meghívta Michal Kováč köztársasági elnököt, a szlovák parlament és kormány elnökét, a Pozsonyban akkreditált nagyköveteket, valamint Daniel Tarschys-t, az ET főtitkárát. A nagygyűlést követően a Slovenská Republika című napilapban sorra jelentek meg a hatalom képviselői által írt vádaskodó cikkek, majd a szeptember 5-i polgári engedetlenséget követően – a köztársaság felforgatása vádjával – ügyészi eljárás indult az SZMPSZ elnöke, a Komáromi Városi Egyetem igazgatója ellen. A nagygyűlés anyagát lásd Sidó–Tarics: *Az anyanyelvi művelődésnek nincs alternatívája*. Színnyei Kiadó, Komárom, 1995.

re emelte az eladdig Szlovákiában is főiskolai szintű tanítóképzést. Együttal a magyarországi főiskolák szlovákiai kihelyezett konzultációs központjai betiltásáról is rendelkezett az utólag beiktatott 33a, 37a paragrafusokkal.

A törvénymódosítási javaslat paragrafált változata ismeretében, három héttel parlamenti előterjesztése előtt összeültek az érintett magyarországi és szlovákiai intézetek és intézmények vezetői. Döntésük értelmében időben elkészült a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (Királyhelmec), a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola (Kassa), valamint a soproni Benedek Elek Óvóképző Főiskola, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Kertészeti Főiskolai Kar és a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola (Komárom) – a mellékletekkel mintegy 100-100 oldalas – akkreditációs anyagának szlovák nyelvű fordítása. Ezeket a törvény által meghatározott időpont előtt egy nappal, 1996. december 19-én a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma iktatójában leadtuk.

AZ ISKOLÁK VÉDELMEÉRT FOLYTATOTT KÜZDELEM 1994–1998

Az 1994-es választásokat követően Szlovákiában a Vladimír Mečiar nevével fémjelzett DSZM, a vele szövetséges SZNP és a Munkásszövetség került hatalomra. Ez azonban nem egyszerű kormányváltást jelentett, hanem olyan politikai erők hatalomra jutását is, akiknek tevékenysége az 1989-as rendszerváltástól kiépülő demokratikus parlamentáris rendszer működését kérdőjelezte meg. A magyar kisebbség szempontjából rendkívül kedvezőtlennek bizonyult az, hogy az új kormány 1995 januárjában elfogadott programnyilatkozata a kisebbségek tekintetében nagyrészt a nacionalista Szlovák Nemzeti Párt elképzeléseit tette magáévá. Ez többek között azt is jelentette, hogy az 1997. január 21-én elfogadott kormányprogramba bekerült az alternatív oktatás bevezetésének szándéka, vagyis az elképzelés, hogy a magyar tannyelvű iskolákban néhány tantárgyat szlovák nyelven oktassanak.

Az oktatásügy élére a SZNP jelöltje, Eva Slavkovská került, akinek a minisztersége idején nemcsak a kisebbségi, de az egész szlovákiai iskolaügy rendkívül nehéz időszakot élt át. A Slavkovská által vezetett minisztérium döntései anyagilag kiszolgáltatott helyzetbe hozták az iskolákat, s az oktatás átpolitizáltságát eredményezték. Rendkívül hátrányosan érintette a szlovák oktatásügyet az a Szlovák Nemzeti Tanács által 1995 áprilisában elfogadott döntés, amellyel az iskolai önkormányzatokról szóló 1990-as 542. sz. törvényt változtatták meg. A

változtatás lényegét az jelentette, hogy az oktatási intézmények vezetőinek kinevezését kizárólag a minisztérium hatáskörébe vonta, s abból kizárta a pedagógusokat, szülőket, önkormányzatokat. Ennek a törvényi változtatásnak a következményei – bár az egész szlovákiai iskolaügyet sújtották – igazán látványosan a magyar iskolák esetében manifestálódtak.

Az alternatív oktatás címszó alatt ismert elképzelések első ízben a hetvenes években láttak napvilágot. A magyar nyelvű iskolákban a kétnyelvű oktatás bevezetésére irányuló intézkedések azonban ekkor és a nyolcvanas években megbuktak, s ebben nem kevés szerepe volt a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága tevékenységének. Az 1990-es évek elején ezek az elképzelések újból előke-rültek. A szlovák nyelv oktatásának eredménytelenségére hivatkozó tervek azonban mind 1992-ben, mind pedig 1993-ban csupán az előkészítés stádiumában maradtak.¹⁴⁵

A Mečiar-kormány 1994 decemberi kinevezését követően azonnal megváltozott a helyzet. A Slavkovská által vezetett minisztérium már 1995 elején nekilátott, hogy előkészítse az alternatív oktatás bevezetését. Előtte azonban fel akarta mérni a szülők és a magyar közvélemény reakcióját. Ezt a célt szolgálta a Dunaszerdahelyi Gépipari Szakmunkásképző iskola igazgatójának, Miroslav Šimeknek a döntése, aki az alap-és középiskolákról szóló 350/1994. törvény 3. paragrafusára hivatkozva¹⁴⁹ 1995.

145 Ezekről az elképzelésekről lásd bővebben László Béla: A magyar oktatásügy. In: Fazekas József – Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989-2004)*. I. köt. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja – Dunaszerdahely, 2004. 195-196. p.

146 Az igazgató hivatkozása nem állta meg a helyét, hiszen a magyar nyelvű osztályokra ugyanazok a szabályok érvényesek, mint ha az egész iskola magyar nyelvű volna.

február 27-én elrendelte, hogy a szakmunkásképző iskola magyar osztályaiban március elsejétől szlovák nyelven folytassák a szaktantárgyak, a gyakorlati ismeretek és a természettudományi tantárgyak oktatását. Az igazgató önkényes intézkedése kiváltotta nemcsak a szülők, de a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének és az egész szlovákiai magyar közvéleménynek tiltakozását is. Ennek hatására az igazgató a március 8-án a dunaszerdahelyi művelődési házban megtartott összülekezleten nyilvánosan visszavonta rendeletét.¹⁴⁷

A Šimek-féle konfliktus elülését követően néhány héttel újabb – a hatalom részéről feltehetően szándékosan kiprovokált – botrány került a szlovákiai médiák figyelmének középpontjába. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége által március 31-én Rozsnyón szervezett Czabán Samu országos pedagógustalálkón megjelent az oktatási minisztérium nemzetiségileg vegyesen lakott területeket felügyelő főosztályának vezetője, Lýdia Benčová. Azonnal felszólította a találkozó résztvevőit, hogy szlovák nyelven folytassák tanácskozásukat. Miután az SZMPSZ elnöke közölte vele, hogy a tanácskozás nyelve magyar, ám hajlandók számára tolmácsot biztosítani, Benčová sietve elhagyta a tanácskozás helyszínét. Az esetből országos botrány lett, a minisztérium pedig rögtön megtorolta a rajta esett vélt sérelmet: a rozsnyói járási tanügyi hivatal vezetője április 3-án leváltotta tisztségéből a rozsnyói magyar alapiskola igazgatóját, Tóth Sándort, aki a Czabán Samu-napok egyik szervezője volt.¹⁴⁸ A rozsnyói magyar szülők között nagy felháborodást váltott ki Tóth Sándor igazgató leváltása, s már április 4-én több száz fős tiltakozó demonstrációt tartottak a városban.

A dunaszerdahelyi és rozsnyói eset, valamint az alternatív oktatás bevezetésének fenyegető réme önvédelmi mozgalmat váltott ki a szlovákiai magyarok között, amelynek élére az SZMPSZ állt. A mozgalom mögé a magyar politikai pártok és a társadalom széles rétegei is felsorakoztak. Az SZMPSZ és a szlovák kormány nemzeti szempontból elfogult kultúrpolitikája miatt nehéz helyzetbe került Csemadok szervezte meg azt a nagygyűlést, amelyre április 22-én került sor Komáromban. A nagygyűlésen részt vevő több ezres tömeg határozott hangú állásfoglalást fogadott el a szlovákiai magyar oktatásügyben kialakult helyzettel kapcsolatban. Ebben többek között felszólították a kormányzatot, hogy hagyjon fel az alternatív oktatás bevezetésének tervével, helyezze vissza státuszába a politikai okokból elbocsátott magyar pedagógusokat és kultúrmunkásokat, ismerje el a komáromi és a királyhelmecei városi egyetemeken folyó oktatást, a nyitrai Pedagógiai Főiskolán pedig hozzon létre önálló magyar kart.¹⁴⁹ Az oktatási tárca rendkívül idegesen reagált a komáromi követelésekre, s a párbeszéd helyett az SZMPSZ-t támadta,¹⁵⁰ május 19-én pedig leváltotta az egyetlen magyar tanügyi hivatalvezetőt, Hecht Annát.¹⁵¹

Az oktatási minisztérium 1995. június 12-én a szlovákiai magyar közvélemény egyre határozottabb tiltakozása ellenére jóváhagyta a kétnyelvű oktatás koncepciójáról szóló tervezetet, amely szerint a magyar tannyelvű iskolákon a szülők önkéntes döntése alapján bizonyos tantárgyakat szlovák nyelven fognak oktatni. A minisztérium döntését követő napokban az egyes járási tanügyi hivatalok behívták a magyar iskolák igazgatóit. Arra utasították őket, hogy szülői értekezleteket hívjanak össze,

147 Miroslav Šimek és az igazgatása alatt álló iskola tantestület, valamint a magyar diákok szülei közötti feszültség a rendelet visszavonást követően sem szűnt meg, s a Mečiar-kormány bukásáig szinte folyamatosak voltak az ellentétek közöttük.

148 Tóth Sándorral egy időben felmondást kapott Erika Jančovičová, a Járási Módszertani Központ igazgatója, aki a Czabán-napok megrendezésének engedélyét aláírta, két nappal később pedig a rozsnyói Járási Tanügyi Hivatal munkatársát, Árvay Istvánnét is elbocsátották állásából.

149 *Új Szó*, 1995. április 24.

150 *Új Szó*, 1995. április 27.

151 *Új Szó*, 1995. május 20.

ismertessék a szülőkkel az alternatív oktatás lehetőségét, s igyekezzenek minél több szülőt meggyőzni a kétnyelvű oktatás bevezetéséről.

A minisztériumnak ez az intézkedése újabb tiltakozáshullámot váltott ki. Ezúttal azonban már nem csak az SZMPSZ és a magyar pártok, de maguk az iskolaigazgatók is nyilvánosan szembefordultak a tanügyi hivatalok parancsával. Június 19-én Dunaszerdahelyen tizenöt magyar középiskola igazgatója tett közzé olyan nyilatkozatot, amelyben elutasították az alternatív oktatás bevezetésére irányuló lépéseket. Az oktatási minisztérium bosszúja nem késett sokáig. A pozsonyi VII. tanügyi igazgatóság vezetője, Miroslav Pius június 22-én azonnali hatállyal leváltotta tisztségéből az említett tiltakozó nyilatkozat négy kezdeményezőjét: Kovács Lászlót, a somorjai gimnázium, Pék Lászlót, a galántai gimnázium, Szigeti Lászlót a párkányi gimnázium és Tenczel Istvánt, az ipolysági gimnázium igazgatóját.¹⁵² Június 27-én erre a sorsra jutott a füleki közös igazgatású gimnázium igazgatónője, Balogh Klára is.

A négy igazgató leváltása tantestületek, társadalmi szervezetek, politikai pártok tiltakozásának lavináját indította el, június 29-én pedig több településen (pl. Dunaszerdahelyen, Galántán, Komáromban, Füleken, Párkányban, Királyhelmeceken) rendeztek olykor több ezres tömegeket megmozgató tiltakozó demonstrációkat. Noha a leváltott iskolaigazgatók visszakerültek a helyükre, Miroslav Pius levélben kérte a belügyminisztériumtól az SZMPSZ feloszlátását. Az események összekovácsolták a szlovákiai magyar társadalmat: Slavkovská miniszter asszonynak nem sikerült olyan szülőt találnia, aki a kétnyelvű oktatás bevezetését kérte volna. Ezt az oktatási miniszter július folyamán maga

is elismerte, az alternatív oktatás bevezetésére irányuló terveit azonban továbbra is fenntartotta.¹⁵³

Noha a minisztérium egy időre kénytelen volt elállni a kétnyelvű oktatás bevezetésétől, az 1995/96-os tanév is feszült hangulatban kezdődött, hiszen augusztus 26-án leváltották tisztségéből az ipolysági alapiskola igazgatóját, Lendvai Tibort. A galántai magyar gimnázium körül is felforrósodtak az események. Az augusztus 30-án megtartott szülőértekezleten ugyanis úgy döntöttek a szülők, hogy tiltakozásul Pék László leváltása és Šimek Mária igazgatói kinevezése ellen a tanévnyitó napján, szeptember 4-én a diákok helyett a szülők menjenek iskolába, szeptember 5-én pedig nem engedik iskolába gyerekeiket. A galántai példa nyomán az SZMPSZ hasonló felhívással fordult a szlovákiai magyar szülők felé, s azt kérte tőlük, hogy a tanévnyitó napján néma felvonulást tartsanak, másnap pedig ne küldjék iskolába gyerekeiket.¹⁵⁴ A felhívás következtében szeptember 4-én több magyar településen tartottak tiltakozó felvonulást, szeptember 5-én pedig számos iskola padsorai üresen maradtak.¹⁵⁵

A hatalom meglehetősen hevesen és átgondolatlanul reagált az eseményekre. Slavkovská miniszter asszony egyik nyilatkozatában a galántai gimnázium bezárását is felvetette, sőt Miroslav Pius a pozsonyi VII. tanügyi hivatal igazgatója azzal a javaslattal fordult a minisztériumhoz, hogy a galántai magyar gimnáziumot iktassák ki a középiskolák hálózatából.¹⁵⁶ Noha ennek az abszurd ötletnek a megvalósítására nem került sor, s a magyar iskolákon a rendes kerékvágásba zökkent vissza az oktatás, a feszültség azonban csak lassan enyhült.¹⁵⁷ Az

152 *Új Szó*, 1995. június 23.

153 *Új Szó*, 1995. július 27.

154 *Új Szó*, 1995. szeptember 2.

155 A tiltakozás intenzitásában jelentős különbségek mutatkoztak. Leginkább a dél-nyugat-szlovákiai magyar iskolák diákjai maradtak távol az iskolától, Közép-Szlovákia több olyan településén viszont, ahol közös igazgatású iskolák működtek, s az igazgató szlovák nemzetiségű volt, a diákság nagy része megjelent a tanításon.

156 *Új Szó*, 1995. szeptember 7. és 8.

157 A feszültségek fennmaradásának egyik oka az volt, hogy a minisztérium közben megkezdte annak felmérését, hogy hány szülő kívánná a kétnyelvű óvodai oktatás bevezetését.

1995/96-os iskolai év a továbbiakban már nagyobb konfliktusok nélkül folyt tovább,¹⁵⁸ ami- ben feltehetően a nemzetközi szervezeteknek a szlovákiai magyar oktatásügy iránti figyelme is közrejátszhatott, hiszen az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet kisebbségi ügyekkel foglalkozó főbiztosa, Max van der Stoep ebben az időszakban több ízben is járt Szlovákiában, s fokozott érdeklődést mutatott a téma iránt.

A hatalom és a magyar iskolák közötti vi- szály újból 1997 elején, a közelgő félévi bizo- nyítványosztás kapcsán tört a felszínre. Január közepén ugyanis a minisztérium utasítására a járási tanügyi hivatalok körlevelet postáztak a magyar iskolák igazgatóinak, amelyben az ál- lamnyelvről szóló törvényre¹⁵⁹ hivatkozva be- tiltották a kétnyelvű bizonyítványok kiadását. A hivatkozás alapját az képezte, hogy az 1995. évi 270. számú ún. nyelvtörvény 4. paragrafu- sának 3. pontja kimondta, hogy az iskolákban „a teljes pedagógiai dokumentáció vezetése ál- lamnyelven történik.” A kétnyelvű bizonyítvá- nyok kiadásának megtiltása azonban nemcsak a szlovákiai magyar oktatás tradícióival volt el- lentétes, de törvényi megindoklása is kétségbe vonható volt, hiszen ugyanennek a törvény 1. paragrafusának a 4. fejezete kimondta, hogy a „jelen törvény nem szabályozza a nemzeti ki- sebbségek és etnikai csoportok nyelvének használatát.”¹⁶⁰ Az ún. bizonyítványügy ezt kö- vetően szinte napok alatt a médiák címlapjára került, s gyakorlatilag a Mečiar-kormány buká- sáig állandó feszültségek és botrányok forrása maradt.

Az egynyelvű bizonyítványok ellen azonnal tiltakozás indult, de mint László Béla is meg- jegyzi,¹⁶¹ az összefogás ezúttal korántsem volt

olyan sikeres, mint az alternatív oktatás kap- csán. A komáromi járás alapiskoláinak nagy ré- szében kétnyelvű bizonyítványokat kaptak a di- ákok, az érsekújvári járás iskoláinak többségé- ben és az ettől keletebbre fekvő területeken vi- szont általában szlovák nyelvűt. Somorján és más városokban szülői tiltakozó akciókat szer- veztek, s több helyen úgy döntöttek a szülők, hogy gyerekeik nem veszik át az egynyelvű bi- zonyítványokat.

A Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége, amelynek megalakulását épp a magyar iskolák elleni támadások tették szükségessé, pedig or- szágos tiltakozó petíciót adott be.¹⁶²

A tiltakozás szükségességét nem csupán a bizonyítványok ügye váltotta ki, hanem az is, hogy a minisztérium ismételten az alternatív oktatás bevezetését előirányzó törvénytervezet benyújtására készült. A Szlovák Nemzeti Párt elképzelései a korábbtól eltérően ezúttal nem a természettudományi tantárgyak, hanem az etni- kai identitás szempontjából sokkal érzéke- nyebb történelem és földrajz oktatását kívánták szlovák nyelvűre változtatni. Sőt a miniszeri- um már konkrét lépéseket is tett ebben az ügy- ben, és 1997. március 12-én Ondrej Nemčok oktatási államtitkár körlevélben utasította a te- rületi oktatási szerveket ennek előkészítésére. A tervezet és a minisztérium lépései petíciók és tiltakozások újabb hullámát indították el. Töb- bek között a történelem oktatási nyelve meg- változtatásának szándéka váltotta ki a Szlová- kiai Magyar Történelemtanárok Társulásá- nak¹⁶³ létrejöttét, amely első nyilatkozatában élesen tiltakozott az alternatív oktatás beveze- tése ellen.

Az oktatásügyi minisztérium részéről a ma- gyar nyelvű oktatást érő támadások elleni véde-

158 A konfliktus nélküliséget ezúttal idézőjelben kell értenünk, hiszen 1996. júniusában újabb két igazgató került lev- áltásra: Fekete Márta komáromi óvodaiigazgató és Bodon Jenő a rimaszombati magyar lapiskola igazgatója.

159 Az 1995. november 15-én elfogadott 270. számú törvényről van szó.

160 Bővebben László Béla: A magyar oktatásügy. In: Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában* (1989–2004). I. köt. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 2004. 199. p.

161 Uo. 199.

162 *Új Szó*, 1997. február 4.

163 A társulás alakuló ülésére 1997 áprilisában került sor Dunaszerdahelyen.

lem összehangolása érdekében közben ún. járási koordinációs tanácsok alakultak, amelyeket az Országos Koordinációs Tanács fogta össze.¹⁶⁴ Ez indította útjára az ún. levélakciót is, amely során több mint 56 ezer tiltakozó levél érkezett az oktatási minisztériumba.¹⁶⁵ Feltehetően ez a masszív tiltakozás is közrejátszott, hogy Slavkovská minisztériuma ezúttal sem terjesztette a parlament elé az alternatív oktatásról szóló törvénytervezetét, így a kétnyelvű oktatás 1997 szeptemberi bevezetésére sem került sor.

Továbbra sem oldódott meg viszont a kétnyelvű bizonyítványok ügye, noha a koordinációs tanácsok szervezésében június elején szinte valamennyi dél-szlovákiai városban tüntettek az egynyelvű bizonyítványok ellen a szülők,¹⁶⁶ Csáky Pál az MKDM alelnöke pedig a strassburgi emberjogi bírósághoz is beadványt intézet ez ügyben.¹⁶⁷

Mivel a hatalom hajthatatlannak tűnt és a pedagógusok körében érezhető volt az elbizonytalanodás, az Országos Koordinációs Bizottság június 4-én egy ajánlást is megfogalmazott a bizonyítványokkal kapcsolatban. Ebben javasolta, hogy „az 1996/97-es tanév végén a szlovákiai magyar nyelvű iskolák kétnyelvű bizonyítványt adjanak ki. A kizárólag államnyelven kiadásra kerülő bizonyítványokat a szülők tiltakozásuk jeléül küldjék el Szlovákia oktatási miniszterének.”¹⁶⁸

Ebben a helyzetben a bizonyítványok ügye a hatalom részéről is presztízskérdéssé vált, s különféle eszközökkel – ellenőrzések, a fizetésük mozgórészének megvonásával, illetve elbocsátással való fenyegetés stb. – próbált nyomást gyakorolni az igazgatókra, hogy azok egynyelvű bizonyítványokat adjanak ki. Slavkovská miniszter asszony pedig a korábbi

szokásjogot firtató kérdésre válaszolva kijelentette, hogy „hetvenhat év ide vagy oda, nem érdekes. Kizárólag államnyelven kitöltött bizonyítványokat kaphatnak a magyar nemzetiségű tanulók.”¹⁶⁹ A hatalom részéről származó fenyegetések hatására Dél-Szlovákia iskoláinak többségében újból egynyelvű bizonyítványokat vehettek át a diákok – bár ezt sok helyen megtagadták. Csupán a magyar iskolák 35%-ában került sor kétnyelvű bizonyítványok kiadására.¹⁷⁰ Ezeknek az iskoláknak a többsége a Dunaszerdahelyi, az Érsekújvári és Komáromi járás területén működött. Az eredmény, amely a kisebbségi pedagógustársadalom megosztottságát bizonyította, felszínre hozta a szlovákiai magyar iskolavezetők személyes helytállásának, valamint a tiltakozásokat irányító szervezetek sokszor egymásnak is ellentmondó nyilatkozatainak kérdését is.

Az oktatási tárca azonnal lépett s a renitens pedagógusokat mozgó bérük megvonásával, többeket pedig fegyelmi eljárással, illetve néhány esetben elbocsátással büntettek. Már július 1-jei hatállyal elbocsátották Tóth Sándort, a rozsnói magyar alapiskola pedagógusát, aki a járásban egyedülként adott diákjainak kétnyelvű bizonyítványt. A nyár folyamán hasonló sorsra jutott Kovács Zoltán, a szádalmási iskola igazgatója, szeptember 1-jén pedig Szendi Klárát a rozsnói magyar iskola igazgatóját váltották le. Popély Gyulát, a pozsonyi magyar gimnázium igazgatóját október 1-jei, Kovács Pétert a szenci magyar iskola igazgatóját pedig október 15-i hatállyal váltották le tisztségéből.

Az elbocsátások és bérmegvonások sok családot hoztak nehéz helyzetbe. Az ő megsegítésük céljából jött létre a Szlovákiai Magyar Szülők Szervezete mellett 1998 januárjában az

164 A koordinációs tanácsokban a pedagógusszövetség, a szülők, a magyar pártok képviselői dolgoztak együtt.

165 *Új Szó*, 1997. június 13.

166 Dunaszerdahelyen, Somorján és Nagymegyeren június 3-án, Párkányban június 5-én. Zselizén június 6-án, Királyhelmeceken június 8-án, Rimaszombatban, Ipolyságon és Érsekújvárott pedig június 9-én szerveztek tömegdemonstrációt.

167 *Új Szó*, 1997. június 12.

168 *Új Szó*, 1997. június 5.

169 *Új Szó*, 1997. június 27.

170 *Új Szó*, 1997. július 23.

SOS Pedagógiai Alap, amely vállalta az elbocsátott és bérükben megrövidített pedagógusok anyagi támogatását.¹⁷¹

Noha Vladimír Mečiar a Horn Gyulával folytatott győri tárgyalásain megígérte, hogy az új tanévben nem lesz probléma a kétnyelvű bizonyítványokkal, az oktatási tárca az 1997/98-as tanévben is hajthatatlannak mutatkozott. A hazai és külföldi tiltakozások miatt, illetve a külföld megtévesztésének érdekében viszont felajánlotta, hogy az iskolák illeték fejében kétnyelvű bizonyítványokat is kiállíthatnak az azt igénylő diákok számára. Ezek azonban nem lesznek hivatalos okmánynak tekinthetők. Ezt a magyar szervezetek csupán félrevezető manőverként értékelték, s az ilyen megoldás iránt a szülők sem mutattak érdeklődést, így ilyen bizonyítványok kiállítására nem is került sor. Ilyen előzmények után az 1998. január 30-i és június 26-ai bizonyítványosztás alkalmából a szlovákiai magyar iskolákban kivétel nélkül egynyelvű bizonyítványokat osztottak ki a pedagógusok. A tiltakozás ekkor már csak enyhébb formákat öltött. Néhány helyen nem vették át a bizonyítványt a diákok, más településeken pedig pár napon belül visszaadták azokat. A koordinációs tanácsok javaslatára az egynyelvű bizonyítványok mellé több iskolában magyar nyelvű értesítőt állítottak ki, ez azonban nem volt hivatalos okmány. 1998 júniusában kétnyelvű bizonyítványok kiállítására az országban egyedül Agócs Béla¹⁷² nádszegi pedagógus vállalkozott, igaz ezekről hiányzott az igazgatónö aláírása.

Az 1997/98-as tanév második félévében már nem a bizonyítványügy, hanem az újabb iskolaigazgatói leváltások és a készülő új oktatási törvény borzolta fel a kedélyeket. Március 15-én ugyanis a Komáromi Járási Hivatal oktatási osztályának vezetője leváltotta tisztségéből

a búcsi magyar tannyelvű iskola igazgatóját, Varga Lajost és a Búccsal szomszédos bátorkeszi magyar iskola igazgatóját Novák Ferencet. Bár az indoklás nem ezt tartalmazta, a leváltás okát minden bizonnyal az jelentette, hogy mindkét igazgató a szlovákiai magyar közéletben is aktívan fellépő személyiség volt, s a hatalom őket okolta azért, hogy a félévkor az érintett iskolák diákjai otthon maradtak és nem vették át az egynyelvű bizonyítványokat. A leváltások a búcsi és bátorkeszi lakosok határozott tiltakozását váltották ki, akik miután hiába demonstráltak a döntés ellen, polgári engedetlenséget hirdettek, s június 5-én nem engedték iskolába gyermekeiket. A búcsiakkal és bátorkesziekkel való szolidaritást vállalva hasonlóan a Komáromi járás összes magyar iskolájában hasonlóan cselekedtek a szülők, de más járásokban is voltak települések, ahol ezen a napon nem mentek iskolába a tanulók. A hatalom azonban hajthatatlan maradt, a korábbi esetekhez hasonlóan, ismételten nem változtat meg döntését.

A bizonyítványok és az igazgatók leváltása ügyében a hatalom látszólag győzelmet aratott, ám a magyar iskolák ellen folytatott háborút nem nyerte meg. Az oktatási miniszter alig néhány hónappal a parlamenti választások előtt, 1998 tavaszán ugyanis újabb kísérletet tett az alternatív oktatás bevezetésére. A parlament elé terjesztette az alap- és középiskolák rendszeréről szóló 1984. évi 29. számú törvény módosítását. A tervezett módosítás valójában a teljesen magyar nyelvű közoktatás felszámolását szolgálta volna. Előírta, hogy a szlovák nyelv és irodalmat, a történelmet és esetleg más tantárgyakat szlovák nyelven oktassanak, valamint azt is, hogy az iskolák csak az oktatási minisztérium által jóváhagyott tankönyveket és segédeszközöket használhatják. A szlovákiai ma-

171 *Új Szó*, 1998. január 19.

172 A tanügyi hivatal sorozatos fenyegetései ellenére Agócs korábban is mindig kétnyelvű bizonyítványt osztott. Megalkuvásra képtelen jelleme miatt Mečiar bukása és az MKP kormányra kerülése után határozottan követelte azok leváltását (többek között a nádszegi iskola igazgatójának), akik a kétnyelvű bizonyítványok miatt hivatalból ártottak neki. Agócs végül, akit 1999. július 1-jei hatállyal elbocsátották munkahelyéről, 2001-ben az öngyilkosságba menekült.

gyar iskolákban érzékelték ezt a veszélyt, a központi koordinációs tanács pedig június 12-re Galántára és Szepsibe tiltakozó nagygyűlést hirdetett, ahol a készülő törvény mellett az igazgatók leváltása ellen is felemelhették szavukat a résztvevők. A két helyszínen több ezres tömeg előtt zajlottak le a demonstrációk, miközben szlovák felszólalók is tiltakoztak a kormány tervezett intézkedései ellen. Feltehetően nem a tiltakozásoknak és a közelgő választásoknak, hanem sokkal inkább a kormánykoalíción belüli ellentéteknek volt köszönhető, hogy a szlovák parlament, amely július másodikán tárgyalta az oktatási törvény módosítására benyújtott javaslatot, elutasította azt.

A magyar nyelvű oktatás ellen a Mečiar-kormány idején intézett támadásoknak az 1998 őszén megtartott parlamenti választások vetettek véget. A választások következtében a kormányzást átvevő koalíció (amelynek az MKP is tagja volt) gyorsan eltörölte a magyar iskolákat, illetve a magyar nyelvű oktatást sújtó rendelkezéseket. Az elbocsátott pedagógusokat rehabilitálták, s újból engedélyezték a pedagógiai dokumentáció és a bizonyítványok két nyelven való kiállítását. A rendszerváltás utáni magyar nyelvű oktatás túlélte a legnehezebb időszakot, sőt mi több tapasztalatokkal felvértezve került ki abból.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR CIVIL OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület

„Egy férfiú neve áll ott az események kezdetén. Jező Márton neve, aki állami tanfelügyelő és egyúttal a szlovák tanítóegyesület (ZUS) titkára. Magyar tanítók közé került. Láttá a tétovázást, a csüggedtséget, a szétforgácsoltságot. Felmerült benne az a kérdés, miért nem szervezkedik és egyesül a magyar tanítóság is. Első feladatul egy magyar tanügyi lap alapítását tűzte ki. Értekezletet hívott össze 1920. december 30-ára Komáromba, a polgári fiúiskola nagytermébe.” (Boros 2005, 222, 9–10)

Az értekezletre 32-en gyűltek össze, 30 magyar tanító az ország különböző területeiről és 2 szlovák tankerületi tanfelügyelő, Jező Márton, azaz Martin Ježo és Ignác Gašparik. Fő témájuk egy magyar szakfolyóirat volt, a *Magyar Tanító* létrehozása, amelynek felelős szerkesztőjévé Ježot kérték fel. Abban is megállapodtak, hogy „a lap legyen egyúttal a tanfelügyelőség hivatalos lapja, melyben közölje a tanítóságot érdeklő rendelkezéseket.” Megválasztották a szerkesztőbizottságot is, Weiss Kornélia, Banai Tóth Pál, Kőrös Imre, Kanozsay Imre és Szendrey Imre személyében. A lap első évfolyamának első száma 1921. január 25-én került ki a komáromi Jókai Könyvnyomdából. Ez a szám közölte az alapítandó tanítóegyesület alapszabályának tervezetét, amelyet Czéh István, Kovács Alajos, Pathó Flóris, Banai Tóth Pál és Vársárhelyi Károly fogalmaztak meg.

1921. március 12-én a komáromi iskolák tanítóiból alakult előkészítő bizottság 1921. április 3-ra az ország magyar tanítóságának küldötteit előkészítő gyűlésre hívta meg Komáromba, a

polgári fiúiskola tornatermébe, ahová mintegy százan jöttek össze. Martin Ježo arra kérte az egybegyűlteket, hogy a szlovák és magyar tanítóság egyesületei között létesítsenek kapcsolatot.

Az alakuló közgyűlést Kovács Alajos, Vársárhelyi Károly, Gosztanyi Nándor, Vaskó Imre és Banai Tóth Pál készítette elő, amelyet 1921. május 12-én tartottak meg a komáromi Kultúrpalota nagytermében. Mintegy 600 tanító vett részt rajta. Megjelent a szlovák tanítóegyesület elnöksége is, Anton Hacko elnök vezetésével.

A gyűlés küldöttei kimondták a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület (SZÁMTE) megalakulását, elfogadták az alapszabályt és titkos szavazással elnökké választották Kovács Alajos negyedi református igazgató-tanítót.

A továbbiakban kialakították az egyesület szerkezetét. Valójában körzeti, mai szóval élve regionális szervezeteket hoztak létre: a Hont megyeit Erdős Sándor, a Gömör megyeit Schmögner János elnökletével.

Megalakították a középiskolai tanárok szakosztályát Noszkay Ödön, a polgári iskolai szakosztályt Krammer József és az óvónői szakosztályt Fülöp Etelka elnökletével. A Galántai és a Szenci járás egyesületeinek tanítói Tátos Lajost, a csallóközi járás tanítói Ivanics Andort, a Komárom megyeiek Tátos Lajost, az Abaúj-Torna megyeiek Vincze Ferencet, a Párkányi járási egyesület tagjai Kanozsay Józsefet választották elnökké.

A *Magyar Tanító* szerkesztője Banai Tóth Pál, társszerkesztői Gosztanyi Nándor, Pethes Béla és Vaskó Imre lettek. Ettől kezdve a lap az egyesület tulajdonává és hivatalos lapjává vált. Az egyesület célját pedig a következőképpen határozták meg:

„...Szlovenszkon, a tisztán magyar tannyelvű iskolákban vagy párhuzamos osztályokban működő összes tanerők egyesítése, hogy az összes magyar iskolák tanerőiben az összetartozandóság érzete tudatossá váljék.

A magyar kultúra megtartása, valláserkölcsei alapon való továbbfejlesztése és a tagok pedagógiai műveltségének emelése.

Az egyesület a tanítóság anyagi helyzetének javítását minden rendelkezésre álló eszközzel előmozdítja, egyesek vagy az összesség jogos panaszait az illetékes hatóságok előtt képviseli, s az esetleges igazságtalan támadással szemben védelmet nyújt.” (Boros 222, 13–14)

Megszervezték a Tanítók Tanácsadója nevű intézményt, amely Uhreczky Géza vezetésével eljár a tanítók fizetés, nyugdíj-, előléptetési és más ügyes-bajos problémáinak megoldásában. Többek között ilyenek voltak: az elbocsátott tanítók reaktiválása, a kötelező szlovák nyelvtanfolyamok megszervezése a nyári szünidő alatt, a magyarországi oklevelek honosítása, egyes tanítók állampolgárságának megszerzése, a törvényrendeletek magyar nyelvű kiadása, magyar tankönyvirás, a tanítóképzés stb. Volt mivel foglalkoznia a pedagóguslapnak, amelyben a fentiek kívül vitacikkek jelentek meg a vallástanításról, a népiskolai hálózat bővítéséről, az egyhuzamban való tanításról, a gyermekek „idegességéről” és szellemi túlterheléséről.

Az akkori magyar pedagógusoknak húsz éven át legnagyobb gondjuk volt az egyházi és községi iskolákban működő tanítók „államosítása”, vagyis az, hogy ők is állami fizetést kapjanak.

Az egyesület alapszabályát csak 1922. július 8-án hagyta jóvá Szlovákia teljhatalmú minisztere. Törölte belőle a szlovák tanítóegyesülettel való szorosabb együttműködésre és az egyesületi hatáskör Kárpátaljára történő kiterjesztésre vonatkozó pontokat.

Engedélyt szereztek arra, hogy a magyar iskolákban megünnepelhessék Petőfi Sándor, Madách Imre, majd Jókai Mór és később más magyar kiemelkedő személyiségek születésének (halálának) 100. évfordulóját.

Az 1922. évi központi gyűlésen határozatot hoztak a Tanítói Segélyalap létrehozására. Az özvegy- és árvaalap gyarapítására adta ki az

egyesület az 1923/24-es tanévtől kezdődően évenként a Tanítói és Tanári Zsebnaptárt. A fenti cél elérése érdekében előnyös szerződést kötöttek a Domov Biztosító Társasággal.

Abból az Európa szerte elterjedt nevelési célból kiindulva, miszerint „az iskolának nem szabad csupán értelmi ismeretanyagot nyújtania, hanem művelnie kell a gyermek érzelmi és akarati életét is”, mozgósítani „a teremtmény képzelet erőit”, a tanulók rajzaiból és kézimunkáiból iskolai kiállításokat rendeztek. A legjobb alkotások eljutottak az 1924. évi országos kiállításra. Lassanként bevett szokássá vált az iskolai kirándulások szervezése és a szomszédos települések iskoláinak kölcsönös meglátogatása, beleértve a szlovák iskolákat is.

A SZÁMTE országos „tisztikara”, azaz vezetősége, általában évente ülésezett más-más településen. A vezetőség tagjai külön is meglátogatatták a kollégáikat, de a rendszeres kapcsolatot a *Magyar Tanító* hasábjain tartották egymással.

Nagy gondot fordítottak arra, hogy a magyar nemzeti irodalom bekerüljön a tankönyvekbe. Az egyesület védnöksége alatt irodalmi füzeteket adtak ki a tanulóifjúság számára. E füzetek borítólapján egy-egy neves magyar író életrajza volt olvasható az illető író arcképe alatt.

Az I. osztály füzetének színes borítóján Pósa Lajos, a II. osztályén Tompa Mihály, a III. osztályén Petőfi Sándor, a IV–VIII. osztályén Jókai Mór, az I–VIII. osztályén Arany János arcképe szerepelt.

Az egyesület öt évre szóló szerződést kötött a pozsonyi Akadémiai Kiadóval arra vonatkozóan, hogy a füzetek árának 6 % -át a kiadó az egyesület özvegy- és árvaalapjára utalja át.

A SZÁMTE első egyetemes nagygyűlésére, pontosabban kongresszusára, 1925. július 2-án került sor Léván. Ekkor fogalmazták meg a küldöttek először, hogy igényt tartanak magyar tanfelügyeletre, de nem csak tankerületi, hanem országos szinten is. Azt is elhatározták, hogy Pozsonyban felépítik a Magyar Tanítók Házát. Ennek érdekében egy bizottságot hoztak létre Czéh István elnökletével. Még az év szeptember 24-én ülésezett a központi választmány Érsekújvárott, ahol Dinnyés Károly alelnök

megbízást kapott egy országos magyar tanítói énekkar megalakítására.

A tervezett dalárdába szép számmal jelentkeztek tanítók. A további szervezőmunkát egy kiváló szakemberre, a lévai zeneiskola igazgatójára, Henkey (Heckmann) Istvánra bízta, aki az énekkar karnagya lett. Vezetésével hosszú időn át egy nagyszerű magyar tanítói kórus működött Szlovákiában.

1928. november 10-én Beregszászon Czabán Samu és Kormos Gerő kezdeményezésére megalakult a Podkarpatská Rus-i (Kárpátaljai) Általános Magyar Tanítóegyesület (PRÁMTE), amelynek első elnöke dr. Szerényi Ferdinánd, főtitkára pedig Kormos Gerő lett.

Jelentős eredménye volt a magyar tanítóegyesületek küzdelmeinek a prágai belügyminisztérium 1932. évi rendelkezése, miszerint az addigi behozatali tilalom alatt álló magyarországi sajtótermékek behozatalát fokozatosan engedélyezte. Elsőként a *Magyar Nyelvőr* jutott el a magyar iskolákba.

Az egyesület elnöksége 1932. október 20-án Galántára összehívott értekezletén határozatot hozott egy magyar tanítói könyvesbolt szövetkezeti alapon való létesítésére. A szövetkezet alapszabálya hamar elkészült, megindult a részvények jegyzése, s 1933. április 6-án Galántán megnyílt a Magyar Tanítók Szövetkezeti Könyvesboltja. A könyvesbolt tiszta jövedelmét a pozsonyi Magyar Tanítók Házának felépítésére fordították.

Az egyesület vezetőségének 1932-ben sikerült elérnie, hogy a nem állami iskolák tanítói egész évre szóló 33 %-os kedvezményes utazásra jogosító vasúti igazolványt kapjanak.

Az egyesület 1934. július 2-án és 3-án Losoncon tartotta központi választmányi gyűlését, ahol Ocsovay Imre, losonci tanító felvetette, hogy „a csehszlovákiai és a magyar tanítóságnak lépést kell tartani az újabb kori pedagógiai tudomány területén a cseh, a szlovák és a német tanítósággal” (...) és „Haladéktalanul mozgalmat kell indítani:

1. hogy az állam a magyar tanítóság továbbképzéséről gondoskodjék;

2. írassanak ki ösztöndíjat a magyar tanítók részére;

3. hogy a magyarországi pedagógiai szakirodalom behozatala engedélyeztessék;

4. hogy a szlovenszkoí magyar társadalom pedagógiai művek pályázatának siessen a magyar nevelésügy segítségére;

5. hogy a magyar tanítóság nyújtotta önértékeléséből is kiegészítse az állam és a társadalom nyújtotta lehetőségeket.”

(Boros 222, 47)

Az 1935-ben megtartott negyedik egyetemes nagygyűlés elfogadta Ocsovay Imre javaslatát és a következő határozatot hozta:

1. A tanítók akadémiai kiképzése intézményesen oldható meg.

2. Az egyesület kebelében kulturális bizottság szervezendő.

3. A SZÁMTE a tanítók intézményes továbbképzéséhez a Csehszlovákiai Magyar Tudományos Társaság, a Csehszlovákiai Magyar Dalosszövetség és a Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség közreműködését kéri fel.

4. A továbbképzés anyagi és erkölcsi támogatására felkérjük az államot és az egyházakat.

5. Az év szeptemberében kezdődő hathatós elkészítés után a továbbképzés 1936 nyarán feltétlenül megkezdődik.

6. Az anyagiak biztosítására a készpénzpénztár mellett kultúralap létesítendő, melynek segélyezésére az egyesület felhívja a tartományt, a járásokat és a falvak vezetőségeit.

(Boros 222, 47–48)

Sikerült elérniük, hogy 1936 nyarán Pozsonyban három továbbképző tanfolyam nyílt, amelyen 200 magyar tanító vett részt „akadémiai színvonalú továbbképzésen”, akik karnagyi, testnevelési, polgári iskolai tanítóképzői vizsgára nyertek felkészítést.

1935 augusztusára felépült a várva várt Tanítók Háza, amelynek gondnokává Kovács Alajost, a SZÁMTE addigi elnökét választották meg.

Sokat küzdöttek a magyar tanítók az önálló magyar felsőfokú tanítóképzésért és egy önálló magyar egyetemért, amelynek létrehozása jó hetven évet váratott magára.

Arra is igényt tartottak, sőt memorandumot írtak érdekében, hogy a minisztérium és a tanfelügyelőségek a magyar iskolákkal magyarul levelezzenek, s a rendeleteiket magyarul is közöljék.

1937-ben megalakultak a félhivatalosnak tekintett Szülői Tanácsok, illetve a Magyar Iskolaszövetség, amely mozgalmat indított a magyar iskolákért. „... a pozsonyi magyar iskolák szülői szövetségének elnöke Fizély Imre, felhívással fordult a magyar pénzintézetekhez, szövetkezetekhez, gazdasági és ipari vállalatokhoz, társadalmi, szociális és kulturális egyesületekhez a magyar iskolák anyagi és erkölcsi támogatása céljából”. (Boros 222, 69)

1937. november 28-án, a Jókai Egyesület Kultúrházának udvarán (ma Jókai Múzeum) leleplezték Berecz Gyula komáromi szobrászművész alkotását, Jókai Mór bronzszobrát.

Az 1920. január 30-án kelt 80. számú törvény 1. §-a alapján minden politikai község köteles volt községi emlékkönyvet (krónikát) vezetni. 1932 után a községekben évkönyvi (történelmi) bizottságok alakultak. A krónikák írását legtöbbször a tanítók egyikére bízta.

Végül bekövetkezett 1938. november 2., vagyis az első bécsi döntés, amelynek értelmében „Szlovenszko határait néprajzi alapon” megváltoztatták, „s ezzel a SZÁMTE, valamint a PRÁMTE tagságának több mint 90 %-a Magyarországhoz került. Kovács Alajos elnök, aki Pozsonyban lakott, közel 150 magyar tanítóval és a Magyar Tanítók Házával Szlovenszkon maradt.

Az új helyzetben az egyesület nem szüntette be működését, hanem Felvidéki Általános Magyar Tanítóegyesület néven folytatta.” (Boros 222, 83)

A FÁMTE ügyvezető elnökévé Dinnyés Károlyt választották. A „visszacsatolt Felvidéken” működő tanítókat a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 23.000/1939. M. E. számú rendelete alapján igazolási eljárásnak vetették alá. Az igazoló-bizottságokba tanítókat nem soroltak be. A katonai parancsnokságok az állás nélkül maradt tanítókat rendre elbocsátották, a vezető állásokba pedig mindenütt megbízható anyaországi személyeket helyeztek. Előfordult, hogy egyes települések túlbuzgó helyi hatóságai kidoboltatták, hogy „akinek panasa van a tanító ellen, nyolc napon belül jelentse...” (Boros 222, 90)

Mint régebben, az egyesület vezetősége sérelmeik orvoslása vagy céljaik elérése érdekében Masaryk és Beneš köztársasági elnöknel

kilincseltek, a FÁMTE vezetői Hóman Bálint, majd Szinyei Merse Jenő kultúrminiszterek jóindulatát próbálták megnyerni, nem sok eredménnyel. A dicsérő szép szavakon kívül egyéb nem jutott nekik.

Az egyesületet nem oszlatták fel, de megtáldták a módját a lemorzsolódásának. Az új „központi tisztikar” kétszer is kénytelen volt az egyesület nevét megváltoztatni, előbb Országos Általános Tanítóegyesületre, amiből aztán 1943-ra Felsőmagyarországi Általános Tanítóegyesület lett – nem hivatalosan. Ugyanis alapszabályát a magyar belügyminiszter többszöri betérjesztés után sem hagyta jóvá. A legfelső hatóságok ugyanis azt akarták elérni, hogy a felvidéki tanítók olvadjanak be a felekezeti hovatartozás alapján szerveződött anyaországi tanítóegyesületekbe. Érdemes hangsúlyozni, hogy a szlovákiai magyar tanítók önszerveződő munkájának mennyi eredménye között kiemelkedő jelentősége volt annak, hogy a legnagyobb szervezete a SZÁMTE, minden csatlakozni akarót felekezeti hovatartozására való tekintet nélkül befogadott. Ilyen szempontból akár ökumenikus szervezetnek is mondhatjuk. Sőt arra is felhívhatjuk a figyelmet, hogy korunk keresztény egyházainak alig két évtizedes múlta visszatekintő törekvéseit jócskán megelőzték.

Kérdés, mi lett a húsz éves szorgos építőmunka eredményének sorsa?

Öt év alatt sok minden leépült, szétzilálódott. Végül pedig a háború mindent elsöpört. A pozsonyi Tanítók Házát, amely rövid ideig rendelkezésre állt azoknak, akik pihenni, üdülni kívántak, valamint a magyar diákoknak, akik Pozsonyban tanultak, kedvezményes szállást adott, az új köztársaságban államosították. A galántai könyvtár a harcok idején leégett, a tanítók énekkarának tagjai, akárcsak a többi kollégájuk, illetve a (cseh)szlovákiai magyarság egésze előbb jogfosztottá, majd számkivetetté váltak. Egy valami azonban megmaradt. Az a megfoghatatlan példaértékű szellemi erő, amely tűzként táplálta őket, s a későbbi évtizedekben, ha vész fenyegette a szlovákiai magyar oktatásügyet, újra és újra felizzott.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR PEDAGÓGUSOK SZÖVETSÉGE

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége (továbbiakban: SZMPSZ) 1990. május 12-én Komáromban tartotta alakuló közgyűlését. Tevékenységét azóta a polgári társulásokról szóló törvény értelmében civil szervezetként végzi, mint a szlovákiai magyar pedagógusok és tanügyi dolgozók jogilag önálló, független, nyitott, demokratikus elveken épülő szakmai és érdekvédelmi szervezete. Jogelődjének a Szlovenszkói Általános Magyar Tanító Egyesületet tekinti.

Az SZMPSZ a szlovákiai magyar nemzeti közösség művelődéséért felelősséget vállaló szervezetként az anyanyelvű nevelés és oktatás megóvását és fejlesztését szolgálja az óvodai neveléstől az alap-, közép- és felsőoktatáson át az élethosszig tartó képzésig.

Ma már több mint másfél évtizednyi, többiségében szabadidőben végzett kemény munka van azok mögött, akik a szlovákiai magyar oktatás megőrzésének és továbbfejlesztésének szándékával vállalták és vállalják ezt a küldetést, hittel őrzik az örökséget, szakmai programokat, továbbképzéseket, diákversenyeket szerveznek, rendezvényeket valósítanak meg.

1. AZ SZMPSZ TEVÉKENYSÉGÉNEK MEGHATÁROZÓ ESEMÉNYEI

1989. december 12. – A Galántai, Dunaszerdahelyi és a Pozsony-vidéki járásban tevékenykedő szlovákiai magyar pedagógusok az *Új Szó*-ban megjelent nyílt levélben kéri a Csemadok KB-át a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Fórumának létrehozására. A kezdeményezés nyomán létrejött előkészítő csoport napokon belül megszervezte az alakuló konferencia összehívását.

1990. január 13. – Nyitra, a Pedagógia Főiskola díszterme. 200 szavazati joggal rendelkező küldött és még vagy 300 érdeklődő jött össze szerte az országból. Illusztris vendégek tisztelték meg a találkozót: kormánytagok, az oktatási tárca vezetője és helyettese, a Nyitrai Pedagógia Kar dékánja, valamint az alakuló magyar politikai mozgalmak vezetői. A találkozó célja szakmai érdekképviselői szervezet létrehozása volt, amely a következő területeken óhajt tevékenykedni:

- a magyar tanítási és nevelési nyelvű intézmények hálózatának fejlesztése, a körzetesítések következtében megszűnt kisiskolák visszaállítása, közös igazgatású intézmények szétválasztása, a művészeti alapiskolák és szaktanintézetek problémáinak megoldása,

- a pedagógusképzés és továbbképzés, módszertani irányítás, az anyanyelvű oktatás helyzetének javítása,

- a tankönyvkiadás helyzete, tansegédeszközök biztosítása, magyar nyelvű pedagóguslap indítása,

- a különböző iskolatípusok feladatai, az egyes tantárgyak oktatásával kapcsolatos feladatok,

- a pedagógusok helyzetét érintő speciális kérdések, pedagógusethika, a nemzetiségi pedagógus feladatai.

1990. május 12. – Komárom. Az immár bejegyzett Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének első közgyűlése. A honi magyar politikai vezetők érdeklődése által is figyelemmel kísért közgyűlés az oktatási öngazgatás kiharcolását, negyven év sérelmeinek orvoslását, az anyanyelvű oktatás és nevelés biztosítását az óvodától az egyetemig, az összevont igazgató-

ságok szétválasztását, a megszüntetett magyar kisiskolák újraindítását és az oktatás reformjának támogatását tűzte ki célul.

1990. szeptember 7. – Vince-háza. Egy asztalnál a magyar politikai mozgalmak, a Csemadok és a pedagógusszövetség képviselői. Javaslattal született az oktatási minisztérium nemzeti-ségi főosztályának átszervezésére, személyi állományának megváltoztatására és közvetlenül a miniszter irányítása alá helyezésére.

1990. december – Az országos választmány vendége volt Beke Kata magyar közoktatási államtitkár és Milan Hejny, a szlovák oktatási miniszter helyettese. A résztvevők a progresszív oktatási és nevelési módszerekről és a nemzetiségi oktatásról érkeztek. Még ebben a hónapban Andrásfalvi Bertalan oktatási miniszter fogadta a határon túli magyarság oktatással foglalkozó képviselőit. Ezt a találkozót tekinthetjük a magyar oktatási tárcával való hivatalos kapcsolatok kezdetének.

1991. október 11–13. – Galánta. Kárpát-medence magyar oktatási szakembereinek első találkozója az anyaország határain kívül Kálmán Attila államtitkár és Tóttóssy Istvánné főosztályvezető jelenlétében. Itt körvonalazódtak a nyári szakmai továbbképzések szervezésének és anyagi támogatásának alapelvei, illetve a kihelyezett egyetemi-főiskolai központok létrehozásáról és anyaországi támogatásáról szóló elvi megállapodások. Következő év őszén beindult az alsó tagozatos pedagógusképzés a kassai és a komáromi konzultációs központokban, 1993-tól pedig minden évben megrendezésre kerültek a pedagógusok továbbképzését szolgáló nyári egyetemek.

1990–1992 között több találkozó jött létre az éppen regnáló szlovák oktatási miniszter és a pedagógusszövetség elöljárói között. Ezeken szó volt többek között a közös igazgatású iskolák szétválasztásáról, magyar pedagóguslap anyagi támogatásáról, a szlovák nyelv idegen nyelvként való tanításáról a nemzetiségi iskolákban, a nemzetiségi főosztály átalakításáról.

1992. március 28. – Szőlőske. Második országos közgyűlés a keleti végeken. Sem politikai pártjaink, sem a sajtó, sem a Csemadok nem szentelt figyelmet a közgyűlésnek. Felme-

rült a közgyűlésen a szakszervezetté válás lehetősége, de erről döntés nem született.

A szőlőskei közgyűlést követő időszakban országszerte alábbhagyott a forradalmi idők lelkesedése. Nem következtek be igazi változások az iskolarendszerben. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ki kell építeni saját intézményeinket, mert a meglévő háttérintézmények nem szolgálják a magyar iskolák pedagógusait, s a pedagógusszövetség csak foltozni tudja a meglévő lyukakat. 1992-re a szövetségben regisztrált tagok száma kétezer alá csökkent.

1992. december 1. – Az Országos Képviselőtestület döntése alapján a szövetség Pozsonyból Komáromba tette át székhelyét.

1993. január 23. – A szövetség elöljárósága átmeneti megoldásként támogatja a nyitrai főiskola keretén belül a Nemzetiségi Kultúrák Karának létrehozását azzal a feltétellel, hogy az minden szakon és szinten biztosítja az anyanyelvű képzést. Elengedhetetlennek tartja azonban az önálló magyar felsőoktatási intézmény létrehozását.

1993. január 30. – Az SZMPSZ nyílt levélben tiltakozik Matús Kučera oktatási miniszternél a kétnyelvű, ún. alternatív iskolák létrehozása ellen a magyar iskolák rovására.

1993. március 11. – Tárgyalás az iskolaügyi minisztérium akkori főosztályvezetőjével önálló magyar pedagógiai központok kialakításáról, illetve a tanítók énekkara és a *Nevelés* című lap támogatásáról.

1993. április 16–17. – Rimaszombat. Az Országos Képviselőtestület új alapszabály kidolgozását javasolta. Középiskolai igazgatókból álló hazai ösztöndíjtanácsot hozott létre a magyarországi felsőoktatási intézményekbe jelentkező diákok ösztöndíjra vonatkozó kérvényeinek elbírálására. A soproni és győri főiskolák kihelyezett osztályait átadta a Komáromi Városi Egyetemnek. "Nyelv, irodalom, kommunikáció" néven alapítvány létrehozásáról döntött a Zsolnai program adaptálásának támogatására.

1993. május 3. – Munkaértekezlet a pozsonyi minisztériumban a szlovák nyelvtudás színvonalának emelése érdekében hozott rendeletek és intézkedések teljesítéséről és eredményeiről.

1993. június 15. – A Csemadok és az SZMPSZ felhívására országosan szervezett aláírásgyűjtés indul az “alternatív” tanítási nyelvű iskolák létrehozása ellen. Ennek eredményeképpen szeptember 7-én 45 648 érvényes aláírást adtunk át a szlovák parlament elnökének.

1993. június 30. – Egyperces országos figyelmeztető csengetés a magyar iskolákban a tanévzárón, tiltakozásul a kétnyelvű oktatás bevezetése ellen, annak jeléül, hogy készek vagyunk iskoláinkat megvédeni.

1993. szeptember 2. – Pozsony eredménytelen Kisebbségi kerekasztal a köztársasági elnöknel.

1993. október 10–14. – Nyírbátor. A Kárpát-medencei Magyarország II. Közoktatási Fóruma. Az itt született állásfoglalás eredményeképpen vált lehetővé a magyar oktatási tárca támogatásával a központi iroda mellett a szövetség pedagógiai intézeti tevékenységének az elindítása.

1993. november 26–27. – Kassa. A rendkívüli közgyűlés határozataiból:

Felkérte a magyar politikai pártokat, dolgozzanak ki törvényjavaslatot egy önálló magyar egyetem létrehozására és azt terjesszék a parlament elé.

Törekedni kell arra, hogy elérjük: nemzetközi dokumentumok jogosítsanak fel az önrendelkezés gyakorlására.

Felhívással fordult a magyar pedagógusokhoz, tudatosítsák, hogy a szakterület irányítása mélyponton van, ezért soha nagyobb szükség nem volt a szakmai önszerveződésre.

A rendkívüli közgyűlés módosította a szövetség alapszabályát. A kassai rendkívüli közgyűlés idején a szervezetnek 2787 tagja volt.

1994. márciusától jelent meg havonta *Híreink* címmel a szövetség hírlapja, amely 1999 áprilisáig tájékoztattott a szövetség választott szerveinek munkájáról, szakmai rendezvényeiről, iskolamentő feladatairól.

1994. szeptember 10. – A szlovák oktatási miniszterhez intézett nyílt levélben leszögeztük, hogy ha erőszakosan bevezetik a “kétnyelvű” oktatást, polgári engedetlenséget szervezünk.

1995. február 7. – Levélben fordultunk a magyar iskolák szülői közösségeihez, hogy

akadályozzák meg a tanfelügyelőségek kérdőíves felmérését, melynek egyértelmű célja: a szülők jóhiszemű válaszai alapján megszüntetni a teljes anyanyelvű oktatást.

1995. március 31. – Rozsnyó. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok I. Országos Találkozója. A megjelent minisztériumi főosztályvezető elhagyta az üléstermet, miután az ülésvezető a szervezet alapszabályára hivatkozva elutasította azon felszólítását, hogy a tanácskozás szlovák nyelven folyjon. Nem sokkal ezután leváltatta iskolaigazgatói tisztségéből az országos találkozó egyik szervezőjét. Ezzel vette kezdetét a kormány oktatásügyben foganatosított intézkedései elleni tiltakozó nagygyűlés intenzív szervezése.

1995-től a mai napig rendszeresen sor került Rozsnyón a magyar pedagógusok országos találkozására, ahol a szövetség évente értékeli az alkotó pedagógusok tevékenységét, díjat ad át, s jutalmazza a tanulmányi versenyeken kiemelkedő teljesítményt nyújtó tanulókat és felkészítő tanáraikat.

1995. április 22. – Komárom, Sportcsarnok. Több mint hatezer ember tiltakozott a Szlovák Nemzeti Párt vezette oktatási tárca magyarellenes intézkedései ellen, és hitet tett arról, hogy minden körülmények között kész megvédeni az anyanyelvű oktatást. Szlovák részről az Učiteľské fórum Slovenska és a Szlovákiai Helszinki Polgári Egyesülés képviselői szólaltak fel a nagygyűlésen és támogatták küzdelmünket.

1995. június 29-én Galántán, Somorján, Dunaszerdahelyen, Nagymegyeren, Zselízen, Ipolyságon, Párkányban, Füleken és Királyhelmecen több ezer polgár jelenlétében újabb tiltakozó nagygyűléseken tettünk hitet iskoláink megmaradása mellett.

1996. szeptember 4–5. – A kormány diszkriminatív nemzetiségi politikája, iskolaigazgatóink sorozatos leváltása elleni tiltakozásunk jeléül szeptember 4-én országos méretű néma felvonulást, szeptember 5-én pedig polgári engedetlenséget szerveztünk. Az ország magyar tanulóinak több mint 70 százaléka nem vett részt a tanításon. E lépésnek nemzetközi visszhangja is volt, az EBESZ főtitkára és a Szlová-

kiában akkreditált nagykövetek több alkalommal tárgyaltak a szövetség vezetőivel.

1996. november 23–24. – Komárom. A IV. Országos Közgyűlés újrafogalmazta a szövetség programját. Az új program az autonóm iskolát állítja az oktatási rendszer középpontjába, figyelembe véve az európai megoldásokat is. A közgyűlés többek között feladatul adta az országos választmánynak, hogy dolgozzon ki stratégiai programot az iskoláink létét, nemzeti jellegét veszélyeztető intézkedések kivédésére, egyúttal tiltakozzon azon miniszteri rendelet ellen, amely a tanítási nyelvtől függetlenül kötelező felvételi tárggyá tette a szlovák nyelvet minden középiskolában. A közgyűlés idején a szövetség nyilvántartott tagjainak száma 2070 volt.

1997 a kétnyelvű dokumentációt megtiltó rendelet születési éve, amely időponttól kezdetét vette az ún. bizonyítvány-háború. Több iskolánk igazgatója esett áldozatul annak, hogy nem volt hajlandó egynyelvű bizonyítványokat kiadni a tanulóknak.

1999. január 21. – Több előkészítő tárgyalás után Milan Ftáčnik, az új kormány oktatási minisztere fogadta az SZMPSZ elnökségének tagjait és ígéretet tett arra, hogy tanácsadó testületének értekezleteire meghívja a szövetség képviselőit is. Csáky Pál miniszterelnök-helyettesnél és Szigeti László oktatási államtitkárnál indítványoztuk a bizonyítványháborúban helytálló iskolaigazgatók, vagy már korábban az anyanyelvű oktatásért való kiállásuk miatt igazságtalanul leváltott vezetők és méltánytalanságot szenvedett pedagógusok megkövetését, melyre a kormány részéről hajlandóság mutatkozott.

Az új, megváltozott társadalmi helyzet nemcsak panaszt és tiltakozást, hanem önépítő munkát és új módszereket kívánt. Jobban működő belső információs rendszert, szélesebb körű szakértői gárdát, és ehhez az anyagi-technikai háttér megteremtését.

1999. május 23. – Rimaszombat. Az ötödik, előrehozott országos közgyűlés volt hivatott megkeresni a válaszokat a szövetség szervezeti életében kialakult merevségek feloldására. Az itt bizalmat kapott ún. "reformelnökség" örö-

költe az évek óta megoldatlan feladatok tömegét. A szövetség tagjainak száma a közgyűlés idején 2180 volt.

Az SZMPSZ országos választmánya a szervezet megújulását, jövőjét a régiók fejlesztésében látja. Megtartva a nyári egyetemeket, egyre több programot kínál a régióknak. Ezek vezérmotívuma a minőségi iskola megteremtése. A kínálatban olyan témák szerepelnek, mint az iskola pedagógiai programja készítésének metodikája, a pedagógiai értékelés, a TQM. Bővülnek a határokon átnyúló szakmai kapcsolatok. Az új politikai klíma kedvez a hazai tanügyi szervezetekkel való kapcsolatok újrafelvételének. Az új szaktárca partnerként kezeli a szövetséget, kikéri a véleményét a törvények, végrehajtó rendelkezések megalkotásakor.

2000. szeptember 1. – Deáki. A szlovákiai magyar iskolák első országos tanévnyitója, amellyel új hagyomány teremődött.

2002. január – Hosszas vajdás után ismét megjelenik a szövetség hírlapja *Fórum*, majd 2003-tól *Pedagógus fórum* címmel, amely a mai napig havi rendszerességgel tájékoztatja a tagságot és az oktatásügyünk iránt érdeklődőket a szövetség munkájáról, valamint oktatási intézményeink életéről.

2002. február – Budapesten a Határon Túli Magyar Oktatási Tanács az évközi továbbképzések, a nyári akadémiák és a módszertani központok anyagi támogatásáról döntött. Az életbe lépett kedvezménytörvény végrehajtására vonatkozó miniszteri rendelet a pedagógus-továbbképzések, valamint a pedagógusoknak járó kedvezmények kérdésben is a HTMOT-ot tekinti a miniszter tanácsadó szervének. A kedvezménytörvényből adódó feladatok ellátására Szlovákiában létrejött a Szövetség a Közös Célokért Társulás, melynek az SZMPSZ is alapító tagja lett.

2002. május 18–19. – Érsekújvár. A tisztújító közgyűlés módosította a szövetség Alapszabályát és Programját. Többek között feladatul adta az OV-nak, hogy elemezze az önkormányzati fenntartás miatt veszélybe kerülő kisiskolák megmaradásának lehetőségét, várja el az MKP vezetésétől, hogy szakmai-oktatáspolitikai kérdésekben vegyék figyelembe az SZMP-

SZ javaslatait, követelje az OM-tól a külföldön szerzett pedagógusi képesítés elismerését.

A szövetségben hangsúlyosan jelentkezett az iskolák, az önkormányzatok, valamint az intézmények és civil szervezetek irányában a nyitás igénye. Megfogalmazódott a szervezeten belüli tájékoztatás javításának fontossága, a helyi kezdeményezések felkarolása, a regionális pedagógiai központok működésének mielőbbi megindítása, a magyar iskolák szakmai háttér-intézmény-rendszerének megerősítése, az informatikai rendszerek fokozottabb kihasználása és az európai integrációs folyamat keretében a tevékenységek anyagi forrásainak bővítése.

2002. október 19. – Kassa. Az Országos Választmány döntött:

a Comenius Pedagógiai Intézet létrehozásáról, megválasztotta annak igazgatótanácsát és igazgatóját, a Pázmány Péter Alapítványnak az SZMSZSZ-vel közös létrehozásáról és tagokat delegált a kuratóriumba.

2003. február 14. – Dunaszerdahely. Az OV elfogadta a regionális pedagógiai központok tervezetét, és döntés született a Czabán Samu Díj helyett a Felvidéki Magyar Pedagógus Díj adományozásáról.

2003. október–november. Az iskolák fenntartóváltása következtében felmerült kérdések tisztázása céljából az SZMPSZ az ország minden régiójában Önkormányzatok és iskolák címmel fórumokat szervezett, melyeken az iskolaigazgatókon kívül a települések polgármesterei és az iskolatanácsok képviselői is szép számban megjelentek.

2003. december. A szlovák tanfelügyelőkkel közös tanulmányi út valósult meg a pilisborosjenői továbbképző központba és a budapesti Szlovák Gimnáziumba. A tanfelügyelet vezetői további SZMPSZ rendezvényeken vettek részt.

2004. február 13. A MK és a SzK kormányai között létrejött megállapodás értelmében a Pázmány Péter Alapítvány megbízást kap arra, hogy a 2004/2005-ös tanévtől a kedvezménytörvény értelmében a HTMH által folyósított oktatási-nevelési támogatást eljuttassa a magyar nyelven oktató iskolák szülői szövetségeihez.

2004. május 15-én Rimaszombatban tartotta országos közgyűlését, melyen elvi állásfoglalások helyett a szakmai eredmények értékelése kapott nagyobb hangsúlyt. A közgyűlés többek között foglalkozott az intézmények normatív finanszírozása során felmerült problémákkal, a regionális központok hálózatának és a Comenius PI továbbfejlesztésével, a társközégi tanügyi hivatalok létrehozásával, az informatika nyújtotta lehetőségek intenzívebb kihasználásával.

2004. október 22–23. – Kolony. Az Országos Választmány jóváhagyta az SZMPSZ Szervezeti és Működési Rendjét, Gazdálkodási Szabályzatát valamint a MTNyIskolák Módszertani Központjának létrehozását előirányzó tervezetét

2005. január – A 2003. márciusától működő Comenius Pedagógiai Intézet, Comenius – Selye János Egyetem Pedagógiai Intézete megnevezéssel folytatja működését. Tevékenységét 2005 őszétől a SzK OM-a anyagilag is támogatja.

2005. április – Az SZMPSZ egyik aláírója volt a Kassai Kormányprogram 60. évfordulóján született memorandumnak, melyben az aláírók kötelezettséget vállaltak arra, hogy az emléknapon, április 5-én minden évben megemlékeznek a jogfosztottság éveiről.

2005. május, július – Az EU Néppárti Frakciójának támogatásával szlovákiai magyar pedagógusok és diákok egy-egy csoportja strasbourgi tanulmányúton vett részt.

2005. szeptember – Fülek. Az SZMPSZ keretében megalakult a Szlovákiai Magyar Iskolák Intézményvezetőinek Országos Társulása.

2006. május 20. – Komárom. Az SZMPSZ országos közgyűlése értékeli a szövetség munkáját.

Az önkormányzati fenntartás és az átláthatóbb finanszírozás kedvezőbb feltételeket teremtetek az iskolák működéséhez. Az MKP kormánytagságának köszönhetően létrejött a Selye János Egyetem, a magyar iskolák állami szakmai háttér-intézmény-rendszerének megerősítésére azonban nem került sor.

A politikai szélárnyék segítette a szakmai rendezvények megvalósulását. A tehetséggon-

dozás megerősítése mellett a különleges odafigyelést igénylő diákok problémáit segítő program, vagy a pedagógusok bekapcsolódása a tananyagfejlesztési projektekbe új elemekkel gazdagította a szakmai munkát. A Comenius Pedagógiai Intézet akkreditált továbbképzési programokat valósít meg.

A jelentősebb események kronologikus leírása természetesen csak hiányosan rögzítheti azt a sokszínűséget, mely a szakmai programokat, rendezvényeket, oktatáspolitikai történeseket jellemzi. A továbbiakban ezért az SZMPSZ tevékenységét a három jól elkülöníthető terület alapján igyekszem kiegészíteni, az összefüggések feltárásával értelmezni, árnyalni.

2. OKTATÁSPOLITIKAI TEVÉKENYSÉG

A kisebbségi oktatásra, így az SZMPSZ működésére is minden időszakban pozitív vagy negatív előjellel hatással voltak az ország társadalmi-politikai viszonyai.

A megalakulást követően az SZMPSZ igyekezett kialakítani kapcsolatait az akkor létező három szlovákiai magyar politikai párttal és a Csemadokkal. Több alkalommal felmerült egy országos oktatási tanács létrehozásának kísérlete, de a tanács hatékony működésére az érdekeltek közötti érdekellentétek miatt nem került sor.

Az állami oktatásügyi szervekkel, így Kováč, majd Pišút miniszterekkel a többszöri tanácskozások során sem sikerült megállapodásra jutni a közös igazgatású iskolák szétválasztását és az oktatási minisztériumon belül a nemzetiségi főosztály létrehozását illetően. Felmerült a szakszervezetté válás lehetősége is, szakértők szerint azonban a nemzetiségi oktatási jogok képviselése szakszervezeti keretek között elvi akadályokba ütközött volna. A szlovák pedagógusok fórumaival az együttműködés elsősorban regionális szinten hozott eredményeket. Több régióban sikerült a járási tanügyi szervekbe magyar nemzetiségű pedagógusokat jelölni.

A Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériuma támogatta az SZMPSZ vezetésének kezdeményezéseit a magyarországi egyetemek kihelyezett konzultációs központjainak létrehozásá-

ra. Ezek a központok elsősorban a magyar tan nyelvű iskolák pedagógus-utánpótlásának hiányát voltak hivatottak enyhíteni. Kassán, Komáromban, majd később Királyhelmeceen indultak meg a képzések. Sajnálatos dolog, hogy az oklevelek honosításának ügye éveken át húzódott, viszont ma már jó érzéssel nyugtázhatjuk, hogy ezek a kihelyezett képzési formák csírájává váltak a Selye Egyetem későbbi megszületésének. Az SZMPSZ keretében alakult meg a Szlovákiai Ösztöndíj Tanács, mely a magyarországi felsőoktatási intézményekbe jelentkező diákok ösztöndíjra vonatkozó kérvényeit bírálta el.

Az 1993-as év a hatalom részéről már az úgynevezett „alternatív” oktatás bevezetésének szándékával indult, mely a magyar nyelvű oktatás felszámolását irányozta elő. Állásfoglalások-, petíciók kidolgozására, nyilvánosságra hozatalára került sor. Ennek az időszaknak volt kellemetlen epizódja az 1995 márciusában megtartott rozsnyói országos pedagógustalálkozón történt incidens, amikor anyanyelvünk pusztá használata sértette a minisztériumi tisztségviselő „érzékenységét”. E találkozó után szerveződött meg a komáromi tiltakozó nagygyűlés anyanyelvünk és iskoláink védelmében.

A kétnyelvű oktatás bevezetése elleni tiltakozások is fokozódtak és különösen a galántai, ipolysági, párkányi és somorjai gimnáziumi igazgatók leváltása és néhány szakember indokolatlan elbocsátása után váltak tömeges méretűvé. A több ezer embert megmozgató tüntetések, polgári engedetlenségi akciók során a szülők, iskolabarátok, polgárok hitet tettek anyanyelvi iskoláink megmaradása mellett. Ezek a cselekmények jelentős nemzetközi visszhangot is kiváltottak.

A kétnyelvű dokumentációt megtiltó rendelet miatt, a búcsiak és a bátorkeszciek ellenállását követően lángoltak fel újra a tiltakozások. Élőláncok, nagygyűlések bizonyították, hogy közösségünk képes ellenállni a rontó szándékú, jogaink korlátozására irányuló kísérleteknek. A szlovákiai magyar pedagógustársadalom ezekben az években vált nagykorúvá.

Visszatekintve az eseményekre remélni szeretnénk, hogy a rozsnyói incidenstől az alterna-

tív oktatási koncepció elutasításán és a kétnyelvű bizonyítványok kiadásáért folytatott önvédelmi harcainkig tartó időszak visszavonhatatlanul a múlté, és megtörténtét csak a szövetség részére adományozott megtisztelő Pro Probitate és az Esterházy-díjak jelzik.

Az 1998-tól tartó nyolcéves időszak az MKP kormánytagságának köszönhetően nyugodtabb körülmények között telt el, a magyar tanítási nyelvű iskolák politikai szelvényekben végezheték munkájukat, sok helyén az országnak az iskolaépületek korszerűsítésére is jutott pénz. A szövetség tevékenysége is elsősorban a szakmai feladatok megvalósítására irányulhatott, civil szerveződésként igyekezett bekapcsolódni a szlovákiai közoktatási rendszer átalakításának folyamatába. Az MKP Oktatási Tanácsában az SZMPSZ képviselői több alkalommal kezdeményezték a törvényi változások megszületését.

A magyar nyelvű oktatás korlátozására törekvő kormánypolitika következtében a közoktatási intézmények fenntartása és működtetése terén felerősödött az önkormányzatiság igénye. Az SZMPSZ szakmai indokokkal, a közoktatás hatékonyságát, eredményességét és minőségét érintő érvekkel formálta a közgondolkodást és az oktatáspolitikát, ezáltal hozzájárult a 2002. július 1-jével beköszönő fenntartóváltáshoz. Óvodáink és alapiskoláink a helyi-, középiskoláink a megyei önkormányzat hatáskörébe kerültek. Azóta intézményeinkről az általunk választott képviselők, önkormányzati testületek, polgármesterek döntenek.

Az SZMPSZ az oktatásügyi hatáskörök átruházásának időszakában fórumok, konferenciák, kistérségi találkozók, tapasztalatcserék sokaságával járult hozzá az önkormányzati irányítók, az iskolavezetők, az iskolatanácsok és a szülők közti szakmai együttműködés és párbeszéd kialakításához, az aktuális jogszabályok és feladatok értelmezéséhez, a hatáskörelosztás problémáinak megoldásához, az önkormányzati iskolafenntartás sikeres bevezetéséhez. 2000 tavaszán közel ezer polgármester, önkormányzati képviselő, intézményvezető, pedagógus és szülő vett részt az iskolatanácsok megalakításához és működtetéséhez szakmai segítséget és tanácsokat nyújtó fórumorozaton.

A finanszírozási törvény kimunkálását, a normatív támogatás bevezetésének fontosságát az SZMPSZ évek óta szorgalmazta, mely átláthatóvá tette az iskoláknak nyújtott támogatásokat, és amely hiányosságainak kiküszöbölése után betöltheti küldetését. A törvényi és a finanszírozási keretek nyújtotta új lehetőségek, az iskolák működtetésének módja, összevonásuk, megszüntetésük, létrehozásuk, a támogatások átcsoportosítása, az iskolaépületek kihasználtsága, az iskolával szembeni elvárások és kötelezettségek, az intézmény pedagógiai programjának megítéltetése, az intézményvezető és az önkormányzat viszonya, jelentősen befolyásolják óvodáink és iskoláink munkáját és a munka színvonalát.

A szövetség által szervezett, majd a Phare-program keretében folytatott „Önkormányzat és iskola” konferenciák bizonyára segítették községeinkben a polgármesterek és az igazgatók párbeszédét, az új törvényekkel, kompetenciaváltozásokkal, a finanszírozási szabályokkal való mélyebb megismerkedést. A SZMPSZ vezetői kezdeményezték, hogy a közszégi fejlesztési tervekbe épüljön be a település művelődési programja is. A szövetség tagjai a helyi- és megyei önkormányzatokban, a kerületi-, társ-községi tanügyi és a városi hivatalokban, akár csak a tanfelügyelőségek apparátusában segítségére voltak az iskoláknak a felmerülő problémák megoldásában. Ezekben az esetekben sajátos értelemben tetten érhetjük a civil szervezet közvetett érdekérvényesítésének formáit.

A szlovákiai magyar kisebbség jövője és a magyar nyelvű oktatás megerősödése szempontjából rendkívüli jelentőségűnek tartjuk a Selye Egyetem létrejöttét. Az SZMPSZ országos tisztségviselői minden időben egyértelműen támogatták az önálló magyar felsőoktatási intézmény megszületését, bizonyítják ezt azok a kezdeményezések, melyeket a szervezet a magyarországi egyetemek szlovákiai kihelyezett részlegeinek létrehozása és működtetése érdekében tett. Az egyetemmel való együttműködést jól példázza a közös alapítású Comenius Pedagógiai Intézet működésének megindítása is. Az egyetem létrejötte és színvonalának meg-alapozása érdekében az SZMPSZ fontosnak

tartja a kisebbségi közoktatás megerősödését, a gyakorló iskolák és a távoktatás hálózatának kialakítását. Az SZMPSZ és a Selye Egyetem közös szakmai programokat szervez, melyek a felsőoktatás és a közoktatás együttműködésére irányulnak.

A Nyitrai Egyetem Közép-európai Karával az SZMPSZ szoros kapcsolatot tart, bizonyítja ezt az egyetem kórusának, az ott tanuló és a tanulmányait befejező kezdő pedagógusoknak a jelenléte a szövetség rendezvényein.

3. SZAKMAI TEVÉKENYSÉG, PROGRAMOK

A Pedagógusszövetségen belül az elmúlt több mint másfél évtizedben sikeres szakmai építkezés folyt, melynek célja a szlovákiai magyar iskolákban folyó nevelés és oktatás szakmai igényességének és színvonalának javítása, további emelése volt. Az iskolák szakmai önigazgatásának megerősítése érdekében az oktatási intézményekben az SZMPSZ vezetése 1996-tól folyamatosan szorgalmazta az intézmény egyedi, helyi pedagógiai programjának kidolgozását és az iskolai munka ezen program alapján történő irányítását, szervezését, ellenőrzését. Ugyancsak szorgalmazta a pedagógusok módszertani szabadságának növelését is.

A rozsnyói pedagógustalálkozó, a nyári egyetemek, évközi továbbképzések, fórumok és konferenciák az iskolavezetések számára fontos irányítási, jogi, szervezési ismereteket, valamint a tanári szabadsághoz nélkülözhetetlen mesterségbeli tudást voltak hivatottak bővíteni, mélyíteni, korszerűsíteni.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Országos Találkozója évente új téma köré szervezett programmal várta az érdeklődő kollégákat. A Czabán Samu Pedagógiai és Kulturális Napok keretében zajló első konferencia az oktatásügyi autonómiák kérdéskörét boncolgatta. 1996-ban, a második találkozó alkalmával az ezer éves magyar iskolát ünnepeelve a szlovákiai magyar iskolák múltjáról, jelenéről és jövőjéről történt gondolkodás. A harmadik rozsnyói konferencia a közoktatás európai dimenzióit tekintette át. A következő év programja a szakmai

etika, az új pedagógusszerepek, a változó világ kihívásaira adható intézményi válaszokra épült.

Az 1999-es konferencia neves előadói a különböző oktatási reformok jellemzőivel ismertették meg a résztvevőket, míg 2000-ben a harmadik évezred iskolájával kapcsolatos víziók és a pontosabb jövőkép megfogalmazására került sor. A következő években az értékelési rendszerek és a minőségbiztosítás, az Európai Unió országainak közoktatási rendszerei, a globalizációra reagáló iskola, a pedagógusképzés reformjának szükségessége szerepelt a konferenciák programján. 2003-ban a konferencia az oktatási változások kulcsszereplőjével, a pedagógussal foglalkozott. A tizedik, jubileumi pedagógustalálkozó „*A tudás változó tartalma és fejlesztése*” témára épült. A 2005-ös konferencia a változó világban használható tudás jegyében zajlott, míg 2006-ban „*Regionalitás a közoktatásban*” téma köré csoportosultak az elhangzott előadások. A színvonalas szakmai konferenciák anyaga ma már kiadvány formájában is hozzáférhető.

Tizenkét év alatt a rozsnyói konferencián a hazai előadókon kívül neves magyarországi előadók tisztelték meg a szlovákiai magyar pedagógusokat, megismertetve őket az európai és a magyarországi innovációs és modernizációs törekvésekkel.

A találkozó a szakmai programok mellett gazdag kísérő rendezvényeket is kínál a résztvevők számára, és arra is alkalmat nyújt, hogy megünnepeljük a közösségek által kiemelt nagyszerű példaképeket, a pedagógus díj kitüntetettjeit, a pályamunkájukkal bemutatkozó, alkotó pedagógusokat, az országos és nemzetközi sikereket elért tehetséges diákokat.

A Felvidéki Magyar Pedagógus Díj – statútuma alapján – azon pedagógusoknak vagy pedagógusközösségeknek ítéltethető oda, akik (amelyek) munkájuk során jelentős nevelői-oktatói eredményeket érnek el, sikeresen alkalmaznak célravezető pedagógiai módszereket az oktatásban, a tehetséggondozásban vagy a nevelés területén, akik pedagógiai-közéleti tevékenységükkel példával szolgálnak környezetük számára, akik a szlovákiai magyar nemzeti közösségünk értékeinek gyarapításán fáradoznak.

Az elmúlt időszakban az alábbi személyek érdemelték ki az elismerést:

Czabán Samu Pedagógiai Díjban részesültek:
1995-ben megosztva Czókoly Béla (Komárom)
és Újváry László (Léva)

1996-ban a Galántai Magyar Gimnázium szülői munkaközössége és tanári kara

1997-ben Ádám Zita (SZMPSZ)

1998-ban Oláh Imre (Komárom)

1999-ben Sidó Zoltán (SZMPSZ)

2000-ben Gáspár Tibor (Komárom)

2001-ben Vankó Terézia (Deáki)

2002-ben Mészáros József (Galánta)

Felvidéki Magyar Pedagógus Díjban részesültek:
2003-ban Kovács Péter (Szenc), Lovász Gabriella (Komárom), Varga Frigyes (Nagymagyar)

2004-ben Diószeghy Árpád (Kassa) és Keszegh István (Komárom)

2005-ben Hecht Anna (Somorja) és Oláh György (Komárom)

2006-ban Kozsár Julianna (Kassa) és Korpás Pál (Ipolság)

Az SZMPSZ nyári egyetemei 1992-től 2006-ig 15 alkalommal szerveződtek töretlen elszántsággal, évente 200–350 résztvevővel, két-három helyszínen, letérképezve Dél-Szlovákia nagy régióit. Először Deáki, a Halotti Beszéd és Könyörgés, első összefüggő írásos nyelvemlékünk színhelye adott otthont a nyári továbbképzésnek, ahol hat héten keresztül tantárgyak szerint váltották egymást a képzések. A második és a harmadik Deáki Nyári Egyetem továbbképzési időtartama egy hétre csökkent, délelőtti plenáris előadások hangzottak el, míg délutánonként szabadon átjárható tantárgyi szekciókban folytatódott a képzés. Deákiban még további két alkalommal valósult meg a nyári képzési program.

1995-től 2006-ig a nyári egyetemeknek a következő helyszínek adtak otthont: Rimaszombat (10), Nagymagyar (5) – Bartók Béla Alapiskola, Dunaszerdahelyen (5) – Szabó Gyula Alapiskola, és Komáromban (4) valósultak meg. (A zárójelben levő szám a rendezvények megvalósulásának számát jelenti.)

Az érdeklődő pedagógusok számára a szövetség szakmai programjaiért felelős vezetői az

önfeláldozó helyi szervezőkkel közösen színvonalas és sokrétű szakmai és szabadidős programokat készítenek elő. Minden korosztály képviselői szívesen látogatják a rendezvényeket, sok az évente visszatérő kolléga. A tréningek, a kiváló előadások, a színes, jó hangulatú kísérő rendezvények vonzóak a résztvevők körében.

A kedvezménytörvényből adódóan a magyar- és a pedagógusigazolvánnyal rendelkező pedagógusok a hazai nyári továbbképzéseken kívül kedvezményesen vehetnek részt a magyarországi egyetemek és továbbképző intézetek rendezvényein, valamint a határon túli pedagógusszervezetek által megrendezett nyári továbbképzéseken.

A pedagógusok között különösen kedveltek a Bolyai Akadémia keretében szervezett programok. Az Erdély különböző pontján megvalósított képzések során a pedagógusoknak a szakmai programok mellett alkalmuk nyílik megismerkedni Erdély kultúrtörténeti és természeti szépségeivel. A személyes kapcsolatoknak köszönhetően egyre több hazai iskola kötött barátságot erdélyi oktatási intézménnyel.

Az SZMPSZ tagjai szívesen vesznek részt a nyári expedíciós utakon is. Korzika, Törökország, a Balti-államok és Szicília állomásai voltak ezeknek a tanulmányi kirándulásoknak.

Az Óvodapedagógusok Szakmai Társulása az SZMPSZ megalakulása óta 1994-től hatékonyan koordinálta a többnyire járásonként alap-szervezetbe tömörülő óvónők továbbképzéseit, szakmai rendezvényeit. A társulás elnöki tisztét Vankó Terézia tölti be. A társulás felvállalt céljai között szerepel az óvónők szakmai érdekvédelme, a sajátos óvodapedagógiai programok meghonosodásának segítése, a családsegítő programok szervezése. Az óvónők és néprajzosok együttműködésének köszönhetően a társulás 1998 márciusában Komáromban nyitotta meg a dél-szlovákiai magyar tájegységek népviseletét bemutató kiállítást. Azóta a 26 népviseletbe öltöztetett babacsaládot alkotó kiállítás sok-sok felvidéki településre jutott el.

Az évenkénti deáki óvodapedagógusok konferenciájának színvonalas megszervezése, a magyarországi határmenti óvodákkal közös eu-

rópai uniós projekt szakmai napjai, a tanulmányutak, a játszóházi bemutatók, több óvoda által szervezett gyermekrendezvények, a szülőkkel közösen szervezett programok jelzik, hogy a 89-es rendszerváltást követően több alkalommal veszélybe került óvodák folyamatosan bizonyítják létjogosultságukat. Óvónőink gazdag tevékenységének rendkívüli a hatása a magyar iskolák beiratkozási eredményeire.

A nyári egyetemek óvónők részére szervezett foglalkozásai mindig megtelnek az új iránt fogékony, jó hangulatú óvónőkkel. Közülük néhányan sikeres pályamunkával hívták fel magukra a szakma és a közvélemény figyelmét. Az intézmény-összevonások nyomán az óvodák az iskolák részévé váltak, ami által az óvodavezetők kompetenciái csökkentek. Sajnos több, a nyelvhatár közelében levő kisváros magyar óvodája a gyermeklétszám csökkenése miatt veszélyeztetett helyzetbe került.

Az oktatási intézményekben folyó oktató-nevelő munka egyre több és egyre nehezebben megoldható feladatok elé állítja a nevelőket. Iskoláinkban fokozottabb odafigyelés nyilvánul meg a tanulási és a magatartászavarokkal küzdő diákok irányában. Az SZMPSZ iskolapszichológusokból, gyógypedagógusokból, fejlesztő pedagógusokból álló szakembercsoportot alakított ki, akik országos szakmai konferencián számoltak be a tanulási nehézségekkel küzdő diákoknak nyújtandó szakmailag megalapozott segítségnyújtás formáiról. Közreműködésükkel már az óvodákban kiszűrhetőek lennének azok a gyerekek, akiknek fejlődése bármilyen szempontból megkésett, és a család bevonásával a korrekció időben elkezdődhetne és hatékonyabb lehetne.

A szövetség próbálja kihasználni az informatikai társadalom nyújtotta előnyöket. A budapesti oktatási minisztérium támogatásából az SZMPSZ 2002-ben jelentősen bővítette több mint húsz alap- és középiskola számítástechnikai ellátottságát. 2005-ben az SZMPSZ is bekapcsolódott az IHM fejlesztési programjaiba (az e-Magyar pontok hálózatának bővítése, pedagógusok részvétele az ECDL képesítés megszerzésében, tanárok felkészítése a digitális tananyagok létrehozására, megismertetésük a modern oktatási eszközökkel stb.).

Segítettük az Infovek képzőhelyek létesítését a magyar tanítási nyelvű iskolákban. Az EU Humán Erőforrás Programja keretében és partnerszervezetek közreműködésével az SZMPSZ digitális tananyagfejlesztési programba kapcsolódott be, mely a pedagógusok számára lehetőséget kínál a hagyományostól eltérő tananyagok szakszerű feldolgozására. Serkentőleg hatnak az iskolák pedagógusaira a Pázmány Alapítványnak a tartalomfejlesztés témakörében meghirdetett felhívásai is.

Az SZMPSZ sokrétű szakmai tevékenységéhez tartozik az anyanyelvi kultúra ápolása és az ehhez kötődő emlékkonferenciák szervezése. A NKÖM támogatásával az elmúlt években öt konferenciára került sor. 2003-ban Kassán a Rákóczi-szabadságharc kitörésének 300. évfordulójára, 2004-ben Losoncon Balassi Bálint születésének 450. majd néhány héttel később Komáromban Jókai Mór halálának 100. évfordulójára emlékeztünk. 2005-ben szintén Komárom adott otthont a József Attila Emlékkonferenciának, és ugyancsak itt emlékeztünk meg az 1956-os forradalom kitörésének félévszázados évfordulójáról.

Az országos szakmai programok mellett az SZMPSZ regionális központjai és területi választmányai is megszervezik szakmai rendezvényeiket. A legrangosabb komáromi pedagógiai napok mellett ma már minden területi választmány sajátos programkínálattal rendelkezik. Az utóbbi években a szakmai programok egy részének nevelési- és oktatási intézmények adtak otthont.

Az SZMPSZ megalakulásától fogva jelentős, a civil polgári társulás jellegét és lehetőségeit meghaladó feladatokat vállalt és látott el pl. a pedagógus-továbbképzések szervezése, alternatív pedagógiai programok gondozása, tankönyv- és taneszköz-forgalmazás, pedagógiai dokumentumok véleményezése terén. A szakmai tevékenységek intézményesítésének az igénye már a Szövetség 1996. évi közgyűlésén elfogadott programban megjelent, az önálló jogalanyiságú pedagógiai intézet azonban csak jóval később, 2003 márciusában jött létre Comenius Pedagógiai Intézet néven.

Az intézet tevékenységének elindítása jelzi, hogy a szövetség a szakmai feladatoknak na-

gyobb hangsúlyt szán. Mivel az állami módszertani központok transzformációja nem ment végbe, az intézetnek azt az ürt kell kitöltenie, mely a kisebbségi oktatási háttérintézményrendszer hiányából adódik. Az intézet átalakítása és társalapítóként a Selye Egyetem bekapcsolódása jobb feltételeket teremthet a szakmai programok akkreditációjához, kiadványok megjelentetéséhez, olyan állami vagy önkormányzati megbízások, szolgáltatások elnyeréséhez, melyek anyagilag is megalapozzák az intézet jövőbeni működését. A Comenius – Selye Egyetem Pedagógiai Intézete 2006-ban a SzK OM-a által biztosított támogatással indította szakmai programjait.

Az intézet küldetése elsősorban a pedagógus-továbbképzési programok akkreditációjának kidolgozása és elnyerése, a vezetőképzés, a kvalifikációs vizsgák, a specializációs és innovációs stúdiumok, az országos és regionális szakmai konferenciák szervezése, alternatív pedagógiai programok fejlesztése, tantárgyi és egyéb pedagógiai-módszertani innovációk ösztönzése és szakmai segítése, pedagógiai mérések, vizsgálatok, kutatások megvalósítása, szakértői hálózat működtetése, pedagógiai-módszertani szolgáltatások ellátása a közoktatási intézmények számára.

A magyar tanítási nyelvű iskolákban a tananyagtartalmak és a vizsgarendszerek átépítése, a minőségértékelés bevezetése, a mérések folytatása, az anyanyelvű pedagógus-továbbképzés biztosítására, a tankönyv- és taneszközellátás, valamint további fejlesztési feladatok ellátása érdekében az SZMPSZ a SZK OM-nál több alkalommal javaslatot tett az Állami Pedagógiai Intézet (ÁPI) magyar részlegének és a szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolák részére pedagógiai és módszertani szolgáltatásokat nyújtó, állami támogatással működő önálló módszertani központ létrehozására.

Sajnos az SZMPSZ által kidolgozott magyar iskolák módszertani központjára és az ÁPI magyar részlegének kialakítására kidolgozott tervzet eddig nem került megvalósításra, pedig a közoktatás minőségi javulásának érdekében a szlovákiai magyar iskolák részére szak-

mai szolgáltatást biztosító háttérintézményrendszer megerősítésére nagy szükség van.

Az SZMPSZ rendkívüli figyelmet szentelt a tehetséggondozó programoknak – a tanulmányi versenyeknek, műveltségi vetélkedőknek, szaktáboroknak. Az óvodásoktól az érettségiző diákokig 10–12 különböző szakterületen és korosztályok szerint valósultak meg tanulmányi versenyek, azok helyi fordulótól az országos megmérettetésekig. Több versenynek a kárpát-medencei fordulójába is eljutnak diákjaink. Az alsó tagozatos diákok keze nyomán készült albumok, az olvasmányélményre épülő irodalmi versenyek, a nyelvhelyességi-, természettudományi-, matematika-, a TIT levelező versenyek, vagy a honismereti-, a versmondó-, földrajz- és egyéb táborok, sok örömet, sikert, élményt nyújtottak a diákoknak. A 2006-os évben a környezetvédelemre, a természettudományos ismeretekre és a helyi értékek feldolgozására összpontosítva, a diákok kutatási pályamunkáira épülő tudományos seregszemlék (Kincskereső, TUDOK) is megjelentek a kínálatok között. A diákok a pályamunkák kidolgozása során szívesen használják az információs és kommunikációs technikák eszközeit, melyekkel új lehetőségek nyílnak meg számukra az ismeretszerzés terén.

Az SZMPSZ tehetséggondozással összefüggő aktivitásai között említhetjük többek között azt, hogy több fórumon próbálja alkalmazni a tantárgyi olimpiákon és egyéb versenyeken az anyanyelv használatát, hogy társalapítója lett a budapesti Nemzeti Tehetségsegítő Tanácsnak, vagy azt, hogy szervezési támogatással járult hozzá a magyar iskolák közötti labdarúgó-bajnokság népszerűsítéséhez.

A Pázmány Alapítvány és a további támogatók jóvoltából immár megoldódni látszanak a diákversenyekkel kapcsolatos utazási, szervezési, díjazási gondok. Jó példával szolgáltak Európai Unió parlamenti képviselőink is, akik egy művészeti verseny költségeit vállalták fel. A rozsnói pedagógustalálkozóan tanulmányi versenyek országos méretben legsikeresebb diákjai és felkészítő tanáraik évente jutalomban részesülnek.

4. SZERVEZETI ÉLET, MŰKÖDÉSI FORRÁSOK, KAPCSOLATOK

Az SZMPSZ-nek 1990-ben az alakulás eufórikus hangulatában 4197 tagja volt, mely 1993-ra 2787-re csökkent. Az SZMPSZ tagsága az elkövetkező években a következőképpen módosult: 1996-ban 2070, 1999-ben 2180, 2003-ban 2030, 2004-ben 2612, 2005-ben 2671.

Két területi választmány – a rosznyói és a nagyrocei – néhány éves stagnálás után 2004-ben szerveződött újjá. 2006-ban a tagok 12 területi választmány 135 alapszervezetébe tömörülnek. A tagok részére a nyilvántartás alapján tagsági igazolvány bevezetésére került sor, mely kedvezményekre jogosítja fel őket a szövetség által szervezett rendezvényeken.

A szövetség tevékenységének bővülése, az anyagi források pályázati úton történő biztosítása, a kiterjedt tájékoztatási és kapcsolatrendszer fenntartása jelentős terheket ró a szövetség tisztségviselőire és a központi irodára.

Az SZMPSZ vezetését az országos választmány és annak elnöksége alkotja.

Az SZMPSZ elnöki tisztségét a következő személyek töltötték be:

Pukkai László (1990 január – 1992 december)
Lovász Gabriella (megbízott elnök 1992 december – 1993 november)

Sidó Zoltán (1993 november – 1998 december)
Hecht Anna (megbízott elnök 1998 december – 1999 május)

Ádám Zita (1999 május – 2002 május)

Pék László (2002 május –)

1990-től 2006-ig a következő személyek töltötték be alelnöki tisztséget a szövetségben: Ádám Zita, Máthé József, Kovács László, Lovász Gabriella, Tolcsvay Antal, Schiller Pál, Máté László, Hecht Anna, Dolník Erzsébet, Keszegh István, Pék László, Albert Sándor, Szigeti László, Szuperák Mária, Pelle István.

Fodor Attila ügyvezető alelnök, ügyvezető titkár tisztséget és főmunkatársi feladatkört látott el az 1993–2003 közötti időszakban, 2003-tól a Comenius Intézet igazgatója.

Jókai Tibor 2003-tól a központi iroda titkára.

Az Országos Ellenőrző Bizottság elnökei voltak: Mikó Zoltán, Horváth Géza, Csík Zoltán, Búcsi Terézia.

2006-ban az országos választmány tagjait a közgyűlésen megválasztott elnökön és alelnökön, illetve az országos társulások vezetőin kívül a területi közgyűlések által delegált 2-2 fő alkotja. Az ügyek operatív intézését a 9 tagú elnökség és a komáromi székhelyű központi iroda látja el.

Az 2002-es országos közgyűlés a szövetség regionális jellegének megerősítését szorgalmazta. Az Országos Választmány 2003 döntése értelmében ott, ahol igény mutatkozott rá, illetve a személyi és az infrastrukturális körülmények lehetővé tették, létrehozta az SZMPSZ regionális pedagógiai központjait. Feladatuk egyrészt az, hogy a régió oktatási intézményeinek az igények alapján szakmai szolgáltatást nyújtsanak, másrészt segítség az országos feladatok és rendezvények megvalósulását. Az országos vezetés célja az, hogy a régiókban a taglétszámnak és a valóságos szükségleteknek megfelelő feltételeket biztosítson a szövetség munkájához.

A nagyobb iskolákban az alapszervezet a kezdeményezője a szakmai és egyéb rendezvényeknek, a kis létszámmal rendelkező iskolák pedagógusai elsősorban a területi választmányok szervezésében vesznek részt továbbképzési programokban. A sikeres programok iskolákba történő kihelyezése nyomán egyre több iskolavezető ismeri fel a programok motiváló hatását az iskola fejlődésére és szívesen igénylik, illetve vállalkoznak a programok megszervezésére. Az iskolaigazgatók elsősorban a kistérségi diákprogramok, versenyek, pedagógustovábbképzések, közösségi rendezvények terén számíthatnak a SZMPSZ alapszervezeteire, melyeknek az iskolatanácsok tagjaként is beleszólásuk lehet az iskola életébe. A szövetség országos vezetése két évente megszervezi az alapszervezeti elnökök országos találkozóját.

Az SZMPSZ az oktatáspolitikai kérdéskör fontosságát szem előtt tartva, és a területi választmányok keretében már több helyen működő igazgatói szekciók munkájára építve hozta létre 2005 decemberében az Intézményvezetők

Országos Társulását (IOT), melynek elnökévé az IOT tagjai Fibi Sándort választották. A középiskolai igazgatók országos fóruma és néhány régióban az általános iskolák igazgatói társulásainak összefüggései fontos kérdések megvitatására adtak lehetőséget. A középiskolák szintjén a magyar szakképzés hálózatának változásai és az érettségi vizsgák formájának kérdésköre, míg az alapiskolák szintjén a kiskolák fenntartásának és a kistérségi iskolai hálózat fejlesztésének a problémakörét merült fel elsősorban a tanácskozáson. Az országos társulás munkájába az intézményvezetőkön kívül bekapcsolódtak a kistérségi tanügyi hivatalok munkatársai is, akik néhány térségben hasznosan együttműködnek az iskolák vezetésével.

Az SZMPSZ országos rendezvényeinek sorában a 2000-től sorrendben Deákiban, Rimaszombatban, Komáromban, Királyhelmeceken, Dunaszerdahelyen, Füleken és Nagykaposon megrendezett országos tanévnyitók ünnepségei színfoltot jelentettek. A kisdíjak, a szülők és a pedagógusok mellett a régió pályakezdő pedagógusai, polgármesterei, közeleti személyiségei, az egyházak képviselői jelenlétükkel évről évre bizonyítják, hogy nem közömbös számukra iskoláink sorsa és a művelődés ügye.

1994 márciusában jelent meg első alkalommal *Híreink* címmel a szövetség hírlapja, mely 1999 áprilisáig tájékoztatót a szakmai rendezvényekről, iskolamentő feladatokról, az SZMPSZ munkájáról. Több mint két év szünet után a 2002 januárjában indított *Fórum* lapot 2003 januárjától a *Pedagógusfórum* követte, mely azóta havi rendszerességgel tájékoztatja az óvodák és iskolák pedagógusait az intézményeket érintő történésekről, eseményekről. A pedagógusok közül mind többen kapcsolódnak be tevékenyen a lap munkájába, melynek szerkesztési feladatait Lovász Gabriella, majd Lendvay Tibor látta el.

2003 nyaratól a szövetség honlapja is az érdeklődők rendelkezésére áll. A honlap rovatai között a híradások mellett többek között megtalálhatók a szövetség dokumentumai, az iskolák adatbázisai a rendezvények fotódokumentációja és a *Pedagógusfórum* havilap elektronikus változata is. A szövetség tisztségviselői kö-

zött a hatékonyabb és gyorsabb és olcsóbb kapcsolattartás érdekében a levelezést elektronikus formában valósítjuk meg.

Az SZMPSZ a Határon Túli Tankönyv és Taneszköztanács támogatásával hazai pedagógusok által írt segédtankönyveket és a szövetség életét érintő kiadványokat adott ki pl a CED program munkafüzetei, az alapiskolások esszé-, irodalmi- és honismereti pályamunkáinak gyűjteménye vagy a beiratkozási programfüzet. A szövetség megalakulásának 10 és 15 éves évfordulójára a tevékenység összefoglalóját kiadvány formájában jelentettük meg. 2005-ben elkészült a SZMP XI. Országos Találkozó-jának eseményeit rögzítő kiadvány is.

A magyar tanítási nyelvű iskolák jövőjét jelentősen befolyásolja a gyermekek létszámának az alakulása. Az SZMPSZ igyekszik feltárni iskoláink gyermeklétszám-csökkenésének okait, összefüggéseit, mivel csak a születésszám csökkenés és az asszimiláció együttes hatásának régiónkénti vizsgálata nyomán juthatunk beavatkozást segítő következtetésekre.

Az SZMPSZ az 1996/97-es iskolai évben vállalkozott egy olyan komplex program kidolgozására, amelynek célja a magyar óvodákba és iskolákba való beiratkozás segítése volt. Az Illyés Közalapítvány a programot több éven keresztül támogatta. A szövetség helyi szinten az iskolákban és az egyes régiókban a Rákóczi Szövetséggel és a Célalapokkal közösen vett részt a program megvalósításában. A program 1997 őszén a *Művelődési program szülőknek és gyermekeknek* kiadvánnyal indult. A füzet szülőknek, pedagógusoknak továbbképzéseket kínált, ötleteket a rendezvények megszervezéséhez, igyekezett érveket felsorakoztatni a Miért éppen magyar iskolába? kérdésre.

Az elmúlt évek tapasztalata alapján leszögezhető, hogy a beiratkozási programmal országosan és regionálisan is foglalkozniuk kell az iskoláknak, a felelős szakmai intézményeknek, a kulturális és civil szervezeteknek, az egyházaknak, mindenkinek, aki a megmaradásban gondolkodik.

Az SZMPSZ Pázmány Péter Alapítványa 2003-ban a Magyar Koalíció Pártjának felkérésére felvállalta a két ország kormánya által alá-

írt, a kedvezménytörvényre épülő oktatási-nevelési támogatások eljuttatását a magyar nyelven oktató iskolák szülői szövetségeihez. Sajátos megoldásként Szlovákiában ez a támogatás az iskoláskorú gyermekeket nevelő családok támogatásán kívül iskoláink oktatási színvonalának megerősítését is szolgálja. Hazai közoktatásunk anyagi ellátottságát tekintve, a Pázmány Péter Alapítvány útján érkezett támogatás segített olyan tevékenységek felkarolásában, melyek a diákok magyar önazonosságának megőrzését, az iskolai és a szabadidős tevékenységek megvalósulását, kibővítését, és a családok anyagi gondjainak mérséklését egyaránt szolgálják. Az alapítványon keresztül erősödött és élővé vált az SZMPSZ kapcsolata a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetségével.

Az SZMPSZ tevékenysége során több hazai intézménnyel, szervezettel működött és működik együtt. Állami vonalon sikerült szoros kapcsolatot kiépíteni és fenntartani a SZK OM Nemzetiségi Főosztályával, a tanfelügyeleti szervekkel és az Állami Pedagógiai Intézettel. 2005-től SZK OM támogatja a *Pedagógusforum* folyóirat kiadását és néhány tantárgyverseny megszervezését. Sikeres pályázatok nyomán a SZK Kulturális Minisztériuma is anyagi támogatásban részesítette a nyári egyetemek kísérő rendezvényeit és az emlékkonferenciák megrendezését.

A Pedagógusszövetség magyarországi kapcsolatai sokrétűek. Az oktatási minisztérium biztosítja az SZMPSZ számára az intézményekkel és az oktatásban érdekelt szakmai szervezetekkel az együttműködést, megteremtve egyúttal a kapcsolattartás anyagi forrásait is. A hazai nyári egyetemek, az országos pedagógustalálkozó, a tanulmányi versenyek, az évközi továbbképzések, valamint a nyári diáktáborok megvalósítása során saját forrásainkon kívül elsősorban a budapesti oktatási minisztérium támogatására számíthatunk. A szlovákiai magyar pedagógusok a kedvezménytörvény értelmében vehetnek részt a magyarországi továbbképző intézetek színvonalas, kulturális rendezvényekben is gazdag rendezvényein, illetve részesülhetnek a szakkönyvásárlási kedvezményben.

Kisebbségi oktatási intézményrendszerünk fejlesztése, sajátos problémáink megoldása, néhány rendezvény és konferencia megszervezése során magunk mögött éreztük a MK nagykövetségének, a Határon Túli Magyarok Hivatalának, akárcsak a pozsonyi Magyar Kulturális Központnak jóindulatú ránk figyelését. A magyar iskolák tankönyvellátását a magyarországi tankönyvkiadók és tanszerforgalmazók is segítették, közülük leginkább az Apáczai Tankönyvkiadó tankönyvei jelentek meg legnagyobb számban az iskolákban, néhány tankönyv felkerült a hazai tankönyvek listájára is. Az SZMPSZ a tagdíj mellett pályázati úton igyekszik működését és szakmai programjainak megvalósulását anyagilag biztosítani. Az Illyés és az Apáczai Közalapítványok, valamint a Szülőföld Alap támogatásaiból az elmúlt években lehetőség nyílt a beiratkozási-, a szakképzési-, diák és egyéb programok fedezésére, infrastrukturális fejlesztésekre, de a szórványtelepülések óvodáinak és iskoláinak segítésére is.

Sikeresnek értékelhetjük az. Európai Uniók lehetőségei kihasználása irányába tett pályázati lépéseket. A 2003–2004-ben megvalósított Phare program után, mely a regionális oktatás információs hálózatának kiépítését segítette, az SZMPSZ 2006-ban is lehetőséget kapott a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma által felügyelt humán erőforrás keretből egy hosszabbtávú tananyagfejlesztési projekt elindítására.

Az SZMPSZ szoros együttműködést folytatott és folytat a határon túli magyar pedagógus-szövetségekkel és a hazai szakmai és civil szervezetekkel. Közéleti fórumokon több alkalommal társszervezői feladatokat vállalt fel a Katedra Társasággal, a Fórum Intézettel, a Csema-dokkal, a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetségével, gyümölcsöző együttműködést folytat a Magyar Pedagógusok Vass Lajos Körösével. Szervezetünk a Szövetség a Közös Célokért egyik alapítójaként kapcsolódott be a kedvezménytörvényből adódó feladatok ellátásába, a pozsonyi Nemzetiségi Múzeummal közös diákprogramokat szervezett.

Az SZMPSZ a szlovákiai és ezen belül a magyar nemzeti közösség oktatásügyében

megvalósuló reformok, rendszerszintű változások további átgondolt és határozott folytatásában érdekelt. Szlovákiának az Európai Unióba való integrálódásával megteremtődtek a feltételei arra, hogy az ország demokratikus, nyitott, polgári jellegét, gazdasági fejlődését biztosítva, sajátosságait és multikulturális színességét megőrizve illeszkedjen az EU országainak oktatási rendszeréhez.

Az SZMPSZ a szlovákiai magyar oktatás fejlesztését a finanszírozás általános normáira támaszkodó, a nemzetiségi oktatásügy működésének sajátosságait biztosító oktatási önrendelkezés és öngazgatás kiépítésével képzei el, melynek keretében a szlovákiai magyar nemzeti közösség szellemi értékei, anyanyelvi műveltségi kultúrája az ország és a régió potenciális társadalmi, gazdasági és kulturális erőforrásává válnak.

A KATEDRA TÁRSASÁG

A Katedra Társaság 1995 őszén Hodossy Gyula kezdeményezésére alakult meg Dunaszerdahelyen azzal a céllal, hogy segítse a Lilium Aurum kiadó által akkor megjelentetett *Katedra* pedagóguslap (korábban cserkészlap) szerkesztőségének munkáját.

Már az első összejövetelen megmutatkozott, hogy a mintegy húsz pedagógus és közéleti személyiség jóval többre képes, minthogy egyszerűen csak egy szaklap tanácsadó testülete legyen. Az egybegyűltek ugyanis a szlovák oktatásügy korszerűtlen voltának diagnosztizálása után arra a megállapodásra jutottak, mielőbb meg kell fogalmazni, hogy a megváltozott társadalmi körülmények között a gyakorló pedagógusok milyen iskolarendszert tartanak eredményesebben működőnek. A testület megalkulása után – illetve azt megelőzően öt esztendőn át a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségében – felvázolt elképzelések, felvetődött gondolatok alapján e téma formába öntésével Csicsay Alajost bízta meg a Katedra Társaság. E dolgozat – mivel legtöbb eleme már évekkel előbb megíródott, s a szerző először 1992 nyarán a Deáki Nyári Egyetem résztvevőivel ismertette, majd az SZMPSZ III. Országos Közgyűlésén, Kassán 1993. november 27-én is előterjesztette, ám megvitatását az elnökség nem hagyta jóvá – rövid idő alatt elkészült, és „Javaslatok a szlovákiai oktatásügy átszervezésére” címen lett vitatémája 1995. december 16-án Dunaszerdahelyen a Katedra Társaságnak. E dolgozat egyes fejezeteinek elemzése és részletes feldolgozása lett a Katedra Társaság egészéves programja az 1995/1996-os tanévben. Egy-egy témát, illetve témakört három-négy szakember dolgozott fel, mégpedig úgy, hogy

egyikük megírta az értekezést, amelyet a többiek korreferátumokkal egészítettek ki. Az elhangzott gondolatokhoz, s a velük kapcsolatban felmerült problémákhoz a Társaság jelenlévő tagjainak szinte mindegyike hozzáfűzte a saját véleményét. Végül konszenzus alapján egy rövid állásfoglalást fogalmaztak meg, amely előbb az *Új Szóban*, majd a *Katedra* soron következő számában megjelent. A *Katedra* közölte a referátumokat és a korreferátumokat is, de a hosszabb írásoknak csak a kivonatát. 1996 őszén azonban a Lilium Aurum Hodossy Gyula összeállításában, Milan Zemko ajánlásával az egész anyagot az állásfoglalásokkal együtt teljes terjedelmében kiadta *A szlovákiai iskolarendszer* címen, a Katedra Könyvek sorozat 7. kiadványaként. A könyv *A Katedra Társaság reformtervezetei* alcímet kapta, s a kötetet a kiadó utóbb szlovák nyelven is kiadta, főképp azzal a később megvalósított céllal, hogy a szlovák parlament minden képviselőjének az asztalára kerüljön.

A kötetben szereplő témák és szerzőik a következők voltak:

Csicsay Alajos: *Javaslatok a szlovákiai oktatásügy átszervezésére*

László Béla: *A pedagógusképzés helyzete Szlovákiában*

A magyar pedagógusképzés helyzete Szlovákiában

Korreferátumok: Kulacs Dezső, Horváth Géza, Nagy Ernő

Csicsay Alajos: *Önszerveződő és önfejlesztő iskola*

Korreferátumok: Ádám Zita, Laczkóné Erdélyi Margit, Mészáros Péter

Nagy Ernő: *Iskolafenntartás, az iskolák szakmai irányítása, felügyelete, háttérintézmények*

Korreferátumok: Fibi Sándor, Varga Éva, Karácsony Gyula

Berényi József: *Az önkormányzati iskola*

Korreferátumok: Öllös Árpád, Csúsz Péter, Reiter Géza

Szigeti László: *Iskolaszervezet-iskolahálózat, középiskolák, szakmunkásképzők*

Korreferátumok: Vajda Barnabás, Szakál László, Tóth Lajos, Lendvay Tibor, Pénzes István

Lovász Gabriella: *Érdekvédelem: pedagógusszervezetek, szakmai kamara*

Korreferátumok: Csáky Károly, Ipóth Barnabás,

Hecht Anna: *A pedagógusok szakmai minősítése*

Korreferátumok: Domsitz Jenő, Telekiné Nagy Ilona

A kötethez Vladislav Rosa, elismert szlovák oktatási szakember írt utószót.

A második kötet változatlan cím alatt 1999-ben jelent meg a 15. Katedra Könyvként. Ajánlást Szigeti László, az oktatási minisztérium államtitkára írt hozzá.

A kötet szerzői, illetve az üléseken elhangzott referátumok, korreferátumok és állásfoglalások szerzői és címei a következők voltak:

Mészáros Péter: *Új módszerek, programok sikeres bevezetése az alapiskolák alsó tagozatán*

Korreferátumok: Csölle Terézia, Csik Zoltán
Csicsay Alajos: *Ökológiai ismereteink, ökológiai kultúránk*

Korreferátumok: Mézes Péter, Andruskó Imre, Kotiers Roman

Pék László: *A magyar tannyelvű gimnáziumok diákjainak pályaválasztása – lehetőségek, elképzelések, társadalmi igények – egy kérdőíves felmérés tükrében*

Korreferátumok: Nagy Béla, Tímár István
Stredl Terézia: *Mi lesz, ha nagy lesz?* (*Valóságkép – jövőkép*)

Korreferátumok: Csölle Terézia, Németh Margit, Csáky Károly

Csáky Károly: *A tanórán kívüli foglalkozások problémái napjainkban*

Korreferátumok: Fibi Sándor, Zsidó János (katolikus esperes-plébános)

Horváth Géza: *A szlovákiai magyar pedagógusok nyelvhasználata*

Korreferátumok: Kovács László, Lanstyák István, Nagy Teréz

Csölle Terézia: *Kezdő pedagógus a pályán*

Korreferátumok: Úrge József, Mészáros Péter, Raffay Mária

Peter Antal (szlovák szerző): *Az iskola és a szülő kapcsolata*

Korreferátumok: Mészáros Péter, Tuba Lajos, Németh Margit, Huszár László

Ján Chlup (szlovák szerző): *Az iskolák és az oktatásügy anyagi támogatása*

Korreferátumok: Csicsay Alajos, Tóth Lajos, Ipóth Barnabás, Albert Sándor

A harmadik kötetet 2003-ban adta ki a kiadó a 29. Katedra Könyvként. A kötet előszavaként szereplő ajánlás A. Szabó László tollából származik.

Szerzői, illetve a tanulmányok címei a következők voltak:

Takács Erika: *Az alapiskolák jogalanyiságából eredő belső problémák*

Korreferátum: Fibi Sándor

Nagy Ernő: *A demokrácia működése az alapiskolában*

Korreferátumok: Reszutyík István, Bolla Károly

Albert Sándor: *A szakképzés minőségének javítása*

Korreferátum: Fibi Sándor

Perhács János: *Az iskola és a pedagógiai társadalom-tudományok viszonya*

Korreferátumok: Stredl Terézia, Csáky Károly

Michal Vašečka (szlovák szerző): *A roma kisebbség Szlovákiában*

Korreferátumok: Pénzesné B. Ilona, Varjú Katalin, Reis Éva

Miklós László (környezetvédelmi miniszter): *Környezeti oktatás – tantárgy vagy alapelv*

Korreferátumok: Drozdík Katalin, Pomichal Richard

Stredl Terézia: *Gyermekkori neurózis*

Korreferátum: Horváth Géza

Csicsay Alajos: *A gyermek kiszolgáltatottsága, mint az egyik gátló tényező*

Korreferátum: Iványi Éva

Deák László: *Az osztályozás relativizmusa és a tanfelügyelet*

Korreferátum: Horváth Géza

Csicsay Károly: *A magyar nyelv és irodalom tanításának helyzete és színvonala középiskoláinkban*

Korreferátum: Nagy Adorján

Szabómihály Gizella: *A kétnyelvű iskolai iratok magyar szövegével és a szlovákiai magyar oktatás terminológiájával kapcsolatos problémákról*

Korreferátum: Zirig Árpád

L. Erdélyi Margit: *A pedagógus személyisége*

Korreferátumok: Stredl Terézia, Belucz Szilvia

Stredl Terézia: *Sikanéria – a gyermekkori zaklatásról*

Korreferátumok: Bartalos Aranka, Németh Margit, Forró Szilvia

Stredl Terézia: *Nyitott iskola*

Gyógypedagógia a nemzetiségi oktatásban

Korreferátumok: Forró Zsuzsa, Szenczi Edit

Kovács Zsuzsanna: *A zenei nevelés és a tehetséggondozás*

Korreferátum: Horváth Géza

Vajda Barnabás: *Katedra 1994-2003* (A tíz éves folyóirat elemzése, amelynek csak rövid összefoglalása került bele a kötetbe.)

A Katedra Társaság kezdetben havonta ülésezett, később kéthavonta, majd negyedévenként. Első évben az iskolarendszer átszervezése, a pedagógiai programok megfogalmazására való ösztönzés, valamint a szakmai önszerveződés körül folyt a vita, s a Társaság ezek megvalósítására bízta az iskolákat, illetve a tantestületeket. Konkrétabban arra, hogy a szakmán belül végre megvalósuljon az annyira óhajtott demokrácia, nyitottabbá váljon az iskola, őszintébbé szelődjenek az emberi kapcsolatok, miáltal az iskola a mindenkori politi-

kai elit hatalomgyakorlásának egyik eszközéből természetes módon szolgáltató intézménnyé alakul át. Sajnos a megvitatott témák és a velük kapcsolatos állásfoglalások közzétételének ellenére a Társaság ez irányú törekvéséből vajmi kevés valósult meg. Mindenekelőtt azért, mert a minisztérium képtelen volt egy korszerű oktatásügyi program kidolgozására, illetve ami nagy keservesen összeállt, annak elfogadása nem történt meg a törvényhozásban, s egy központi program hiányában a tantestületek mozdulni sem mertek. Ugyanakkor a hatalmon levő pártok az iskolákat kiszolgáltatták az őket közvetlenül irányító hivataloknak, s végül a polgármestereknek. Az ágazati szakszervezet, akárcsak a rendszerváltás előtt, a politikai-gazdasági hatalom kiszolgálójának szerepét töltötte be. A szakmai érdekvédelmi szervezetek, (amelyek közül legszervezettebb és legnépesebb az SZMPSZ volt), a cél elérése érdekében nem tudtak vagy éppen nem akartak összefogni a szakmai műhelyekkel, esetünkben a Katedra Társasággal.

Mire megadottat a lehetőség, hogy az iskolák önállóak legyenek, fenntartóik pedig az önkormányzatok lettek, az igazgatók pozíciója annyira megerősödött, hogy már beszédtemaként sem vetődött fel a beosztott tanítók, tanárok, szülők és diákok, vagyis a lehetséges iskolapolgárok programkészítő munkájának a lehetősége. E nélkül pedig az oktatási intézményeken belüli demokrácia lehetősége igen csekély, legfeljebb az igazgató hozzáállásán múlik. Maradt hát a régi alaphelyzet, mindenki mindenkinek a kiszolgáltatója volt. A feszült légkör természetes velejárója a bizalmatlanság, az autoriter pedagógusi hangvétel – nemcsak a tanulókkal, diákokkal, hanem a szülőkkel szemben is –, amely rányomja bélyegét nemcsak Szlovákia, hanem Európa, mi több, a világ szinte minden államának intézményes nevelő-oktatói gyakorlatára is. Valószínűleg a legtöbb iskolai kudarc, konfliktus és nyers agresszivitás (a tanulók, diákok nyílt szembefordulása tanáraikkal, egymással és a felnőttekkel általában) gyökere ebben keresendő. E probléma megoldásának lehetőségei a Katedra Társaság ülésein egyelőre nem befejezett téma.

A Katedra Társaság tagjai dolgozataikért, korreferátumaikért külön honoráriumot nem kapnak, utazásuk, étkeztetésük és esetleges szállásuk költségeit a Katedra Alapítvány állja, amelyet 1995-ben hoztak létre magánszemélyek, s céljukat a következőképpen határozták meg: „Az alapítvány feladatul vállalja a Katedra Társaság tevékenységének anyagi támogatását, a *Katedra* folyóirat költségeinek finanszírozását, a Katedra Könyvek és Füzetek kiadásával kapcsolatos költségek fedezését és a Katedra Napok anyagi támogatását”.

A Katedra Alapítvány és a Katedra Társaság kezdettől fogva legfontosabb rendezvényének a Katedra Napokat tekinti, amelyeket évente legalább egy alkalommal rendez meg. E nyitott szakmai napokon résztvevő pedagógusok alkotó módon cserélhetnek véleményt a nevelés és oktatás általuk fontosnak tartott bármelyik problémájáról. Természetes, hogy a vitákat jól felkészült előadók (kiváló magyarországi és szlovákiai szakemberek) vezetik be.

Hosszú lenne részletesen taglalni, hogy tíz esztendő leforgása alatt mi mindennel foglalkozott a Katedra Társaság. Sokszínű tevékenységéből érdemes kiemelni azt az ünnepi konferenciát, amelyet a szlovákiai magyar iskolák megnyitásának ötvenedik évfordulója alkalmából 1999 őszén szerveztek Komáromban. Társrendezőként csatlakozott a Társasághoz az SZMPSZ Országos Választmányának Elnöksége is. A meghívott vendégek között ott voltak a még élő iskolaalapító tanítók, tanárok, akiket a Katedra Alapítvány emléklappal tüntetett ki.

A másik fontos rendezvényre 2000 szeptemberében került sor Dunaszerdahelyen, amelynek célja *A XXI. század iskolája* című program megvitatása volt. Ahogy a *Katedra* 2000/2. száma írta: „Három ország, Ausztria, Magyarország és Szlovákia határ menti régióinak oktatásügyi intézményei és szervezetei fogtak össze, kicserélve oktatásügyi ismereteiket és tapasztalataikat – mindezzel az európai egyesülés évszázada, a XXI. század igényeinek mentek elébe.”

Egy további kiemelt rendezvény volt a 2000. október 6–7-i IX. Katedra Napok, amelyen az SZMPSZ Dunaszerdahelyi Területi Vá-

lasztmánya a járásnak negyven olyan pedagógusát tüntette ki, akik a szlovákiai magyaroknak három nemzedékét nevelték-oktatták anyanyelvükön.

A kezdetben mintegy húsz tagot számláló Katedra Társaság taglétszáma az ezredfordulóra fokozatosan negyvennyolcra emelkedett. Részben azért, mert új magyar civil szervezetek alakultak, amelyek képviseltetni kívánták magukat a Társaságban, másrészt szükségessé vált, hogy a Társaságban helyet kapjanak az állami oktatási hivatalok és pedagógiai, illetve módszertani intézetek magyar munkatársai is. 1998-ban pedig az egyéni tagság is lehetővé vált olyan pedagógusok számára, akiknek közreműködését a Társaság tagjai fontosnak tartották. E mondatokból kitűnik, hogy megalakulásakor a Katedra Társaság olyan tagokból tevődött össze, akik a kilencvenes évek elején megalakult szlovákiai magyar politikai pártokat, civil szervezeteket, egyleteket, mozgalmakat, nagyobb iskolákat, egyetemi tanszékeket vagy munkacsoportokat képviseltek benne. Mindegyik egy-egy tagot delegálhatott, kivéve a pedagógus szövetséget, amelyet ketten képviseltek.

A Társaság ülésein való személyes részvétel semmi esetre sem vált kötelezővé, már csak azért sem, mert voltak, illetve vannak a Társaságnak olyan tagjai, akik Dunaszerdahelytől jelentős távolságra laknak, tevékenykednek, s munkaköri elfoglaltságuk miatt nem mindig tudnák hosszabb időre szabaddá tenni magukat. Ez a feltétel kezdettől fogva érvényben maradt, s egy szakmai műhely számára megengedett. Egyes tagok távolléte azért sem okoz nagyobb problémát, mert a referátumokat és a korreferátumokat az ülések előtt legalább két héttel minden társasági tag megkapja, s ha nem tud az ülésen részt venni, véleményét írásban is kifejezheti a témával kapcsolatban.

A feldolgozott témák szerzőinek számából világosan kitűnik, hogy ők többen vannak, mint amennyi tagja van a Társaságnak. Nem titok, hogy túlnyomó többségük nem is tagja e szakmai testületnek, de akit felkértek egy-egy dolgozat (referátum vagy korreferátum) megírására, szívesen vállalta.

Az első évben, azaz 1995-ben és 1996 elején még nem volt a Társaságnak elnöke, de miután a munka nagyobb lendületet vett, s a tagok tevékenysége által a Társaság szakmai műhelylé formálódott, s ez által felhívta magára a figyelmet mind Szlovákiában, mind Magyarországon, fenntartójának, a Katedra Alapítványának a munkatársai 1996 őszén úgy határoztak, hogy kellenek olyan személyek, akik szükség esetén a Társaságot szakmai fórumokon is képviselik. Ezért a Társaság elnökének Csicsay Alajost (aki az SZMPSZ-t képviselte a Társaságban), alelnöknek pedig Kovács Lászlót (a Katedra szerkesztőbizottságának tagját) választotta a tagság. Csicsay Alajos 2002 tavaszáig töltötte be e tisztséget, amelyből nyugdíjas korai miatti visszavonulása után a tagság A. Szabó Lászlót választotta meg elnöknek.

A magyarországi szakmai találkozók közül, amelyekre a Társaság mindenkor elnöke is rendszeres meghívást kapott, kiemelkednek a „Magyar tudományosság külföldön” címen az MTA Elnöki Bizottságának két évente megrendezett műhelyfórumai Debrecenben, melyek fő szervezője Berényi Dénes akadémikus.

1997 novemberében a londoni Minority Rights Group „Művelődés és nevelés Közép- és Délkelet-Európa több nemzetiségű társadalmaiban” címen rendezett öt ország – Bulgária, Lengyelország, Magyarország, Románia és Szlovákia – öt-hattagú delegációinak részvételével nemzetközi konferenciát Szófiában. A somorjai Fórum Intézet ajánlására a Szlovákiát képviselő csoportba bekerült a Katedra Társaság két tagja is, Héder Ágnes és Csicsay Alajos személyében. A Társaság alapelvei közé tartozik, ha valaki akár az ország területén, akár külföldön képviseli a szlovákiai magyar pedagógusokat, elvárás tőle, hogy a rendezvényen ne passzív hallgatóként vegyen részt, hanem szólaljon is fel. Ez elől ki sem lehetett volna térni Bulgáriában, ahol a megjelentek előtt részletesen kellett ismertetni a szlovákiai magyarokat érintő oktatásügyi problémákat. E tanácskozás épp abban az időben történt, amikor a Mečiar-kormányban az oktatásügyi tárca a Szlovák Nemzeti Párt kezében volt, amely a legdurvább intézkedéseket hozta a magyar iskolák ellen.

(egynyelvű bizonyítványok, az ún. alternatív iskolák létrehozásának tervezete, a pedagógusképzés ellehetetlenítése).

Mihelyt 1996 őszén megjelent a Katedra Társaság reformtervezetének első kötete, elsőként a magyarországi *Iskolakultúra* című folyóirat reagált rá 97/6–7. összevont számában írt róla méltató ismertetést K. Nagy Katalin *A szomszéd rétje...* címen. Végül felfigyelt a Társaság munkájára a szlovák kormány iskolaügyi minisztere Eva Slavkovská is. Ám ahelyett, hogy örömmel fogadta volna az oktatásügy jobbítására vonatkozó „alulról jövő kezdeményezést”, egy újságban fejezte ki felháborodását a fölött, hogy egy magyar pedagógus csoport Dunaszerdahelyen arra törekszik, hogy Szlovákia oktatásügyét ráhangolja Magyarországra. A Katedra Társaságról az volt a véleménye, hogy veszedelmes aknamunkát fejt ki, amely árt a szlovák érdekeknek, s ők ezt sajnálatos módon addig nem vették észre. Hogy pontosan mi az, ami árthatott volna Szlovákiának, azt nem jelölte meg.

A Dzurinda-kormányba, mint tudvalevő, a három magyar pártból egyesült Magyar Koalíció Pártjának tagjai is bekerültek. Mindenki abban reménykedett, hogy a kormány oktatásügyi programjába beépülhet a Társaság reformterveinek a magva is, elsősorban Szigeti László államtitkárnak, későbbi oktatási miniszternek, valamint A. Szabó Lászlónak, az oktatási tárca nemzetiségi főosztálya vezetőjének köszönhetően. Sikerült is elfogadtatni több elképzelést, ám a nehézkes hivatali apparátusnak, illetve a reformok folytonos halogatásának köszönhetően a teljes célt a jelentős erőfeszítés ellenére sem lehetett maradéktalanul megvalósítani. Mindettől függetlenül a Társaság munkája kitartóan folytatódik, és továbbra is az induláskor megfogalmazott alapelvek értelmében zajlik a szakmai testület tevékenysége.

A Katedra Társaság megalakulásakor azt az úrt szerette volna betölteni, amely a szakmai problémák kezelésére hivatott fórumok megszűnése által keletkezett. Szakszerű munkájával az elmúlt esztendőknél sikerült olyan tekintélyt kivívnia, amely elengedhetetlen feltétele az oktatásügyi önszerveződésnek.

PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK 1992–2006

1. AZ SZMPSZ NYÁRI EGYETEMEI

1.1. Deáki, Komáromi és Rimaszombati Nyári Egyetem (1992–1996)

Az első nyári egyetem célja, mint ahogy az elkövetkezőké is (Pukkai László, az SZMPSZ első elnöke megfogalmazásában): „A szlovákiai magyar pedagógusok szakmai fejlődése, megismertetése a szaktudományok legújabb eredményeivel, a szaktantárgyak módszertani újdonságaival.” A Kárpát-medence pedagógus-szövetségei közül elsőként az Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének sikerült megvalósítania a pedagógusok belső motivációjára épülő, szakmai fejlesztését megcélzó nyári egyetemet.

Az SZMPSZ első nyári egyetemének helyszíne Deáki volt 1992 nyarán. A Pray-kódex s a benne talált első magyar összefüggő nyelvemlékünk, a *Halotti beszéd és Könyörgés* helyszínének üzenete, szellemi kisugárzása van, ezért esett a választás Deákira. A Deáki Nyári Egyetem fogalom a Kárpát-medence magyar pedagógusai körében, mert meghatározó és első lépés volt a szabadság légkörében egy civil szervezet számára a szakmai élet megindítása szempontjából, a szlovákiai magyar pedagógusok értelmiségi életének alakításában.

A Deáki Nyári Egyetem szervezői az SZMPSZ Országos Képviselőtestülete mellett a Galántai Területi Képviselőtestület, a Deáki Alapiskola SZMPSZ Alapszervezete volt, támogatói: a Magyar Köztársaság pozsonyi Kulturális Központja, az Illyés Közalapítvány, a budapesti székhelyű Művelődési és Köznevelési Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi

Főosztálya, a Csehszlovákiai Magyar Kultúraért Alapítvány és a Magyarok Világszövetsége voltak. Előadói a Csehszlovákiai Magyar Tudományos Társaság szakemberei, az ELTE Tanárképző Főiskola tanárai, a Győr–Moson–Sopron Megyei Oktatási Központ előadói és a Soproni Óvóképző Főiskola tanárai.

A Deáki Nyári Egyetem 1992. június 29. és augusztus 7-e között zajlott hat héten keresztül hat szakcsoportban a helyi kultúrházban, ahol a résztvevők elszállásolását is biztosították. A pedagógusok a következő szakcsoportokban képezhették magukat: magyar nyelv és irodalom, matematika, fizika-kémia, történelem, óvoda-pedagógia, alapiskola alsó tagozat. Az első nyári egyetemen a 181 résztvevőnek 53 tanár adott elő.

A következő években a Deáki Nyári Egyetem szakmai programjai teljesen más szervezési stílusban és tartalmi elrendezésben zajlottak.

A továbbképzés időtartama egy hét lett, a programok megvalósítása úgy alakult, hogy délelőtti plenáris előadások hangzottak el az iskolavezetésről, a pedagógiai program készítéséről, a helyi nevelési program megalkotásáról, a diákönkormányzatokról, az iskolaszövetségek kialakításáról, szervezéséről és működtetéséről. A plenáris előadásokat a debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetem tanárai: Petrikás Árpád és Sass Attila, valamint a debreceni Kőlcsey Ferenc Református Tanítóképző tanárai: Nanszák dr. Cserefalvy Ilona, Sass Attiláné és Ferenczi István, a nyírmadai általános iskola igazgatója tartották. Az első nyári egyetemek alakították a pedagógusok szakmai szókincsét, új rálátást nyertek az oktatás világára, annak szervezésére és működtetésére, a nevelő-oktató

munka szervezésére, az iskolavezetés új elveire, szempontjaira és összetevőire. Délutánonként a deáki alapiskola tantermeiben tantárgyi szekciók keretében folyt a továbbképzés. A képzéseknek „csak” tantárgyi jellegük volt, az összetartó tematika még nem jellemezte a programokat, a tartalom átadásának formájában az előadás dominált. Ezért is voltak az egyes képzések „átjárhatóak”, így a résztvevők kedvükre „csemegézhetnek” az egyes előadásokból. A résztvevők száma is váltakozott azáltal, mely témákat vagy előadókat részesítették előnyben a pedagógusok.

A második Deáki Nyári Egyetem időpontja 1993. július 11–17. volt. A 180 résztvevő a következő szakcsoportokban képezte tovább magát: fizika, alapiskola alsó tagozat, ének-zene, magyar irodalom, iskolavezetés, történelem, óvodapedagógia. A szervezők az egyes szakmai programok összeállítására hazai gyakorló pedagógusokat kértek fel. A délelőtti plenáris előadások témáit és előadóit azért is érdemes felsorolni, mert az elkövetkező évtizedben a szakmai továbbképzések történetének visszajáró vendéglelői. Íme:

- *Etikai kérdések a pedagógiában* – Mayer Zoltán, Győr;
- *A pedagógus iskolai tevékenysége* – Petrikás Árpád, Debrecen, KLTE
- *Társadalom és iskola ma* – Mojzes Katalin, Debrecen, KLTE
- *Tehetséggondozás az iskolában* – Sass Attiláné, Debrecen, KFRTF
- *Tanulmányi eredménymérés* – Medvegy Tilda, Győr, MPI
- *Az óvodából az iskolába való átmenet problémái* – Tóth Mariann, Sopron, ÓF
- *Pedagógiai program* – Ferenczi István –Nyírmada, AI
- *Irányítás és önirányítás a nevelőmunkában* – Sass Attila, Debrecen, KLTE
- *Relaxációs gyakorlatok* – Csehi Ágota, Komárom
- *A tanár személyisége* – Mayer Zoltán, Győr
- Pedagógiai szolgáltatás* – Annási Ferenc, Győr, MPI.

A harmadik Deáki Nyári Egyetem 1994. július 10–16. között zajlott. A délelőtti órákban a

deáki kultúrházban plenáris előadások hangzottak el az iskolafejlesztésről, délután az alapiskola és az óvoda tantermeiben tíz tantárgyi szekcióban folyt a továbbképzés. A plenáris előadások „*Mi a műveltség a XX. század fordulóján*” és a „*VI. Nevelésügyi Kongresszus*” témákat érintették. Az előadó Petrikás Árpád, a debreceni KLTE Neveléstudományi Tanszék tanszékvezetője volt.

A szakcsoportok nem egységes koncepció köré szerveződtek, így az egyes előadások átjárhatóak voltak.

Az óvodapedagógiai szakcsoport 40-45 résztvevője a népzene, néphagyományörzés, gyermekjátékok helye az óvodában témákat járta körül. Az előadók a soproni Óvóképző Főiskola tanárai voltak, de Ágh Tibor népzene-kutató is előadója volt a szakcsoportnak.

A tanítók szakcsoportjában a 60 résztvevő a következő témákkal foglalkozott: néprajz, Freinet-módszer, stíluselemzés, etika, a szövegelemzés alapjai, az anyanyelv tanításának módszerei, műelemzés, kézzsorobán. Az előadók a nyitrai Pedagógiai Főiskola, a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola tanárai, illetve Deák László és Deák Lászlóné, a nádszegi alapiskola (a Freinet-módszer alkalmazói) pedagógusai voltak.

Az iskolavezetés szakcsoportjában (20 résztvevő) az előadók között találjuk Petrikás Árpádot, Sass Attilát, Mojzesné Székely Katalint a debreceni KLTE tanárait, valamint Páldi Jánost, a szolnoki Varga Katalin Gimnázium nyugalmazott igazgatóját. A témák között szerepeltek: személyiségrendszer; irányítás – önirányítás – autonómia az iskolában; az ifjúsági szubkultúrák jellemzői és az iskolai szocializáció; a nevelés céljai és feladatai; csoportlélektan; munkamegosztás a vezetésben; a belső ellenőrzés rendszerének kiépítése; diagnosztikus értékelés.

A képzőművészek szakcsoportját 17 résztvevő alkotta. Témáik: bábkészítés, játék és alkotás, a néprajz tanítása az iskolában; tűzzománc; grafikai technikák; agyagozás. Az előadók sorában: Barsi Ern, Márta Magdolna, Baranyai Anita Győrből; Biró Ágnes, Plichta Éva Vágsellyéről; Szanyi Mária Galántáról voltak.

A szolfézs-karvezetés szakcsoport (12 résztvevő) előadásainak tartalmából: hangkép-zés – rezonancia; karvezetés; vezénylési technikák; dallamírás, szolmizáció. E szakcsoportbeli előadók: Katona Tibor, Adorján Ilona, Csápné Kató Anikó.

A matematika szakcsoport tartalmát 28 résztvevő hallgatta. Előadók és témák: Pósa Lajos: *Tehetséggondozás*; Peller József: *A mozgás rejtélye*; Pintér Ferenc: *Vegyes feladatok*; Vancsó Ödön: *Egy alternatív oktatási lehetőség*; Juhász Nándor: *Matematikai mérések, Mérések a pedagógiában*; Károlyi Károly: *Levelezőversenyek*. Hazai előadók: Mészáros József (Galánta), Keszegh István (Komárom), Csölle Teréz (Dunaszerdahely) voltak.

A földrajz szakosok szakcsoportjában 15 résztvevővel és az előadókkal a következő előadásokat tartották meg: Sebők László: *Nemzetiségek a Kárpát-medencében*; Harna István: *Szlovákia és Csehország gazdasági kapcsolatai*; Horváth Lajos: *Tantervek és tankönyvek*; Olasz Géza: *Szlovákia regionális felosztása*; Sidó H. Zoltán: *Közép- és Kelet-Európa gazdasági helyzete 1989 után*; Kele Ferenc: *Az Északi-sarktól a Galapagosz-szigetekig*.

A német nyelv és módszertan szakcsoport témái (8 résztvevő): Német Imréné: *A német nyelv tanításának hatékony módszerei*; Kósa Éva: *Nyelvi játékok a német nyelv tanításában*; Mészék, mondák, szövegfeldolgozás; Sarolta Pavliková: *Játékos módszerek a nyelvtanításban*; Semelliker: *Szövegelemzés, beszédfejlesztés*.

Az angol nyelv és módszertan szakcsoport 13 résztvevőjét Kormos Judit (Budapest, London Stúdio) vezette végig a következő témákon: Introduction; Warm-up; Vocabulary; Teaching Grammar; Teaching Vocabulary; Teaching listening; Grammar gerund and infinitive; Teaching Songs; Practical Writings; Teaching Writing; Teaching Reading – extensive and intensive Reading; Skills Development – Speaking; Roleplays; Language Teaching Methods and Approaches; The Language of Discussion.

A szlovák nyelv és módszertan szakcsoport előadásait a pozsonyi Állami Pedagógiai Intézet szakemberei tartották a 42 résztvevőnek. A

tartalomból: műelemzés; az új tankönyvek és a szlovák nyelv oktatásában alkalmazható gyermeklapok bemutatása; mondatelemzés; gyermekirodalom; népdalok tanítása.

A III. Deáki Nyári Egyetem 10 szakcsoportjában 196 pedagógus 82 előadó 179 előadását hallgatta meg.

Ezen nyári egyetem kulturális rendezvényei keretében került sor a hazai politikusoknak és az oktatási tárca küldötteknek (Emil Komárek, Ján Zuberec, Krejza József) találkozájára és megbeszélésére. Koncertet adott a Fakó zenekar, és a résztvevőknek módjuk volt megtekinteni a deáki katolikus templomot.

1995-re a nyári egyetem „kinőtte” Deákit. Új szervező csapatok jelentkeztek Komáromban és Rimaszombatban „tehermentesíteni” az eredeti helyszínt. De Deáki még maradt.

Komárom 1995. július 3–7. között adott otthont (Ipari Középiskola Diákotthona) a Zsolnai József által kidolgozott Nyelvi, irodalmi és kommunikációs program (NYIK) képzéseinek. A továbbképzés az alapiskola 1–5. évfolyamain tanító pedagógusok felkészítését érintette olvasás, helyes ejtés, írás, beszédművelés, fogalmazás, kommunikáció, nyelvtan, illetlen, önművelés, tervezés, tanterv, nevelési stílus témakörökben. Az előadók a Zsolnai-program fejlesztői voltak: Szűcs Katalin, Csillagné Gecsei Edit, Csizmazia Sándorné, Zsolnai Józsefné, Czanka Józsefné, Gecse Gábor és Lizakovszky Éva. Valamennyi előadó NYIK- és ÉKP-szakértő, gyakorló programkivitelező. A programban résztvevők száma 70 volt. A továbbképzés „jogosítványt adott” a NYIK-program iskolai alkalmazására.

Rimaszombat ugyanebben az időben a Tolnai Gyuláné heurisztikus program képzéseit fogadta. E módszer iránt 74 pedagógus mutatott érdeklődést. A képzés helyszíne a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakközépiskola és Szakmunkásképző volt, ami sok éven keresztül fogadta a Rimaszombati Nyári Egyetem hallgatóit. A tartalomról: A Tolnai Gyuláné heurisztikus módszer ismertetése; betűismerő óra levelezése; hangtan, szótan, mondat a programfalról; ismerkedés a Skabela-féle programfallal és munkafüzettel; kézszerobán; matematikai

fogalmak tanítása a Tolnai-féle programfalról; nyelvtan és matematika integráltan; környezetismeret holland modell alapján; szövegfeldolgozás; fogalmazástanítás; verselemzés, műelemzés; Kodály-módszer az ének-zene órákon. Az előadók: Lányiné Gaál Gabriella, Juhász Lászlóné; hazai pedagógusok: Csuka Mária, Haás Erzsébet, Hubay Adél, Drozdik Katalin, Zsélyi Katalin, Skabela Rózsa, Bóna Irén.

A rimaszombati és a komáromi nyári továbbképzéssel párhuzamosan tervezett továbbképzés Kassán érdeklődés híján elmaradt.

A Deáki Nyári Egyetem 1995. július 9–15. között valósult meg. Az SZMPSZ nyári egyetemei történetében a programok először szerveződtek úgy, hogy a képzések tartalma egy központi téma (probléma) köré épültek, megjelentek a tréningyszerű (30 órás) képzések, a tartalomra pedig napjainkig is időszerű témák kerültek be. Például: *Tanulási eredménymérés tanfolyam*, melynek vezetője Medvegy Tilda mérési szakember volt; *Hatékony iskolavezető – eredményes iskola* – a program vezetője a Győr–Moson–Sopron Megyei Pedagógiai Intézet igazgatója, Annási Ferenc, és helyettese, Görcsné Muzsai Viktória volt. *A pedagógiai program készítése* téma előadói között volt a híres szentlőrinci (Gáspár Sándor programja) kísérleti általános iskola igazgatója, Kocsis József, az iskola tanárai: Balogh Ilona és Rozs Ágnes, illetve Bárdossy Ildikó a pécsi Janus Pannónius Tudományegyetem tanára és Páldi János (Szolnok, Varga Katalin Gimnázium) nyugalmazott gimnáziumi igazgató. *A tankönyvírás elméleti és gyakorlati lépései* című továbbképzés megvalósítói Karlowitz János, a TANOSZ (Tankönyvesek Országos Szövetsége) vezetője mellett Torzsai Tamás, Papp Ágnes, Balla Árpád és hazai részről Sima Éva, az akkori Szlovák Tankönyvkiadó Magyar Szerkesztőségének vezetője voltak. A tanári hatékonyság fejlesztése (Gordon-féle T.E.T.-tréning) saját élményű tréninget Girasek János, a debreceni Kölcsy RTKF tanára vezetett.

A nyári egyetem résztvevői kiváló hazai szlovák szakemberekkel találkoztak és folytattak eszmecserét „Merre halad a szlovákiai oktatás?” címmel. A beszélgetés résztvevői

Miron Zelina, Emil Komárik, Ľubomír Harach és Michal Kovačič, az Učiteľské fórum akkori elnöke voltak.

Az SZMPSZ ötödik nyári egyeteme megszervezésére Deáki mellett a Rimaszombati Területi Választmány jelentkezett. Itt a továbbképzés 1996. július 1-jén kezdődött, majd Deákiban folytatódott július 7–13. között. A szervezők az előző évek tapasztalataiból merítve arra törekedtek, hogy a programok megvalósítása műhely jellegű legyen, az egyes programok ne legyenek átjárhatóak. Ennek az elvnek az volt a lényege, hogy a programok megvalósulása tréningyszerű legyen és saját élmény jellegűvé váljon, illetve nem utolsó szempontként szerepelt a belső csapatok szervezése, megerősítése, a programban résztvevők csapatidentitásának a kialakítása. Az 1996-os nyári képzés szívet melegenítő újdonsága volt, hogy Erdélyből, Kárpátaljáról, Horvátországból és a Vajdaságból 38 pedagógus kívánt részt venni a továbbképzéseken.

Rimaszombat a következő programokat valósította meg: konfliktusmegoldó pedagógia, a tréninget Rozs Ágnes, a szentlőrinci általános iskola tanára vezette; a személyiségfejlesztés téma megvalósítói Szőnyi Magda (Budapest), illetve Hadas Katalin és Fazekas Éva kassai pszichológusok voltak. A Magyar nyelv és irodalom szakcsoport tartalma a következő témákat érintette: ünnepek az irodalomban (Druzsín Ferenc, ELTE TKF, Budapest); műelemzések az irodalomórákon (Széplaky György, ELTE TKF, Budapest); a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlődése és fejlesztése (Tóth Etelke, ELTE TKF, Budapest); hermeneutikai műelemzés (Vilcsék Blá, ELTE TKF, Budapest); irodalmunk szakrális vonulata (Cs. Varga István, ELTE TKF, Budapest); Márai Sándor üzenetei (Sipos Lajos, ELTE BTK, Budapest).

A nyári egyetem nyitó előadását Nagy Katalin főiskolai tanár (Esztergom, Vitéz János Tanítóképző Főiskola) *Nyelvrokonaink* címmel tartotta, amit a Miskolci Egyetem „1000 éves a magyar iskola” kiállításának a megnyitása követett. A nyári egyetemen 80 pedagógus vett részt.

Deáki a 120 résztvevő számára lehetőséget biztosított a tanítók szakcsoportja képzésének,

a személyiségfejlesztés programnak, a konfliktusmegoldó pedagógia témának, az óvodapedagógiának, a hatékony iskolavezetés – eredményes iskola tréningnek és az iskolavezetés programnak. A szervezők az óvodák és az alap- és középiskolák vezetői, valamint az iskolatanácsok elnökei részére országos találkozót is szerveztek 1996. július 12-én azzal a céllal, hogy az iskolavezetést felkészítsék a közoktatást érintő változásokra, az akkori szaktárca felhívást keltő intézkedéseinek kivédésére, a jogszérelmek orvoslásának módjaira. A találkozót tartalmilag szerves részét képezte a nyári továbbképzésnek, céljaiban is megfelelt az intézményvezetők szakmai fejlesztésének, az információk továbbadásának, a tájékoztatásnak és a demokratikus iskolavezetésre háruló feladatok megtervezésének, az iskola mint autonóm szervezet működtetésének. A találkozót – 50 iskolavezető részvételével – témája: az alapiskolák jogalanyivá válásának elméleti és gyakorlati kérdései; az iskolavezetésben felmerülő jogi problémák megvitatása; az iskolavezetők szakmai társulásának megalakítása. Az előadók között szerepelt Ozsvald Erzsébet, a pozsonypüspöki alapiskola igazgatója, valamint Mészáros Lajos ügyvéd.

A nyári egyetem résztvevői megtekintették a „*Honfoglalás 1100 éve*” című kiállítást (Miskolci Egyetem rendezésében). A nyári egyetem ünnepélyes befejezésekor Korzenszky Richárd, a Tihanyi Apátság perjeel mondott beszédet *Ezer éves a magyar iskola* címmel, amit a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos körútszánk hangversenye tett feledhetetlenné.

Deákiban véget ért az SZMPSZ nyári egyetemek kezdő, tanuló szakasza. Ez az öt év tele volt lelkesedéssel, a változás bizonyosságának ígéretével, Deákiban „lélektől lélekig” ért az összefogás, a közösség szolgálatának igaz üzenete. Deáki ezekben az években az összefogást, a melegedést és összebújást, a szellemi és intellektuális megerősödést és felélénkülést jelentette azok számára, akiknek ez létszükséglete volt, akik bíztak és akarták, hogy a változás megtörténjen. Nemcsak bíztak, tettek is érte. Többek között ezek közé tartoztak: Varga Ferenc, a deáki alapiskola igazgatója, Vankó Teré-

zia, az óvoda igazgatónője, a két intézmény nevelőtestületének minden tagja, a helyi önkormányzat, az SZMPSZ Galántai Területi Választmány tagjai, Suba Anna, a sökszelőcei alapiskola igazgatónője, Szetyinszky Veronika, a vágsellyei alapiskola igazgatónője és sokan mások.

Deáki szellemi műhely volt, tele ötlettel, elgondolásokkal, tervekkel érkező emberekkel. Innen indult el az Óvodapedagógiai Társág szervezésének gondolata, itt írta, szerkesztette és sokszorosította, terjesztette Vankó Terézia a *Deáki Gólyahír* óvodapedagógiai periodikát, Csuka Mária itt jelentette be az alsó tagozatos pedagógusok országos szakmai társulásának megalakulását. Egy ország, valamint a Kárpát-medence magyar pedagógusainak nyári találkozóhelye volt Deáki, számtalan barátság születésének színhelye. Az egymásról való tudás biztonsága is erősített bennünket, hogy vannak barátok, ismerősök, akikhez a felmerülő problémák megoldása céljából fordulhatok. Deáki után már nem volt magányos és nem volt egyedül a szlovákiai magyar pedagógus, bárhol is élt a Kárpát-medencében.

Szép volt Deákin, felemelő. Embert próbáló feladatot oldottak meg a tervezők és a megvalósítók. Köszönet érte.

De a világ nem áll meg. A nyári egyetemek szervezésének stafétáját Nagymegyer, illetve Rimaszombat és Komárom vette át.

A nagymegyeri Bartók Béla Magyar Tantervű Alapiskola nevelőtestülete jó házigazdának bizonyult öt éven keresztül.

A Nagymegyeri Nyári Egyetem időpontja 1997. július 6–11. volt. A meghirdetett programok (120 résztvevővel): fizika, angol nyelv és módszertan, német nyelv és módszertan, TQM-tréning, személyiségfejlesztés (3 csoportban), számítógép-felhasználói tanfolyam.

A nyitó előadást Vekerdy Tamás pszichológus tartotta *Tanítás – tanulás* címmel. A kiváló szakember előadásában az iskola gyermekközpontságának fontosságát hangsúlyozta, evidenciaként nevezte meg a gyermek ismeretének (fejlődéslélektan) a fontosságát, azt a tényt, mely révén tudnia kell a pedagógusnak, milyen

életkorban mi jó, mi tanítható a gyermeknek. A pedagógus alapvető feladataként jelölte meg a tanulás-tanítás folyamatának újragondolását és tervezését, az ismeretszerzés szempontjából a belső motiváció elérését, a tanulási környezet kiszélesítésének követelményét. A gyermek személyiségének fejlesztése és adottságai figyelembe vételével kell megtervezni az ismeretszerzés folyamatának egészét, az értékelést és a visszajelzést is.

Az alap- és középiskolai fizikatanárok programja: *Tehetséggondozás* – Nagy Márton; *Bemutakozik a Természet Világa* – Staár Gyula; *Mágneses mérések az Eötvös-ingával* – Radnai Gyula; *A homok rejtélyes halmazállapotai* – Jánossy Imre. Hazai előadók: Morovics M. Tibor, Lacza Tihamér, Ozogány Ernő és Kiss László.

Az angol szakosok továbbképzését Hudák Ilona, az ELTE BTK Angol Tanszékének tanára, a német szakosokét Morvai Edit az ELTE BTK Német Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára vezette.

A TQM-tréning – egy új vezetési filozófia – vezetői a Győr–Moson–Sopron Megyei Pedagógiai Intézet igazgatója, Annási Ferenc és helyettese, Görcsné Muzsai Viktória voltak.

Nagy érdeklődés volt a *Személyiségfejlesztés* című képzés iránt, ezért három csoportra osztották a résztvevőket. Tréningvezetők: Hadas Katalin, Fazekas Éva – Kassa; Strédl Terézia – Galánta; Németh Margit – Dunaszerdahely.

A számítógép-felhasználói szakcsoport Gögh Péter, a nagymgyeri Kereskedelmi Akadémia tanára vezetése alatt dolgozott.

Rimaszombat 1997. július 14–18. között fogadta a nyári egyetem 100 résztvevőjét (ebből 15 erdélyi és 7 kárpátalji pedagógus volt).

A nyitó előadást Katona Tamás történész tartotta „1848 üzenete a mának” címmel, mintegy megelőlegezve a szabadságharc 150. évfordulójára való lelki és szellemi felkészülést. Az előadó előadásának hevével és hitelességével magával ragadta hallgatóságát. Nagy ívű tablót festett 1848-ról, a győztes csatákról és a bukásról, az emberi nagyságról és kicsinyeségről, a hősről és az árulókról, a nemzet pél-

damutatásáról. Általa emberközelségre kerültek a szabadságharc történelmi hősei, érthetőbbé váltak cselekedeteik mozgatórugói, döntéseik felelőssége. A dicső szabadságharcra emlékezve nemzeti identitásunkat, az összetartozás szükségességét erősítette a hallgatókban Katona Tamás.

A Rimaszombati Nyári Egyetem a következő szakcsoportokat fogadta: óvodapedagógia, alsó tagozatos tanítók szakcsoportja, magyar nyelv és irodalom és történelem szakos tanárok szakcsoportja.

Az óvodai szakcsoport központi témája a drámapedagógia volt. Ezt jól kiegészítették B. Kovács István (*A gömői népmesékről*), Vankó Terézia (*A család és az óvoda kapcsolata*), Svec Ilona (*A beszédzavarok megelőzésének módszerei*), Szobi Eszter (*A népköltészet és a gyermekirodalom szerepe az óvodában*) és Matlák Jolán (*A gyermekközpointú környezeti nevelés*) előadásai. Mindezt keretbe foglalta a kazincbarcikai Játsszóház kézműveseinek, Zsélyi Katalinnak és Szabó Csillának a drámapedagógiai foglalkozása, valamint Hadas Katalin kommunikációs tréningje.

A tanítók szakcsoportjának témái a nevelési és készségtantárgyak módszertanára összpontosult. Az ének-zene foglalkozásokat Mohayné Katanics Mária Kodály-tanítvány vezette. Ebben a szakcsoportban a drámapedagógiai foglalkozások domináltak, amit kiegészített a vizuális nevelés Bátványos Huba (Budapesti Tanítóképző Főiskola) irányításával, valamint az ősi magyar kézművesmesterségek tanulása.

A történelem szakos tanárok szakcsoportja három nagy téma köré építkezett: Gömör megye története; a szlovákiai magyarság története; Erdély művelődéstörténete. A bevezető előadást Závodszy Géza, az ELTE TKF főigazgatója tartotta *A történelem létjogosultsága* címmel. Gömör megye történetével és történelmével B. Kovács István, Gömör megye építészeti emlékeivel Erdélyi Géza ismertette meg a résztvevőket. *A szlovákiai magyarság története és sorsfordulói* című előadásokat Popély Gyula és Szarka László tartották meg. Molnár Imre Esterházy Jánost mutatta be. Erdély művelő-

déstörténetének előadói: Bárdi Nándor és Csetry Elek (Kolozsvár) voltak. Simon Attila itt mutatta be *A magyar nép története* című, Kovács Lászlóval közösen írt történelemkönyvét. A továbbképzés résztvevői beszélgetést folytattak Csámpai Ottóval a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tevékenységéről.

A magyar nyelv és irodalom szakcsoport központi témája a szövegtan volt. A foglalkozásokat Antalné Szabó Ágnes, az ELTE BTK Mai Magyar Nyelv Tanszékének adjunktusa vezette. Vilcsék Béla, az ELTE TKF adjunktusa a verstan tanításáról, Hubert Ildikó – szintén az ELTE TKF adjunktusa – az irodalom tanításának módszertanáról adott elő, illetve tartott gyakorlati foglalkozásokat.

A Komáromi Nyári Egyetem 1997. augusztus 18–22. között két nagy témában fogadta a 90 résztvevő pedagógust: matematika alap- és középiskolai tanárok számára, illetve Zsolnai-féle NYIK-program. A matematika szakcsoport tartalomalkotója Oláh György komáromi matematika tanár volt.

A nyitó előadást Hegedüs Loránt református püspök tartotta *Gondolatok az ezredfordulón* címmel.

A matematika szakcsoport tartalmából: *Gondolatok a problémaorientált oktatásról* – Hortobágyi István; *Tanítható-e a problémamegoldás* – Vásárhelyi Éva; *Nyitott problémák, problémafelvetés a matematika oktatásában* – Ambrus András; *Területek és szögek meghatározása elemi módszerekkel* – Pintér Ferenc; *A véletlen szerepe a játékelméletben* – Vancsó Ödön; *Bolyai Jánosnak a számelmélet terén elért eredményei* – Kiss Elemér; *A Bolyai-geometria modelljei* – Weszely Tibor; *Szélsőértékfeladatok* – Csorba Ferenc.

Összességében az SZMPSZ VI. Nyári Egyetemeinek 17 szakcsoportjában 310 pedagógus képezte tovább magát, a lebonyolítást 30 szervező végezte.

1998 nyarán Nagymegyer, Rimaszombat és Komárom helyszíneken folytak a nyári egyetem képzései.

Időrendben Nagymegyer volt az első, a képzések 1998. július 5–10. között történtek.

A nyitó előadást Vámos Tibor akadémikus tartotta *Az információs társadalom és az iskola* címmel. Az akadémikus a számítógép nélkülözhetetlenségét és az informatika forradalmát vetítette előre, a drótposta, az internet és a számítógépes világ gyors információhoz való jutás, az ismeretszerzés és tanulás nem szokványos módjának lehetőségeit, valamint a tanulás helyszínének megváltozását is. Az iskola be kell, hogy engedje falai közé az IKT forradalmának vívmányait, illetve ezzel az eszköztudással fel kell készítenie a diákokat a munka világában való eredményesebb bejutásra és helytállásra.

A következő szakcsoportok indultak Nagymegyeren: óvodapedagógia; alsó tagozat; magyar nyelv és irodalom; számítógép-felhasználói tanfolyam; arculattervezés, minőségbiztosítás az iskolában; személyiségfejlesztés; tanulásmódszertan; a tanulás tanítása.

Az óvodapedagógiai szakcsoportban a résztvevők a különböző óvodai nevelési programokkal ismerkedtek meg. A szakcsoport előadói és a tartalom: Nagy Jenőné: *Óvodai programkészítés; Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel*; Faust Dezsőné: *Néphagyományörző, természetközeli, családokkal együttműködő óvodai program ismertetése*; Pereszlenyi Éva: *Játék, mozgás, kommunikáció program*; Dušan Kotrub: *A jövő kihívása az óvodapedagógus szemével Szlovákiában*; Vančóné Kremmer Ildikó: *Beszédészlelés és beszédmegértés*; Zilahy Józsefné: *Anyanyelvi nevelés óvodai program*.

Az alsó tagozatos tanítók programja egy tantárgy vagy pedagógiai probléma megoldásra szerveződött. Matematikából a tehetséggondozás és a felzárkóztatás lehetőségeivel Part Edit (Pozsony) ismertette meg a résztvevőket. Górcső alá kerültek a használatban lévő matematika tankönyvek. Szlovák nyelvből a hazai tankönyvszerzők ismertették tankönyvüket, megtörtént a tankönyvek tartalmi és módszertani összehasonlítása is. A kisiskolások beszédértésével és fogalomalkotásával Vančóné Kremmer Ildikó foglalkozott, Pálffy Mária pedig drámapedagógiai foglalkozásokat tartott a résztvevők számára. Csikósné Monostory Erzsébet a *Foglalmazás lépésről lépésre* (Mozaik

Oktatási Stúdió, Szeged) tankönyv szerzője az írásbeli kifejezőképesség komplex fejlesztésének, lehetőségeinek módszereit ismertette előadásában és az azt követő foglalkozásokon.

A magyar nyelv és irodalom szakcsoport két nagy témát érintett, a kisebbségi magyar irodalmakat (előadók: Somos Béla, Nobel Iván, Erdélyi Erzsébet és Grendel Lajos) és a fogalmazástanítást (előadók: Magassy Katalin és Magassy László).

A számítógép-felhasználói tanfolyam kezdők részére program előadója Gögh Péter, a nagymenyéri Kereskedelmi Akadémia tanára volt.

A „Hogyan lehet iskolánknak arculatot teremteni, az iskolában folyó szakmai tevékenységet komplex programba foglalni?” kérdés megválaszolásában segítette a gyakorló és jövőendő intézményvezetőket, a középszintű vezetőket a TQM-tréning, melyet Annási Ferenc és Göröcsné Muzsai Viktória (Győr–Moson–Sopron Megyei Pedagógiai Intézet) vezettek.

A személyiségfejlesztés szakcsoport témája az önismeret és a hatékony kommunikáció elsajátítása és gyakorlása volt, a téma vezetője Németh Margit pszichológus (Dunaszerdahely).

Oroszlány Péter a *Tanulásmódszertan: a tanulás tanítása* című pedagógusi képességfejlesztő tréninget vezette. A csoportmunka célja: a koncentrációképesség, a beszédképesség, a hatékony olvasás, a hosszú távú memória, a gondolkodás és a tájékozódás képességének fejlesztése volt.

A Nagymenyéri Nyári Egyetem hét szakcsoportjában 160 résztvevő dolgozott.

A Rimaszombati Nyári Egyetem párhuzamosan futott a nagymenyéri programokkal.

A nyitó előadást Vekerdy Tamás tartotta *Tanulás – tanítás* címmel.

A szakmai képzés négy szakcsoportban történt 90 résztvevő részvételével.

A drámapedagógia nevelők részére program az iskolai napközi otthonokban és az iskolaklubokban nevelőket szólította meg. A résztvevők elsajátították az osztályteremben felmerülő konfliktusok megoldásának lehetőségeit a drámajáték kínálta technikák, módszerek segít-

ségével. A foglalkozásokat Debreczeni Tibor és D. Kósa Vilma drámapedagógusok vezették.

A tanulás tanítása tréning célja a hatékony egyéni tanulási stratégiák és technikák elsajátítása volt. A továbbképzés a következő témaköröket ölelte fel: az iskola – oktatás – tanulás kapcsolata; a tanítás ciklusai, módjai; tanulás-technikák; a tanulás stílusai és a tanulási módok fejlesztése; a tanár mint a tanulás irányítója és szervezője; a tanulás tervezése. A tréninget Szöllősi Zsuzsa (Humán Expanzió, Budapest) vezette.

A tehetséggondozás és -fejlesztés program előadója és a foglalkozások vezetője Bóta Margit pszichológus, a debreceni KLTE Pszichológiai Intézetének adjunktusa volt. A képzés célja: megismerkedni a tehetségre vonatkozó korszerű pszichológiai kutatás eredményeivel és a technikák, módszerek birtokában felismerni és fejleszteni a tehetséget az iskolai és iskolán kívüli nevelő-oktató munka során.

A nyári egyetemek történetében megszületett a képzésekről az első hírmondó, a *Batyú*, amely rögzítette a rimaszombati továbbképzési hét történetét. Az újság szerkesztését Zeleznik Lujza rimaszombati pedagógus vállalta.

A Komáromi Nyári Egyetem programjaira 1998. augusztus 17–21. közötti időben került sor.

A nyitó előadást Jókai Anna, az Írószövetség elnöke tartotta *Gondolatok az ezredfordulón* címmel. Az író előadásában az értékeket, az egymásra figyelést, az erkölcs fontosságát, a polgári és emberi értékek megtartásának és továbbadásának kötelességét hangsúlyozta.

A nyári egyetem hét szakcsoportban fogadta az érdeklődő pedagógusokat, melyek a következők voltak:

Óvodapedagógia, alapiskola alsó tagozat, matematika alap- és középiskolai tanárok számára (2 csoportban), a tanulás tanítása, számítógép-felhasználói tanfolyam kezdők és haladók részére.

Az óvodapedagógiai szakcsoport foglalkozásai a következő témákból merítettek: a természeti, a környezeti és a művészeti nevelés. Az egyes témák kifejtői, a foglalkozások veze-

tői: Zilahy Józsefné, Gicz János, Fábián Katalin, Eperjessy Barnáné, Csontos Erzsébet, valamint hazai óvodapedagógusok: Pálincás Márta, Fekete Mária, Svec Ilona, Szalay Szilvia, Stubendek István és Szobi Eszter.

Az alapiskola alsó tagozatán tanítók számára meghirdetett program témái és az előadók: *Drámajátékok az olvasási órákon* – Szabó Csilla; *Bábozás a nevelés szolgálatában* – Szép Erzsébet; *Egyenlettel avagy anélkül* – Branyó Mihályné; *A számfogalom kialakítása* – Peller József; *A szóbeli és az írásbeli kifejezőképesség fejlesztése*; *Foglalmazástanítás az alsó tagozaton* – Kallós Katalin; *Irodalmi művek elemzése* – Gyárfásné Kincses Edit.

A matematika szakos pedagógusok részére két szakcsoportban folyt a továbbképzés. A témakörök: geometria, számelmélet, kombinatorika, geometriai bizonyítások és szerkesztések, algebrai egyenlőtlenségek és matematikatörténet. Az előadók neves magyarországi, erdélyi és hazai gyakorló tanárok és egyetemi oktatók voltak.

A tanulás tanítása szakcsoportban a résztvevők Szöllösi Zsuzsa vezetésével a tanulásmódszertan elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkoztak.

A számítógép-felhasználói tanfolyamot kezdők és haladók kategóriában Hevesi Anikó és Édes Attila komáromi tanárok vezették.

A Komáromi Nyári Egyetem résztvevőinek száma 150 volt, az SZMPSZ VII: Nyári Egyetemének szakcsoportjaiban 400 határon innen és túli pedagógus dogozott.

Az SZMPSZ VIII. Nyári Egyetemének első helyszíne Nagymegyer, időpontja 1999. július 4–9. Kilenc szakcsoportban 190 pedagógus képezte magát, ebből kilenc Erdélyből érkezett.

A nyitó előadást Pápai Lajos győri megyéspüspök *Íffúság és erkölcs* címmel tartotta.

A nyári egyetem programjai:

Óvodapedagógiai szakcsoport foglalkozásainak témái: a korszerű óvodavezetés, a vezetés technikái, a játék jelentősége a gyermek életében. A programban résztvevő óvónők népi játékokat tanultak Krausz Ágotától, a bábkészítés mesterségét pedig Csepi Zsuzsától. Az előadók

a soproni Benedek Elek Pedagógiai Főiskola tanárai voltak.

A Differenciálás az alapozó szakaszban – holland modell alapján program az alsó tagozatos tanítókat szólította meg. A tartalomból: a gyermek képességeihez mért tanulásirányítás elsajátítása; a felzárkóztatás és a tehetségfejlesztés; differenciált tanulásszervezés; értékelés, mérés. A program a Győr–Moson–Sopron MPI és a rotterdami CED (Pedagógiai Szolgáltató Központ) közös fejlesztése (aminek licencét az SZMPSZ megvásárolja, csapatot alakít és kifejleszti „CED”-es munkafüzetét a magyar nyelv, matematika tantárgyakra, illetve ennek alapján jött létre egy teljesen új fejlesztés: a szlovák nyelvi munkafüzet). Az előadók a GYMY MPI munkatársai voltak Fürst György-né vezetésével.

A TQM – Egy vezetésfilozófiai modell a minőség szolgálatában program konkrét segítséget nyújtott a résztvevőknek a minőség és hatékonyság elvének iskolai szintű érvényesítéséhez, a csoportfejlesztéshez, az adatokra és tényekre támaszkodó döntéshozatalhoz, a kínálat kialakításához, a fogyasztói elégedettség megismeréséhez, valamint a minőségbiztosítási eszközök és módszerek alkalmazásához. A programot Annási Ferenc és Görcsné Muzsai Viktória (GYMS MPI) valósította meg.

A magyar irodalom és történelem szakcsoport témái: *Ősi magyar hitvilág; A honfoglalás hiteles emlékei; A szarvasmotívum a magyar kultúrtörténetben; A szokáshagyományok mitológiai háttere; A reformáció és az ellenreformáció történelmi háttere és irodalmi hagyatéka; Pázmány Péter hitvitái; Querela toposzok a magyar irodalomban; Az európai és a magyar távlat Szenczi Molnár Albert életművében; A felvilágosodás társadalmi előzményei, irodalmi hozadéka, a művészetek kiteljesedése; Stílusok és stílusjegyek az irodalomban és a társalmi művészetekben; Történelmi meghasonulások: a ki-egyeztől Trianonig; A magyarság XX. századi sorskérdései: 1956; Költészetünk szakrális irodalma az Ómagyar Mária-siralomtól Píllinszkyig; Németh László életműve; Szemléletbeli változások a magyar irodalom és a történelem tanításában; A magyar irodalom és a*

történelem tanításának korszerű módszerei. Az előadók az ELTE TKF és BTK (Budapest), valamint a debreceni KLTE-ről voltak.

A szlovák nyelv és módszertan szakcsoport témái: *Kreatív módszerek alkalmazása a szlovák nyelv tanításában; Dramatikus játékok a szlovák irodalom tanításában; Stíluselemzés; A gyermek- és ifjúsági irodalom tanításának módszertana.* Az előadók a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszékéről verbuválódtak.

Az angol nyelv és módszertan szakcsoport vezetője Faragó Livia budapesti nyelvtanár volt. A 30 órás tréning alatt az idegen nyelv elsajátításának kreatív módszereivel ismertette meg a résztvevőket, illetve a foglalkozások alkalmával ezeket a módszereket sajátították el a résztvevők.

A korszerű osztályfőnöki munka szakcsoport Pirkné Gyarmati Ágota vezetése alatt dolgozott. A csoportban a kommunikáció, a konfliktuskezelés, a tanulásszervezés és a hatékony tanulás módszereit sajátították el a résztvevők.

A számítógép-felhasználói tanfolyam kezdő és haladó csoport részére valósult meg. Előadók: Bartalos Tímea és Gögh Péter (Nagymeny, Kereskedelmi Akadémia).

A Rimaszombati Nyári Egyetem 1999. július 11–16. közötti időben valósult meg 90 résztvevővel, 14 pedagógus Erdélyből érkezett.

A nyitó előadást Szarka László tartotta *Dunatáji dilemmák* címmel.

A nyári egyetem szakcsoportjai és programjai a következők voltak:

Kézműves mestersége nevelőnők számára program nemezelést, gyöngyfüzést, agyagozást és csuhézást tanított. Az előadók a kazincbarcikai Egressy Béni Művelődési Központ Gyermekjátésházának mesterei voltak: Dienes Mária, Baumgartner Zsolt, T. Tóth Gyula és T. Tóth Gyuláné.

A tanulás tanítása tréninget Oroszlány Péter vezette. (Ennek a képzésnek a tartalma több alaklommal megjelent a nyári egyetemek programjaiban).

A drámajáték és emberi kommunikáció program tartalma önmagunk megismerése és megértése, cselekedeteink mozgatórugóinak tudatos megfigyelése, a hatékony kommuniká-

ció elsajátítása. A képzést Wenczel Imre győri drámapedagógus, tanár vezette.

A tanulási problémák program tartalmából: a tanulási zavar problematikája, pedagógiai, pszichológiai megközelítések; iskolaérettség, éretlenség, jellemzők és gyermekrajzokból kiolvasható üzenetek; csoportos és egyéni szűrővizsgálatok, diagnosztikus eljárások; a tanulási zavar és a magatartási problémák összefüggése. A program megvalósítója Kárpáthy Magda pécsi pszichológus és gyógypedagógus volt.

A nyári egyetem újságja, a *Batyi Batyu 2.* évfolyamát Zeleznik Lujza írta és szerkesztette.

A Kassai Nyári Egyetem programjaira 1999. augusztus 15–20. között került sor a következő öt szakcsoportban: matematika, osztályfőnöki nevelés, informatika, óvodapedagógia és tehetséggondozás. A résztvevők száma 160 volt, ebből 9 erdélyi és 8 kárpátalji pedagógus.

A nyitó előadást Hadas Katalin tartotta *Freudi szimbolikák* címmel.

Az egyes szakcsoportok tartalma:

Matematika szakcsoport: *Geometriai bizonyítások* – Károlyi Károly; *Színezési feladatok; Lehetetlenségi bizonyítások* – Pintér Ferenc; *Olimpiai segédfeladatok* – Mészáros József; *Szélsőérték-feladatok* – Hortobágyi István; *Híres ókori problémák* – Csorba Ferenc; *Titkos írások* – Scharnitzky Viktor; *Tanulásmódszertan* – Kerékgyártó Éva; *A matematikaoktatás hazai problémái* - Vataščin Éva, Oláh György, Mészáros József, Keszegh István.

A bábjáték és emberi kommunikáció szakcsoport előadója az óvodapedagógusok számára szerveződött. A program előadója Józsa Éva, Sopron, Benedek Elek Pedagógiai Főiskola.

Az osztályfőnöki és kollégiumi nevelés szakcsoportban a résztvevők az előadóval, Jakab Györggyel a médiumoknak a kortárs csoportokra gyakorolt hatását, a kortárs csoportok „nevelő” és beavató, illetve kizáró szerepét, a családi nevelés hiányosságait, az iskola feladatát járta körül, és kereste a problémák pedagógiai megoldását, amit a pedagógus és az iskola a törvény adta keretek között meg tud oldani.

Az informatika szakos tanárok programjában a hálózati alapismeretekkel, az internet

használatával, weboldal készítésével, az e-mail használatával ismerkedtek. A képzést a kassai Ipari Középiskola tanárai valósították meg.

A tehetséggondozás (már korábban is előfordult ez a tematika a nyári egyetemek sorában, pl. Rimaszombatban ugyanezzel az előadóval) szakcsoportban Bóta Margit (Debrecen, KLTE PszI) foglalkozásain a tehetségek felismerését, a tehetséggondozó programok szervezését tanulták a résztvevők.

2000-ben Nagymegyér és Kassa a nyári egyetemek helyszíne. Rimaszombatban minden igyekezet ellenére nem jött össze megfelelő létszámú jelentkező, így nem indult egyetlen program sem.

A Nagymegyéri Nyári Egyetem (2000. július 9–14.) nyitó előadását Erdős László tartotta „*A magyarság értékei*” címmel. A továbbképzés egész ideje alatt Janiga József képzőművésztné nagytárlatát tekinthették meg az érdeklődők.

A nyári egyetem szakcsoportjai és a tartalmak:

Differenciálás az alapozó szakaszban holland modell alapján program az alsó tagozatos tanítók programja. A modell lényege a tanulói képességek szerinti differenciálás és értékelés. A programhoz munkafüzetek készültek magyar nyelvből és matematikából. Folyamatosan készül a program szlovákiai mutációja, amit hat referenciaiskola próbál ki. A program vezetője Fürst Éva és a GYMS MPI munkatársai voltak.

A szlovák nyelv és módszertan szakcsoportban a résztvevők a következő problémákkal foglalkoztak: morfológia, didaktika slovenského jazyka, tvorivá dramatika, syntax. A témák előadói a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszékének tanárai: Ladislav Navrátil, Kristina Vrlíková, Marta Žilková és Ľuboš Kralčák voltak.

A korszerű osztályfőnöki munka gyakorlati kérdései program a kommunikációs készség fejlesztését, a konfliktuskezelés technikáinak és a tanulás szervezésének elsajátítását tűzte ki célul. A programot Pirkné Gyarmati Ágota, a GYMS MPI munkatársa vezette.

A pedagógiai program a gyakorlatban szakcsoport tagjai gyakorló és jövőendő iskolavezetők, pedagógusok voltak. A programban megta-

nulták a helyzetelemzés és arculattervezés technikáját, az intézmény pedagógiai alkotmányának tervezését, a feladatok PDCA rendszerű tervezését. A programot Pócze Gábor és Dosztálné Vécsei Magdolna valósították meg.

A tanulás tanítása az alsó tagozatban képzés vezetője Kerékgyártó Éva, a kocsi általános iskola igazgatónője és munkatársai. A tanfolyam tartalma Oroszlány Péter munkája nyomán lett alkalmazva az alapiskola alsó tagozatára. A program elméleti és gyakorlati segítséget nyújtott a helyes tanulási szokások kialakításához az alapiskola alsó tagozatában.

A számítógép-felhasználói tanfolyam kezdők és haladók részére három csoportban folyt Bartalos Tímea, Bugár Bibiana és Gógh Péter irányításával.

Az óvodapedagógusok szakcsoportja a pedagógiai program készítésével foglalkozott Szabó Lászlóné vezetésével. A résztvevők megismerkedtek a különböző óvodai nevelési programokkal: *Lépésről lépésre* – Görcsné Bocskai Éva; *Hagyományörző program* – Faust Dezsőné. Józsa Éva drámapedagógiai gyakorlatokat tartott a délutáni foglalkozások ideje alatt.

A nyári egyetem 180 résztvevője (4 erdélyi pedagógus) 9 szakcsoportban dolgozott.

A szervezők „nyílt” napot tartottak, melyre meghívták a járási oktatásügyi vezetőket, valamint az SZ OM Nemzetiségi Főosztály vezetőjét, az ÁPI igazgatóját, a pozsonyi MK Kulturális Intézetének igazgatóját. A meghívottak betekintést nyertek az SZMPSZ nyári egyetemeinek kilenc évébe, és személyesen meggyőződhetek a nyári egyetem egyes szakcsoportjaiban folyó komoly szakmai munkáról.

A találkozón részt vett Szigeti László, az SZK OM államtitkára és A. Szabó László, az SZK OM NF igazgatója is. A találkozás programját időszerű szakmai és oktatásirányítási problémák megbeszélése töltötte ki, többek között: az iskolatanácsok megalakulása, a magyarországi pedagógus oklevelek honosítása, a szlovák nyelv „oktatása” a magyar óvodákban.

A Kassai Nyári Egyetem – 2000. augusztus 21–26. – 7 szakcsoportjában 21 erdélyi és 2 horvátországi tanárral együtt a résztvevők száma 160 volt.

A nyári egyetem programjai:

A tanulóközpontú módszerek a tanulás-tanítás folyamatában tréningyszerű képzést Sisáné Murai Judit vezette. A program tartalma: a tanulást segítő és hátráltató tényezők; a tanulást segítő módszerek és gyakorlati alkalmazásuk; képességek és részképességek fejlesztése; személyiség- és közösségépítés.

Az osztályfőnöki nevelés időszerű problémái program célja: segíteni a gyermek szociális biztonságának, személyiségének szabad kibontakozását, a tartós pszichés stressz feldolgozását, a deviancia megelőzését, a harmonikus társ kapcsolat és empátiás készség kialakítását. A képzés vezetői: Gyulai Ákosné és Sarka Ferenc voltak (Miskolc, B.A.Z MPI)

Az óvodapedagógiai szakcsoport foglalkozásainak témáiból: az óvoda fenntarthatóságának stratégiája; az óvodai program tartalmában rejlő lehetőségek kihasználása; a szülők megnyerése az óvodai nevelés számára; a dramatikus játék helye, szerepe az óvodai tevékenységek rendszerében; a gyermekrajzok üzenete a pszichológus oldaláról; komplex képességfejlesztés játékkal; a zene személyiségfejlesztő hatása. A témák előadói a miskolci Városi Pedagógiai Intézet munkatársai és a hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskola tanárai voltak, illetve Szabó Edit (Szenc).

A drámapedagógia és tehetséggondozás program célcsoportját a tanítók és a nevelők alkották. Zsélyi Katalin és Deme Attiláné a következő tartalmat valósították meg: közösségalkalítás, -fejlesztés drámajátékokkal; variációk a verstanításra; mesedramatizáció az alsó tagozatban; a tehetség fogalma, megjelenése kisgyermekkorban; a pedagógus személyisége és szerepe a tehetséggondozásban; a tehetséges gyermekek nevelése a családban; a tehetségek alulteljesítési problémái.

A roma tanulók nevelésével és művelődésével kapcsolatos problémák kezelése szakcsoport előadója Rozgonyi Ibolya volt, a nyíregyházi TKF adjunktusa. A programban résztvevők a következő témakörökkel foglalkoztak: a cigányság története; a roma művészek, népszokások, mesterségek; identitásfogalmak; többség-kisebbség viszonyának szociálpolitikai

megközelítése; társadalmi-politikai szocializáció; etnoszociológiai és kisebbségjogi kérdések; a felzárkóztatás, tehetséggondozás és a szocializáció területén működő modellek; pedagógiai programok.

A magyar irodalom és módszertan Márai Sándor életművének, a művek elemzésének rendelte alá egész heti programját. A tartalomból: A fiatal Márai németországi és franciaországi tartózkodása, publicisztikája; Márai és a polgári Kassa; műelemzések; Márai és az expresszionizmus; Márai lélektani műveinek elemzése; a neoavantgárd; a határon túli magyar posztmodern és neoavantgárd; Márai lírájának elemzése.

Az előadók: Kakuszi Péter, PH, Szeged; Komoróczy Emőke, Budapest; Kováts Miklós, Kassa; M. Molnár László, Kassa; Fecsó Szilárd, Kassa.

A 2001-es nyári egyetemek 10. évükbe léptek, a helyszínek Nagymegyer és Kassa voltak.

Az SZMPSZ X. jubileumi nyári egyetemének programjai az átgondolt szakmai építkezéssel párhuzamosan az érzelmekben gazdag foglalkozások, az értékeremtés, az egészséges fellépés, az elfogadás és az elfogadtatás, a közösségekben történő élményszerzés és értékeremtés jegyében szerveződött. A nyári egyetemek tízéves történetében Galilei gondolata is benne foglaltatik: viharban a napsütésre, napsütésben a viharra gondolva élni, tervezni és dolgozni. Folyamatosan résen kell lenni, a célt soha nem szabad szem elől téveszteni, a szavakat, álmokat tettekké kell alakítani. A X. jubileumi nyári egyetem mottóját Márai Sándortól kölcsönöztük: „A művelt ember ... az, aki tudja, hogy alig tud többet a semminél, s van még ereje hozzá, hogy műveletlensége fölött mindennap kétségbeessen.” (Idézet a nyári egyetemek értékeléséből – ÁZ)

A Nagymegyeri Nyári Egyetem – 2001. július 1–6. - nyitó előadását Mihály Ottó tartotta *A nevelés értékei és a pedagógia mint az értékek megvalósítója* címmel.

A szakmai programok 10 szakcsoportban zajlottak 215 résztvevővel.

Számítástechnika kezdők részére szakcsoport képzésének tartalma: a számítástechnika alapjai; a számítógépek szerkezeti elemei és

kezelése; a Windows operációs rendszer használata; szövegszerkesztés (Word); a szöveg beírása; a szöveg formázása; mentés, megnyitás, oldalbeállítás; táblázatok; képek; WordArt; helyesírás-ellenőrzés; nyomtatás. A továbbképzést Nogel Zoltán, a nagymegyeri Kereskedelmi Akadémia tanára vezette.

Számítástechnika haladók részére szakcsoport a következő program szerint dolgozott Magyarics Mónika, a nagymegyeri Kereskedelmi Akadémia tanára vezetésével: Excel táblázatkezelő; számok, képletek beírása; a táblázat formázása; képletek és függvények használata; diagram készítése; adatbázis-műveletek.

A Számítástechnika – Internet szakcsoport vezetője Gögh Péter tanár volt. A program témakörei: az Internet története és szolgáltatásai; számítógépes grafika (Corel); Weboldal szerkesztése.

Az Óvodapedagógia szakcsoport témakörei és előadói: *Néprajzi alapismeretek* – Kustánné Hegyi Füstös Ilona, Szentendre; *Néphagyományőrzés az óvodai gyakorlatban; Néphagyományőrző óvodai program bemutatása* – Foust Dezsőné, Gödöllő; *Meserőten mesét téptem* – Zilahy Katalin, Sopron; *Néphagyományőrzés az óvodában* – Barsi Ernő, Győr; *Hazai óvodák helyi nevelési programjának bemutatása* – Vankó Terézia, Deáki; Szabó Edit, Szenc; Szakál Éva, Nászdeg; módszertani vásár; a hazai óvodákban folyó néphagyomány-ápolás; kézművesmesterségek tanulása.

A magyar nyelv és irodalom szakcsoportban Antalné Szabó Ágnes (ELTE BTK Mai Magyar Nyelv Tanszék) és Miruné Czimer Györgyi (KLTE, Debrecen) tartott előadásokat és foglalkozásokat a következő témakörökben: a helyesírás tanítása; szövegtan; szövegtani gyakorlatok; a fogalmazás tanítása; a magyar irodalom tanításának módszertana; az irodalmi művek hermeneutikai elemzése, Harry Potter.

A szlovák nyelv és irodalom képzés tartalma: *Neohybné slovné druhy, vāzba sloviess, odlišné slovesné vāzby* – Ladislav Navrátil; *Jednočlenné a dvojčlenné vety, súvetia a zložené súvetia* – Ľuboš Kralčák; *Recepcia a interpretácia textu* – Kristína Vrlíková; *Dramatická výchova* – Marta Žilková. Az előadók

a nyitrai Konstantin Egyetem Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszékének tanárai voltak.

Differenciálás, a különbségekre figyelő tanulásszervezési módok program vezetője Szabó Éva, a budapesti Gyermek Ház Általános Iskola tanítója volt. A résztvevők a következő témákról kaptak tájékoztatást: a fejlődő gyermek korához, testi, lelki, szellemi állapotainak változásaihoz, változó szükségleteihez alkalmazkodó tanulásszervezési módok, eszközök; klasszikus reformpedagógiai és alternatív iskolák: Waldors, Montessori; stratégiák, didaktikai, metodikai módok a saját stratégia fejlesztésére; differenciálás a tanítási órán; kooperatív óraszervezés.

A Matematika – fizika szakcsoportban folyó továbbképzés tartalma és az előadók:

A mechanika tanítása, tapasztalatok és javaslatok; az elektromosságtan tanítása – Zátornyai Sándor, Sopron; a fizika és a matematika tárgyak koordinációja az Öveges József Fizika-verseny tükrében; feladatokkal szemléltetett előadás; a He-Ne gázlézer működése és alkalmazása a fizika tanításában – Berkes József, Pécs; versenyfeladatok a fizikában, a folyamatok iránya, a termodinamika II. főtétele – Kotek László, Pécs; a tehetséggondozás lehetőségei a matematika tanításában – Varga Gáborné, Budapest; egyszerű kísérletek és becslések a magfizika körében – Szűcs József, Pécs; érdekes és játékos kísérletek alkalmazása a fizika tanításában – Sebestyén Zoltán, Pécs; a csend hangjai: a csillagok üzenetei; a csillagászat galériája – mit tanulhatunk belőle? – Kolláth Zoltán, Budapest; a kombinatorika más témakörökben – Iker János, Szombathely.

Viselkedési problémák, tanulási zavarok felismerése és kezelése 5–9 éves korban program előadója Kárpáthy Magda pécsi pszichológus, gyógypedagógus. A továbbképzés tartalma: az érzelmek fejlődése a testbeszéd tükrében; az érzelmek és a nemek kapcsolata; jellem és egyéniség; motiváció – motívum; dicséret – büntetés? – új lehetőségek a nevelésben; pedagógiai büntények a gyermek ellen; mi segít a gyermekkorban: a tárgyi motiváció vagy a személyi meghatározottság?

A Nagymegyeri Nyári Egyetem ideje alatt a résztvevők beszélgetést folytattak Szigeti László államtitkárral a szlovákiai közoktatás általános reformjáról. Az érdeklődők megismerkedtek a *Természet Világa* folyóirattal, Németh Géza vetített képeivel (*Őt kontinens madártávlatból*) és Szendrő Szabolcs hegymászóval (*Féllábbal a csúcson*).

A Kassa Nyári Egyetem – 2001. augusztus 19–25. – nyitó előadását Kereszty Zsuzsa tartotta *Tűzet hozok* címmel. Az előadás a pedagógus megszállottságát, a jó ügy és a közösség iránti elkötelezettségét, a pozitív belső motívumot mutatta fel értékként a nyári egyetem pedagógusközösségének.

A nyári egyetem kilenc szakcsoportjában 154 résztvevő dolgozott.

A szakcsoportok tartalmából:

Számítástechnika kezdők részére program: a számítógép felépítése, az alapfogalmak meghatározása; az operációs rendszer feladata; a Windows és felhasználása; az Intéző (felfedező program) használata – állományműveletek; szövegszerkesztés – MS Word: beállítások, formázás, objektumok beszúrása, stílusok, lábjegyzet, végjegyzet, körlevelek. Előadók: Bárány János, Fülöp Dóra (Ipari Középiskola és Kereskedelmi Akadémia, Kassa).

Óvodapedagógia: Lépésről lépésre óvodai program bemutatása – Deliné Fráter Katalin, Hajdúböszörmény; helyi nevelési program készítése – Nagy Lajosné, Szerencs; néphagyományörzés az óvodában – Bori Attiláné, Miskolc; énekes játékok az évszakok és az ünnepek jegyében – Demblovszkyné Szabó Judit, Sárospatak; Varázslatos világ, a deáki óvoda helyi nevelési programja – Vankó Teréz, Deáki; néphagyományörzés Nádszegen – Szakál Éva, Nádszeg; óvodamenedzselés, az óvoda arculatának kialakítása – Vankó Teréz; népi gyermekjátékok tanulása; népi kismesterségek tanulása.

Viselkedési zavarok, tanulási problémák felismerése és kezelése 5–9 éves korban program tartalma megegyezik a nagymegyeri képzés tartalmával és előadójával. A tréning mottója: „Mindennek rendelt ideje van az ég alatt, minden akaratnak, ideje van a születésnek és ideje a véghalálnak.” Tanulásgként Szűcs(né

Kozsár) Zsuzsanna csoportértékelése önmagáért beszél: „Érettebb korunkban nem az ismeretek és a készségek elsajátításával foglalkozunk, mást tanulunk. Azt tanuljuk meg, hogyan kell elkerülni az önromboló viselkedést, meg azt, hogy ne emésszük föl energiáinkat szorongással. Felfedezzük, hogyan kezelhetjük feszültségünket. Megtanuljuk, hogy az önsajnáltnál és a sértődöttségnél nincs mérgezőbb kábítószer. Rájövünk, hogy a világ szereti a tehetséget, de a kiszámíthatóságot jutalmazza. Megértjük, hogy a legtöbb ember nincs se velünk, se ellenünk. Magával van elfoglalva. Megtanuljuk, hogy bármennyire iparkodunk a kedvükbe járni, mindig akadnak majd emberek a Földön, akik sohasem fognak szeretni – ez a megállapítás először fájdalmas lehet, de később igazán megnyugtató.”

A kézművesmesterségek szakcsoportban a résztvevők az agyagozás, csuhézás és a tűzománc technikáit tanulták T. Tóth Gyula, T. Tóth Gyuláné (Kazincbarcika) és Takácsné Kamenár Csilla (Budapest) mesterektől.

A Konfliktusmegoldó pedagógiaképzést Rozs Ágnes (Pécs) vezette. Tartalma: önbizalom-erősítő és együttműködést segítő játékok – önismeret és egymás megismerése korlátaink és határaink tiszteletben tartásával és tiszteletteljes döntésével; hasonlóságaink és különbségeink – önfogadás és egymás elfogadása; értékeink – változó és örök emberi értékeink – a reális én és az ideális én közötti feszültségek tükrében; ítéleteink és előítéleteink – vetületei mindennapi életünkben, emberi mivoltunkban és pedagógiai munkánkban; konfliktusaink és konfliktuskezelési szokásaink; kooperatív, kommunikációs és konfliktusmegoldó játékok.

A Természet- és környezetvédelem szakcsoport programja: Földünk globális felmelegedése és a jövőkép; energia az emberiség szolgálatában; bolygónknak a népességnövekedésből származó problémái; fizika a környezetünkben; kölcsönhatások a bioszférában; miért fontos a biológiai sokféleség megőrzése; mi legyen a szeméttel; a környezetszennyezéssel kapcsolatos ismeretek; környezet és környezetvédelem, tetteink a környezetünkért; a környezeti nevelés tantárgyi helye, eszközrendszere és

módszertana, környezetvédelmi programok; egyszerű, érdekes kísérletek a környezet szennyezésének vizsgálatához. A szakcsoport előadói: Bacsó Zoltán, Diószeghy Árpád, Róka András, Szerényi Gábor, Szili István, Klemmné Lőrincz Ildikó voltak.

Csontos Jánosné és Szabó Gizella (Izsófalva, Izsó Miklós Általános Iskola) vezették az Iskolavezetés, szervezetfejlesztés és az iskolai innováció menedzselése szakcsoportot. A program témakörei: az iskola a társadalomban; az iskola fenntartása, intézményi működése; a vezető az oktatási rendszerben; az igazgató munkájának kiemelt területei; az iskola működésének értékelése; az iskola mint szervezet; a szervezet jellemzői: szervezeti típusok, szervezeti erőforrások; a szervezeti kultúra és fejlesztésének a lehetőségei; a szervezet működésének értékelése; az innováció szükségessége, definíciója, helye a szervezet működésében; az innováció finanszírozásának háttere, az erőforrások feltárása; a projekt megvalósításának útja, sajátosságai; minőségbiztosítás.

A hátrányos helyzetű tanulók nevelésével és művelődésével kapcsolatos problémák kezelése program megvalósítói Eva Končoková és Porubský István (Garamszentkereszt). A tartalom: a hátrányos helyzetű roma és nem roma származású tanulók nevelésének és művelődésének mikro- és makrotársadalmi okai; a tanulók felzárkóztatásának és neveltségi szintjének iskolai, családi és társadalmi lehetőségei és megoldásai; a nevelésben rejlő lehetőségek és ezek feltárása; a tanulókkal való foglalkozás megtervezése; kitörési pontok felkutatása; megértő és együttműködő magatartás kialakítása; módszerek és technikák elsajátítása; a Lépekről lépésre program ismertetése.

2002-ben a helyszínnek tekintetében váltás volt. Nagymegyer helyett Dunaszerdahely (Szabó Gyula MTNY Alapiskola), Kassa helyett újra Rimaszombat lett a nyári egyetemek szervezésének és lebonyolításának a helyszíne.

A Dunaszerdahelyi Nyári Egyetem – 2002. július 7–12. – nyitó előadását Pajkossy Gábor (ELTE BTK) történész tartotta *Kossuth Lajos és modern magyar nemzet megszületése* címmel, így emlékezve Kossuth Lajos születésé-

nek 200. évfordulójára. A szervezők meghírdettek egy magyar nyelv-történelem szakcsoportot a Kossuth-évforduló kapcsán, ami érdeklődés híján nem valósult meg.

A programok:

Nagy érdeklődés volt a számítástechnika kezdők, haladók és Internet kategóriában, így hat csoportot nyitottak.

Az Óvodapedagógia szakcsoport témái: az óvodai zenei nevelés módszertana; az óvónők módszertani szabadsága; ki a jó vezető; viselkedészavarok az óvodában; érzelmi nevelés az óvodában; vizuális nevelés az óvodában; origami és szalmafonás.

A szakcsoport előadói:

Tanulási problémák, magatartási zavarok felismerése és kezelése, a célcsoport a tanítók és óvónők voltak. Az előadó Kárpáthy Magdolna. A csoport az érzelmek fejlődésével foglalkozott, a jellem és egyéniség kérdését járták körül, illetve a motiváció és a motívum összefüggéseit keresték.

A Tanulói teljesítmények mérése szakcsoportot Dosztálné Vécsei Magdolna vezette. A résztvevők az értékelés típusaival, eszközeivel, a tesztekkel, azok készítésével, a feladat típusokkal, a feladatlapok készítésével, szerkesztésével, feldolgozásával, a készség- és képességvizsgálatokkal foglalkoztak.

A kooperatív tanulási technikák a tanulástanítás folyamatában szakcsoportban Szentmiklósi Lina előadó a tanulói együttműködésen alapuló újszerű tanulási stratégiát, módszert ismertetett meg a pedagógusokkal, saját élményű tréning formájában.

Szekszárdi Júlia több nagysikerű nevelési vonatkozású szakkönyv írója az Új pedagóguskompetenciák az osztályfőnök munkájában szakcsoportot vezette. A társadalommal együtt változik a tanuló, az ő megismerése a sikeres nevelés és motiváció feltétele. A pedagógus személyisége minta, a pedagógiában munkaeszköz, amit karban kell tartani. Az osztályfőnöki szerepkör is változik, mert a motiválatlan tanulókat a széthulló családok helyett a kortárs-csoportok „nevelik”. Az osztályfőnöknek felkészültnek és jártasnak kell lenni a konfliktusok kezelésében is, illetve a jogi és az erkölcsi

szocializáció területén is jól és hatékonyan kell megoldania a feladatokat. Ezeknek a problémáknak a kezelésére szerveződött a szakcsoport.

A Hatékony iskolavezető – eredményes iskola program megvalósítója Cseh Györgyi, a Qualitas (Szeged) vezetője volt. A résztvevők a következő témákkal dolgoztak: emberek: motiváció, a tanári munka értékelése, értekezletvezetés, döntéshozatal, konfliktuskezelés; szervezet: szervezetelmélet, szervezeti kultúra, szervezettefejlesztés, team-munka, információs és kommunikációs technológia, partnerek; változás: a sikeres változás szervezeti és emberi feltételei, a változások bevezetése, megvalósítása, nyomon követése. A modern iskolavezetés megköveteli a tanuló egyén – tanuló szervezet – változó élet – hatékony munka figyelembe vételével a folyamatos alkalmazkodást és tanulást az intézményvezetők részéről, ha hitelesek és eredményesek akarnak maradni az általuk vezetett közösségben

A Rimaszombati Nyári Egyetem időpontja 2002. augusztus 18–23. volt, hét szakcsoportban valósultak meg a továbbképzések.

A nyitó előadást Baranyi Károly tartotta *A Kárpát-medencei magyar iskola értékei* címmel. Az előadó az ezer éves magyar iskola értékeiről beszélt, mely értékek az európai, zsidó-keresztény értékek vonulatába illeszkednek. Értelmiségi létünkben eredő feladataink az értékmegőrzés, -teremtés és annak továbbadása az elkövetkező nemzedékeknek. A pedagógiát és az értelmiségi létet az értékekkel összefüggő feladat köti össze. Értékeket a magyar iskola ezer év óta teremtett.

A nyári egyetem szakcsoportjai a következők voltak:

Számítástechnika kezdők és haladók részére. A képzést a füleki gimnázium tanárai (Tomolya Róbert és Molnár László) vezették. A képzések tartalma megegyezik a nyári egyetem 30 órás képzéseinek ilyen irányú tartalmával.

A Differenciálás az alapozó szakaszban holland modell alapján képzést az ette indokoltta, hogy a Szövetség a program licencének(Győr–Moson–Sopron Megyei Pe-

dagógiai Intézet) megvásárlása után elindította a módszernek és az ahhoz kötődő tanulói munkafüzeteknek a szlovákiai módosítását. Műhely alakult az adaptációra. Rimaszombatban, e műhelyben alkotó és az adaptációt megvalósító, 30 órás továbbképzést kidolgozó csapat mutatkozott be (és váltotta ki a magyarországi szakembereket, előadókat) a következő összetételben: Kovács Sylvia, Győző Andrea, Bukai Lívia, Balogh Zsuzsanna, Kollár Erzsébet. A képzésbe kézsorobán is be volt iktatva, ezt a foglalkozást Drozdík Katalin vezette. A tartalom: a belső differenciálás módszereinek elsajátítása a helyesírás és a matematika tantárgyakon belül; a program és munkaeszközeinek bemutatása; a sorobán mint a logikai képesség fejlesztésének eszköze.

Magatartás és kommunikációs tréning és foglalkozás tartalma a tanítókat és az óvónőket célozta meg. Tartalmát indokolta a tanulók neveltségéből és szociokulturális hátrányából eredő deficit, amely nevelési probléma megoldására a klasszikus és zárt iskola nehezen talál megoldást. A tartalomból: a személyiség elemzése; egyéni tesztek értékelése; az agresszió természetrajza; kommunikáció és metakommunikáció; problematikus helyzetek megbeszélése; gyermekrajzok kommunikációja. A képzést Kárpáthy Magdolna (Pécs) pszichológus vezette.

Az Óvodapedagógia szakcsoport tevékenységét a következő foglalkozások tették ki: az óvoai zenei nevelés módszertana; irodalmi nevelés az óvodában; drámajáték az óvodában; alkotó dramaturgia; anyanyelvi játékok az óvodában; kézműves foglalkozások, népi játékok készítése; népi gyermekjátékok tanulása. Az előadókat a hazai óvodapedagógusokat képző tanárok (Balogh Mária, Losonc) és gyakorló óvodapedagógusok alkották.

A 2002-es SZMPSZ nyári egyetem 17 szakcsoportja képzéseinek 350 fő vett részt. Rimaszombatban a *Batyi Batyu* foglalta össze a nyári továbbképzés eseményeit.

2003 nyarán Dunaszerdahelyen (2003. július 6–11.) és Rimaszombatban (2003. augusztus 17–22.) rendezték meg a továbbképzéseket 310 résztvevő számára.

Dunaszerdahelyen (170 résztvevő) új témaként jelent meg „Az iskolavezetés: a pedagógus munkájának értékelése; Multimédia az oktatásban; Néphagyomány és kézművesség; Mérés-értékelés”.

A nyári egyetem Bagdy Emőke elragadóan kedves és hihetetlenül meggyőző előadásával kezdődött. Az előadás, melynek címe *Pedagógus és hivatás*, rávilágított az üdvös divat és a hagyomány, az érték közötti különbségre és az értékes életre. A pedagógus az emberiség örök értékeinek áthagyományozója. Példamutatása kötelező tanítványai előtt, ettől lesz hiteles és elfogadott.

A pedagógus-továbbképzés programjai:

A számítástechnikai képzés iránt óriási volt az érdeklődés. Sok pedagógus érzi, meg kell felelnie az új kor kihívásainak, IKT – tudás nélkül nincs esélye tanítványait megnyerni a tudásnak. Ezért a meghirdetett három szakcsoport helyett nyolc indult. A képzők: Vrábel Lilla, Szolgai Miklós, Kuczmán András, Kulcsár András, Rigó Zoltán, Kiss László, Magyarics Mónika és Török Tamás.

További programok: kooperatív tanulási technikák (Kerékgyártó Judit–Sík Eszter), óvodapedagógia (Nagy Jenőné), néphagyományok és kézművesség (Szanyi Mária, Karácsony Molnár Erika, Karácsony István); Iskolavezetés: a pedagógus munkájának értékelése (Beke László), mérés, értékelés (Dosztálné Vécsei Magdolna), magyar nyelv és irodalom (tartalom: Antalné Szabó Ágnes: a helyesírás tanításának módszertana; szövegtan; szövegtani gyakorlatok; Gecsei Edit: gyakorlatok a szöveggel; szövegfeldolgozás; a szövegalkotás módszertana; a fogalmazástanítás gyakorlati lépései; az irodalmi művek elemzésének módszerei; Komoróczy Emőke: 1956 irodalma; Márai egyik regényének elemzése; Vančóné Kremmer Ildikó: szöveg- és beszédértés az alapiskolában).

A Rimaszombati Nyári Egyetem 140 résztvevője számára nyitó előadását Nanszákne Cserfalvi Ilona tartotta *Pedagógushivatás és értékek* címmel. A lebilincselő előadás nyomán harangot kell önteni, ám a harangot a pedagógus szólaltassa meg. A gyermek harang, a peda-

gógus találja meg hozzá az utat, hogy az megszólaljon. Türelemmel, hozzáértéssel és szeretettel előcsalogatni belőle az egyedit, az legnagyobb művészet, a pedagógia és annak művelőjének legnagyobb művészete. Az iskolának az a dolga, hogy motivációs központ legyen, segítse a növendékeket értékrendjük kialakításában, személyiségük fejlődésében. Az iskolában demokráciának kell lenni, s azt a pedagógusoknak a gyermekekkel együtt kell gyakorolniuk.

A nyári egyetem jelentkezői a következő szakcsoportokat alkották:

Kooperatív tanulási technikák – előadó: Szemtmiklóssy Lina

Kézműves mesterségek – előadók: Benko Tünde, Benko Pál, György Henriett, Gyetvai Zsuzsa, Molnár Móniák

Mese-játék, játékpedagógia – előadók: Badin Ádám, Fözy Krisztina, Faragó Laura, Környei Alice

Számítástechnika kezdők és haladók részére - előadók: Molnár László, Gubán Miklós, Tomolya Róbert

A 2004-es Dunaszerdahelyi Nyári Egyetem (2003. július 6.) nyitó előadását Hoffmann Rózsa *Pedagógushivatás és etika* címmel tartotta meg. A hiteles, értékeket létrehozó, értékek mentén élő és alkotó, mindennapjaiban és munkájában azt képviselő pedagógus felelősségét hangsúlyozta, továbbá az erkölcsi magatartás fontosságát kimondott mondatainkért, cselekedeteinkért, a hiteles megjelenést tanítványaink előtt. Szerinte csak akkor lesz eredményes a nevelésünk, ha erkölcsi magatartásunkkal példázzuk azt.

A nyári egyetem résztvevői az alábbi szakcsoportokban dolgoztak:

Egészséges életmódra nevelés az óvodában program előadói: Strédl Teréz, Lilik Ferencné, Vankó Terézia, Szabó Edit, Szakál Éva. A tartalomról: mentálhigiéne az óvodában; óvónői kompetenciák mentálhigiénés fejlesztése; lelki egészségvédelem a Deáki Óvoda nevelési programjában; mozgáskultúra a Szenci Óvoda nevelési programjában; környezetegészség-nevelés az óvodában; környezetegészség-nevelési projektek készítésének módszertana; tárgyké-

szítés, újrahasznosítás, hulladékból egyszerűen készíthető tárgyak; komplex környezeti nevelés az óvodában; allergiás, asztmás gyermekek nevelése az óvodában; táplálékaink – egészséges életmód; szülőkkel tartott kapcsolat mentálhigiénés célzattal.

A kooperatív tanulás tartalma: az együttműködésen alapuló tanulás indokai; a kooperatív tanulás alapelvei, kulcsfogalmai, módszerei; csoportalakítás, módszerek; kommunikációfejlesztés kooperatív módszerrel; gondolkodásfejlesztés. A program tréningjét Szentmiklóssy Lina vezette.

Héczné Tóth Mária A tanulásmódszertan tanítása programot vezette. A képzés tartalma: tanulási és tanítási problémák; nehézségek az iskolában; a tanuláshoz való viszony zavarainak elemzése; a rehabilitáció lehetőségei; jó tanulási szokások kialakítása, tanulási tanácsok; a tanulási képesség és a részkapességek fejlesztésének lehetőségei, módszerei, munkaformái; a figyelem, a beszéd, az emlékezet, a hangos és a néma értő olvasás, a gondolkodás fejlesztése; tanulási módszerek és technikák, saját, egyéni tanulói eszközrendszer kidolgozása; a tanulásmódszertan tanításának lehetőségei az iskolai gyakorlatban; a tanulásmódszertan eszközrendszere.

A konfliktuskezelési technikák szakcsoport vezetését Szekszárdi Júlia végezte. Évek óta nagy az érdeklődés a program iránt, hiszen napjaink demokratikus társadalmi rendje és az iskola légköre is megköveteli a tolerancia gyakorlását.

A nevelési-művészeti jellegű tantárgyak oktatása az alsó tagozaton képzés célja az volt, hogy gyakorlati segítséget nyújtson a művészeti tantárgyak oktatásához. A programból: az alsó tagozatos ének-zene oktatás célja, tartalma az aktuális tantervek alapján, a Kodály-módszer lényege: a szolmizáció, szolfézs jelentése a hazai zenei nevelés tanóráin; daltanítás és zenehallgatás az alsó tagozat egyes évfolyamaiban; vizuális kultúra, vizuális nyelv, vizuális kommunikáció; képzőművészeti technikák; testnevelés: gimnasztika, járás, ugrás, futás, támasz, függés, egyensúlygyakorlatok, labdajátékok; drámapedagógia, játékpedagógia. Az egyes téma előadói: Orsovics Yvett, Szilva Jó-

zsef, Várady Kornélia, Viczay Ildikó, Szőjózsef Csilla.

A néphagyományok és kézművesség képzés célja a néphagyományokhoz kötődő ismeretek és esztétikum tanítása. A tartalomról: a hagyomány szerepe a nevelő-oktató munkában; a tanulót körülvevő világ beépítése a tanulási folyamatba; énekes-táncos gyermekjátékok; eszközös játékok tanulása; az emberi élet fordulóihoz és az év jeles napjaihoz fűződő szokások feldolgozásának és tanításának módszertana. A programot Szanyi Mária, Lázár Katalin és Đurkovič Nóra valósították meg.

A történelemtanítás új útjai program célja a tartalmában, módszereiben és munkaformáiban megújult történelemtanítás bemutatása. Knausz Imre, Bacskai Bea, Mendly Lajos és Lőrincz László az alábbi foglalkozásokat vezették: tartalmi és módszertani megújulás a történelemtanításban; forráselemzés kooperatív technikával; dramatikus és kézműves módszerek a történelemtanításban; IKT a történelemtanításban; projekttervezési gyakorlatok; új tematika – életmódtörténetek, kultúrák találkozása; játékok, feladatok és vita a történelemórán.

A DIFER (Diagnosztikus Fejlődésvizsgáló Rendszer) szakcsoport célja a hét alapkészség fejlődési szintjét mérő mérőeszköz megismerése, a mérés megtanulása, a hét készség alapos megismerése. Dosztálné Vécsei Magdolna és Dosztál Péter vezette a programot. Tartalmát tekintve a program a következő részeket érintette: személyiségfejlesztés; alapvető motívumok; készségek és képességek; kritériumorientált személyiségfejlesztési stratégia; a DIFER fejlődésvizsgáló rendszer megismerése; a hét kritikus alapkészség megismerése; mérés metodikája.

IKT az oktatásban program a számítógéppel segített tanulás és tanítás hatékonyságát szolgálja. Tóth Tihamér volt a képzés vezetője.

A Honlapszerkesztés és az Internet – Word, PowerPoint programok az informatika képzés körébe tartoztak.

A Dunaszerdahelyi Nyári Egyetem képzéseit színesítették a Természettudományos ismeretek kétnapos program: A mechanikai ismeretek felhasználása a hőtan területén; *Konyhaké-*

mia – Róka András; *Szemléletváltások az agy körül; Magyarország természeti értékei* (diavetítés) – Szili István; *Kísérletek a kémiaórán; Te is lehetsz felfedező* – Fodor Erika; *Kísérletek a fizikaórán; Érdekes kísérletek nem szakmabelieknek* – Jurisits József; *Madagaszkár* – úti beszámoló diavetítéssel – Németh Géza;

A nyári egyetem résztvevőinek módjukban állt találkozni František Tóth államtitkárral, aki a Nyitott iskola projektet ismertette, illetve a közoktatási intézmények többszoros finanszírozási lehetőségeiről tartott előadást a hallgatóknak.

Szarka László *Közösségépítés kisebbségi lét helyzetben* előadása után kötetlen beszélgetés zajlott a továbbképzés résztvevőivel.

A Rimaszombati Nyári Egyetemet – 2004. augusztus 8–13. – Szabó Gyözőné *Az érzelmi intelligencia és a pedagógushivatás* előadása vezette fel.

Rimaszombatban a kooperatív technikák képzésnek folytonossági jellege van. Ezen a nyáron Págyor Henrietta (Budapest) tréner mellett Bódi Katalin, a feledi Szombathy Viktor Alapiskola tanítónője vezette a továbbképzéseket.

Újdonságként jelenik meg a nyári egyetemek programjában a projektpedagógia képzés, melynek célja megismertetni a résztvevőket a projekt módszerrel való tanulásszervezéssel, annak sajátásaival és technikáival. Hegedűs Gábor (Kecskemét) a Magyar Projektpedagógiai Társaság elnöke, a program vezetője, a következő tartalommal töltötte meg a 30 órás képzést: a projektpedagógiai nevelésfilozófiája; a pedagógiai projekt értelmezése; a pedagógiai projekt jellemzői; a projektoktatás fajtái; projektszervezés és -kivitelezés; differenciálás és kooperálás a projekt megvalósításában; a projekt munkában rejlő lehetőségek: az együttműködés, a döntés, az önállóság és a kreativitás készségének, kompetenciájának kialakítása és fejlesztése.

Rimaszombatban már elmaradhatatlan a kreativitást mindenképpen igénylő Kézműves mesterségek szakcsoport. Ezen a nyáron a résztvevők megismerkedtek és elsajátították a tojásfestést, gyöngyfüzést, batikolást, szalmafo-

nás és tűzzománc mesterségek fortélyát. A képzők a füleki Motolla Műhely tagjai voltak, illetve Takácsné Kamenér Csilla (Budapest).

A nyári továbbképzések témája a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása, a tanulásra való motiváció kifejlesztése volt. Elmaradhatatlan ez a képzés a programok sorából. Gál Jánosné és Bene Lászlóné (Polgár) tapasztalt vezetők osztották meg tudásukat a nyári egyetem résztvevőivel, akik a Hátrányos helyzetű tanulók oktatása-nevelése szakcsoportot választották. A képzést a következő problémák feltárása és megbeszélése alkotta: személyiségfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok elsajátítása; a tanulási kudarcnak kitett tanulók felzárkóztatását segítő programok megismerése; a szociális hátrányok enyhítését segítő pedagógiai tevékenységek, valamint a tanulók haladását, fejlődését segítő értékelési módok megismerése és megtanulása; új típusú tanulásirányítási módszerek; speciális értékelési eszközrendszerek alkalmazásához szükséges jártasságok megszerzése; egyéni fejlesztési terv készítése; a részképességek fejlesztésének megtanulása.

A nyári egyetemek sorában először történt meg az óvodavezetők és fenntartók szakelőadóinak felkészítése az óvodavezetés szakszerű és korszerű ellátására hazai előadókkal, akik maguk is gyakorló vezetők. A képzés a következő témákat tartalmazta: tanügy-igazgatási alapismeretek, jogszabályváltozások, az óvoda finanszírozása, gazdasági alapelvek, az óvoda költségvetésének kidolgozása, munkaügyi kérdések, közalkalmazotti jogállás, az óvoda nevelési programja és a tevékenység minőségének fejlesztése; ellenőrzés, értékelés az óvodában; óvodafenntartó – iskolatanács együttműködése: feladatok és lehetőségek, hasznos segédanyagok, vázlatok, ötletek cseréje.

Rimaszombatban sem maradhatott ki a számítástechnikai képzés (Bató József, Tomolya Róbert), mely a haladókat szólította meg a következő programmal: szövegszerkesztés és táblázatkezelés haladóknak; multimédia; Lapoda; könyvtár- és fájlkezelés; adattömörítés; képfeldolgozás; számítógépes grafika; CD-írás; weblapkészítés; HTML, internet.

A nyári egyetem résztvevői találkoztak Németh Ágnessel, Németh László lányával, aki beszélt édesapja pedagógiai elveiről és elképzeléseiről, s a résztvevőket megajándékozta Németh László könyveivel.

A természettudomány szerelmeseinek Both Előd, a Magyar Űrkutatási Intézet igazgatója a rimaszombati csillagvizsgálóban tartott izgalmas előadást *Mars, a vörös bolygó* címmel.

A Dunaszerdahelyi és Rimaszombati Nyári Egyetem programjaira 345 résztvevő jelentkezett.

A 2005-ös évben az SZMPSZ XIV. Nyári Egyetemenek 13 szakcsoportjában mindössze 274 résztvevő, 14 szervező és 37 előadó tevékenykedett.

Dunaszerdahelyen – 2005. július 10–15. hétben zajlottak a nyári egyetem programjai 7 szakcsoportban.

A nyitó előadást Andrásfalvi Bertalan tartotta *Hagyomány és jövő* címmel.

Az egyes szakcsoportok és tartalmuk a következő volt:

A drámapedagógia szakmává vált (Kaposi László és Wenczel Imre voltak az előadók) képzés célja, hogy a résztvevők saját élményű drámafoglalkozások és módszertani gyakorlatok formájában pontos és tömör áttekintést kapjanak napjaink jelentős reformpedagógiájáról. A következő témákat boncolgatták a csoportok tagjai: a dráma műfaja és sajátosságai; a dráma alkalmazási lehetőségei a nevelő-oktató munkában: problémamegoldó lehetőség, csoportközi viszonyok javítása, kreativitásfejlesztés, gondolatok, érzelmek művészi formába öltése, pedagógiai problémák kezelése; kit szolgál a dráma; milyen életkorra tervezzük; módszerek és lehetőségek a drámapedagógiában.

Helyi óvodai program kidolgozása, az óvodai munka fejlesztése (Fodor Attila, Seres Ibo-lya, Strédl Teréz, Szabó Edit, Vankó Terézia voltak a program előadói) program célja olyan fejlesztési modell átadása az óvodapedagógusoknak, mely partnerközpontú, tervezett, szabályozott, mely segít a helyi nevelési program kidolgozásában és megvalósításában.

Nevelési-művészeti tantárgyak oktatása az alapiskola alsó tagozatán – a tavalyi képzés si-

kerességre való tekintettel újra indult a képzés (előadók: Dobay Beáta, Orsovics Yvett, Szilva József, Szőjózsef Csilla, Várady Kornélia, Viczay Ildikó), mely felölelte az ének-zene, vizuális kultúra, testnevelés, drámapedagógia és játékpedagógia témaköröket.

A tanulói tudás értékelésének, mérésének korszerű módszerei (előadó: Dosztálné Vécsei Magdolna) program nem először szerepelt a nyári egyetemek és évközi továbbképzések programjában. A képzés célja, hogy a résztvevők betekintést kapjanak az értékelés elméleti és gyakorlati kérdéseibe, ismerjék meg a tanulói értékeléssel szembeni elvárásokat, ismerjék meg a feladattípusokat, a feladatírás technikáját, a feladatlapok szerkesztését, az adatok feldolgozását, egyszerű statisztikai számításokat, az eredmények elemzését és a visszacsatolást.

Hagyományok az oktató-nevelő munkában (Andrássy Bertalan, Lázár Katalin, László Ildikó, Szanyi Mária előadók) program célja a hagyományok, a néprajz és a helytörténet beépítése a nevelő-oktató munka folyamatába, a projekt módszer és modulrendszer megismerése és alkalmazása a regionális kultúra tanításában, bevezetni a hallgatókat a helyi hagyományok megismerésének forrásanyagába könyvtári és múzeumi segédanyagok alapján.

Számítógéppel segített tanulás, IKT az oktatásban (előadók: Geri Valéria, Tóth Tihamér) képzés tartalma: hardver és szoftver eszközök a tanulásban; számítógéppel segített tanulás és tanítás a gyakorlatban; online tanulás és tanítás; digitális tananyag; számítógépes tudásfelmérés; oktatási portálok; az oktatást segítő programok a gyakorlatban; tananyag és tesztek összeállítása;

Az IKT haladó szintű alkalmazása az oktatásban (Kiss László, Rigó Zoltán) képzés célja megismertetni a hallgatókkal a digitális eszközök felhasználási lehetőségeit az oktatásban. A tartalomról: digitális technika felhasználása az oktatásban; digitális fényképezőgép, kamera lehetőségei; kész fotó- és videoanyagok készítése; videoprojektor felhasználása az oktatásban.

Rimaszombat – 2005. augusztus 7–12., nyári egyetem.

Az SZMPSZ Rimaszombati Nyári Egyetemenek nyitó előadását Vass Vilmos, a Veszpré-

mi Egyetem docense tartotta *Műveltségkép a XXI. században* címmel. Mi a műveltség és hogyan változott az évszázadok során a műveltségkép? – kérdés köré szötte gondolatait az előadó, aki végigkalauzolta hallgatóit különböző századokon és korokon, megvizsgálva, mely kornak mi volt az ideálja és a műveltségről alkotott ideája. Példákkal illusztrálta, mit értettek a különböző korok, kultúrák és civilizációk a műveltség fogalma alatt. Ma a műveltségképbe a klasszikus európai művelődéstörténet mellett többek között beletartozik az IKT elsajátítása, a problémamegoldás, a tolerancia, a sikeres kommunikáció, a kooperáció és az egymásra figyelés képessége is. A pedagógusnak azt a tanulságot kell az egészből leszűrnie, hogy a középontban nem a tananyag áll, hanem a tanuló, s nemcsak a szakértelmet, hanem a műveltséget, a használható tudást és a különböző kompetenciákat is kell fejleszteni a sikeres életvezetés céljából.

A nyári egyetem szakcsoportjainak céljai és tartalma:

Együttműködés a tanulásban (előadók: Págyor Henriett, Bódi Katalin) szakcsoport tartalma a képzés tartalma iránti gondoskodó és kitüntető odafigyelést jelenti. A program fontossága, a pedagógus módszertani kultúrájának fejlesztése érdekében fontos a programot a nyári egyetemeken fókuszában tartani. A program a tanulói-tanári együttműködésre helyezi a hangsúlyt, a különböző képességek fejlesztése áll a program középpontjában, a minden tanulóra való figyelés, a bátorító feladatvállalás és annak elvégzése, a pozitív visszajelzés.

Kézműves mesterségek tanulása (előadók: Dienes Mária, Neszádeli Gyula, Ursutzné B. Krisztina, Emődi Imre) program a nyári egyetem slágere. A pihenésre, ugyanakkor a tanulói szabadidős programok hasznos és sikeres megtervezésére összpontosít, arra, hogy minél hosszabb ideig benn tartsa a tanulót az iskolában, érdekes, színes és gazdag, személyiségfejlesztő programot kínálva számunkra. A képzés a gyöngyfüzést, origamit, kosárfonást és s tűzzománcot kínálta a program iránt érdeklődőknek.

Óvodai nevelési programok (előadók: Pintér Éva, Maróthy Erzsébet, Illés Istvánné,

Kövesdi Erzsébet, Székely Ilona, Csengődi Gáborné) – az előadók különböző, a kisgyermek képességeit fejlesztő helyi nevelési programokat mutattak be. Ilyenek voltak: D.O.B. – differenciált bánásmód óvodai program; játék – mozgás – kommunikáció az érzelmi, szociális és értelmi képességét kibontakozását szolgáló program; komplex prevenciós óvodai program a fő feladatának a harmonikus személyiségfejlesztést tartja az életkori és egyéni sajátosságok figyelembe vételével; a Mályva óvodai program a játékba ágyazott tanulásra helyezi a hangsúlyt.

Elemi alapkészségek és mérésük; a DIFER programcsomag (előadók: Nagy József, Fenyvesi Margit, Józsa Krisztián, Zsolnai Anikó) képzést a Szegedi Tudományegyetem kutatói tartották. Céljuk az volt, hogy sorra bemutassák a hét elemi készséget (írás-mozgás koordináció, beszédhanghallás, relációs szókincs, elemi számolási készség, ok-okozati összefüggések, tapasztalati következtetés, tapasztalati összefüggések, szociális fejlettség), mely kritériumorientált személyiségfejlesztési stratégia.

Az IKT az oktatásban (előadók: Geri Valéria, Tóth Tihamér) képzés ezen nyári egyetem programjában való szereplése a pedagógusok digitális írástudás fejlesztését indukálta.

Az ECDL-vizsgára előkészítő képzés és ingyenes vizsgalehetőség (Tomolya Róbert, Fehér László – képzők) program célja az érdeklődő pedagógusok felkészítése az ECDL Start vizsgára, ezáltal megszerezni az EU által támogatott, egységes európai számítógép-használói jogosítványt. A képzés tartalma: Az ECDL Start azt jelenti, hogy a lehetséges hét modul közül csak négy modulból kell vizsgát tenni. A modulok a következők voltak: IT-alapismeretek; operációs rendszerek; szövegszerkesztés; táblázatkezelés; adatbázis-kezelés; prezentáció; információ és kommunikáció.

Az SZMPSZ XV. Nyári Egyeteme
Dunaszerdahely, 2006. július 9–14.

Szarka László *Sztereotípiák, mítoszok a közép-európai nemzetek történetében és minden napjaiban* címmel tartotta meg nyitó előadását.

A nyári egyetem szakmai programjai a következők voltak:

Az Elektronikus tananyagkészítés Lapoda multimédia-szerkesztő programcsomaggal készés előadója Topor Gyula volt. A rövid tartalom: multimédia a tanórákon, reál, humán és informatikai területeken; fogalmak, multimédia és interaktivitás; Lapoda telepítése és általános áttekintése; multimédiás alapanyagok rendszerezett tárolása, kezelése, az alapanyaggyűjtés technikái; a multimédiás alkalmazás megtervezése, forgatókönyv-készítés; új Lapoda könyv létrehozása; új Lapoda oldal létrehozása, szerkesztése; multimédiás elemek áttekintése, alakzat és címke elemek részletes tárgyalása; multimédiás elemek alkalmazása: nyomógomb; eseménykezelés; alakzat, címke nyomógomb alkalmazása; multimédiás elemek alkalmazása: kép; eseménykezelés – lista, gördítősáv; eseménykezelés – hang, film; eseménykezelés – szöveg; eseménykezelés képletszerkesztő, képlet elem – adatbázis, szerkesztőmező; interaktív testlapok készítése; a Lapoda-könyv önálló létrehozása – végső teszt.

Magatartászavaros és tanulási nehézségekkel küszködő gyermekek fejlesztése program célja olyan tanulásszervezési eszközök, módszerek, lehetőségek bemutatása, elfogadtatása, melyek segítségével a tanulás-tanítás folyamata sikeresebbé válik.

A képzés rövid tartalma: alapok, melyekre építhetünk: peremfeltételek – igényfelmérés – előzetes tudás – kompetenciáink – problémakatalógus – megoldáskeresések; célok meghatározása; a tanulók sajátosságai szociális helyzet: nyelvi hátrány, tanulási motiváció, tanulási szokások – az iskolai környezet: pedagógiai gyakorlat, szegregáció, előítéletesség, hátrányos megkülönböztettség, multikulturalitás – tanulási nehézség – tanulási zavar különbségei – megoldáskeresések; az individuális oktatási és nevelési program kidolgozása; előírásszerek; tanulásszervezés; a konstruktivista pedagógia; Kagan-féle kooperatív tanulás; projekt módszer; projektek gyűjtése, elemzése, fajtái; a projektkészítés; a résztvevői kör szerepe, fontossága a projektben; hatékony tanulásszervezési módok.

Képzésvezetők: Kovács Éva, Vitéz Gyöngyvér, Horváth Ilona (Csillagszem Fejlesztő Általános Iskola és Tanulást Segítő Fej-

lesztő Központ, Budapest), Maňko Veronika (DIC, Zólyom).

Tanulásmódszertan, a tanulás tanítása program már régóta ismerős, de mindig hasznos a pedagógusok számára. A képzést Héczné Tóth Mária valósította meg a következő tartalommal: tanulási és tanítási problémák, nehézségek az iskolában; a tanuláshoz való viszony zavarainak elemzése, a rehabilitáció lehetőségei; jó tanulási szokások kialakítása, tanulási tanácsok; a tanulási képesség és a részképességek fejlesztésének lehetőségei, módszerei, munkamódjai; a figyelem, a beszéd, az emlékezet, a hangos és a néma értő olvasás, a gondolkodás fejlesztése; tanulási módszerek és technikák; saját, egyéni tanulói eszközrendszer kidolgozása; a tanulásmódszertan tanításának lehetőségei az iskolai gyakorlatban; a tanulásmódszertan eszközrendszere.

Iskolai konfliktusok kezelése programot Puky Zsuzsanna valósította meg.

A képzés rövid tartalma: a közös szabályok kijelölése; a konfliktus fogalma, a konfliktuspedagógia; pozitív énkép alakítása, aszertivitás; sztereotípiák, előítéletek, diszkrimináció; eredményes kommunikáció; én-üzenet, értő figyelem, empátia; együttműködés és versengés; konfliktuskezelő stratégiák; konstruktív problémamegoldás; tárgyalás; értékkonfliktusok; esetelemző gyakorlatok.

A gyermeki személyiség kommunikációs eszköztára – játék és személyiségfejlesztés képzés célja, hogy a résztvevők megismerjék a gyermek személyiségét inspiráló erőket, a kiegyensúlyozást biztosító visszatartó negatív erőket. Mind a két formára szükség van, hogy a személyiség túllépjen a következő fejlődési szakaszba. A tréning alatt szó esik a betegség személyiségformáló erejéről, a tragédiák, a balesetek, a sikertelenség üzenetéről. A résztvevők betekintést nyernek a személyiség kommunikációs eszköztárába.

A képzés tartalma: a személyiségről a legújabb feltételezések tükrében; az elemek energiatartalma, hatásuk a személyiségfejlődésre; elemekre épülő játékok, négyelemes technika; csoportos, páros, egyéni játékok a térben; csoportos, páros, egyéni játékok a szobában; cso-

portos, páros, egyéni játékok lányoknak; csoportos, páros, egyéni játékok fiúknak; csoportos, páros, egyéni játékok készítése papírból, textilből, fonálból; a személyiség erősségei és gyengéi; színterápia, mozaikjáték, rajzteszt.

A képzés vezetője Kárpáthy Magdolna volt.

Gyógypedagógia pedagógiai és pszichológiai tanácsadók részére program tartalma: csoportalakítás; a gyógypedagógus szerepváltozásai; a gyógypedagógus helye a közoktatásban; a gyógypedagógiai tevékenységek új tartalmai; a hatékony tanuló megismerése; a pedagógiai diagnosztika eszköztára; a kognitív fejlesztésen túli „tartomány”; a mozgás fejlődése, szerepe, zavarai; a játék fejlődése és nehézségei; a figyelem, az emlékezet fejlődése és zavarai; a gondolkodás fejlődése és zavarai; a rajz fejlődésének elakadásai, a mese feldolgozásának nehézségei; az alkalmazkodás és a kommunikáció nehézségei, az önmagáról alkotott kép és a tudásról való tudás kialakulásának nehézségei; a fejlesztő játékok szerepe. A képzés vezetője Torda Ágnes (Barczy Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest), Páli Judit (ELTE, Budapest) volt.

Digitális eszközök használata az oktatásban számítástechnikai képzést Kiss László és Rigó Zoltán vezette. A képzés rövid tartalma: a Microsoft Windows XP operációs rendszer lehetőségei, beállításai, az operációs rendszer testre szabása; Internet Explorer működése és használata; a Microsoft Windows XP és az Office grafikus lehetőségei: Word, Power Point, Paint, Internet Explorer, Google, freeware programok, kikeresése, letöltése, telepítése; digitalizálás (scanner) képek alkotása, módosítása; írásfelismerés OCR program; digitális fényképezés; freeware programok az adott témára; saját fotó vagy videó CD elkészítése: adatok kiégetése Nero program segítségével; videó készítése, vágása, égetése PC-n.

Komárom, 2006. július 10–15.

Komáromi helyszínnel három művészeti jellegű képzés valósult meg.

Ezek a következők voltak: a Gyermekközpontú vizuális nevelés célja: a gyermekközpontú szemlélet a vizuális nevelésben fontossá teszi az érzelmi intelligencia kialakítását és fej-

lesztését napjaink sivár, fogyasztói szemléletével ellentétben. Előtérbe helyezi az élményközpontú kreatív megnyilvánulást, ami energiákat, alkotási kedvet szabadít fel a gyerekekben. Ez az alkotásvágy és öröm a gyermek személyiségjegyeinek pozitív oldalait erősíti azon kívül, hogy a tehetség kibontakozását is segíti.

A képzés tartalma: lehet-e másképpen is rajzot tanítani? – a gyermek a rajzórán; a gyermekközpontú vizuális nevelés tanórai sajátosságai – a motiváció és az érzelem jelentősége a vizuális nevelésben; a gyermeki fantázia fejlesztése – a sztereotípiáktól mentes vizuális gondolkodás kialakítása - az egyéni bánásmód, a kreatív önkifejezés fejlesztése; technikai szabadság az alkotásban; a gyermekrajzok fejlődése; síkbeli alakítások: térábrázolás – formaábrázolások – festészeti technikák – vegyes technikák; jelhasználat; térbeli alakítások: reliefek – bábok – térrendezés; vizuális nevelés cigány tanulókkal. A képzést L. Ritók Nóra (Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola, Berettyóújfalu) vezette.

Drámapedagógia – játék és a tanítás találkozása program célja: a résztvevők játékok, módszertani gyakorlatok és saját élményű drámafoglalkozások formájában pontos és tömör áttekintést kapnak napjaink egyik jelentős reformpedagógiájáról.

A tartalom: történeti és elméleti alapvetések; mi a dráma és mi nem az? a dramatikus tevékenység rendszerezése, az egyes tevékenységek demonstrációja; alkalmazott dráma – szabályjátékok; alkalmazott dráma – dramatikus játékok; színházi eszközök a drámatanításban; alapvető drámatanári stratégiák; alkalmazott dráma – tanítási dráma. A képzés vezetője Kaposi László és Lipták Ildikó voltak.

Ének-zene karvezetők számára program képzésvezetője Józsa Mónika volt. A program tartalma az ének-zene és iskolai karvezetés témaköreit érintették.

Rimaszombat, 2006. augusztus 6–11.

Rimaszombat tizedik éve adott otthont az SZMPSZ nyári egyetemének, ami a szervezők részéről nem kevés feladatvállalás volt Csúsz László, Csúsz Ilona, Tóth Csilla, Ziman Ágota, Bódi Katalin, Lukács Annamária, Bozó Edit,

Sebők Csilla, Sallai Ágnes, Ádám Zita és a rimaszécsi alapiskola mellett működő tanítók énekkara összetételű csapat mindent megtett azért, hogy a Kárpát-medence minden tájáról érkező magyar pedagógusok jól érezzék magukat Gömörben, Tompa Mihály szülővárosában.

A X. Rimaszombati Nyári Egyetem nyitó előadását Hegedűs Gábor, a Magyar Projektpedagógiai Társaság elnöke tartotta „*A két pedagógia*” címmel. A pedagógia világában két pedagógia között feszül az ellentét: a hagyományos, a herbarti pedagógia vívja harcát a konstruktivista szemlélettel, módszereiben a frontális munkán az együttműködésen alapuló ismeretszerzéssel. Korunk szakmai kihívása: tudunk-e szemléletet váltani, vagy marad minden a régiben. Adyt idézve: „...Vagy lesz új értelme a magyar Igéknek, vagy marad régiben a bús magyar élet.” Míg a régi pedagógia tartalmat, tárgyi, enciklopedikus tudást akar tanítani a gyerekkel, addig az új a tudás megszerzésére irányuló érdeklődést fejleszti ki benne. Az új szemléletváltás szükségességét támasztja alá a tankötelezettség kitolódása, a felsőoktatás eltömegesedése, az élethosszig tartó tanulás fontossága, a tudásalapú társadalom munkaerő-piaci követelménye, mely új, használható tudást igényel a potenciális munkavállalótól. Ebben az összefüggésben fontos a kreativitás szerepének növekedése, hiszen a határok közé szorító tanterv nem nevel találmányosságra, nem kedvez a kreatív személyiségnek. Tényként kell kezelni, hogy a tanuló a tudást nem kizárólagosan az iskolában szerzi, tehát új tanulási környezetet kell teremteni, ahol érvényesül az új pedagógiai szemlélet: motivált pedagógusok motivált szülők motivált gyermekeit sikerélményhez juttatja. Az új pedagógiai szemlélet kiváló módszertani eszköze a projektpedagógia, mely nem kész feladatsor megoldására készíti a tanulót, hanem lehetőséget teremt számára az önmegvalósításra. Az iskola funkciói: 1. szeressen a gyerek iskolába járni; 2. tanítson meg az iskola kommunikálni; 3. tanítson meg az iskola az önmegvalósítás és az önellátás megélésére. Mert: „Az ember azt akarja, amit tud, és azt tudja, amit akar” – zárta meggyőződéssel gondolatai sorát Hegedűs Gábor.

A nyári egyetem szakcsoportjai a következők voltak: ECDL-vizsgára előkészítő képzés és ingyenes vizsgalehetőség program célja felkészíteni az érdeklődő pedagógusokat az ECDL Start vizsgára és lehetővé tenni a nyári egyetem során a vizsga ingyenes megszerzését. Az ECDL az EU által támogatott, egységes európai számítógép-használói jogosítvány. Megszerzéséhez 1 elméleti és 6 gyakorlati vizsgát kell letenni. Az ECDL megbízható (a PC használatához szükséges valamennyi ismeretet garantálja), egyszerű (konkrét követelményrendszere van, moduláris formája számos előnyt jelent), minőség-orientált (az EU által támogatott, és a nemzetközi ECDL Alapítvány által felügyelt vizsgarendszer), végül, de nem utolsósorban pedig független, azaz készségeket alakít ki, amelyek a hardver és szoftver típusától függetlenül biztosítják az alapvető alkalmazásokban való jártasságot. A képzés rövid tartalma: az ECDL Start a 2006-os nyári egyetemen azt jelenti, hogy a lehetséges 7 modulból 2006-ban csak az utolsó 3 modulból kell vizsgát tenni. Tavaly volt lehetőség az első 4 modulvizsgára. A 2006-os modulok a következők: 1. Táblázatkezelés 2. Adatbázis-kezelés 3. Power Point.

A programot Tomolya Róbert és Fehér László (Fülek) vezették.

A Digitális tananyagszerkesztés Lapoda multimédiás szövegszerkesztővel programot Topor Gyula vezette. A program céljaiban és tartalmában megegyezik a Dunaszerdahelyi Nyári Egyetem ugyanilyen programjával.

Magatartászavar és hiperaktivitás felismerése és pedagógiai „kezelése” szakcsoport előadói Fenyvesi Margit (Barcsi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest), Knyihárné Gaika Judit (Bács-Kiskun Megyei Tanulási Készséget Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, Kecskemét), Torda Ágnes (Barcsi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest)

A képzés célja: Napjaink időszerű témája, hogy egyre több olyan gyerek jár óvodába, iskolába, akik a tanulási problémák mellett vagy anélkül is magatartási, viselkedési problémákkal rendelkeznek. A zavaró viselkedés okait kell elsősorban ismernünk, hogy a megfelelő hozzáállást, kezelést megtervezhessük. Egy

magatartás zavar mögött lehet hiperaktivitás, tehetség, vagy tanulásban való akadályozottság. Az előadások első részében a résztvevők megismerik mindegyik tünetcsoportot, az okokat és a tüneteket. Ezután sor kerül valamennyi kezelésére. A különböző oki magatartásproblémák kezelését főleg gyakorlati úton, tréning formájában tanulják meg a résztvevők. Megismerik a tünetek felismerésének, értelmezésének módjait és a kezelési technikákat. Az eset tanulmányokból megoldásokat keresnek. Az előadást egy differenciáldiagnosztika zárja.

A képzés rövid tartalma: a hiperaktivitás elmélete; a hiperaktivitás kezelése; a magatartászavar elmélete; a magatartászavar kezelése; a tehetséges gyermek problémái; differenciálási technikák; a tanulási zavarról általában; diszalkulia elmélete és kezelése; diszlexia elmélete és kezelése; diszgráfia elmélete és kezelése.

A tanulásmódszertan tanítása szakcsoport mind céljaiban, mind tartalmában, mind a képzés vezetőjének személyében megegyezik a Dunaszerdahelyi Nyári Egyetem programjában lévő képzéssel.

A kézművesmesterség tanulása szakcsoportban a Motolla Műhely tagjainak vezetésével megtanulták a gyöngyfüzés, gyékényfonás, szövés, batikolás, nemezelés és agyagozás mesterségét.

A Művészetekkel való nevelés óvodai program célja: az óvodai nevelés a művészetek eszközeivel és élménypedagógia erejével programot azoknak az óvodapedagógusoknak ajánljuk, akik pedagógiai munkájuk során a gyermekeket okos szeretetben, érzelmi biztonságban, humorral teli szabad alkotó légkörben dolgoznak.

Különösképpen azok tudnak eredményesen dolgozni a programmal, akik a művészetek eszközeivel gyakran hatnak a gyermekekre. Felhasználják a verset, a mesét, a dramatikus játékokat, az éneket, énekes játékokat, zenehallgatást, a rajzokat, a kézimunka léleknevelő erejét és gyakran eljuttatják a gyermeket a művészi élményig.

Ez a program befogad mindent, ami „csak tiszta forrásból” fakad és nem idegen az életkortól, hogy a gyermekek a művészet sokszínű hatásával éljék át a vissza nem térő óvodás életet.

A képzés tartalma: az „Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel” alternatív program részletes értelmezése; a program nevelésméleti és nevelési rendszerének tisztázása; az újszerűen értelmezett tevékenységek tartalmi, tanulási, módszertani eszközrendszere, azok gyakorlati használata; projektpedagógia az óvodában: a projekttanulási stratégia, a projektmódszer megvalósulása a gyakorlatban; a képzőművészet – zene – irodalom kapcsolódása a projekthez; évszaki és a hozzátartozó jeles napokhoz, ünnepekhez kapcsolódó programok tervezése és megvalósítása a gyakorlatban.

A képzést Fülöp Sándorné (Karcag) valósította meg.

A Romaprogram: roma etnikumhoz tartozó tanulók nevelési, művelődési problémáinak feltárása, és pedagógiai kísérletek a problémák megoldására program célja a hátrányos helyzetű, elsősorban roma tanulók intézményi kudarcainak főbb csomópontjának megkeresése, azok tervezett megoldása. A hátrányos helyzet kialakulása: a várható tanulási zavarok kiszűrése. Módszertani javaslatok: esélyteremtés a pedagógiában.

A képzés rövid tartalma: a társadalmi kohézió az oktatáspolitikában; roma gyerekek az iskolában; iskolák speciális kínálata a roma tanulók oktatásában; a fejlődést befolyásoló tényezők hatása a tanulási képességekre; szocializációs- és személyiségfejlődési zavarok újszülött kortól kisiskoláskorig; kisiskoláskorúak és ifjúkorúak személyiségzavarai; korai részképességzavarok; iskolaérettség; speciális kulturális és szociális helyzetben lévő gyermekcsoportok fejlesztési lehetőségei; egyéni fejlesztés a készségfejlesztés területén, rehabilitációs célú fejlesztés; készségek, attitűdök, gondolkodási műveletek fejlesztésének lehetőségei; pszichikus funkciók fejlesztése; tanítási órán kívüli módszerek: játéktérápia, önismereti tréning, tanulásmódszertani tréning, pszichodráma.

A képzést Kovács Ottó és Szabóné Ottmayer Zsuzsanna (Szabó Lőrinc Általános Iskola és Szakképző Iskola, Ózd) vezették.

A diáktáncsoportot irányító pedagógusok koreográfiai képzése szakcsoport tartalmában teljesen új képzésfajta volt a nyári egyetemek

sorában. Kiderült, nagy szükség van rá a népi táncok hitelessége, a tiszta forrás szempontjából.

A képzés megvalósítói: Agócs Attila, Agócs Polly, Varga Norbert, Varga Kornélia (Fülek).

A 2006-os nyári egyetemek statisztikája: 180 résztvevő Dunaszerdahelyen, 70 Komáromban, 170 Rimaszombatban, összesen: 420 pedagógus. Soha ennyi kollégát nem vonzott még nyári, hazai továbbképzés, mint ebben az évben. A megnyugtató az, hogy egyre több a szakma iránt érdeklődő pedagógus.

Tizenöt év rövid mérlege

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége 2006 nyarán 15. alkalommal szervezte meg nyári egyetemét.

Tizenöt év után az ember megkapja első személyazonossági igazolványát, a tizenöt év a felelősség és a nagykorúság bizonyítéka is. Mit ér a bizonyíték a minőség, a tartalom és a teremtetett érték nélkül?

Teremtett-e értéket az SZMPSZ nyári egyetemei szervezése és megvalósítása által? S milyen értékeket? Lehet, a kérdést fel sem szabadna tenni, mert a kételkedők és a közönyösök tábora elég nagy (ők azok, akik az elmúlt 16 év során alig vagy egyetlen továbbképzést sem tartottak rangjukhoz méltónak), de ha mégis, a választ igennel vagy nemmel is el lehetne intézni. Izgalmasabb azonban a második kérdés, hogy milyen értékeket teremtettek a nyári egyetek. Ennek a kérdésnek is vannak előkérdései, hogy mik és melyek az értékek a pedagógia, az ember világában és Európában és a világban is. Érték-e, ha belső késztetés folytán nyaranta, nyári szabadsága rovására 400 pedagógus találkozik, ha egy héten keresztül ismerkedik, pedagógiai és szakmai-módszertani, szervezési problémák megoldását feszegeti, ha ismerkedik a helyszínnel, megismeri az adott környezet művelődés- és kultúrtörténetét, természet szépségeit, ha kiváló emberekkel találkozik, akik példaképként szolgálhatnak a mindennapok munkájában, ha részese a minőségteremtés nem kis fáradtsággal járó szellemi tevékenységének, ha saját élményét és megélt tapasztalását tudja hitelesen tolmácsolni, ha ma-

ga is részese egy-egy továbbképzés sikeres szervezésének?.

Tizenöt év mérlege a számtalan szakmai együttlét, a minőség, a „kit – hogyan” kérdésre keresve a pedagógiai válaszokat és megoldásokat. Tizenöt év a Kárpát-medence magyar pedagógusai életének és problémáinak, ugyanakkor örömeinek megismerésével, gazdag történet. Erős és nagy elhatározás született 1992-ben, amikor Pukkai László, az SZMPSZ akkori országos elnöke megszervezte a deáki MTNY Alapiskola pedagógusaival az első Deáki Nyári Egyetemet. Minden szervezőnek a munkáját köszönet illeti.

Köszönet illeti a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériumát a szakmai programok, az Illyés Közalapítványt és az SZK Kulturális Minisztériumát (2005, 2006) a nyári egyetek kiegészítő kulturális programjainak támogatásáért.

2. ÉVKÖZI TOVÁBBKÉPZÉSEK ÉS A ROZSNYÓI KÖZOKTATÁSI KONFERENCIA FELDOLGOZÁSA

Az első rozsnyói pedagógustalálkozó tétova lépésekkel indult. A szakmai konferencia témája azonban merész volt és magasba ívelő: autonómiák az oktatásügyben, az autonóm iskola. A téma ma is időszerű, időszerűbb, mint valaha, mert 2004 tavaszán az Európai Unió kapujában tudatosult csak igazán bennünk a művelődés, a tudás fontossága, a saját sorsunk intézésének gondja és öröme.

Az első konferencián meggyőződéssel, hittel vallottuk az intézményekben működő szabadság kis köreinek – Bibóval élve – szakmai, emberi autonómiát sürgető szükségességét. Kimondtuk, hogy számunkra létfontosságú az intézményi autonómia, a szakmai szabadság, mert az autonóm rendszerű intézmény kompetenciáiban, döntéseiben önálló gondolkodásra készítet, önálló sorsintézést feltételez. Oktatáspolitikai és szakmai szempontokat mérlegelve az idő bennünket igazolt. Stratégiakeresés, együttgondolkodás jellemezte az első konferenciát, ahogyan a sorra kerülő többi is.

Az első pedagógustalálkozót beárnyékolta az akkori hatalom arrogáns viselkedése és bosszúja. Ám ez sem akadályozhatta meg a hazaiakat, hogy a következő években ne legyenek újra és újra a szlovákiai magyar pedagógusok országos találkozásának házigazdái, hogy a konferencia szakmai tartalmának meghatározói ne gondolkodjanak folyamatosan a közoktatás jövőjéről. Sokszor csak álmok, víziók szintjén történt a gondolkodás. S amikor az álmok valóra váltak, visszatekintve a megtett útra, az úton lévő nem a pihenésre gondol, hanem a kihívásra, a kitartásra, a közös hit erősségére.

1995-ben Rozsnyón és az azt követő időkben vált nagykorúvá a szlovákiai magyar pedagógustársadalom, amikor a politikai hatalomnak a magyar iskolák kétnyelvűsítésére, a kétnyelvű bizonyítványaink egynyelvűsítésére tett kísérlete ellenében polgári engedetlenséget fogadtunk. Igazából akkor érezte a hatalomnak mindig kiszolgáltatott magyar pedagógus, hogy az otthon lenni itthon most történik meg. S ránk

figyelt akkor Európa. Ezt az időszakot soha nem szabad felednünk. Azt, hogy nem tudták ránk kényszeríteni a kétnyelvűséget, az anyanyelv-, kultúra- és hagyományvesztését, azt, hogy a pedagógus és a közösségek bátrak mertek lenni.

1995 a konferencia életében az útkeresés éve volt, ám az évek teltevel, a hazai szervezők elszántságával, a szakma is izmosodott, meg tudtuk fogalmazni saját elképzeléseinket, beilleszkedtünk egy szakmai áramkörbe, s fejlődésünk tudatos tervezésével az eredmények is mutatkoznak.

1995. március 31–április 1-jén zajlott az első közoktatási konferencia a következő programmal:

- Czabán Samu élete és munkássága
- A szlovákiai magyar oktatásügy múltja és jelene – Popély Gyula
- Autonómiák az oktatásügyben: Körkép az autonóm iskolák múltjáról és jelenéről Európában és Magyarországon – Töttössy Istvánné
- Kisebbségi magyar oktatási autonómia-tervezetek a Kárpát-medencében
- Az autonóm iskolához vezető út Szlovákiában

1996-ban az 1 000 éves magyar iskolát ünnepeelve, a konferencia – 1996. március 30–31. – ennek az évfordulónak jegyében zajlott: a szlovákiai magyar iskolák múltjáról, jelenéről és jövőjéről. A múltrol, hogy annak tanulságai alapján tervezhető legyen a jövő.

A programból:

- A honfoglalás 1100 éve – Pozsgay Imre
- 1000 éves a magyar iskola – Lénárt Béla
- A szlovákiai magyar oktatásügy hetvenöt éve
- Az autonóm iskola – Kozma Tamás

A harmadik rozsnyói konferencia – 1997. április 5–6. – a közoktatás európai dimenzióit, illetve az autonóm iskola szakmai megközelítéseit tekintette át.

A közoktatási konferencia előadásai:

- Merre tart az európai közoktatás? – Kozma Tamás
- Merre tart a magyarországi közoktatás? – Báthory Zoltán

- Merre tart a szlovákiai közoktatás? – Vladislav Rosa
 - Az autonóm iskola: Közoktatás és önkormányzat – Pöcze Gábor
 - Pedagógiai program – helyi tanterv – Horn György
 - Arculattervezés, minőségbiztosítás az iskolában – Horváth Attila
- A következő év programja a szakmai etika, az új pedagógusszerepek, a változó világ kihívásaira adható intézményi válaszok voltak.
- A IV. rozsnói közoktatási konferencia – 1998. március 28–29. – tartalmából:
- Új kihívások, új pedagógusszerepek – Beke Kata
 - Hazai közoktatásunk felkészülése az európai kihívásokra – Ivan Turek
 - 1848 és Gömör – B. Kovács István
 - Önkormányzat és iskola – Pöcze Gábor
 - Emberi és szakmai etika a pedagóguspályán – Trencsényi László
 - Iskolaépítő iskolavezető – Gál Ferenc
 - Parlamenti választások előtt az MKP, az SDKÚ, a DBP oktatáspolitikai koncepciója
- Az 1999-es konferencia – 1999. március 20–21. – neves előadói a különböző oktatási rendszerek reformjai jellemzőivel, meghatározó vonásaival ismertették meg a résztvevőket.
- A program:
- Változások az európai közoktatási rendszerek irányításában – Setényi János
 - Az oktatásügy stratégiai fejlesztésének lehetőségei – Mátrai Zsuzsa
 - A pedagógiai program mint az iskolai minőség alapja – Pöcze Gábor
 - A pedagógus az oktatás változó világában – Nagy Mária
 - Reform előtt Szlovákia közoktatása? – Milan Ftáčnik, oktatási miniszter
 - A cseh oktatásügy változása 1989 óta – Jana Hendrichová
2000. április 1–2-án megrendezett konferencián a harmadik évezred iskolája, a jövőkép, az értékelési rendszerek, a minőségbiztosítás volt a téma.
- A tartalomról:
- A 3. évezred iskolája – Setényi János
 - Millennium a közoktatás stratégiai programja – Vladislav Rosa
 - Értékelés – minőség – tanfelügyelet – Vladislav Rosa
 - Értékelés – minőség – Hoffmann Rózsa
 - Fejlesztési és innovációs programok az ÁPI munkatervében – Vladimír Repáš
 - Az OM Nemzetiségi Főosztálya a magyar iskolák fejlesztéséért – A. Szabó László
- A 2001. évi konferencia – 2001. március 30–31. – az Európai Unió országainak oktatási rendszere, a globalizálódás, az erre reagáló társadalmi folyamatok, az esélyteremtés a pedagógiában, a pedagógusképzés reformjának szükségessége problémákra kereste a megfelelő válaszokat.
- A program plenáris előadásai:
- Az európai közoktatási rendszerek aktuális problémái a globalizálódó világban – Halász Gábor
 - A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer – Gázsó Ferenc
 - A magyar közoktatás helyzete – Mihály Ottó
 - Az általános képzés tartalmi fejlesztésének irányai, eszközei és feltételei – Loránd Ferenc
 - A közoktatás jövője és a közigazgatási reform – Zachariás István
 - Reformok a pedagógusképzésben és továbbképzésben a nyitrai Konstantin Egyetemen – László Béla
 - Az oktatás és a nevelés nemzeti programja – Szigeti László
- A szekciókban már több éve jelen van a pedagógiai program készítése, a minőségbiztosítás, az iskolatársulások szerepe az esélyek közelítésében; a komprehenzív iskola esélyteremtő célkitűzései; iskolafejlesztési program megvalósítása (Botka Lajosné).
2002. július 1-jével óvodáink, iskoláink önkormányzati fenntartásúak lettek. Ebben a megváltozott intézményfenntartási helyzetben a konferencia az önkormányzatok és az iskola kapcsolatával foglalkozott. Az előadások az irányítást, a helyi és regionális szintű feladatellátást, -megosztást, tervezést, a globális gondolkodás és lokális döntés témákat ölelték fel.

A 2002. április 6–7-i konferencia programja:

- A területi és helyi oktatásirányítás jellemzői – Kovács István Vilmos
- Az irányítás rendszere és a feladatmegosztás rendje a magyar közoktatásban – Palotás Zoltán
- Önkormányzati feladatok a közoktatás ellátásában – Tuskáné Papp Erzsébet
- Hatékony intézményvezetés decentralizált környezetben – Veres Pál
- Válaszút előtt a hazai közoktatás-irányítás: kihívások és lehetséges válaszok – Milan Ftáčnik
- A decentralizált közoktatás-irányítással kapcsolatos fenntartói elvárások – René Bílik
- A decentralizált közoktatás-irányítással kapcsolatos intézményi elvárások – Varga Lajos
- Anyaországi támogatások a szlovákiai magyar oktatás fejlesztéséért – Ríz Ádám

A szekciókban megjelentek: a közoktatási intézmények tevékenységének helyi tervezése; az önkormányzati iskolafenntartás; az iskolafejlesztési program megalapozása témák.

2003-ban (2003. április 5–6.) a konferencia hívómondata „A változások kulcsszereplője a pedagógus” volt. Ezt a választást az indokolta, hogy tudatosítani kell: legyen bármilyen a stratégia, a fejlesztés, a megvalósítás emberi tényezőkön áll vagy bukik. A pedagógus kulcsszereplője a változásnak, a minőségnek, minden folyamatnak. Szemléletváltása korparancs.

A konferencia plenáris előadásai:

- A hazai közoktatás fejlesztése – František Tóth
- Az emberi erőforrás-fejlesztés stratégiája – Sipos János
- A pedagógusszakma társadalmi megítélése – Nagy Mária
- A pedagógussal szembeni elvárások egy felmérés tükrében – Lampl Zsuzsanna
- A pedagógussal szembeni elvárások a XXI. században – Baráth Tibor
- Új pedagógusszerepek a minőségi tanulási környezetben – Poór Zoltán
- Új irányzatok a nyitrai pedagógusképzésben – Pintes Gábor

- Pedagógus-továbbképzés – az emberi erőforrás-fejlesztés eszköze – Pertl Gábor
- A hazai pedagógus-továbbképzés helyzete és jövője – Miroslav Valica
- Változások, értékek, hit és jövő – Bagdy Emőke

A szekciók témájából: a pedagógus munkájának értékelése; az intézményvezetők munkájának értékelése; közoktatás: stratégia és fejlesztés.

A tizedik, jubileumi pedagógustalálkozó (2004. március 27–28.) „A tudás változó tartalma és fejlesztése” témára épül. Hazai közoktatásunk törvényi szinten eddig nem egységesült, de különböző, európai alapelveknek megfelelő törvényekkel igyekeznek felzárkózni az európai irányvonalhoz, melynek vezérfonala a demokratikus, decentralizált és feladatmegosztáson alapuló intézményirányítás.

A közoktatás tartalmi reformja nagyon régóta várat magára. A jubileumi évben ezt a reformot sürgettük úgy is, hogy a kétnapos szakmai konferencián ezt a „szakembert próbáló” feladatot tűzzük ki célul. Mert Európában nem csak magyarnak kell megmaradni, hanem jól el kell igazodni a világban. Ehhez korszerű tudás, pozitív életszemlélet szükséges, s olyan képességeknek kell birtokában lenni, mely képességek, tudás és kompetenciák alkalmassá tesznek bennünket, hogy boldogan, emberien, gondolkodó és kritikus állampolgárként éljük életünket ebben a világfaluban.

A tartalomból:

- A rozsnyói pedagógustalálkozók szerepe a szlovákiai magyar közoktatásban – Ádám Zita
- A tudás és a kompetenciák – Nahalka István
- Mit vár az iskolától a munka világa? – Tóth Attila (Kassa)
- A tartalom szerepe az oktatási rendszer szabályozásában – Mihály Ottó
- A tartalomfejlesztés és tanulásszervezés új irányai – Knausz Imre
- Oktatásfejlesztési célok és törekvések az Európai Unióban – Setényi János
- „Millennium”-on innen és túl – Karol Korintuš

A szekciókban a következő témákat beszéltek meg a résztvevők: tanulószervezési módok, eszközök és eljárások; tartalmi innovációk a nevelési-oktatási intézményekben; az óvodai nevelés tartalma és fejlesztése; a középiskolai tananyagtartalmak és tevékenységek fejlesztése; a hazai közoktatás tartalmi reformjának oktatáspolitikai feltételei és szakmai feladatai.

A XI. közoktatási konferencia – 2005. április 9–10. – a „Változó világ – változó iskola – használható tudás” témát bontotta ki. A témát indokolta a PISA mérés sokkoló eredménye, a nagyon várt tartalmi reform elindulása (elmarádása) is.

A konferencia plenáris előadásai:

- Nevelés, neveltség, műveltségkép a XXI. században – Korzenszky Richárd
- Változó tudás – változó iskola – Vass Vilmos
- A magyar közoktatás a nemzetközi mérések tükrében – Vári Péter
- A hazai közoktatás minősége a PSA 2003 eredményeinek tükrében – Paulína Koršňáková
- A pedagógusképzés megújulásának szükségessége és irányai – Erdélyi Margit
- A pedagógus-életpálya modell minisztériumi tervezete – Szigeti László

A szekciók témái: tartalmi innovációk a szlovákiai magyar iskolákban; az iskolai szabadidő-szervezés tartalmi és módszertani fejlesztése; az óvodai nevelés tartalmának fejlesztése; PISA 2003: elemzések és fejlesztési feladatok; az oktatásirányítás feladatai a tartalomfejlesztésben.

A 2006. március 25–26-án megrendezett rozsnói közoktatási konferencia a „Regionalitás a közoktatásban” hívó mondat köré gyűjtötte a plenáris előadásokat és a szekciók témáit.

A plenáris előadások:

- *A regionális oktatásügy megjelenése az európai és nemzeti koncepciókban és dokumentumokban* – Kovács István Vilmos
- *A közoktatásunk közép- és hosszú távú fejlesztési tervei* – Szigeti László
- *A közoktatás fejlesztése és a piacképes tudás* – Berényi József

– *A közoktatás szerepe a regionális fejlesztésben* – Kormos Dénes

– *Kompetenciafejlesztés – iskolafejlesztés – modernizáció* – Pála Károly

– *A hazai közoktatás tartalmi reformjának tervezetei* – Branislav Púpala–Pavol. Černek

A szekciók munkáját a következő témakörök töltötték ki: regionális és kistérségi célok és feladatok a közoktatásban; intézményi pedagógiai programtervezése, tananyagfejlesztés; regionális értékek beépítése a tananyagba; óvodai nevelési program tervezése és fejlesztése; tehetséggondozás az alap- és középiskolákban.

A Rozsnyón szervezett pedagógustalálkozó és közoktatási konferencia résztvevőinek száma a tizenkét év átlagát tekintve 300 volt, ami azt bizonyítja, hogy a pedagógusokat érdekli az oktatás jövőjének alakulása. A pedagógustalálkozók története tanúsítja, szükséges a tanítók, tanárok munkájának megbecsülése, az odafigyelés, mert annak motiváló ereje van. Ezért került évente kiosztásra a Czabán Samu Pedagógiai Díj, illetve a Felvidéki Magyar Pedagógus Díj.

A rozsnói közoktatási konferenciák és a pedagógustalálkozók az MK OM és az Illyés Közalapítvány, illetve a HTMH – Szülőföld Alap támogatása révén valósultak meg mind a mai napig.

A rozsnói pedagógustalálkozók a kezdetől meghatározták a szlovákiai magyar közoktatásról való szakmai gondolkodást, de talán a szlovákiai közoktatás egészére is hatást gyakoroltak, hiszen Rozsnyót és a magyar pedagógusokat megtisztelte jelenlétével az oktatási miniszter és államtitkári szinten nemegyszer képviseltette magát a hazai szaktárca, természetesen a konszolidáltabb politikai légkör idején. De nem csak ebben rejlik a tizenkét év jelentősége. Rozsnyó a szlovákiai magyar közoktatás hasonló fóruma volt, mint Szárszó. Itt lehetőség nyílt az oktatásügy, ezen belül a szlovákiai magyar oktatásügyben felmerült problémák kibeszélésére. Demokratikus párbeszéd keretei között kerestük az előrevivő megoldásokat a jövőre, a megmaradásra, az összefogásra, a fejlődésre, hogy a szlovákiai magyar Európában okos, értelmes polgárként teljesebben ki, találja meg élete értelmét.

A rozsnyói pedagógustalálkozókon konferenciáinak mindig világosan meghatározott és gondosan megfontolt, előkészített témái voltak. Mintaként szolgáltak számunkra az anyaországi konferenciák és pedagógiai stratégiai döntések. Azt gondoltuk, ezeknek a szakmai irányvonalaknak a mentén tervezve a jövőt, nálunk is megtörténnek a közoktatás egészének változását sürgető intézkedések.

Négy-öt évig semmi jel nem utalt arra, hogy bármilyen nyitás, változás, demokratizálódás bekövetkezhetne a szlovákiai közoktatásban. A szlovák kollégák sem segítettek ebben. Lehet, nem volt elképzelés a jövő tisztázására, a ma elemzésére, lehet, nem voltak markáns és hiteles szakmai képviselői a változásnak, lehet, hogy az oktatáspolitikai tétovasága, céltalansága is elbizonytalanította a szakmát. Sajnálatos, hogy az oktatáskutatás hiánya csak ad hoc megoldásokat szült, és a centralizált közoktatás elképesztő mértékben kiszolgáltatott a politikának. Születtek itt „Konstantin” és „Millennium” tervezetek, de a szakma súlytalansága képtelen volt a mérleg nyelvét a változás irányába billenteni. De bennünket, évente az újért, a közös probléma kibeszéléseért, a közös jövő megtervezéséért Rozsnyóra zárandóklókat, a magyar példa vonzott, meg kell mutatni, merre halad a világ, merre szeretnénk mi is indulni. A változástól való félelmek nagyon mélyen bennünk voltak, siettetni semmit nem lehetett. Egy civil szervezet tette a dolgát, felvillantotta az elérendő távlatot. A sürgető türelmetlenség, a változás akarása és a változtatás eredményének felmutatása felerősítette a Rozsnyón kimondottakat. Erre nem lehetett nem odafigyelni.

A rozsnyói konferenciák új szemléletet hoztak a szlovákiai magyar közoktatásba. Fejlesztették a pedagógusok pedagógiai kultúráját, a közoktatásról mint rendszerről, a fejlesztések kapcsán az iskoláról mint szervezetről kezdődött el a párbeszéd. A szakmai irányításban is a rendszerszemlélet alapján indult meg a gondolkodás. A konferenciák által nyújtott ismeretek alapján gyarapodott és fejlődött a pedagógiai szókincs, megtanultunk a szakmáról beszélni. Rozsnyónak köszönhető, hogy új fogalmak honosodtak meg a pedagógusok szakmai foga-

lomtárában, a nevelőtestületekben pedagógiai programról, minőségbiztosításról, önkormányzati intézményfenntartásról, felelősség-megosztásról, TQM-ről, vezetőképzésről, az óvodák esetében országos és helyi nevelési programról esett szó, melynek eredményeként meg is születettek a szlovákiai adaptált vagy itt fejlesztett nevelési és pedagógiai programok.

A rozsnyói pedagógustalálkozóhoz hozzáadékként egészséges vérátömlesztést kapott a szlovákiai magyar pedagógustársadalom. A változás, a változtatás nyugtalansága és kíváncsisága szállta meg az amúgy is kísérletező kedvű kollégákat. Rozsnyón mutatkoztak be az első pedagógiai programok, itt kerültek bemutatásra az alkotó pedagógusok pályamunkái, innen indult útjára minden információ, ami megmozgatta a nevelőtestületek alkotó fantáziáját. A Rozsnyón történekről egyet nem lehetett, hallgatni róla.

1994-ben a Rimaszombati, majd 1995-ben a Komáromi járásban, illetve az érsekújvári Czuczor Gergely MTNY Alapiskolában (amit követtek sokan mások) megindult a járáshoz vagy helyhez köthető pedagógus-továbbképzés: a Rimaszombati Pedagógiai Napok, a Komáromi Pedagógiai Napok, illetve a Czuczor Gergely MTNY Alapiskola pedagógusai által szervezett helyi szintű továbbképzések.

E pedagógus-továbbképzések (félnaposak, egész naposak) tartalmát meghatározta:

- a rozsnyói közoktatási konferencián hallott téma vagy szuggesztív előadó
- a járás vagy intézmény magyar pedagógusainak szakmai igénye
- valamely más továbbképzésen hallott téma időszerűsége vagy előadó személyisége
- az SZMPSZ programjából adódó pedagógiai probléma megvitatása
- a magyarországi szakmai fejlesztések és innovációk, új programok, hatékony módszerek ismeretének motiváló ereje
- fejlesztési koncepció és pedagógiai műhely kialakításának tervezete az SZMPSZ részéről
- és még számtalan, lehet, szubjektív elképzelés is.

Némely országos/járási/helyi jellegű 30 órás képzés megvalósulásában nagy szerepet

játszott, hogy az SZMPSZ központi irodájának szakemberei az MK OM Határon Túli Magyarok Főosztálya által működtetett Oktatási Tanácson a szakmai fejlesztések fontosságát és a hazai, helyi jellegű, fejlesztő műhelyek kialakítását szorgalmazták. 2000 őszén az OM a magyarországi közoktatási alapból kétmillió forintot szánt erre a célra célpályázat alapján. Ismerve a magyarországi közoktatás szakmai szolgáltatásainak piaci jellegét, az SZMPSZ 15 harmincórás képzést biztosított ebből a pénzből, ezek a képzések a fejlesztést, a műhelyek kialakulásának szükségességét sürgették. A képzések országosan lettek elhelyezve Királyhelmectől Pozsonyig. Tartalmuk: pedagógiai program készítése; az oktató-nevelő intézmény arculatának megtervezése; TQM; minőségbiztosítás; tanulói teljesítmények mérése és értékelése. A képzések jellege a pedagógusszakma alapozását érintették, nem tantárgyjellegűek voltak.

A tantárgy-pedagógia és módszertan a szakmai napok tartalmát alkották: pl. új szemléletű tankönyvek bemutatása a szerzővel való beszélgetés alapján; Hajdú-féle matematika; MATANDA – matematikai segédeszköz bemutatása; Németh László életműve; Márai Sándor életműve stb.

A helyi, járási, országos továbbképzések jellegében a szakmai alapozás dominált. A megváltozott társadalmi körülmények megváltozott helyzetbe hozták a családokat, a tanulókat. Az iskolának ebben a helyzetben is nevelni, oktatni kellett, de a motiválatlan tanulót hogyan motiválja – probléma szülte a továbbképzések témáit. Számtalan képzés foglalkozott a nehezen nevelhető tanulókkal; a magatartászavaros és a tanulási problémákkal küszködő tanulók fejlesztésével; az integrációval; a hipearaktivitással; a diszfunkciók zavarával, annak felismerésével és kezelésével; a DIFER (Diagnosztikus Fejlődésvizsgáló Rendszer) által nyújtott fejlesztésekkel; a fejlesztő értékeléssel; a kooperatív és a projektpedagógia új módszereinek elsajátításával, a tanulásmódszertannal, a tanulók eredménytelen tanulási szokásainak megváltoztatásával; a tehetséggondozással; a tanulók szabadidejének hasznos eltöltésé-

nek szervezésével; a kistérségi együttműködés lehetőségeivel, a rendszer kialakításával és működtetésével; a kistérségi társulás közoktatási rendszerének megszervezésével, a kistérségben folyó tehetséggondozással és felzárkóztatással; pedagógiai program készítésével; a pedagógus és a gyermek személyiségfejlesztésével; a burn out-jelenség megoldásával; a gyermekrajzok személyiségfejlesztő hatásával; a környezetvédelemmel; a drogmegelőzéssel; az EU-s pályázatok írásának megtanulásával; fejlesztő játékokkal; óvodai nevelési programok bemutatásával, megismerésével, készítésével; a Belső Gondozási Rendszerrel mint az esélyteremtés és a felzárkóztatás lehetőségével; az együttnevelés és a sajátos nevelési igényű tanulók nevelésével; a progresszív módszerek elsajátításával; az egészségneveléssel; beiratkozási programmal.

A helyi/járási programszervezők az SZMPSZ ASZ és TV adta pályázati lehetőségek révén az Illyés Közalapítvány, a Pázmány Péter Alapítvány és a Szülőföld Alap támogatásával valósították meg a pedagógus-továbbképző programokat, illetve az SZMPSZ OV az MK OM, a Szülőföld Alap, a HTMH, az Apáczai Közalapítvány és az Illyés Közalapítvány pályázati támogatása alapján.

A már megvalósult továbbképzések emberi, szakmai hozadéka felbecsülhetetlen. A képzéseknek a változásokra gyakorolt hatását látványosan nem nagyon lehet tapasztalni. De ha ettől motiváltabb, informáltabb és nyitottabb a pedagógus, akkor ez a támogatásoknak a sikerkritériuma.

3. TANÁRI EMLÉKKONFERENCIÁK

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége Programjában elkötelezetten óvja a nemzeti hagyományokat, fejleszti az anyanyelvi kultúrát, és programokat biztosít mindezek egyéni és csoportos megéléséhez.

E célok jegyében rendezte meg az SZMPSZ Rimaszombati Regionális Pedagógiai Központja közösen az SZMPSZ Kassai Területi Választmányával a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulójára azt a szakmai konferenciát, mely 2003. október 17–18–19-én zajlott Kassán a Márai Stúdióban, a történelem és magyar szakos tanárok számára. A konferencia fő támogatója a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma volt.

A konferencia célja egyrészt tisztelgés volt a Rákóczi-szabadságharc hősei és a fejedelem előtt, a példakövetés, amire világunkban oly kevés példát lát a pedagógus és a gyermek egyaránt, a tisztesség, a becsületesség, a kitartás, a haza szolgálata – mind-mind olyan tulajdonságok, amivel a 17-18. század embere példaképpül szolgál a ma emberének. Másrészt a konferencia módott adott a résztvevőknek mélyebben és szélesebben ki- és betekinteni a 17. és a 18. század eseményeibe, politikájába, hatalmi harcaiba, az önállóságért vívott küzdelmekbe, hogy azt hitelesebben tudják közvetíteni követőik felé is, nevelve őket a példaképek követésére, illetve a saját személyiségük gazdagítására. Ezeknek a céloknak a konferencia eleget tett.

A konferencia résztvevőinek száma a következőképpen alakult: összesen 99 résztvevője volt a konferenciának, ebből 15 magyarországi, akik a határmenti Rákóczi nevét viselő iskolákat képviselték. A konferencián 13 előadó tartott értékes előadást, akik az északkelet-magyarországi múzeumok, egyetemek neves történészei voltak és hitelesen, elkötelezetten, hivatásuk és a szabadságharc iránti tisztelettel bontották ki a témát. A konferencia tartalmát a zuglói Széchenyi István Általános Iskola 50 fős önképzőkörének *Vezérlő fejedelem* c. iskoladráma előadása tette még átláthatóbbá. A két szervező igyekezett a lehetőségek szerint biztosítani a minőséget. A kassai Márai Stúdió a konferencia méltó helyszínének bizonyult.

A konferencia tartalma és lefolyása:

Első nap a résztvevők megismerkedtek Kassa és a Rákóczi-szabadságharc kötődéseivel. A rodostói Rákóczi-ház megtekintése a Kelet-Szlovákiai Múzeum igazgatója, Pollák Róbert szakmai kíséretében történt. A Szent Erzsébet Székesegyházban az ünnepi istentisztelet után a résztvevők az emlékbeszédet követően megkoszorúzták a fejedelem szarkofágját. Az esti órákban megtekintették a *Vezérlő fejedelem* c. iskoladrámát a zuglói Széchenyi Általános Iskola önképzőkörének előadásában.

A következő napon az előadók a Rákócziak dicső korától a szabadságharcra át a Rákóczi-emlékkel kapcsolatos témákat fejtették ki.

A harmadik nap tanulmányúttal telt. A konferencia résztvevői meglátogatták Sárospatakon a Rákóczi-várat és Múzeumot, majd Borsiban megtekintették a fejedelem szülőházát, a borsi kastélyt.

Összegzésül: A konferencia céljaiban, tartalmában és kivitelezésében a minőség jegyeit viselte. Egy tartalmas és lélekelemelő nemzeti évforduló keretén belül szakmai találkozást biztosított a szlovákiai magyar és az anyaországi történelem és magyar szakos pedagógusai számára. Szakmai kapcsolatok és barátságok szövődtek a három nap alatt. A konferencia résztvevői magukkal viszik iskolájukban a konferencián szerzett tapasztalatokat és segítenek diákjaiknak nemzeti identitásuk fejlesztésében, a nem hivalkodó, másokat is megbecsülő nemzeti büszkeség kialakításában és megélésében, a hagyományok és a kultúra megőrzésében és továbbadásában.

A konferencia plenáris előadásai:

A Rákócziak dicső kora:

Az első birtokközpont: Szerencs. Előadó: Fazekasné Majoros Judit

Európa legbátrabb asszonya. Előadó: Krisztofori Olga (Munkács)

A család gazdasági alapja: szőlő és borkezelés. Előadó: Ulrich Attila (Nyíregyháza)

Erdély a szabadságharcban. Előadó: Orgona Angelika (MNM)

Sárospatak a szabadságharc idején. Előadó: Tamás Edit (Sárospatak)

Miskolc a XVIII. század első felében. Előadó: Gyulai Éva (Miskolci Egyetem)

A Rákóczi-szabadságharc és Eperjes. Előadó: Kónya Péter (Eperjes)

A Felvidék bekapcsolódása a szabadságharcba. Előadó: Peter Duchoň (Kassai Múzeum)

Rákóczi- emlékek:

Kurucköltészet. Előadó: Doby Béla (Sárospatak)

Rákóczi újrateremtése Kassán. Előadó: Balassa Zoltán (Kassa)

A Rodostói ház Kassán. Előadó: Pollach Róbert (Kassai Múzeum)

2004. szeptember 24–26-án Losonc (Vigadó) adott otthont a Balassi Bálint születésének 450., halálának 410. évfordulója tiszteletére szervezett szakmai tanári konferenciának, melynek hívó mondata „Öltöztess fel fegyvereddel, jó ésszel, bátor szívvel” Balassi-idézet volt.

A konferencia fő támogatója a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma volt. Fővédnökei: Hiller István a MK kulturális minisztere és Rudolf Chmel a SZK kulturális minisztere.

A konferenciának kb. 120 résztvevője volt, közülük sokan az anyaországból és Erdélyből érkeztek. A konferencián 11 előadó tartott értékes előadást, akik Budapestről, Szegedről, Pozsonyból és Losoncról érkeztek.

A konferencia célja egyrészt az, hogy lehetőséget nyújt a szakmai fejlődésre, az érdeklődő közönség számára a magyar kultúra ápolására, egy igazi polgári találkozásra.

Másrészt a konferencia módot adott a résztvevőknek mélyebben megismerni Balassi Bálint költészetét és életművét, hiszen a magyar líra Balassival kezdődött. Balassi életművének tanítása igazi szakmai pedagógusi kihívás.

Ezeknek a céloknak a konferencia eleget tett.

A konferencia tartalma és lefolyása:

A szakmai konferencia ökumenikus istentisztelettel kezdődött abban a losonci református templomban, amely több mint 30 éve kizárólag csak kiállító teremként üzemel. Az istentiszteletet Fazekas László református püspök-helyettes Révkomáromból és Bartal Károly premontrei apát Jászóvárról tartotta.

A helyi alapiskola dísztermében a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma Balassi-vándorkiállításának megnyitójára került sor.

A megnyitón megjelent Lauter Éva tanácsadó asszony, aki Hiller István miniszter úr levelét olvasta fel, majd Csúsz Péter, a Losonci Körzeti Hivatal elöljárója köszöntötte a konferencia résztvevőit.

A konferenciát megtisztelte jelenlétével a MK Pozsonyi Nagykövetségének konzulja, valamint Czimbalmosné Molnár Éva a MK Kulturális Intézetének igazgatója Pozsonyból.

A nyitó előadást Csehy Zoltán irodalomtörténész, a Comenius Egyetem tanára tartotta, aki előadásában Balassi szerelmi költészetét állította a középpontba.

Ezt követte Várkonyi Gábor történész előadása, aki a költő lengyelországi „bujdosásának” valódi okait próbálta feltárni.

A szombati előadások egy határozott ívet alkottak Balassi irodalmi indulásától a költő halálát feldolgozó Rimay-költeményig és a halál utáni kultusz kialakulásáig.

Szabó András irodalomtörténész Balassi Bálint németből készült prózafordítását ismertette.

Balassi és teológia címmel előadó Köszeghy Péter arra a kérdésre adott meggyőző választ, hogy hogyan hatja át a teológia Balassi szerelmes verseit.

Szentmártoni Szabó Géza a Balassi-biográfia elemeit is bevonta a Júlia versek értelmezésébe.

Kovács Sándor Iván Cortez állítólagos verseinek problematikusságát taglalta. Ezt követte Böszörményi István, a füleki gimnázium tanárának előadása *Losonczy Anna ékszerei* címmel.

Vadai István a Balassa-kódex szerkezetét ismertette. A Balassi-mű tanításainak nehézségeit boncolgatta Horváth Iván irodalomtörténész.

A két záró előadás, Ács Pálé és Szőnyi György Endréé Balassi apoteózisával és a Balassi-kultusszal foglalkozott.

A szakmai rész egyéb programokkal is kiegészült: péntek este az Apropó Kiszínpad bemutatójával, valamint Csúsz Péter által adott elegáns fogadással zárult.

A legsikeresebb kultúrprogram azonban Csörsz Rumen István és Szabó András zenés irodalmi estje volt.

A konferencia résztvevői Balassi-emlékfát ültettek a helyi magyar óvoda udvarán.

A jelenlévő pedagógusok a harmadik napon tanulmányúton vettek részt, melynek fő állomásai a Balassi-család valamikori birtokai, Kékkő, Divény és Zólyom várai voltak.

Összegzésül: A konferencia céljaiban, tartalmában és kivitelezésében is a minőség jegyeit viselte. Egy tartalmas és lélekemelő nemzeti évforduló keretén belül szakmai találkozást biztosított a szlovákiai magyar és az anyaországi történelem és magyar szakos pedagógusai számára Szakmai kapcsolatok és barátságok szövédttek a három nap alatt. A konferencia résztvevői magukkal viszik iskolájukban a konferencián szerzett tapasztalatokat és segítenek diákjaiknak nemzeti identitásuk fejlesztésében, a nem hivalkodó, másokat is megbecsülő nemzeti büszkeség kialakításában és megélésében, a hagyományok és a kultúra megőrzésében és továbbadásában.

2004. október 16–17-én Komáromban, a Selye János Gimnázium dísztermében került sor a Jókai Mór emlékkonferenciára, melynek fővédnöke Czibalmosné Molnár Éva, az MK pozsonyi Kulturális Intézetének az igazgatója volt.

A tanári konferencia Jókai Mór halálának 100. évfordulójára emlékezett Komáromban, az író szülőhelyén. A támogatók: NKÖM, OM, MK KI és az Illyés Közalapítvány voltak.

A 100 résztvevő a református templombeli emlékező istentisztelet után a következő programot hallgatta meg:

Jókai és Komárom – Gáspár Tibor

A Jókai-emlékszoba megtekintése Kmety Erzsébet vezetésével

Jókai helye a magyar regényirodalomban, írói fejlődése – Kustján Ilona

Jókai pápai diákkora – Verss Zsuzsanna

Szalón – Garnitúra. Az epreskerti Jókai-szalón és Fesztí-szalón – Császtvay Tünde

Jókai-művek hermeneutikai elemzése – Széplaky György

Miért érdemes Jókait olvasni? – Fábri Anna

Jókai füredi éve – Ács Anna

A konferencia a füredi Jókai-villa megtekintésével és a füredi villa kertjében megrendezett rózsafaültetéssel ért véget.

Az írásban rögzített gondolatok hosszabb életűek, mint a szavak, amelyek „elszállnak”, mint a költőző madár, hamar elfelejtődnek, mint a nyári emlékek.

Ezért kell számot adni egy-egy jelentős történésről, mely formálja a közvéleményt, esetünkben a József Attiláról kialakult képünket, tudásunkat. Az eltelt „nehéz” 100 év alatt az ideológiák kisajátító, a költő életét és halála körülményeit megítélő kortársak, szakemberek megbélyegző ítélete alapján a költőről kialakított és továbbadott képünk nagyon egyoldalú, kisajátító és stigmatizáló.

Ideje volt megrendezni egy József Attila-konferenciát is, nemcsak születésének centenáriuma, hanem a pártideológiáktól mentes szemlélet sarától való megtisztítás kapcsán is.

Értékmérő és szemléletalakító mérföldkövek azok a találkozások, amelyek a szellemi élet nagyságának életét és munkásságát vannak hivatott alakítani az utókor számára.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége hagyományaihoz híven tanári konferenciákkal emlékezik nemzeti évfordulóinkra. József Attila születésének 100. évfordulója tiszteletére „...a múltat be kell vallani” címmel szervezett tanári konferenciát a Szövetség.

2005. szeptember 30.–október 2. között Komáromban József Attila életműve megítélésének átformálása volt a cél. Az, hogy a kutatás (hiszen Illyés Gyuláné csak a nyolcvanas években tette közzé József Attilával kapcsolatos visszaemlékezéseit) és a gyakorlat szembesüljön egymással, hogy a kutatók találkozzanak a személyiséget formáló pedagógusokkal, első kézből értesüljenek az eredményekről, azt azonnal tolmácsolják a tanítványoknak, s emberközelpbe hozzák József Attilát. Továbbá az volt a cél, hogy a közvéleménybe sulykolt egyoldalú pártideológiai besorolás és kisajátítás megszűnjék. A költő halálával és művészetével, személyiségével, kapcsolataival összefonódó tévhitek rendezése a kutatók munkája által, az életmű és maga az élet együttes szemléletének

kialakítása, a költői mesterség, annak tudása, tudatos megélése, a hivatástudatból fakadó megszállott költészet kristálytisztá művelése, a tudatos költő és tiszta költészet összekapcsolódása, a költő és életműve pedagógiai taníthatósága témaként szerepelt a konferencián.

A konferencia előadói között a legnevesebb magyarországi szakemberek, kutatók voltak, a József Attila Társaság elnöke, egyetemi tanár, Tverdota György, Veres András, a Társaság al-elnöke, egyetemi tanárok, tanszékvezetők: Agárdi Péter, Szigeti Lajos Sándor, Pomogáts Béla, Szőke György, Garai László, Farkas János László, Valachi Anna, N. Horváth Béla, Bókay Antal, Grendel Lajos (Comenius Egyetem), Erdélyi Margit (Selye János Egyetem), valamint gyakorló tanárok: Fenyő D. György, Kelecsényi László Zoltán és Vojtek Sándor.

Az előadások gazdagsága, szakszerűsége, sokrétűsége és kutatási mélysége József Attilát, mint nyugtalan és érzékeny embert, a kísérletező és minden formában tökéleteset alkotó zseniális költőt, a magyart, az istenkeresőt, a kristálytisztá fogalmakat alkotó művészt mutatták be.

A konferencia résztvevői szokásukhoz híven a Tiszti Pávilon belső udvarán József Attila emlékfát ültettek a költő tiszteletére.

A konferenciához kapcsolódott „Hobó” Földes László és Écsi Gyöngyi–Csanaky Eleonóra művészi előadása, mely a résztvevők együttlétének kiteljesedését és élményét formálták művészzivé, feledhetlenné.

Nem a mennyiség, a minőség, a kutatás, az előadások nyújtotta új József Attiláról való tudás adta a konferencia igazi értékét. Megtisztelő volt a kutatók-előadók megjelenése, az, hogy a József Attila Társaság jelen volt Komáromban, s hogy ezt a konferenciát 120 felvidéki magyar pedagógus tisztelete meg jelenlétével és tudásvágyával.

A szakmai tanácskozás harmadik napján a résztvevők Budapesten megtekintették a Petőfi Irodalmi Múzeum kiállításait Ratzky Rita főigazgató asszony kitűntető tárlatvezetésével. Meglátogatták és megkoszorúzták a Gát utca 5-ben a költő születésének helyét. Végül a Kere-

pesi temetőben a költő sírjánál koszorúztak és elénekelték a Himnuszt.

A konferencia a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a pozsonyi Magyar Köztársaság Kulturális Intézete, az Illyés Közalapítvány, a Pázmány Péter Alapítvány és a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma anyagi támogatásával valósult meg.

A konferencia programja:

- József Attila képünk – Pomogáts Béla
- „Milyen jó lenne nem ütni vissza” – Hobo „Földes László”
- Tiszta költészet – politikai költészet, József Attila: Tiszazug – Tverdota György
- József Attila és a szocializmus – ahogy ma látjuk – Agárdi Péter
- József Attila 1933-ban – N. Horváth Béla
- Miért írta meg sok versét József Attila kétszer? – Garai László
- A kései korszak verstípusai (tipológiai kísérlet) – Veres András
- József Attila „egzisztenciális” lírája – Grendel Lajos
- József Attila vallomások költészete – Bókay Antal
- A virrasztó költő – Szigeti Lajos Sándor
- Költő én és gondolkodó én – Farkas János László
- Versek és versváltozatok – Néhány ötlet József Attila tanításához – Fenyő D. György
- Magatartások és költői megjelenítésük József Attila verseiben – Kelecsényi László Zoltán
- József Attila: Életrajz és költészet – Szőke György
- „Szallagúton” közeledni József Attilához – Valachi Anna
- József Attila-i vonzatok az irodalompedagógiában – Erdélyi Margit
- Tanítható-e Thomas Mann üdvözlése? Hol, hogyan, miért? – Vojtek Sándor

4. TANULMÁNYI VERSENYEK, MŰVELTSÉGI VETÉLKEDŐK

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége Programjában kiemelt helyen foglalkozik az anyanyelven való tehetséggondozás lehetőségeinek megteremtésével. Ezért szorgalmazta már az 1990-es évek második felétől a szervezett anyanyelvű tanulmányi versenyek és műveltségi vetélkedők szervezését.

Az anyanyelvű tanulmányi versenyek szervezésének szorgalmazására azért is volt nagy szükség, mert a hazai OM részéről nem volt igyekezet a különböző tantárgyi olimpiások feladatainak anyanyelvi fordítására, ezáltal több esetben diszkriminálva érezték magukat a tanulók a különböző versenyeken.

Az SZMPSZ civil szakmai szervezetként 1996 óta folyamatosan koordinálja a szlovákiai magyar közoktatásban (1–12. évfolyam) résztvevő tanulók számára a különböző anyanyelvű tanulmányi versenyeket és műveltségi vetélkedőket. A cél elsősorban az, hogy a tanulmányi versenyeken évente résztvevő 6–7 ezer tanuló meg tudja mutatni tantárgyi tudásának többletét, egészséges önbizalma erősítése érdekében, bizonyítsa anyanyelvét, nemzeti kultúrája, nemzeti közössége hagyományai iránti megbecsülését, szeretetét, felkészültségét a digitális írásbeliségből, miközben olyan, a használható tudást megjelenítő kompetenciákra tesz szert, mely kompetenciák személyiségébe épülve felkészítik őt a jövőendő életpályájára, a munkavállalásra, az élethosszig tartó tanulásra, a folyamatos önművelődésre, a közösség szempontjából is hasznos életvitelre.

Évente 10–13 tanulmányi verseny szerveződik az alap- és középiskola diákjai számára, melyek többsége három vagy négy lépcsős (iskolai, regionális, országos, Kárpát-medencei döntő) és felölelik az anyanyelv, irodalom, matematikai, fizika, kémia, informatika, környezetvédelem, földrajz, történelem tantárgyakat. Műfajilag: esszéírás, műelemzés, jellemzés, kiselőadás tartása, számítógépes prezentáció összeállítása, albumkészítés stb. jellemezte a tanulmányi versenyeket.

A versenyek célja:

- az anyanyelv ápolása és fejlesztése, az anyanyelv biztos bázisán alapuló ismeretek megszerzése és feldolgozása
- az anyanyelvben való megmaradás
- a tehetséggondozás
- a kreativitás fejlesztése
- a különböző tanulmányi versenyek általi kihívás a különböző tanulói kompetenciák fejlesztése érdekében
- hatékony kommunikáció
- kutatás, megfigyelés ösztönzése
- a kritikai gondolkodás fejlesztése
- az IKT használata, prezentáció elkészítése
- kiselőadásra való felkészülés és annak megtartása
- a szülőföld értékeinek: hagyományok, természeti kincsek, kultúrtörténet, művelődéstörténet megismerése, megbecsülése és óvása
- kapcsolatépítés.

A tanulmányi versenyekbe és műveltségi vetélkedőkbe 1996 óta évente 5000–6000 tanuló kapcsolódik be.

1996-tól a következő tanulmányi versenyeket szervezte az SZMPSZ országos jelleggel:

- 1848, te csillag – a szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére
- Ispiláng – néphagyományörzés – műveltségi vetélkedő
- Simonyi Zsigmond Helyesírási Verseny (2007-ben 10. alkalommal)
- Öveges József Fizikaverseny
- Irinyi János Országos Középiskolai Kémia-verseny
- Nemzetközi földrajzverseny (témája: a Kárpát-medence nemzeti parkjai; éghajlata; vulkáni koszorújának természet- és társadalomföldrajza, turisztikája; idegenforgalma; a Vajdaság természeti és társadalmi földrajza, néprajzi értékei és az onnan származó magyar tudósok, utazók; a Kárpát-medence vízrajza, különös tekintettel a Dunára)
- Zrínyi Ilona Matematika Verseny
- Felvidéki Magyar Matematikaverseny
- Évente különböző kötelező olvasmány feldolgozására épülő műveltségi vetélkedő: *Egri csillagok, Légy jó mindhalálig, A lő-*

csei fehér asszony, Beszterce ostroma, Fekete város

- Jókai Mór és kora – műveltségi vetélkedő
- Esszéíró versenyek, melyek kiadvány formájában megjelentek: *Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyenge ága* – honismereti pályázat; *A haza minden előtt* – Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* című műve megjelenésének 100. évfordulójára kiírt jellemrajzkészítés; *Éltem egyszer én, Márai Sándor* – az író születésének 100. évfordulójára kiírt esszéíró pályázat; *Ember és szerep* – Németh László születésének 100. évfordulójára kiírt esszéíró pályázat; Vörösmarty születésének 200. évfordulójára kiírt műelemző pályázat; *Régiekre emlékezve*;
- Alsó tagozatos kisdíjak albumkészítő pályázata: *1848 – a szabadságharc 150. évfordulója; Honfoglalás régi magyar mondákból; Mese, mese, mátká... I., II., III.; Kishazám a nagy Unióban*;
- Kitaibel Pál Biológiai és Környezetvédelmi Verseny
- Sajó Károly Környezetvédelmi Verseny
- Történelem: *Kossuth Lajos és kora; II. Rákóczi Ferenc és kora; Árpádok örökében; A törökfelhold árnyékában; Magyar államalapítás; Árpád házi királyok*;
- Magyar irodalom: *A XIX. századi magyar irodalom; Petőfi Sándor élete művei tükrében*;
- INFOPROG informatikai verseny (1999 óta évente)
- Kempelen Farkas pályázat a feltaláló születésének 270., halálának 200. évfordulója kapcsán.

A versenyek szervezői: Drozdik Katalin, Csicsai Sarolta, Nagy Teréz, Ádám Zita, Császár László, Kovács Tibor, Szabó Andrea, Simon Attila, Simon Beáta, Tomolya Róbert, Oláh György, Pomichal Richárd, Vörös Mária, Andruskó Imre, Pék László, Pálfi Andrea voltak.

Összegzésként: A tehetség és a tudás tiszteletet parancsoló és jövőt teremtő. Egy nemzetet, legyen az kislélekszámú, a minőség, a tudás vitt előre. A minőség az, ami embert, nemzetet

növeszt és számon tart a világ nemzeteinek nagy családjában.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége fennállásának 16 éve alatt a Programjában megfogalmazottakhoz híven, sok elkötelezett tanártárral együtt tervezi, szervezi, alakítja a felvidéki magyar tehetségek mindennapjait.

Az embert főben és szellemben kell művelni, mert itt kezdődik az EMBER. A közoktatásban 50 évre előre kell gondolkodni, mert generációkról generációkra adjuk át a tudást, a szellemtudományt, magatartásunkkal, életünkkel teremtjük meg a tudás tiszteletét és értékét. S nem mindegy a világnak, a magyarságnak, hogy gondolkodó, felelősségtudó és kreatív lesz-e a jövőt alakító tábor.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR TEHETSÉGGONDOZÁS

A szlovákiai magyar tannyelvű iskolák anyanyelvű, művészeti és társadalomtudományi tantárgyakból szervezett versenyeit általában egy-egy kulturális rendezvény keretében rendezik (Jókai Napok, Kazinczy Napok, Kodály Napok, Csengő Énekszó, Duna Menti Tavasz, Tompa Mihály Vers- és Prózamondó Verseny, Országos Népművészeti Fesztivál stb.), ezért ezekről a kultúráról szóló fejezetben olvashatunk.

A szlovákiai magyar iskolák – a verseny-szervezőket tekintve – a természettudományi tanulmányi versenyek három típusába kapcsolódhatnak be:

- a) olyan szlovákiai versenyekbe, amelyeket egységesen hirdetnek meg az összes szlovákiai iskola számára, tekintet nélkül az iskola tanítási nyelvére;
- b) magyarországi versenyekbe;
- c) szlovákiai magyar intézmények által szervezett, magyar nyelvű versenyekbe.

Negyedikként megemlíthetnénk még néhány olyan versenyt, amelyeket nem Szlovákiában vagy Magyarországon szerveznek; de ezek ma még nem általánosak, nem érintenek minden iskolát, legtöbbször a partneriskolák közös rendezvényeinek részei.

Vizsgáljuk meg közelebbről a fenti felsorolás jellegzetességeit!

- a) A természettudományi tantárgyak versenyein nincs szükség az iskolák tanítási nyelv szerinti különválasztására, hiszen ezekben a tantárgyakban a tanterv és a követelményrendszer minden iskolában nagyjából egységes. (A nem szlovák tanítási nyelvű alapiskolák tanulóinak esélyegyenlőségét a feladatlapok fordításával lehetne

biztosítani. Ez nincs mindig így, és a fordítások színvonala is erősen ingadozik.) Ebbe a – szlovák és a nem szlovák tanítási nyelvű iskolák számára közös – versenykategóriába sorolhatjuk a tantárgyi olimpiákat (matematikai, fizikai, kémiai, földrajzi, biológiai olimpia), a Pitagorasz-versenyt és a fizikai olimpia részeként nyilvántartott Arkhimédész-versenyt. Az említett kategória versenytípusainak közös jellemzője, hogy minden szlovákiai iskola számára meghirdetik, versenynaptárát az oktatási minisztérium teszi közzé.

- b) A szlovákiai magyar iskolák tanulói „vendégversenyzökként” kapcsolódnak be néhány helyi vagy országos tanulmányi versenybe. (Hogy csak néhány példát említsünk: ilyen a váci vagy a bátszéki levelező matematikaverseny, az *Abacus* című folyóirat versenyei, vagy az *Élet és Tudomány* című folyóirat A gondolkodás iskolája című rovata, ahol mindig találkozhatunk szlovákiai magyar egyéni versenyzők nevével.)
- c) Az összes szlovákiai magyar iskola számára versenyzési lehetőséget biztosít (és a határon túli területeket önálló megyékként kezeli) pl. a kecskeméti központtal működő Zrínyi Ilona Matematikaverseny vagy a Nagykanizsáról irányított Kenguru Matematikaverseny. Mindkét versenybe évente több ezer tanuló kapcsolódik be, és a tömegesség a szlovákiai magyar iskolákra is jellemző. (A Kenguru Matematikaverseny nemzetközi verseny, amelyen Szlovákia is részt vesz. A magyar tanítási nyelvű alapiskolák/gimnáziumok egy része ebbe a szlovák nyelvű versenybe kapcsolódik be.)

A szlovákiai magyar iskolák számára a rendszerváltás után nyílt lehetőség arra, hogy önálló, saját szervezésű tanulmányi versenyeken mérjék össze a tehetséges tanulók kreativitását, átlagon felüli képességeit. A *Katedra* folyóirat és a Katedra Társaság közösen szervezi a lap tanulmányi

versenyeit. A Katedra-versenyek némelyike csupán levelező fordulóból áll, többsége azonban négy, öt vagy hat levelező forduló alapján választja ki az országos döntő résztvevőit. Az alábbi táblázat áttekintést nyújt az évente több ezer tanulót foglalkoztató Katedra-versenyek történetéről.

Tanév	Tantárgy	Versenyszervező	Orsz. döntő
1995/96	matematika	Horváth Géza, László Béla	igen
	kémia	Andruskó Imre	nem
	német/angol nyelv	Czére Gyöngyi	nem
1996/97	matematika	Horváth Géza, László Béla	igen
	német/angol nyelv	Czére Gyöngyi	igen
1997/98	matematika	Horváth Géza, László Béla	igen
	irodalom	Bárczi Zsófia	nem
	történelem	Simon Attila	igen
1998/99	matematika	Horváth Géza, László Béla	igen
	irodalom	Bárczi Zsófia	igen
	történelem	Simon Attila	igen
1999/2000	matematika	Horváth Géza	igen
	történelem	Simon Attila	igen
	irodalom	Bárczi Zsófia	igen
	alsó tagozat	Mészáros Péter	nem
2000/2001	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Ardamica Andrea	igen
	történelem	Simon Attila	igen
	alsó tagozat	Várady Kornélia	nem
2001/2002	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Simon Beáta	igen
	történelem	Simon Attila	igen
	alsó tagozat	Várady Kornélia	nem
2002/2003	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Simon Beáta	igen
	történelem	Simon Attila	igen
	alsó tagozat	Várady Kornélia	nem
2003/2004	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Pénzes István	igen
	történelem	Simon Attila	igen
	természetvédelem	Hasák György	igen
	alsó tagozat	Várady Kornélia	nem
2004/2005	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Pénzes István	igen
	történelem	Földes József	igen
	természetvédelem	Nagy Flórián	igen
	alsó tagozat	Várady Kornélia	nem
2005/2006	matematika	Horváth Géza	igen
	irodalom	Pénzes István	igen
	történelem	Földes József	igen
	természetvédelem	Nagy Flórián	igen
	alsó tagozat	Csiba Livia	nem

A Katedra-matematikaverseny különlegesége, hogy a tanulók dolgozatait nem a versenyszervező (tehát a feladatok kitűzője) javítja, illetve az országos döntő feladatsorait mindig magyarországi tanár (tehát „kívülálló”) állítja össze. A verseny tizenegy éves története során a levelező verseny feladatait kezdetben a Nyitrai Konstantin Egyetem tanárai és tanítványai javították László Béla vezetésével. 1999-től ezt a szerepet alapiskolai tanárok vették át: Culka Cecília (Somorja), Csúsz Ilona (Rimaszombat), Kiss Szilvia (Dunaszerdahely), Lancz István (Fülek). A levelező fordulók feladatsorainak alkotói: Horváth Géza (Zselíz), Vataščin Éva (Párkány), Lancz István (Fülek) és Károlyi Károly (Bátaszék). Az országos döntő feladatainak összeállítását a következő magyarországi tanárok vállalták: Újváry István (Vác), Minda Mihály (Vác), Minda Mihályné (Vác), Róka Sándor (Nyíregyháza), Károlyi Károly (Bátaszék), Brenyó Mihály (Kecskemét), Brenyó Mihályné (Kecskemét).

A *Katedra* folyóiratnak, a szlovákiai magyar pedagógusok és szülők lapjának az országos versenysorozatai – amelyek főszervezője a Katedra Alapítvány, társszervezői pedig a *Katedra* szerkesztősége, a Lilium Aurum Könyv- és Lapkiadó, a Szlovákiai Magyar Oktatási Fórum és a Szlovákiai Környezetvédelmi Ügynökség – egyidősek a lappal, s minden sallangtól mentesen kimondható-leírható: Szlovákia szinte mind-egyik magyar iskolájában ismertek...

Az az állítás is megállja helyét, hogy a több mint egy évtized alatt az ország szinte minden magyarul tanuló fiatalja így vagy úgy, de már találkozott a versennyel: oldotta sikeresen vagy kevésbé sikeresen hónapról hónapra az egyes tantárgyak versenyfeladatait.

Az alapítvány munkatársai és a versenyszorozat szervezői számára is értékesek e megmérettetések, hiszen a jelenleg is futó vetélkedőfolyamokba – matematika, történelem, irodalom, alsó tagozat, valamint természet- és környezetvédelem – az elmúlt években évről-évre majdnem 6000 (!) magyar alapiskolás tanuló kapcsolódott, kapcsolódik be.

A résztvevő fiatalok és felkészítő tanárai az egész tanéven át a *Katedrában* meghirde-

tett és lezajlott levelezőverseny segítségével készülnek fel az országos döntőre, ahová a legjobb eredménnyel végzett diákok az egyes tantárgyak felelős koordinátorainak javaslatára kapnak meghívót. A döntőben évente összesen mintegy 300–400 tanuló vesz részt, és természetesen kísérő tanáraik.

Külön kiemelendő a gyerekeket egész évben felkészítő tanítók, tanárok döntő szerepe a tehetséggondozás e formájában, illetve szót érdemel, hogy a versenyek nem jöhettek volna létre, s nem „élhetnének” a ma is megilletett „létazonosságukkal”, ha nincs mögöttük az az áldozatkész szervezőgárda, amely élteti a versenyeket.

Itt természetesen az eddigi összes Katedra-verseny szervezőjét – történelem, irodalom, matematika, idegen nyelvek (angol, német), kémia, természet- és környezetvédelem, alsó tagozat – ki kell emelni, így Ajpek Gabriellát, Andruskó Imrét, Ardamica Andreát, Bárczi Zsófiát, Culka Ceciliát, Czére Gyöngyit, Csiba Líviát, Csúsz Ilonát, Csúsz Lászlót, Földes Józsefet, Hasák Györgyöt, Horváth Gézát, Károlyi Károlyt, Kiss Szilviát, Könözi Évát, László Bélát, Lancz Istvánt, Mészáros Pétert, Mészáros Valériát, Nagy Attilát, Nagy Flóriánt, Pénzes Istvánt, Simon Attilát és Várady Kornéliát.

Kimagasló versenyszervezői és pedagógiai munkásságuk elismeréseként a Katedra Alapítvány kuratóriuma a tizedik, jubileumi Katedra-versenyek alkalmából A szlovákiai magyar iskolákért emléklapok adományozta László Bélának, a nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara dékánjának, a Katedra-versenyek „szellemi atyjának”, a verseny gesztorának; Horváth Gézának, a zselízi alapiskola tanárának, a matematikaversenyek fő szervezőjének; Pénzes Istvánnak, az irodalomverseny előkészítőjének, aki egyéb magyar nyelvi versenyeivel, anyanyelvi játékaival már sok tanuló szívébe belopta magát, illetve Simon Attila történésznek, aki a történelemversenynek volt éveken át – akkor még középiskolai tanárként – a lebonyolítója.

Ezen jubileum alkalmával Horváth Géza, a *Katedra* matematikaversenyének „mindenese” fogalmazta meg a legtalálóbban a Katedra-ver-

senyek lényegét: „Új évezredünk elején gyakran éri bírálókat régióink oktatási eredményeit. Állítólag sok tekintetben a sor végén kullogunk. Az elemzéseket hallgatva-olvasva feltűnően gyakran hangzik el egy – korábban alig hallott – érvelés: »tovább nyílik az olló«, azaz: egyre nagyobb lesz a teljesítménybeli különbség a legjobb és az ún. leszakadó tanulók között. Félek, a hibát orvoslandó ezúttal is a kisebb ellenállás irányában próbálunk majd haladni: a tehetséggondozás rovására csökkentjük a szemlátomást növekvő differenciát, miközben a gyengék ugyanolyan gyengék maradnak, mint eddig voltak. Minden gyereknek alanyi joga van arra, hogy az iskolától megkapja az őt megillető tudásmennyiséget. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy minden gyereknek ugyanolyan képességekkel kell befejeznie a tanulmányait; ami az egyiknek már megterhelő, az egy másinak esetleg kevés lehet. A tehetséggondozást tehát sohasem tarthatjuk »úri huncutságnak«: a tehetséges gyereknek joga van átlagon felüli ismereteket, képességeket szereznie. Sokan átkozzák a versenyeket, a versényszellemet, ugyanakkor szidják az iskolát azért, mert »élet-szerűtlen«, önmagának való. Micsoda ellentmondás! Az élet minden pillanata állandó (és olykor könyörtelen) verseny. Azzal ártanánk legtöbbet, ha hagynánk, hogy tanítványaink csupán az iskolapadot elhagyva szembesülnek versenyhelyzetekkel.

A kellő körültekintés nélkül szervezett verseny azonban káros is lehet. A levelező verseny minden kétséget kizáróan a hasznosak közé tartozik: rendszeres, önálló munkát igényel, önfelelemre nevel, és ami egy kicsit sem mellékes: a tanuló ezt az igényes tevékenységet a lehető legnyugodtabb körülmények között végezheti: saját gyermekszobájában.”

AZ ISKOLAI MŰVELŐDÉST SZOLGÁLÓ LAPKIADÁS

1. MAGYAR PEDAGÓGIAI SZAKLAPOK ÉS KIADÓK

Az első Csehszlovák Köztársaság mindössze húsz esztendeig létezett, s ez idő alatt tizenhat éven át hét magyar nyelvű pedagógiai folyóirata volt a magyar tanítóknak. Mind közül legéletképesebb és legtekintélyesebb a *Magyar Tanító* volt, amely rövid idő múltán a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület hivatalos lapjaként jelent meg Komáromban félhavasoként, harminckét oldalon, 1921-től 1944-ig. Rendszeresen tájékoztatta a tanítóságot a legfontosabb tudnivalókról, az őket érintő hivatalos intézkedésekről: törvényekről, rendeletekről, tantervekről és tankönyvekről, de jelentek meg benne módszertani írások is. Volt ezenfelül szépirodalmi rovata is, amelynek szerzői leginkább írogató tanítók voltak. Mivel a SZÁMTE érdekvédelmi szerepet töltött be, nyilvánvaló, hogy a lap sokat foglalkozott a tanítóegyesület ügyes-bajos dolgaival. Erre szolgált az *Egyesületi Élet* rovata. Egymást váltó szerkesztői voltak: Ježo Márton, Banai Tóth Pál és Boros Béla.

„Az első magyar szakajtó kiállítás rendezőse az Országos Általános Tanítóegyesület hivatalos folyóiratát, a *Magyar Tanítót*, a budapesti Múcsarnokban ez év (1943 – szerk. megj.) január 25-től február 2-ig rendezett kiállítás alkalmából aranyéremmel tüntette ki.” (Boros 2005, 222, 112)

1944 őszén Boros beszámolója alapján az egyesületi élet is megbénult, és csupán a *Magyar Tanító* hónapról hónapra vékonyuló számai adtak jelt arról, hogy a tanítóegyesület él, bár vérkeringése lelassult. „Egyesületünk tag-

jainak, lapunk olvasóinak, munkatársainak s minden tanítótestvérünknek és hozzátartozóinak áldásteljes magyar karácsonyt és az eddigieknél boldogabb újesztendőt kívánunk!” Ezek voltak a SZÁMTE és a *Magyar Tanító* utolsó szavai azokhoz, akikkel huszonnégy éven át együtt harcolt a tanítói igazságért. Akkor még nem tudták, de később bizonyossá vált, hogy történelmi küldetésüket befejezték. (Boros 2005, 222, 116–117)

Másik fontos lapnak tekinthetnénk a *Szlovenszkói Magyar Tanügyet* (1928-tól *Magyar Tanügy*), amely 1925 júliusától 1933 decemberéig havonta egyszer jelent meg Pozsonyban. Valójában a *Magyar Tanító* koncepciójának ellensúlyozására hozták létre baloldali beállítottságú pedagógusok, akik a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület ellenzékét képezték. Mivel a lap munkatársai szociáldemokrata nézeteket vallottak, cikkeik hangvételére mind az antikommunizmus, mind az antiklerikalizmus jellemző volt. Fő követeléseik közé tartozott a felekezeti iskolák teljes államosítása, amit nemcsak az ifjúság világi nevelése tekintetében tartottak fontosnak, hanem a tanítók bérezésének egységesítése szempontjából is. A lapnak előbb Farkas Gyula volt a szerkesztője, később Dezső Zoltán. Kárpátaljáról Czabán Samu és Szerényi Ferdinánd voltak a lap munkatársai.

Miután 1933-ban megszűnt a *Magyar Tanügy*, 1934-ben Czabán Samu, Ilku Pál és Barta Lajos *Új Korszak* címen egy kárpátaljai lapot indított Beregszászon, amely 1936-ig, tehát két évig jelent meg. Első évfolyama havonta kétszer, azaz kéthetente, a második már csak havonta egyszer. A lap cikkeinek, illetve egészé-

nek a hangvétele még inkább baloldali volt, mint elődjéé. Lelkes írásokat közölt a szovjet pedagógiáról és iskolaügyről. Közzé tette és propagálta a Nemzetközi Tanítóegyesület antifasiszta felhívásait. Tudvalevő, hogy Czabánék szemben álltak a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesülettel, amely helyett új szervezetet kívántak létrehozni. Célul tűzték ki a csehszlovákiai magyar iskolák (általában az iskolák) államosítását és a közoktatás ingyenessé tételét. Követelték, hogy a lelkiismeret szabadsága terjedjen ki a gyerekekre is. A lap szerkesztője Czabán Samu volt.

A Podkarpátszka-ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület havi közlönyeként jelent meg 1928 és 1931 között Beregszászon a *Magyar Iskola* pedagógiai és tanügy-politikai lap, amely inkább elméleti kérdésekkel foglalkozott, és kevesebb gondot fordított a gyakorlati, módszertani problémákra. Előbb Szerényi Ferdinánd, majd Czabán Samu szerkesztette.

A fent leírtakból világosan kitűnik, hogy a szlovákiai és a kárpátaljai tanítók elsődleges célja a szakmai érdekvédelem, valamint a magyar iskolák megtartása és fejlesztése volt, ugyanakkor politikai és szakmai nézeteik szempontjából nem voltak egységesek, ami egy demokratikus államban természetes is.

A négy világi oktatáspolitikai szaklapon kívül tájainkon három felekezeti oktatásügyi folyóirat is megjelent.

A katolikus oktatásügyi lapot, a *Világosságot* 1929 és 1933 között adták ki Érsekújvárbán havonta egy alkalommal. Írói sokat foglalkoztak esztétikai kérdésekkel, zenével, művelődéstörténettel, ugyanakkor a kisebbségi iskolákat érintő problémákkal is. A lap helytelenítette az iskolák államosítására tett javaslatokat, sőt azal sem értett egyet, hogy az egyházi iskolák pedagógusai állami fizetést kapjanak, pontosabban: elutasította az iskolák „személyi államosítását”, amit pedig a tanítók többsége igényelt. A lapot Dinnyés Károly, Villand János és Csongrády Árpád szerkesztették.

A szlovenszkói és az ún. podkarpátszka-ruszi reformátusok hivatalos lapja volt a *Református Egyház és Iskola*, amely 1921 és 1933 között jelent meg felváltva Rozsnyón, Loson-

con, Nagykaposon, majd ismét Rozsnyón. A lap támogatta a felekezeti iskolák személyi államosítását, és rendszeresen foglalkozott nevelési-oktatásügyi problémákkal. Egymást váltva voltak szerkesztői: Magda Sándor, Réz László, Kövi Árpád, Szőke István és Zsemlye Lajos.

Pedagógiai lapnak tekinthető a havonta megjelenő *Tanügyek* is, amely a szlovákiai és kárpátaljai római és görög katolikus egyházmege tanügyi közlönyeként jelent meg 1929–1938 között. A rozsnyói püspöki hivatal adta ki. (Fónod 1997)

Ezek a lapok az 1938-as határmódosítás után megszűntek, illetve a *Tanügyeken* kívül meg sem érték azt. 1939 és 1944 között egyedül a *Magyar Tanító* folytatta munkáját *Felvidéki Magyar Tanító* címen.

Tudvalevő, hogy a jogfosztottság éveit után a magyar iskolák csak 1950 szeptemberében nyíltak meg. A szlovákiai magyar pedagógusoknak azonban 1956-ig nem volt szaklapjuk. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy nem is nagyon lettek volna olyan személyek, akik írták és szerkesztették volna.

A szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolák számára 1956 januárjában jelent meg az első módszertani folyóirat azzal a céllal, hogy hatásvos segítséget nyújtson tanítóink számára „mindennapi iskolai munkájukban, továbbá szakmai és ideológiai továbbképzésükben”. A *Szocialista Nevelés* fő feladatát az első szám előszavában a szerkesztőbizottság a „szakmai színvonal emelése, az oktató-nevelőmunka terén elért legjobb gyakorlati tapasztalatok általánosítása és a tanítók módszertani munkájának tökéletesítésében” határozta meg. Eleinte kéthónaponként, majd havonta jelent meg – a szünetidő kivételével – a Szlovák Pedagógiai Kiadóvállalat gondozásában.

Az induláskor Náhlovsky László volt a folyóirat első felelős szerkesztője, 1957-től Turczel Lajos, majd Onódi János (1963), illetve Mózsai Ferenc (1968) és Fibi Sándor (1981) látták el a feladatot a lap megszűnéséig.

A lap munkatársai elsősorban a magyar tan nyelvű iskolák pedagógusai voltak, és ők voltak a folyóirat címzettjei is. Ennek az volt az előnye, hogy a cikkek a célkitűzésnek megfele-

lően gyakorlati jellegűek voltak, a mindennapi tapasztalatok alapján születtek, s a számos képesítetlen pedagógus számára közvetlenül hasznosíthatók voltak, viszont az a tény, hogy a gyakorlat és nem az elmélet emberei írták a lapot, esetenként az írások színvonalának alacsony voltát eredményezték. Az idő folyamán azonban a munkatársak egyre sikeresebben törekedtek a felmerülő oktatási és nevelési kérdések tudományosabb elemzésére is. Ez szorosan összefüggött a hazai nemzetiségi iskolák segítségét szolgáló intézmények és dolgozók fejlődésével. Elsősorban a Szlovák Pedagógiai Kiadó alkalmazottaira (Bertók Imre, Bernáth Miklós, Havas Vilmosné, Sima Éva), valamint a Pedagógiai Kutatóintézet magyar részlegének munkatársaira (Hasák Vilmos, Kylián Éva, Kissling Eleonóra, Bernáth Erzsébet, Heger Magda, Török Matild stb.) gondolunk, illetve a nyitrai pedagógusképző főiskola tanáira (Bálint Lajos, Csanda Sándor, Horváth István, Kazimírné Pesthy Mária, Kovács Zoltán, Kulacs Dezső, László Béla, Révész Bertalan, Szberényi Zoltán és Judit, Teleki Tibor és Ilona, Zsilka Tibor), hogy csak a leggyakrabban publikálókat említsük.

A fejlődés, az elmélyülő alaposság azonban a gyakorló pedagógusok azon rétegét is jellemezte, akik hajlandók voltak tapasztalataikat, oktató-nevelő, kísérletező munkájuk, olvasási élményeik, szakmai fejlődésük körvonalazására, mások munkájának javítása érdekében is közzétenni (Böszörményi János, Lukovics Izabella, Papp Endre, Varsányi László stb.). Viszont az is tény, hogy a későbbiek folyamán is nemegyszer igen nehéz volt a szerzőgárda számának kibővítése, hiszen a remek gyakorlati megvalósítás készsége nem mindig járt együtt az írásbeli közlés készségével.

A közoktatás sohasem független az általános politikától. A hazai magyar tanítási nyelvű iskolák – és ennek megfelelően a *Szocialista Nevelés* – története is az ország politikai, gazdasági és kulturális életének szerves részét képezte éppen úgy, mint ahogy szerves része az egész csehszlovák oktatáspolitikának. Ezt a marxista-leninista ideológia, illetve a Csehszlovákia Kommunista Pártja szabta irányvonalak

határozták meg, s ez rányomta bélyegét a lap tartalmára, szerkesztésére, problémakezelésére. Egyetlen főszerkesztő sem vonhatta ki magát a párt és a kormányzervek határozatai népszerűsítésének követelménye alól, azok minél maradéktalanabb megvalósítását elősegítő tanulmányok, vezércikkek, írások, minden más témájú cikk elé helyezésétől. Rendszeresen ismertette a CSKP KB, a CSSZSZK kormányának, az SZSZK Oktatási Minisztériumának az oktatással és a neveléssel kapcsolatos – elsősorban az ideológiai, a világnézeti, szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziség nevelésre vonatkozó határozatait. Ezeknek az eszmei-politikai jellegű írásoknak – főképp vezércikkeknek – túlnyomórészt az oktató-nevelő munka során megvalósítandó feladatok taglalása volt a tárgya (Ónodi J., Tábi L., Mózsi F., Gábriš G., Pék V., Fibi S. stb.), az oktatás korszerűsítésének problematikáját is ennek függvényében kezelték.

A lap első évtizedének írásai az iskolák mennyiségi fejlődését tükrözik. Igen sok a konkrét óraleírás, mint a gyors és közvetlen segíteni akarás megnyilvánulása, amit a hazai iskolareformok meglehetősen gyors egymásutánja mindenképpen indokolt. A közlemények azt bizonyítják, hogy ez az időszak az országos szinthez való felnövés ideje, amikor is társadalmi igényként lép fel a lap köré csoportosult szerzők elméleti továbbképzésének szükségessége. Az említett intézmények dolgozói, valamint a tanfelügyelők, szerkesztők, főiskolai oktatók nem túl népes gárdájára gondolunk, akik a nemzetiségi oktatásügy kérdéseinek elmélyültebb vizsgálatával megrajzolták a nemzetiiségi iskolák önálló arculatát, tisztázták az ún. specifikus és összállami tantárgyakat és nevelési területeket. A továbblépés igénye általános jellemzőjük volt.

Az egyes tantárgyak közül természetesen elsősorban a magyar nyelv és irodalom tanításának problematikája állt a folyóirat fókuszában, hiszen ez volt az a terület, amelyben a többi hazai pedagógiai folyóiratokból nem, a magyarországi szaklapokból pedig csak részben várhattak segítséget. Ugyanis ez a hazai magyar iskola specifikus tantárgya, amint a szlo-

vák nyelv és irodalom, illetve az akkor kötelező orosz nyelv tanításai is. Ez vonatkozik természetesen az ének-zene tanítására, hiszen az ének, a zene, a tánc szerves része egy-egy nép történetének, rendkívül szoros kapcsolatban áll a nép irodalmával és társadalomlélektanával. Mint ismeretes, e tantárgyak számára külön speciális tantervet dolgoztak ki, míg a többi tantárgy oktatása a cseh és szlovák tanítási nyelvű alap- és középiskolaival teljesen megegyező tantervek, tankönyvek stb. alapján megy végbe.

A *Szocialista Nevelés* sajátos profiljából adódott, hogy kevesebbet foglalkozhatott azokkal a tantárgyakkal, amelyek oktatása a cseh és a szlovák nyelvű, illetve a magyarországi iskolákban is fellelhető elméleti vagy módszertani kérdéseket vetett fel (matematika, fizika, biológia, kémia, földrajz, testnevelés stb.), ez a nézőpont vonatkozott a lélektan és a pedagógia egyes ágazataira is. E területeken – főleg eleinte – lényegesen több volt a fordítás, mint az eredeti írás. A pedagógusok szakmai látókörének a bővítését a nevelés, oktatás, pedagógiai és fejlődéslélektan, illetve a nevelésszociológia időszerű problémáit a hazai és a külföldi folyóiratok szemlélésében (*Figyelő*) tárta fel a folyóirat a hetvenes évektől, az újonnan megjelenő tankönyvek és módszertani, illetve a pedagógusok által hasznosítható ismereteket tartalmazó művek ismertetésének is bő teret biztosított (a Könyvekről, Szlovák Pedagógiai Kiadóvallalat új kiadványai stb. állandó rovatok voltak).

Az anyanyelvi és az idegen nyelvi oktatás színvonalának fokozása érdekében közölt a lap talán a legtöbb olyan tanulmányt, amely eredetiségénél fogva különösen alkalmasak voltak a tanárok permanens szakmai továbbképzésére (pl. az irodalomelmélet és nyelvészet köréből Jakab István, Zeman László, Zsilka Tibor stb. vagy Bertók István tanulmányai a szlovák nyelvtudomány, a kontrasztív elemzés köréből, Horváth István rendkívül színvonalas nyelvészeti írásai stb.).

Mivel a folyóirat az egyetlen magyar nyelvű iskolai lap volt, szükségszerűen foglalkoznia kellett valamennyi iskola (nevelési intézmény) sajátosságaival. Minden évfolyamban

számos írás szólt az óvodai nevelés kérdéseiről, az elméleti szakemberek tájékoztató jellegű írásai mellett az óvónők, tanfelügyelők tapasztalatainak, összegzéseinek is helyet biztosított (Svec Ilona, Szobiné Kerekes Eszter stb.). Az alapiskolák és gimnáziumok sajátos nevelési problémáit tárgyaló írások mellett (Mócsi Ferenc, Fibi Sándor, Csicsay Alajos, Szeberényi Judit, Kulacs Dezső stb.) a tudásszint felmérésétől az osztályfőnöki munkán át a pályaválasztásig számos pedagógiai probléma látott napvilágot, olykor a szakmunkásképző illetve szakközépiskolák, a napközi otthonok, iskolai klubok stb. kérdései is felmerültek.

A lap egyetlen fízetett szerkesztője dr. Simich Erzsébet volt, ő intézett minden lappal kapcsolatos adminisztratív és nyomdai ügyet. Nyugdíjazása után Kósa Karola vette át a feladatot. A szerkesztőbizottság tagjai csak a mindennapos munkájuk mellett, tiszteletbeli funkcióként látták el a folyóirat szerkesztésével együtt járó feladatokat. A szerkesztőbizottság személyi összetétele több alkalommal is megváltozott, de mindvégig irányító szempont maradt, hogy legyen „képviselője” az egyes tantárgyaknak (az anyanyelvtől a testnevelésig), iskolafokozatoknak, iskolavezetésnek stb.

A rendszerváltás után a főszerkesztő Szkladányi Endre lett, s a vezető szerkesztő Kósa Karola.

A lap címéből, amely 1956 januárjában *Szocialista Nevelésként* indult, a szocialista szót 1990. január 13-án törölte a szerkesztőség, akkor, amikor alakuló közgyűlését tartotta Nyitran a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége. A lap továbbra is a Szlovákiai Pedagógiai Kiadó gondozásában jelent meg három éven át, megbízott vezető szerkesztővel (Kósa Karola), egy félállásban foglalkoztatott segédszerkesztővel és néhány külső munkatárs közreműködésével. A lapnak továbbra is volt szerkesztőbizottsága, amely kissé megújult.

1993 szeptemberében viszont az iskolaügyi minisztérium új osztályvezetője közölte a szerkesztőséggel, hogy az állami kiadó a lap kiadásának költségeit csak egy meghatározott részben hajlandó fedezni, ám ennek ellenében a minisztérium elvárja, hogy ellenőrzést gyakorol-

hasson a lap tartalma felett. Nyilvánvaló, hogy a rendszerváltás után az ilyen feltétel elfogadhatatlan volt mind a szerkesztők, mind a szerkesztőbizottság számára, s ez végül is 1993 decemberében az egyetlen szlovákiai magyar pedagóguslap megszűnéséhez vezetett.

Az SZMPSZ III. Országos Közgyűlése 1993. november 26–27-én Kassán különböző szakbizottságokat hozott létre, köztük egy héttagú munkacsoportot is, amely a Szakirodalmi és Pedagógiai-publicisztikai Bizottság nevet kapta. Tagjainak a küldöttek a következő személyeket választották meg: Csicsay Alajos (a bizottság vezetője), Fónod Zoltán, Laczkóné Erdélyi Margit, Lendvay Tibor, Máté László, Popély Gyula és Schiller Pál. (Némelyikük nem volt jelen a választásnál, de később felkérésre vállalták a szerepet, ennek ellenére nem vettek részt a bizottság munkájában.) A hét személyből rendszeresen csak hárman találkoztak, a bizottság vezetője, Laczkóné Erdélyi Margit és Lendvay Tibor. Később csatlakozott hozzájuk Horváth Géza. E bizottság az SZMPSZ elnökségétől azt a feladatot kapta, hogy a *Nevelés* megszűnte után – ami előrelátható volt – keressen lehetőséget arra, hogy a pedagógusok szakcikkei valahol továbbra is megjelenhessenek.

Az első publikálási lehetőséget a *Hét* szerkesztősége kínálta fel, sőt az akkori főszerkesztő Lacza Tihamér és az említett szakbizottság vezetője egy koncepciót is felvázoltak az együttműködésre vonatkozóan. A lapnak ezután lett is pedagógiai rovata, amely 1995. április végéig, vagyis a lap megszűnéséig megmaradt.

A másik lehetőséget az akkor még hetente, közel százezres példányszámban megjelenő *Vasárnapi Új Szó* adta meg, amelyben negyedéven keresztül (1993. szeptember 5-től november 28-ig) egy egész oldalt a pedagógiai rovat töltött ki. A feltétel viszont az volt, hogy megfelelő cikkekről a szakbizottságnak kell gondoskodnia, s ugyanakkor neki kell előteremtenie a rovat szerkesztőjének (egy hivatásos újságírónak) a tiszteletdíját. (Nem véletlen, hogy egy eset kivételével párkányi kisvállalkozók lettek azok, akik egy-egy számhoz szükséges pénzösszeget megadták, persze csak a lap ha-

sájának alján megjelenő reklám ellenében.) Végül valaki a szerkesztőségben kijelentette, a rovat nem illik bele a lap profiljába, amiért aztán meg is szüntették.

A harmadik publikálási lehetőség Győrből, a megyei pedagógiai intézet lapjától, a *Hogyan Tovább?-tól* érkezett, ugyancsak 1993-ban. 1994 szeptemberétől 2002 decemberéig viszont a szlovákiai magyar pedagógusok már önálló rovatot kaptak a lapban, amelynek szerkesztését a pedagógiai intézet igazgatója és a lap főszerkesztője Csicsay Alajosra bízta. Mivel az évente ötször megjelenő folyóiratnak kétharmad részben tematikus számai voltak, a szóban forgó rovaton kívül a tervezett témákhoz is csatlakozhattak cikkeikkel a magyar tollforgatók, amit meg is tettek. Tudomásunk szerint ez volt az egyedüli magyarországi pedagóguslap (illetve lap általában), amely hosszú időn keresztül önálló rovatot adott a határon túli magyaroknak. Megítélésünk szerint e gesztus mindenekelőtt szakmai információ-csere szempontjából bírt igen nagy jelentőséggel.

Annak ellenére, hogy más hazai lapok szerkesztőségeivel a publikáció lehetőségeiről nem folytak tárgyalások, mindegyik szívesen közölt pedagógiai cikkeket, amelyek alkalmasszerűen jelentek meg náluk. A cél azonban az volt, hogy a pedagógusok olyan szaklaphoz jussanak, amely teljes terjedelmében kizárólag a szlovákiai magyar nevelés és oktatás ügyével foglalkozik. Pontosabban fogalmazva, önálló szakmai lapra volt igény. Az SZMPSZ Országos Választmányainak ülésein többször is felvetődött a javaslat, hogy maga a szövetség adjon ki lapot. A szakbizottság vezetője lapkiadókban dolgozó szakemberekkel költségvetést készített arra vonatkozóan, évente mekkora pénzösszeg kellene ahhoz, hogy a pedagógusok szövetsége havonta megjelenő lapot tudjon kiadni. Amikor kiderült, hogy legalább évi egymillió korona az összeg, a szövetség ügyvezető alelnöke kijelentette, ezt képtelenség megszerezni, hiszen a szövetség működéséhez szükséges anyagiakat is gond előteremteni. Nem mutatkozott hát más lehetőség, mint egyes magánkiadók megszólítása, ám a próbálkozások hiábavalónak bizonyultak, mert a kiadók vezetői

nem voltak hajlandók ráfizetéses lapot megjelentetni. Aztán nem kis meglepetésre önként jelentkezett a *Lilium Aurum* Kiadó.

1995. április 22-én, az emlékezetes komáromi nagygyűlés szünetében Kulcsár Ferenc, a *Katedra* (cserkészlap) akkori főszerkesztője, az SZMPSZ szakbizottsága vezetőjének átnyújtotta a lap frissen megjelent alkalmi különszámát az-azal a megjegyzéssel, hogy a továbbiakban a kiadvány teljes mértékben a szlovákiai magyar pedagógusok lapja kíván lenni. A legközelebbi elnökségi ülésen az SZMPSZ vezetői arra a megállapodásra jutottak, hogy a témát, illetve a pedagógiai publicisztika további kibontakoztatásának e lehetőségét egy külön alkalommal, tapasztalt szakemberek bevonásával, a szövetség részéről csak e feladattal megbízott személyek vitassák meg. E célból 1995 májusában egy szakmai találkozóra került sor Muzslán, amelyen az SZMPSZ részéről részt vett Fodor Attila, Varga Frigyes, Olasz András és Csicsay Alajos (házigazdaként), a győri pedagógiai intézetet, Annási Ferenc igazgató és helyettese Görcsné Muzsai Viktória, valamint a *Hogyan Tovább?* főszerkesztője, dr. Lilik Ferencné képviselték, a *Lilium Aurum* Kiadót pedig Hodossy Gyula igazgató és a *Katedra* szerkesztője Vizi Andrea. Hodossy Gyula, a valójában 1995 szeptemberétől induló lap koncepcióját egyetlen mondatba sűrítette: „A *Katedra*, a szlovákiai magyar oktatásügy szakmai műhelye, a múlt, a jelen és a jövő egyetemességét felmutató fórum kíván lenni.” Aki rendszeres olvasója a lapnak, meggyőződhetett róla, hogy e koncepcióból azóta életképes program lett. A lap néhány esztendeje már nemcsak a pedagógusoknak íródik, hanem van mondanivalója a szülők és minden olyan ember számára is, aki őszintén érdeklődik a szlovákiai magyar, illetve általában a nevelés-oktatás iránt.

A *Katedra* folyóirat jelenleg Szlovákiában az egyetlen magyar nyelvű, a szlovákiai magyar oktatással és neveléssel foglalkozó pedagógiai havi lap, amely gazdag, érdekes tartalmával, fontos oktatásügyi, nevelési és pszichológiai vonatkozású cikkeivel, tényfeltáró riportjaival a szlovákiai magyar pedagógusok és szülők kedvelt, olvasott folyóirata lett.

Az 1993/94-es tanévtől, majd 1995 szeptemberétől – a Katedra Alapítvány szakmai felügyeletével a *Lilium Aurum* Könyv- és Lapkiadó gondozásában – rendszeresen megjelenő folyóirat célja a szlovákiai magyar oktatásügy felkarolása, a magyarul oktató pedagógusok szakmai színvonalának emelése és a szülők rugalmas tájékoztatása.

A folyóirat évtizedes története során folyamatos átalakuláson ment keresztül: bővültek rovatai és írói gárdája – mára a pedagógiával foglalkozó szakemberek mellett ott találjuk a neves szlovákiai magyar újságírókat, közírókat és a szlovákiai magyar tannyelvű iskolákban és egyetemeken oktató gyakorló pedagógusokat is. Tartalmilag a lap első részében az általános publicisztikai írások – érteve itt a tudományos hozzászólásokat, recenziókat, pszichológiai tanácsokat, riportokat stb. – kapnak helyet, míg másik részében, az ún. Tan-tárgy rovatokban a gyakorló pedagógusok tanácsai, tapasztalatai, újszerű óravázlatok kerülnek bemutatásra.

Évek óta a havilap melléklete a Katedra-versenyek sorozat, amely a diákság számára kínálja megmérettetést az egyes tantárgyakban. A Katedra-versenyekbe évente mintegy 5000–6000 tanuló kapcsolódik be. Ugyancsak oktatási segédlet a folyóiratban megtalálható színes posztermelléklet is. Álláspontjaival, értékítéleteivel a *Katedra* a hazai oktatásügyet akarja szolgálni, és cikkeivel, nevelési tanácsaival a szlovákiai magyar családokat, a szülőket is partnereknek kívánja megnyerni.

A lap főszerkesztői voltak egymást váltva: Hodossy Gyula, Kulcsár Ferenc, Szilvássy József és Bodnár Gyula.

A lapot szerkesztették egymást követve: H. Kubik Katalin, Vizi Andrea, Bodnár Gyula, A. Szabó László, Polgár Anikó, Gálik Ivett és Nagy Attila.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége – bár taglétszáma mindig meghaladta a 2200 főt – 1994-ig nem rendelkezett önálló lappal, mely segíthette volna a tagsággal való kapcsolattartást és az információcserét.

1994. márciusában jelent meg első alkalommal *Hireink* címmel a szövetség hírlapja. Kezdeményezője a Szövetség akkori elnöke Sidó

Zoltán, szerkesztője, kivitelezője és terjesztője az akkori ügyvezető titkár, Fodor Attila volt. A komáromi központi irodában 400 példányban fénymásolón sokszorosított belső tájékoztató hírével, kínálataival eljutott minden szlovákiai magyar oktatási intézménybe. Az A5-ös formátumú, kezdetben 12, később 20–24 oldalon megjelenő kiadványnak összesen 44 száma jelent meg 1999 áprilisáig. A lap kezdettől fogva azt a célt szolgálta, hogy tájékoztassa a tagságot a szövetség választott szerveinek munkájáról, az egyre szélesedő szakmai tevékenységről, a rendezvényekről, s az akkor nagyon is aktuális iskolamentő feladatokról.

Ezután két év szünet következett, majd 2001-ben új címmel, új formátumban napvilágot látott a *Fórum*, a szövetség új, havonta megjelenő tájékoztató lapja. Első szerkesztője Lovász Gabriella volt, aki 2003 januárjában Lendvay Tibornak adta át szerkesztői munkakört. Ettől kezdve a lap *Pedagógus Fórum* néven jut el minden szlovákiai magyar oktatási intézménybe. Az induláskor még csak 12, majd 20, később pedig 24 oldalon megjelenő hírlap továbbra is azt a célt tűzte ki, hogy rendszeresen tájékoztassa tagjait a Szövetség munkájáról. A havi 500–600 példányszámban megjelenő *Pedagógusfórum* azonban már nemcsak az oktatási intézményekbe kerül el, hanem megrendelhetővé vált mindenki számára, aki figyelemmel szeretné kísérni a szlovákiai magyar iskolákban folyó munkát. Az új forma és a bővebb terjedelem azt is lehetővé tette, hogy a Szövetség hírei mellett a régiókban zajló eseményekről, iskolai rendezvényekről, a szlovákiai magyar oktatás helyzetéről is beszámoljanak a *Pedagógusfórum* tudósítói. A lap rendszeresen beszámol az országos rendezvényekről, a nyári egyetemekről, a 4 regionális pedagógiai központ tevékenységéről, a Selye János Egyetem Comenius Pedagógiai Intézete továbbképzéseiről, a területi választmányokban folyó munkáról, közöl pályázati felhívásokat, könyvismertetéseket, egyéb szakmai jellegű írásokat.

A lap állandó munkatársai közé sorolhatók a Szövetségben tisztséget betöltő személyek, elsősorban Pék László, Ádám Zita, Csík Zoltán, Fodor Attila, Pelle István, illetve a regioná-

lis pedagógiai központok vezetői. Rajtuk kívül rendszeresen publikál a lapban Stirber Lajos, Szanyi Mária, Mészáros Magdolna, Gyetvai Judit, Hajtman Béla stb.

A *Pedagógus Fórum* kiadásáért a Szövetség elnöke, Pék László felel. A szerkesztőbizottság összetétele: Pék László, Ádám Zita, Fodor Attila, Lendvay Tibor, Pelle István, Lovász Gabriella, Csík Zoltán, Hajtman Béla. A nyomdai előkészítést Štrba Péter, a lektorálást Korpás Pál végzi. 2003 júniusától az SZMPSZ saját honlappal rendelkezik (www.szmps.sk), amelyen a *Pedagógus Fórum* is megtalálható.

2. TANKÖNYVKIADÁS

Az I. Csehszlovák Köztársaságban a tankönyveket az állami Csehszlovákiai Pedagógiai Könyvkiadó adta ki, kezdetben Prágában, később Szlovákiában is. Tudvalevő, hogy a magyar iskolák zöme felekezeti iskola volt, ezért engedélyezték, hogy néhány tankönyvet, zömében hittan- és olvasókönyveket az egyházak is kiadhassanak. A magyar nyelvű tankönyveket – kivéve a magyar nyelvtan és az irodalmi olvasókönyveket – csehből vagy szlovákból fordították. Hogy kik írtak és fordítottak tankönyvet, arról kevés információ áll rendelkezésünkre, ami mégis, tele van ellentmondással. Szerényi Ferdinánd az Almanachban mindössze ennyit ír róla: „Új tankönyvekre volt szükség és a tájékoztatás első éveiben új magyar tankönyvek úgy láttak napvilágot, hogy a tollat forgató magyar tanítók társszerzőt kerestek, aki tekintélyével biztosította a könyvnek a bevezetését az iskolákba. Ma már ez alól a gyámság alól lassan és fokozatosan függetleníti magukat a tankönyvírók és egyre több az olyan szerencsésen szerkesztett tankönyv, mely az államhűségnek és a nemzeti öntudatnak szerencsés szintézisét mutatja.” (Szerényi 1934, 308, 95)

Turczel Lajos is megjegyzi: „A csehszlovákiai magyar nyelvű tankönyvírás 1920-ban kezdődött. (...) Az irredentizmus létének és veszélyének túlhangsúlyozása a tankönyvírók kiválasztását is befolyásolta, ezáltal sok esetben szakmailag gyenge szerzők kaptak megbízást.” (Fónod 1997, 384, 317–319)

Kezdetben ez valószínűleg így is volt. Sőt az is igaz, hogy az állami pedagógiai kiadónak mindvégig nem volt sem magyar részlege, sem magyar szerkesztősége. Viszont azok, akik tankönyveket írtak vagy fordítottak, nem mindnyájan tekinthetők gyenge tollforgatóknak. Íme néhány név közülük: Banai Tóth Pál, Boros Béla, Czabán Samu, Farkas István, akik az elemi és polgári iskolák számára írtak nyelvtan- és irodalomkönyveket. A középiskolák számára pedig többek között Bíró Lucián, Borka Géza, Mayer Imre, Orbán Gábor és mások.

Stilisztikai segédkönyvként adta ki a kiadó a János Vitézt és a Toldit, amelyekhez Borka Géza készített jegyzeteket. Illik, hogy a tankönyvfordítók közül is megemlítsünk néhányat.

Például:

- matematika – Gidró Bonifác,
- algebra, fizika, ábrázoló geometria – Mészáros György,
- kémia – Mitterhauser Richárd,
- földrajz és természetrajz – Horváth Cézár,
- történelem – Magyar Győző,
- latin – Orbán Gábor,
- francia nyelv – Krammer Jenő.

Fontos módszertani könyveket írtak:

- Mészáros Győző: *A népiskolai számtantanítás módszertana tanítók és tanítójelöltek számára*, 1931.
- Mónus Gyula–Szerényi Ferdinánd: *Honismeret és polgári nevelés tanításának útmutatója*, 1933.

Szótárak is készültek a tárgyalt időszakban:

- *Magyar helyesírási szótár*, 1924 – Bíró Lucián,
- *Magyar helyesírás zsebszótára*, 1931 – Seidl (Szepessy) Sándor,
- *Idegen szavak zsebszótára*, 1931 – Seidl (Szepessy) Sándor.

A Tiso-féle szlovák államban miniszteri rendelettel tiltották meg az 1939 előtti tankönyvek használatát a magyar iskolákban, ezért a tanítóknak nem adatott más lehetőség, mint az, hogy régebbi tankönyvekből válogatott szövegeket diktáljanak a tanulóiknak. A magyar nemzeti kisebbség önerejéből csupán két tankönyv kiadási költségeit tudta fedezni, ezért a

két alábbi könyv szolgálhatta az alsóbb osztályok tanulóit: *Tulipán ABC* és a *Tulipán olvasókönyv*. (Fónod 1997)

A jogfosztottság éveitől az első magyar ábécéskönyv és az olvasókönyvek a 2–5. osztályosok számára *Előre* címmel már 1949-ben megjelentek, akkor, amikor kísérletképpen megnyíltak az első magyar osztályok. Szerzőik Farkas István és Balassa Mihály voltak. Nyelvtan- és gyakorlókönyvet pedig Orbán Gábor írt, még ugyanabban az évben.

„Az 1950/51-es tanévben, amikor létrejöttek az önálló magyar iskolák, az Állami Pedagógiai Könyvkiadónak megalakult a magyar szerkesztősége. 1953-tól az intézmény neve Szlovák Pedagógiai Kiadó volt.

A magyar szerkesztőség (Slovenské pedagogické nakladateľstvo, redakcia maďarských učebníc) feladata kezdettől fogva a magyar iskolák minden típusának tankönyvekkel való ellátása volt, de ők adták ki a módszertani kézikönyveket, szótárakat és az egyéb pedagógiai témájú terjedelmesebb írásokat is.

Első főszerkesztői közé tartoztak: Ferdics József, Kisely Dóra, Jeszenkovits Vilmos, majd Bertók Imre, Kecskeméthy Győző és Sima Éva; a kilencvenes évek végén pedig Urbán Zsolt vette át a szerkesztőség vezetését. A tankönyvek zömét cseh szerzők írták, kisebb mértékben szlovákok, ezért a magyar könyvek jobb-rosszabb fordításokként kerültek a magyar gyerekek kezébe. Kivételt képeztek a szlovák nyelv, orosz nyelv, zenei nevelés, valamint a magyar irodalom és a nyelvtan, amelyeket magyar szerzők írtak, az angol és német nyelvkönyvek pedig mutációként jelentek meg. Eredeti publikációk tervezői és szerzői voltak: Jeszenkovits Vilmos, Bertók Imre, Bernáth Miklós, Schilderné Bögi Irén, Grečová Margita, Wechter János, Sima Éva, Kecskeméthy Győző és Urbán Zsolt. Rengeteg gondot jelentett a szerzők és a fordítók megnyerése, részben azért, mert a pedagógusok többsége e munkára nem volt eléggé felkészült, kevesen merték ezt a feladatot vállalni, a kiválasztásukba pedig még pártpolitikai szempontok is közrejátszottak, egy-egy könyv kiadása rövid határidőhöz kötődött, s a kiadó vezetősége mereven ragasz-

kodott ahhoz, hogy a fordítás terjedelme pontosan egyezzen az eredeti szöveg terjedelmével. Mindezek ellenére többségében kitűnő tankönyvek kerültek ki a szerkesztőségből, bár akadtak olyanok is, amelyek majdnem használhatatlanok voltak. A szlovák kiadó magyar szerkesztőségének jó kapcsolata volt a budapesti Tankönyvkiadóval, ezért sikerült néhány magyar tankönyvet is áthozni az alsó tagozatos tanulók számára.

A szerkesztőség a legtöbb belső munkatársal a nyolcvanas évek második felében rendelkezett, pontosan tizenötten, s a kiadványaik száma évente 130–140 között mozgott. A kilencvenes évek elején a szerkesztők száma hétre csökkent, s átlag 60 kiadványuk jelent meg évente. Azóta ez az állapot is fokozatosan romlik. Igaz, hogy a rendszerváltás éveiben megszűnt a Szlovák Pedagógiai Kiadó monopóliuma, az oktatásügyi minisztérium pályázat útján más kiadókat is megbíz tankönyvek kiadásával, ugyanakkor nem szorgalmazza a tankönyvpiac kialakulását, ezért a szlovákiai iskolák, köztük a magyarok is, jobbra egy tankönyvesek maradtak.

Magyar nyelvtan és irodalom tankönyveket a magyar alapiskolák, gimnáziumok, szakközépiskolák és szakmunkásképzők tanulói számára – többek között – a következő személyek írtak: Bartha Tibor, Bertók Imre, Csanda Sándor, Farkas István, Gerő János, Hasák Vilmos, Kovács István, Kulcsár Tibor, Mayer Imre, Mózsi Ferenc, Orbán Gábor, Ozorai Ferenc, Párkány Antal, Pásztó András, Sas Andor, Szeberényi Zoltán, Szuchy Magdolna, Tankó László, Teleki Ilona, Turczel Lajos, Varsányi László.

A tankönyvfordítók közül is illik megnevezni a kiemelkedőbbeket:

- Matematika: Dvorsky Katalin, Oláh György,
- Fizika: Dvorsky Katalin,
- Kémia: Simon László,
- Természetrajz: Mázik Mária, Stollár István, Zeman László,
- Biológia: Öllös Árpád,
- Földrajz: Bernáth Miklós, Öllös Árpád, Stollár István, Szabadi János,
- Történelem: Kissling Eleonóra, Párkány Antal,

- Polgári nevelés: Kecskeméthy Győző, Sima Éva,
- Óvodai nevelés: Földes Ilona.

Az egyetemeken és a nyitrai pedagógiai fakultáson (főiskolán, majd egyetemen) oktató pedagógusok hallgatóik számára sokszorosított jegyzeteket, illetve tankönyveket írtak. Közülük említést érdemel: Blaskovics József, Bradár Gyula, Bartha Tibor, Csanda Sándor, Garaj Lajos, Jakab István, Kazimírné Pesthy Mária, Mayer Imre, Orbán Gábor, Jaroslava Pašáková, Rákos Péter, Révész Bertalan, Sas Andor, Sima Ferenc, Szeberényi Zoltán, Teleki Ilona, Turczel Lajos, Zeman László, Zsilka Tibor.

A módszertani könyvek közül is érdemes megemlíteni a következőket:

- Jakab István: *A magyar nyelvtan és helyesírás tanítása a 6-9. évfolyamokban*, 1960;
- Bartha Tibor: *A fogalmazás tanítása a 6-12. évfolyamokban*, 1960;
- Schniererné Wurster Ilona: *Szakmai és módszertani segédkönyv a magyar nyelv tanításához az alapiskola II. osztályában*, 1975;
- Bertók Imre: *A magyar és szlovák nyelv tanításának összevető módszertana*, 1975;
- Gécz Lajos: *Az orosz nyelv tanításának módszertana*, 1970.

A pedagógusok és a szülők számára is adott ki segédkönyveket az SZKP:

- Böszörményi János: *Család és iskola*, 1962;
- Mózsi Ferenc–Varsányi László: *Először az iskolában*, 1968.

A gyakorló pedagógusok (tanítók, tanárok) munkáiból két válogatás jelent meg a 60–70-es években:

Tanítói szemmel I-III. Tanulmány-gyűjtemény, 1966–1971;
Módszertani tanulmányok, 1974.

Hasznos kézikönyvnek bizonyult Zsilka Tibor *Poétikai szótár* című munkája, amely 1977-ben jelent meg.

Egyes minisztériumok hatáskörébe tartozó könyvkiadók is adtak ki a minisztérium által felügyelt középiskolák (technikumok, szakközépiskolák, szakmunkásképzők) tanulói számá-

ra írt tankönyveket magyar nyelven. (Fónod 1997)

Az 1989-es rendszerváltás után, pontosabban a kilencvenes évek közepétől, sokszínűvé vált a magyar tankönyvkiadás Szlovákiában. A Szlovák Pedagógiai Könyvkiadó Magyar Szerkesztősége mellé leginkább a Lilium Aurum zárkózott fel, majd az Orbis Pictus, a Terra Tankönyvkiadó és a Poľana kiadók. Nemcsak tankönyveket, hanem ún. segédtkönyveket, munkafüzeteket és módszertani könyveket is kiadtak.

Alapiskolások számára írtak tankönyveket (a teljesség igénye nélkül):

- Magyar nyelv és irodalom: Ádám Zita, Borvákné Cs. Irén, Bukor Erzsébet, Csuka Mária, Drozdík Katalin, Fabiné H. Éva, Jónás Júlia, Kremmer Julianna, Lengyel Júlia, Cs. Liszka Györgyi, Mezei Márta, Nagy Adorján, Orvos Mária, Papp Éva, Pálffyiné B. Edit, Simon Mária, Szuchy Magdolna, Törökné Sz. Adrien.
- Szlovák nyelv és irodalom: Benicky Ilona, Bernáth Erzsébet, Kovács László, Nagy Adorján, Orvos Mária, Skabela Rózsa, Bóna Irén, Halász Anita, Kovács Zsuzsanna.
- Zenei nevelés: Kovács Zsuzsanna, Lukovics Mária, Molnárné N. Erzsébet, Orsovics Yvett.

Középiskolások számára:

- Magyar nyelv és irodalom: Bolemant Lilla, Csanda Gábor, Gubíkné Harmati Mária, Horváth Erzsébet, Horváth Péter, Horváth István, Hölgye István, Kovács Miklós, Párkány Antal, Patus János, Szeberényiné Z. Judit, Tankó László.
 - Szlovák nyelv és irodalom: Varga József, Varsányi Márta.
 - Történelem: Kovács László, Simon Attila.
- Speciális iskolák tanulói számára:
- Magyar nyelv és irodalom: Csambal Piroska, Egri Erzsébet, Hlavaty Margit, Pán Rozália, Szekeres Ágnes, Zupkó Mária.
 - Zenei nevelés: Svingerné H. Éva, Üрге Mária. (Fónod 2004)

KULCSÁR MÁRIA

FELNŐTTOKTATÁS

1. KÖZMŰVELŐDÉS

Szlovákiában az 1920-as évektől (az első köztársaság, de a Szlovák Állam idején is, és ez folytatódott az 50-es évektől a rendszerváltásig) folyamatosan létezett egy intézményesített állami felnőttoktatási (népművelési) rendszer, melynek szerves részét képezte a külön részként működő magyar képzés.

A képzés keretében az 1950-es évektől a Népművelési Intézet Magyar Osztálya a Csemadokkal együttműködve rendszeresen szervezett tanfolyamokat magyar népművelők számára, és jelentetett meg módszertani és szakmai kiadványokat, illetve a *Népművelés* c. folyóiratot.

1990 után megszűnt a Magyar Osztály, és az újjáalakult Nemzeti Népművelési Központ (NOC) keretében napjainkig nincs államilag támogatott magyar képzés (igaz, a gyér költségvetés miatt a szlovák képzés is rendszertelen). A járási népművelési központok épületei egy részét – főleg a magyarlakta területeken – a Matica slovenská „privatizálta”.

A 90-es években a magyar civil szervezetek próbálták pótolni ezeket a képzéseket – többkevesebb sikerrel (Csemadok, Márai Sándor Alapítvány, SZMPSZ, Fórum Információs Központ, Katedra Alapítvány stb.).

A közművelődés fogalmának kérdése nagyon összetett ma Szlovákiában. Közművelődésen 1989 előtt általában az amatőr és félprofi művészeti mozgalmak, csoportok vezetőinek szakmai továbbképzését értették, amely a maga eszköztárával és lehetőségeivel a felnőtt lakosság kulturális igényeinek kiszolgálását tartotta szem előtt.

1989 után ez a fogalom differenciálódott. A hagyományos közművelődés fogalma több olyan részterület pontosabb megfogalmazását tette szükségessé, amelyek más-más megközelítést és eszköztárt igényeltek. Ilyen volt a felnőttoktatás, tréningek, civil, szakmai és módszertani képzések, kommunikációs tréningek stb. Ez nem pusztán terminológiai problémaként jelentkezett, hanem egyedi, speciális képzési formákat, sőt intézményi megoldásokat követelt meg.

1989 után az intézményi háttér is gyökeresen átalakult. Míg korábban a közművelődési képzéseket állami szervek és intézmények végezték (egyetemek, főiskolák, Népművelési Intézet stb.), addig a 90-es években ezek mellett, olykor a korábbi intézmények szerepét is átválalva nonprofit intézmények (polgári társulások, egyesületek, szakmai szervezetek, alapítványok stb.) végezték ezt a munkát. A képzési piacon fokozatosan megjelentek a profitorientált szervezetek, intézmények is.

Jelenleg nagyon sokszínű képet mutat a közművelődési képzés. Megtalálhatók benne a fentebb jelzett formák, ugyanakkor nagyon koordinálatlan is, a képzések a piaci viszonyoktól, illetve az egyes intézmények anyagi lehetőségeitől függenek.

A szlovákiai magyar közművelődési és népművelési képzés kikerült az állami feladatok köréből azzal, hogy megszűnt a pozsonyi Népművelési Intézet nemzetiségi osztálya 1990-ben. Az újjáalakult Nemzeti Népművelési Központ csak a közigazgatási egységek szintjén (magyar lakta járások), ott is a személyi összetételtől függően foglalkozik a szlovákiai magyar közművelődés kérdésével. Önálló szekci-

ója, központja a magyar népművelési és közművelődési képzésnek nincs ma Szlovákiában.

Ennek következtében megszűntek a magyar szakmai kiadványok és a folyóirat, amelyek mindenfajta ideológiai sallang ellenére fontos kiegészítői és segítői voltak a népművelői munkának az elmúlt évtizedekben.

A Csemadok anyagi ellehetetlenítése 1995-ben az utolsó lehetőségét is megszüntette annak, hogy módszeres, hosszú távra tervezett, államilag támogatott szakmai képzések induljanak be az egyes régiókban tevékenykedő népművelők, szakvezetők és kulturális aktivisták számára.

Az elsősorban a Csemadokból kivált vagy önállósult szakmai szervezetek nem tudták pótolni azt a hiányt, amely a szakmai képzések területén egyre aggasztóbbá vált a kilencvenes évek második felében.

Az új képző szervezetek (Márai Sándor Alapítvány, Fórum Információs Központ, SZMPSZ stb.) elsősorban az intézményi menedzsment, a civil szervezetek működésének hatékonyságára összpontosítottak.

Viszonylag folyamatos volt a pedagógusok szakmai képzése, de az SZMPSZ rendkívül gazdag programkínálata sem tudta pótolni a 90-es évek elejétől gyakorlatilag megszűnt államilag finanszírozott magyar nyelvű pedagógustovábbképzést.

Nem alakult ki a szakmai képzés, egyáltalán a felnőttképzés egységes rendszere szlovákiai magyar vonalon, ennek következtében az egyes – egyébként nagyon hasznosnak bizonyuló – képzések is visszhang és folytatás nélkül maradtak.

A Magyarországon, vagy magyarországi részvétellel megvalósult képzések csak nagyon szűk réteget értek el, és nem minden esetben voltak régióspecifikusak.

BLAZSEK RUDOLF

2. A NÉPMŰVELÉS JOGI HÁTTERE SZLOVÁKIÁBAN

A Szlovák Köztársaság jogrendje hasonlóképpen más országok jogi rendszereihez az előírások széles palettáját sorolja fel. A kérdés pontos és alapos, minden igényt kielégítő jogi rendszerzésének érdekében, előírások tömkelege foglalkozik az adott területtel. Ennek az állításnak látszólag ellent mond, hogy Szlovákiában a népművelést illetve a hozzá kapcsolódó népművelési tevékenységeket, csak egy tömör, 11§-t tartalmazó jogi norma taglalja – a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 61/2000-es számú, népművelésről szóló törvénye (Zákon o osvetovej činnosti).

Eme jogi előírás 2000. februárjában volt elfogadva és az addig hatályban lévő 52/1959-es számú, azonos megnevezésű törvényt váltotta fel. Az 1959-től alkalmazott szabályozás az akkori társadalmi rendszer „tökéletes” alkotása volt, és teljes mértékben a szocialista rendszer sajátosságait tükrözte. A törvény bevezető része leszögezte, hogy a népművelési tevékenység legfontosabb céljai a szocialista kulturális forradalomból erednek. A népművelés, mint fogalom, magába foglalta részint Csehszlovákia Kommunista Pártjának politikai irányvonalait, ideológiai rendszerét, pontosabban azok előtérbe helyezését, sőt, szó szerint kinyilvánította, hogy ez a tevékenység a kommunista párt vezetése alatt fejtendő ki. Végeredményben megállapítható, hogy ennek a törvénynek inkább volt agyomosást előidéző és politikai jellege, mintsem valós népművelési küldetése. Az eltelt időszak alatt, a törvény több alkalommal is módosítva volt, de egészen a 1989-es rendszerváltásig megtartotta a fentebb már vázolt politikai jellegét. A törvény ideológiai részeit 1991-ben szüntették meg véglegesen.

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya, mint az állam alaptörvénye, nem ismeri a népművelés fogalmát. Ennek ellenére az alkotóknak sikerült beszerkeszteni olyan rokon fogalmakat, melyek így a népművelést közvetett módon integrálták az alkotmányba. A Preambulum deklarálja a pol-

gárok szellemi és gazdasági fejlődésére való törekvését Szlovákiában. Továbbá az egyes alapvető jogok keretein belül megtalálhatók a népművelés, mint aktivitás, alap feltételei.

Térjünk rá a 61/2000-es számú törvényre. A jogszabály azon jogi viszonyokat taglalja, melyek a népművelés általános formáit illetik. Ezzel egyidejűleg, a törvény szabályozza a népművelési létesítmények jogállását Szlovákiában, továbbá azon alanyok jogait és kötelességeit, akik ilyen létesítményeket alapítanak, vagy tartanak fenn. Nem utolsó sorban a törvény megemlíti a közigazgatási szervek hatáskörét a népművelés terén.

Ami a népművelés fogalmát illeti, a törvényalkotó a jogszabály 2. §-ában népművelési tevékenységet úgy határozta meg, mint olyan aktivitások összessége, melyek az önkéntesség, a személyes érdeklődés, és az ember által veleszületett alkotási kedv révén elősegítik az egyének személyiségfejlődését, kulturális beállítódásait. Egy nagyon széles és tág megfogalmazásról van tehát szó. Bizonyos pontosítást ugyanazon paragrafus második bekezdése nyújt, mely felsorolja azon módszereket, melyek elősegítik az emberek kulturális és műveltségi szintjének fejlesztését. Ezek különféle jellegűek lehetnek, kezdve az információk és ismeretek közvetítésétől, a nemzeti önazonosság és a nemzetiségi-etnikai kisebbségek identitástudatának megerősítésén át, a környezetvédelem, képzőművészeti nevelés különböző formáin és a tradíciók ápolásán keresztül, egészen a társadalomra veszélyes jelenségek megelőzéséig, és más kulturális aktivitásokig. Ennek tükrében a népművelés fő jellemzői add. 1) önkéntességen, érdeklődésen és kreativitáson alapszik, add. 2) hozzájárul az emberek általános fejlődéséhez, add. 3) jellege törvény által meghatározott, és nem utolsó sorban, add. 4) az egész tevékenységet egy népművelési létesítmény biztosítja. Szakmai szempontból népművelési célokra alapított létesítmény általános jellegű és speciális jellegű lehet – a törvény ezen felül külön is megemlíti a csillagvizsgálót és planetáriumot.

A jogszabály értelmében népművelési intézményt alapítók széles rétegből kerülhetnek

ki. Így erre lehetőségük van az ezen a téren bizonyos hatáskörökkel bíró központi államigazgatási szervnek, kerületnek, a községnek, s más jogi és fizikai személynek. Ezzel kapcsolatosan érdemes megemlíteni azt a törvénymódosítást, melyet a 416/2001-es törvény hozott, melynek értelmében az államigazgatási feladatok jelentős részét átruházták a kerületi és körzeti hivatalokról az újonnan megalakult kerületi önkormányzatokra és a községekre.

A községekre átruházott közigazgatási feladatok kapcsán érdemes megemlíteni, a SZNT 369/1990-es számú, a községek jogállásáról szóló törvényének 4. § 3. bekezdésének h) pontjában foglaltakat, melynek értelmében a község köteles megfelelő feltételeket biztosítani a művelődésre, kultúrára, a népművelésre, a műkedvelő művészeti munkára, a testnevelésre és a sporttevékenységre. A felsőbb szintű önkormányzati egységek szintén meghatározott feladatokkal bírnak, bár a 302/2001-es számú, a kerületek jogállásáról szóló törvény a „népművelés”, vagy „népművelési tevékenység” kifejezéseket nem tünteti fel.

De térjünk vissza a népművelődési tevékenységről szóló törvényhez. Ez a törvény határozza meg ugyanis közelebbről a Szlovák Kulturális Minisztérium, valamint a kerületek népművelési munkában való részvételének feladatait. A népművelési tevékenységben továbbra is központi szerep jut a kulturális minisztériumnak. Feladatai közé tartozik többek közt a megfelelő jogi és intézményi háttér kialakítása a népművelési tevékenység fejlődéséhez, működtetéséhez. Ezen felül a minisztérium támogatja az e tevékenységekből származó értékek bemutatását, népszerűsítését itthon és külföldön, és nem utolsósorban országos jellegű népművelési intézmények létrehozásában vállal szerepet. Az állami népművelési intézmények jogi személyiséggel bírnak, járulékos szervezetek formájában. A 6. § 2. bekezdéseket országos jellegű intézményt említ, név szerint a Pozsonyi Nemzeti Népművelési Központot és az Ógyalla-i Központi Csillagvizsgálót.

Kerületi szinten a népművelődés megszervezése magának a kerületnek a feladata. Az általa alapított intézmények feladata, egyszersmind

kötelessége a közművelési tevékenység biztosítása és koordinálása, valamint azon népművelődéssel foglalkozó intézmény kijelölése, mely segíti a többiek munkáját, egybefogja a különböző szervezeteket. Az egyes intézmények hatáskörét országos, regionális és helyi szinten egyaránt, azok alapító okiratai határozzák meg. Bár a közművelődést szabályozó törvény közvetlenül nem tartalmazza, a természetes személyek és jogi személyek számára a fentebb említett tevékenység végzésére a klasszikus harmadikszektoros intézmények állnak rendelkezésre. A kifejtett tevékenységek körét a társulás, szervezet határozza meg saját célkitűzései alapján.

A törvény kimondja, minden olyan népművelési intézmény, mely 2000. márciusa, a törvény hatályba lépése előtt alakult, továbbra is közművelődési intézménynek minősül.

Végül szeretném megosztani azokat a tapasztalatokat, melyeket az anyaggyűjtés folyamán szereztem. Munkám során alkalmam nyílt elbeszélgetni különböző közművelődési intézményekben dolgozó személyekkel. Szinte egybehangzó véleményük szerint a jelenlegi törvényi háttér az intézményes munka számára nem elegendő, nem tükrözi azok elvárásait, sajátosságait. A közeljövőben, épp ezért, törvénymódosítás várható. Ahogy már említettem az egyes intézmények valós tartalmi köre (küldetése) nagyban függ az alapítók akarától.

Olyan vélemények is felmerültek, melyek szerint a regionális népművelési intézmények színvonalának emeléséhez nagyban hozzájárulna, ha a Nemzeti Népművelési Központ irányítása alá tartoznának.

3. FELNŐTTOKTATÁS – TÖRVÉNYI KERETEK

A felnőttoktatás az 1997-ben elfogadott Tt. 386/1997. számú törvény, illetve annak módosításai értelmében szerveződik, és az említett törvény alapján az effajta képzési forma az iskolarendszeren belül folyó egyéb képzések mellett közfeladatnak minősül, és része az állam oktatási rendszerének.

A képzések hivatalos nyelve az államnyelv, vagyis a szlovák, illetve amennyiben a résztve-

vők azt igénylik, és a képző intézmény ennek eleget tud tenni, más nyelv is lehet. (Ebben a pontban az eredeti törvényt módosítani kellett, mivel ütközött a 1995-ös nyelvtörvénnyel: a kisebbségek joga a művelődésre és információ-szerzésre az anyanyelven.).

A törvény mindenki számára egyenlő jogokat biztosít az ilyen típusú képzésekhez. Ez a képzési forma – az élethosszig tartó tanulás elveit követve – nincs életkorhoz kötve.

A törvény megengedi a képzés összes formáját (szeminárium, kurzus, iskolázás stb.), bármilyen időtartamban, hagyományos és új módszerekkel (távoktatás, e-learning, videokonferencia, levelező forma stb.).

Képzőintézmények a törvény értelmében lehetnek:

- iskolai intézmények (alap-, közép- és felsőfokú),
- magánszemélyek és jogi személyek intézményei.

Az oktatási minisztérium bármilyen jellegű képzést engedélyez, de a nem akkreditált képzéseknél nem adható ki hivatalos irat a képzés elvégzéséről, így az nem jelent közvetlen előnyt a résztvevőknek.

Amennyiben a képző intézmény hivatalos irattal kívánja ellátni saját képzésének résztvevőit, a képzési programot akkreditáltatnia kell a minisztériumnál. Az akkreditációs eljárást ez a törvény szabályozza.

Az akkreditáció a képzőintézménynek az adott képzés(ek) megvalósítására való szakmai felkészültségének állami hitelesítése.

Az akkreditáció kibocsátásáról az oktatási minisztérium dönt az akkreditációs bizottság ajánlása alapján.

Az akkreditáció a következő feltételek teljesítéséhez kötött:

- az intézmény tevékenységében szerepel a képzés mint tevékenység,
- az intézmény kidolgozza a képzés pedagógiai dokumentációját és projektjét (tervét),
- az intézmény biztosítja a szükséges oktatókat (lektorokat) – akiknek nem kell az intézmény alkalmazottjainak lenni vagy más szerződéses viszonyban állniuk,

- biztosítja a képzéshez szükséges műszaki és anyagi feltételeket – ezt a törvény nem részletezi.

Az akkreditációs igazolás 5 évre szól – az adott képzést ezután újra kell jegyeztetni, tehát az akkreditációs idő nem hosszabbítható meg. Az igazolás nem ruházható át más intézményre.

A képző intézmény kötelezettségei az akkreditáció elnyerése után:

- a képzéseket a jóváhagyott dokumentáció alapján kell megvalósítani, illetve az esetleges változásokról tájékoztatnia kell a bizottságot,
- a képzések adatairól nyilvántartást kell vezetnie – helyszíni, résztvevők, felhasznált tananyagok, kibocsátott bizonyítványok, tankönyvek, egyéb segédeszközök stb.,
- amennyiben az kéri, tájékoztatni az akkreditációs bizottságot a tervezett képzések helyéről, időpontjáról, hogy azt a bizottság közvetlen formában tudja ellenőrizni,
- tájékoztatnia kell a bizottságot a név- és címváltozásokról, illetve az intézmény esetleges megszűnéséről.

Az oktatási minisztérium további feladatai:

- szakmai konzultációt biztosít és információkat nyújt a képzőintézményeknek,
- ellenőrzi a képzések színvonalát,
- vezeti a képzések és az akkreditációs bizottság munkájának nyilvántartását.

Az akkreditációs bizottság a minisztérium tanácsadó szerve. A bizottság tagjait az oktatási miniszter nevezi ki – képzésben jártas szakembereket a központi állami hivatalok, a helyi állami hivatalok szervei, területi önkormányzatok, a munkaügyi hivatalok és szakmai szervezetek javasolhatnak. Nem lehet viszont a bizottság tagja valamely képzőintézmény képviselője – ezzel előzik meg a jogtalan előnyhöz jutást, az esetleges érdekütközéseket.

A bizottság működését a minisztérium által kibocsátott alapszabály irányítja – a törvény például nem szabja meg a bizottság tagjainak számát, működési idejüket, a bizottság belső szerveit.

Általánosan leszögezhetjük, hogy a szlovákiai felnőttképzésről szóló törvény meglehetősen

laza, jelentősebb felügyeletet vagy ellenőrzést nem garantál. Az akkreditációs bizottság az ellenőrző feladatot a képzések jelenlegi száma miatt képtelen elvégezni (jelenleg több mint 4000 képzést tartanak nyilván), a képzőintézmények pedig nem kötelesek éves jelentésekkel vagy más formában dokumentálni tevékenységüket.

4. A FELNŐTTKÉPZÉSEK SZERKEZETE

Ez a „toleráns” törvény viszont előnytelen a magukat képezni kívánó személyeknek, mivel nincs szakmai garancia a képzések színvonalára és használhatóságára. Előnytelen a komoly képzőintézmények számára is, mivel nagy teret enged a konkurenciának, olyan intézményeknek is, amelyek valódi felkészültség és szakmai színvonal nélkül vágnak bele a képzésekbe csupán a pillanatnyi nyereség kedvéért.

A képzőintézmények száma két év alatt átlagban 30 százalékkal emelkedett. A jelentős emelkedés meglepő módon a főiskoláknál, illetve a non-profit intézményeknél és az egyéb

(tehát nagyrészt állami) intézményeknél tapasztalható. A 2004-es állapothoz képest a profitorientált cégek pozíciója gyengült.

A képzésekbe a vártnál alacsonyabb mértékben kapcsolódnak be az iskolarendszeren belüli intézmények – összesen alig több mint 20%-át teszik ki az összes képzőintézménynek. És különösen alacsony a főiskolák részvétele a képzésben, holott a felnőttképzésben éppen nekik van a legnagyobb tapasztalatuk, és legjobb szakembergárdájuk.

A szakképzést nyújtó középfokú intézmények (szakközépiskolák és szakmunkásképzők) magasabb részvétele főként azzal magyarázható, hogy ezek olyan műszaki felszerelésekkel rendelkeznek, melyek alapvetően szükségesek az átképzésekhez (főként szakmunkásfelkészítés), és elsősorban ezeken a területeken mozognak.

A képzőintézmények zömét a profitorientált cégek és magánvállalkozások teszik ki – ebből arra lehet következtetni, hogy a felnőttoktatás hazánkban „jó üzlet”.

58. táblázat. Képzőintézmények struktúrája típus szerint

Képzőintézmények struktúrája típus szerint	2004		2006	
	Intézmények száma	Intézmények aránya az összes intézményhez képest (%)	Intézmények száma	Intézmények aránya az összes intézményhez képest (%)
Alapiskolák	3	0,37	10	0,92
Középiskolák	140	17,43	188	17,28
Főiskolák	22	2,74	34	3,13
Profit cégek	495	61,64	591	54,32
Nonprofit intézmények	86	10,71	130	11,95
Egyéb intézmények	57	7,10	135	12,41
Összesen	803	100,00	1088	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

59. táblázat. Képzőintézmények részvétele a képzésekben – a képzések száma alapján

Intézménytípus	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya az összes képzéshez képest (%)	Képzések száma	Képzések aránya az összes képzéshez képest (%)
Alapiskolák	4	0,13	13	0,31
Középiskolák	433	13,65	642	15,39
Főiskolák	153	4,82	173	4,15
Profit cégek	2002	63,13	2241	53,73
Nonprofit intézmények	317	10,00	412	9,88
Egyéb intézmények	262	8,26	690	16,54
Összesen	3171	100,00	4171	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A nonprofit intézmények részvétele a képzésekben főként hiánypótló jellegű, bizonyos típusú képzéseket főként ők nyújtanak.

Az egyéb intézmények részvétele jelentősen megnőtt – ezt a kategóriát két nagy csoportra oszthatjuk. Első az állami intézmények keretében létrehozott képzési intézmények, amelyek a saját embereik és alkalmazottaik továbbképzésére alakultak és szakosodtak. Saját profiljukon belül rendelkeznek szakemberekkel a képzések megvalósítására. Ezek a költségvetésben előre tervezett képzési pénzekből finanszírozzák képzéseiket.

A másik jelentős csoport az önkormányzatok által működtetett képző- és művelődési központok. Ezek az 1989 előtti népművelői központok utódai (maradványai), amelyeknek sikerült átvészelnüik a rendszerváltást. Általában nem rendelkeznek saját profillal – bármilyen ti-

pusú képzést végeznek, amelyre igény van. A legutóbbi időkhöz ezek az intézmények költségvetési hozzájárulásból működtek, de a közigazgatási decentralizáció folyamán az elmúlt két évben fokozatosan átkerültek a helyi és területi önkormányzatok felügyelete alá. Mivel az önkormányzati finanszírozás Szlovákiában elég nehézkesen működik az átmeneti időszak miatt, valamint a gazdaságilag lemaradt régiókban állandó költségvetési hiánnyal küzd, ezért ezek az intézmények komoly veszélybe kerültek. Számukra az egyik lehetséges túlélési esély éppen az ilyen jellegű képzések működtetése, melyeknek bevételeiből kiegészíthetik apadó költségvetésüket. Viszont éppen ezek azok az intézmények, akik saját szakembergárdával nem rendelkeznek, hiszen az alkalmazottakat általában csak a művelődés-szervezésben képezték ki.

60. táblázat. A képzések megoszlása témájuk szerint

Összesített A képzések témája	2004		2006	
	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	114	3,60	164	3,93
Faipar, fafeldolgozás, asztaloság	27	0,85	28	0,67
Építőipari, építészeti technológiák	77	2,43	115	2,76
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek - vegyipar	61	1,92	87	2,09
Könnyűipari szakmunkások	69	2,18	79	1,89
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	330	10,41	476	11,41
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	309	9,74	370	8,87
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	512	16,15	646	15,49
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	114	3,60	130	3,12
Szociális munkák	100	3,15	149	3,57
Kézműipari	28	0,88	53	1,27
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	219	6,91	214	5,13
Idegenforgalom	59	1,86	83	1,99
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb	13	0,41	7	0,17
Egyéb (szolgáltatások és más)	286	9,02	442	10,60
Kisvállalkozói felkészítés	256	8,07	265	6,35
Lektorképzés	23	0,73	56	1,34
Idegen nyelvek	240	7,57	423	10,14
Személyiségfejlesztő programok	334	10,53	384	9,21
Összesen	3171	100,00	4171	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A képzések területén a legszembetűnőbb az informatikai képzések aránya 15% felett. Ezen képzéseknél a magas arányt lehet pozitívan és negatívan is értékelni. Egyrészt öröndetes, hogy ilyen sok lehetőség van az ilyen jellegű képzésekre, de a képzések tartalma szempontjából zömmel (körülbelül az esetek 1/3 részében) teljesen alapfokú felhasználói oktatásról van szó. Ezek a képzések sokat segíthetnek azoknak az idősebb generációknak (30 és 50 év között), akik az iskolában még nem találkoztak számítógéppel, és így alapvető ismereteik hiányoznak. A képzések időtartama viszont nagyon rövid (átlaga 20–40 óra között mozog), ami viszont kevés egy olyan személynek, akinek ez az első találkozása a számítógéppel. Az utolsó két évben megszorodtak az ECDL vizsgára felkészítő képzések, amelyek certifikátumot nem nyújtanak, de emelik a résztvevők esélyeit annak megszerzésére. Ez a tény akkor érdekes, ha tudjuk, hogy Szlovákiában a közigazgatási átszervezések kapcsán alapkövetelménnyé tették az állami alkalmazottak informatikai felkészültségét – jobb híján ezt úgy határozták meg, hogy minden állami alkalmazottnak meg kell szereznie legalább az alapfokú felhasználói ECDL bizonyítványt. Természetesen ennek a célnak az eléréséhez jelentős pénzszükségletet is rendelt a kormány. Ez teremtett egy új, és fizetőképes piacot az ilyen képzések számára. A felkészítések nagyobb részét természetesen profitorientált cégek végzik, kisebb részben még az állami intézmények vannak jelen.

Az utóbbi két évben akkreditált képzéseknél már öröndetes az Internet-használatra való felkészítés, és részben megjelenik a saját honlap készítésének oktatása is. De ezek is elég rövid óraszámúak, és korlátozott típusú programokkal foglalkoznak.

A többi képzés viszont kimondottan csak magasan specializált szakembergárdának szól: rendszergazdáknak, ipari szakmérnököknek, statisztikusoknak, matematikusoknak stb.

A következő feltűnően magasan képviselt kategória a menedzsment-marketing terület. Ennek aránya azért szembetűnő, mert meghaladja valamennyi ipari típusú képzés összegét.

Az ugyan igaz, hogy a menedzserek és marketingszakemberek területén az ország régebben hiányt szenvedett, hiszen ezek a tárgyak nem szerepeltek 1989 előtt az oktatásban, de nincs igazán módja érvényesülni a marketinges vagy menedzser szakembernek, ha nincs olyan szakmunkás, aki a terméket előállítsa. Ez a terület valószínűleg divatszakmává vált az elmúlt években, és most már túlermelés kezd mutatkozni e téren.

Ebben a kategóriában jelennek még meg a projektmenedzser-képzések is (ezek 2002-től szaporodtak gomba módra), amelyek főként EU-s projektek írására és menedzselésére szakosítanak. Ezeknek hatékonyságáról elég nehéz még képet alkotni, hiszen az Európai Unió programok hazánkban csak most futnak fel igazán (főként a kisvállalkozói szférában).

Új területként jelentkeznek ebben a témakörben az utóbbi két évben az önkormányzati és közigazgatási menedzsment, amely szintén hiánypótlóként van jelen a piacon, és jelentős segítséget jelent a közigazgatás decentralizációjánál fellépő problémák orvoslásában – szakemberhiány, rossz gazdálkodás, az EU-s források merítésének hiánya stb.

Szembetűnő a nyelvi oktatások számának dinamikus emelkedése. Az általános nyelvtanfolyamok mellett az utolsó időszakban megszorodtak a specifikus felkészítések – tehát az egyes szakmákhoz kötődő szaknyelvi felkészítés (üzletkötők, pénzügyi szakemberek számára). Ez mutatja, hogy mely területek fizetőképesek a piacon, viszont csökken az általános nyelvi alapokat nyújtó képzések aránya.

További kimagasló területet a személyiségfejlesztő programok alkotják, melyeknek tartalmát és hatását nagyon bizonytalan meghatározni. Fő témáik a karrierépítés, önfejlesztés (általános), az orientáció a munkaerőpiacon, a leszakadó rétegek (végzettség nélküli csoportok) motivációja, valamint az elsődleges munkanélküli réteg (azok a fiatalok, akik az iskola elvégzése után azonnal munkanélkülivé váltak) aktivációja. Már az is elég kétséges, hogy hogyan képes egy 40 órás pszichológiai tréning hatékonyan segíteni azokat a 40–55 év közötti munkanélkülieket, akik az előző rendszerben megszo-

kott szociális biztonság után átmenet nélkül kerültek a piaci körülmények harapófogójába. Az viszont, hogy miben segíthet egy jó felkészülés az állásinterjúra, ha a munkanélküli még érettségivel sem rendelkezik, már egyértelmű: semmi. A legerőteljesebb az egészben, hogy ilyen típusú képzéseket az ún. hátrányos régiókban is realizáltak, ahol valóban nem személyiség vagy hozzáállás kérdése a munkahely megszerzése, hiszen olyan magas a munkanélküliség aránya, hogy egyszerűen képtelenség munkát találni (Például: A kassai kerületben területenként a munkanélküliek aránya eléri a 37%-ot, és ugyanebben a kerületben 24000 munkanélküli kb. 300 szabad munkahely jut!)

Az ilyen jellegű képzések valós életre hívója az EU-s Humánerőforrás-fejlesztő támogatási program volt, amely komoly pénzüsszegekkel támogatta a képzések mellett a másodlagos programokat is: karrier-tanácsadás, munkaközvetítés és a munkanélküliek motivációs és aktívációs programjait. Ezeken a képzéseken keresztül tehát jelentős támogatásokhoz lehetett jutni, de hatékonyságuk az ország jelenlegi gazdasági és munkaerő-piaci viszonyai miatt egyszerűen nincs.

Az állami alkalmazottak képzése kizárólag ideiglenesen vagy állandó jelleggel a közigazgatásban dolgozó személyek felkészítését és képzését szolgálja. Olyan tantárgyakat tartalmaz, mint a közös alapok, a speciálisan megkövetelt tudásanyag, kommunikáció, szervezés. Néhány képzés esetében részletezik, hogy mely területre készítik fel az illetőket (oktatásügy, civil védelem stb.). Általános időtartamuk 40 óra. Ezek a képzések egyértelműen nem érintik az általános felnőttképzést, hiszen csak egy szűk, zárt és előre meghatározott csoportnak szólnak. Ezek az ismeretek nem is hasznosítha-

tók más területeken, mint az állami szféra. Létrejöttüket főként az indokolhatta, hogy a közigazgatási reformok során új követelményeket támasztottak az állami és közalkalmazottakkal szemben: szigorúbb kvalifikációs elvárásokat és rendszeres továbbképzési kötelezettségeket. Ezeknek a képzéseknek tehát csak az apparátusokon belül van hatásuk, de soha nem válnak nyitottá széles közönség számára. Számuk az utóbbi két évben nem nőtt, amelynek legfőbb oka a feljebb leírt specializált közigazgatási képzések megjelenése.

A kisvállalkozói programok generálója egyenesen a Nemzeti Munkaügyi Hivatal volt, amely a magas munkanélküliség orvoslására önfoglalkoztató programot indított be még a 90-es évek közepén. A program lényege az volt, hogy mivel egyre több nagy foglalkoztató végzett létszámlépitést vagy zárt be végleg, ezért támogassák a kisvállalkozói szférát, amellyel a munkanélküli esélyt kap, hogy saját vállalkozással teremtsen elő megélhetését. A program eleinte vissza nem térítendő kölcsönökkel segítette a vállalkozást alapító munkanélkülieket. A probléma azonban az volt, hogy a kezdő vállalkozónak semmilyen ismeretei nem voltak arról, hogyan is kell egy ilyen vállalkozást vezetni, ezért általában csődbe is mentek – a támogatás pedig elúszott. Ezért indították be a vállalkozói képzéseket, hogy növeljék az emberek esélyeit a sikeres vállalkozásra. A programok máig futnak, miközben a támogatásokat (leszámítva a legrosszabb helyzetben lévő régiókat) már leépítették, és az általános adó- és társadalombiztosítási rendszer egyáltalán nem kedvez a kisvállalkozóknak. A kormánypolitika tehát önmagának mondott elment, és erősen vissza is esett az emberek vállalkozói kedve.

61. táblázat. Középfokú oktatási intézmények által nyújtott képzések

Képzés témája	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya az intézmény képzéseinek számához képest %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	67	15,47	92	14,31
Faipar, ffeldolgozás, asztaloság	12	2,77	13	2,02
Építőipari, építészeti technológiák	39	9,01	71	11,04
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek	2	0,46	12	1,87
Könnypipari szakmunkások	29	6,70	39	6,07
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	5	1,15	13	2,02
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	22	5,08	43	6,69
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	86	19,86	92	14,31
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	61	14,09	70	10,89
Szociális munkák	2	0,46	14	2,18
Kézműipari	2	0,46	4	0,62
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	0	0,00	0	0,00
Idegenforgalom	8	1,85	14	2,18
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb	3	0,69	2	0,31
Egyéb (szolgáltatások és más)	34	7,85	50	7,78
Kisvállalkozói felkészítés	7	1,62	14	2,18
Lektorképzés	3	0,69	7	1,09
Idegen nyelvek	42	9,70	86	13,37
Személyiségfejlesztő programok	9	2,08	7	1,09
Összesen	433	100,00	643	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A táblázat nem bontja a képzőintézményeket típusuk szerint, ezért azoknak részvételét röviden bemutatnánk:

A szakmunkásképző intézményeknél a kép elég tiszta és egyértelmű: főként saját szakterületükön belül végeznek képzéseket, hiszen ehhez megvannak az eszközeik, szakoktatóik és felszerelésük. Kevésbé használják ki egyéb lehetőségeiket: a nyelvi oktatókat és a számítógépes berendezéseiket. Feladatuk a felnőttképzésben főként a munkanélküliek átképzésében van – képesek gyorsan, hatékonyan és sokak számára elérhetően képezni olyan szakmákra, amelyekben pillanatnyilag igény mutatkozik a munkaerőpiacon.

A szakközépiskoláknál szintén kézenfekvő, hogy elsősorban saját területükön belül mozogjanak – nem is akadt példa az ellenkezőjére. Ezek az intézmények már gyakrabban kiegészí-

tik kínálatukat nyelvi és informatikai oktatással, ami jelentős lehet a felnőttképzésben. Elsősorban azért, mert ilyen típusú intézmény a kisebb városokban is működik (általában a 8-10 000 főt számláló városokban már van egy érettségít nyújtó szakiskola, ha gimnázium nincs is), így ezeket a képzéseket elérhetővé teszi a helyi közösségeknek ott is, ahol nincs nyelviskola vagy más szakosodott képzőintézmény. Ezzel segítik azokat, akik könnyebben el tudnak helyezkedni egy idegen nyelv ismeretében vagy a számítógép-felhasználói tudásukkal.

A gimnáziumok aránya alacsony a többi középiskolai intézményhez képest – a képzések profilja viszont megfelel a lehetőségeiknek. Az idegenforgalom területén idegenvezetők képzését végzik, a lektorképzésen belül pedig az alapiskolai és középiskolai tanárok felkészítését a hatékonyabb munkára.

62. táblázat. Főiskolai szintű oktatási intézmények által kínált képzések

Képzések témája	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya az intézmény képzéseinek számához képest %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	1	0,65	9	5,20
Faipar, fafeldolgozás, asztaloság	0	0,00	7	4,05
Építőipari, építészeti technológiák	0	0,00	1	0,58
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek - vegyipar	20	13,07	11	6,36
Könnyűipari szakmunkások	0	0,00	0	0,00
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	33	21,57	26	15,03
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	10	6,54	15	8,67
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	29	18,95	37	21,39
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	0	0,00	0	0,00
Szociális munkák	0	0,00	0	0,00
Kézműipari	0	0,00	0	0,00
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	14	9,15	10	5,78
Idegenforgalom	2	1,31	4	2,31
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb.	0	0,00	1	0,58
Egyéb (szolgáltatások és más)	11	7,19	19	10,98
Kisvállalkozói felkészítés	0	0,00	2	1,16
Lektorképzés	19	12,42	14	8,09
Idegen nyelvek	13	8,50	14	8,09
Személyiségfejlesztő programok	1	0,65	3	1,73
Összesen	153	100,00	173	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A főiskolák esetében a képzések nagyobbik fele már erősen kötött az intézmény szakosodásához. Jelentős szerepük van az oktató-képzésben, de ez szintén főként az alap- és középiskolai tanárok továbbképzését jelenti. Ezeknek a szakembereknek segítenek tantárgyaikon belü-

li továbbképzésben vagy alternatív oktatási módszerek elsajátításában. Jelentősen csökkent a menedzser-típusú oktatási csomagok száma – ezeket a képzéseket általában az állami intézmények és profit cégek vették át tőlük.

63. táblázat. Profitorientált intézmények által kínált képzések

Képzések témája	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya az intézmény képzéseinek számához képest %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	1	0,65	9	5,20
Faipar, fafeldolgozás, asztaloság	0	0,00	7	4,05
Építőipari, építészeti technológiák	0	0,00	1	0,58
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek - vegyipar	20	13,07	11	6,36
Kőnyűipari szakmunkások	0	0,00	0	0,00
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	33	21,57	26	15,03
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	10	6,54	15	8,67
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	29	18,95	37	21,39
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	0	0,00	0	0,00
Szociális munkák	0	0,00	0	0,00
Kézműipari	0	0,00	0	0,00
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	14	9,15	10	5,78
Idegenforgalom	2	1,31	4	2,31
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb.	0	0,00	1	0,58
Egyéb (szolgáltatások és más)	11	7,19	19	10,98
Kisvállalkozói felkészítés	0	0,00	2	1,16
Lektorképzés	19	12,42	14	8,09
Idegen nyelvek	13	8,50	14	8,09
Személyiségfejlesztő programok	1	0,65	3	1,73
Összesen	153	100,00	173	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A profitorientált képzők esetében a paletta már sokkal színesebb, és több következtetést is le lehet vonni belőle. Elsősorban, hogy sok ilyen cég éppen a munkanélküli-átképző programok kihasználására jött létre (ezekre utal a vállalkozói és személyiségfejlesztő programok nagyon magas aránya a többi intézményhez képest). Az utolsó két évben beállt elmozdulás viszont mutatja, hogy véget értek azok a programok, amelyek a kisvállalkozókat támogatták – arányuk jelentősen visszaesett. Megnőtt viszont az érdeklődés a nyelvek iránt – ezeknek száma és aránya megnőtt. Ha megnézzük az utóbbi két év munkaerő-piaci támogatási programjait, akkor érthetővé válik, hogy miért nőtt tovább a személyiségfejlesztő és ún. orientációs programok száma.

Ezeknek tartalmáról és hatékonyságáról már az összegző táblázatnál szóltunk. A szakmunkás-képzés aránya az utóbbi két évben gyöngült, és megjelentek az egyes „keresett” szakmákra való felkészítések – ezek, mint betanított munkás végzettséget nyújtanak elsősorban az építőipar és a gépgyártás (autógyárak) számára.

Jelentősen megemelkedett a lektorképzések száma – a szinte nem is létező egy darab képzéshez képest már 15 ilyen szerepel a képzésben. Hogy ezek keretében az intézmények saját lektorgárdájukat erősítik-e, vagy általános képzést végeznek, az sajnos nem derül ki a nyilvánosságra hozott anyagokból.

A többi területen szinte semmilyen elmozdulás nem történt.

64. táblázat. A non-profit intézmények által kínált képzések

Intézmények száma	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	0	0,00	4	0,97
Faipar, fafeldolgozás, asztaloság	3	0,95	0	0,00
Építőipari, építészeti technológiák	0	0,00	0	0,00
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek	19	5,99	2	0,49
Könnyűipari szakmunkások	3	0,95	3	0,73
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	30	9,46	56	13,59
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	28	8,83	15	3,64
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	33	10,41	49	11,89
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	0	0,00	1	0,24
Szociális munkák	16	5,05	46	11,17
Kézműipari	39	12,30	6	1,46
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	8	2,52	35	8,50
Idegenforgalom	44	13,88	3	0,73
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb	0	0,00	0	0,00
Egyéb szolgáltatások	37	11,67	58	14,08
Kisvállalkozói felkészítés	31	9,78	20	4,85
Lektorképzés	1	0,32	10	2,43
Idegen nyelvek	22	6,94	74	17,96
Személyiségfejlesztő programok	3	0,95	30	7,28
Összesen	317	100,00	412	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

A non-profit intézményeknél érdekes ketősséget figyelhetünk meg: egyrészt felvállalnak olyan területeket, amelyek „pénzt hoznak” számukra (számítógépes, kisvállalkozás, idegen nyelv, könyvelés, állami képzések), másrészt hiánypótló intézményekként oktatnak azokban a témákban, amelyek fontosak a közösségek számára. Kezdhetjük rögtön a szociális munkáknál, amely ezekben az esetekben már valódi szociális munkát jelent: fogyatékos emberek és gyerekek gondozása, fogyatékos-asszisztensek képzése, öreggondozás, beteggondozás. Ugyanakkor megtalálható itt a kézműipar esetében hagyományos mesterségek oktatása is, amelyeket munkanélküliek vagy fogyatékosok számára dolgoztak ki.

Menedzsment kategóriában szinte kizárólag projektmenedzsment és civil intézmények menedzsmentje vagy marketingje szerepel. Ez egy kényszerítő körülményeknek köszönhető, hiszen a civil szervezetek irányítása, működtetése

se sehol sem tananyag, és sokban eltér a gazdasági szféra szabályaitól. Így ezek a szervezetek saját magukat képzik, hogy hatékonyabban működjenek.

A lektorképzés itt is 1-ről 10-re emelkedett. Ezek kimondottan a civil oktatók felkészítését célozzák meg, feltehetőleg a lektorhiány miatt. Általánosan jellemző ugyanis, hogy a non-profit szektorban kezdő, tanuló és gyakorlatot szerző trénerek és oktatók a kellő szakmai szint elérése után átmennek dolgozni a profitszférába, ahol tudásukból meg tudnak élni.

A témák alapján láthatjuk, hogy a civilek nem foglalkoznak az egyébként sikeres témákkal. Például az idegenforgalmi képzéseknél a fő téma az agroturisztika, a vidéki turizmus és egyéb vidékfejlesztő jellegű profilok. Tehát olyan területek, amelyekkel segíthetik a vidéken, rosszabb gazdasági körülmények között élőket.

65. táblázat. Az egyéb intézmények által kínált képzések

Intézmények száma	2004		2006	
	Képzések száma	Képzések aránya %-ban	A képzések száma	Arányuk az összes képzéshez képest %-ban
Gépipari, gépészeti, fémmegmunkálási	0	0,00	4	0,97
Faipar, fafeldolgozás, asztaloság	3	0,95	0	0,00
Építőipari, építészeti technológiák	0	0,00	0	0,00
Élelmiszeripari és mezőgazdasági szakemberek	19	5,99	2	0,49
Könnyűipari szakmunkások	3	0,95	3	0,73
Menedzser, vezetőképzés, marketing és reklámszakember	30	9,46	56	13,59
Könyvelési, gazdasági szakemberek, bérszámfejtés	28	8,83	15	3,64
Informatikai – számítógépfelhasználói, operátori	33	10,41	49	11,89
Vendéglátóipari (szakács, pincér, cukrász stb.)	0	0,00	1	0,24
Szociális munkák	16	5,05	46	11,17
Kézműipari	39	12,30	6	1,46
Állami és közigazgatási alkalmazottak továbbképzése	8	2,52	35	8,50
Idegenforgalom	44	13,88	3	0,73
Nyomdászati, nyomdaipari, tördelés stb	0	0,00	0	0,00
Egyéb szolgáltatások	37	11,67	58	14,08
Kisvállalkozói felkészítés	31	9,78	20	4,85
Lektorképzés	1	0,32	10	2,43
Idegen nyelvek	22	6,94	74	17,96
Személyiségfejlesztő programok	3	0,95	30	7,28
Összesen	317	100,00	412	100,00

Forrás: <http://www.minedu.sk/DVZ/dvz.htm>

Az egyéb intézményeknél legszembetűnőbb a mindent felülmúló növekedés: az intézmények száma és a képzések száma is több mint kétszeresére nőtt nem egészen két év alatt. Erre a jelenségre már utaltunk az elemzés elején: a közigazgatási szervek gyors tempóban kialakították saját intézményi hátterüket a közalkalmazottak felkészítésére és továbbképzésére. Ezzel a képzésekre szánt közpénzek gyakorlatilag átmennek az állam egyik zsebéből a másikba. Hogy a képzések színvonalát és minőségét milyen lektor-gárdával és módszertannal alakítják ki, arról sajnos szintén nem informálnak a nyilvános adatok. A menedzseri, pénzügyi és informatikai képzések jelentős részét ezek a képzések és intézmények teszik ki. A menedzsereknél elsősorban – mint már említettük – az önkormányzati és közigazgatási menedzsment preferált. Az informatikai képzések főként felkészítő programok az ECDL certifikátum megszerzésére.

A nyelvi képzéseknél már inkább az egyes cégek és bankok saját képzőintézményei jelennek meg, akik alkalmazottaik nyelvi tudásának gyarapítására törekednek.

Az akkreditációval nem rendelkező képzéseket nem igazán lehet elemezni, bár feltehetően sokkal inkább ellátják a nemes feladatot, valóban keletkező lokális igényekre reagálnak, vagy szűkebb szakmai csoportok elkötelezettségéből fakadnak. Ezek a képzések nem rendszerezsek, nincsenek hivatalosítva, vagy a helyi közösség vagy valamely szakmai szervezet valószínűleg meg saját igényei alapján. Éppen ezért nem szerepelnek nyilvántartásban és statisztikában, tehát csak külön kutatómunkával tárhatók fel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AKÁCS, ŠTEFAN

- 1995 (szerk.) *Dokumentumok gyűjteménye. 2. rész.* Bratislava, Hlas ľudu.
 1996 (szerk.) *Dokumentumok gyűjteménye. 3. rész.* Bratislava, Hlas ľudu.

ALBERT SÁNDOR

- 2004 *Selye János Egyetem.* Komárom, KT.
 2005 *Az induló Selye János Egyetem.* Komárom, KT.
 2006 *Az épülő Selye János Egyetem.* Komárom, KT.

BALLA KÁLMÁN

- 1990 (szerk.) *Tervezet a csehszlovákiai magyar tudományos élet intézményi rendszerének kialakítására.* In TÓTH KÁROLY (összeáll.): *Új Minden Gyűjtemény 9.*, Pozsony, Madách.

BÁRCZI ZSÓFIA

- 2004 *Magyar irodalom Cseh/Szlovákiában, 1918–2004. Prózaírodalom (1989–2005).* In FÓNOD ZOLTÁN (főszerk.): *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004*, Pozsony, Madách-Posonium.

BERÉNYI DÉNES

- 2003 (szerk.) *Magyar tudományos műhelyek a környező országokban.* Lényegesen bővített 3. kiadás. Budapest.

BERÉNYI JÓZSEF

- 1994 *Nyelvországglás.* Pozsony, Fórum Alapítvány.

BOROS FERENC

- 2000 *Szomszédunk, Szlovákia.* Pozsony, Kaligram.

CHLUP, OTAKAR

- 1949 KAHUDA, FRANTIŠEK–KRÁL, KAREL *Školský zákon.* Praha, Orbis.

COMENIUS – *Pedagogický inštitút Univerzity J. Selyeho – Selye János Egyetem Pedagógiai Intézete*, n.o.: Alapítólevél. Komárom, 2005.

CSÁKY PÁL

- 1998 *Magyarok Szlovákiában.* Bratislava–Pozsony, Magyar Koalíció Információs Központja.

CSANDA GÁBOR

- 2003 (szerk.) *Somorjai Disputa 1. Az élő szlovákiai magyar írásbeliség c. szimpózium előadásai.* Somorja–Dunaszerdahely, Lilium Aurum–Fórum Kisebbségkutató Intézet.

CSEHY ZOLTÁN

- 2004 *Magyar irodalom Cseh/Szlovákiában, 1918–2004. Költészet (1989–2005).* In FÓNOD ZOLTÁN (szerk.): *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004.* Pozsony, Madách-Posonium.

CSICSAY ALAJOS

- 2001 *Iskolatörténet.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum.

Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výchove a vzdelávaní č. 395/2004 Z. z.

DOHÁNYOS RÓBERT

- 2004 LELKES GÁBOR–TÓTH KÁROLY (szerk.) *Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2003.* Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum.

DOLNÍK ERZSÉBET

- 1997 A szlovákiai magyar oktatási rendszer idősebb kérdései – 1997. *Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle.* 2. évf. 3–4. sz.

- 1994 A szlovákiai magyar oktatásügy helyzete. *REGIO (Kisebbségi Szemle)*. 5. évf. 3. sz. 28–45. p.
- 1996 *Az állami oktatáspolitikai és a kisebbségi oktatás.* (Kézirat, előadás – Brassó.)
- 1994 *Az egyes tantárgyak alternatív oktatásának koncepciójavaslata a nemzetiségileg vegyes területek iskoláiban.* (Kézirat, elemzés). Pozsony–Somorja, Együttélés KI–Fórum Kisebbségkutató Intézet–Bibliotheca Hungarica.
- 1995 *Magyar anyanyelvű oktatás Szlovákiában.* Budapest, Pedagógiai Lexikon.
- 1996 *Sorsunk – Iskoláink (A magyar anyanyelvű oktatás Szlovákiában).* Pozsony–Somorja, Együttélés KI–Fórum Kisebbségkutató Intézet–Bibliotheca Hungarica.
- DURAY MIKLÓS**
- 1983 *Kutyaszorító.* New York, Püski.
- 1989 (szerk.) *Kettős elnyomásban. Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről 1978–1988.* New York, Hungarian Human Rights Foundation–Püski.
- 1994 KVARDA JÓZSEF–ORISKÓ NORBERT *A nemzetállam és demokratikus ellenszere.* Pozsony, Együttélés.
- FILEP TAMÁS GUSZTÁV**
- 1998–2000 TÓTH LÁSZLÓ (szerk.) *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998.* I–IV. köt. Budapest, Ister.
- FODOR ZOLTÁN**
- 1985 *Nemzetiségi iskolák a Szlovák Szocialista Köztársaságban.* Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- FÜR LAJOS**
- 1989 *Kisebbség és tudomány.* Budapest.
- GABZDILOVÁ, SOŇA**
- 1999 *Maďarské školstvo na Slovensku v druhej polovici 20. storočia.* Dunajská Streda, Lilium Aurum. /Katedra Füzetek, 4./
- GÖRÖMBEI ANDRÁS**
- 1982 *A csehszlovákiai magyar irodalom 1945–1980.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- GRENDÉL LAJOS**
- 2004 *Irodalom, könyvkiadás.* In FAZEKAS JÓZSEF–HUNČÍK PÉTER (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004).* Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum.
- GYÖNYÖR JÓZSEF**
- 1989 *Államalkotó nemzetiségek.* Bratislava, Madách.
- 1990 *Mi lesz velünk, magyarokkal?* Pozsony–Bratislava, Madách.
- GYURGYÍK LÁSZLÓ**
- 1994 *Magyar mérleg.* Pozsony, Kalligram.
- 2002 Népszámlálás 2001. *Új Szó* (Gondolat), 2. évf. (2002. szeptember 6.) 18. sz. 9–12 p.
- HODOSSY GYULA**
- 2002 (szerk.) *Helyzetkép a szlovákiai magyar közoktatásról.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum.
- 2001 (szerk.) *A szlovákiai magyar iskolák története 1949–1999.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum.
- HRUBOS ILDIKÓ**
- 2002 *A „bolognai folyamat”.* Budapest, Oktatókutató Intézet.
- JARÁBIK, BALÁZS**
- 2003 TOKÁR, ADRIAN (szerk.) *Stav menšinovej legislatívy na Slovensku 2001/2002.* Bratislava, Nadácia Kalligram.
- KAHUDA, FRANTIŠEK → CHLUP, OTAKAR** 1949.
- KASZA SÁNDOR**
- 2000 (főszerk.) *Magyarok a világban. Kárpát-medence.* Budapest, CEBA.
- KOPÁČ, J.**
- é. n. *Dějiny školství a pedagogiky v Československu. I. díl. České a slovenské školství a pedagogika v letech 1918–1928.* Brno, Universita J. E. Purkyně, 14–22, 130–156. p.
- KOTOČ, JÁN**
- 1970 *Slovenské školstvo po oslobodení.* Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

KOZMA TAMÁS

2003 *Kisebbségi oktatás Közép-Európában.*
Budapest, Oktatáskutató Intézet.

KÖVESDI JÁNOS

1996 (szerk.) *Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása.* Pozsony, Pannónia.

KÖVÁGÓ LÁSZLÓ

1977 *Kisebbség – nemzetiség.* Budapest, Kos-suth.

KRÁL, KAREL → CHLUP, OTAKAR 1949

Kvalifikovanosť pedagogických pracovníkov a odbornosť vyučovania v regionálnom školstve. *Slovenský učiteľ*, VI/99.

KULCSÁR MÁRIA

2002 NAGY MYRTIL–SZARKA KRISZ-TINA–SZÉP ATTILA–TÓTH KÁ-ROLY–TUBA LAJOS *Nonprofit 1x1. Útikalauz kezdő civil szervezetek számára.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum–Fórum Információs Központ, 184 p.

KVARDA JÓZSEF → DURAY MIKLÓS 1994**LANSTYÁK ISTVÁN**

2000 *A magyar nyelv Szlovákiában.* Budapest–Pozsony, Osiris–Kalligram–MTA Kisebbségkutató Műhely.

LÁSZLÓ BÉLA

2002 A szlovákiai magyarság műveltségi szintjéről. In *Helyzetkép a szlovákiai magyar közoktatásról.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 8–31. p.

2004 A magyar oktatásügy. In FAZEKAS JÓZSEF–HUNČÍK PÉTER (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004).* 1. köt. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum, 183–246. p.

LELKES GÁBOR → DOHÁNYOS RÓBERT 2004**MÁTEJ, J.**

1976 *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky.* Bratislava, 336. p.

MÓZSI FERENC

1973 *Nemzetiségi iskola, irodalmi nevelés.* Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

NAGY MYRTIL → KULCSÁR MÁRIA 2002

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 2/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre základné školy, strediská praktického vyučovania, základné umelecké školy a školské zariadenia v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 758/2004 Z. z. a nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 662/2005 Z. z.

Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike.

Návrh koncepcie Ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie. Bratislava, Univerzita Komenského, 2000.

A nyitrai magyar pedagógusképzés negyvenöt éve. Nyitra, Nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, 2005.

Oktatók és hallgatók: Oktatók és az intézményben végzett hallgatók névsora. In: *A Nyitrai Magyar Pedagógusképzés negyvenöt éve.* Nyitra, Nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, 2005.

ORISKÓ NORBERT → DURAY MIKLÓS 1994

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z. o uzavretí Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní.

PELLE ISTVÁN → PÉNZES ISTVÁN 2005**PÉNZES ISTVÁN**

2005 PELLE ISTVÁN *Szlovákiai Magyar Pedagógusok XI. Országos Találkozója.* Komárom.

PLEVZA, VILIAM

1983 *A CSKP nemzetiségi politikája*. Bratislava, Madách.

POPÉLY GYULA

2005 *Erős várunk az iskola*. Pozsony, Madách-Posonium.

Pro Selye Univerzitas. Alapszabályzat. Komárom, 2004.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky (1995).

PURGAT, JÁN

1970 *Od Trianonu po Košice*. Bratislava, Epocha.

RING ÉVA

1986 (szerk.) *Helyünk Európában. Nézetek és koncepciók a 20. századi Magyarországon*. 2. köt. Budapest, Magvető.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 1991. Štatistický úrad Slovenskej republiky.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2001. Štatistický úrad Slovenskej republiky.

Selye János Egyetem Kutatóintézete. Alapítólevél. Komárom, 2004.

Separát štatistickej ročenky školstva Slovenskej republiky 2005. Bratislava, Ústav informácií prognóz školstva, 2005.

SIDÓ ZOLTÁN

2002 *Közügy. A Komáromi Városi Egyetem jubileumi évkönyve (1992–2002)*. Komárom, Schola Comaromiensis.

1995 TARICS PÉTER *Az anyanyelvi művelődésnek nincs alternatívája*. Komárom, Szinyei.

SIMON ATTILA

2004 (szerk.) *A szlovákiai magyarok történetének válogatott bibliográfiája 1990–2002*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum.

SKUTNABB-KANGAS, TOVE

1997 *Nyelv, oktatás és kisebbségek*. Budapest, Teleki László Alapítvány.

Správa o činnosti Univerzity J. Selyeho za rok 2004. Komárno, Univerzita J. Selyeho–Selye János Egyetem, január 2005.

Správa o činnosti Univerzity J. Selyeho za rok 2005. Komárno, Univerzita J. Selyeho–Selye János Egyetem, január 2006.

Štatistické ročenky školstva Slovenskej republiky. Bratislava, Ústav informácií a prognóz školstva, 1990–2005.

SZARKA KRISZTÍNA → KULCSÁR MÁRIA 2002

SZARKA LÁSZLÓ

1993 *A szlovákok története*. Budapest, Bere-ményi.

SZERÉNYI FERDINÁND

1934 (szerk.) *A Csehszlovákiai Magyar Tanítók Almanachja 1918–1933*. Bratislava, U nás.

SZÉP ATTILA → KULCSÁR MÁRIA 2002

SZIGETI LÁSZLÓ

1995 *Oktatásügyünk helyzete*. Pozsony, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Bibliotheca Hungarica. /MKDM–Füzetek/

A Szlovák Köztársaság Kormányának programja. XII. rész, 1998. október 27.

Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége 1990–2000. Kiadvány az SZMPSZ megalakulásának 10. évfordulója alkalmából. Komárom, 2000.

Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége 1990–2000. Komárom 2000.

Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, a Pedagógusforum különszámának színes kiadványa az SZMPSZ megalakulásának 15. évfordulóján. Komárom, 2005.

TARICS PÉTER → SIDÓ ZOLTÁN 1995

TOKÁR, ADRIAN → JARÁBIK, BALÁZS 2003

TÓTH LÁSZLÓ → FILEP TAMÁS GUSZTÁV 1998

TÓTH KÁROLY → DOHÁNYOS RÓBERT 2004

TÓTH KÁROLY → KULCSÁR MÁRIA 2002

TÓTH KÁROLY

1994 *Leányvári ébredés. Cikkek, esszék, tanulmányok.* Dunaszerdahely. NAP.

2001 (szerk.) *Ezredforduló. A tudomány jele-
ne és jövője a kisebbségben élő közössé-
gek életében c. konferencia előadásai –
2000. december 7.* Dunaszerdahely, Fó-
rum Kisebbségkutató Intézet–Lilium
Aurum. /Nostra Tempora 3./

2002 LAMPL ZSUZSANNA, MÉSZÁROS-
NÉ Mozaik 2001. *Gyorsjelentés – Felvi-
dék.* In SZABÓ, ANDREA–BAUER,
BÉLA–LAKI, LÁSZLÓ–NEMESKÉRI,
ISTVÁN: *Mozaik 2001. Gyorsjelentés.*
Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

TUBA LAJOS → KULCSÁR MÁRIA 2002

Ústava Československej republiky č. 150/1948 Zb.

*Ústava Československej socialistickej republiky
(č.100/1960 Zb.)*

*Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
(244/1998 Z. z., 90/2001 Z. z., úplné zne-
nie č. 135/2001 Z. z.).*

*Ústavná listina Československej republiky (č.
121/1920 Zb.) z 29. februára 1920.*

*Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza
Listina základných práv a slobôd ako
ústavný zákon Federálneho zhromažde-
nia Českej a Slovenskej Federatívnej
republiky.*

*Ústavný zákon o postavení národností v Českej
a Slovenskej Federatívnej republike (č.
144/1968 Zb.)*

*Vyhláška Ministerstva školstva a vedy Slovenskej
republiky č. 222/1993 Zb. o odbornej a
pedagogickej spôsobilosti pedagogic-
kých pracovníkov.*

*Vyhláška Ministerstva školstva a vedy Slovenskej
republiky č. 280/1994 Z. z. o súkromných
školách.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 137/2005 Z. z. o školskej inšpekcii.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 14/1996 Z. z. o podmienkach poskyto-
vania dotácií zo štátneho rozpočtu
cirkevným školským zariadeniam, obec-
ným školským zariadeniam a súkromným
školským zariadeniam.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 145/1996 Z. z. o prijímaní na štúdium
na stredných školách v znení vyhlášky č.
437/2001 Z. z., vyhlášky č. 725/2002 Z.
z., vyhlášky č. 6/2004 Z. z. a vyhlášky č.
706/2004 Z. z.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 291/2004 Z. z. ktorou sa určujú
podrobnosti o spôsobe ustanovenia
orgánov školskej samosprávy, o ich
zložení, o ich organizačnom a finančnom
zabezpečení.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 348/2005 Z. z. o druhoch a náležitos-
tiach vysvedčení a ostatných školských
tlačív.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č.
41/1996 Z. z. o odbornej a pedagogickej
spôsobilosti pedagogických pracovníkov
v znení vyhlášky č. 14/1998 Z. z., vyhlášky
č. 379/2000 Z. z., vyhlášky č. 200/2002 Z.
z. a vyhlášky č. 374/2005 Z. z.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky
č. 41/1996 Zb. o odbornej a pedagogic-
kej spôsobilosti pedagogických pracov-
níkov.*

*Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej socialis-
tickej republiky č. 143/1984 Zb. o zák-
ladnej škole v znení vyhlášky Ministerst-
va školstva, mládeže a športu Slovenskej
republiky č. 409/1990 Zb. a vyhlášky
Ministerstva školstva Slovenskej repub-
liky č. 249/1995 Z. z.*

*Vyhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu
Slovenskej republiky č. 80/1991 Zb. o
stredných školách.*

*Vyhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu
Slovenskej republiky č. 80/1991 Zb. o
stredných školách v znení vyhlášky č.*

- 52/1993 Z. z., vyhlášky č. 255/1995 Z. z., vyhlášky č. 120/2003 Z. z. a vyhlášky č. 424/2005 Z. z.
- Výhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 536/1990 Zb. o zriaďovaní a činnosti cirkevných škôl.
- Výhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky č. 477/1990 Zb. o základných umeleckých školách.
- Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 2009/2002 Z. z., zákona č. 401/2002 Z. z., zákona č. 442/2003 Z. z., zákona č. 465/2003 Z. z., zákona č. 528/2003 Z. z., zákona č. 365/2004 Z. z., zákona č. 455/2004 Z. z., zákona č. 523/2004 Z. z., zákona č. 578/2004 Z. z. a zákona č. 332/2005 Z. z.
- Zákon č. 167/2000 Z. z. o zriadení Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- Zákon č. 286/1999 Z. z. o zriadení Vysokej školy manažmentu v Trenčíne.
- Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení zákona č. 188/1988 Zb., zákona č. 171/1990 Zb., zákona č. 522/1990 Zb., zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 230/1994 Z. z., zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 231/1994 Z. z., zákona č. 6/1998 Z. z., zákona č. 5/1999 Z. z., zákona č. 229/2000 Z. z., zákona č. 216/2001 Z. z., zákona č. 416/2001 Z. z., zákona č. 506/2001 Z. z., zákona č. 334/2002 Z. z., zákona č. 408/2002 Z. z., zákona č. 553/2003 Z. z., zákona č. 596/2003 Z. z., zákona č. 207/2004 Z. z., a zákona č. 365/2004 Z. z.
- Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení zákona č. 184/2002 Z. z. a zákona č. 103/2003 Z. z. (články XI. až XIV.)
- Zákon č. 465/2003 Z. z. o zriadení Univerzity J. Selyeho v Komárne a o doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 365/2004 Z. z. a zákona č. 564/2004 Z. z.
- Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení zákona č. 523/2004 Z. z. a zákona č. 564/2004 Z. z.
- Zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Republiky č. 172/1990 Zb. o vysokých školách.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 324/1996 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 41/1994 Z. z. a o zmenách názvov niektorých vysokých škôl.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 84/1995 Zb., ktorým sa mení Zákon Slovenskej Národnej rady č. 542/1990 Zb. o štátnej správe v školstve s školskej samospráve.
- Zákon Slovenskej národnej rady č. 542/90 Zb. o štátnej správe a školskej samospráve.

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- A. Nagy László: 181
A. Szabó László: 223, 235, 252, 272
Ábrám Tibor: 106
Ács Anna: 259
Ács Pál: 258
Ádám Zita: 211, 214, 219, 248, 253, 262, 273, 276
Adorján Ilona: 227
Ady Endre: 248
Agárdi Péter: 260
Ágh Tibor: 226
Agócs Attila: 250
Agócs Béla: 88, 196
Agócs Polly: 250
Ajpek Gabriella: 265
Albert Sándor: 170, 171, 174, 214, 220
Ambrus András: 231
Andrásfalvi Bertalan: 204, 244
Andrássy Bertalan: 244
Andruskó Imre: 220, 262, 263, 265
Annási Ferenc: 226, 228, 230, 232, 233, 272
Antal Peter: 220
Antalné Szabó Ágnes: 231, 237, 241
Arany János: 200
Ardamica Andrea: 263, 265
Árki Zsuzsanna: 162
Árvay Istvánné: 192
B. Kovács István: 230, 252
Bacskai Bea: 242
Bacsó Zoltán: 239
Badin Ádám: 241
Bagdy Emőke: 241, 253
Bakó Gyöngyi: 184
Balassa Mihály: 274
Balassi Bálint: 212, 258
Baláz, Ondrej: 181
Balažovič, Michal: 52
Bálint Lajos: 269
Balla Árpád: 228
Ballo, Július: 47
Balogh Ilona: 228
Balogh Klára: 193
Balogh Mária: 241
Balogh Zsuzsanna: 240
Banai Tóth Pál: 199, 267, 274
Bárany János: 238
Baranyai Anita: 226
Baranyi Károly: 240
Baráth Tibor: 253
Bárczi Zsófia: 263, 265
Bárdi Nándor: 231
Bárdossy Ildikó: 228
Barsi Ernő: 226, 237
Barta Lajos: 267
Bartal Károly: 258
Bartalos Aranka: 221
Bartalos Tímea: 234, 235
Bartha Tibor: 275
Báthory Zoltán: 252
Bató József: 244
Bátványos Huba: 230
Baumgartner Zsolt: 234
Beke Kata: 204, 252
Beke László: 241
Belucz Szilvia: 221
Benčová, Lýdia: 192
Bene Lászlóné: 243
Beneš, Edvard: 202
Benicky Ilona: 276
Benko Pál: 241
Benko Tünde: 241
Berecz Gyula: 202
Berényi Dénes: 223
Berényi József: 220, 254
Berkés József: 237
Bernáth Erzsébet: 269, 276
Bernáth Miklós: 269, 274, 275
Bertók Imre: 269, 274, 275
Bertók István: 270
Bílik, René: 253
Bíró Ágnes: 226
Bíró Lucián: 274
Blaskovics József: 275

- Bódi Katalin: 243, 245, 248
Bodnár Gyula: 272
Bodon Jenő: 194
Bohony Pál: 158
Bókay Antal: 260
Bolemant Lilla: 276
Bolla Károly: 220
Bóna Irén: 228, 276
Bori Attiláné: 238
Borka Géza: 274
Boros Béla: 267, 274
Borvákné Cs. Irén: 276
Böszörményi István: 258
Böszörményi János: 269, 275
Bóta Margit: 232, 235
Both Előd: 244
Botka Lajosné: 252
Bozó Edit: 248
Bradár Gyula: 275
Branyó Mihályné: 233
Brenyó Mihály: 265
Brenyó Mihályné: 265
Búcsi Terézia: 214
Budovič Roman: 54
Bugár Bibiana: 235
Buchala Botond: 184
Bukai Livia: 240
Bukor Erzsébet: 276
Cornides István: 185
Cs. Liszka Györgyi: 276
Cs. Varga István: 228
Csáky Károly: 220
Csáky Pál: 195, 206
Csambal Piroska: 276
Csámpai Ottó: 231
Csanaky Eleonóra: 260
Csanda Gábor: 276
Csanda Sándor: 269, 275
Csápné Kató Anikó: 227
Császtvay Tünde: 259
Cseh Györgyi: 240
Cseh Sándor: 184
Csehi Ágota: 226
Csehy Zoltán: 258
Csengődi Gáborné: 245
Csepi Zsuzsa: 233
Csetri Elek: 231
Csiba Livia: 263, 265
Csicsay Alajos: 219, 220, 221, 223, 270, 271, 272
Csicsay Károly: 221
Csicsay Sarolta: 262
Csík Zoltán: 214, 220, 273
Csikósne Monostori Erzsébet: 231
Csillagné Gecsei Edit: 227
Csintalan Miklós: 181
Csizmazia Sándorné: 227
Csölle Terézia: 220, 227
Csongrády Árpád: 268
Csontos Erzsébet: 233
Csontos Jánosné: 239
Csorba Ferenc: 231, 234
Csörsz Rumen István: 259
Csósz László: 262
Csuka Mária: 228, 229, 276
Csúsz Ilona: 248, 265
Csúsz László: 248
Csúsz Péter: 220, 258, 259
Culka Cecília: 265
Czabán Samu: 201, 251, 267, 268, 274
Czanka Józsefné: 227
Czéh István: 199, 200
Czére Gyöngyi: 263, 265
Czimbalmosné Molnár Éva: 258, 259
Czókoly Béla: 211
Černek, Pavol: 254
D. Kósa Vilma: 232
Daragó Ferenc: 106
Deák László: 221, 226
Deák Lászlóné: 226
Debreczeni Tibor: 232
Deliné Fráter Katalin: 238
Demblovskyné Szabó Judit: 238
Deme Attiláné: 236
Dérér, Ivan: 22
Dezső Zoltán: 267
Dienes Mária: 234, 245
Dinnyés Károly: 200, 202, 268
Diószeghy Árpád: 211, 239
Dobay Beáta: 244
Dobos László: 181
Doby Béla: 258
Dohányos Róbert: 158
Dolník Erzsébet: 214
Domsitz Jenő: 220
Dosztál Péter: 242
Dosztálné Vécsei Magdolna: 235, 239, 241, 242, 244
Drozdík Katalin: 220, 228, 240, 262, 276
Druzsín Ferenc: 228
Duchon, Peter: 258
Đurković Nóra: 242
Dvorsky Katalin: 275
Dzurek, Michal: 52
Écsi Gyöngyi: 260
Édes Attila: 233
Egri Erzsébet: 276

- Ekeus, Rolf: 161
Emódi Imre: 245
Eperjessy Barnáné: 233
Erdélyi Erzsébet: 232
Erdélyi Géza: 230
Erdélyi Margit: 170, 219, 221, 254, 260, 271
Erdős László: 235
Erdős Sándor: 199
Esterházy János: 230
Fábián Katalin: 233
Fábri Anna: 259
Faragó Laura: 241
Faragó Livia: 234
Farkas Gyula: 267
Farkas István: 274, 275
Farkas János László: 260
Farkas József: 185
Faust Dezsőné: 231, 235
Fazekas Éva: 228, 230
Fazekas László: 258
Fazekasné Majoros Judit: 257
Fecsó Szilárd: 236
Fehér László: 246, 249
Fekete Márta: 194, 233
Fekete Zoltán: 186
Fenyő D. György: 260
Fenyvesi Margit: 245, 249
Ferdics József: 274
Ferenczi István: 225, 226
Fibi Sándor: 215, 220, 269, 270
Fibiné H. Éva: 276
Filko József: 181
Fizély Imre: 202
Fodor Attila: 175, 214, 244, 272, 273
Fodor Erika: 243,
Földes Ilona: 275
Földes József: 265
Földes László: 260
Fónod Zoltán: 271
Forró Szilvia: 221
Forró Zsuzsa: 221
Foust Dezsőné: 237
Főzy Krisztina: 241
Fronc, Martin: 170
Ftáčnik, Milan: 206, 252, 253
Fülöp Dóra: 238
Fülöp Etelka: 199
Fülöp Mihály: 170
Fülöp Sándorné: 249
Fürost Éva: 235
Fürost Györgyné: 233
Gábris G.: 269
Gál Ferenc: 252
Gál Jánosné: 243
Gál Tibor: 158
Gálik Ivett: 272
Galilei, Galileo: 236
Garai László: 260
Garaj Lajos: 275
Gáspár Sándor: 228
Gáspár Tibor: 211, 259
Gašparik Ignác: 49, 199
Gašparovič, Ivan: 170
Gaszó Ferenc: 252
Gecse Gábor: 227
Gecsei Edit: 241
Géczi Lajos: 275
Gergely László: 106
Geri Valéria: 244, 245
Gerő János: 275
Giczey János: 233
Gidró Bonifác: 274
Gilányi István: 183
Girasek János: 228
Gőgh Péter: 232, 234, 235, 237
Göncz Árpád: 184
Göröcsné Bocskai Éva: 235
Göröcsné Muzsai Viktória: 228, 230, 232, 233, 272
Gosztonyi Nándor: 199
Grečová Margita: 274
Grendel Lajos: 232, 260
Gruber Marianna: 106
Gubán Miklós: 241
Gubikné Harmati Mária: 276
Gyárfásné Kincses Edit: 233
Gyetvai Judit: 273
Gyetvai Zsuzsa: 241
Gyönyör József: 77
György Henriett: 241
Győző Andrea: 240
Gyulai Ákosné: 236
Gyulai Éva: 258
Gyurcsík Iván: 181
H. Kubik Katalin: 272
Haás Erzsébet: 228
Habrman, Gustáv: 20, 21
Hacko, Anton: 199
Hadas Katalin: 228, 230, 234
Hajtmán Béla: 273
Halász Anita: 276
Halász Gábor: 252
Harach, Ľubomír: 228
Harna István: 227
Hartman József: 154
Hasák György: 263, 265
Hasák Vilmos: 269, 275

- Havas Vilmosné: 269
Havel, Václav: 24, 181
Héczné Tóth Mária: 242, 246
Héder Ágnes: 223
Hegedűs Gábor: 243, 248
Hegedűs Lóránt: 231
Héger Magda: 269
Hecht Anna: 192, 211, 214, 220
Hejny, Milan: 204
Hendrichová, Jana: 252
Henkey (Heckmann) István: 201
Hevesi Anikó: 233
Hevesi Endre: 177
Hiller István: 258
Hlavács Mária: 183
Hlavaty Margit: 276
Hodossy Gyula: 219, 272
Hodža Milan: 22
Hoffmann Rózsa: 241, 252
Holderik Zsuzsa: 184
Hölgye István: 276
Hóman Bálint: 202
Horn György: 252
Horn Gyula: 196
Hortobágyi István: 231, 234
Horváth Attila: 252
Horváth Cézár: 274
Horváth Erzsébet: 276
Horváth Géza: 214, 219, 220, 221, 264, 265, 271
Horváth Ilona: 246
Horváth István: 258, 269, 270, 276
Horváth Lajos: 227
Horváth Péter: 106, 276
Hrnčiar, Ľudovít: 53
Hrúz, Samuel: 51
Hubay Adél: 228
Hubert Ildikó: 231
Hudák Ilona: 230
Huszár Endre: 106
Huszár László: 220
Chlup, Ján: 220
Chmel, Rudolf: 258
Iker János: 237
Ilku Pál: 267
Illés Istvánné: 245
Illyés Gyuláné: 259
Ipóth Barnabás: 220
Ivanics Andor: 199
Iványi Éva: 221
Jakab György: 234
Jakab István: 270, 275
Jalecz Mária: 158
Jančovičová, Erika: 192
Janiga József: 235
Jánossy Imre: 230
Jeszenkovits Vilmos: 274
Ježó Márton: 199, 267
Jókai Anna: 232
Jókai Mór: 200, 212, 259, 262
Jókai Tibor: 214
Jónás Júlia: 276
Jozka, František: 49
Józsa Éva: 234, 235
Józsa Krisztián: 245
Józsa Mónika: 248
József Attila: 259, 260
Juhász Lászlóné: 228
Juhász Nándor: 227
Jurisits József: 243
K. Nagy Katalin: 223
Kakuszi Péter: 236
Kallós Katalin: 233
Kálmán Attila: 106, 183, 204
Kanozsay Imre: 199
Kanozsay József: 199
Kaposi László: 244, 248
Karácsony Gyula: 220
Karácsony István: 241
Karácsony Molnár Erika: 241
Karlowitz János: 228
Károlyi Károly: 227, 234, 265
Kárpáthy Magda: 234, 237, 239, 240, 247
Katona Tamás: 230
Katona Tibor: 227
Kazimírné Pesthy Mária: 269, 275
Kecskeméthy Győző: 274, 275
Kecskés Árpád: 158
Kele Ferenc: 227
Kelecsényi László Zoltán: 260
Kempelen Farkas: 262
Kerékgyártó Éva: 234, 235
Kerékgyártó Judit: 241
Keszegh István: 181, 211, 214, 227, 234
Kisely Dóra: 274
Kiss Elemér: 231
Kiss László: 230, 241, 245, 247
Kiss Szilvia: 265
Kissling Eleonóra: 269, 275
Klemmné Lőrincz Ildikó: 239
Klokner Lóránd: 183, 184
Klivanec, Daniel: 161
Kmet' Tibor: 158, 170
Knausz Imre: 242, 254
Knyihárné Gaika Judit: 249
Kocsis Ernő: 186
Kocsis József: 228

- Kocsis Józsefné: 185
Kollár Erzsébet: 240
Kolláth Zoltán: 237
Komárek, Emil: 227, 228
Komenský, Ján Amos: 31, 81
Komoróczy Emőke: 236, 241
Končoková, Eva: 239
Könözi Éva: 265
Kónya Péter: 258
Korintuš, Karol: 254
Kormos Dénes: 254
Kormos Gerő: 201
Kormos Judit: 227
Környei Alice: 241
Kőrös Imre: 199
Korpás Pál: 211
Koršňáková, Paulína: 254
Korzenszky Richárd: 229, 254
Kósa Éva: 227
Kósa Karola: 270
Kossuth Lajos: 239
Kőszeghy Péter: 258
Kotiers Roman: 220
Kotrub, Dušan: 231
Kovács Alajos: 199, 201, 202
Kovács Éva: 246
Kovács István Vilmos: 253, 254
Kovács István: 275
Kovács Istvánné: 106
Kovács László: 86, 193, 214, 220, 223, 231, 276
Kovács Ottó: 250
Kovács Péter: 195, 211
Kovács Sándor Iván: 258
Kovács Tibor: 262
Kovács Zoltán: 195, 269
Kovács Zsuzsanna: 221, 276
Kovácsné Szegedi Ildikó: 106
Kováč Sylvia: 240
Kováč, Ladislav: 182
Kováč, Michal: 188
Kovačic, Michal: 228
Kováts Miklós: 236, 276
Kövesdi Erzsébet: 245
Kövi Árpád: 268
Kozma Tamás: 88, 251
Kozsár Julianna: 211
Kralčák, Ivan: 235
Kralčák, Miroslav: 237
Krammer Jenő: 274
Krammer József: 199
Krausz Ágota: 233
Krčmár, Ján: 22
Krejza József: 227
Kremmer Julianna: 276
Krisztofori Olga: 257
Kuczmann András: 241
Kučera, Matúš: 31, 204
Kuchárik, Michal: 50
Kulacs Dezső: 219, 269, 270
Kulcsár András: 241
Kulcsár Ferenc: 272
Kulcsár Tibor: 275
Kustánné Hegyi Füstös Ilona: 237, 259
Kylán Éva: 269
L. Erdélyi Margit › Erdélyi Margit
L. Ritók Nóra: 247
Lacza Tihamér: 230, 271
Laczkóné Erdélyi Margit › Erdélyi Margit
Lampl Zsuzsanna: 253
Lancz István: 265
Lanstyák István: 34, 220
Lányiné Gaál Gabriella: 228
László Béla: 158, 162, 181, 194, 219, 252, 264, 265, 269
László Ildikó: 244
Lauter Éva: 258
Lázár Katalin: 242, 244
Lénárt Béla: 251
Lendvay Tibor: 193, 215, 220, 271, 273
Lengyel Júlia: 276
Liba, Peter: 188
Lilik Ferencné: 242, 272
Linka Márton: 185
Lipták Ildikó: 248
Lizakovszky Éva: 227
Lóránd Ferenc: 252
Lőrincz László: 242
Losonczy Anna: 258
Lovász Gabriella: 211, 214, 215, 220, 273
Lukács Annamária: 248
Lukovics Izabella: 269
Lukovics Mária: 276
M. Molnár László: 236
Madách Imre: 200
Magassy Katalin: 232
Magassy László: 232
Magda Sándor: 268
Magyar Győző: 274
Magyarics Mónika: 237, 241
Maňko Veronika: 246
Márai Sándor: 228, 236, 241, 256, 262
Marendiak, Peter: 51
Markovič, Eduard: 50
Markovič, Ivan: 21
Maróthy Erzsébet: 245
Márta Magdolna: 226

- Masaryk: 202
Máté László: 181, 214, 271
Máthé József: 214
Matis Július: 50
Matlák Jolán: 230
Mátrai Zsuzsa: 252
Mayer Imre: 274, 275
Mayer Zoltán: 226
Mázik Mária: 275
Mečiar, Vladimír: 25, 191, 196
Medvegy Tilda: 226, 228
Melo Ferenc: 106
Mendly Lajos: 242
Mészáros György: 274
Mészáros Győző: 274
Mészáros József: 211, 227, 234
Mészáros Lajos: 229
Mészáros Magdolna: 273
Mészáros Péter: 219, 220, 263, 265
Mészáros Valéria: 265
Mezei Márta: 276
Mézes Péter: 220
Mihály Géza: 181
Mihály Ottó: 237, 252, 253
Miklós László: 158, 220
Mikó Zoltán: 214
Mináč, Vladimír: 182
Minda Mihály: 265
Minda Mihályné: 265
Miruné Czimer Györgyi: 237
Miškóci, Matej: 52
Mitterhauser Richárd: 274
Mohayné Katanics Mária: 230
Mojzesné Székely Katalin: 226
Molnár Imre: 230
Molnár János: 170
Molnár László: 240, 241
Molnár Mónika: 241
Molnárné N. Erzsébet: 276
Mónus Gyula: 274
Morovics M. Tibor: 230
Morvai Edit: 230
Mócsi Ferenc: 268, 269, 270, 275
N. Horváth Béla: 260
Nagy Adorján: 221, 276
Nagy Attila: 265, 272
Nagy Béla: 220
Nagy Ernő: 219, 220
Nagy Flórián: 263, 265
Nagy Jenőné: 231, 241
Nagy József: 245
Nagy Katalin: 228
Nagy Lajosné: 238
Nagy Mária: 252, 253
Nagy Márton: 230
Nagy Teréz: 220, 262
Nahalka István: 253
Náhlovsky László: 268
Nanszákné dr. Cserfalvy Ilona: 225, 241
Navrátil, Ladislav: 235, 237
Nemčok, Ondrej: 194
Német Imréné: 227
Németh Ágnes: 244
Németh Géza: 238, 243
Németh László: 234, 244, 256, 262
Németh Margit: 220, 221, 230, 232
Neszádeli Gyula: 245
Nobel Iván: 232
Nogel Zoltán: 237
Noszkay Ödön: 199
Novák Ferenc: 88, 196
Ocsovay Imre: 201
Oláh György: 211, 231, 234, 262, 275
Oláh Imre: 211
Olasz András: 272
Olasz Géza: 227
Öllös Árpád: 183, 220, 275
Ónodi János: 268, 269
Orbán Gábor: 274, 275
Orgona Angelika: 257
Orišek, Martin: 51
Oroszlány Péter: 232, 234, 235
Orsovics Yvett: 242, 244, 276
Orvos Mária: 276
Osvald Lajos: 48
Ozábal, Jozef: 55
Ozogány Ernő: 230
Ozorai Ferenc: 154, 275
Ozsvald Erzsébet: 229
Págyor Henrietta: 243, 245
Pajkossy Gábor: 239
Pála Károly: 254
Páldi János: 226, 228
Pálffy Mária: 231
Pálffyné B. Edit: 276
Pálfi Andrea: 262
Páli Judit: 247
Pálincás Márta: 233
Palotás Zoltán: 253
Pán Rozália: 276
Pápai Lajos: 233
Papp Ágnes: 228
Papp Endre: 269
Papp Éva: 276
Párkány Antal: 275, 276
Part Edit: 231

- Pastier, Jozef: 182
Pásztó András: 275
Pásztor István: 181, 183, 185
Pašiaková, Jaroslava: 275
Pathó Flóris: 199
Patus János: 276
Paulovič, Jozef: 55
Pavlíková, Sarolta: 227
Pázmány Péter: 233
Pék László: 86, 193, 214, 220, 262, 273
Pelle István: 214, 273
Peller József: 227, 233
Pénzes István: 220, 263, 265
Pénzesné B. Ilona: 220
Pereszlényi Éva: 231
Perhács János: 181, 220
Pertl Gábor: 253
Pethes Béla: 199
Petőfi Sándor: 200
Petrikás Árpád: 225, 226
Petróczi Gábor: 106
Pilinszky János: 233
Pintér Éva: 245
Pintér Ferenc: 227, 231, 234
Pintes Gábor: 253
Pirkné Gyarmati Ágota: 234, 235
Pišút: 208
Pius, Miroslav: 193
Pleško, Michal: 54
Plichta Éva: 226
Pöcze Gábor: 235, 252
Polgár Anikó: 272
Pollach Róbert: 258
Pollák Róbert: 257
Pomichal Richárd: 262, 220
Pomogáts Béla: 260
Pomšár Zoltán: 158
Poór Zoltán: 253
Popély Gyula: 195, 230, 251, 271
Porubszky István: 239
Pósa Lajos: 200, 227
Pozsgay Imre: 251
Pukkai László: 183, 214, 225, 250
Puky Zsuzsanna: 246
Púpala, Branislav: 254
Radnai Gyula: 230
Raffay Mária: 220
Rákos Péter: 275
Ratzky Rita: 260
Reiter Géza: 220
Repáš, Vladimír: 252
Reszutyík István: 220
Révész Bertalan: 269, 275
Réz László: 268
Rígó Zoltán: 241, 245, 247
Ríz Ádám: 253
Róka András: 239, 243
Róka Sándor: 265
Rosa, Vladislav: 220, 252
Rozgonyi Ibolya: 236
Rozs Ágnes: 228, 238
Rozsnyainé Eszményi Tünde: 106
S. Fekete Zoltán: 186
Sajó Károly: 262
Sallai Ágnes: 248
Sándor Eleonóra: 181
Sarka Ferenc: 236
Sas Andor: 275
Sass Attila: 225
Sass Attiláné: 225, 226
Sass Pál: 184
Sebestyén Zoltán: 237
Sebők Csilla: 248
Sebők László: 227
Seidl (Szepessy) Sándor: 274
Sekej, Michal: 52
Selye János: 168
Selye, Hans › Selye János
Semelliker: 227
Seres Ibolya: 244
Setényi János: 252, 254
Scharnitzky Viktor: 234
Schilderné Bögi Irén: 274
Schiller Pál: 214, 271
Schmögner János: 199
Schniererné Wurster Ilona: 275
Sido H. Zoltán: 227
Sido Zoltán: 181, 184, 211, 214, 272
Sík Eszter: 241
Sikos T. Tamás: 170, 176
Sima Éva: 228, 269, 274, 275
Sima Ferenc: 275
Simich Erzsébet: 270
Simon Attila: 231, 262, 263, 276
Simon Beáta: 262, 265
Simon László: 275
Simon Mária: 276
Sipos Lajos: 228, 253
Sisáné Murai Judit: 236
Skabela Rózsa: 228, 276
Slavkovská, Eva: 35, 188, 191, 193, 195, 223
Smíger András: 106
Somos Béla: 232
Staár Gyula: 230
Stirber Lajos: 273
Stoffa Veronika: 170

- Stollár István: 158, 275
Strédl Terézia: 170, 220, 221, 230, 242, 244
Stróbl László: 106
Stubendek István: 233
Suba Anna: 229
Subuly, Matej: 55
Svec Ilona: 230, 233, 270
Svingerné H. Éva: 276
Szabadi János: 275
Szabó András: 258, 259
Szabó Andrea: 262
Szabó Csilla: 230, 233
Szabó Edit: 236, 242, 244
Szabó Edit: 237
Szabó Éva: 237
Szabó Gizella: 239
Szabó Győzőné: 243
Szabó Imre: 154
Szabó Lászlóné: 235
Szabó Pál: 185
Szabó Rezső: 181, 183, 184
Szabó Tibor: 184
Szabómihály Gizella: 221
Szabóné dr. Mühlenkamp Erika: 106
Szabóné Ottmayer Zsuzsanna: 250
Szakál Éva: 237, 238, 242
Szakál László: 220
Szalay Szilvia: 233
Szanyi Mária: 226, 241, 242, 244, 27
Szarka László: 230, 234, 243, 246
Szeberényi Judit: 269, 270, 276
Szeberényi Zoltán: 269, 275
Székely Ilona: 245
Szekeres Ágnes: 276
Szekszárdi Júlia: 239, 242
Szeneci Edit: 221
Szeneci Molnár Albert: 233
Szendi Klára: 195
Szendrey Imre: 199
Szendrő Szabolcs: 238
Szentmártoni Szabó Géza: 258
Szentmiklóssy Lina: 239, 241, 242
Szép Erzsébet: 233
Széplaky György: 228, 259
Szerényi Ferdinánd: 48, 201, 267, 268, 273, 274
Szerényi Gábor: 239
Szetyinszky Veronika: 229
Szigeti Lajos Sándor: 260
Szigeti László: 86, 171, 193, 206, 214, 220, 223, 235, 238, 252, 254
Szili István: 239, 243
Szilva József: 186, 242, 244
Szilvássy József: 272
Szinyei Merse Jenő: 202
Szobi Eszter: 230, 233, 270
Szoboszlai Márta: 184
Szójózsef Csilla: 242, 244
Szőke György: 260
Szőke István: 268
Szolgai Miklós: 241
Szöllősy Zsuzsa: 232, 233
Szőnyi György Endre: 258
Szőnyi Magda: 228
Szűcs Katalin: 227
Szűcsné Kozsár Zsuzsanna: 238
Szuchy Magdolna: 275, 276
Szuperák Mária: 214
Šimečka, Milan: 182
Šimek Mária: 193
Šimek, Miroslav: 191, 192
Šrobár, Vavro: 20, 21
Štefánek, Anton: 20
Švec Ilona: 183, 184
T. Tóth Gyula: 234, 238
T. Tóth Gyuláné: 234, 238
Tábi L.: 269
Takács Erika: 220
Takács Zoltán: 181
Takácsné Kamenár Csilla: 238, 243
Tamás Edit: 258
Tankó László: 275, 276
Tarschys, Daniel: 188
Tátos Lajos: 199
Teleki Ilona: 158, 220, 269, 275
Teleki Tibor: 269
Tenczel István: 86, 193
Theisz Józsefné: 106
Tímár István: 220
Tiso, Jozef: 19, 22
Točík, Karol: 53
Tokár Imre: 106
Tolcsvay Antal: 214
Tölli Balázs: 106
Tolnai Gyuláné: 227
Tomolya Róbert: 240, 241, 244, 246, 249, 262
Tompai Mihály: 200, 248
Topor Gyula: 246, 249
Torda Ágnes: 249
Török Matild: 269
Török Tamás: 241
Törökné Sz. Adrien: 276
Torzsai Tamás: 228
Tóth Ágnes: 247
Tóth Attila: 253
Tóth Csilla: 248
Tóth Etelke: 228

- Tóth Lajos: 220
Tóth Mariann: 226
Tóth Sándor: 192, 195
Tóth Tihamér: 243, 244, 245
Tóth, František: 243, 253
Tóttóssy Istvánné: 183, 204, 251
Trencsényi László: 252
Trugly Sándor: 185
Tuba Lajos: 220
Turczel Lajos: 268, 273, 275
Turek, Ivan: 252
Tuskáné Papp Erzsébet: 253
Tverdota György: 260
Uherezky Géza: 200
Újvári István: 265
Újváry László: 211
Ulrich Attila: 257
Uram, Ján: 54
Urbán Zsolt: 274
Űrge József: 220
Űrge Mária: 276
Ursutzné B. Krisztina: 245
Vadai István: 258
Vajda Barnabás: 220, 221
Valachi Anna: 260
Valica, Miroslav: 253
Vámos Tibor: 231
Vancsó Ödön: 227, 231
Vančóné Kremmer Ildikó: 231, 241
Vankó Terézia: 211, 229, 230, 237, 238, 242, 244
Váradi Kornélia: 242, 244, 263, 265
Varga Anna: 184
Varga Éva: 220
Varga Ferenc: 229
Varga Frigyes: 211, 272
Varga József: 276
Varga Kornélia: 250
Varga Lajos: 88, 196, 253
Varga Norbert: 250
Varga Sándor: 181
Varjú Katalin: 220
Várkonyi Gábor: 258
Varsányi László: 269, 275
Varsányi Márta: 276
Vásárhelyi Éva: 231
Vásárhelyi Károly: 199
Vaskó Imre: 199
Vass Vilmos: 245, 254
Vašečka, Michal: 220
Vataščin Éva: 234, 265
Végh László: 181
Vekerdy Tamás: 229, 232
Veres Andrán: 260
Veres Pál: 106, 253
Verss Zsuzsanna: 259
Viczy Ildikó: 242, 244
Vilcsek Béla: 228, 231
Villand János: 268
Vincze Ferenc: 199
Vitéz Gyöngyvér: 246
Vízi Andrea: 272
Vojtek Sándor: 260
Vörös Mária: 262
Vörösmarty Mihály: 262
Vožíšek, František: 53
Vrábel Lilla: 241
Vrlíková, Kristina: 235, 237
Wechter János: 274
Weiss Kornélia: 199
Wenczel Imre: 234, 244
Weszely Tibor: 231
Zachariás István: 252
Zátonyi Sándor: 237
Závodszy Géza: 230
Zelezník Lujza: 232, 234
Zelina, Miron: 228
Zeman László: 270, 275
Zemko, Milan: 219
Zilahy Józsefné: 184, 231, 233
Zilahy Katalin: 237
Ziman Ágota: 248
Zirig Árpád: 221
Znám István: 181
Zuberec, Ján: 227
Zupkó Mária: 276
Zupkó Tamás: 158
Zsélyi Katalin: 228, 230, 236
Zsemlye Lajos: 268
Zsidó János: 220
Zsilka Tibor: 269, 270, 275
Zsolnai Anikó: 245
Zsolnai József: 227
Zsolnai Józsefné: 227
Žilková, Marta: 235, 237

INTÉZMÉNYMUTATÓ

- Akadémiai Kiadó: 200
Akkreditációs Bizottság: 119, 161, 166, 168, 170
Állami Pedagógiai Intézet (ÁPI): 176, 213, 216, 227, 235
Állami Tanfelügyelet: 176
Állatorvosi Egyetem (UVL), Kassa: 128
Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola: 131, 183, 187, 189
Apáczai Közalapítvány: 172, 187, 216, 256
Apáczai Tankönyvkiadó: 216
Apropó Kiszámpad: 259
Ausztráliai Magyarok Szövetsége: 185
Bács-Kiskun Megyei Tanulási Készséget Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, Kecskemét: 249
Barczy Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest: 247, 249
Bartók Béla MTNY Alapiskola, Nagymegyer: 211, 229
Bél Mátyás Egyetem, Besztercebánya: 45, 130
Benedek Elek Pedagógiai Főiskola: 225, 226
Benedek Elek Pedagógiai Főiskola: 225, 226, 131, 183, 187, 189, 233, 234
Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum) és Kollégium, Sopron: 106
Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza: 236
Bolyai Akadémia: 211
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Intézet: 236
Bottyán János Gimnázium és Műszaki Középiskola, Esztergom: 106
Budapesti Corvinus Egyetem: 131, 171, 183, 189
Budapesti Kertészeti Egyetem Kertészeti Főiskolái Kara: 131
Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem → Budapesti Corvinus Egyetem
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME): 131
Budapesti Tanítóképző Főiskola: 230
Calvin János Teológiai Akadémia: 131, 171, 173
City&Guilds Pitman Qualifications: 177
Coetus Teologorum: 172
Comenius Egyetem: 45, 126, 128, 129, 130, 144, 154, 163, 258, 260
Czuczor Gergely MTNY Alapiskola, Érsekújvár: 255
Csehszlovák Köztársaság Nemzetgyűlése: 22, 60
Csehszlovák Szövetségi Köztársaság Szövetségi Gyűlése: 31, 158, 159
Csehszlovákia Kommunista Pártja: 23, 65, 269, 279
Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága: 65, 76, 155, 191
Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány: 225
Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség: 201
Csehszlovákiai Magyar Tudományos Társaság → Szlovákiai Magyar Tudományos Társaság
Csehszlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága: 85
Csehszlovákiai Pedagógiai Könyvkiadó: 273
Csemadok: 86, 160, 181, 183, 184, 185, 186, 188, 192, 204, 205, 208, 216, 203, 277, 278
Csillagszem Fejlesztő Általános Iskola és Tanulást Segítő Fejlesztő Központ, Budapest: 246
Deáki Alapiskola SZMPSZ Alapszervezete: 225
Debreceni Tudományegyetem: 225, 226, 232, 234, 235, 237
Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (DSZM): 191
DIC, Zólyom: 246
Dobó Katalin Gimnázium, Esztergom: 106
Domov Biztosító Társaság: 200
Duna Televízió: 173
Dunaszerdahelyi Gépipari Szakmunkásképző Iskola: 191
ECDL Alapítvány: 248
Egressy Béni Művelődési Központ, Kazincbarcika: 234
Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ): 11, 31
Egyesült Protestáns Gimnázium, Rimaszombat: 61
Egyetemes Evangélikus Teológiai Akadémia: 61
Együttélés Politikai Mozgalom: 25, 181
E-Magyarország Klub: 174

- Eötvös Lóránt Tudományegyetem (ELTE): 225, 228, 230, 231, 234, 237, 239, 247
- Eperjesi Evangélikus Kollégium: 61
- Érsekújvári Községi Katolikus Gimnázium: 61
- Európa Tanács (ET): 11, 127, 160, 188
- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ): 11, 161, 194, 205
- Európai Unió (EU): 88, 104, 130, 170, 172, 173, 177, 207, 210, 212, 213, 216, 217, 251, 252, 254
- Felsőbb Pedagógiai Iskola, Pozsony: 153, 154
- Felső-magyarországi Általános Tanítóegyesület → Szlovenszói Általános Magyar Tanítóegyesület
- Felvidéki Általános Magyar Tanítóegyesület (FÁMTE) → Szlovenszói Általános Magyar Tanítóegyesület
- Flenger Intézet, Érsekújvár: 53, 62
- FMK → Magyar Polgári Párt
- Fórum Információs Központ: 277, 278
- Fórum Intézet → Fórum Kisebbségkutató Intézet
- Fórum Kisebbségkutató Intézet: 193, 216, 223
- Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc: 106
- Független Magyar Kezdeményezés → Magyar Polgári Párt
- Gábor Dénes Főiskola: 131
- Goethe Intézet: 177
- Gyermekek Háza Általános Iskola, Budapest: 237
- Győr-Moson-Sopron Megyei Oktatási Központ: 225
- Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet: 226, 228, 230, 232, 233, 235, 240
- Haladó Magyar Tanítók Szövetsége: 48
- Határon Túli Magyar Oktatási Tanács (HTMOT): 206
- Határon Túli Magyarok Hivatala (HTMH): 207, 216, 256
- Határon Túli Tankönyv és Taneszköz Tanács: 215
- Heted Nap Adventista Egyház, Szlovákiai Gyülekezet: 41
- Holland és Közép-Kelet-Európai Teológiai Karok Szövetsége: 172
- HTMH → Határon Túli Magyarok Hivatala
- Humán Expanzió, Budapest: 176, 232
- Hunyadi János Gimnázium és Szakközépiskola, Csorna: 106
- Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola, Berettyóújfalú: 247
- Illyés Közalapítvány: 185, 187, 215, 216, 225, 250, 254, 256, 260
- Informatikai és Hírközlési Minisztérium, Budapest: 174, 212
- Ipari Középiskola Diákotthona (Komárom): 227
- Ipari Középiskola és Kereskedelmi Akadémia (Kassa): 235, 238
- Ipolysági Csehszlovák Állami Magyar Tannyelvű Gimnázium: 61
- Iskolai és Nemzetművelődési Minisztérium Pozsonyi Referátusa: 20, 47, 63
- Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium: 20, 48
- Izsó Miklós Általános Iskola, Izsófalva: 239
- Járási Hivatal, Komárom: 196
- Jókai Egyesület: 202
- Jókai Könyvnyomda: 199
- Jókai Mór Egyetem: 158, 159, 161, 181
- Jókai Mór Gimnázium és Szakképző Iskola, Komárom: 106
- Jókai Múzeum → Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma:
- József Attila Alapítvány: 184
- József Attila Társaság: 260
- Kálvin János Teológiai Akadémia → Calvin János Teológiai Akadémia
- Kassai Állami Gazdasági Akadémia: 61
- Kassai Állami Jogakadémia: 61
- Kassai Csehszlovák Állami Ipariskola: 62
- Katedra Alapítvány: 222, 223, 265, 277
- Katedra Társaság: 216, 219, 221, 222, 223
- Katolikus Tanítók Egyesülete: 48
- Kelet-Szlovákiai Múzeum, Kassai: 257, 258
- Képzőművészeti Főiskola (VŠVU), Pozsony: 118, 128
- Kereskedelmi Akadémia (Nagymegyer): 232, 234, 237
- Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Kertészeti Főiskolai Kara, Kecskemét: 183, 187, 189
- Kodály Zoltán Magyar tannyelvű Gimnázium, Galánta: 211
- Komáromi Állami Földműves Iskola: 62
- Komáromi Mezőgazdasági Középiskola: 174
- Komáromi Művelődési Központ: 185
- Komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium: 60
- Komáromi Városi Egyetem (Schola Comaromien-sis): 131, 166, 181, 183, 184, 186, 188, 204
- Konstantin Filozófus Egyetem Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Kara, Nyitra: 45, 129, 130, 144, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 183, 204, 265
- Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra: 125, 126, 127, 128, 129, 130, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 183, 188, 192, 203, 234, 235, 237, 252, 263
- Kossuth Lajos Gimnázium és Szakközépiskola, Sátoraljaújhely: 106
- Kölcsy Ferenc Református Tanárképző Főiskola (KFRTF), Debrecen: 225, 226, 228
- Körzeti Hivatal, Losonc: 258

- Közép-Kelet-Európai Teológiai Karok Csoportosulása: 172
- Közgazdasági Egyetem, Pozsony: 182
- Lévay József Református Gimnázium és Diákotthon, Miskolc: 106
- Lilium Aurum Könyv- és Lapkiadó: 219, 265, 271, 272, 276
- London Stúdió: 227
- Magyar Akadémikusok Keresztény Köre: 64
- Magyar Írószövetség: 232
- Magyar Iskolaszövetség: 202
- Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM): 195
- Magyar Koalíció Pártja (MKP): 45, 85, 88, 161, 162, 168, 196, 197, 206, 207, 209, 215, 223, 252
- Magyar Köztársaság Kulturális Intézete, Pozsony: 216, 225, 235, 258, 259, 260
- Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma: 202
- Magyar Kulturális Központ → Magyar Köztársaság Kulturális Intézete
- Magyar Polgári Párt (MPP): 181
- Magyar Projektpedagógiai Társaság: 243, 248
- Magyar Tanítók Háza: 200, 201, 202
- Magyar Tanítók Szövetkezeti Könyvesboltja: 201
- Magyar Tannyelvű Alapiskola, Deáki: 250
- Magyar Tannyelvű Iskolák Módszertani Központja: 207
- Magyar Tudományos Akadémia Elnöki Bizottsága: 223
- Magyar Űrkutatási Intézet: 244
- Magyarok Világszövetsége: 225
- Márai Sándor Alapítvány: 106, 277, 278
- Márai Stúdió: 257
- Matica slovenská: 79, 80
- Megbízottak Testülete: 23
- Menedzserképző Főiskola, Trencsén: 42
- Mensa Academica Egyesület: 64
- Metodista Evangélikus Egyház – Szlovákiai Egyházkerület: 41
- Mindszenty Akadémia, Rio de Janeiro: 185
- Minority Rights Group: 223
- Miskolci Egyetem: 131, 183, 189, 228, 229, 258
- MK Pozsonyi Nagykövetsége: 258
- MKDM → Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom
- Mocsáry Lajos Alapítvány: 185
- Modern Űzeti Tudományok Főiskolája, Tatabánya: 131
- Motolla Műhely: 243, 249
- Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged: 232
- Munkásszövetség: 191
- Műszaki Egyetem, Kassa (TUK): 122, 128, 129
- Művelődési és Köznevelési Minisztérium: 185
- Művészeti Akadémia: 118
- Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma: 212, 257, 258, 259, 260
- Nemzeti Munkaügyi Hivatal: 285
- Nemzeti Népművelési Központ: 277, 280
- Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.: 185
- Nemzeti Tehetségsegítő Tanács: 213
- Nemzetiségi Művelődés és Kultúrák Intézete → Oktatási és Kulturális Minisztérium
- Nemzetiségi Tanács: 84, 85
- Nemzetközi Tanítóegyesület: 268
- Népművelési Intézet Magyar Osztálya: 277
- Népszövetség: 59
- NKÖM → Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
- Nyitra Megyei Hivatal: 174
- Nyitrai Egyetem Közép-európai Kara: 210
- Oktatási és Kulturális Minisztérium, Magyarország: 160, 161, 176, 183, 186, 187, 208, 225, 250, 254, 256, 259
- Oktatási Tanács: 160
- Oktatáskutató Intézet (OI): 176
- Orbis Pictus: 276,
- Országos Általános Tanítóegyesület: 202, 267
- Országos Koordinációs Tanács: 195
- Országos Köznevelési Értékelési és Vizsgaközpont (OKÉV): 176
- Országos Köznevelési Intézet (OKI): 176
- Óvópedagógiai Társaság: 229
- Óvópedagógusok Szakmai Társulása: 211
- Pannon Egyetem, Veszprém: 245
- Pápai Református Kollégium Gimnáziuma, Pápa: 106
- Pavol Jozef Šafárik Egyetem (UPJŠ): 127, 128, 129
- Pázmány Péter Alapítvány: 207, 212, 213, 215, 216, 260
- Pécsi Tudományegyetem: 228
- Pedagógiai Főiskola (NYPF), Nyitra → Konstantin Filozófus Egyetem
- Pedagógiai Főiskola Nemzetiségi Kultúrák Kara (NKK) → Konstantin Filozófus Egyetem Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Kara
- Pedagógiai Főiskola, Pozsony: 154
- Pedagógiai Intézet, Nyitra: 154
- Pedagógiai Iskola, Rozsnyó: 153
- Pedagógiai Kar → Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
- Pedagógiai Szolgáltató Központ, Rotterdam: 233
- Petőfi Irodalmi Múzeum: 260
- Petőfi Sándor Gimnázium és Szakképző Iskola, Pápa: 106
- Piarista Általános Iskola, Középiskola és Kollégium, Mosonmagyaróvár: 106

- Podkarpátszékarszi Általános Magyar Tanítóegyesület (PRÁMTE): 48, 201, 202
- Pozsonyi Csehszlovák Állami Kereskedelmi Akadémia: 62
- Pozsonyi Csehszlovák Állami Tanítóképző Intézet: 62
- Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem: 61
- Pozsonyi Nemzeti Népművelési Központ: 280
- Pozsonyi Szent Orsolya-rendi Római Katolikus Elemi és Polgári Tanítóképző Intézet: 61
- Pro Selye Univerzitas: 172, 173, 174
- Prohászka Ottokár Körök Szövetsége: 64
- Puskás Tivadar Közalapítvány: 174
- Qualy-Co: 176
- Qualytas: 176, 240
- Rákóczi Szövetség: 215
- Révai Miklós Gimnázium, Győr: 106
- Rózsashegyi Katolikus Egyetem: 42
- Ságvári Endre Gimnázium, Kazincbarcika: 106
- SDKÚ: 252
- Selmecbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola: 61
- Selye János Egyetem (SJE): 17, 45, 125, 128, 129, 144, 161, 162, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 207, 208, 209, 210, 213, 260
- Selye János Egyetem Comenius Pedagógiai Intézete: 17, 175, 176, 207, 213, 214, 207, 208, 209, 212, 273
- Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kara → Selye János Egyetem
- Selye János Egyetem Kutatóintézete: 172, 176, 177
- Selye János Egyetem Pedagógiai Kara → Selye János Egyetem
- Selye János Egyetem Református Teológiai Kara → Selye János Egyetem
- Selye János Egyetemért Alapítvány: 131, 172, 173, 174
- Selye János Magyar Tannyelvű Gimnázium: 102
- Sirály Kollégium: 172, 173, 174, 180
- Sorbonne: 127
- SOS Pedagógiai Alap: 195
- Strassburgi Emberjogi Bíróság: 195
- Suli-nova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.: 176
- Szabó Gyula MTNy Alapiskola, Dunaszerdahely: 239
- Szabó Lőrinc Általános Iskola és Szakképző Iskola, Ózd: 250
- Széchenyi István Általános Iskola, Zuglói: 257
- Szegedi Tudományegyetem: 245
- Szent Imre Keresztény Általános Iskola és Gimnázium, Balassagyarmat: 106
- Szent István Gimnázium, Esztergom: 106
- Szentgyörgyi Albert Gimnázium és Szakközépiskola, Balassagyarmat: 106
- Színművészeti Főiskola, Pozsony: 118
- Szlovák Központi Csillagvizsgáló, Ógyalla: 280
- Szlovák Köztársaság Kormánya: 173
- Szlovák Köztársaság Kormányhivatala: 173
- Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma: 216, 250, 260, 280
- Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa (SZKNT): 25, 27, 36, 37, 42, 45, 64, 86, 159, 169, 183, 191, 279
- Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma (SZK OM): 25, 29, 35, 37, 38, 40, 42, 47, 68, 80, 81, 83, 173, 176, 187, 189, 207, 213, 216, 235, 269
- Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma Nemzetiségi Főosztálya (SZK OM NF): 216, 235, 252
- Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala: 89
- Szlovák Liga: 57
- Szlovák Mezőgazdasági Egyetem (SZME), Nyitra: 122, 128, 129, 159, 163
- Szlovák Műszaki Egyetem, Pozsony: 127, 128, 129, 182
- Szlovák Nemzeti Párt (SZNSZ): 32, 35, 86, 87, 188, 191, 194, 205, 223
- Szlovák Pedagógiai Kiadó: 228, 268, 269, 270, 274, 275, 276
- Szlovák Tanítási Nyelvű Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Budapest: 207
- Szlovák Tanítók Egyesülete (ZUS): 199
- Szlovák Tudományos Akadémia: 163
- Szlovákia Kommunista Pártja: 65, 269
- Szlovákia Teljhatalmú Minisztériuma: 20, 60
- Szlovákiai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház: 41
- Szlovákiai Apostoli Egyház: 41
- Szlovákiai Baptista Egyház: 41
- Szlovákiai Cseh Testvérek: 41
- Szlovákiai Csehszlovák Huszita Egyház: 41
- Szlovákiai Helsinki Polgári Egyesülés: 205
- Szlovákiai Környezetvédelmi Ügynökség: 265
- Szlovákiai Magyar Írók Társasága: 85
- Szlovákiai Magyar Iskolák Intézményvezetőinek Országos Társulása: 207, 215
- Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportja: 65
- Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma: 216, 258
- Szlovákiai Magyar Oktatási Fórum: 265
- Szlovákiai Magyar Ösztöndíj Tanács: 208
- Szlovákiai Magyar Pedagógusok Fóruma: 203

- Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége (SZMPSZ): 17, 31, 85, 86, 160, 175, 183, 184, 185, 186, 188, 192, 193, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 221, 222, 223, 225, 228, 229, 231, 233, 235, 236, 241, 245, 246, 248, 250, 255, 256, 257, 259, 261, 271, 272, 277, 278
- Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa: 216, 229
- Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége: 194, 195, 207, 216
- Szlovákiai Magyar Tudományos Társaság: 160, 201, 225
- Szlovákiai Ókatolikus Egyház: 41
- Szlovákiai Pravoszláv Egyház: 41
- Szlovákiai Református Keresztyén Egyház: 41
- Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége: 41
- Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület (SZÁMTE): 47, 48, 199, 200, 201, 202, 203, 267
- Szocialista Magyar Tanítók Szakszervezete: 48
- Szombathy Viktor Alapiskola, Feled: 243
- Szövetség a Közös Célokért Társulás: 206, 216
- Szülőföld Alap: 172, 173, 216, 254, 256
- T&O (Takács-Ollári): 185
- Tanítói Segélyalap: 200
- Tanítók Háza: 202
- Tanítók Tanácsadója: 200
- Tankönyvesek Országos Szövetsége (TANOSZ): 228
- Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium és Kollégium, Esztergom: 106
- Terra Tankönyvkiadó: 276
- Tihanyi Apátság: 229
- Történelemtanárok Társulása: 194
- Türr István Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola, Pépa: 106
- Učiteľské fórum Slovenska: 205, 228
- UNESCO: 16, 127
- Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium: 202
- Vámbéry Ármin Magyar Tannyelvű Gimnázium, Dunaszerdahely: 102
- Varga Katalin Gimnázium, Szolnok: 226, 228
- Városi Hivatal, Komárom: 186, 187
- Városi Pedagógiai Intézet, Miskolc: 236
- Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom: 228
- Wargha István Pedagógiai Főiskola, Hajdúböszörmény: 236
- Zeneművészeti Főiskola (VŠMU): 128
- Zrínyi Ilona Gimnázium, Miskolc: 106
- Zürichi Magyar Történelmi Egyesület: 231

HELYNÉVMUTATÓ

- Alistál (Dolný Štál): 185
Aranyosmarót (Zlaté Moravce): 55
Balassagyarmat: 106
Bátaszék: 265
Bátorkeszi (Bátorové Kosihy): 53, 88, 186, 196, 208
Beregszász: 56, 201, 267
Bergen: 130
Berlin: 130
Besztercebánya (Banská Bystrica): 45, 130, 153, 162, 167
Bogya (Bodza): 186
Bogyarét (Bodzianske Lúky): 186
Bologna: 16, 127, 130
Borsi (Borša): 257
Brünn (Brno): 61, 153
Búcs (Búč): 88, 186, 196, 208
Budapest: 57, 131, 206, 207, 213, 225, 227, 228, 234, 236, 237, 238, 243, 247, 258, 260
Csallóköz-aranyos (Zlatná na Ostrove): 186
Csap: 50
Csicsó (Čičov): 186
Csorna: 106
Deáki (Diakovce): 206, 211, 215, 225, 226, 227, 228, 229, 237, 238, 250
Debrecen: 223, 225, 226, 228, 234, 235, 237
Diószeg (Sládkovičovo): 118, 131
Dunamocs (Moča): 186
Dunaszerdahely (Dunajská Streda): 22, 62, 102, 109, 116, 131, 182, 183, 192, 193, 194, 195, 203, 205, 207, 211, 215, 219, 222, 223, 227, 230, 232, 239, 241, 243, 244, 246, 249, 250, 265
Eger: 166
Ekel (Okoličná na Ostrove): 186
Eperjes (Prešov): 53, 61, 62, 118, 128, 158, 258
Érsekújvár (Nové Zámky): 31, 53, 61, 62, 102, 109, 116, 182, 186, 195, 200, 206, 268
Esztergom: 106, 228
Feled (Jesenské): 243
Fülek (Fil'akovo): 154, 193, 205, 207, 215, 240, 243, 249, 250, 265
Gadóc (Hadovce): 174, 183
Galánta (Galanta): 22, 50, 62, 86, 193, 197, 201, 203, 204, 205, 208, 211, 226, 227
Garamszentkereszt (Žiar nad Hronom): 239
Gödöllő: 237
Gúta (Kolárovo): 50, 102, 103, 186
Győr: 106, 131, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 196, 204, 226, 233, 234, 237, 271
Hajdúböszörmény: 236, 238
Hetény (Chotín): 186
Ifjúságfalva (Dedina Mládeže): 186
Imely (Imeľ): 187
Ipolság (Šahy): 55, 61, 62, 86, 102, 103, 193, 195, 205, 208, 211
Izsa (Iža): 187
Izsófalva: 239
Jászó (Jasov): 51
Jászfóvár: 258
Karcag: 249
Karva (Kravany nad Dunajom): 187
Kassa (Košice): 22, 51, 57, 61, 62, 71, 85, 126, 127, 128, 129, 131, 158, 163, 182, 183, 189, 205, 207, 208, 211, 212, 219, 228, 230, 234, 235, 236, 238, 239, 253, 257, 258, 271
Kazincbarcika: 106, 234, 238
Kecskemét: 131, 183, 184, 186, 187, 188, 243, 265
Kékkő (Modrý Kameň): 52, 259
Királyhelmec (Kráľovský Chlmec): 22, 131, 171, 178, 179, 182, 183, 189, 193, 195, 205, 208, 215, 256
Kiskeszi (Malé Kosihy): 187
Kocs: 235
Kolon (Kolínany): 207
Kolony → Kolon
Kolozsvár: 231
Komárom (Komárno): 17, 45, 50, 57, 60, 61, 62, 71, 102, 109, 116, 120, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 144, 145, 151, 153, 158, 159, 161, 162, 168, 169, 170, 172, 174, 176, 181, 182, 183, 184, 186, 192, 193, 194, 199, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 211, 212, 215, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 247, 250, 255, 258, 259, 259

- Komárom (Magyarország): 106
 Komáromfüss (Trávník): 187
 Léva (Levice): 47, 51, 62, 102, 111, 153, 200, 201, 211
 Ligetfalu (Petržalka): 49
 Lisszabon: 127
 Losonc (Lučenec): 52, 61, 62, 153, 171, 179, 186, 201, 212, 241, 258, 268
 Madar (Modrany): 187
 Martos (Martovce): 187
 Miskolc: 57, 106, 236, 238, 258
 Mosonmagyaróvár: 106
 Munkács: 56, 257
 Muzsla (Mužla): 272
 Nádszeg (Trstice): 88, 196, 226, 237, 238
 Nagykapos (Veľké Kapušany): 215, 268
 Nagykeszi (Veľké Kosihy): 187
 Nagykürtös (Veľký Krtíš): 186
 Nagymegyer (Veľký Meder): 195, 205, 211, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239
 Nagymihály (Michalovce): 52, 186
 Nagyőrce (Revúca): 54, 214
 Nagysurány (Šurany): 109, 116
 Nagyszöllős: 56
 Naszvad (Nesvady): 187
 Negyed (Neded): 199
 Nemesócsa (Zemianska Oľča): 187
 Nyíregyháza: 236, 257, 265
 Nyírmada: 226
 Nyitra (Nitra): 22, 45, 52, 102, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 144, 145, 146, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 167, 176, 181, 188, 192, 203, 226, 235, 237, 252
 Ógyalla (Hurbanovo): 22, 111, 187
 Olmütz (Olomouc): 153
 Ótátrafüred (Vysoké Tatry): 154
 Pápa: 106
 Párizs: 59, 127
 Párkány (Štúrovo): 22, 62, 86, 109, 116, 187, 193, 195, 205, 208, 265
 Path (Patince): 187
 Pécs: 228, 234, 237, 238, 240
 Perbete (Pribeta): 187
 Polgár: 243
 Pozsony (Bratislava): 20, 45, 47, 49, 61, 62, 63, 64, 71, 111, 118, 126, 127, 128, 129, 130, 144, 145, 151, 153, 154, 158, 162, 163, 167, 176, 177, 181, 182, 183, 188, 193, 195, 200, 202, 204, 205, 216, 225, 229, 231, 235, 256, 258
 Pozsonypüspöki (Podunajské Biskupice) → Pozsony
 Prága (Praha): 19, 20, 60, 61, 117, 127, 130, 153, 158, 181, 182, 201, 203, 273
 Rimaszombat (Rimavská Sobota): 54, 61, 62, 103, 169, 186, 194, 195, 204, 206, 207, 211, 215, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 248, 250, 265, 255
 Rotterdam: 233
 Rózsahegy (Ružomberok): 120
 Rozsnyó (Rožňava): 54, 62, 153, 186, 192, 195, 205, 208, 210, 213, 214, 251, 254, 268, 255
 Sajógömrő (Gemer): 54
 Sárospatak: 131, 183, 189, 238, 257, 258
 Sátoraljaújhely: 106
 Selmechánya (Banská Štiavnica): 61
 Sókszelőce (Selice): 229
 Somorja (Šamorín): 49, 62, 86, 193, 194, 195, 205, 208, 211, 265
 Sopron: 106, 131, 183, 184, 186, 187, 189, 204, 226, 233, 234, 237
 Strassburg: 195
 Szádalmás (Jablonov nad Turňou): 195
 Szárszó: 255
 Szatmárnémeti: 57
 Szeged: 236, 240, 258
 Szenc (Senec): 195, 211, 236, 237
 Szentendre: 237
 Szepsi (Moldava nad Bodvou): 22, 62, 197
 Szerencs: 238, 257
 Szilas (Brestovec): 187
 Szob: 177
 Szófia: 223
 Szolnok: 226, 228
 Szombathely: 237
 Szőlőske (Viničky): 204
 Tany (Tôň): 187
 Tatabánya: 131
 Técső: 56
 Tornaľa (Tornaľa): 54, 62, 111
 Töketerebes (Trebišov): 55, 186
 Trencsén (Trenčín): 42, 118, 120
 Trencsénteplic (Trenčianske Teplice): 154
 Udvard (Dvory nad Žitavou): 109, 116
 Ungvár: 57
 Vác: 265
 Vágfüzes (Vrbová nad Váhom): 187
 Vágsellye (Saľa): 22, 48, 186, 226, 229
 Vágvecse → Vágsellye
 Zólyom (Zvolen): 122, 259
 Zugló: 257
 Zselíz (Želiezovce): 51, 102, 195, 205, 265

A KÖTET SZERZŐI

Ádám Zita (1945)

pedagógus (Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Regionális Pedagógiai Központ, Rimaszombat)

A. Szabó László (1967)

pedagógus (Selye János Egyetem, Komárom)

Blazsek Rudolf (1979)

jogász (Galánta)

Csicsay Alajos (1938)

pedagógus (Párkány)

Dolník Erzsébet (1940)

pedagógus, oktatási szakértő (Léva)

Horváth Géza (1951)

pedagógus (Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola, Zselíz)

Kulcsár Mária (1970)

konzultáns, tréner (Fórum Információs Központ, Somorja)

Lendvay Tibor (1951)

pedagógus, igazgató (Pongrácz Lajos Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola, Ipolyság)

László Béla (1940)

matematikus, dékán (Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra)

Nagy Attila (1975)

pedagógus (Lilium Aurum Könyvkiadó, Dunaszerdahely)

Pék László (1951)

pedagógus, elnök (Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Galánta)

Sidó Zoltán (1939)

pedagógus, politikus, kultúraszervező (Érsekújvár)

Simon Attila (1966)

történész (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja)

Szeberényiné Z. Judit (1932)

főiskolai adjunktus (Komárom)

Varga Nóra (1974)

szociológus, oktatási szakértő (CEE Suport Kft., Pozsony)

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín
P. O. Box 52
931 01 Šamorín
www.foruminst.sk

László Béla–A. Szabó László–Tóth Károly (szerk.):
Magyarok Szlovákiában
IV. kötet
Oktatásügy
(1989–2006)

Első kiadás
Felelős kiadó Tóth Károly
Felelős szerkesztő Fazekas József
Nyelvi szerkesztő Matus Éva, Végh Annamária
Borítóterv Juhász R. József
Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft., Érsekújvár
Kiadta: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006
Nyomta: Expresprint, s. r. o., Partizánske

Béla László – László Szabó – Károly Tóth (red.):
Maďari na Slovensku
IV. zväzok
Školstvo
(1989–2006)

Prvé vydanie
Zodpovedný Károly Tóth
Zodpovedný redaktor József Fazekas
Jazyková úprava Éva Matus, Annamária Végh
Návrh obálky József R. Juhász
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography, s. r. o., Nové Zámky
Vydalo: Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín, 2006
Tlač: Expresprint, s. r. o., Partizánske

ISBN 80-89249-04-3